Digitized by Google

1·17.
C.2
BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
10
7 B
24

FRECVLPHI EPISCOPI Lexouienſis CHRONICORVM LIBRI DVO:

Quorum prior ab initio mundi vſque ad Octauiani Cæſaris tempora, & ſeruatoris noſtri Chriſti natiuitatem. Poſterior dehinc vſque ad Francorum & Longobardorum regna, rerum geſtarum hiſtoriam continet.

Apud Hieronymum Commelinum.

CIↃ. IↃ. XCVII.

Ex Biblioth. Viri Illuſt. Iſaaci Voſſii. 15

IN PRIOREM HVIVS OPERIS TOMVM AVTHORIS *ipſius ad Eliſacharum ſuum præceptorem.*

PRÆFATIO.

CVM torpentia quorundam ingenia induſtria prudentiũ excitare ſoleat, ne ignauiæ depreſſa ſopore, otio languẽti inutiliter contabeſcãt, ſed caligine deterſa ſomnolẽtiæ expergiſcantur, vt quibus prodeſſe potuerint ſcribendo vel docendo, accurate hoc agere ſtudeãt: ne de talento male defoſſo, terribilem domini promulgatam audiant quandoque ſentẽtiam: tu quidem, mi dilectiſſime Eliſachare, & amore inſatiabilis ſophiæ venerande pręceptor, poſt cæteros quos ſtimulis inſtanter charitatis agitare ſoles, vt vigilãtes, fideliter ea quæ eis credita ſunt, domini ſui famulis tempore diſtribuant op-

portuno,tandem meam aggreſſus paruitatem,iuſſiſti vt perſcrutando diligenter volumina antiquorum ſeu hagiographorum,ſiue etiam Gẽtilium ſcriptorũ, quęcunque pertinent ad hiſtorię veritatem, breuiter ac lucide colligere deſudarem,a cõditione quidem primi hominis, vſque ad CHRISTI natiuitatem domini: eo ſcilicet modo,vt quicquid de primo ſeculo quod ante generalem fuerat cataclyſmum,ſiue de ſecundo quod fuit poſt diluuium vſque ad natiuitatem Abrahę,& regis Aſſyriorum Nini regnum,noſtri ſiue Gentiles ſenſerunt ſcriptores,pandere diligentius curarem. Quæſtiones etiam difficiles,quę per hæc tempora in ſcriptis habentur legiſlatoris,enodare non negligerem,quantum attinet ad hiſtoriæ veritatem.Inde autem per reges Aſſyriorum, Medorum,atque Perſarum,ſiue Græcorum,& vſque Octauiani Cęſaris monarchiam, ad quas gentes Aſſyriorum deriuando regnum per ſuccedentia peruenit tempora:in populo autẽ Dei per patriarchas,iudices,reges,ac ſacerdotes,iterumque reges,numerum cuſtodire annorum cautius obſeruarẽ,& ea quæ geſta in ſingulis mundi partibus, & memoria ſunt digna,

digna,adnotarẽ: vt quęque immortaliter per ſingula frequentantur tẽpora,quãdo vel vbi fuerint qui tunc etiam imperauerint in eminentioribus regnis,vel qui populo Dei præfuerint, oſtenderem. Inſuper a deſtructione templi Hieroſolymitani,vſque ad domini natiuitatẽ CHRISTI,quęque in populo geſta ſunt Iudęorum,quoniam confuſa propter calamitates quæ eis acciderunt,eſſe videntur, ordinando ſummatim colligere inſtigaſti. Hæc quidem omnia ceu picta breui in tabula,meæ oſtendens paruitati,nullam excuſationis occaſionẽ reliquiſti,ſed otius operã dare imperaſti. Igitur auxilio Dei adiutus,qui facit mutos loqui:non temeritatis,ſed obedientię gratia,hoc tam ingẽs parua cum cymba ignarus nauta pelagus nauigare cœpi. Sed ſi maris ſe immutauerit ſerenitas,fluctuſque intumuerint:tu qui iuſſiſti naufrago porrige manum.Quamuis enim eccleſiaſticis alligatus ac ſecularibus negotiis,lingua prępeditus,ſenſu obtuſus,hoc tam magnũ ineruditus tyro arripui opus,quod ſapientibus erat committendum:tamen quia tuę hoc non potui negare beneuolentiæ,tibi examinandum mitto,&ſi vtile adiudica-

ueris fore, non magis acceptum feretur ſcribēti, quam cenſori. Porro nomina authorum, ex quibus ea collegi, quæ in VII. libris concluſi, idcirco non vbique inſerui (vt præmonuiſti) quoniam in his, in quibus concordare videbantur, ſenſum eorum, quæ elegeram, compendioſe cōplexus, ſub breuitate dictare ſtudui. Eorū autem nomina adnotare decreui, ſiue noſtrorum ſiue gentilium, ſententiaſque illorum aſſumpſi, vt in ſuis habentur libris qui variando a cęteris exorbitare videntur. Obſecro itaque candidum lectorem, ne præſumptioni tribuat meæ imbecillitatis, ſi quid in his ei diſplicuerit libris, ſed obediētiæ. Nec temere reprehendat, antequam diligentius eos legerit authores, ex quibus nos hęc decerpſimus, & ad quos eorundem quoque fidem referimus.

***

EIVS-

EIVSDEM AD EVNDEM CARMEN Hexametrum.

Te duce CHRISTE *via facilis nos ire per omnes*
Quod natura negat, varios, feſſoſque labores,
Das qui auſus fragili, das grandia vincere poſſe,
Paruula mens trepidat hominum, quæ tãgere dura,
Miratur tetigiſſe quidem, gaudet ſuperaſſe.
Si quid enim fuerit dignum laude, & memorãdum,
Nec ſibi, ſed domino tribuat, quæ geſta videntur:
Qui dedit ingenium ſtolido, qui cuncta gubernat,
In cœlis, terris, perque omnia ſecula ſemper:
Cuius ego auxilio iutus, non viribus æquis,
Arripui celſos ſecli tranſcendere colles.
Quæ vt fuerint calamo pingam per tempora priſca.
Æternos replicare dies, ingentia regum
Tempore quo fuerint, vbi talia facta per orbem.
Quique viri fortes, portenta, fames, mala mundi,
Quas dederint clades populis ciuilia bella.
Triuerit externas gentes infanda cupido:
Quos caſus tribuit regnis improuida cura.
Hæc cecini, breuiter memorans venerande ſacerdos:
Non ignota canens veterum, ſed dicta priorum.

EXIMII HISTORIOGRAPHI Freculphi, Epiſcopi Lexouienſis vita, ex Iohanne Trittenhemio, religioſiſſimo viro, abbate Spanhemenſi, contexta.

Freculphus epiſcopus Lexouienſis, in prouincia Rhotomagenſi, monachus ordinis ſancti Benedicti, ad quem Rabanus adhuc Abbas multis voluminibus exercitauit ingenium, vir in diuinis ſcripturis ſtudioſiſſimus & valde peritus, atque in docenda plebe ſatis idoneus, non minus conuerſatione quam ſcientia inſignis, fertur quadam præclara ſcripſiſſe opuſcula. De quibus tantum legi volumen grande & inſigne, continens ab exordio mundi vſque ad natiuitatem domini noſtri Ieſu Chriſti.

Rerum geſtarum hiſtoriam Lib. VII *Dum aliquam temporis.*

De aliis nihil vidi. Scripſit autem præfatum opus ad Eliſacharum, in quo etiam difficiliores quæſtiones ſcripturarum enodauit, & res tam Iudæorum quam etiam Gentilium ab initio mundi vſque ad partum virginis geſtas, luculẽto ſermone conſcripſit.

Claruit ſub Lodouico, Anno domini DCCCXL.

FRECVLPHI EPISCOPI Lexouienſis, CHRONICORVM

Tomus prior,

Continens ab exordio mundi vſque ad Natiuitatem Seruatoris noſtri Iesv Christi rerum geſtarum Hiſtoriam.

Liber I.

De eo quod pene omnes Hiſtoriographi texere ſuas cœperint Hiſtorias à Nino *Aſſyriorum rege.*

Capvt I.

DVm aliquam temporum ſeriem commatico ſermone ex nobilium ſtudiis, tam diuinarum ſcriptorum hiſtoriarum, quàm ſecularium, & ex pluribus eorum paucos libando floſculos libris, ceu ex diuerſorum vernantium pratorum floribus perſtringere curarem, vt lector animaduertere facile valeret, quid ex celebrioribus factis in

ſingulis tam regum quam regnorum ſit geſtum temporibus: offendit meæ imbecillitatis paruitas, omnes pene hiſtoriographos, maxime autē Græcorum, atque Latinorum, à Nino Beli filio, rege gentium multarum ſcilicet, primo ſuas geſtorum inchoaſſe narrationes: præcipue videlicet bellorū caſus, regum, regionúmque deſtitutiones, atque hominum miſerias, & vt eorum inſtruimur aſſertionibus, nihil aliud eſſe bella, niſi in alterutrum vergentia mala: quæ ſtudioſiſſimè deſcripſerunt. Tranſacta autem retro ſecula, ac ſi ſine vitio forent (vt quibuſdam illorum placuit) & homines ritu pecorum irrationabilium prius vixiſſent, intacta reliquerunt. Igitur auxilio omnipotentis dei fultus, atque authoritate diuinæ ſcripturæ fretus, ab ipſo protoplaſto exordium meæ narrationis ſumere curaui: qui primus parens, authórq; mortalium hominum, vltimus in fabrica dei conditus eſt: ſexta ſcilicet die. Poſt eius nanque conditionē dominum ceſſaſſe à noua operatione, non autem à gubernatione creaturarum, haud dubium eſt. Qua de re ſcriptura commemorat dominum requieuiſſe die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis.

Cur homo nouiſſimus in creaturis conditus ſit.

CAP. II.

Quæri tamen poteſt, cur homo in conditione vltimus creatus ſit, ſexto ſcilicet die: cum conſtet propter intelligentiam nobiliorem eſſe hominem cæteris creaturis, quæ in præcedētibus factæ commemorantur diebus: niſi vt prius conderetur

deretur mundus quaſi domus, & ſic demum introduceretur dominus, id eſt, habitator domus.

Quomodo ad imaginem & ſimilitudinem Dei, homo ſit conditus. CAP. III.

QVi etiam ad imaginem & ſimilitudinẽ Dei eſt conditus, quam videlicet imaginem atque ſimilitudinem, in rationalis animæ intellectu, non in corporis forma eſſe nouimus, iuxta quod ait Apoſtolus: Renouamini ſpiritu mentis veſtrę, & induite nouum hominem, qui ſecũdum Deum creatus eſt. Et alibi: Exuentes vos, inquit, veterem hominem, induite nouum, qui renouatur in agnitione Dei, ſecundum imaginem eius, qui creauit eum. Quamuis & ipſum corpus noſtrum ita ſit fabricatum, vt oſtendat nos meliores eſſe, quam reliqua animalia. Illa enim omnia inclinata ſunt ad terram: hominis autem corpus erectum eſt, vt manifeſtet animam noſtram, in ſupernis ad ſpiritalia debere ſemper eſſe erectã: Igitur inter imaginem & ſimilitudinem, hoc diſtat: quod imago Dei in immortalitate animæ eſt. Vnde etiam anima peccatrix, imago Dei eſſe non deſiſtit: ſimilitudo in moribus conſtat. Quam ob rem non niſi anima ſancta ſimilitudinem Dei habet, in eo enim ſuo creatori ſimilis eſt, in quo angelis ſanctis erit æqualis.

De obedientia homini à Deo data. CAP. IIII.

IDem etiam ſator hominum, colonus paradiſi conſtituitur; vt in eo feliciter, ſi præceptum

mãdati obediendo ſeruaret, abſque vllis calamitatibus, aut metu mortis, æternis fruendo gaudiis viueret: ſin autem inobediens exiſteret, priuatus æterna felicitate, miſeriis ſubiaceret mortis: quas eſt expertus, dum vetitum cõtigit lignum: de quo inhibitus fuerat, ne illud tangeret. Sic ergo primus parens à paradiſiaca amœnitate depulſus eſt, cum ſua coniuge, quam Apoſtolus diabolica fraude deceptam dicit: ipſum vero Adam nõ deceptum, ſed cauſa ſuæ ſociæ fuiſſe tranſgreſſum.

De ligno ſcientiæ boni & mali in paradiſo, & de ligno vitæ. CAP. V.

ERat vtique in paradiſo corporaliter lignum, quod nuncupatur lignum vitæ: ſicut & petra, quæ percuſſa, aquas præbuit in eremo populo Dei, quamuis ſignificarent myſtice CHRISTVM. Quod propterea lignũ vitæ dictum eſt, quoniam dum illi homines inde guſtarent, nec morbo nec ſenectute deficerent. In cæteris enim erat alimentum, in iſto ſacramentum, lignumque ſcientiæ boni & mali, non quod ipſum in ſua natura lignũ eſſet rationale, vel ſcientiam boni & mali habuiſſet: ſed propterea appellatum eſt boni & mali ſcientiæ, quia homo per experimentum ab ipſo didicit, quod eſſet inobedientiæ malum. Si quis vero de his plenius ſcire voluerit, patris AVGVSTINI libros de Ciuitate dei legat.

De Abel à fratre ſuo Cain occiſo, & de vindictis, quas Cain pertulit. CAP. VI.

ERgo Adæ nati ſunt filij maſculi duo, in regione

gione ad quam tranſmigrauit cum Deus à paradiſo, poſt ſuam præuaricationem. Quorum prior appellatur Cain, ſecundus autem Abel. Germani ſiquidem, ſed diuerſis lætabantur ſtudiis. Abel quidem iunior, iuſtitiam colebat, & in omnibus quæcunque gerebat, dominum putabat eſſe præſentem: cuius erat conuerſatio paſtoralis. Cain autem erat quidem circa alia peſſimus, & ad lucra ſolummodo ſemper intentus: terram vero primus arare cœpit. Fratrem quippe huiuſmodi cauſa peremit. Nam cum eis Deo ſacrificare placuiſſet, de frugibus quidem terræ munera Cain obtulit: Abel autem de primogenitis agnorum, & lac. Deus enim hoc potius ſacrificio delectatus eſt, quod ſpontanee & naturaliter ortum fuerat: & non in illo, quod ex inuentione hominis auari natum videbatur. Quapropter Cain indignatus, eo quod Abel fuiſſet à Deo præpoſitus: & hoc ita nouit, ignis enim Dei ſacrificium fratris conſumpſit, & eius intactum reliquit: quo ſtimulatus liuore, fratrem ſuum Abel interemit.

De exordio duarum ciuitatum. Cap. VII.

QVa de re Dominus ad Cain ait: Vbi eſt Abel frater tuus? Qui reſpondit: Neſcio. Dominus non tanquam ignarus interrogat, ſed tanquam iudex reum, quem puniat. Putans enim Cain Deum latere quæ geſſerat, reſpõdit: Neſcio. Cui Deus ait: Arbitraris me quod geſſiſti, neſcire: qui cogitationem tuam, quam impie conceperas, inſpiciens, ne opere cõſummares ante pręmonui? Sed ne cauſeris iniuſte me aduerſum te proferre

ſententiam, ego tibi accuſationem non infero: ſed eſt teſtis, qui te accuſat, vox videlicet ſanguinis fratris tui: qui clamat ad me de terra. Reſponditque Cain ad dominum: Maior eſt iniquitas mea, quam vt veniam merear. Intellexit enim ex furia mentis, & ex tremore corporis quo agitabatur, ſe dignum interfici, & ait: Ecce eiicis me hodie a facie tua, & a facie terræ abſondar, & ero gemens ſuper terram, & omnis qui inuenerit me, occidet me. Verum deus nolens eum compendio mortis finire cruciatus, nec tradi pœnæ, qua ſe ipſe damnauerat, ait: Non ſic, id eſt, non vt tu æſtimas morieris, & mortem pro remedio accipies: verum viues vſque ad ſeptiman generationem, & conſcientiæ tuæ igne torqueberis: ita vt quicunque te occiderit, ſecundum duplicem intelligentiam, aut in ſeptima generatione aut magno te liberabit cruciatu, non quod ipſe, qui percuſſerit Cain. ſeptem vltionibus ſubijciendus ſit: ſed quod ſeptem vindictas, quæ in Cain tanto tempore cucurrerunt, ſoluat interfector, occidens eum, qui vitæ fuerat derelictus ad pœnam. Vt autem quod dicimus manifeſtius fiat, quotidianæ conſuetudinis ponamus exemplum. Loquitur inter verbera ſeruus ad dominum: Quia incendi domum tuam & vniuerſam ſubſtantiam diſſipaui, interfice me. Dominuſque reſpondeat: Non vt vis morieris, & finies morte ſupplicia, verum longo tempore cuſtodieris ad vitam, & tam infeliciter in hac luce verſaberis, vt quicunque te occiderit, beneficium præſtet occiſo: dum tam multis te liberauerit cruciatibus.

Quo-

Quomodo, Deus primis hominibus loqueretur, & de eo quod ſcriptum eſt: Nonne ſi recte offeras, recte autem non diuidas, peccaſti.

Cap. VIII.

QVomodo Deus primis hominibus loqueretur, queri ſolet, ſcilicet per creaturam ſubiectam, velut eorum ſocius forma congrua loquebatur cũ eis. Sed quid profuit Cain? Nonne conceptum ſcelus in necando fratre, etiam poſt verbum diuinum impleuit? Illud vero quod dictum eſt: Nonne ſi recte quidem offeras, recte autem non diuidas, peccaſti? quia non lucet cur vel vnde ſit dictum, multos ſenſus peperit eius obſcuritas: cum diuinarum ſcripturarum quiſque tractator ſecũdum fidei regulam id conatur exponere. Recte quidẽ offertur ſacrificium, cum offertur Deo vero: cui vni tantummodo ſacrificãdum eſt. Non autem recte diuiditur, dum non diſcernuntur recte vel loca vel tẽpora, vel res ipſæ quæ offerũtur, vel qui offert, & cui offertur: vel hi quibus ad veſcẽdum diſtribuitur quod oblatum eſt: vt diuiſionẽ, hic diſcretionẽ intelligamus. Siue cũ offertur, vbi non oportet, aut quod non ibi, ſed alibi oportet, ſiue cum offertur, quãdo nõ oportet, ſiue cum id offertur, quod nunquã penitus debuit, ſiue cum electiora ſibi eiuſdẽ generis retinet homo, quam ſunt ea, quæ offert Deo, ſiue eius rei quæ oblata eſt, fit particeps prophanus, aut quilibet, quod fas non eſt fieri: In quo autem horum diſplicuerit Cain, facile nõ poteſt inueniri. Sed quoniam ſicut Iohannes ait, ex maligno erat, & ex inuidentia

occidit fratrem ſuum, fratris autem illius operà bona erant: datur intelligi, propterea dominum non reſpexiſſe in munera eius, quia hoc ipſe male diuidebat, dans Deo aliquid de ſuo, ſibi autem ſeipſum. Quod omnes faciunt, qui non Dei, ſed ſuam ſectãtur voluntatem, non recte diuidendo, hoc eſt, non recte viuendo. Dominus enim dans ei mandatum iuſtum & bonum, dixit: Quieſce, ad te enim conuerſio eius, & tu dominaberis illius. Nunquid fratris? Abſit. Cuius igitur, niſi peccati? Dixerat enim, peccaſti. Tum deinde addidit, quieſce: ad te enim conuerſio eius, & tu dominaberis illius. Poteſt quidem ſic intelligi, ad ipſum hominem conuerſionem eſſe debere peccati: vt nulli alij quam ſibi ſciat tribuere quod peccat. Hæc enim eſt ſalubris pœnitentiæ medicina, & veniæ petitio congrua. At vbi ait, ad te enim conuerſio eius, non ſubauditur erit, ſed ſit, præcipientis videlicet, non prædicentis modo. Tunc enim dominabitur quiſque peccato, ſi id ſibi non defendendo præpoſuerit, ſed pœnitendo ſubjecerit.

De eo quod ſcriptum eſt: Cognouit Cain vxorem ſuam, & peperit ei Enoch, ex cuius nomine nuncupauit ciuitatem, quam ædificauerat, & hoc qualiter cõueniat, vt tres homines, qui tunc tantum erant, ciuitatem ædificarent. CAP. IX.

SEquitur: Cognouit Cain vxorem ſuam, quæ concepit & peperit Enoch, & ædificauit ciuitatem, & vocauit nomen eius Enocha, ex nomine filij ſui Enoch. Vnde quæri poteſt, dum non plu-

res eo tempore quam viri quatuor, vel potius tres poſtea, quia fratrem frater occidit, fuiſſe viderentur in terra: quomodo Cain ſolus ciuitatem ædificaſſe dicitur. Sed quos hoc mouet, parum conſiderant, non omnes homines, qui tunc eſſe potuerunt ſcriptorem ſacræ huius hiſtoriæ neceſſe habuiſſe nominare, ſed eos ſolos, quos operis ſuſcepti ratio poſtulabat: illos videlicet, per quos ad Noë, ac deinde ad Abraham, genealogia texendo perduceretur. Nec enim conſequens eſt, vt iſtum primũ filium genuiſſe credatur Cain, quia dictum eſt, cognouit vxorem ſuam, quaſi tunc primitus ei commiſcuiſſet. Nam de ipſo Adam hoc dictum eſt, non ſolum quando conceptus eſt Cain primogenitus: verum etiam poſterius: Cognouit, inquit, Adam Euam vxorem ſuam, quæ concepit & peperit filium, & nominauit eũ Seth. Vnde intelligitur, ita ſolere illam ſcripturam loqui, quamuis non ſemper. Potuit enim fieri, vt licet alios haberet filios, hunc tamen propter aliquam cauſam, plus cæteris dilexerit. Non enim Iudas primogenitus Iacob, ex quo Iudæa dicta, & Iudæi ſunt nuncupati. Ergo ſi Cain primogenitus Enoch, non ideo putandus eſt confeſtim filio nato ex eius nomine ciuitati nomen dediſſe: quia nec conſtitui tunc ab vno poterat. Aliud enim ciuitas non eſt, quam hominum multitudo, ſocietaſque. Sed cum illius hominis tanta creſceret numeroſitate familia, vt quantitatem populi iam haberet, tunc potuit fieri, vt & ciuitas conderetur, & ex nomine primogeniti nuncuparetur. Ergo ſi adtendat tunc temporis tam longæuos fuiſſe ho-

mines,vt qui minime vixerant ſeptingentos quinquaginta vixiſſe reperiātur annos:neç eos ſolummodo habuiſſe filios,quos ſcriptura commemorat,cū ſubditur, genuit filios & filias:vnde eis fœcūdiſſimam prolem fuiſſe datur intelligi. Ex quo coniici poteſt,quod ſi à nepote Abraham, Iacob videlicet tanta multitudo hominum multiplicari potuit in Ægypto intra annos trecentos, vt ſexcenta milia fuiſſent, quando aſcenderunt ex Ægypto, quid mirum homines multam potuiſſe condere familiam, per ſpacium nongentorum annorum aut eo amplius, qui ciuitates ædificarent plurimas? Sed hanc ciuitatem Cain propter terrenam ciuitatem commemoratam fuiſſe, credibile eſt, quæ ab ipſo conſtitutionis conditore initium ſumpſit.Hinc iam ciuitates duæ exortę ſunt, impiorum ſcilicet atque iuſtorū. Iuſtorum quidem fundamentum peregrinationis ſuſcepit in Abel, ac deinde in Seth, & in poſteritate eius: ac ſic laborando peregrinatur vſque ad præſens tempus.Ergo in prioribus ſeculis, quamuis vſque ad ſeptimam progeniem in filiis Seth multipliciter fœcūdaretur ciuitas Dei: tamen in paucis ædificata eſt ad cōparationem iniquorum, quoaduſque Dominus CHRISTVS, Deíque filius Deus ante ſecula, homo in noſtro tēpore ex vtero virginis MARIÆ ſacratiſſimæ procederet:qui verus Deus,verúſque homo, ex duabus ſubſtātiis & vna perſona,nouum lumen mundo reſplenduit:ac deinceps per vniuerſum orbem, in mēbris eius hæc ciuitas ſancta fœcundius ædificatur, & ad ciues ſuos angelos ſcilicet Dei quotidie colligitur:quorum

rum prǣſidiis in hac peregrinatione iugiter ſuffragatur. In Cain vero atque eius cognatione latiſſime impiorũ ciuitas fabricata eſt. Refert quidem de eo ille antiquitatũ ſcriptor IOSEPHVS, quòd poſtquam ſignum acceperat, vt non interficeretur a quibuſcunque inueniretur beſtijs, ſed ſine formidine per omnem terram ſigno ei impoſito quo notus fieret, vagus et profugus abiret, ab ea deiectus regione, in qua fratrẽ occiderat, & in qua cum patre habitauerat, multam peragrans terram cum ſua vxore, tandem deuenit in locum, qui Naida nuncupatur, ibique moratus eſt, in quo ei etiam filij nati ſunt. At vero pœnam illam non habuit pro emendatione, ſed ad incrementum & ad libidinem ſuo potius nutriuit in corpore, licet cum iniuria ſecum commorantium hanc haberet, augens domum multitudine pecuniarum, ex rapinis & violentia congeſtarum, ad luxuriam quoque et latrocinia ſuos inuitans familiares, quorum doctor in ſceleſtis ſtudiis erat. Et ſimplicitatem quidem cum qua prius viuebant homines, ad inuentionem menſurarum & ponderũ permutauit, integrãque earũ vitam ex earũ rerum ignorãtia ad calliditatẽ, corruptionẽque perduxit. Terminos terræ primus poſuit, ciuitateſque cõſtituit, muriſque muniuit, illicque ſuos coegit cõuenire domeſticos. Hãc vero ciuitatẽ ab Enoch ſeniore filio ſuo Enocham appellauit, vt prædiximus.

Quod aliter ſentiant philoſophi Græcorũ & Latinorũ de primo ſeculo, quàm Hebræorũ. CAP. X.

IGitur philoſophi Græcorũ atque Latinorum, longe aliter ſenſerunt de primo ſeculo, quam

Ioſephus referat, qui aurea prima nuncupãt ſecula, & tunc homines ſolo vacaſſe otio, & his tãtummodo frugibus fuiſſe contentos, quas terra ſponte protulerat, & ſimplici aqua eos eſſe potatos, nec vllius carnis eſum attigiſſe, autumant. Secundum quorum opinionem quidam ex noſtris ſuum ita compoſuit carmen, quod huic noſtro opuſculo inſerere libuit:

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus aruis
Nec inerti perdita luxu:
Facili quæ ſera ſolebat
Ieiunia ſoluere glande.
Non Bacchica munera norant,
Liquido confundere melle,
Nec lucida vellera Serum
Tyrio miſcere veneno.
Somnos dabat herba ſalubres,
Potum quoque lubricus amnis,
Vmbras altiſſima pinus.
Nondum maris alta ſecabant,
Nec mercibus vndeque lectis,
Noua littora viderat hoſpes.
Tunc claſſica ſæua tacebant,
Odijs neque fuſus acerbis,
Cruor horrida tinxerat arua.
Quid enim furor hoſticus vlla
Vellet prior arma mouere,
Cum vulnera ſæua viderent,
Nec præmia ſanguinis vlla?
Vtinam modo noſtra redirent
In mores tempora priſcos.

Sed

Sed ſæuior ignibus Æthnæ
Feruens amor ardet habendi.
Heu primus quis fuit ille,
Auri qui pondera tecti,
Gemmáſque latere volentes,
Precioſa pericula fodit?

SALVSTIVS enim collaudans breuiter antiquiora tempora, ita ait: Quando vita hominum ſine cupiditate agebatur, & ſua cuique ſatis placebant. Poſtea vero, inquit, quam in Aſia Cyrus, in Græcia Lacedæmonij & Athenienſes cœpere vrbes atque nationes ſubigere, libidinem dominandi cauſam belli habuere: maximam gloriam, in maximo imperio putare, & cætera, quæ ipſe inſtituerat.

De Seth filio Adam, qui placuit Deo, eiuſque filiis ac nepotibus, qui vſque ad ſeptimam generationem mirabiliter ſapientiam adinuenerunt, & demum in columnis ſcripſerunt. CAP. XI.

IGitur Adam, qui primus è terra factus eſt, poſt Abel quoque necem filij ſui, & Cain depulſionem, cum ducentorum triginta eſſet annorum, genuit Seth. Qui adultus, virtuti ſtuduit, & nomẽ domini inuocare cœpit: & cum eſſet vir egregius, imitatores ſui filios reliquit. Ex eius nanque proſapia ciuitas Dei creuit. Refert enim Ioſephus de eius filiis in hunc modum: Illi autem omnes cum boni fuiſſent, orti in eadem terra, ſine aliqua vexatione viuentes, feliciſſime commorati ſunt: Nihilque eis vſque ad vitæ terminum crudele prouenit. Diſciplinam vero rerum cœleſtium, & or-

natus earum primitus inuenerunt. Iobal autem conſanguineus eorum exiſtens,muſicam adinuenit,& pſalterium citharamque laudauit. Et ne dilaberentur ab hominibus, quæ ab eo inuenta videbātur, aut antequam venirent ad cognitionem deperirent,cum prędixiſſet Adam exterminationem rerum omnium,vnam ignis virtute,alteram vero aquarum vi ac multitudine fore venturam, duas facientes columnas vnam quidem ex lateribus, alteram vero ex lapidibus, in ambabus quæ inuenerant conſcripſerunt, vt & ſi conſtructa lateribus exterminaretur ab imbribus, lapidea permanens,præberet hominibus ſcripta cognoſcere: quæ tamen lapidea permanet hactenus in terra Syriæ. Ergo Seth cum ducentorum quinque eſſet annorum, genuit Enos. Enos autem vixit annis centum nonaginta,& genuit Cainan. Cainan autem vixit centum ſeptuaginta, & genuit Malalehel. Malalehel vixit annis centum ſexaginta quinque,& genuit Iarech. Iarech vero vixit annis centum ſexaginta duo & genuit Enoch.

De Enoch qui tranſlatus eſt, qui etiam ſuas prophetias ſcriptas reliquit. CAP. XII.

ENoch autem vixit annis centum quinquagintaquinque, & genuit Matuſalam, & poſt hæc annos trecentos, ambulauit cum Deo: vnde & non comparuit, quia Deus eum tulit. Qui etiam aliqua ſcripſit, Iuda teſte Apoſtolo. Ait enim: Prophetauit ſeptimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce veniet dominus in ſanctis milibus ſuis facere iudicium contra omnes:& arguere omnes impios,

pios,& cætera. Liquido nanque claret, ab ipſo exordium literarum primo homine cœpiſſe, qui adhuc ſupererat, quādo filij ac nepotes ſui in ſtudio ſapientiæ feruebant. Vnde etiam filij Seth cum Iobal conſanguineo in columnis ea quæ ſapienter de diſciplina cœleſtium rerum adinuenerunt, cum reliquis artibus cōſcripſerunt: ſicut ſuperius ex verbis Ioſephi declaratum eſt.

De filiis Seth, qui poſt ſeptimam generationem Deo diſplicuerunt. Cap. XIII.

Filij nanque Seth, in ſeptem generationibus permanſerunt, dominū iudicantes dominum omnium, & ad virtutem ſemper inſpicientes, vt Ioſephi vtamur verbis. Deinde tempore procedente, de paternis ſolēnitatibus ad mala progreſſi ſunt: neque legitimos honores vlterius Deo præbentes, neque circa homines iuſtitiam facientes: ſed celum quem prius habuerant, in duplam malitiam per ea quæ gerebāt, poſtea demonſtrabāt. Ob hoc itaque contra ſe dominum irritauerunt.

De filiis Dei, qui filias hominū acceperunt vxores. Cap. XIIII.

Sequitur. Dicit enim Moſes: Videntes filij Dei filias hominū, eo quod eſſent pulchræ, acceperūt ſibi vxores ex omnibus, quas elegerāt. Ergo iidē dicti ſunt angeli Dei. Vnde multi illos putant non homines fuiſſe, ſed angelos. Quod tamen, angelos ſanctos illo tempore ſic labi potuiſſe, nullo modo credibile putatur: nec de his dixiſſe Petrū apoſtolū, quod angelis peccantib. nō pepercit: ſed de illis, qui cū principe eorū diabolo ceciderunt,

Angeli enim in ſacro eloquiꝗ homines dicti sũt, vt de Iohanne ſcriptum eſt: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. Et Malachias propheta proprie dictus eſt angelus. Igitur vt omittamus multorum opiniones, filios Dei, hic filios Seth intelligimus: filias vero hominum, Cain vtique filias, ex quibus nati gygantes referuntur: quos & ante eſſe hiſtoria declarat, cum dicit: Gygantes enim erant in illis diebus. Fuiſſe etiam poſt diluuium quoſdam, ſed plures antea, hiſtorica traditione deprehendimus: ſicut Nebroch, & alij de progenie Noë exorti ſunt, qui omne bonum deſpicientes propter confidentiam fortitudinis, & pulchritudinem corporis, dominum irritantes perierunt.

Vtrum homines primi ſeculi ſine coniugibus per tot curricula annorum fuerint, vt legimus, poſt plures annos filios genuiſſe. CAP. XV.

VIxit autem Matuſalam CLXXXVII. annis, & genuit Lamech: & poſt hæc annis DCC. LXXXII. Hic nanque quæri poteſt, ſi homines tunc temporis per tot curricula annorum vxoribus vacabant, aut ſi eas prius ducebant, quænam cauſa erat vt abſque liberis tamdiu manerent? Hæc autem quæſtio duplici ſoluitur modo. Aut enim homines qui tantæ prolixitatis habebant ætatem, diutius à vinculo coniugij vacabant: aũt, quod veriſſimum eſt, hi tantum aſſumuntur à veridico Moſe hiſtoriographo, ex quibus Noë cum filiis ducebat originem, per quem & mundus poſt cæterorum hominum perditionem in diluuio,

erat

erat reſtaurandus. Sic nanque Matthæus non primogenitos tantum aſſumens in catalogo generationis Chriſti, ſed eos ex quibus natiuitas domini ſecundum carnem ducebatur, non enim Abrahæ primogenitus fuit Iſaac, ſed Iſmael. Nec Iudas primogenitus Iacob, ſed Ruben, neque Dauid Iſai.

De Matuſala vtrũ quatuordecim annos poſt diluuium vixerit, vt in Geneſi contineri videtur.

CAP. XVI.

VIxit itaque Lamech CLXXXII. annis, & genuit filium vocauítque nomen eius Noë. Noë ergo cum ſexcentorum eſſet annorum, venit diluuium ſuper vniuerſam terram, omne genus humanum delens, præter Noe eiúſque filios, cum vxoribus, quos dominus in arca reſeruauit ad genus reſtaurandum hominum. Nunc autem famoſiſſima hic naſcitur quæſtio de Matuſalam, & in Eccleſiis ſæpiſſime ventilata, quod iuxta diligentem fertur ſupputationem, XIIII. annis poſt diluuium vixiſſe. Cum autẽ ſupra DCCCC. LXIX. annis ſit dictum eum vixiſſe: quomodo verum eſt, quod VIII. tãtum animæ in arca ſaluæ factæ ſint, ſi hic poſt diluuiũ vixit. Reſtat igitur quod quomodo in pleriſque aliis, ita & in hoc ſit error in numero. Siquidem & in Hebræis & Samaritanorum libris, ita ſcriptum reperitur. Et vixit Matuſalam CLXXXVII. annis, & genuit Lamech. Et vixit Matuſalam poſtquam genuit Lamech, DCC. LXXXII. annis. Et fuerunt omnes dies Matuſalæ anni DCCCC. LXIX. Et vixit Lamech centum o-

ctoginta duobus annis: & genuit Noe. A die ergo natiuitatis Matuſalæ, vſque ad diem ortus Noe, ſunt anni CCCLXIX. His adde DC. annos Noe, quia in ſexcenteſimo vitæ eius anno diluuium factum eſt. Atque ita fit vt nongenteſimo ſexageſimo nono anno vitæ ſuæ Matuſalam mortuus ſit, eo anno quo cœpit eſſe diluuium.

De hoc quod dicitur: *Vltio dabitur de Cain ſeptuplum, de Lamech vero ſeptuagies ſepties.*

CAP. XVII

DIxit quoque Lamech vxoribus ſuis, Adæ & Sellæ: Audite vocem meam vxores Lamech, auſcultate ſermonem meum, quoniam occidi virum in vulnus meum, & adoleſcẽtulum in liuorẽ meum. Septuplũ vltio dabitur de Cain: de Lamech vero ſeptuagies ſepties. Lamech itaque qui ſe homicidium vxoribus ſuis fatetur perpetraſſe, ſeptimus erat ab Adam. In huius enim homicidæ filiis, ſeptem Cain vindictæ aquis diluuij ſolutæ ſunt, quoniam omnis progenies Cain in eo deleta eſt. Dira nanque mors atque humanorum ſcelerum vindex, inter reliquos perituros ipſum homicidã Lamech reperiſſe credibile eſt. De Lamech vero ſeptuagies ſepties. Igitur ſuperius partim retulimus, quæ ad huius quæſtionis pertinebant ſolutionem. Secundum hiſtoriæ tamen veritatẽ, ab Adam vſq; ad Chriſtũ LXXVII. generationes inueniuntur, in quibus peccatum Lamech, id eſt, totius mundi, ſanguinis Chriſti effuſione ſolutum eſt. Siquidẽ & in populo Iudæorum propter interfectionẽ Chriſti LXXVII. vindictæ

dictæ ſunt ſtatutæ: iuxta illud Euangelium, in quo dictum eſt Petro apoſtolo: Non ſolum ſepties, ſed etiam ſeptuagies ſepties, ſi pœnituerit fratri remittendum: Iudæum ſcilicet reuertentem, per LXXVII. vindictas ſtatutas, recipiendum ad indulgentiam Chriſti.

De ira Dei, & de eo quod ſcriptum eſt in Geneſi: Pœnitet me hominem feciſſe, cum in Deo nulla ſit pœnitentia, in quo eſt certa præſcientia.

Cap. XVIII.

VIdens, inquit, dominus Deus, quia multiplicatæ ſunt malitiæ hominum ſuper terram, dixit: Delebo hominem, quem feci, à facie terræ, ab homine vſque ad pecus, & à repentibus vſque ad volatilia cœli: quia iratus ſum, quoniam feci eos. Ira Dei non perturbatio animi eius eſt, ſed iudicium, in quo irrogatur pœna peccatori. Cogitatio vero eius & recogitatio mutādarum rerum eſt immutabilis ratio. Neque enim ſicut hominem, ita dominum cuiuſquam facti pœnitet ſui, cuius eſt de omnibus omnino rebus tam fixa ſententia, quàm certa præſcientia. Sed ſi non vtatur ſcriptura talibus verbis: non ſe quodammodo familiarius inſinuabit omni generi hominum, quibus vult eſſe conſultum.

De eo quod dixit Deus: Erunt dies eorum centum viginti annorum. Cap. XIX.

QVod autem dixit Deus: Erunt dies eorum centum viginti annorum, non ſic accipiendum eſt, quaſi prænuntiatum ſit, poſt hæc homi-

nes centum viginti annos viuẽdo non tranſgredi, cum & poſt diluuium etiam quingẽtos quoſdam exceſſiſſe inueniamus: ſed intelligendum eſt hoc dominum dixiſſe, cum circa finem quingẽtorum annorum eſſet Noe, id eſt, quadringentos octoginta vitæ annos ageret, quos more ſuo ſcriptura quingentos vocat: nomen totius ſummæ per maximam partem plerunque ſignificans. Sexcenteſimo quippe anno vitæ Noe ſecundo meſe factum eſt diluuium: ac ſic c x x. anni prædicti ſunt futuræ vitæ hominum periturorum, quibus tranſactis, diluuio delerentur. Hieronymus autem ſic ex Hebræo vertit: Non iudicabit ſpiritus meus homines iſtos in ſempiternum, quoniam caro ſunt: hoc eſt, quia fragilis eſt in homine conditio, non eos ad æternos ſeruabo cruciatus: ſed hic illis reſtituam quod merentur. Ergo non ſeueritatem, vt in noſtris codicibus legitur, ſed clementiam domini ſonat, dum peccator hic pro ſuo ſcelere viſitatur. Porro ne videretur in eo eſſe crudelis, quod peccantibus locum pœnitentiæ non dediſſet, adiecit: Sed erunt dies eorum centum viginti annorum, hoc eſt, habebunt c x x. annos ad agendam pœnitẽtiam. Non ergo humana vita, vt multi æſtimãt, in centum viginti annos contracta eſt: ſed generationi illi centum viginti anni, ad pœnitentiam dati ſunt. Siquidem inuenimus, quod poſt diluuium Abraham vixerit annis centum ſeptuagintaquinque. Dominus autem noluit tempus expectare decretum, ſed viginti annorum ſpacio amputatis, induxit diluuium anno centeſimo agendæ pœnitentiæ deſtinato.

De

De Noe quomodo decimus ad Adam princeps ſuæ gentis extiterit. CAP. XX.

NOe vero principatum tenēs, quem per ſucceſſiones patres eius habuerant, ſcilicet per generationes x id eſt, à Noe vſque ad primum parentem, filij patribus ſuccedētes, dum eſſet ab Adam decimus, grauiter ferens actus hominum, & habens eorum conſilia nimis ingrata, ſatagebat vt ad meliora mentem eorum actuſque transferret. Cum autem videret, quod non adquieſcerent ad talia, ſed vehementer malorum libidine detinerentur; metuens ne ipſum quoque cum vxore & filiis ſuis interficerent, diſceſſit ab ea terra. Deus itaque Noe quidem iuſtitiam dilexit, condemnauit autem non ſolum illorum malitiam, ſed omne genus humanum. Quod cum ei diſperdere placuiſſet, & aliud conſtituere genus, malignitate priuatum: Noe præcepit vt arcam fabricaret quatuor cameras habentem, & longitudinē cubitorum ccc. l. vero latitudinem, & xxx altitudinem: qua protectus cum filiis & vxoribus remanſit ex hominibus ſolus poſt diluuium cum domo ſua, vt præmiſimus. Hæc iuxta intelligentiam Ioſephi, de Noe actibus ſufficiunt.

De magnitudine arcæ & cameris eius. CAP. XXI.

ERgo fuerunt nonnulli impoſſibile putantes, vt tot genera animalium, repentium, hęc arca capere potuiſſet: & ea quæ ſibi pro ſolatio vitæ forent neceſſaria, per tantum temporis ſpatium. Qui non attendunt Moſen in omni Ægyptiaca

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

eruditum ſapientia, & cubitum geometricæ diſciplinæ, quo vtuntur Ægyptij, tantũ valere, quantum ſex cubiti, quibus nos vtimur: Qui autem dicunt tãtæ molis fabricam, humano fieri non poſſe ingenio, ſpatium c. annorum cõſiderent, quod conſtructionis gratia acceperat Noe, hominumque fortitudinem, qui primo vigebant ſeculo, cum ſciant immenſas vrbes fuiſſe conſtructas, niſi forte lapis lapidi adhærere poteſt, ſola calce coniunctus, vt murus per tot miliaria circum agatur; & lignum ligno cæmentatum, clauis ſolidatum, gluten bituminis non poteſt connectere vt fabricetur arca, non curuis ſed rectis lineis longe lateque porrecta; quã nullus in mare mittat conatus hominum, ſed leuet vnda cum venerit, naturali ordine ponderum, magiſque diuina prouidentia, quam humana prudentia. Legitur etiam hæc habuiſſe arca cœnacula, & triſtega: quod alia tranſlatio bicamerata & tricamerata voluit nominare; ita vt quinque habitationes diſtinctas in ea eſſe aduertamus: inferiora loca ſtercoribus eſſe deputata & contigua bicamerata, quæ conſeruarent pabula animalium. In hos ergo vſus tradunt fuiſſe inferiores partes diſtinctas, ſuperiores vero partes quæ tricameratę dicuntur, primo ad habitaculum beſtiarum, vel immitium animalium ſerpentiúmque; hinc contigua in ſuperioribus loca mitioribus animantibus ſtabula fuiſſe: ſupra omnia vero in excelſo auibus & hominibus ſedem locatam, vtpote ſicut honore & ſapientia homo antecedit omnia: ita & loco cuncta præcelleret animalia, & ſic quinque manſiones in eadem arca

fuiſſe

fuiſſe intelliguntur. Prima ſtercoraria, ſecunda apothecaria, tertia feris animantibus, quarta manſuetis, quinta hominibus.

Quod de immundis animantibus bina, de mundis ſeptena in arca fuiſſe legimus: CAP. XXII.

QVod autem de immundis animalibus bina introducuntur & bina, de mundis vero ſeptena, & ſeptena, has tradunt eſſe cauſas, vt quæ hominibus profutura eſſent, de his plura conſeruarētur in arca: & vt haberet Noe poſt egreſſum arcæ vnde gratificas domino offerret hoſtias.

De minutiſſimis beſtiolis & inutilibus, vtrum fuerint in arca. CAP. XXIII.

QVod autem ſcrupuloſiſſime quæri ſolet & de minutiſſimis beſtiolis, non ſolum quales ſunt mures & ſtelliones: verumetiam quales locuſtæ, ſcarabæi, muſcæ denique, & pulices: vtrum non amplioris numeri in arca illa fuerint, quàm eſt diffinitus cum hoc imperaret Deus: prius ammonendi ſunt, quos hæc mouent, ſic accipiendum eſſe quod dictum eſt, quæ reptant ſuper terram, vt neceſſe non fuerit conſeruari in arca, quæ poſſunt in aquis viuere, non ſolum merſa ſicut piſces: verumetiam ſupernatantia ſicut multæ alites. Deinde quod dicitur, maſculus & fœmina erunt: profectò intelligitur ad reparandum genus dici, ac per hoc nec illa neceſſe fuerant ibi eſſe, quæ poſſunt ſine concubitu de quibuſque rebus vel rerum corruptionibus naſci: vel ſi fuerint, quæ in domibꝰ eſſe cōſuerūt,

ſine vlla numeri diffinitione eſſe potuiſſe. Aut ſi myſterium ſacratiſſimum quod agebatur, & tantæ rei figura, etiam veritate facti, aliter non poſſet impleri, niſi vt omnia ibi certo illo numero eſſēt, quæ viuere in aquis natura prohibente non poſſunt: non fuit iſta cura illius hominis, vel illorum hominū, ſed diuina. Non enim ea Noe capta intromittebat, ſed venientia, & intrare volentia, permittebat. Ad hoc enim valet quod dictum eſt, intrabunt ad te, non ſcilicet hominis actu, ſed Dei nutu: ita ſane vt non illic fuiſſe credenda ſint, quæ ſexu carent, vel ea etiam, quæ ex diuerſis generibus procreantur, vt muli.

Quomodo in arca viuerent animalia, quæ non ſine carnibus veſci putantur. CAP. XXIIII.

SOlet etiam mouere nonnullos, quæ genera eſcarum illic habere poterant animalia, quæ nō niſi carnibus veſci putantur: vtrum præter numerum ibi fuerint animalia ſine tranſgreſſione mandati, quæ aliorum alendorum neceſſitas illic coegiſſet includi: an vero quod potius eſt credendum, præter carnes aliqua alimenta ibi fuiſſe, quę omnibus cōuenirent. Nouimus enim quam multa animalia, quibus caro cibus eſt, frugibus, pomiſque veſcātur: & maxime ficu, atque caſtaneis. Quid ergo mirum: ſi vir ille ſapiens & iuſtus, etiam diuinitus admonitus, ſine carnibus aptam vnicuique generi alimoniam præparauit & condidit? Quid eſt autē quo veſci nō cogeret fames? aut quid non ſuaue ac ſalubre facere poſſet Deus: qui etiā potuit, vt ſine cibo viuerent diuina facultate?

De

De ingreſſu Noe in arcam, & ubi reſideret arca poſt diluuium, & numero annorum ab Adam vſque ad Noe, vel quid de arca gentium philoſophi ſenſerint. CAP. XXV.

IGitur Noe ſexcentorum erat annorum, quando cœpit eſſe diluuium ſuper terram. Inde autem, vſque ad primi hominis conditionem erant anni trãſacti duo milia ducenti quadraginta duo. Ergo vt quædam præſtinximus libando, ita primũ ſe habuit ſeculum. Noe vero cum filijs Sem, Chã & Iafeth, vxoribuſque eorum ingreſſus in arcam menſe ſecundo, ſeptimadecima die menſis, impetu violentiæ aquarum in ſublime ſublatus eſt. Arca autem reſidente in vertice montis Armeniæ, egreſſus eſt domino monente ex ea, menſe ſecũdo ſeptima & viceſima die menſis. Quem locum egreſſorium Armenij vocant, illic enim arcæ ſolutę reliquias prouinciales oſtendunt. Huius enim diluuij indicium hactenus videmus in lapidibus; quos in remotis montibus conchis & oſtreis ſcabros etiam ſæpe cauatos aquis viſere ſolemus. At tamen quid de hac arca, atque hoc diluuio gentium hiſtoriographi, ſapienteſque eorum ſcripſerint: paucis referre curabo. Quorum vnus Beroſus Chaldæus, narrans de diluuio, taliter eſt effatus: Dicitur autem & nauis eius, quæ in Armeniam venit, circa montem Cardicum, & adhuc aliqua pars eſt, & quoſdam bitumen exinde tollere, quo maxime homines ad expiationes vtuntur. Meminit autem horum & Hieronymus Aegyptius, qui antiquitatem Phœnicæ noſcitur cõſcripſiſſe. Sed & Manaſeas Damaſcenus in nonageſimo ſexto hi

ſtoriarum libro ita de hoc diluuio dicit: Eſt & ſuper muniadã excelſus mons in Armenia, qui Baris appellatur, in quo multos fugientes ſermo eſt, diluuij tempore liberatos, & quendam ſimul in arca deuectum, in Sicilę montis veniſſe ſummitatem, lignorumque reliquias multo tempore ibi conſeruatas ferunt. Fuit autem iſta arca, quam etiam Moſes Iudęorum legiſlator ſcripſit.

De eo, quod quibuſdam hominibus impoſſibile videtur, homines nongentos annos vixiſſe.
CAP. XXVI.

VIxit autem Noe poſt diluuium annos trecẽtos quinquaginta. Et facti ſunt omnes dies Noe anni nongẽti quinquaginta. Ergo ſi cuilibet incredibile videtur tantæ diurnitatis vitam antiquorum hominũm fuiſſe, IOSEPHI aſſertionem animaduertat, Dicit enim: Nullus autẽ ad vitam modernã, & annorum breuitatem, quibus nunc viuimus, vitam comparans antiquorum, putet falſa, quæ de illis ſunt dicta, & eo quod nunc vita tanto non ducatur tempore, credat neque illos ad vitæ illius longitudinem perueniſſe. Illi nãque cum eſſent religioſi, & ab ipſo Deo facti, cũque eis pabula oportuniora ad maius tempus exiſterent præparata, tantorum annorum circulis rite viuebãt. Deinde propter virtutes & glorioſas vtilitates, quas iugiter perſcrutabantur, id eſt, aſtrologiam, & geometriam, Deus eis ampliora viuendi ſpacia condonauit, quæ haud ediſcere potuiſſent, niſi ſexcentis viuerẽt annis. Per tot enim annorum curricula, magnus annus impletur. Teſtes

ſtes autem iſti ſunt omnes, qui antiquitatem apud Græcos & barbaros conſcribere maluerunt. Nam & Manechon, qui deſcriptionem fecit Aegyptiorum, & Beroſus, qui Chaldaica deflorauit, & Mochus, & Aetius, ad hæc & Hieronymus Aegyptius, qui Phœnicam diſpoſuit, concordant cum eis dictis. Heſiodus quoque & Agatheus, & Hellanicus, & Acuſiuaus, & inter hos Ephorus, & Nicolaus, in hiſtoriis ſuis memoriam faciunt antiquorum, annis mille viuentium.

Quomodo ex tribus filijs Noe, omne genus hominum ſit propagatũ, & quas orbis terræ partes obtinuerint. CAP. XXVII.

FIlij autem Noe fuerunt, Sem, Cham & Iafeth. Ex his enim poſt diluuium diſſeminatæ ſunt gentes, per vniuerſas terras, atque inſulas maris. Sed quas vnuſquiſque condiderit gentes, & quas partes obtinuerit orbis, ex IOSEPHI atque Hieronymi libris, decerpere libuit. Fuerunt autẽ filiis Noe filij, quorum propter honorem gentibus quas condiderunt, impoſuerunt nomina, & terris quas apprehendere potuerunt. Iafeth ergo Noe filius, habuit filios ſeptem. Habitauerunt iſti regionem, a Tauro & Amano mõtibus incipientem, & pertingentem in Aſiam vſque ad flumen Tanaim. In Europa vero terra Gazzimorum, cũ nullus eorum, qui ſupradicti ſunt, ibidem habitator exiſteret, gentes eius diuerſis ſe nominibus appellabant, qui nunc a Græcis Galatæ nuncupantur: olim vero dicti ſunt Gomanicæ, quos Gomer inſtituit, Magog vero Magogas a ſe nominatos in-

ſtituit. Iſti a Græcis Scythæ ſunt appellati. Item filiorum Iafeth. Madeus & Ianus fuerunt: & ex Madeo quidem ſunt gentes, quæ a Græcis Mœdi vocantur: A Iano vero omnes Ionij, Helladicique deſcendunt, qui & Græci: vnde & mare Ionium appellatur. Condidit autem Iobel Iobelos, qui noſtris temporibus Hyberes, qui & Hiſpani: a quibus poſtea Celtiberi nuncupati ſunt. Moga vero primum dicebatur, quæ poſtea Cappadocia: nunc autem Cæſarea, a Romanis hoc vocabulum ſortitur, id eſt, a Cæſare. Moſcini vero a Moſochum plantati ſunt, qui nunc Cappadoces nuncupantur. Quorum antiquæ appellationis ſignum oſtenditur, nam ciuitatis eſt apud eos, quæ hactenus Moſcha dicitur, oſtendens intelligere valentibus, eo quod aliquando omnes gentes regionis ipſius ita vocatæ ſunt. Thyras autem Thyrenſes appellauit ſuos, quorum princeps fuit quibus Græci Trachium nomen commutauerunt. Tantæ ſiquidem gẽtes, per Iafeth filios inſtitutæ ſunt. Gomer autem habens tres filios. Aſtinegas quidem Aſtinegas inſtituit, qui nunc Regini vocatur a Græcis. Riphat autem Riphæos, qui dicuntur Paphlagones. Tygram vero Tygraneos, qui Phryges a Græcis ſunt nuncupati. A Iano autem Iafeth filio, & ipſo tres habente filios: Heliſas quidem Heliſæos vocauit eos, quorum princeps fuit, qui nũc Aeolici. Tharſis vero Thyrſos, ſic enim antiquitus Cilicia vocabatur: Tharſus enim apud eos maxima ciuitatũ metropolis appellatur: Tau litera, pro theta mutata. Cythim autem Cythimam inſulã habuit, quæ nũc dicitur Cyprus, & ab ea omnes inſulæ & maritima

ritima loca, Cythim Hebraicè nominãtur. Teſtis enim ſermonis mei, vna in Cypro ciuitatum, quæ antiquam appellationem valuit retinere. Cythis enim ab his, qui ei Græcum nomen impoſuerunt, vocatur, neque ſic fugiens Cythi nomen. Iafeth itaque filij ſeu nepotes, has habuere gentes, & quæ forſan nunc ignorantur. Omnes tamen pene inſulas & totius orbis littora, terraſque mari vicinas legimus Græcis accolis occupatas, qui, vt ſuprà diximus, ab Amano & Tauro montibus, omnia maritima loca, vſque ad Oceanum poſſederunt Britannicum. Filij Cham, Chus, & Meſraim, Futh, & Chanaan. Chus hodie ab Hebræis Aethiopia nũcupatur, Meſraim Aegyptus, Futh Libyes, à quo & Mauritaniæ fluuius, vſque in præſens Futh dicitur, omniſque circa eam regio Futhenſis nuncupatur. Modo tamẽ in vna tantum climatis eius parte, antiquũ Libyę nomẽ reſidet, & reliqua terra vocatur Aphrica. Porro Chanaan obtinuit terrã, quã Iudęi deinceps poſſederũt. Eiectis Chananeis, filij Chus, Saba & Euila, Sabatha & Regina. Sabatacha, id eſt, Saba, a quo Sabęi. Euila Getuli in parte remotioris Aphricæ, eremo cohærẽtes. Sabatha, a quo Sabatheni, qui nũc Aſtabari nuncupãtur. Regina vero, & Sabathaca paulatim antiqua vocabula perdiderunt, quæ nunc pro veteribus habeãtur ignoratur. Filij Regina & Saba Dadan, a quo hic Saba per ſin literam ſcribitur, ſupra vero per ſamech, diximus appellatos Sabæos. Interpretatur nũc ergo Saba, Arabia. Num in ſeptuageſimoprimo pſalmo, vbi habemus reges Arabum & Saba munera offerunt, in Hebræo ſcriptum eſt reges Saba.

Dadan genus eſt Aethiopiæ,in occidentali plaga. At vero Meſraim, genuit Ludim.& Anamim, & Laabim, Neptuim, & Petruſim, & Cesluim. De quibus egreſſi ſunt Philiſthim, & Chapturim, exceptis Labaim, a quibus Libyes poſtea nominati ſunt, qui prius Phutei vocabatur, & Casloim,qui deinceps Philiſtiim appllati ſunt,quos nos corrupte Palæſtinos dicimus. Cæteræ ſex gentes ignotæ nobis ſunt,quia bello Aethiopico ſubuerſæ,vſque ad obliuionem præteritorum nominũ peruenerunt. Poſſederunt autem terram Agazi, vſque ad extremos fines Aegypti. Chanaan autẽ genuit Sidonem primogenitum ſuum,& Ethæum,Iebuſæum, & Amorræum, Gergeſæum & Euæum, & Arachæum: Sinæum & Aradium Samarithen & Mathęum.De Chanaan primus natus eſt Sidon: a quo vrbis in Phœnice Sidõ vocatur.Arachęus,qui Archas condidit oppidum,in radicibus Libani ſitum.Aradij ſunt,qui Aradam inſulam poſſederũt, anguſto fretu Phœnicis littore ſeparatam. Samaria emiſſa nobilis Syriæ Cœleſciuitas, hanc Macedones, qui poſt ALEXANDRI mortem regnauerunt,Epiphaniam nuncupauerunt. Et fuit terminus Chananæorum à Sidone, donec veniatur in Gerara, & vſque ad Gazam pergentibus Sodomam & Gomorrham, & Adamam, & Seboim,vſque Letzem:quia cæteræ ciuitates,Sidon videlicet,& Gerara, & Sodoma,& Gomorrha,& Adama, & Seboim notæ ſunt nominibus ſuis. Fiunt itaque omnes filij Cham,hoc eſt, medij filij Noe quatuor, & nepotes quinque,ex vno eius filio pronepotes duo,ex nepote vno fit eorũ ſum-

ma, vndecim. Quibus enumeratis, hic reditur ad alium Cham, qui vocabatur Meſraim : & cõmemorantur quos genuit, non tanquam ſinguli homines, ſed nationes ſeptem, & de ſexta, velut de ſexto filio, gens commemoratur exiſſe, quæ appellatur Philiſtiim : vnde fiunt octo. Inde iterum ad Chanaan reditur, in quo filio maledictus eſt Cham, & quos genuit, vndecim nominantur. Deinde vſque ad quos fines peruenerint commemoratis quibuſdam ciuitatibus dicitur : ac per hoc in filiis, nepotibúſque computatis, de progenie Cham triginta vnus geniti referuntur. Sem vero tertio Noe filio, quinque fuerunt nati, qui vſque ad Oceanum ſeorium habitant Aſiam, ab Eufrate facientes initium. Helam ſiquidem Helamitas, qui Perſarũ ſunt principes, reliquit. Aſſur autem Ninum inſtituit ciuitatem, qui nunc Chaldæi vocãtur. Arfaxat autem, Arfaxateos nominauit, cum princeps eorum eſſet. Aram vero Arameos inſtituit, quos Græci Siros appellant. Quos autem nũc Lidos vocant, Luth tunc Ludas nominauit. Aram vero filiis quatuor exiſtentibus: his quidem inſtituit Traconitidem, & Damaſcum, quæ eſt Media Palæſtinæ, Syriæque coniuncta. Armeniam vero Otrus, Geter Bactrianos, Mes autem Meſaneos, quæ nunc Arax vocatur ab omnibus. Arfaxat autem filius fuit Sala, de quo natus eſt Heber, à quo Iudæos prius Hebrços vocauerunt. Heber autem Iectan genuit, & Falech : Iecta vero, qui filius fuit Heber, habuit filios Helmodat, Saleth, Atormoth, Iare, Aduram, Vzal, Deda, Ebal, Abimael, Sapha, & Ophir, & Ebila, & Iobab. Iſti à flumine

Cophenæ Indiæ, & poſita circa Syriæ loca quædam inhabitant. Hæ nanque generationes Sem. Sem vero cum centum eſſet annorum genuit Arfaxat, biennio poſt diluuium. Arfaxat vixit triginta quinque annis & genuit Sale: Sale quoque vixit triginta annis, & genuit Heber. Vixit autem Heber triginta quatuor annis, & genuit Falech.

De eo, quod Falech diuiſio interpretatur, quia in diebus eius diuiſio linguarũ facta eſt, vt de ædificatione turris, & de eius Nembroth, ſeu quid de ea gentiũ ſapientes ſenſerint. CAP. XXVIII.

ISte autem Falech dictus eſt, quoniam ſecundum diuiſionem nationum natus eſt: Falech autem Hebræi diuiſionem vocant, quoniam dum vnum hucuſque eſſet labium hominis, diuiſum eſt in plures ſcilicet linguas, & quæ hactenus vocabatur humana, deinceps exigente ſuperbia, diuerſa promeruit vocabula. Deo autem iubente vt creſcerent, & multiplicarentur poſt diluuium filij NOE, & vt diuerſam coletes faciem terrarum, abundantia fructuum potirentur: qui cum eſſent incruditi, & ideo inobedientes fuerint, in calamitatibus incidentes, ſua grauiter peccata ſenſerũt. Et quia iuuentutis multitudine feruebant, & propria fortitudine non Dei propitiatione, ſe bona habere credebant, appoſuerunt vt voluntati DEI inobedientes fierent. Fecit autem eos elatos eſſe ad iniuriam Dei, atque contemptum Nembroth filius Chus, qui fuit filius Cham, filij Noe. Qui cum eſſet audacior & manu fortiſſimus, ſuadebat eis, vt non domino aſcriberent, quia felicitas ho-

minibus

minibus eueniret, ſed hæc propria hominum virtute præberetur: ſolus ipſe præſumens homines à Dei timore reuocare, & ſpem ſuam in propria virtute reponere. Ob quam rem turrim ædificandam altiorem ſuadebat, vbi aqua non poſſet aſcendere, quę etiam cœlum pertingeret. Multitudo autem prona erat, vt Nembroth præceptionibus obediret, putantes graue ſeruitium obſequi Deo, & turrim ædificabant, in nullo ſua ſtudia deſerētes. Sumebat ergo altitudo facilitatem, & pluſquam ſperare quis poſſit. Multis itaque manibus fabricata, creſcebat. Vnde & legiſlator teſtatur dominum deſcendiſſe ad videndam turrim, quam ædificabant filij Adam, dicens: Ecce vnus populus & vnum labium omnibus, cœperuntque hoc facere, nec deſiſtent à cogitationibus, donec eas opere compleant. Venite igitur deſcendamus & confundamus ibi linguam eorum, vt non audiat vnuſquiſque vocem proximi ſui: atque ita diuiſit eos dominus ex illo loco in vniuerſas terras. Et ceſſauerunt ædificare ciuitatem, & idcirco vocatum eſt nomen eius Babel: quia ibi confuſum eſt labium vniuerſæ terræ. Inde autem migrationes vbique agentes, & terram apprehendentes vnuſquiſque felicem, quam Deus vnicuique diſtribuit: & ita omnis terra per eos completa eſt, mediterranea ſimul atque maritima. Quidam etiam nauibus trāſeuntes, inſulas habitauerunt. Vnde aliquæ gētes, ab inſtitutoribus poſitas appellationes hucuſque ſeruāt: ſicuti ſuperius declaratum eſt. Quædam vero placita ſibi nomina immutauerunt. Diuiſiones autem linguarum ſeptuaginta duas fuiſſe

hiſtoria declarat,non vt ſolummodo tot homines tunc fuiſſent, & non plures, ſed tot iam principes familiarum,ex filiis Noe procreatos oſtendit,qui populos & gentes condiderunt. Ait enim ſcriptura: Hæc familia Noe iuxta populos & nationes ſuas,ab hiſque diuiſæ ſunt gentes in terra poſt diluuium. De hac vero turri, diuerſiſque vocibus hominũ,meminit & Sibylla dicens: Cum omnes homines vnius vocis exiſterent, quidã turrim ædificauerunt excelſam, tanquã aſcenſuri per eam ad cœlum. Dij vero ventos immittentes euerterunt turrim,&vocem propriam vnicuique partiti ſunt: & propterea Babyloniam vocari cõtigit ciuitatem. De campo vero qui vocatur Sennaar, in regione Babylonis, meminit Aetius ita dicens: Qui vero de ſacerdotibus ſunt erepti, Iouis ſacra ſumentes,in Sennaar Babylonis venerunt. Igitur Nembroth filius Chus nepos Noe, de quo iam mentionem fecimus.ipſe cœpit potens eſſe in terra,& erat robuſtus venator corã domino. Ab hoc exiuit prouerbium: Quaſi Nembroth robuſtus venator coram domino. Quod ſic intelligendum eſt: Gygantem iſtum contra dominum fuiſſe: Quod ſignificatur eo nomine, quod dicitur venator, quaſi animarum deceptor, hominumque oppreſſor; & pro eo quod homines à cultu Dei abſtrahebat, ſic nominatus eſt. Fuit autem principium regni eius Babylon, & Aracha,Achat,& Calennæ,in terra Sennaar. Aracha autem hæc eſt Ediſſe ciuitas. Achat,quæ nunc dicitur Niſibin, Calennæ, poſtea verſo nomine, à Seleuco rege dicta eſt Seleucia. Hic autem Nembroth,

broth, arripuit tyrannidem inſuetam, prior in populis regnauit & in Babylone. Apparet nanque hunc tyrannum fortiſſimum in eo regnaſſe loco, vbi linguæ ad cõfuſionem humanæ ſuperbiæ diuiſæ ſunt. Hũc etiam ſcripſiſſe aſtrologiam, atque geometriam, diuiſiones orbis feciſſe, Syri tradũt.

De eo, quod dictum eſt, de terra Sennaar exiſſe Aſſur, & ædificaſſe Niniuen. CAP. XXIX.

QVod vero dictum eſt, de terra Sennaar, quę pertinebat ad regnum Nembroth exiſſe Aſſur & ędificaſſe Niniuen, & alias, quas contexuit ciuitates legiſlator, lõge poſtea factum eſt. Quod ex hac occaſione perſtrinxit, propter nobilitatem regni Aſſyriorum, quod mirabiliter dilatauit Ninus Beli filius, conditor Niniues ciuitatis magnæ, cuius ciuitatis nomen, ex illius nomine deriuatum eſt, vt a Nino Niniue vocaretur, Aſſur autẽ, vnde Aſſyrij, non fuit in filiis Cham, ſed in filiis Sem reperitur, qui fuit Noe maximus filius. Vnde apparet de progenie Sem exortos fuiſſe, qui poſtea regnum gygantis illius obtineret, & inde procederent, atque alias conderent ciuitates.

Quid eſt, quod peccante Cham, filius eius Chanaan ſententiam vltionis accepit. CAP. XXX.

QVid eſt quod peccauit Cham, filius eius Chanaan ſententiam vltionis accepit? Quid eſt quod non in ſe, ſed in poſteritate percutitur, niſi quod reproborum nequitiæ, hic quidem multæ proficiunt, ſed in poſterum feriuntur? Seu quia prophetauit terram Chanaan eiectis inde Chana-

nęis & debellatis, accepturos fuiſſe filios Iſrael, qui venerunt de ſemine Sem, intuens & pręuidẽs quod longe fuerat poſt futurum.

Quomodo intelligendum ſit: Dilatet deus Iafeth, & inhabitet in tabernaculis Sem. CAP. XXXI.

Dilatet deus Iafeth,& habitet in tabernaculis Sem. Quanquam enim ſit deus omnium gentium,quodammodo tamen proprio vocabulo & in ipſis iam gentibus dicitur Deus Iſrael. Et hoc vnde factum eſt, niſi ex benedictione Iafeth. In populo enim gentium totum orbem terrarum occupauit eccleſia. Hoc prorſus pronuntiabatur, cum diceretur:Dilatet Deus Iafeth, & habitet in tabernaculis Sem. Sem quippe, de cuius ſemine incarnatus eſt Chriſtus, interpretatur nominator. Quid autem nominatius Chriſto eſt, cuius nomẽ vbique iam flagrat,ita vt per Cantica Canticorũ etiam in ſe pręcedente prophetia,vnguento comparetur effuſo?In cuius domibus, id eſt, eccleſiis, habitat gentium latitudo,nam Iafeth latitudo interpretatur:Ecce quomodo Deus dilatet Iafeth & habitet in tabernaculis Sem, id eſt, in eccleſiis quas filij prophetarum apoſtoli conſtruxerunt,ſecundum quod Paulus apoſtolus fidelibus ex gentibus ait:Qui eratis illo tempore ſine Chriſto,alienati a ſocietate Iſrael, & peregrini teſtamentorum & promiſſionis ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mũdo.Per hæc verba oſtẽditur,quod nondum habitat Iafeth in domibus Sem ſed paulopoſt:quemadmodum concludat, aduertamus. Igitur iam,inquit,non eſtis hoſpites & peregrini,

ſed

ſed eſtis ciues ſanctorum & domeſtici Dei, ſuperædificati ſupra fundamētum apoſtolorum & prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide exiſtente Chriſto Ieſu.

De eo quod ſcriptum eſt: de Sem nati ſunt patre omnium filiorum Heber fratre Iafeth maiore.

Cap. XXXII.

DE Sem quoque nati ſunt patre omnium filiorum Heber fratre Iafeth maiore. Hinc iã cœpit texere progeniem Sem, maioris filij Noe: quoniam a minore inchoauerat Iafeth, ac ſic demum peruenerat ad Sem. Habetur enim aliquid difficultatis in ipſo narrationis exordio, cum dicit: De Sem autem nati ſũt patre omnium Heber, fratre Iafeth maiore. Ordo verborum eſt, ex Sem natus eſt Heber: qui Sem pater eſt omnium filiorum. Sem ergo patriarchã intelligi voluit omniũ qui de ſtirpe eius exorti ſunt: quos commemoraturus eſt, ſiue ſint filij, ſiue nepotes, ſeu pro nepotes. Scimus nanque Heber non filium fuiſſe Sem, ſed abnepotem eius. Nec enim ſine cauſa, prætermiſſis filiis, introducitur Heber abnepos eius: niſi quod in progenie filiorum Noe hic reperitur, placens deo, qui non cum filiis ſuperbiæ conſpirauerat ad ædificandam turrim ob iniuriam Dei, pertinentium ad ciuitatem impiorum, qui merito iniuriam confuſionis ſuæ paſſi ſunt in perditione linguæ propriæ. Ob quam cauſam per vniuerſum diſperſi ſunt orbem, relicto opere quod ſummo ſtudio accelerare feſtinabant. In huius autem Heber domo, quoniam immunis a pœna terrigena-

tum ſuperbientium extitit, priſca remãſit lingua, quæ prius humana, quia omnibus erat cõmunis: poſtea vero ab eius nomine nũcupata eſt Hebræa ad diſtinctionem cæterarum. Quæ per ſucceſſiones peruenit ad Abraham, ac ſic per patriarchas, qui ex tirpe Abraham ſunt propagati, profuſa eſt in populum Dei. Attamen nec Heber, nec ipſe pater Abraham, in omnem progeniem ſuam, hanc diffundere valuerunt: ſed in eos qui ad ciuitatem Dei pertinere videbantur; de quibus ſecundum carnem natus eſt Christus.

Quum non fiat commemoratio in Geneſi à Noe vſque ad Abraham, vtrum aliquis iuſtorum fuerit.
CAP. XXXIII.

BEnedictis igitur duobus filiis Noe, atque vno in medio eorum maledicto; deinceps vſque ad Abraham de iuſtorum aliquorum, qui pie dominum colerẽt, commemoratione ſilentium eſt. Verumtamen, vtrum ciuitas piorum non fuerit, an latuerit, an potius permanſerit in duobus filiis Noe, qui benedicti ſunt, eorumque poſteris, impia vero in eo qui maledictus eſt, atque eius progenie vbi etiam exortus eſt gygas venator contra dominum, non eſt diiudicatio facilis. Fortaſſe enim ꝙ profecto eſt credibilius, & in filiis duorum illorũ iam tunc antequam Babylònia cœpiſſet inſtitui, fuerunt contemptores Dei, & in filiis Cham cultores Dei. Vtrunque tamen hominum genus, terris nũquam defuiſſe credendum eſt. Quamobrem ſicut lingua vna cum eſſet omnium, non ideo filij peſtilentiæ defuerunt; nam & ante diluuium vna

erat

erat lingua, & tamen omnes præter vnã Noe iuſti domum, deleri diluuio meruerũt:ita poſt diluuiũ, nec iuſtos defuiſſe crediderim. Sed ſi omnes cõmemorarētur nimis longum fieret, & eſſe:hæc hiſtorica magis diligentia, quam prophetica prouidentia. Illa itaque exequitur literarum ſacrarum ſcriptor:vel per eum Dei ſpiritus: quibus non ſolum narrentur præterita, verumetiam pronuntiētur futura,quæ tamen pertinent ad ciuitatem Dei. Omiſſis ergo cæteris filiis Noe, ad hanc rem non pertinentibus:illi cõnectuntur in ordine generationum, per quos poſſit ad Abraham perueniri: ſicut illi connectebantur ante diluuiũ per quos perueniretur ad Noe generationes: quæ propagatæ ſunt ex illo Adam filio,qui eſt appellatus Seth.

Quomodo intelligendum ſit deſcendiſſe dominum,& nec deſiſtent à cogitationibus ſuis donec eas opere compleant, & qualiter ex tribus filiis Noe per terras LXXII.*linguæ eſſe cœperunt.*

Cap. XXXIIII.

MOuet ergo quoſdam hoc quod legitur: Deſcendit dominus, vt videret ciuitatem, cum non loco moueatur Deus, qui ſemper eſt vbique totus.Quod ita intelligendum eſt: Deſcendit dominus videre ciuitatem & turrim quam ædificabant filij Adam, hoc eſt, non filij Dei, ſed filij hominum, id eſt illa ſocietas, ſecundũ hominem viuens, quam terrenam dicimus ciuitatem. Deus autem non localiter deſcendit, cum ſit vbique totus,& omnia impleat, ſed deſcendere dicitur in terram, quãdo præter vſitatum naturæ cur-

ſum,mirabiliter operatur. Nec diſcit videndo aliquid ad tempus, qui ignorare poteſt nihil, mente cuiuſpiam conceptum. Dicitur enim ad tempus videre & cognoſcere,eo ꝙ videri quod reprobat, & cognoſci faciat. Ciuitas nanque illa non ſic videbatur,quomodo eam Deus videri fecit quando ſibi quantum diſpliceret oſtendit, quamuis poſſit intelligi Deus ad illam ciuitatē deſcendiſſe, quia deſcenderunt angeli eius in quibus habitat, quia per angelos deſcendebat, qui in angelis deſcendentibus erat. Et non ait: Venite & deſcendentes confundite,ſed cōfundamus ibi linguam eorum, oſtendens ita ſe operari per miniſtros ſuos,vt ſint etiam ipſi cooperatores Dei. Illud ſane quod dictum eſt,nec deſiſtēt à cogitationibus ſuis, donec eas opere compleant, non eſt dictum confirmando,ſed tanquam interrogando,ſicut ſolet à comminantibus dici. Sic ergo accipiendum eſt,tanquam dixerit:Nonne omnia deficient ex illis,quę conati ſunt facere? Sed ſi ita dicatur: non exprimitur comminanter, quoniam voce pronuntiantis non poſſumus ſcribere. Venite igitur deſcendamus & confundamus ibi linguas eorum vt non audiat vnuſquiſque vocem proximi ſui. Atque ita diuiſit eos dominus ex illo loco, in vniuerſas terras. Et ceſſauerunt ædificare ciuitatem, & idcirco vocatum eſt nomen Babel,quia ibi confuſum eſt labium vniuerſę terræ,& inde diſperſit eos dominus ſuper faciem cunctarum regionum. Merito autem malus punitur affectus, etiam cui non ſuccedit effectus. Genus vero ipſius pœnæ quale fuit? Quoniam dominatio imperantis in lingua eſt, ibi
eſt

eſt damnata ſuperbia, vt non intelligeret iubens homini, qui noluit intelligere vt obediret Deo iubenti: ſicque illa conſpiratio diſſoluta eſt, cũ quiſque ab eo, quem non intelligebat, abcederet: nec ſe, niſi ei, cum quo loqui poterat, aggregaret. Et per linguas diuiſæ ſunt gentes, diſperſæque per terras, ſicut Deo placuit, qui hoc modis occultis, nobiſque incomprehenſibilibus fecit. Ex illis igitur tribus hominibus Noe filiis LXXII. linguæ per terras eſſe cœperunt, quæ creſcendo ad inſulas peruenerunt. Auctus autem eſt numerus gentium, multo amplius, quam linguarum.

De numero annorum à diluuio vſque ad natiuitatem Abrahæ, & quod aliter Ioſephus atq; LXX. interpretes, ſiue Euſebius ſentiant, quàm in Hebraica veritate contineatur. CAP. XXXV.

IGitur vt ſupra memorare cœpimus, ſeries annorum a diluuio, vſque ad natiuitatem Abrahę ita continetur. Sem C. erat annorum quando genuit Arfaxat, biennio poſt diluuium. Porro Arfaxat cum eſſet XXX. annorum, genuit Sale. Sale quoque XXX. ætatis ſuæ anno, genuit Heber. Heber autem cum XXXIIII. annorum eſſet, genuit Falech. Falech quoque vixit annis XXX. & genuit Reu. Reu vero vixit annis XXXV. & genuit Saruch. Saruch autem vixit annis XXX. & genuit Nachor: & Nachor vixit XXVIII. annis, & genuit Tharam. Thara vero cum LXX. eſſet annorum, genuit Abram, & Nachor, & Aran. Ergo a natiuitate Abrahæ, qui X. fuit a Noe, ſicut nunc declaratum eſt, ſupputa per ſingulas ætates, numerum

annorum ab ortu vniuſcuiuſque patris, vſque ad ortum ſubſequentis filij, & inuenies CCXCII. annos, id eſt, a natiuitate Abrahæ vſque ad diluuiũ. Quãuis beatus Hieronym⁹ in Chronico Euſebij, atque Oroſius in prima fronte ſuorũ librorum, a quibus etiam Ioſephus non longe exorbitat, aliter ſentiant in numero annorum, dicentes a natiuitate Abrahæ vſque ad totius orbis diluuiũ, inueniri ſupputando retrorſum annos DCCCC. XLII. Igitur mundi ſecunda ita ſe habuit ætas, vt præ-notatum eſt, quantum ad noſtræ paruitatis notitiam ex antiquorum authoritate peruenire potuit, quam ætatem pueritiam nominant.

Quomodo Thara cum Abraham & Loth & Aram exierit de Chaldæa, & venerit in terram Chanaan. CAP. XXXVI.

IGitur Thara tulit Abram filium ſuum, & Loth filium Aran filij ſui, & Sarai nurum ſuam, vxorem Abram filij ſui, & eduxit eos de Vr Chaldæorum, vt iret in terram Chanaan: veneruntque vſque ad Aran, & habitauerunt ibi. Porro Ioſephus, Vr ciuitatem Chaldæorũ eſſe dicit, Ex qua Thara profectus eſt cum familia domus ſuæ, & venit in Aran, quod alia translatio ſolet nominare Charra. Hieronymus autem hunc hiſtoriæ locum ita explanat, ſcilicet de morte Aran, antè obitum patris atque de Vr Chaldæorum. Mortuus eſt Aran ante Tharam patrem ſuum in terra natiuitatis ſuæ, in Vr Chaldæorum. Pro eo quod legimus in terra natiuitatis ſuæ in Vr Chaldæorum in Hebræo habetur, in Vr ceſtim, id eſt, in igni Chaldæo-

Chaldęorum. Tradunt autem Hebręi ex hac occaſione iſtiuſmodi fabulã, quod Abraham in ignem miſſus ſit, quia ignem adorare noluerit, & ꝙ Babylonio vallatus incendio, Dei auxilio liberatus, de idololatriæ igni profugerit. Quod vero in ſequẽtibus ſcribitur egreſſum eſſe Tharam cum ſobole ſua de regione Chaldęorum, pro eo quod in Hebręo habetur de Vr, hoc eſt, de incendio Chaldæorum, & hoc eſt quod nunc dicitur: mortuus eſt Aran ante conſpectum Tharę patris ſui in terra natiuitatis ſuæ, in igne Chaldęorum: quod videlicet ignem nolens adorare, igni conſumptus ſit.

Poſt mortem Tharæ patris Abraham, quod legitur dixiſſe dominum ad Abrahã: Exi de terra tua & de cognatione tua, &c. cum prius cum patre, egreſſus ſit ex ea, & de Nachor fratre Abrahã, & ea quæ ad hanc rationem pertinent.

Cap. XXXVII.

QVod vero commemorata morte Tharę patris Abraham, deinde legitur: & dixit dominus ad Abraham: Exi de terra tua, & de cognatione tua & de domo patris tui, & cę. Hinc beatus Stephanus in Actibus apoſtolorum cum iſta narraret, inter cętera ſic ait: Deus gloriæ apparuit patri noſtro Abrahę, cum eſſet in Meſopotamia prius quã habitaret in Charra, & ait ad illum: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, ſecundum hæc verba Stephani, non poſt mortem patris eius locutus eſt Deus Abrahæ, qui vtique in Charra mortuus eſt, vbi cum il-

lo & ipſe filius habitauit. Sed priuſquam habitaret in eadem ciuitate.i. cum eſſet in Meſopotamia, iam ergo exierat a Chaldęis. Quod itaque adiungit Stephanus: Tunc Abraham egreſſus eſt de terra Chaldæorum & habitauit in Charra, non ꝙ ſit factum poſteaquam locutus eſt illi Deus, neque enim poſt illa Dei verba egreſſus eſt de terra Chaldęorum, cum dicat ei locutum dominum eſſe in Meſopotamia, ſed ad totum illud tẽpus pertinet quod ait: Tunc.i. ex quo egreſſus eſt a Chaldæis, & habitauit in Charra. Itẽ quod ſequitur: Et inde poſtquam mortuus eſt pater eius, collocauit illum in terra hac, in qua nunc vos habitatis & patres veſtri, non ait: Poſtquam mortuus eſt pater eius exiit de Charra, ſed inde hic eum collocauit, poſtquam mortuus eſt pater eius. Intelligẽdum eſt igitur locutum dominũ fuiſſe ad Abrahã cum eſſet in Meſopotamia, priuſquam habitaret in Charra, ſed eum in Charran perueniſſe cum patre, retento apud ſe præcepto domini, & inde exiſſe ſeptuageſimo quinto anno, patris autem ſui centeſimo quadrageſimo & quinto. Collocationem vero eius in terra Chanaan non profectionem de Charra poſt mortem patris eius, factam eſſe dicit: quia iam mortuus erat pater eius, quãdo emit terram cuius iam ſuæ rei cœpit eſſe poſſeſſor. Quod autem iam in Meſopotamia conſtituto, hoc eſt, iam egreſſo de terra Chaldæorum dicit dominus: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui: non vt corpus inde eiiceret quod iam fecerat, ſed animum auelleret dicitur. Non enim inde exierat animo, ſed ſpe redeundi

deundi & deſiderio tenebatur. Quæ ſpes & deſiderium Deo iubente atq. adiuuāte, & illo obediēte fuerāt amputāda. Nō ſane incredibiliter exiſtimatur, cū poſtea ſecutus eſſet Nachor patrē ſuū, tūc Abrahā præceptū domini impleſſe, vt cū Sara coniuge ſua, & Loth filio fratris ſui exiret de Charra. Narratur enim in locis ſuperioribus, quēadmodū Thara cū ſuis regionē reliquerit Chaldæorum, & venerit in Meſopotamiā & habitauerit Maran. Tacetur aūt de vno eius filio, qui vocatur Nachor, tanquam eū non duxerit ſecū. Sed inuenimus poſtea, cū ſeruū ſuū mitteret Abrahā ad accipiendam vxorē filio ſuo Iſaac, ita ſcriptū eſſe. Et accepit puer decē camelos de camelis domini ſui, & de omnibus bonis domini ſui ſecū, & exurgens profectus eſt in Meſopotamiā in ciuitatē Nachor. Iſto & aliis ſacræ huius hiſtoriæ teſtimoniis oſtenditur: etiā Nachor exiſſe de regione Chaldæorum, ſedeſque cōſtituiſſe in Meſopotamia, vbi cū patre ſuo habitauerat Abrahā. Cur ergo eū ſcriptura non commemorauit, quando ex gente Chaldæa cū ſuis profectus eſt Thara, & habitauit in Meſopotamia: vbi non ſolū Abrahā filius eius, verumetiā Sara nurus, & Loth nepos eius cōmemorantur, quod eos duxerit ſecū, niſi forte quod a paterna & fraterna pietate deſciuerat, & ſuperſtitioni adhæſerat Chaldæorum: & poſtea inde ſiue pœnitendo, ſiue perſecutionē paſſus (quod ſupe- ctius habetur) & ipſe migrauerit? Et facti ſunt omnes dies Tharæ ducentorum quinque annorum, & mortuus eſt in Aran. Non ſic accipiendum eſt quaſi omnes hos dies ibi egerit: ſed quia

omnes dies vitę ſuæ, qui fuerũt anni ducẽti quinque, ibi compleuerit. Ignoratur autem quot annis vixerit Thara in Charra, quoniã non legitur quoto anno vitæ ſuæ in Charram venerit. Et abſurdũ eſt exiſtimare, in iſta ſerie generationum, vbi diligenter commemoratur, quot annis quiſque vixerit, huius ſolius numerum annorum vitæ non cõmemoratum eſſe.

Cum aliquorum vitæ adnumerantur anni, cur aliorum taceantur in Geneſi. Cap. XXXVIII.

QVod enim quorundam quos eadem ſcriptura commemorat, tacentur anni, cum aliorum adnumerentur, quæri ſolet. Quibus eſt reſpõdendum, quoniam non ſunt in eo ordine, in quo temporum dinumeratio deceſſione gignentium, & genitorum ſucceſſione contexitur: ob hanc cauſam eorum vitæ non adnumerari annos. Iſte autẽ ordo qui dirigitur ab Adam vſque ad Noe, & inde vſque ad Abraham: ſine numero annorũ neminem continet.

Pater Melchæ, ipſe eſt pater Ieſcæ, vel quæ fuit Ieſca. Cap. XXXIX.

IGitur quod in Geneſi legitur, pater Melchę, ipſe eſt pater Ieſcæ, vel quæ fuit Ieſca ita intelligendum eſt: Thara genuit Abraham, & Nachor, & Aran. Aran vero genuit Loth, & Melcham, & Sarai cognomento Ieſcam, & acceperunt vxores, Abraham Sarai, & Nachor Melcham. Necdum vero inter patruos, & fratrum filios, nuptiæ lege prohibitæ ſunt.

Quo-

Quomodo Sacra cũ à Pharaone rapta fuerit, ab eo violata eſſe non credatur. CAP. XL.

QVæritur quomodo Sacra cum a Pharaone rapta fuerit, ab eo violata eſſe non credatur, niſi quia iuxta librum Heſter, quæcunque mulierum placuiſſet regi apud veteres, ſex menſibus vnguebatur oleo myrteo, & ſex menſibus in pigmentis variis erat, & curationibus fœminarum, & tunc demum ingrediebatur ad regem. Atque ita poteſt fieri, vt Sacra poſtquam placuerat regi, & dum per annũ eius præparabatur introitus ad regem, quod interim Abrahæ Pharao multa donauerit, & Pharao poſtea percuſſus ſit a domino, illa adhuc intacta ab eius concubitu permanente.

Qui ſint expediti, quos Abrahã numeraſſe legitur.

CAP. XLI.

QVæritur etiam qui ſint expediti, de quibus in Geneſi dicitur: Numerauit expeditos vernaculos ſuos. Expeditos dixit iuuenes ad bellum promptos, & qui non fuerunt vxorati. De quibus in ſequentibus dixit: Exceptis his quæ comederẽt iuuenes. Et perſecutus eſt eos vſque ad Dan. Dan Phœnicis oppidum eſt, quod nunc Peneas dicitur, vbi vnus de fontibus Iordanis oritur, qui dicitur Dan, alter vero Ior: & his duobus fontibus, qui non procul a ſe diſtant, in vnum riuulum fœderatis, Iordanis appellatur. Ergo ſicut ex duobus fontibus vnus fluuius: ita ex nominibus duobus vna appellatio procreatur.

victori Abraham obuiā proceſſerit,& in refectionem tam ipſius quam pugnatorū eius panem vinūque protulerit,& benedixerit ei, cum abnepoti ſuo hoc iure deberet, & decimas prædæ atque victoriæ acceperit ab eo, ſiue quod habetur ambiguum, an ipſe dederit ei decimas ſubſtātiæ ſuæ, & habitam largitatē oſtenderit in nepotem. Vtrunque enim intelligi poteſt, & iuxta Hebraicum, & iuxta LXX. interpretes: quod & ipſe acceperit decimas ſpoliorū, & Abrahæ dederit decimas ſubſtantiæ ſuæ: Quamquam Apoſtolus in epiſtola ad Hebræos apertiſſime diffiniat, non Abraham ſuſcepiſſe a Melchiſedech decimas diuitiarum eius, ſed de ſpoliis hoſtium, partē accepiſſe pontificem. Salem autem non vt Ioſephus, & noſtrorū omnes arbitrabantur eſſe Hieruſalem, nomen ex Græco, Hebræoque cōpoſitum, quod abſurdum eſſe peregrinæ linguæ mixtura demonſtrat: ſed oppidum iuxta Scythopolim, quod vſque hodie appellatur Salem. Oſtenditur ibi palatium Melchiſedech, & ex magnitudine ruinarum veteris operis oſtendēs magnificentiam. De quo in exteriore quoque parte Geneſeos ſcriptum eſt: Venit Iacob in tochot, id eſt, in tabernacula, & fecit ſibi ibi domos atq; tentoria, & tranſiuit in Salem ciuitatem regionis Sychem, quæ eſt in terra Chanaan. Conſiderandū quoque eſt, quod Abrahæ a cæde hoſtium reuertenti (quos perſecutus eſt vſque Dan, quæ hodie Paneas appellatur) non de via Hieruſalem, ſed de oppido metropolis Sychem iter fuerit. De quo in Euangelio quoque legimus: Erat autem Iohannes babtizans in Enon iuxta Salim, quia aquę multæ

erant ibi. Nec refert vtrum Salem, an Salim nominetur, cum eiſdem vocalibus in medio literis per raro vtantur Hebræi, & pro voluntate lectorum, ac varietate regionum, eadem verba, diuerſis ſonis atque accentibus proferantur. Apoſtolus quoque hunc Melchiſedech dicit eſſe ſine patre, ſine matre, ſine genealogia. Quod ideo dixit: quia genealogiam eius ſancta ſcriptura non narrat, vel quia ſecundum legalem traditionem, non offerebat hoſtias, quas dominus ſacerdotibus Leuitici generis, immolare præceperat, ſiue quia ex tribu Leui, nec patrem habuit, nec matrem: ſicut præmiſſum eſt.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

Ne tibi fucum facere videamur, candide Lector, ingenue fatemur, hic inter primum & ſecundum librum vtrinque aliqua deſiderari: nulla ſane noſtra vel incuria vel ſtudio: ſed exemplaris, ex quo hæc cum aliud correctius non ſuppeteret deſcripſimus, vitio. De quibus tamen non eſt quod magnopere labores, cum huiuſmodi fere ſint illa, vt ex ſacrorum bibliorum lectione abunde conſtare tibi queant.

FRE-

FRECVLPHI EPISCOPI Lexouienſis, CHRONICORVM

Tomi prioris,

In quo ab initio mundi vſque ad Natiuitatem CHRISTI continua ac cōpendiaria quædam rerum geſtarum texitur Hiſtoria.

LIBER II.

De Ioſeph in Ægypto exaltatione, & quam ob cauſam filij Iſrael inde diſceſſerint, ethnicorum hiſtoriographorum partim imperfecta, partim falſa narratio.

CAPVT I.

DE hoc autem noſtro Ioſeph, ethnici etiam hiſtoriographi aliqua ſcripſerunt. Pompeius enim hiſtoricus, eiúſque breuiator Iuſtinus, inter cætera ſic ait: Minimus ætate inter fratres Ioſeph fuit. Cuius excellens ingenium fratres veriti, interceptum peregrinis mercatoribus vendiderunt. A quibus deportatus in Aegyptum, cum * magicas ibi artes ſolerti ingenio percepiſſet, in breui ipſi regi percharus fuit. Nam & prodigiorum ſagaciſſimus erat & ſomniorum primus intelligentiam

* *Alias magnificas*

condidit, nihilque diuini iuris, humanique ei incognitum videbatur: adeo, vt etiam agrorum ſterilitatem futuram, ante multos annos: proſpiciés, fruges congregaſſet, tantaque experimenta eius fuerint, vt non ab homine, ſed a Deo reſponſa viderentur. Filius Ioſeph Moſes fuit, quem præter paternæ ſcientiæ hæreditatem, etiam formæ pulchritudo commendabat. Sed Aegyptij cum ſcabiem & vitiliginem paterentur, reſponſo moniti, eum cum ægris, ne peſtis ad plures ſerperet, terminis Aegypti pellunt. Hæc Iuſtinus. Sed quoniam hæc idem Moſes, quem iſti ſapientem, ſcientemque fuiſſe atteſtantur, plenius, veriuſque tam per ſe, quam per ſuos quæ geſta ſunt conſcripſit: primum fide eius atque authoritate quam etiam iſti probant, horum ignorantia eſt ſupplenda. Dehinc ſacerdotum Aegyptiorum fallax malitia cõfutanda eſt, qui vel aſtu (quod manifeſtius eſt) euidẽtem iram, miſericordiamque veri Dei memoriæ ſubtrahere conati ſunt, particulatim expoſitione confuſa, ne in contumeliam idolorum ſuorum, eum colendum merito oſtenderent, cuius conſilio adnuntiata hæc mala, & auxilio euitata docuiſſent, vel forte, vt indulgentius accipiamus, obliti ſunt. Illius enim noſtri Ioſeph, qui fuit veri dei ſeruus & pro creatura domini ſui, pie, intẽteq. ſolicitus prouiſione, ipſi abundant frugibus quaſi ſacerdotes. Sed quia falſi ſacerdotes erant, cum cæteris eſurientibus non dolebant. Enimuero cui placet, obliuiſcitur: cui dolet, meminit: quãquam huius temporis argumentum hiſtoriis, faſtiſque reticentibus, ipſa ſibi terra Aegypti teſtis pronuntiat,

tiat,quæ tunc redacta in poteſtatem regiam, reſtitutaque cultoribus ſuis,ex omni fructu ſuo vſque nunc quintæ partis inceſſabile vectigal exoluit. Fuit itaque hęc fames magna, ſub rege Aegyptiorum Diopolita,cui nomem erat Amoſes. Quo tempore Baleus Aſſyrios, Argiuos Apis regebat. Fuerunt autem ante annos ſeptem præcedentes alij ſeptem vbertatis anni,quorum affluentiam tanto negligentius perituram,quanto vberius natam Ioſeph noſter ſolertia ſua collegit & condidit,totamque Aegyptum conſeruauit: acquiſiuit vniuerſam Pharaoni pecuniam,& Deo gloriam reddens, diſpenſatione iuſtiſſima cui vectigal, vectigal:cui honorem,honorem: omniumque pecora,terras, cenſuſque collegit.Semina etiam ſub taxatione ſtatuta eis tribuit, vt terram Aegypti, quam emerat, exoluerent: & quintam partem de fructibus regi darent.

Patriarchæ Iacob luculentum de CHRISTI aduentu vaticinium. Et quo tempore Græcia frugibus vti cœperit.

Cap. II.

Aſſyriorum x. Altadas regnat annis XXXII. A natiuitate Abrahę CCCXV. erat annus; & repromiſſionis CCXL. Sycioniorum x. Eratus. Quartus Argis, Argus regnat. Aegyptiis XVIII. Dinaſtia. Amoſes tunc primus Diapolitanorum regnabat. Iacob autem cum CXLVII. ætatis ſuæ annum duceret,prophetans de CHRISTO,&

de gentium vocatione,dicens in benedictione Iudæ:Non deficiet princeps ex Iuda, et dux de fœmoribus eius,donec veniant quæ repoſita ſunt ei, et ipſe erit expectatio gentium.Moriturus, filios ſuos & nepotes ex Ioſeph benedixit,& obiit in Ægypto. Cuius cadauer Ioſeph cum magno honore reuocat in terram Chanaan.Ergo regnante Argo, cœpit vti frugibus Græcia, & habere ſegetes in agricultura, delatis aliunde ſeminibus. Argus quoque ſuum poſt obitum,Deus habitus eſt, templo et ſacrificiis honoratus, qui honor eo regnante ante illum delatus eſt homini priuato,& fulminato cuidam Gyro,eo quod primus ad aratrum boues iunxerit.Eo itaque tempore Sparta condita,a Spartato filio Phoronei.

De obitu Ioſeph, & ſubſecuta mox filiorum Iſrael afflictione. CAP. III.

ASſyriorum XI. Manitus annis XXX. A natiuitate Abrahæ CCCXLVII. erat annus repromiſſionis autem CCLXXII. Sycioniorum XI.Plemneus, Aegyptiorum Ammenophis, cui Necges ſuccedit. Igitur his regnantibus, Ioſeph moritur. Poſt cuius mortem populus Dei mirabiliter creſcens,trãquille prius manſit,donec morerentur, quibus Ioſeph notus fuit. Deinde quia inuidebatur eius incrementis, erantque ſuſpecta, Aegyptij Hebræos ſeruitute deprimũt:quam ſeruitutem duriſſimam annis CXLIIII. ſuſtinent, quouſque diuinitus liberarentur.Fiunt autem omnes anni, quos Hebræi in Aegypto fecerunt CCXV. qui ab eo tempore computantur, ex quo Ia-

cob cum filiis ſuis deſcendit in Aegyptum. Ergo ſecundum opinionem quorundam, his temporibus Prometheus fuit: a quo homines de luto factos eſſe commemorant. Et reuera cum ſapiens eſſet, feritatem eorum & nimiam imperitiam ad humanitatem & ſcientiam tranſfigurabat, nec tamen qui eius tēpore fuerint ſapientes, oſtenditur.

Callithias primus Argis ſacerdotio functus. Quo tempore & Atlas aſtrologus inſignis fuit.

CAP. IIII

ASſyriorum XII. Machaleus annis XXX. A natiuitate Abrahæ CCCLXXVII. repromiſſionis autem annus CCCII. erat: Argis V. Criaſus regnat. Primus quippe ſub eo Argis ſacerdotio functus eſt Callithias Pirantis filius. Sycioniorum XII. rex Orthopolis, Aegyptiorum Nuſpharmitos, cui ſuccedit Tumoſis. His enim temporibus, Atlas frater Promethei, præcipuus aſtrologus fuit. Qui ob eruditionem diſciplinæ, cœlum etiam ſuſtinere dictus eſt. Euripides autem, montem eſſe eum altiſſimum affirmat, qui Athlas vocatur.

Syria vnde nomen ſortita. CAP. V.

ASſyriorum Iphræus annis XXX. A natiuitate Abrahæ CCCCVII. repromiſſionis autem CCCXXII. Aegyptiorum Amenopis. Hic eſt Amenopis, quem quidam Menonem putant, lapidem loquentem. Quibus regnantibus Syrus fuiſſe perhibetur indigena: ex cuius vocabulo Syria nuncupata eſt. Aethiopes etiam tunc ab

Indo flumine conſurgentes, iuxta Aegyptum conſederunt.

Quo tempore & quibus coætaneis Moſes Aegyptiorum philoſophiam didicerit. CAP. VI.

ASſyriorum quartuſdecimus Mamilus, annis triginta. A natiuitate Abrahæ quadringenteſimus viceſimuſſeptimus, repromiſſionis vero trecenteſimus quinquageſimuſſecundus; Argis, ſextus rex Phorbas, Aegyptiorum autem Orus. His enim regnantibus Moſes adoleſcens, omnem philoſophiam Aegyptiorum didicit. Epidaurus itaque ciuitas condita eſt. Primus quippe Emon regnauit in Theſſalia. Phorbas Rodum obtinuit Hercules, vt fertur, Anthęum luctæ vicit certãmine. Trochilus primus iunxiſſe quadrigã, Xantus Tripalesbum condidit, Cidon regnauit in Creta. Quidam vero ſcribunt Prometheum & Phiemetheum atque Athlantem fratrem Promethei & Argum cuncta cernentem, & Io filiã Promethei his fuiſſe temporibus, alij vero ætate Cecropis, nonnulli ante Cecropem, annis ſexaginta aut nongentis.

Quibus temporibus Athenienſium regnum cœperit. Et de Athenarum appellatione deorum Neptuni & Mineruæ contentio. CAP. VII.

ASſyriorum quintuſdecimus Sparetus, annis quadraginta. A natiuitate Abrahæ quadringenteſimus quinquageſimuſſeptimus, repromiſſionis vero trecenteſimus octogeſimuſſecundus erat annus. Sycioniorum tertiuſdecimus

Marathius,

Marathius, Argis ſeptimus Troipas regnat. Aegyptiorum Aceneres. His temporibus Athenienſis regni principium fuit. Primus enim Cecrops, qui & Difies in Acta, quæ nunc Attica vocatur, regnauit annos quinquaginta. A Cecrope autem vſque ad primam Olympiadem numerantur reges quatuordecim. Principes vero, quos mors tantum finiebat, duodecim: ſub quibus apud Græcos multa miranda narrantur accidiſſe. Dicebatur autem Cecrops Difies, ſiue ob longitudinem corporis ſiue ob id, quod cum Aegyptius eſſet, vtranque linguam ſciebat. Hic autem Cecrops, in Euboea Athenas, quam & Diadas vocant, condidit: quam vrbem Euboici Corcomenon appellauerũt. Deorum nanque iudicium, Neptuni & Mineruæ, de contentione regionis apud Cecropem actum fuiſſe confingitur hunc in modum. Nam vt Athenæ vocarentur, (quód certe nomẽ a Minerua eſt quæ Græce Athena dicitur,) hanc cauſam Varro, indicat: Cum apparuiſſet illic repẽte oliuæ arbor, & alio lõco aqua erupiſſet: regem prodigia iſta mouerunt, & miſit ad Apollinẽ Delphicum, ſciſcitandum quid intelligẽdum eſſet, quidue faciẽdum. Ille reſpondit, quod deam Mineruam ſignificaret, & Neptunum, & quod eſſet in ciuium poteſtate, ex cuius nomine potius duorum deorũ, quorum ſigna illa eſſent, ciuitas vocaretur. Iſte Cecrops, oraculo accepto, ciues omnes vtriuſque ſexus conſulens, mos enim tunc in eiſdem locis erat, vt etiam fœminæ publicis conſultationibus intereſſent, ad ferendum ſuffragium omnes conuocauit. Conſulta igitur multitu-

dine, mares pro Neptuno, fœminę pro Minerua tulere ſententias. Et quia vna plus inuenta eſt fœminarum, Minerua vicit. Tunc Neptunus iratus, marinis fluctibus exæſtuantibus terras Athenienſium populatus eſt, quoniā ſpargere latius quaslibet aquas difficile dæmonibus non eſt. Cuius, vt iracundia placaretur, triplici ſupplicio dicit idē author, ab Athenienſibus affectas eſſe mulieres, vt nulla vlterius ferrent ſuffragia, vt nullus naſcētium maternum nomen acciperet, vt ne quis eas Athenas vocaret. Ita illa ciuitas, mater aut nutrix liberalium doctrinarum, & tot, tantorūque philoſophorum, qua nihil habuit Græcia clarius atque nobilius, ludificātibus dæmonibus de lite deorum ſuorum, maris & fœminæ, & de victoria per fœminas, fœminæ Athenas nomen accepit. Areopagus vero dicitur in eadem ciuitate, vbi cum Athenienſibus Paulus apoſtolus diſputauit, a Marte, qui Græce Ares nuncupatur: quoniam cum homicidij crimine reus fieret, iudicantibus XII. diis, in eo pago VI. ſententiis abſolutus eſt. Vbi enim par numerus ſententiarum fuiſſet, ibi abſolutio damnationis erat. Varro autem aſtruit Neareonpagon Athenienſium, de nomine Martis & pagi, quaſi Martis pagum nominaſſe credit. Areopagitæ nāque curiales eiuſdem vrbis ſunt.

De Moſeos natiuitate, expoſitione, educatione, vita & rerum ab eo cū in Aethiopia, tum in Aegypto geſtarum hiſtoria. CAP. VIII.

ASſyriorū ſextuſdecimus, Aſchatades annis qua-

quadraginta. Huius regni anno octauo Moſes virtutibus atque prodigiis inſignibus in Aegypto perpetratis, ad deſertum Sinai iubente domino populum Hebræorum educit ex Aegypto, cum eſſet annorum quingentorum quinque, a natiuitate Abrahæ: repromiſſionis autem quadringenteſimus triceſimus, eiſque in eremo, per annos quadrãginta legem exponit. Igitur ab exitu Iſraelitici populi de Aegypto, vſque ad Solomonem, & ædificationem templi, numerãtur anni CCCCLXXIX. Secundum minorem tamen numerum, quem III. Regnorum liber continet: nam iuxta volumen Iudicum. ſupputantur anni DC. Sycioniorũ autẽ XIII I. Maratus rex erat: cui ſuccedit Echireus. Argis nanque Erotophus octauus erat rex, qui Sthenelum habuit ſucceſſorem. Quibus temporibus de principibus Argiuorum, Caſtores exiſtunt. At cum Danaus Sthenelum expuliſſet, Argos tenuit: minoreſque eius perſeuerauerunt, vſque ad Curiſteum filium Stheneli nepotem Perſei. Poſt quem Pelopides imperium ſuſceperunt, primo ex ipſis regnante Atreo. Quo tempore, primus pontifex apud Hebræos conſtituitur Aaron, iubente Deo, fratre Moſi. Ergo quis iſte Moſes eſſet paucis indicare curabo: Is enim ſeptimus erat ab Abraham, filius Ambri, qui fuit de patre Caath, qui natus eſt de Leui: Leui vero de Iacob, qui fuit ex Iſaac filio Abraham. Mortuo nanque Ioſeph, dum Aegyptij duriſſimo opprimerent ſeruitio filios Iſrael, quidam eorum ſacer ſcriba vaticinando prædixit, puerum naſciturum

ex Hebræis, qui & Aegyptios valde affligendo humiliaret: & progeniem Ioſeph à iugo ſeruitutis eorum eriperet. Quam ob rem regem cũ Aegyptiis ſuis armauit conſiliis, vt omnes Hebræorũ mares, quotquot naſcerẽtur, interimerẽt: quod ita & facere niſi ſunt. Quibus Hebræi afflicti malis, Ambri anxietate non modica vexabatur. Cui Deus in viſu noctis aſtitit, eíque filium prædixit naſciturũ, qui & ſuos à tanta liberaret miſeria & Aegyptios afflictos, ſpoliatóſque ac demum in mari demerſos ſuperaret: & memoriam ſui nominis celeberrimam per omnia relinqueret ſecula, quam euentus rei viſionem veram declarauit. Ergo vt Moſes natus, partus ipſius obſtetricibus celatus eſt, annuente domino, ac ſic tribus menſibus domi enutritus, dum eius genitor amplius celare diffideret, in vaſculo de papyro facto, ac bitumine linito, in flumen expoſuit: illum domino commendans, qui cum prædixerat naſciturũ fore. Deus enim Termuth filiam regis, ludendi gratia ad ripam fluminis adeſſe fecit. Quæ dum vas cerneret in crepidine fluminis, ad ſe deferri iubet: conſpectoque puero, dum in eo elegantem cerneret formam, valde eſt gauiſa, nutriri illum iubet, & dum propriam non haberet ſobolem. hũc ſibi adoptauit in filium. Qui ſpecie decorus, ingenio ſeruens, ita dumtaxat vt plurimi ammirantes, videndi gratia ad eum properarent: ſua relinquentes negotia, delectatiq; eius potius viſione. Erat enim infantilis in eo multa gratia. Termuth autem, quæ ſibi eum adoptauerat in filium, dum ſæpius ad patrem ipſum deferret, cõtigit quadam

die, vt rex eundem ſumens & ad pectus applicans, pro filiæ gratia diadema capiti eius imponeret. Quod Moſes quaſi infantiliter ludens, arreptum in terram proiecit, pedibuſque conculcauit. Hoc autem ſacer ille ſcriba cernens, exclamauit hunc eſſe, quem naſciturum nutu Dei prædixerat, qui principatum deiicere Aegyptiorum acceleraret, niſi prius morte præuentus fuerit: impetum in eum faciens, interficiendum decernebat. Ad cuius necem ſegnius rex excitabatur, ne filiam offenderet charam. Quem Termuth vix è manibus eorum eripuit, & à morte ſaluauit. Poſt aliquod vero temporis ſpatium inter Aegyptios & Aethiopes, ſæuum exortum eſt bellum. Qui dum noſcūtur eſſe vicini, negotiatores hinc inde mercimonia ferentes, ad lites & iurgia prouocauerunt Aegyptios. Quam ob rem Aethiopes hæc indignando arma ſumunt, Aegyptum vaſtando ac ſæuiendo, ciuitatéſque eorum capiendo, reſiſtente nullo bacchantes, vſque ad Memphim ciuitatem Aegyptiorum nobilem perueniunt. Hac compulſi neceſſitate Aegyptij, ad diuinationes & reſponſa confugiunt, acceptoque oraculo, vt Hebræus dux exercitus conſtitueretur, cuius auxilio non ſolum à finibus ſuis pellerentur Aethiopes, ſed iam ditioni ſubiicerentur Aegyptiorum. Eligitur autem Moſes, quem & prudentia elegantior, & forma commendabat excellentior, dux exercitus. Qui dum in hoſtes irruere ita diſpoſuit, vt eius aduentum minime præuidendo cognoſcerent, exercitum per loca inuia deſerti deduxit. Difficultatem vero itineris impetus maxi-

me ſerpentium,non ſolum repentium, ſed etiam volantium,per deſertum inuia loca præbent. Ille autem diuinitus accepto conſilio, ibes in caueis recluſas,quas ſerpentes maxime verentur, ſecum tulit. Eſt autem hoc animal ſerpentibus inimicũ. Fugiunt enim eis aduenientibus,& cum ſe celare voluerint,velut flatu ceruorum abreptæ deuorātur.Quarum ſolatio exercitum a peſte animalium venenatorum liberauit. In Aethiopes ex aduerſo irruens,quos in primo certamine profligendo deuicit,fugatos cæcidit. Et dum ei in nullo reſiſtere valerent loco,ſe ad nobiliſſimam eorum ciuitatem contulerunt Saba.In qua dum obſiderētur,& Moſes nobiliter ac prudenter ſæpius certādo obſeſſos affligeret, a filia regis Aethiopum adamatus eſt. Quæ dum vim amoris ferre nequiret:per fideles miniſtros nuptias eius expetiuit. Quod Moſes minime denegans, ſub ea ſcilicet conditione,vt fœderati ciues,ſe manibus eius traderent.Quod per conſilium prædictæ puellæ citius expletũ eſt,eamque Moſes celebratis nuptiis ſuo copulauit matrimonio:ac ſic demum debellata Aethiopia,reuertitur in Aegyptum cum triũpho.Quæ proſperitas & ſuis fiduciam libertatis, & Aegyptiis metum intulit maiorem:vnde & opportunitatem quærentes,vt eum morti traderent. Quod Moſes intelligens,meditabatur qualiter eorum declinaret inſidias. Interfectoque Aegyptio, dum quæreretur ad mortem,vix elapſus per loca difficilima deſerti fugit in Madian: & ibi cum Iethro ſacerdote degens,cuius filiā duxit vxorem, dumque illius paſceret gregem in monte Sina col

loquio

loquio fruens Dei, ab eo in Aegyptum miſſus eſt ob liberationem filiorũ Iſrael. Hæc nanque ex Ioſephi decerpſimus hiſtoria. De eodẽ etiam Moſe, hiſtoriographi gentium quædam ſcripſerunt: ex quorum aſſertionibus aliqua decerpere libuit. Ait Pompeius de illo, ſiue Iuſtinus hoc modo: Aegyptij cum ſcabiem ac vitiliginem paterentur, reſpõſo moniti, Moſen cum ægris, ne peſtis ad plures ſerperet, terminis Aegypti pellunt. Dux igitur exulum factus, ſacra Aegyptiorũ furto abſtulit: quæ armis repetẽtes Aegyptij, domũ redire tempeſtatibus cõpulſi ſunt. At vero Cornelius de eadẽ re ſic ait: Plurimi authores conſentiunt orta per Aegyptum tabe, quæ corpora fœdaret, regem Bocchorum, adito Hammonis oraculo, remedium petentem, purgare regnũ, & hoc genus hominũ, vt inuiſum diis, alias in terras abire iuſſum. Sic conquiſitum collectumque vulgus, poſtquam vaſtis locis relictum ſit, cæteris per lachrymas torpentibus, Moſen vnum exulum monuiſſe, ne quam Deorum hominumue opem expectarent, ſed ſibimet duces cœleſti crederent, primo cuius auxilio præſentes miſerias pepuliſſent. Itaque Cornelius dicit, quod ipſis Aegyptiis cogentibus Iudæi in deſerta propulſi ſint: & poſtea ſubiungit incaute, quia ope Moſi ducis, in Aegypto miſerias propuliſſent. Quare oſtenditur: quædam quæ per Moſen ſtrenue acta ſunt, fuiſſe celata. Item Iuſtinus aſſerit, pulſum æque cum populo Moſen ſacra Aegyptiorum fuiſſe furtum. Quæ Aegyptios armis recipere molientes: coactos tempeſtatibus ac repulſos, domum rediſſe.

Et hic aliquid amplius, & ſi non totum, prodidit quod ille celauit. Quapropter ſi Moſi magno illi duci, teſtimonium ambo dixerunt, ab ipſo ſicut per eum & geſtà & dicta ſunt, melius proferuntur. Hinc autem Oroſius hiſtoriographus ſic ait: cum populum Dei, hoc eſt, genus Ioſeph, Aegyptij cuius ope ſalui erant, ſeruitio oppreſſum labore cruciarent: inſuper etiam ad necandam ſobolem ſuam crudeli imperio cogerent, dimitti Deus populum ſuum liberum ad ſeruiendum ſibi per Moſen nũtium iubet: cõtemptuſque duriſſimis contumaces ſuppliciis agit. Qui decem plagis onerati ac protriti tandem quos dimittere noluerant, etiam feſtinare coegerũt. Poſt aquas in ſanguinem verſas, ardétibus ſiti grauiora afferente pœnarum remedia, quam pœnas. Poſt horridos ranarum ſqualores, per omnia munda, immundaque reptantes. Poſt ignitas cynphes, & nuſquam toto aere vibrãtes vitabiles. Poſt muſcas caninas, etiam per interiora membrorũ horridis morſibus curſitãtes, acerbeque inferentes tam grauia tormenta, quam turpia. Poſt omnium pecorũ & iumentorum repentinam ruinam ſtragémque generalem. Poſt veſicas efferueſcentes, vlceraque manantia, & vt ipſi dicere maluerunt, ſcabiem, ac vitiliginem totis corporibus erumpentem. Poſt grandinem cum igne permixtam, paſſim homines, armenta, atque arbores proterentem. Poſt locuſtarum nubes, exhauſtis omnibus ipſas quoque radices ſeminum perſequẽtes. Poſt tenebras, imaginibus diras craſſitudine palpabiles, diuturnitate ferales. Poſtremo, poſt vniformem in tota

Aegypto

Aegypto primitiuæ ſobolis necem, paremque per vniuerſos orbitatum tempeſtatem, qui iubenti Deo non ceſſerant, ceſſere punienti. Sed mox peſſima pœnitentia dimiſſos perſequi auſi, vltima nephandæ peruicatiæ expendere ſupplicia. Nam rex eorum vniuerſum Aegypti exercitum, curribus atque equitibus inſtructum, in circumerrantes egit. Cuius numerum hoc ſolo, vel maxime argumento coniicere poſſumus: quod cum DC. milia virorum timuerunt atque fugerunt. Sed protector depreſſorum & vltor contumacium Deus, diuiſit ſubito rubrum mare, ac dilatans vtrunque marginibus, rigentium vndarum in mõtis faciem latera erecta ſuſpendit, vt inoffenſi ſpe limitis prouocati, piique viam deſperatæ ſalutis, impij in foueam inſperatæ mortis intrarẽt. Itaque Hebræis tuto per ſicca gradientibus refuſis a tergo aquarum aſtantium molibus, obruta eſt & interfecta, cum rege ſuo, vniuerſa Ægypti multitudo: totaque prouincia plagis antea cruciata, hac poſtremo interfectione vacuata eſt. Extant etiam nunc certiſſima horum monumenta geſtorum. Nam tractus curuũ rotarumque orbitæ, non ſolum in littore, ſed etiam in profundo, quouſque viſus admittitur, peruidentur. Et ſi forte ad tempus, vel caſu, curioſitate, cuiuſpiam turbantur: cõtinuo diuinitus in priſtinam faciem, ventis fluctibuſque reparãtur: vt quiſquis non docetur timorem Dei propalatæ religionis ſtudio, iræ eius tranſactæ vltionis terreatur exemplo. Cecropem enim, de quo ſupra diximus, tempore etiam Moſi ducis gentis Hebræorũ (qui primus omniũ pro-

phetarum ante aduentum domini ſaluatoris diuinas ſeges ſacris literis explicauit) fuiſſe eruditiſſimum tradiderunt. Hic Moſes omnibus, quos Græci antiquiſſimos putāt, ſenior deprehenditur, Homero ſcilicet, & Heſiodo Troianoque bello, ac multo ſuperius Hercule Muſæo, Lino, Chirone, Orphæo, Caſtore, Polluce, Eſculapio, Libero, Mercurio, & Apolline, & cæteris diis gentium, ſacriſque vel vatibus, ipſius quoque Iouis geſtis: quē Græcia in arce diuinitatis collocauit. Hos, inquā, omnes quos enumerauimus, etiam poſt Cecropem Difien, quem primum Atticæ regem fuiſſe conuincimus. Itaque ſine vlla ambiguitate Moſes, & Cecrops, qui primus Athenienſium fuit, iiſdem fuere temporibus. Porro iſte Cecrops Difies indigena, ſub quo primum in arce oliua orta eſt, & Athenienſium vrbs, ex Mineruę appellatione ſortita nomen. Hic primus omnium, Iouem appellauit, ſimulachra repperit, aram ſtatuit, victimas immolauit, nequaquā iſtiuſmodi rebus in Gręcia vnquam viſis. Cætera quoque, quæ apud Græcos mira iactantur, poſteriora Cecrope deprehendūtur. Poſt hunc enim ſcribitur diluuium, ſub Deucalione, incendium ſub Phaetonte, Ericthonius Vulcani & terræ filius, Dardanuſque qui Dardaniam condidit. De quo Homerus:

Quem primum genuit cœleſti Iuppiter arce.

Libere quoque raptus Europæ, ſacra Cereris, atque Iſidis delubrum in Eleuſina, frumenta Triptolemi, regnum Trois, cuius dinatum Ganymedem ad ſydera raptum, vina Dei magnis voluerūt fundere menſis. Quo tempore Tantalus quoq; &

Tytios

Tytios fuerunt, & Apollo natus eſt. Nam Latona Iouis coniunx tempore Tytionis fuit, Latonæ autem & Iouis (vt ferunt) fuit Apollo filius. Poſt quos Cathmus Thebas venit, qui Semelen genuit: de qua pulcherrima proles Liber condignā partu tulit edita frugem. Porro Liber & reliqui, quos mox inferemus, poſt ducenteſimum annum Cecropis fuerunt, Linus ſcilicet & Cethus, & Amphion, Muſæus, Orpheus, Minos, Perſeus, Eſculapius, gemini Caſtores, Hercules, cum quo Apollo ſeruiuit Adineto. Poſt quos facta eſt Troianæ vrbis euerſio, quam Homerus lōgo ſequitur interuallo, longe poſt fuerunt. Homerus autem Solone & Thalete Mileſio cæteriſque qui cum his ſeptem ſapientes appellati ſunt, multo prior reperitur. Deinde Pythagoras extitit, qui ſe non ſapientem vt priores, ſed philoſophum, id eſt amatorem ſapientiæ dici voluit, quem ſecutus Socrates, qui Platonem erudiuit, a quo famoſa in partes philoſophia diuiſa eſt. Horum ſingulos, iuxta ordinem ſequentis hiſtoriæ, ſuis locis inſeremus. His etiam tēporibus, adeo iugis & grauis æſtus incanduit, vt ſol per deuia trāſuectus, vniuerſum orbem, non calore affeciſſe, ſed igni torruiſſe dicatur: impreſſumq; feruorem, & Aethiops plus ſolitum, & inſolitum Scytha nō tulerit: ex quo etiam quidam, dum non concedūt Deo ineffabilem potentiam ſuam, inanes ratiunculas conquirentes, ridiculam Phaetontis fabulā texuerūt. Igitur vt ſupra memini, anno octauo regnāte Scatade in Aſſyriis, fiunt anni tranſacti repromiſſionis quadringenti triginta, a natiuitate vero Abrahæ quingenti quinque.

Moſes autem octogeſimum ætatis habēs annum, dux itineris efficitur Hebræorū ab Ægypto: præfuitque populo Dei in deſerto annis quadraginta, tradenſque ei legem a Deo ſibi datam. Eo tēpore ſecundus Athenienſium Cradauus rex erat, qui habuit ſucceſſorem Amphition. Quo in tempore Curytes & Corybantes Gnoſon condiderunt, qui modulatam & inter ſe concinentem, in armis ſaltationem repererunt: muſicus Euethæi & nymphæ filius agnoſcitur. Hoc enim tempore Corinthus eſt condita, quæ prius Ephira vocabatur. Secundū vero nonnullos, Io in Aegyptū profecta, & ibi Iſis nuncupata eſt. Quæ nupta poſtea Thelegono regi Aegyptiorum Epafum genuit.

De filiorum Danai & Ægiſti parricidiis, Ægypti prima appellatione & Buſiridis in ea tyrannide.

CAP. IX.

ASſyriorum ſeptimuſdecimus Amnites annis quadraginta quinque. Huius nanque anno nono Moſes moritur, & Ieſu Naue ducatum populo præbet, annis viginti ſex: qui terram Palęſtinorū ſorte diſtribuit Iudæis. Eratque tunc ſecūdus pontifex Hebræorum Eleazar: Ergo à prima mundi fabrica, vſque ad Moſi obitum libri ipſius quinque continent annos tria milia ſeptingentos triginta, ſecundū LXX. ſeniorum interpretationē. Igitur decimus Argis Danaus regnat, Sycioniorū ſextuſdecimus Corax. Athenienſibus Erichonius regnabat, qui primus quadrigam iūxit in Græcia: quamuis olim eſſet, apud alias nationes. His enim regnantibus, inter Danai atque Aegiſti fratrum filios

filios quinquaginta parricidia vna nocte cõmiſſa ſunt, ſolo Lynceo euadẽte, qui poſt eum regnauit. Ipſe deinde tantorũ ſcelerũ fabricator Danaus regno, quod tot flagitiis adquiſiuerat, pulſus, Argos conceſſit, ibique indigne perſuaſis in facinus Argis Sthenelã, qui eum profugum egentemque exceperat: regno expulit: atque ipſe regnauit. Neque vero multitudo filiorũ incredibilis videri debet in barbaris, cum tam innumerabiles habeãt connubias. Enimuero a prædicto Aegypto rege nomen accepit Aegyptus, quæ prius Aeria dicebatur: Eodem etiam tempore Dardanus Dardaniam condidit. Templum Delphis a Phlegio incenſum eſt. Tunc etiã Buſirides in Aegypto fuit Neptuni & Libyę Epaphi filiæ filius. Qui dum apud vicina Nili loca tyrannidem exerceret, tranſeuntes hoſpites crudeli ſcelere interficiens, tyranni cruentiſſimi hoſpitalitas crudeliſſima, & religio crudelior erat, qui ſanguinem hoſpitum innocentum ſcelerum ſuorum participibus diis propinabat. Igitur per hæc tempora, id eſt, ab exitu Iſrael ex Aegypto, vſque ad mortem Ieſu Naue, per quem populus Dei terram repromiſſionis accepit, ſacra ſunt inſtituta diis falſis, a regibus Græciæ, quę memoriam diluuij, & ab eo liberationis hominum, vitæque ærumnoſæ, modo ad alta, modo ad plana migrãtium, ſolenni celebritate reuocarunt. Nam & Lupercorum per ſacram viam aſcenſum atque deſcenſum ſic interpretantur, vt ab eis ſignificari dicant homines, qui propter aquæ inundationem ſumma montium petiuerunt: & rurſus eadem minuente, ad ima redierunt.

De Progne & Philomela, & rege Thebarum Cathmo. CAP. X.

ASſyriorum octauuſdecimus Belochus, annis vigintiquinque. Huius filia Toſa, quæ & Semiramis, regnauit cum patre annis octo. Ab exitu filiorum Iſrael ex Aegypto, ſeptuageſimus ſeptimus erat annus. Iudæorum primus iudex Gothoniel iam annis vndecim iudicabat populum. Deinceps autem vigintinouem annis præfuit, qui cum ſuperioribus fiunt quadraginta. Sycioniorũ ſeptimuſdecimus Epopeus. Athenienſium autem quintus Pandion, Argis vndecimus Lynceus. His regnantibus, ſubiectos tenuerunt Hebræos alienigenæ annis octo, qui iunguntur temporibus Gothoniel, ſecundum Iudæorum traditionem. Gothoniel autem iudex, ex tribu Iuda fuit. Igitur ſuſcepit Phinees eo tempore pontificatum apud Hebræos: apud Argos autem ſacerdotio functa eſt Hypermeſtra Danai filia, Ergo Europæ filiæ Phœnicis mixtus eſt Iupiter. Poſt hæc vero à Cretenſibus rapta eſt naui, cui fuit in ſigno taurus. Quam poſtea Aſterius (quem alij Exanthum vocant) rex Cretenſium vxorem accipiens, Minoem ex ea, & Radamantum, & Sarpedonem procreauit. Tunc etiam Therei Prognæ & Philomelæ, inceſto parricidium adiunctum, atque execrabilius vtroque conuiuium per infandos cibos additum, cum propter ſororis pudicitiam ereptam, præciſamque linguam, filium paruulũ mater occidit, pater comedit. Hæ nãque Progne atq. Philomela Pandionis fuerunt filiæ, qui filius Erichthei fuit.

fuit. Tunc etiam Cathmus regnauit Thebæis, ex cuius filia Semele, natus eſt Dionyſius id eſt, Liberpater, ſub quo Linus Thebæus muſicus fuit. Melus etiam & Paphus atque Tharſus, vel Thaſus, Caliſtaque & Bithinia, vrbes conditæ ſunt. Linus autem Thebæus, & Zethus & Amphion, in muſica arte clareſcunt, qui tunc poſt Cathmum Thebæis regnabant. In Dardania nanque regnauit Ericthonius, Dardani filius. Quem Ericthoniũ finxerunt Neptuni & Mineruæ filium, quia in templo Vulcani & Mineruæ, quod ambo vnum habebant Athenis, expoſitus inuentus eſt dracone inuolutus, qui eum ſignificauit magnum futurum, & propter commune templum, & ignotos parentes, filium deorum eſſe dixerunt. Ea quæ de Diana (quam Iſidem eſſe aiunt) & Danae referuntur (ex qua Perſeus naſcitur) his geſta temporibus ſunt. Ephira vero, quæ nunc Corinthus vocatur, à Syſipho condita. Armenia a Cathmo eſt capta. Phœnix autem & Cathmus, de Thebeis Aegyptiorum in Syriam profecti: apud Tyrum & Sydonem regnauerunt. His temporibus erant qui ferrum repererunt, vt dicunt, Idæi Dactyli.

Ludi in honorem Apollinis inſtituti, quo tempore Hercules claruit, & Dionyſius vitem oſtendit. Item de diluuio ſub Deucalione & incendio ſub Phaetonte. CAP. XI.

ASſyriorum nonuſdecimus Belleſpares annis triginta. Ab egreſſu filiorum Iſrael ex Aegypto anni centum duo. Hebræorũ iudex Aod, ex tribu Effrem, annis octoginta. Alienigenæ Hebræos habuerunt ſubiectos annis decem & octo,

qui ſub eodem iudice ſupputantur. Tunc etiam Apollini Delphico inſtituti ſunt ludi muſici, vt placaretur ira eius, quia putabant afflictas eſſe ſterilitate Græciæ regiones: quia non defenderint templum eius, quod rex Danaus cum eaſdem terras bello inuaſiſſet, incendit. Hos autem ludos vt inſtituerent, oraculo ſunt ammoniti. In Attica vero rex Ericthonius filius Cecropis ei ludos primus inſtituit, templumque fabricauit. Nec ei tantum ludos fieri cenſuit, ſed etiam Mineruæ, vbi primum victoribus oleum ponebatur, quod eius fructus inuentricem Mineruam, ſicut vini Liberum, tradunt. Hercules autem cognomen Deſanaus in Phœnice clarus habetur, inde ad noſtram vſque memoriam, a Cappadocibus & Elienſibus Deſanaus adhuc dicitur: Sed nimirum alius Hercules, non ille cuius ingentia & innumerabilia facta narrantur, hic fuit. His temporibus Dionyſiũ. qui etiam Liberpater dictus eſt, & poſt mortem deus habitus: vitem ferunt oſtendiſſe in Attica terra hoſpiti ſuo. Ericthonius etiam Vulcani & terræ filius, qui ab Homero Erictheus vocatur, his regnantibus fuit. Eo quippe tempore Arcas filius Iouis, & Calliſtonis, Pelaſgis in deditionem redactis, regionem eorum Arcadiam nuncupauit. Ergo a Deucalione, Hellene, & Pyrra, hi qui prius Græci, tunc Hellentes nuncupati ſunt, & Actea Benedctica eſt vocata. Igitur de diluuio, quod tunc ſub Deucalione in Theſſalia, & incendio quod ſub Phaetonte factũ eſt, de peſtilentiis etiam multimodis Aethiopiæ, quæ tunc cõtigerunt: Oroſius in hunc fert modum: Anno octingenteſimo ante

vrbem

vrbem conditam, Amphiction Athenis tertius à Cecrope regnauit. Cuius temporibus aquarum illuuies, maiorem partem populorum Theſſaliæ abſumpſit, paucis per refugia montium liberatis, maxime in monte Parnaſo, in cuius circuitu Deucalion tunc regno potiebatur: qui tunc ad ſe ratibus confugientes, ſuceptos per gemina Parnaſi iuga fouit aluitque. A quo propterea genus hominum, Græcorum fabulæ ex lapidibus reparatum ferunt, propter hominum inſitam cordis duritiã. Tunc etiam in Aethiopia peſtes plurimas, diroſque morbos, pene vſque ad deſolationem exæſtuauiſſe, Plato teſtis eſt. Et ne forte diuiſa tempora eſſe credant, iræ Dei furoriſque bellici, ea tempeſtate ſubactam Indiam Liberpater ſanguine madefecit, cædibus oppleuit, libidinibus polluit, gentem vtique nulli vnquam hominum obnoxiam, vernacula tantum quiete contentam.

Troia & Achaia condita. Triptolomeus frumenta per vrbes diſtribuit. Theſeum Hercules ab inferijs reducit. CAP. XII.

ASſyriorum XX. Lamprides annis XXXII, ab exitu Iſrael ex Aegypto anni CXXXII. Sycioniorum XVIII. Laomedon, ſub quo Apollo Latonæ filius Admeto ſeruiuit ſub cura paſtorali, & Neptunus muros Troianorum fundauit. Sed hos vtroſque Laomedon fefellit, quia ab eo mercede laboris fraudantur. Argis duodecimus Abas. Pelops regnabat in Græcia, a quo Peloponenſis vocata. Hic fuit Pandionis filius, ſub quo myſteria Græcorum eſſe cœperunt. His etiam tẽ-

poribus Triptolomeus,quem Philochorus ait lō-ga naui ad vrbes accedentem,diſtribuiſſe frumenta, & ob id dediſſe ſuſpiciones, quod nauis eius ſerpens pennatus fuerit,ſiue vt alij fingunt: quod iubente Cerere anguibus portatus alitibus, indigentibus terris frumenta volando contulerit. Achaia autem tunc ab Acheo condita eſt. Fabula Proſerpinæ,quam rapuit Aidoneus,id eſt, Orcus rex Moloſorum. Cuius canis ingentis magnitudinis Cerberus nomine,Perithoūm deuorauit: quia ad raptum vxoris eius cum Theſeo venerat, quē & ipſum Theſeum iam mortis periculo conſtitutum,adueniens Hercules liberauit, & ob id quaſi ab inferis receptus dicitur.Quo tempore Ericthei filiam, Orithiam Boreas Aſtreli filius Thrax rapuit, quam fabula ventum fuiſſe confingit, Hac ætate Phrixus fuiſſe ſecundum quorundam opinionem,qui cum Helle ſorore ſua fugiēs inſidias nouercales,viſus eſt per aerem vehi ab ariete velleris aurei.Fuit autem ei nauis parata fugienti,cuius in ſigno aries erat.Porro Palefatus affirmat, arietem vocatum illius nutritorem per quem liberatus ſit.

De raptu Ganymedis, Medeæ per cædes paruulorum pignorum graſſatione,& Gorgonæ meretricis capite deſecto. CAP. XIII.

ASſyriorū viceſimuſprimus Soſares,annis viginti, ab exitu Hebræorum de Aegypto annus centeſimus ſexageſimuſquartus, Hebræorum iudex Aod, qui & ſupra Athenienſium ſextus Eri-

ctus Erictheus, Sycioniis nonuſdecimus Sycion, a quo Sycionij nuncupati ſunt, qui prius Aegialei vocabantur. Argis tertiuſdecimus Protheus, qui ſucceſſorem habuit Acriſium, Horum temporibus Melampus diuinus agnoſcitur. In Dardania vero regnauit Tros, a quo Troiani nũcupati ſunt, Apud Phitium vates prima Phemone hexametris verſibus futura ceciniſſe narratur. Tantulus tunc Phrygas regebat, qui prius Meones vocabantur. Hic enim Tantalus rex Ganymedem, Troi Dardanorum regis filium, cum flagitioſiſſime rapuiſſet, maiore conſerti certaminis fœditate detinuit, ſicut Phanocles poeta confirmat. Qui maximum bellum excitatum ob hoc fuiſſe commemorat, ſiue quia hunc ipſum Tantalum, (vt poetæ adſeclam Deorum videri volunt) raptum puerum ad libidinem Iouis familiari lenocinio præparaſſe, qui ipſum quoque filium Pelopem epulis eius non dubitaret impendere. Ipſe etiam Pelops, qui Hiptotdaniam duxit vxorem, contra Dardanos atque Troianos, magna pertulit certamina. Quæ, quia in fabulis celebrari ſolita ſunt, negligentius audiuntur. Eo etiam contigerunt tempore Atrei & Thieſtis odia, ſtupra parricidia, cœlo quoque inuiſa. Fuiſſe etiam tunc Oedipum ferunt, patris interfectorem, matris maritum, filiorum fratrem, ſuumque vitricum. Tunc equidem Aetheocles & Polynices: mutuis perierunt concurſibus, vt vtrique exiſterent parricidæ. Medæa quo in tempore, amore ſæuo ſauciata, cæde pignorum paruulorum graſſatur. Perſeus autem a Grçcia in Aſiam tranſuectus eſt, ibi

barbaras gẽtes,graui,diuturnoque bello domuit, & nouiſſime victor,nomen ſubiectæ genti dedit. Nam à Perſeo Perſæ ſunt vocati. Illa quoque prætereo,quæ de Perſeo, Cathmo, Thebanis, Sparthanisque per inextricabiles alternantium malorum recurſus, Palefato ſcribente referuntur.Flagitialemnia & Pandionis Athenienſium regis flebilis fuga,tunc etiam contigiſſe credibile putatur.Gorgonæ etiam meretricis capite defecto,quæ propter eximiam pulchritudinem, ita aſpectatores ſuos mentis inopes reddebat:vt vertere eos putaretur in lapides:vnde ei caput ſerpẽtibus crinitum finxerunt.

De Debbora prophetiſſa, & regno Argiuorum in Micenas tranſlato. CAP. XIIII.

ASſyriorum XXII. Lampares, annis XXX. Ab exitu Iſrael de Aegypto CLXXXIIII. annus erat.Hebræos poſt Aon in deditionem redigunt alienigenæ annis XX. qui coniunguntur temporibus Debboræ & Barach ſecundum traditionem Iudæorum, qui iudicauerunt populum annis XL.Nam Debbora prophetiſſa erat. Cuius prophetia de Chriſto,minus eſt aperta, & diuturna indiget expoſitione.Debbora nãque tribu Effraim,Barach tribu Nepthali præfuerunt. Sycioniorum Polybus,Athenienſium vero VII. Cecrops iunior.His regnantibus,regnum deficit Argiuorum quod ſtetit per annos DXLIIII. vſque ad Pelopem.Exin in Micenas imperio tranſlato, regnauit poſt Acriſium Euriſteus,qui Stheneli filius fuit.Igitur Argiuorum imperio in Micenas

tranſlato, hi reges per ſucceſſiones fuerunt: Perſeus, Sthenelus, Atreus, Thieſtes, Agamemnon, Aegiſtus, Oreſtes, & Thyſamnus, & Pentilus, & Cometus, vſque ad Heraclidarum diſceſſum.

Quo tempore Ilium & Troia cõdita, aurea Saturni tempora. Cap. XV.

ASſyriorum XXIII. Pannias, annis XLV. Ab exitu filiorum Iſrael de Aegypto anni CCXIIII. Athenienſium VIII. Pandion. His regnãtibus Gedeon ex tribu Manaſſe, Hebræorum iudicabat populum, qui annis XL. iudex extitit. Alienigenæ ſub eo annis VII. rediguntur ſuam in deditionem. Ilium autem eſt ab Ilio conditum. Amphion enim Thebæis regnabat, quem ferunt cantu citharæ ſaxa mouiſſe. Fuerunt autem duro corde, & vt ita dicam, ſaxei quidem auditores. Secũdum alios quidem Thebæis tunc regnabat Cathmus. Ea etiam quæ de Sparthis memorantur, quod Palefatus ſcripſit, cum proximarum eſſent regionum, aduerſus Cathmum ſubito cõſtitiſſe, & propter repentinos quaſi de terra contractus, ex omni parte confluitur, Sparthos vocatos. Tunc equidem templum in Eleuſina ędificatum eſt, & Troia etiam cõdita. Quo tẽpore Laurẽtes vbique in Italia regnabãt, quorum primus Picus, filius Saturni rex fuit. Quem Saturnũ idcirco dominũ eſſe dixerũt: quia terrã colere docuit, eãque ſtercore conficere, vt fruges funderet vberiores, vnde & Stercutius nominatus eſt, ſiue Sterticen. Sub quo Vergilius, & alij antiquorũ doctores aurea fuiſſe ſecula ſcribunt: quia homines qui ad

montes confugerant, reuocauit ad plana, & moribus compoſitis degere inſtituit, legeſque dedit, Latiumque vocare maluit: eo quod in eo tutus latuiſſet fugiens filium. Succeſſorem etiam eius Picum, idcirco inter Deos retulerunt: eo quod pręclarus augur & belligerator fuiſſe dicitur.

De Libero & eius Bacchanalibus ſacris. Item de Dædalo & Spinga, Argonautis quoque. Et tandem de Scythis, Amazonibus & Scāza inſula.

CAP. XVI.

ASſyriorum XXIIII, Soſarmus, annis IX. & X. qui Mitreum habuit ſucceſſorem, & is regnauit XXVII. annis. In principio quippe huius Metrij regni, ab exitu filiorū Iſrael de Aegypto, erant anni tranſacti CCLXXVIII. Abimelech & Thola XXV. annis Hebræorum eo tempore iudicauerunt populum. Sycioniorum rex, Inachus erat: Chareus & Thieſtes, apud Micenas regnabant. His autem temporibus, quidam vendicant geſta Liberipatris, & ea quæ de Licurgo, atque Atheneo, & Penteone, memorantur: quomodo aduerſum Perſen conſiſtens occidatur in prelio, vt Dinargus poeta refert. Qui autem voluerit, poteſt inſpicere ipſi⁹ Liberipatris apud Delphos ſepulchrum, iuxta Apollinem aureum. Pingitur vero Liber in mulieris ſpecie, & delicato corpore: propter mulieres in ſuo exercitu militantes, quando debellauit Indiā. Quæ mulieres Bacchabę appellatæ ſunt, non tam virtute nobiles quam furore. Aliqui ſane, & victum ſcribūt iſtum Liberū, & victū nōnulli, & occiſū in pugna

a Perſeo,

a Perſeo, nec vbi fuerit ſepultus tacent, & tamen eius velut Dei nomine per immundos dæmones Bacchanalia ſacra, vel potius ſacrilegia ſũt inſtituta. De quorum rabioſa turpitudine poſt multos annos ſenatus ſic erubuit, vt in vrbe Roma celebrari prohiberet. Per ea tempora Perſeus & vxor eius, poſteaquã ſũt mortui, ſic eos cœlo receptos eſſe crediderũt, vt imagines eorum appellare numina non erubeſcerent. Tũc etiam Pandion fugientē ab Ionibus, inſidias paſſũ fuerunt. Europa etiã Agenoris filia regib⁹ præfatis rapitur exiſtētibus. Philamon Delphus, tũc nobilis habebatur, qui prim⁹ apud Pythiam chorum cõſtituit. Ergo & quæ de Dædalo fabulę ferunt, qui viſus eſt ſimulachra feciſſe mouentia, qui etiã primus omnium pedes ſtatuarum a ſe inuicem ſeparauit, aliis cõiunctim eos fabricãtibus, Paleſatus memorat. Necnon quomodo cum filio Icaro, Minoem naui fugerit, & propter inueſtigabilem fugam, auolaſſe pēnis æſtimat⁹ eſt. Tũc etiã Orpheus Thrax, clarus habebatur, cuius diſcipulus fuit Muſeus Emolpi filius. Linus etiam magiſter Heculis, famoſus erat. Igitur ea, quę de Spinga & Oedipode & Argonautis dicũtur, in quib⁹ fuerũt Hercules, Aſclepius, Caſtor & Pollux, tunc cõtigiſſe Paleſatus ſcribit, qui Spingam vxorem Cathmi fuiſſe, & propter zelum Ermionæ vxorem a viro recedē tem cõtra Cathmum conſtitiſſe. Nunc de Argonautis plus aliquid dicamus. Aquilis eſt fluuius, in quem ſermo fertur, aduectã nauigio Argo, & ad Thyrrenum pelagus fuiſſe perductam, Argonautæ enim ventum validum declinantes, nõ eodem

nauigio in regreſſione ſunt vſi, ſed tranſeuntes mare, quod ſuper Scythas eſt, per hæc flumina venerunt ad terminos Italorum, & ibi hyemantes cõdiderunt ciuitatem, quæ vocatur Hemona. Aeſtate vero ſuperueniente, cooperantibus eis prouincialibus fere c c c c. ſtadios, arte mechanica trahentes, Argo per terram ad fluuium Aquilem deduxerunt, qui permiſcetur Heridano. Heridanus autẽ fauces habet in Italicum mare. Et ſic ad propria repedarũt. Eodem quoque tempore, Veſozes rex Aegypti, meridiem & ſeptentrionem, diuiſas pene toto cœlo ac pelago plagas, aut miſcere bello, vt regno iungere ſtudens, Scythis bellum primus indixit, miſſis prius legatis, qui hoſtibus parendi leges dicerent. Scythæ autem legatis reſpondent: Stolide opulentiſſimum regem aduerſus inopes ſumpſiſſe bellum, quod timendum ipſi magis verſa vice fuerit, propter incertos belli euentus, nulla præmia, & damna, manifeſta. Porro, ſibi non expectandum dum ad ſe veniatur, ſed vltro prędæ obuiam ituros. Nec mora, nam dicta factis inſequuntur. Primum ipſum Veſozem territum refugere in regnum cogunt: deſtitutum vero exercitum inuadunt, omnemque belli apparatum capeſſunt. Vniuerſam quoque Aegyptum populauiſſent, ni paludibus impediti repellerētur. Inde continuo reuerſi, perdomitam infinitis cædibus Aſiam vectigalem fecere. Vbi per x v. annos ſine pace immorati, tandem vxorem flagitatione reuocantur: denuntiantium, ni redeant, ſobolem ſe a finitimis quæſituras. Medio autem tempore, apud Scythas duo regij iuuenes Plinus & Scolope-

Scolopetius,per factionem optimatũ domo pulſi ingentem iuuẽtutem ſecum traxère, & in Cappadociæ Ponticæ ora iuxta amnẽ Thermodontem conſederunt Campiſthemis Scyriis ſibi ſubiectis, vbi diu proxima quæque populati, conſpiratione finitimorum per inſidias trucidantur. Horum vxores exilio ac viduitate permotæ, arma ſumũt, & vt omnibus par ex ſimili cõditione animus fieret,viros qui ſuperfuerant,interficiunt: atque accenſæ in hoſtem ſanguine ſuo vltionem cæſorum coniugum finitimorum excidio conſequuntur. Tunc pace armis quæſita externos concubitus ineunt,editos mares mox enecant,fœminas ſtudioſe nutriunt,inuſtis infantum dexterioribus mammillis, ne ſagittarum iactus impedirẽtur. Vnde Amazones dictæ. Harum duæ fuere reginæ. Marſepia & Lampeto. Quæ agminæ diuiſo in duas partes viciſſim curam belli, & domus cuſtodiam ſortiebantur. Igitur cum Europæ maximam partem domuiſſent, Aſiæ vero aliquantis ciuitatibus captis, ipſæ etiam Epheſum aliaſque vrbes dum condidiſſent,præcipuam exercitus ſui partem onuſtam,opulẽtiſſima præda domum reuocant, reliquæ ad tuendum Aſiæ imperium relictæ, cum Arpeſia regina, concurſu hoſtium trucidantur. Huius locum Sinope filia capeſſit, quæ ſingularem virtutis gloriam, perpetua virginitate cumulauit. Hac fama excitas gentes,tanta admiratio & formido inuaſerat, vt Hercules quoque cum iuſſus fuiſſet a domino ſuo,exhibere arma reginæ, quaſi ad ineuitabile periculum deſtinatus vniuerſam Græciæ lectam ac nobilem

iuuentutem contraxerit, nouem lōgas naues pręparauit: nec tamen contentus examine virium, ex improuiſo aggredi, & inſperatas circūuenire maluerit. Duæ tūc ſorores regno præerant Anthiope & Orythia. Hercules mari aduectus, incautas, inermeſque & pacis incuria deſides oppreſſit. Inter cæſas, captaſque complurimas, duæ ſorores, Anthiope, Melānippe: ab Hercule, Hyppolite: A Theſeo retētę ſunt. Sed Theſeus Hyppoliten matrimonio aſſciuit, Hercules Melanippe ſorori reddidit, & arma reginę precio redemptionis accepit. Poſt Orythia Penteſilea regno potita eſt, cuius Troiano bello clariſſima inter viros documenta virtutis accepimus. Igitur Scythę iidemque Gothi, quos Neſozes rex Aegypti, ad ſuam, ſuorumque non ſolum miſeriam & confuſionem, ſed etiam aliarum gentium excitaſſe, hiſtoriographorum nobilium aſſertionibus declarauimus, ex qua prius originem natione ducerent, ſeu quas incolerent ſedes, elucidare curſim ſtatui. Refert enim Claudius Ptholomæus, orbis terræ deſcriptor egregius, in ſecundo ſui operis libro: Eſt in Oceano arcti ſalo poſita inſula magna, nomine Scanza, in modum folij cedri lateribus pādis per longum ducta concludens ſe, quam & Pomponius Mela in mari ſinucodano poſitā refert, cuius ripas influit Oceanus. Hæc a fronte poſita eſt Iuſtulæ fluminis, qui Sarmaticis montibus ortus, in conſpectu Scanzæ ſeptentrionali Oceano, triſulcus illabatur, Germaniam Scythiamque diſterminans. Hæc ergo habet ab oriente vaſtiſſimū lacum in gremio orbis terræ, vnde Vagi fluuius,

velut

velut quodam ventre generatus, in Oceanũ vndoſus euoluitur. Ab occidente nanque immenſo pelago circundatur, a ſeptentrione quoque innauigabili eodem vaſtiſſimo concluditur Oceano. Ex quo quaſi brachio quodam exeunte, ſinu detẽto, Germanicũ mare efficitur. Apum ibi turba mellifica ob nimium frigus nuſquam reperitur. In cuius parte Arctho a gens cõſiſtit, quæ dicitur a Dogit, quæ in media æſtate quadraginta diebus & noctibus luces habere fertur continuas: itẽque brumali tẽpore, eodem dierum, noctiumque numero, alternato mœrore cum gaudio, lucem clarã neſcire fertur. Hoc enim euenit, quia prolixioribus ſedibus per axis marginẽ ſolẽ vidẽt redeũtem ad orientem. Breuioribus vero non ſic apud illos conſpicitur, vt auſtrales aſpicere aſſuerunt. Nobis enim videtur Sol ab imo ſurgere, illis vero marginẽ terræ circuire. Nec hoc incredibile cuilibet videatur. Plinius nanque eruditiſſimus literarum ſecularium, eodem fieri modo in inſula Thilæ teſtatur. In hac autem inſula licet multæ & diuerſæ maneant nationes: Ptholomæus tamen ſeptem nationum nomina meminit, ex quibus gens moratur ibi, quæ Suehans nominatur. Hi nanque equis vtuntur eximiis. Deinde ſequitur diuerſarum turba nationum, Theutes, Vagoth, & reliquæ: ſed ex his ſunt exteriores Oſtrogothæ. Ex iſtarum ſtirpe gentium Dani quippe ſunt progreſſi, qui inter omnes huius Scãzæ nationes, nomen ſibi ob nimiam proceritatem affectant præcipuum. Igitur ex hac Scanza prædicta, quaſi officina gentium, aut certe velut

vagina nationum cum rege ſuo nomine Berich Gothi,quondam memorãtur egreſſi. Qui vt primum e nauibus exeuntes terras attigerunt, ilico nomen loco dederunt.Nam hodieque illic,vt fertur,Gothi Scãza vocatur.Vnde mox promouentes, ad ſedes Vlmerugorum, qui tunc Oceani ripas inſidebãt,caſtrametati ſunt,eoſque commiſſo prælio propriis ſedibus pepulerunt, & eorum vicinos Vandalos,quos tunc ſubiugantes,ſuis applicauere victoriis. Vbi vero magna populi numeroſitate creſcente, etiam pene V.rege regnante,poſt Berich Philuner, filio Gadarigis conſilio ſedit, vt exinde cum familiis Gothorum promoueret exercitus. Qui aptiſſimas ſedes,locaq; dum quæreret congrua,peruenit ad Scythiæ terras,quę lingua eorum Oium vocabantur. Vbi delectatus magna vbertate regionum, ſed exercitus medietate tranſpoſita,pons dicitur vbi amnem traiecerat, irreparabiliter corruiſſe, nec vlterius iam cuiquam licuit ire aut redire.Nam is locus,vt fertur,tremulis paludibus voragine circumiecta cõcluditur. Quem vtraque confuſione, natura reddidit imperuium. Veruntamen, hodieque illic & voces armentorum audiri,& indicia hominũ deprehendi,cõmeantium atteſtatione,quãuis a lõge audientium credere licet Hæc ergo pars Gothorũ, quæ apud Philuner dicitur,in terras Oium emenſo amne tranſpoſita,optato potiti ſolo, nec mora ilico ad gentem Spalorũ adueniunt, conſertoque prælio,victoriam adipiſcuntur. Exinde iam velut victores,ad extremam Scythiæ partem,quæ Ponto mari vicina eſt,properant: quemadmodũ & in

priſcis eorum carminibus pene hiſtorico ritu, in cõmune recolitur. Quod & Ablaunis deſcriptor Gothorũ gentis egregius, veriſſima atteſtatur hiſtoria, in quã ſententiam & nõnulli cõſenſere maiorum. Quorum ſedes hæ in ſolo Scythiæ fuerũt, iuxta paludem Meotidem primæ, ſecundę in Myſia, Thraciaque & Dacia, tertiæ ſupra mare Ponticũ, vt teſtantur hiſtorici. Dum in prima nanque ſede iuxta Meotidem habitarent, Philuner regem habuiſſe noſcũtur. In ſecũda, id eſt, Dacia, Thraciaque & Myſia, Zalmoxen, quem miræ philoſophiæ & eruditionis fuiſſe teſtantur. Plerique ſcriptores annalium tradunt Zeutem prius habuiſſe eruditũ, poſt etiam Diceneum. Is vero Diceneus venit in Gothiam, quo tempore Romanorũ Sylla potitus eſt principatu. Quem Diceneum ſuſcipiens Boſcurta Getharũ rex, dedit ei pene regiam poteſtatem. Cuius conſilio Gothi Germanorum terras, quas nunc Franci obtinent populati ſunt. Cæſar vero, qui ſibi primus omnium Romanorũ vendicauit imperium, & pene omnem mundum ſuæ ditioni ſubegit, omniaque regna perdomuit: adeo, vt extra noſtrũ orbem in Oceano repoſitas inſulas occuparet, Gothos tamen crebo pertentans, nequiuit ſubiicere. Caius Tiberius iam tertius regnat Romanis, Gothi tamen ſuo regno incolumes perſeuerãt: quibus hoc erat ſalubre, hoc accommodum hoc votiuum, vt quicquid Diceneus eorum conſularius præcepiſſet, hoc modis omnibus expetendum, hoc vtile diiudicantes fore. Qui in omnem pene philoſophorum ſapientiam eos introducens, barbaros mores eorum

compeſcuit, carminibus & diuerſis cantibus animos demulcens eorum, ſtudioſos reddidit. Vnde & carmina in ipſorum lingua adhuc extant diuerſa ab eis compoſita. Decedente autem Diceneo, Comoſicum habuerũt ſapientem. Hic etiam propter ſuam peritiam pontifex illis & rex habebatur. Deinde quartum Zalmoxen, nec defuerunt qui eos in ſtudio ſapientiæ erudirent. Vnde & pene omnibus Barbaris Gothi ſapientiores extiterunt, Græcis pene conſimiles, vt refert Dio: qui hiſtorias eorum annaleſque Græco ſtilo compoſuit. Adeo ergo fuere laudati Getæ, vt dudum Martem, quem poetarum fallacia Deum belli pronuntiat, apud eos fuiſſe dicant exortum. Vnde & Virgilius:

Grandæuumq; patrem Geticis qui præſidet aruis.

Tertia vero in ſede, ſupra mare ponticum iam humaniores, & vt ſuperius diximus, prudentiores effecti, diuiſi per familias populi Veſegothi, qui & Getæ ſunt dicti. Quorũ fuit ſtudium primũ inter vicinas gentes, aliaſque arcũ intendere neruis: Lucano plus hiſtorico quam poeta teſtãte. Ait enim: Armenioſque arcus Geticis intendite neruis. Hoc nanque cantu, maiorum facta modulationibuſque & citharis cantabant. Tales etiam eos tradunt extitiſſe, quales vix heroas fuiſſe: quos miranda iactat antiquitas, Contra hos, vt præmiſimus, Veſozes lachrymabile ſibi intulit bellum, quos Amazonum fuiſſe viros tradunt. Euſebius autem in annalibus, & Oroſius in libro I. contra Paganos Scythas eos vocant, quia partem Scythiç incolebant. Quo etiam tempore atrociſſimum

inter

inter Cretenſes & Athenienſes certamen fuit: vbi populis vtriſque profligatis, infeliciter cruentiorem victoriam Cretenſes exercuerunt. Qui nobilium Athenienſium filios Minotauro crudeliter addicebant. Vtrum vero ferus, ac inhumanus crudeliſque hic Minotaurus fuerit, vt ſcribit Philochorus, in ſecundo Attidis libro, dubitatur: Dicit enim magiſtrum Minois fuiſſe taurum nomine, aut informe prodigium, quod effoſſis Græci luminibus ſaginabant. Igitur Gnoſius teſtatur Androgeum Athenis dolo interfectum, Minois regis filium, qui ſuper mortem Androgei filij ſui agonem ſtatuit, præmij nomine pueros Atticos largiens. Taurus vero vniuerſos in contentione ſuperabat. Tandem factum eſt, vt a Theſeo in palæſtra vinceretur, ob quod Athenienſes pueri tributaria pœna liberati ſunt. Theſeus autē Athenienſes qui prius per regionem erant diſperſi, in vnam congregauit ciuitatem, qui etiam Helenam rapuit, quam rurſus illius fratres receperunt, capta matre Theſei. Tandem Theſeus Athenas profugus dereliquit. Iiſdem diebus Laphitæ, & Theſſali, famoſis nimium certauere conflictibus. Paleſatus in libro primo incredibilium prodit, ipſos Laphitas creditos, dictoſque fuiſſe centauros, eo quod diſcurrentibus in bello equitibus, velut vnum corpus equorum & hominum videntur: quo etiam tempore Priamus regnauit poſt Laomedontem. Fuerunt & tunc illi ſeptem fortes, qui aduerſum Thebas pugnauerunt: nec non & Thamyris Amonis filius, inſignis celebrabatur.

Carthago à Didone condita. Hercules certamen olympiacum inſtituit, & Antæum Terræ filium occidit. Troianorum decennale oritur bellum. Quo tandem finito, Æneas alias ſibi ſedes quærens in Latium venit, &c. CAP. XVII.

ASſyriorũ XXVI. Thaitthanes annis XXXII. Igitur ab exitu Iſrael de Aegypto anni ſunt CCCV. Iairus autem ex tribu Manaſſe, Hebræorum iudicauit populũ, qui eis præfuit annis XXII. Poſt quem in deditionem ſuam redigunt Hebræos Ammonitæ, annis VIII. & X. qui cum temporibus poſteriorum iudicum copulantur, id eſt, Iepthæ, qui annis VI. Eſſebon autem VII. Lapdon vero VIII. Hebræorum populo præfuerũt. Poſt Eſſebon, videlicet ſecundum traditionem Iudæorum, fertur Calibon rexiſſe populũ annis decem qui non habentur apud LXX. interpretes. Sycionés autem Adraſtus regebat, cui ſuccedit Polipedes. Micenarum vero Agamemnon rex erat, Athenienſium autem Meneſtheus. Iiſdem temporibus Minos leges ac iura conſtituit: qui tandem in Sicilia aduerſus Dędalum arma capiens, a filiabus Cocali occiditur. Carthago à Didone in Aphrica condita eſt. Tunc etiam Hercules agonem olympiacum conſtituit: a quo vſque ad primam olympiadem ſupputantur anni CCCCXXX. Iiſdem enim Hercules in Libya occidit Antæum. Dicitur autem Antæus Terræ filius, quia palæſtricæ artis & certaminum, quæ in terra exercentur, ſcientiſſimus erat: & ob id videbatur a terra matre adiuuari. Poſt necem vero filij, aqua purgatus eſt

Athenis

Athenis in ſacris Cereris, & poſt interfectionem Ipphiti, quem peregrinum & amicum iniuſte peremit, Hercules incidit in morbum peſtilentem, qui ob remedium doloris ſe iecit in flammas, in monte qui vocatur Oeta, dum plura fortiter ac mirabiliter perpetraſſet, & ſic morte finitus eſt, anno ætatis ſuæ L I I. Quidam vero aiunt X X X. Huic autem Herculi, X I I. inſignia inter eius ingentia numerant facta. Ergo principibus prędictis exiſtentibus; Alexander Priami filius, rapuit Helenam. Troianum decennale oritur bellum, ac demum euerſa capitur Troia. Quod ita contigiſſe in hiſtoria Daretis atque aliorum legimus. Pelias rex maximus, eo tempore inter reges Græcorum habebatur: cuius conſiliis cæteri obtemperabant. Qui nepotem habuit nomine Iaſonem, filium fratris ſui. Quem vt nouit ferocem eſſe animo, prudentem conſilio, corpore ſtrennuum, inuidit. Quamobrem ad Colchos gentem fortiſſimam ac bellicoſiſſimam, ipſum cum exercitu direxit: promittens ei, vt ſi pellem inauratam quam nouerat habere Colchos, illis deuictis ei deferret, ipſum regni ſui ſucceſſorem faceret. Dedit autem conſilium principibus ſuis, vt Iaſon primus cum ſuis ſodalibus ad bellum procederet, illi vero relicto Iaſone, in periculo mortis, recederent nauali euectione. Sed hos dolos Iaſon, vt erat verſutiſſimus, cognouit. Nam collecto exercitu, cum trieribus & magno apparatu nauium, mare magnum ngreſſus: flante aquilone, a recto receſſit itinere, & peruenit ad portum Troianorum, vbi Symois uuius ingreditur mare. Quod audiens Laome-

don rex Troianorum, Græcorum exercitum fines ſuos attigiſſe, contra ipſos Priamum filium ſuum cum valida manu direxit. Iaſon vero precabatur, vt iter ei præberetur, abſque conflictu ſuorum per illorum regionem eundi gratia in Colchos. Illi autem noluerunt acquieſcere, ſed repulerunt eum cum iniuria grãdi a ſuis finibus. Græci vero recuperato vento, peruenerunt in Colchos, illoſque imparatos atque inſcios repererũt. Iaſon nanque irruit ſuper eos cum ſuo exercitu, tamen principes aui ſui Peliæ, ante ſe ad pugnam ire compulit. Colchos autem proſtrauit atque deuicit, ciuitates eorum cepit, atque vaſtauit pellem que in auratam inuenit, & auo ſuo cum præda magna in Græciam deportauit. Pelias autem rex, vt cognouit qualia exercitus eius a Troianis eſſet paſſus, indignatus eſt, miſſaque manu valida, vt regnum Laomedontis affligeret, ignorantibus Troianis ſuperuenerunt Græci, terramque eorum late vaſtauerunt, filiam etiam Laomedontis regis Eſionam nomine, pulchram ac decoram nimis, captiuam cum ſpoliis multis, ſecum in Græciam deduxerunt. Igitur poſt aliquod interuallum in Macedoniam eorum metropolim confluxerunt, reges ſcilicet Græcorum ad diem feſtum quendam, & ibi erant, qui de cunctis partibus Græciæ illuc conuenerunt. Pelias & Iaſon nepos eius. Agamemnon & Memnon frater eius. Aiax & Palamedes, Achilles Triptolemus, Menelaus atq; Polypus, Caſtor & Pollux. Alea, qui primus tabularũ luſum reperit, & cæteri reges minores ad diem feſtum conuenerunt prædictum, ſacrificare

>ui Audiens hæc Alexander filius Priami, Troia
rogreſſus, multitudinem exercitus ſumens, na-
es magnas aſcendit, per mediterraneum mare,
l inſulam regis Agamemnonis veniens, ad pala-
um eius acceſſit, vbi Helena regina illius vxor
eæ Mineruæ diem feſtum exhibebat. Alexander
utem filius Priami, prædictam Helenam reginã
peciosã valde ilico inuadens, rapuit cum the-
uris eius omnibus ac viri ſui, ob vindictam a-
nitæ ſuæ Eſionæ, quam Græci captiuam tenebãt
: nolebant reddere. Quod vt cognouerunt Grę-
orum reges, nimium grauiter ferentes, inito cõ-
lio, cum omni apparatu vndique confluxerunt,
nſtructaque claſſe tranſfretantes mare Ilium, pe-
erunt rogantes. vt redderetur Helena, & rece-
erent. Troiani autem reſponderunt, nequaquam
e hoc facturos, niſi prius Eſionam regis Priami
ororem recepiſſent. Quam ob rem vtriſque in-
ignantibus, decem annorum bella grauiſſima
geſſerunt Erant igitur filij Priami regis, ex ma-
rona nomine Hecuba, primogenitus Hector e-
egantiſſimus & pugnator fortiſſimus. Secundus
Alexander, qui rapuit Helenam, tertius Troi-
us, quartus Deiphœbus, quintus Achimachus.
Filias autem habebat duas, Polyxinã, atque Caſ-
andram valde decoras. Ergo quindecim reges
Græcorum, contra Priamum regum, & filios ac
populum eius dimicantes, acerrime ex vtriſque
partibus conflixerunt. Quatuor autem bella per-
egit Hector Troianorũ fortiſſimus cum populo
ſuo contra Græcorũ reges & eorum populum: in
quibus præliis, vt in Darete legimus, ceciderunt

de Græcis ducenta quinquaginta octo milia ducenti quatuor:quos ipſi recenſuerunt.De Troianis vero centum triginta quatuor milia,quadringenti viginti duo. De regibus autem Græcorum Aiax cum tribus principibus cecidit. Tanta nanque interfectio,quam præmiſimus, in tribus præliis contigit, in quarto vero vbi Hector Palamedem occidit regem, & dum loricam eius auream detraheret, Achilles inopinatus adueniens, Hectorem ſpoliis inhiãtem,incautum reperiens occidit.Peremptorum vero aliorum numerum eo prælio,non reperi. Hinc Troilus ſe armauit, vt fratris mortẽ Hectoris vlciſceretur: & ipſe duobus præliis peractis, fortiſſimum ſe declarauit. In primo enim Polypus Græcorum rex cecidit, cum duobus principibus & de reliquo exercitu XLVIII.milia, & XXIII.De Troianis vero XXV.milia XXVI.Tunc Agamemnon cæteris ſapientior regibus, infecto negotio reuerſurus erat in Græciam,niſi ei Achilles reſtitiſſet:qui magis mori eligerat,quã ſine vindicta ſuorũ & abſque victoria recedere. Igitur iterum cohortantur ſe ad bellum, cum Troianis Troilus occurrit. Quibus fortiter tribus diebus ac noctibus continuo decertãtibus,innumerabilis multitudo ex vtraque parte cecidit. De Græcis C. X L V. milia. De Troianis C. X I I. milia, inſuper Troilus ab Achille percuſſus mortuus eſt. Cuius corpus Achilles circa ciuitatem trahens, maximum luctum Throianis intulit. Quod Hecuba Troili mater cernens, multo redimere auro cupiuit, vt ſepulturæ traderet.Achilles autem Polyxenam Priami filiam

filiam petens in matrimonium, dixit ſi ei daretur, & corpus mortui redderet, & Græcos a Troia recedere faceret. Sed dum illi eſſet repromiſſa. Troili cadauer parentibus reddidit, Achilles vero dum templum Dianæ adiret, quaſi Polyxenam ibi accepturus, iuxta palatium conſtitutus, inſidiis Alexãdri circumuentus occiſus eſt. Agamemnon autem cognita Achillis morte, iterum hortabatur populum cum magno clamore recedere a Phrygia, cui reſtitit Triptolomeus dicens: Viuus hinc non recedam, niſi necem patris vindicauero. Iterumque ortum eſt prælium. Deiphœbus quippe cũ Troianis agmine Græcorum occurrit: in qua pugna ceciderunt de Græcis C X V. milia, & L I I I I. De Troianis autem L X X. milia, D C. I I I. vt populus recenſuit. Vulneratus eſt ab hoſtibus Deiphœbus, & mox in ciuitatem reuerſus mortuus eſt. Tunc domeſtici regis, Aeneas & Vlyſſes, domino ſuo Priamo ſuaſerunt, vt redderent Helenam, datis inſuper muneribus, & recederent ab eis hoſtes: quoniam ſe imminutos ac pene victos cernebant. Quod audiens Agamemnon libenter præbuit aſſenſum. Alexander autem Helenã reddere noluit, frater quoque illius Achimagus magis populum ad bellum exitabat. Quod Aeneas & Antennor audientes, indignati ſunt, & clam mittentes ad reges Græcorum inierunt fœdus cum eis, vt ipſis parcerent & omnibus quæ ad eos pertinere videbantur, & ipſi ciuitatem manibus eorum traderent. Accepta vero fide a græcis, nocte media ſignum inauditum in ſimilitudinem equini capitis excogitantes, ſupra mu-

rum poſuerunt. Quorũ fraude Græci vrbẽ intrauerunt,& ſuper Priamũ ac liberos eius irruerunt, nec vlli ex eis pepercerunt:Helenam autẽ receperũt. Aeneas vero abſcondit in turri vrbis Polyxenam atque Caſſandram. Triptolemeus autem requiſiuit Polyxenam,pro qua illius pater Achilles mortuus fuerat. Sed dum eam Aeneas ſe neſcire teſtaretur,& in hoc deprehenſus eſſet mendatio, a Phrygia deiectus eſt. Agamemnon autem Polyxenam Triptolemeo tradidit,ille eam ſuper tumulum patris trucidauit. Ergo igni,ferroque funditus euerſa Troia,Aeneas cum omnibus ſuis, a finibus Troianorum depulſus,alias quærendo ſedes,Latium venit ibique habitauit. Qui dum ſæuiſſimus eſſet,ac crudeliſſimus belligerator, & nulli parceret,ob tantam impietatem, a Deo ictu fulminis percuſſus interiit. Item vt alij volunt Phrygas & Aeneas germani fuerunt, Aeneas in Latio,& Phrygas in Prygia regnauerunt. Poſt Aeneam vero Aſcanius derelicto nouercæ ſuæ Lauiniæ regno,Albam longam condidit: & Syluium poſthumum fratrem ſuum,Aeneæ ex Lauinia filium cum ſumma pietate educauit. Aſcanius etiam Iulium filium procreauit,a quo familia Iuliorum orta eſt, ſed propter ætatem paruuli, quia necdum idoneus erat ciues eius regere, Syluium poſthumum fratrem ſuum, regni reliquit hæredem. De Phryga nanque progenies progreſſa eſt,quæ per multas regiones vagando cum vxoribus & liberis, eligentes regem ex ſe Francionem nomine,ex quo Franci vocãtur: eo quod fortiſſimus ipſe Francio in bello fuiſſe fertur.

Et

Et dum gentibus cum plurimis pugnaſſet, in Europã iter ſuum dirigẽs inter Rhenũ & Danubium conſedit. Ibique mortuò Francione, prælia multa geſſerunt: quibus attriti parua ex ipſis manus remanſit. Hinc duces ex ſe conſtituerunt: attamen iugum alterius ſemper negantes ferre. Hæc quidem ita ſe habere de origine Francorum opinantur. Alij vero affirmant eos de Scanza inſula, quę vagina gentium eſt, exordium habuiſſe, de qua Gothi & cæteræ nationes Theotiſcæ exierunt: quod & idioma linguæ eorum teſtatur: Eſt enim in eadem inſula regio, quæ vt ferunt, adhuc Fancia nuncupatur. Domino autem annuente, de his in ſequenti opere plenius enarrare cupimus.

Hebræorum iudex Samſon, Latinorum primus rex Aeneas, & poſt eum Aſcanius, & cæ. Item Vlyßis Scyllam fugientis hiſtoriam hoc tempore factam fabulæ tradunt.

CAP. XVIII.

Aſſyriorum viceſimus ſeptimus Teuteus annis quadraginta. Ab exitu filiorum Iſrael de Aegypto, anni trecenti triginta. Hebræorum autem iudex annis viginti, Samſon ille vltra fortes fortiſſimus: ita vt a quibuſdam facta eius Herculis comparentur geſtis, qui pene contemporales, quamuis Hercules non multum præcederet, extiterunt. Redigunt autem alienigenæ in ſuam ditionem Hebræos annis vndecim. Huic Samſoni Heli ſacerdos ſuccedit: qui annis quadraginta præfuit Hebræis, ſecundum Iudæorum traditionem, iuxta LXX. interpretes

x x.tantum.Apud Athenienſes Demophon tunc regnabat,filius Theſei;& habuit ſucceſſorem Oxyntem. Sycioniorum rex Ceuxippus. Principibus prædictis regnantibus,poſt captam Troiam, primus rex Latinis,qui poſtea nuncupati ſunt Romani,Aeneas profugus fuit,vt paulo latius ſupra explicuimus. Ab excidio namque Troiæ annos v I I.obtinuit Latinorum regnum,& tribus regnauit annis.Quæ arma idem commouerit in Italia, qualia per triennium bella excitauerit,quanto implicuerit populos odio excidioque afflixerit,ludi. literarij teſtantur,diſciplinæ noſtræ quoque memoriæ in vſu eſt.Is nanque Latini regis filiam ducens vxorem Lauiniam nomine: affinitatis gratia iungens Phrygas Latinis, iamque iunctos Phrygas Italoſque,Latinos nominauere populos & ſic iam extunc & deinceps quamuis in pauperrimo regno,locoque anguſto,qui dicebatur ager Laurentum,regnauerunt. Poſt Latinum Aeneas, & ſucceſſores eius qui Syluij & Albani ſunt vocati,pro Alba ſcilicet vrbe & pro Poſthumo Aenea.Idem videlicet Poſthumus Aeneas, idcirco dictus eſt Syluius,quoniam Lauinia poſt mortem Aeneæ,timens Aſcanij inuidiam, clam eum in ſylua genuit: Aeneamque Syluium nominauit. Aſcanius autem qui poſt Aeneam regnauit Italiæ,derelicto nouercæ ſuæ regno Lauiniæ,Albam condidit ciuitatem in qua & regnauit, Albaniſq. nomen indidit:& fratrem ſuum poſthumum Syluium Aeneæ ex Lauinia filium, ſumma pietate docuit,quem & regni reliquit hæredem, quamuis haberet filium nomine Iulium, a quo familia Iulio-

Iuliorum orta. Sed propter ætatem paruuli filij, quem necdum idoneum ad gubernacula regiminis viderat diſponenda: fratrem regni fecit ſucceſſorem. Ergo ante Aeneam Italiæ regnatũ eſt a Latino, ciuſque patre Fauno, auo quippe illius Pico, proauo Saturno, abauo Iano, per annos circiter CL. alij vero, CLXXX. eos regnaſſe aſſerunt. His enim temporibus, ea quæ fabulæ de Vlyſſe ferunt, quomodo Trigeri Scyllam fugerit, hoſpites ſpoliare ſolitam, ſcribit Palefatus, in incredibilium libro primo: Syrenas fuiſſe quoque meretrices, quæ decipiebant nauigantes. Tunc etiam Pyrrus in templo Delphici ab Oreſte occiditur, proditione ſacerdotis Macharei. Quidam etiam Homerum poetam iam tunc fuiſſe dicunt.

Heli ſacerdoti mortuo Samuel propheta ſuccedit, & Saul primus Hebræorum rex conſtituitur.

CAP. XIX.

Aſſyriorũ viceſimus octauus Thineus, annis XXX. Ab exitu Iſrael de Aegypto, anni CCC. LXXVII. Athenienſium rex Thymoetes, qui habuit ſucceſſorem Melanthum: apud Latinos autẽ Poſthumus Syluius Aeneæ filius rex erat. Anno quoque octauo decimo regnante Thineo, Heli ſacerdos audita nece filiorum arcamq. teſtamẽti captã a Paleſtinis, cadens a ſella fractis ceruicibus mortuus eſt. Cui Samuel propheta ſuccedit, populumque iudicat Hebræorum, ſub quo Saul primus Hebræorũ rex conſtituitur, qui fuit ex tribu Beniamin: qui annis XL. regnauit. Igitur principijs prædictis inter nationes exiſtentibus, reges

Sycioniorum defecerunt, qui regnauerunt annis DCCCCLXII. id eſt, ab Egaeleo vſq; ad Ceuxippũ. Poſt quos ſacerdotes Carnij cõſtituti ſunt, qui præfuerunt annis XXXIII. ac deinde Caridemus cõſtituitur ſacerdos, qui impenſas gentiliũ ſuperſtitioſas nõ ſuſtinẽs fugit. Micenis regnabat Thiſamenus, filius Oreſtis. Quo tempore, Hectoris filij Ilium receperũt, expulſis Antenoris poſteris, Heleno ſibi ſubſidium ferente. Tunc etiam ſecundũ quoſdam Amazones Epheſi templum Dianæ incenderũt. Quo tempore reges Athenienſium cognomẽto Ericthides defecerunt a regno: quorum omne tempus inuenitur a Cecrope Diffie, vſque ad Thimothen, anni CCCCXXIX. Poſt quos ſuſcepit regnum Melanthus Pilienſis Andropomphi filius, & huius filius fuit Codrus, qui imperauerũt ſimul annis LVIII. Ericthidarum imperio deſtructo, Atticorum principum regnum ad aliud genus trãſlatum eſt. Quod ita contigit: Cum regem Tymethem prouocaſſet Xantus Boetius ad ſingulare certamen, Tymethe autem recuſante, Melanthus vero Pilienſis Andropomphi filius ſuſcepit certamen, ac deinde regnauit. Hinc & Apatirion, id eſt, fallaciarum ſolennitas celebratur, quia victoria ex fraude proceſſerat.

Dauid primus ex tribu Iuda Hebræorum rex conſtituitur. Sub idem tempus & Homerum floruiſſe, quorundã fert opinio. Codrus Athenienſium rex, quo pacto patriam ſuam liberauerit. CAP. XX.

ASſyriorum XXIX. Dercilus, annis XL. ab exitu vero Iſrael de Aegypto anni CCCCVII.

CCCCVII. Samuel autem apud Hebræos prophetabat, regnante Saul. Dercilo regnante Aſſyriis anno XXVIII. Dauid primus ex tribu Iuda rex conſtituitur Hebræorum, ſub quo Abiathar pontifex clarus habetur: Athenienſium rex Codrus, Melampti filius: Latinis Aeneas Syluius, quamuis in alia reperiatur hiſtoria, quarto Latinum Syluium regnaſſe, Lauiniæ & Melampodis vterinum filium fratrem Poſthumi, & quinto, qui nunc hic quartus ponitur, Syluium Aeneam Poſthumi filium. Illis etiam diebus, Lacedæmone primus regnat Theuris: ſimiliter Corinthiis primus regnauit Aleces. Homerus etiam ſecundum quorundam opinionem, his fuiſſe temporibus indicatur. Quanta autem de eo apud veteres diſſonantia fuerit, manifeſtum eſſe poterit ex conſequentibus. Quidam eum ante diſceſſum Eriсhidarum ponunt: Erathoſtenes autem poſt C. annos Troianæ captiuitatis: Ariſtarchus vero Ionicæ migratione, ſiue poſt annos C. Philochorus emigrationis Ionicæ tempore, ſub Archyppo Athenienſium magiſtratu, & poſt captam Troiam, anno CLXXX. Apollodorus Athenienſis poſt CCXL. annos euerſionis Ilij eum fuiſſe credit. Alij quidam extiterunt, qui modico antequam Olympiades inciperent, id eſt CCCC. retro annis Troianæ captiuitatis eum fuiſſe putant: licet Archilogus poſt XIII. Olympiadem, & quingenteſimum Troianæ euerſionis annum, eum eſſe putauit. Quo in tempore Iones profugi Athenas ſe contulerunt, Peloponenſes autem contra Athenas dimicant,

a quo Peloponneſiaco bello Ericthidarũ deſtructum eſt imperium, id eſt, Athenienſium. Codrus autem rex Athenienſium Peloponenſibus ſuæ ciuitatis hoſtibus ſe interficiendum ignotus obiecit. Et factum eſt hoc modo, quod dicitur patriam liberâſſe. Reſponſum acceperant Peloponenſes, tum demum ſe ſuperaturos, ſi regem illorum non occidiſſent. Fefellit enim eos Codrus in habitu pauperis apparẽdo, & in ſuam necem per iurgium prouocando. Vnde ait Vergilius, & iurgia Codri. Quem Athenienſes tanquam Deum, poſtea honore ſacrificiorum coluerunt.

Annorum ab Adam vſque ad Solomonem & templi ædificationem calculatio duplex. Vna quidem, ſecundum Euſebij & diui Hieronymi: altera, Ioſephi ſupputationem.

CAP. XXI.

ASſyriorum XX. Cupales, annis XXXVIII. ab exitu Iſrael de Ægypto, CCCXLVII. erat annus. Quo regnante, Solomon glorioſus Hebræorum rex conſtituitur. Qui templum domini inchoauit, & inſigni decore ſingulariter in mundo, per ſpacium annorum VII. perfecit. Colligitur autem omne tempus a Moſe & egreſſu Iſrael ex Aegypto vſque ad Solomonem & ædificationem templi, anni quadringenti octoginta, vt regnorum liber III. teſtimonio eſt, a diluuio ſcilicet vſque ad Moſen anni M. CCCCXLVII. a diluuio vſque ad Adam, duo M. CCXLII. qui ſimul ſupputati, id eſt, CCCCLXXX. M. CCCCXLVII.

XLVII. duo M.XLII. a Solomone ſcilicet vſque ad Adam, fiunt ſimul anni IIII. M. CLXIX. Hanc quidem annorum ſupputationem iuxta Euſebij Chronicon atque Hieronymi aſſertionem coaptare curauimus. Ioſephus vero antiquitatum ſcriptor, ita annos computat ab ędificatione templi, vſque ad Adam. Dicit enim: Cœpit Solomon ædificare templum anno IIII. regni ſui, menſe ſecundo, anno quingenteſimo ſecundo filiorum Iſrael profectionis ex Aegypto. Poſt M. autem XXX. annorum aduentus Abraham ad Chananæam de Meſopitamia: a tempore vero diluuij anno M. CCCC. ab Adam autem protoplaſto vſque ad ædificationem templi Solomonis, prætereunt anni ſimul III. M. C. & duo. Continet autem libellus iſte annorum ſeriem, a natiuitate Abrahæ vſque ad ædificationem templi, quam diuidere malui, id eſt, ab anno primo repromiſſionis, vſque ad exitum Iſrael de Aegypto: inde autem vſque ad ędificationem templi, vt lector facilius retinere valeat ea, quæ in temporibus ſingulorum geſta narrantur. Hunc autem poſt immenſum tanti itineris laborem feſſi, diuerticula petentes, dum Sol occiduas tendit in horas, prolixæ iam e montibus procedunt vmbræ: tandem ad domini venimus templum, optata ſtatione potiti: hinc metam ſecundi noſtri operis imponimus.

LIBRI II. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI

Lexouienſis,

CHRONICORVM

Tomi prioris,

LIBER III.

Quomodo Dauid ex paſtorali habitu ad regnum peruenerit,& illud inſigniter dilatauerit.

CAP. I

QVIA in præcedenti libro Iudicum Iſraelitici populi ſiue regum nomina tantum opportunis deſignauimus locis,annorum etiam numerum,quibus Populo præfuerunt:cætera vero ab eis geſta, quæ lectitando continuatim ad memoriam reuocantur,ſub ſilentio tranſiliuimus:viſum nobis, non fore iteranda,quæ omnibus nota ſunt. Dauid huius gentis regum fortiſſimus, qui ex ouium paſcuis a domino electus,cum ingenti ac vario labore ſublimatus. Qui poſt necem gygantis præcipui,quem armis puerilibus iugulauit,& ſtrages inimicorum plurimas,fortiſſimorum mox, vt cõfirmatus eſt in regno,collecta ſociorum manu va ida,hactenus inexpugnabilem, nactus virtutem domi

domini ac bellorum experientiam audacter Iebuſæorum vrbem aggreſſus eſt. Quamuis autem a ciuibus, in muri fortitudine ac ſublimitate confidentibus, ludibrio habitus ſit, confeſtim tamen vrbem cepit. Arcem vero quæ imminebat ciuitati, fortiter ac mirabiliter propoſito principatus militiæ præmio cepit. Qua virtute audaciaque Ioab qui primus altitudinem ſuperauerat arcis, eſt princeps factus militiæ. Igitur trucidatis, depulſiſque Iebuſæis, colonis ſcilicet antiquis, Hieroſolymam nominauit, caputque regni effecit. Ergo poſtquam mirabilium ſociorum fultus auxilio fortiſſimorum, regnum dilatauerat ſuum a flumine magno Eufrate, vſque ad flumen Aegypti, multorum ſpoliis regum ac ciuitatum ditiſſimus factus, in auro ſcilicet, argento & ære, ac lapidibus precioſis, demum poſt bella plurima & inimicorum ſtrages fortiſſimorum, dum templũ domino in Hieroſolymis condere vellet, in eo ſcilicet loco, in quo olim Abraham Iſaac filium mactandũ Deo obtulerat, & ipſe hoſtias litando, gladium imminentem percutientis angeli a ciuitate & populo ſuo auerterat, a deo prohibitus eſt, quoniam bellis & ſanguine multorum pollutam habebat dexteram, tamen filium eius hoc eſſe facturum, qui ei ſucceſſurus erat in regnum, Deus prædixit.

De impenſis atque diſpoſitionibus, ſeu ordine ſacerdotum, quæ preparauit Dauid ad templum domini fabricandum. CAP. II.

QVas enim filio præparauerat ad opus fabricę impenſas, vt non tunc cum eſſet nouus, &

inexpertus propter ætatem circa talia laboraret, ſed habens hæc præparata, citius paternam ad effectum perduceret voluntatem, paucis recitabimus. Inſtituit nanque lapidum cæſores, octoginta tria millia, quingentos laborantibus præpoſuit: nonaginta ſex millia, qui lapides veherent, deputauit. Præparauit autem ferrum multum & æs ad opera & ligna cedrina: hæc mittentibus quibus mandauerat, Sidonibus auri talenta decem millia, argenti vero centum milia talentorum. Hæc itaque in miniſterio templi pro diuerſitate vaſorum, ſecundum qualitatem ponderum diuiſit, & pro menſura vniuſcuiuſque candelabri, & lucernarum diſtribuit. Aurum quoque dedit in menſam propoſitionis pro diuerſitate menſuræ, ſimiliter & argentum in alias menſas argenteas, & cętera vaſa, quæ aurea & argentea ad opus templi ſingula fieri cenſuit, quæque forent neceſſaria. Dixit enim Dauid: Omnia hæc quæ fieri mando, venerunt ſcripta manu domini ad me, vt intelligerem vniuerſa opera talibus exemplaribus. Ergo inſuper his exceptis, quæ præparauit, obtulit tria millia talenta de auro Ophir, & ſeptem millia talentorum argenti probatiſſimi, ad deaurandos parietes atque ornandos, principes etiam familiarum, & proceres tribuum cum miniſtris regis dederũt in opera domus Dei, auri talẽta quinque millia, ſolidorum decem millia, argenti talenta decem millia, excepto ære & ferro copioſo. Lapides inſuper precioſos in theſaurũ domus domini dederunt, de quibus etiam prius rex magnã & precioſam obtulerat copiã, Conuocauit ergo

Dauid

Dauid principes vniuerſos in Hieroſolymam, & ſacerdotes & Leuitas, & dinumerans eos, primum inuenit ab anno triceſimo vſque in quinquageſimum exiſtentes, triginta octo millia de genere Leuitarum, ex quibus inſtituit curatores fabricæ tẽpli duodecim millia. Iudices autem populi, & ſcribas eorum ſex millia. Ianitores autem domus Dei quatuor millia, & totidem qui hymnos dicerent Deo, cãtantes in organis, quæ Dauid peritiſſimus pſaltes inſtituit. Diuiſit eos etiam per generationes, & ſegregans de tribubus ſacerdotes, inuenit in eis generationes vigintiquatuor. Ex domo quidem Eleazar ſedecim, & de Ithamar octo, præcipiens, vt vnaquæ que generatio miniſtraret Deo per dies octo a ſabbato vſque ad ſabbatum. Et ita omnium generationes ſortẽ acceperunt præſente Dauid, & Sadoch, & Abiathar ſacerdotib⁹ & principibus vniuerſis. Et prima quidẽ generatio conſcẽdens ſcripta eſt prima, & ſecunda pariter & tertia & conſequẽter vſque ad viceſimãquartam. Et hæc diuiſio permanſit vſque ad deſtructionem tẽpli ſub Veſpaſiano & Tito. Eos autẽ qui erant ex germine Moſi, eminentius honorauit. Fecit enim eos cuſtodes theſaurorum Dei atq; vaſorum, quæ reges Deo dicare contingeret, iuſſitque omnibus de tribus Leui, ſimul & ſacerdotibus, vt die noctuque Deo ſeruirent, ſicut eis præceperat Moſes.

De Salomone, quàm nobiliter ſit in regnum ſublimatus & qualiter ditiſſime patrẽ ſepelierit. Quod claruit quando Hircanus poſt multa tempora il-

lium ſepulchrū effodit, & pecunias infinitas inde tulit. Similiter & Herodes poſtea fecit.

CAP. III.

POST hæc autem diuiſit exercitum in cohortes duodecim cum ducibus ſuis & centenariis & tribunis. Habebat itaque vnaquęque cohors vigintiquatuor millia virorū, quibus obſeruare pręcepit per trecenos dies a prima hora vſque ad nouiſſimam, Solomonem regem cum millenariis & centenariis, & reliqua, quæ prudēter ac perquam ſapienter diſpoſuit, filiumque ſuum Solomonen ſe viuente, regem conſtituit, eique mandauit, vt Deo corde perfecto ſeruiret, & animo voluntario. Locutuſque eſt etiam DAVID ad eccleſiam vniuerſam, quam congregauerat in Hieruſalē, vt leges domini mente perfecta cuſtodirent, & in eius præcepto permanerent. Lætatus eſt autem populus gaudio magno, immolantes victimas plurimas domino: & comēderunt ac biberunt coram domino cum grandi lætitia, & vnxerunt ſecundo Solomonem ſuper ſe regem. Sed & Dauid rex coram vniuerſa multitudine mirabiliter ac ſpiritualiter domino benedixit, dehinc plen⁹ dierū obiit. Quanta autē laude ſit dignus & iuſtitia præditus, liber Paralipomenō atque IOSEPHVS in ſeptimo hiſtoriarum libro ſatis declarant. Diuitiarum vero eius magnitudinē ex his quilibet poterit agnoſcere. Poſt tempus enim annorum mille trecentorum Hircanus pontifex, dum ciuitas obſideretur ab ANTIOCHO rege, qui nobilis cognominatus eſt, filio Demetrij, volens ei dare pecu-

pecunias, vt ab obſidione recederet, & exercitũ ſuum auferret, ſed non habens vnde hoc implere poſſet, aperuit vnum loculum ſepulchrorum DAVID, & ſublatis exinde tribus millibus talentorum, partem dedit Antiocho, & ità nimietatem obſeſſionis amouit, ſicut etiam in aliis indicabimus. Poſt hæc autem multo annorũ tempore iam tranſacto, rurſus Herodes rex alium loculum aperiens, plurimas exinde pecunias tulit. Igitur SOLOMON ſedit ſuper ſolium domini in regem pro Dauid patre ſuo, & cunctis placuit, & paruit illi omnis Iſrael. Sed & vniuerſi principes & potentes cuncti filij regis Dauid, dederunt manum, & ſubiecti fuerunt Solomoni regi. DAVID itaque dum adhuc viueret & diſciplinatiſſime ſuos moneret filios, vt Solomoni obedirent, velut domino, dicens ad eos: Nuntio itaque, quoniã pater noſter IACOB cum duodecim filios habuiſſet, noſtis Iudam fuiſſe regem, me etiam fratres habuiſſe, & nullum eorum grauiter tuliſſe, quod rex exiſterem. Ergo licet magnum ſit regnum ſi omnes filij ac nepotes regis, cui proles fœcunda fuerit, regnare tentauerint, non reges, ſed tyranni, nec regni conſultores, ſed deſtructores fiẽt, & ego depoſco meos filios, vt non in alterutros ſeditiones exerceãt, regnum ſuſcipiente fratre. Itaque ferant eum libenter vt dominũ, quando non extraneo ſeruiunt, ſed magis lætẽtur in fratre honorẽ imperij. Excellẽs eſt enim gloria regis eſſe fratrem, dũ omnes ſimul regnare nequeãt. Magnificauit ergo dominus Solomonẽ ſuper omnẽ Iſrael, & dedit gloriã regni,

qualem nullus habuit ante eum rex Iſrael.

Aſſyriorum XXXI. Lauſtenes, cuius in tempore SOLOMON templum domini conſummauit, vſus amicitia Hyram regis Tyri: & quæ de vtriſque gentium ſcriptores ſenſerunt.

CAP. IIII.

ERgo Aſſyriorum triceſimuſprimus Lauſtenes, annis quadragintaquinque: Salomon item omnium regum Hebræorum ſapientiſſimus ac ditiſſimus, potitur regno Iſraelitico a patre Dauid nobiliter dilatato. Qui domino monente templum Hieroſolymis mirabiliter patris ſuffragantibus impenſis, ædificare ſtuduit, annoq. regni ſui vndecimo omne opus templi conſummauit, beneficio amicitiarum Hyram regis Tyri adiutus, in lignis videlicet cedrinis, atque aliis rebus plurimis. Meminit autem horum duorum regum Menander, qui ex Phœnica lingua antiquitates Syrorum in vocem conuertit Helladicã, ita dicens: Moriente autem Abibalo, ſucceſſit in eius regnum filius eius Hyram. Qui dum vixiſſet annis quinquagintatribus, regnauit trigintaquatuor. Hic effodit amplum terræ ſpacium, & auream columnam, quæ eſt in Iouis templo, ędificauit: inſuper & lignorum materiam a monte Libano incidit ad tecta templorum, & deſtruens antiqua ſacraria, templum ædificauit Herculis & Haſtarſæ, & primum Herculi hoc erexit menſe Piritio. Et contra Eucheos tributa non reddentes egit exercitum, eiſque ſibi ſubditis, denuo remeauit ad Tyrum. Huius temporibus erat Abdemonis filius iuuenculus,

ueneulus,qui ſemper propoſitionibus,quas imperaſſet Hieroſolymorum rex,euincebat. Meminit horum etiam DION hiſtoriographus ita dicẽs: Abibalo moriente, filius eius Hyram regnauit. Hic partem ciuitatis poſitam ad orientem diruit, & maiorem vrbem effecit,& Olympici Iouis tẽplum deſtruens,medium locum ciuitati coniunxit,& aureis anathematibus exornauit aſcendenſque in montem Libanum ſyluam maximam ad ſacrorum ſecuit ædificia.Adiecit etiam hæc: Regem Hieroſolymorum Solomonem miſiſſe ad Hyram Tyri regemfiguras quaſdam,& petiſſe ab eo ſolutionem,ita vt ſi non poſſet diſcernere,ſoluendi pecunias daret. Cumque fateretur Hyram poſſe ſe illa ſoluere, multaque foret pecuniarum detrimenta paſſurus,per Abdimum quẽdam Tyrium,quæ propoſita fuerant,ſunt ſoluta,& alia ab eo propoſita,quæ ſi Solomon non ſolueret, Hyram regi pecunias multas daret. Quo in tempore Italiæ Latinus Syluius principatum tenuit,habens ſucceſſorem Alba Syluium. Corinthiorum rex erat Ion,habens ſucceſſorem Egilon, Archippus Athenienſes tunc regebat.Eodem tempore Epheſus condita ab Andronico eſt.Quidam etiã Carthaginem tunc conditam volunt a Calcedono Tyrio:alij vero a Didone eius filia. Quidam etiam Homerum & Heſiodum his temporibus fuiſſe aiunt.Tunc Hebræorum ſacerdos Sadoch illuſtris habebatur.

Aſſyriorum XXXII. Piritiades, quo tempore regnum Hebraeorum diuiditur,templum etiam domini Suſachimrex Aegypti ſpoliauit: quid et-

iam eruditus gentium ſcriptor inde ſenſerit.

CAP. V.

ASſyriorum XXXII. Piritiades, annis XXX. a perfectione autem templi quadrageſimuſquartus annus erat. Hic nanque diſſonantia oritur hiſtoriarum, in annis videlicet regni Solomonis, dum quadraginta eum regnaſſe annis, in libris legitur Regum, Ioſephus autem octoginta, & omne vitę illius ſpacium, annos nonagintaquatuor fuiſſe aſſerit. Hebræorum iam Solomone mortuo, regnum erat diuiſum inter Roboã & Ieroboam, ac deinceps Hebræorũ, alij vocati ſunt Iudæi, alij Iſraelitæ. Iſrael nanque priſtinum retinens nomen, cauſa vero regum, qui ex tribu Iuda a tempore Dauid & deinceps orti ſunt, appellãtur Iudæi. Vnde & vniuerſa gens nomen Iuda ſortita eſt. De Ieroboam vero Solomonis ſeruo, qui rex decem tribuum eſt conſtitutus, qualiter populũ a Deo auerterit, & ſimulachra colere fecerit, aras in excelſis montibus cõſtituens, populũ illic ſacrificare inſtituerit, & de Iaddun propheta Hieroſolymitano, qui prædixit quæ ventura erant Ieroboam, ac poſteritati eius, qualiter etiam a maligno ſeniore homine, falſoque propheta, quem Ierobõa magnis ſtudiis honorabat, quia crebro ei dicebat quæ illi grata forent. deceptus ſit, in Ioſephi libro octauo ſcire cupiens plenius inueniet. Igitur anno quinto regni Roboam filij Solomonis, Suſachim rex Aegypti, contra Iudæos dimicans, templum Hieruſalem ſpoliauit. Meminit autem huius depopulationis, Herodotus Halicarnes.

Ait

Ait enim: Quoniam & ſtatuas eorum, qui ſe ſine prælio tradiderũt, reliquerit, & mulierum genitalia in eis cælauerit. Roboam enim ciuitatem ſine prælio tradidit. Dixit autem & Aethiopas ab Aegyptiis didiciſſe genitalium circunciſionem, dum liquet in Palæſtina degentium, non alij præter Iudæos circuncidunt. Defunctoque Roboam, qui regnauit in Hieruſalem ſuper tribum Iuda & Bẽiamin ſucceſſit Abia, qui etiam habuit ſucceſſorem Aſam. Ergo Ieroboam, qui ſuper decem tribus regnauit in Samaria mortuo, ſucceſſit in regnum eius filius Nadab. Latinis tunc Aegyptus Syluius, qui alio vocabulo Athis Syluius vocabatur Albæ ſuperioris regis filius rex fuit Conrinthiórum rex Prunnis erat, Lacedæmoniorum Doriſtus, Athenienſium Terſippus. Quo in tempore Samus condita & Smyrna in vrbis modum ampliata. Prophetabant autem in Iudæa, Aias, Amos, Iohel & Azarias.

Aſſyriorum XXXIII. *Ofrateus, cuius tempore Achab rex nequam in parte Iſrael regnabat: Sub quo Helias. Et quid de ſiccitate illius temporis Menander ſcripſerit.* CAP. VI

ASſyriorum triceſimustertius Ofrateus, annis viginti. A conditione vero templi ſeptuageſimusquartus annus erat. Sub iſto enim in parte Iudæorum Ioſaphat, Iſraelitarum vero celeri morte Nadab, & Baaz, Ela, & Ambri, obeũntibus, tenebat regimen Achab, cum Iezabel nequiſſimus regum ſuper omnes nequam anteceſſores ſuos reges Iſrael, cuius vxor longe acer-

rima ſimul & audaciſſima, quæ ad tantam venit luxuriam atque veſaniam, vt ciuitates Iſrael ſtatuis atque aris repleret, rituque Gentilium polluerat omnia, inſuper prophetas domini trucidaret. Igitur quidam propheta ſummi Dei Helias nomine de ciuitate Teſbon Galaditidis regionis, veniẽs ad Acab dixit ei: quia diceret Deus, neque imbrem, neque rorem illis annis in ea prouincia ſe miſſurum, niſi ipſe rurſus apparuiſſet, & in his dictis abſceſſit, fueruntque anni tres & menſes ſex, in quibus Iſraelitæ afflicti ſunt nimia ſiccitate. Meminit autem huius ſiccitatis Menander in geſtis Nalithiorum regis dicens: Et ſiccitas ſuper eos facta eſt a menſe hyperueritheon, vſque ad alium. Qui dum Deo ſupplicaret, multa flumina ſunt emiſſa, & hæc quidem ait ſub Achab, factam ſignificans ſiccitatem. Quo in tempore Latinorum Capis Syluius Aegypti, id eſt Athis ſuperioris filius rex erat, qui Carpentem Syluium habuit ſucceſſorem regni. Athenienſium rex Phorbas, eiuſque regni ſucceſſor fuit Megiales: Corinthiorum vero Bachis. Lacedæmoniorum Ageſilaus. Prophetabant autem in Iſrael, Helias & Heliſęus, Abdias, Azarias, & Micheas.

Aßyriorum XXXIIII. *Ofratenes, quo regnãte Tyberinus Latinorum erat rex. Et Homerus tunc fuiſſe traditur. Similiter & Licurgus legislator, Ioiadas etiam iuſtus pontifex templi: qui* CXXX. *annis poſt Moſẽ vixit, vt ſacra refert hiſtoria.*

CAP. VII

ASſyriorum triceſimusquartus Ofratenes annis quinquaginta, a conditione autem templi no-

pli nonageſimus quartus annus erat. Sub quo Ioram, Achazas, & Athalia, atque Ioas in Hieruſalem regnabant, in Iſrael vero Hozias, Ioram, & Ieu principatui vnus poſt alium ſucceſſerunt. Latinorum vero Tyberis Syluius, Carpentis filius princeps erat, a quo & fluuius Tyberis eſt appellatus, qui prius Albula vocabatur, cuius filius Agrippa poſt eum regno potitus eſt. Quo apud Latinos regnante, Homerus poeta in Græcia claruit, vt teſtatur Apollodorus grammaticus, & Euforbius hiſtoricus, ante vrbem conditam anno centeſimo viceſimo quarto, & vt ait Cornelius Nepos ante Olympiadem primam anno centeſimo. Iiſdem etiam temporibus Hilias rapitur, Licurgus quoque legislator Apollinis inſignis habetur. Ioiada etiam tunc pontifex templi fuit, qui poſt Moſen, vt refert ſacra hiſtoria, annis centum triginta vixiſſe perhibetur, iuſtus & per omnia venerandus, & ſepultus eſt in Hieroſolymis in regiis monumentis, quoniam generis Dauid repararat imperium. Tunc etiam Traces obtinuerunt mare.

Aſſyriorum x x x v. *Acrazapes, quo regnante, Zacharias propheta filius Ioiadæ ſacerdotis occiditur inter templum & altare. Syluius Romulus tūc etiam præſidium poſuit inter montes, vbi nūc Roma eſt.* CAP. VIII.

ASſyriorum x x x v. Acrazapes, annis x l ii. a templi autem conſtructione c. l x i i i i. annus erat. Ioas parti Iudææ regnabat, qui ſucceſſorem habuit Amaſiam. Iſraeli vero poſt mor-

tem Ieu, Ioachab & Ioas vnus poſt aliũ regnabãt. Athenienſium rex Diognetus, Chorinthiorum Eudæmus, Latinorum Aremulus Syluius. His exiſtentibus nationum regibus, Zacharias ſacerdos & propheta, de quo dominus in Euangelio mentionem facit, iuſſu Ioas regis inter templum & altare interficitur: quem mortuo Ioiada ſacerdote Ioas de morte liberauerat, & eum clam in templo nutrierat, atque regem fecerat. Idem rex curam perdidit diuinæ religionis cum quo etiam primatus plebis pariter viciati ſunt circa ligitima iura legis. Vnde & dominus miſit ad eos prophetas, qui conteſtarentur, vt ab huiuſmodi geſtorum malignitate recederẽt. Ille vero nõ ſolũ vt pœnitentiam ageret & cõuerteretur ab iniquitate ſua, nõ obtẽperauit: verũ etiã Zachariam filium pontificis Ioiadæ lapidibus in tẽplo rex iuſſit occidi, beneficiorum patris eius oblitus. Quem Zachariam cum dominus prophetam conſtituiſſet: ſtans in media multitudine ſuadebat ei ſimul & regi, vt iuſtitiam facerent: & quia magna ſupplicia ſuſciperent, ſi nollent Dei præceptionibus obedire. Qui tamen cum moreretur ſuarum paſſionum teſtem Deum proclamauit: quia pro bono conſilio & pro his quæ pater eius præſtiterat regi Ioas, ille amare & violenter occumberet. Heliſæus propheta etiam eo tempore moritur: Carthaginem quidam hoc tempore conditam fuiſſe dicunt. Syluius Aremulus ſiue Remulus. Agrippæ ſuperioris regis filius, præſidium Albanorum inter montes, vbi nunc Roma eſt, poſuit: qui ob impietatem fulminatus eſt. Huius filius Iulius Proculus, Iulij

Proculi, qui cum Romulo Roman commigrans fundauit Iuliam gentem.

Aſſyriorum triceſimus ſextus Thonos Concoloros vocatus Sardanapalus: qui muliere corruptior fuit. Ob quam cauſam ab Arbace duce Medorum ſpretus atque deiectus eſt, & pariter cum eo regnum Aſſyriorum corruit.

Cap. IX.

Aſſyriorum triceſimus quintus. Thonos Cõcoloros: quem Græci Sardonapalum nominant, annis viginti: a conditione templi centeſimus octogeſimus ſextus annus erat, Iudæorum Azarias qui & Ozias: Iſraelitis vero Roboam reges erant. Athenienſium Phereclus, cui ſucceſſit Arifron, Corinthiorum Ariſtemedes. Latinorum Auentinus Syluius. Hic enim Aremuli maior filius fuit, in eo quippe monte, qui nunc pars eſt vrbis, æternum vocabulum loco dedit. Quo in tempore Heſiodus poeta claruit: atque Phidon Argiuis menſurarum pondera reperit. Olympias videlicet prima a Græcis conſtituitur, & agnus in Aegypto loquitur: Oſee, Amos, Eſaias, & Ionas in Iudæa prophetabant. Sardanapalus autem Aſſyriorum rex vir muliere corruptior, qui inter ſcortorũ greges fœminæ habitu purpuram colo tractãs, a præfecto ſuo Arbace, qui tunc Medis præerat, viſus atque execrationi habitus: mox etiam excitis Medorum populis ad bellum prouocatus & victus Sardanapalus, ardenti pyræ ſe iniecit. Exhinc

regnum Aſſyriorum in Medos conceſſit. Vſque ad id tempus fuiſſe reges Aſſyriorum hiſtoria refert. Fiunt autem ſimul a natiuitate Abrahæ vſq. ad huius regni terminum anni mille centum nonaginta ſeptem. Omnes autem anni regni Aſſyriorum a primo anno Nini regis ſupputantur M. CCXL. Arbaces vero Aſſyriorum deſtructo imperio, regnum in Medos tranſtulit. Ferunt nanque interim, id eſt, vſque ad Deiocum regem Medorum ſine principibus res geri, & in medio hoc tẽpore Chaldæos proprie præualuiſſe: quorum ſeparatæ quædam regũ ſucceſſiones feruntur. Reliquæ quoque gentes propriis regibus vtebantur.

Medorum I. *Arbaces: quo regnante prophetabant, Oſee, Eſaias, Amos, & Ionas. Qui velut fontes proruperunt in prophetiam, vt prima cecidit Babylon & ſecunda cœpit oriri. i. Roma, ſub cuius regno Chriſtus eſt natus.*

CAP. X.

PRimus Medis Arbaces regnauit annis viginti octo. A conſtructione vero templi anni ducenti ſex: ſub quo adhuc regnat Azarias qui & Ozias in parte Iudææ. In Iſrael autem poſt Roboam, paucis diebus fuerat Zacharias, rurſuſque Sellom quibus ſucceſſerat Manahe. Athenienſiũ Teſpieus rex Ariſronis filius erat: quando Aſſyriorum deſtructum eſt regnum. Procas Syluius Latinorum erat rex, qui filius Auentini prædicti regis fuit, Corinthiorum Alexander, Lacedæmoniorum Talchamenes: Macedonum hoc tempore

primus

primus rex Caranus fuit. Tũc etiam Heſiodus inſignis habetur: vt vult Porphyrius.

Medorum ſecundus Soſarmus: quo regnante prima Olympias cœpta eſt, reges Lacedæmoniorum atque Corinthiorum defecerunt, Lydorum autem regnum inchoauit, tyrannus Phalaris tunc in Cicilia authorem nefandiſſimi operis iuſte puniuit. Sancti propheta etiam gentium ſalutem exorſi ſunt prædicare. Cap. XI.

MEdorum ſecundus Soſarmus annis xxx. a conditione templi anni ccxxxIIII. Iudæ parte regnabat Ioathan, Iſraelitis Phacee, quando & quinto decimo eius anno prima Olympias cœpta eſt nominari: a qua vſque ad captiuitatem Troiæ ſupputantur anni quadringenti quinque: quam Olympiadem Iphitus filius Praxonidis ſiue Emonis primus conſtituit, in qua Corebus Elienſis extitit victor: Elienſes quidem quinquennale certamen, quatuor annis in medio expletis: quibus tot principes annuos conſtituebant, agere ſoliti ſunt. Eſcilus vero Agameſtoris filius, Athenienſium tunc princeps erat. Ab hoc itaque tempore Græcorum hiſtoria vera creditur eſſe: nam antea vt cuique viſum fuit, diuerſas protulerunt ſententias. Latinorum rex Amulius, qui pulſo Numitore fratre maiore regni poteſtate potiebatur, male adepta. Athenienſium Agameſtor, cui Eſcilus ſucceſſit, Macedonum vero Cyrus. Quo in tempore Bogorus Aegyptiis iura conſtituit: ſub quo & agnus locutus eſt, vt ferunt alij. Leges vero Licurgi a Lacedemoniis ſunt receptæ.

Quibus etiam diebus Lacedæmoniorum reges, atque Corinthiorum defecerunt. Lydorum autẽ regnũ inchoauit; quibus Ardiſus rex primus extitit. Ea tempeſtate Phalaris ſiculus Agrigentinos arrepta tyrrannide populabatur: qui crudelis mẽte, cõmentis crudelior, omnia nepharia in innocentes agens, inuenit aliquando quem iuſte puniret iniuſtus. Nam per illos quidam æris opifex, affectans tyranni amicitiam, aptum munus crudelitati illius ratus, taurũ æneum fecit, cui fabre ianuam e latare compoſuit, quæ ad contrudendos damnatos receptui foret, vt cum incluſus ibidem ſubiectis ignibus torreretur, ſonum vocis exortæ capacitas concaui æris augeret, pulſuque ferali competens imagini murmur emitteret, nefarioque ſpectaculo mugitus pecudis non hominis gemitus videretur. Sed Phalaris factum amplexus, factorem execratus, & vltioni materiam præbuit & crudelitati. Nam ipſum opificem ſua inuentione puniuit. Tunc etiam Peloponenſium, Athenienſiumque maximum bellum totis viribus, animiſque commiſſum eſt, in quo mutuis cædibus ad hoc coacti ſunt, vt velut victi ſe ab alterutro ſubtraherent, bellumque deſererent. Tunc etiam Amazonum gẽs & Cymmeriorum in Aſia repentinis incurſibus plurimam diu, lateque cædem ædidit. Quibus equidem temporibus Lacedæmonij cõtra Meſſenios propter virgines ſuas ſpretas in ſolenni Meſſeniorum ſacrificio, per annos viginti indefeſſo furore bellantes, ruinæ ſuæ totas Græciæ vires implicuerunt. Qui cum per decem annos

longa

longa fatigati obſidione, & querelis vxorum ſuper longa viduitate & periculo ſterilitatis conteſtantium, ni redirent, a finitimis concubitus petituras, permoti: tamen ne reuocarentur electos in exercitu quoſdam Spartham remittunt, quibus promiſcuos omnium fœminarum concubitus permiſere. Sciendum tamen eſt ipſam eſſe Spartham, quam & Lacedemoniam ciuitatē, atque inde Lacedæmonios Sparthanos dici. Qui dum crudeliter cōtra Meſſenios dimicāt, quamuis ſæpius ancipiti victoria, demum ſuperant. Tunc etiam contra Athenienſes arma conuertūt, diu variæ & graues pugnæ & anceps ſtatus victoriæ, ac poſtremum pendente euentu vtrinque diſceſſum eſt. Ergo tantus furor Sparthanorum erat, vt duobus bellis impliciti, ſuſcipere tertium non recuſarent. Tunc enim poſt innumerabiles, vt ita dicam, Laurentis loci in Latio reges Syluios, Albanoſque, qui trecentos per annos in parte Italię prędicta regnauerunt, quamuis pauperrime: Amulius rex fratris ſui Numitoris filiam Rheam nomine, quæ & Ilia vocabatur. Veſtalem virginem fecerat. Quæ grauida inuenta, dum ſcelus ſuum nititur excuſare, a MARTE ſe compreſſam mentita eſt. Ex qua genitis duobus geminis, rex exponi præcepit. Quos vagientes paruulos iuxta ripam Tyberis expoſitos, Fauſtulus regis paſtor ad Laurentinam vxorem ſuam detulit, quæ propter pulchritudinem & rapacitatem corporis quæſtuoſi, a vicinis LVPA appellabatur. Vnde meretricum cubicula lupanaria dicuntur. Qui gemini

inter alios paſtores enutriti, cum adoleuiſſent, collecta latronum manu & paſtorum, interfecto apud Albam Amulio, auum Numitorem in regnum reſtituunt, matremque vindicant: quæ defoſſa iuxta legem viua, ob ſtupri mercedem fuerat. Hinc decedentibus atque naſcentibus regnis, nouus ordo conſurgit.

Medorum III. *Madidus: quo regnante decem tribus, quæ vocabantur Iſrael, tranſlatæ ſunt in montes Medorum: & Cuthæi (qui vocantur Samaritæ) pro eis in eorum regione collocantur. Romulus autem interfecto auo atque fratre, fundauit Romam. Sibylla Eritrea hoc in tempore extitit: quæ de Chriſto manifeſte prophetauit.*

CAP. XIII.

MEdorum III. Madidus annis XL. a conditione templi anni CC. LXIIII. Quo Medis regnante, Iudæis regnabat Achar, cui ſucceſſit filius eius Ezechias, Iſraelitis alius Phacee habens ſucceſſorem Oſiam. Per ea videlicet tempora erant prædicti prophetæ, quos præmiſimus, id eſt, Amos, Iſaias, Micheas, & Oſee. His adiunguntur Ionas & Iohel, cum iam regnaret Ioathan, qui ſucceſſit Oziæ. Sed iſtorum Prophetarum duorum tempora in libris non inuenire potui canonicis. Qui prædicti Prophetæ velut fontes prophetiæ eruperunt pariter, quando regnum defecit Aſſyriorum, cœpitque Romanum, vt ſcilicet quemadmodum regni Aſſyriorum primo tempore extitit Abraham cum promiſſiones apertiſſi-

pertiſſimæ fierent, id eſt in eius ſemine benedictiones omnium gentium: ita occidentalis Babylonis exordio, quo fuerat Chriſtus imperante venturus, in quo implerentur illa promiſſa per ora Prophetarum prædicta, non ſolum loquentium, verum etiam ſcribentium. Cum enim Prophetæ nunquam fere defuiſſent populo Iſrael, ex quo ibi reges eſſe cœperunt: in vſum tantummodo eorum fuere non gentium. Quando autem ſcriptura manifeſtius prophetica condebatur, quæ gentibus quandoque prodeſſet: tunc oportebat vt inciperet quandò condebatur hæc ciuitas, quæ gentibus imperaret. Tunc Athenienſium erat rex Alemeon, Macedonum Thyrimmas, Heſiodus, & Ariſtoteles, fuiſſe tunc memorantur. Igitur regni Madidi anno x v. captiuitas prima x. tribuum Iſrael facta eſt à Sennacherib, qui & Salmananſar rege Chaldæorum, quæ tranſlatæ ſunt in montes Medorum. Regnatumque eſt in Samaria annis CC. X L. & menſes V I I. & dies V I I. ex quo ſe a domo Dauid & tribu Iuda ſeparauerunt cæteræ tribus. A tempore quo ſub principe Ieſu prouinciam obtinuerunt eandem, erant anni DCCCC. X L V I I. Eodem quoque tempore nonnulli Sibyllam Eritream vaticinatam ferunt. Sibyllas autem Varro prodit plures fuiſſe, non vnam. Hæc ſane Eritrea Sibylla quædam de Chriſto manifeſta conſcripſit carmina: quæ beatus Auguſtinus ex Græco in Latinum vertit eloquium, vbi oſtendit in capitibus verſuum ordinem literarum ita ſe habentem, vt hæc in eo verba legerentur, Ieſu

Chriſte,theos,ſoter: quod eſt Latine, Ieſu Chriſte Dei filius ſaluator. Hi autem verſus quorum primæ literæ iſtum ſenſum quem diximus, reddunt,ita tranſlati ſunt:

Iudicij ſignum,tellus ſudore madeſcet,
E cœlo rex adueniet,per ſecla futurus
Scilicet in carne præſens vt iudicet orbem.
Vnde Deum cernent incredulus atque fidelis,
Celſum cùm ſanctis aui iam termino in ipſo.
Sic animæ cum carne aderunt quos iudicet ipſe,
Cum iacet incultus denſis in vepribus orbis,
Reiicient ſimulachra viri,cunctã quoq; gazam.
Exuret terras ignis,pontumque polumque.
Inquirens tetri portas effringet Auerni,
Sanctorum,ſed enim cunctæ lux libera carni
Tradetur,ſontes æterna flamma cremabit.
Occultos actus retegens tunc quiſque loquetur,
Secreta atque Deus reſerabit pectora luci.
Tunc erit & luctus,ſtridebunt dentibus omnes.
Eripitur ſolis iubar & chorus interit aſtris,
Soluetur cœlum,lunaris ſplendor obibit.
Deiiciet colles,valles extollet ab imo.
Non erit in rebus hominum ſublime vel altum.
Iam æquantur campis montes & cerula ponti
Omnia ceſſabunt,tellus confracta peribit,
Sic pariter fontes torrentur fluminaque igni,
Et tuba tunc ſonitum triſtem demittet ab alto
Orbe,gemens facinus miſerũ,varioſque labores,
Tartareumq; chaos monſtrabit terra dehiſcens,
Et coram hic domino reges ſiſtentur ad vnum,
Recidet e cœlo,ignisque & ſulphuris amnis.

Nonnulli autem Erithream Sibyllam non his regnantibus

gnantibus, vt præmiſimus, ſed Troiani belli tempore fuiſſe ſcripſerunt. Eumelus autem tunc Corinthius verſificator agnoſcitur. In Sicilia vero Siracuſia condita eſt ſimiliter & Cathina. A Lacedæmoniis nanque, vt prædiximus, bella contra Meſſenios geruntur, & ab eis Meſſala capitur. Thales Mileſius Phyſicus philoſophus tũc agnoſcitur, qui vnus ex ſeptem ſapientibus fuiſſe perhibetur, qui Phyſicam primus apud Græcos inuenit. Iſte etiam Thales ſucceſſores propagauit, rerum naturam vtique ſcrutatus, ſuaſque diſputationes literis mandans emuniuit, maximeque admirabilis extitit, quod aſtrologiæ numeris cõprehenſis, defectus ſolis & lunæ etiam prædicere potuit. Aquam tamen putauit rerum eſſe principium, & hinc omnia elementa mundi, ipſumque mundum & quæ in eo vidẽtur exiſtere. Nihil autem hoc opere quod mundo cõſiderato tam mirabile aſpicimus, diuinæ menti præpoſuit. Quo etiam in tempore, Athenis principes qui vſque ad mortem Reipublicæ præerant deſierunt, & in annis decem magiſtratuum conſuetudinem Athenienſes tenuerunt. Poſt principes vero prædictos regnauit primus cum eis Carobs Eſcili filius. Tunc Aradis inſula habitata eſt, Gizæcus condita. Igitur anno Madidi nono, poſt euerſionem vero Troiæ quadringenteſimo quartodecimo, ſexta Olympiade, quæ quinto demum anno quatuor in medio expletis, apud Elidem Græciæ ciuitatem, agone & ludis exerceri ſolebat, Romulus eiuſque germanus Remus, quos inter paſtores diximus enutritos, collecta paſtorum

atque latronum multitudine, Romanæ vrbis ædificia inchoauerunt, ſuoque de nomine iunior, qui germanum peremerat, vrbem vocari præcepit. Cuius regnum vrbis continuo Romulus fratricidio imbûit, parique ſucceſſu crudelitatis, ſine mora raptas Sabinas mulieres improbis nuptiis confœderatas, maritorum & parentum cruore dotauit. Itaque Romulus interfecto primum auo Numitore, dehinc Remo fratre, arripuit imperium, vrbemque conſtituit, regnum aui, muros fratris, templum ſoceri ſanguine dedicauit, ſceleratorum manum promiſſa impunitate collegit. Ad tutelam vero nouæ vrbis, ſufficere vallum videbatur, cuius dũ anguſtias Remus increpat, ſaltu tranſiliuit, qui iuſſu fratris occiſus eſt, prima certe victima vrbis fuit. Imaginem nanque vrbis quam vrbem fecerat Romulus, ſed incolæ deerant. Erat tamen in proximo locus, hunc aſylum facit, & ſtatim mira vis hominum, Latini, Thuſcique paſtores etiam tranſmarini Phryges, qui ſub Aenea: Archades, qui ſub Euandro venerant duce, confluxerunt. Sic nanque ex variis quaſi elementis cõgregauit corpus vnum, populumque Romanum ita fecit. Virorum itaque matrimonia a finitimis petita: quia non impetrabantur, manu capta ſunt. Simulatis quippe ludis equeſtribus, virgines ac mulieres Sabinorum, quæ ad ſpectaculum venerant, prædæ fuerunt. Hæc ſtatim cauſa bellorum. Sabinis portæ proditæ per virginem Tarpeiam. Ita admiſſis intra mœnia hoſtibus atrox in ipſo foro pugna: adeo, vt Romulus fœdam ſuorum vix ſiſteret fugam. Tan-

dem

dem interuenere funeribus raptæ laceris comis: ſic pax facta cum Tatio,fœduſque percuſſum eſt. Quem tum Tatium ſenem honeſtis pietatis cauſis inſiſtentem:mox vt in ſocietatem regni Romulus aſſumpſit,occidit. Ergo pulſi,fugatiſque Vientes Cennienſium captum ac dirutum eſt oppidũ: ſpolia inſuper opima de rege Argone Feretrio rex reportauit. Tarpeia nanque virgo prædicta clypeis Sabinorum obruta eſt. Vnde mons Tarpeius nomen accipit:in quo nunc eſt CAPITOLIVM. Iam hinc inceſſabilia certamina & iuxta quantitatem virium externa atque ciuilia ſemper grauia fuerunt. Igitur ROMVLVS hunc Reipublicę impoſuit ſtatum. Iuuentus diuiſa per tribus, in equis & armis , vt ad ſubita bella excubaret, conſilium autem Reipublicæ penes ſenes eſſet, qui ex authoritate patres vocabantur,ob ætatem ſenatus:& ex populo mille collegit viros, qui armati ſibi aſſiſterent expediti. Vnde a mille milites dicti,ſicut a ſenibus ſenatores,& a curis Qairites. Idem ROMVLVS apud paludem per caput capri ſublatus:nuſquam comparuit.Sed ſuadente Proculo Quirinus eſt nominatus , quem tamen a ſenatu propter acrius ingenium deceptum aſſerũt. Eodem tempore Sennacherib rex Chaldæorum ad cuſtodiendam regionem Iſraelitarum accolas Aſſyrios miſit. Qui æmulatores Iudææ legis facti, Samaritæ nuncupati ſunt , quod Latina lingua exprimitur cuſtodes,qui propriè Euthæi vocantur,a quodam flumine Eutha,quod eſt in prouincia Perſida ; vnde rex eos migrare fecerat in Samariam.

Medorum IIII. Cardicas, quo regnante, Numa rex Latinorum fuit, qui multa vana inſtituit & ſuperſtitioſa.

CAP. XIII.

IGitur Medorum quartus Cardicas, annis tredecim. A conſtructione vero templi triceſimuſquartus, ſub quo Ezechias regnabat in Iudęa. Decem vero tribus, quę vocabantur Iſrael, iam in captiuitatem erant ductæ. Macedonum rex Perdica erat, Athenienſium Hyppomenes, cui Leocrates ſuccedit. Latinorum Numa, qui & Pompilius, poſt Romulum extitit rex: qui nullum cum finitimis geſſit bellum. Duos menſes is anno addidit, Ianuarium & Februarium, cum antea decem tantum apud Romanos fuiſſent, à Romulo inſtituti. Capitolium quoque a fundamentis ædificauit, vir in religione ſacrorum præcipuus, qui ſacra & ceremonias, omnemque cultum deorum docuit. Pontifices, augures, cæteraque ſacerdotia & ſecreta quædam imperij pignora deſcripſit, Ianumque bifrontem. Ille primus focum Veſtæ virginibus colendum dedit, vt ad ſimulachrum cuſtos imperij cœleſtium ſyderum flamma vigilaret. Intantum enim vanitate deceptus eſt, vt plura diabolo dictante conſcriberet, quæ poſtea ſi ad hominum notitiam peruenirent, nimium obfutura cognouit. Sed quia incendere ea timuit, iuxta ſuum latenter ſepulchrum, vbi neminem acceſſurum credidit, ſub humo abſcondit. Decedente vero tempore, quidam ruſticus dum in eodem agriculturam exerceret loco, aratro euellẽte hoc ſcriptum

ptũ reperit, prætori obtulit, prætor vero ſenatui. Senatus autem vt vidit, nimium deteſtatus exhorruit, & incendio tradens, concremauit: ne aliqua curioſitate ad hominum notitiam tantum nefas diabolicũ perueniret. Bellum etiam quod in Tyria geſtum eſt inter Lacedæmones & Argiuos, nunc fuiſſe creditur: Sibylla, quæ & Erophila, in Samo inſignis habebatur. Nicomedia tunc condita eſt, quæ prius Aſtacus vocabatur, quo in tempore prophetabant Iſaias & Oſee.

Medorum V. Deioces, ſub quo Manaſſes in Babylonam captiuus ductus, & pœnitentiam agendo meruit abſolui. Romanorum vero Tullius rex, qui multa Reipublicæ ad decorem pertinentia inſtituit, & quæ ciuitates tunc ſunt conditæ.

Cap. XIIII.

IGitur Medorum quintus Deioces, annis quinquagintaquatuor. A condito templo, trecenteſimus ſeptimuſdecimus erat. Sub quo Manaſſes parti Iudæ dum regnaret, ductus in Babylonem captiuus, & ferreis vinculis inligatus, fertur pœnitentiam egiſſe: cuius & canticum pœnitentiæ legitur. Poſtea vero reuerſus in regnum, mala præterita dãnans pœnitendo, Deo etiã gratias agebat, qui eius exaudiuit preces, eripiens eũ a maximis anguſtiis, deinde vitam ducẽs mirabilẽ tamen reliquit filiũ ſuũ peſſimum Ammon ſucceſſorem. Quibus diebus Athenienſium erat rex Abſander, cui ſucceſſit Eryxias. Poſtquam ceſſantibus regibus conſtituti ſunt principes,

electi nobiles nouem Athenienſibus vrbi præfuerunt, Rempublicam agentes. Macedonum Argacus: Romanorũ uero Tullius Hoſtilius, cui ob honorem virtutis, regnum vltro datum eſt. Hic omnem militarem diſciplinam, artemque bellandi inſtituit. Primus regum Romanorum purpura & faſcibus vſus eſt, ille ambitu vallis vrbem ampliauit, adiecto mõte Celio. Itaque exercita iuuentute intuliſſe Albanis bellum, & diu altrinſecus ſpe incerta certa clade, tandẽ peſſimus exitus, & dubius euentus, compendioſa tergeminorum congreſſione fuiſſe. Rurſus pace diſrupta Metiũ Suffetium Fidinatem bella meditantẽ etiam proditione ſuſpẽſum, curribus in diuerſa raptantibus duplicis animi noxã pœnã diuerſi corporis expẽdiſſe. Quibus etiam diebus Cizicus cõdita eſt, & in Italia Locri: in Lacedæmone vero primũ acta nudipedalia dicũtur. Muſici nãque Archilogus & Symonides, Ariſtoxenuſque illuſtres habebantur. Itaque legiſlator Zeleucus frequentibus præconiis celebrabatur: Cypſilus enim in Corinthio tyrannidem exercebat. Tunc Byzantium conditũ eſt, & Hyſtriis ciuitas in Ponto.

Medorum VI. Phraortes, ſub quo Ioſias Iudæorum rex, & Romanorum Ancus Martius.

CAP. XV.

MEdorum ſextus Phraortes, annis viginti-quatuor. A condito nanque templo, anni trecenti ſeptuagintaunus, ſub quo Ioſias regnare cœpit parti Iudææ, qui lucos ſuccidit, & gentium idola

idola de ſuo regno abiecit, Deumque cœli integre coluit. Oſſa etiam humana ſuper altare combuſſit: quod impius Ieroboam ad ſubuerſionem Iſrael conſtruxerat. Adimpleuit nanque quod de eo prophetatum fuerat, per virum Dei Iaddun de Iuda, Ieroboam ſacrificanti. Philippus Macedonum rex tunc erat, & Ancus Martius Romanorũ, Pompilij nepos ex filia. Hic Auentinum montem & Ianiculum vrbi addidit, & muro mœnia amplexus eſt, & influentem Tyberinum vrbi põtem commiſit. Supra mare vero tertiodecimo ab vrbe miliario in ipſo fluminis, mariſque confinio Oſtiam ciuitatem condidit. Quibus diebus (vt quidam ferunt) Thales Mileſius primus Phyſicus philoſophus clarus habebatur, prophetantibus in Iudæa Hieremia, Olda muliere & Sophonia. Tũc muſicus Tarpander inſignis habetur. Oraculo nanque Dodonæo primum vſa eſt Græcia: Myrtheus Athenienſis poeta tunc cognoſcitur, Dracho legumlator tũc etiam fuiſſe fertur: Epidaurus ciuitas condita, quæ poſtea dicta eſt Dyrachium.

Medorum VII. *Cyaxares, quo regnante, Ioſias rex Iudæorum occiditur, Iudæi diuerſis calamitatibus opprimuntur, regeſq; eorum inter Ægyptios & Babylonicos infelici ſorte affliguntur: Romanorũ vero Tarquinius Priſcus erat rex, qui Senatum auxit, & multa inſignia & decora adinuenit, quibus dignitas imperij eminet.*

CAP. XVI.

MEdorum ſeptimus Cyaxares, annis triginta duobus. Ab ædificatione vero templi an-

ni trecenti nonagintaquinque. Quo in tempore Ioſias rex erat Iudæorum, qui cum Nechaone rege Aegyptiorum congreſſus, occiditur: habens ſucceſſorem Ioacha, quem Nechao vinctum duxit in Aegyptum, poſt bella contra Babylonios acta, conſtituenſque fratrem eius ſeniorem, ex eodem patre, pro eo regem, nomine Ioachim, qui & Eliachim: prouinciæ tributum impoſuit. Igitur Ioachim cum octauum regni ageret annum, veniente Nabuchodonoſor cum magno apparatu contra Iudæos, qui omnem Syriam de manu Nechaonis regis Aegypti abſtulerat, quem etiam Nabuchodonoſor iuxta Eufraten in bello vicerat, eiuſque dominationem ab Aſſyria depulerat eamque ſibi ſubiecerat. Hunc vero Nabuchodonoſor metuens Ioachim, minaſque eius, & pacem habere deſiderans, præbuit ei tributa quæ præceperat, annis tribus: tertio vero anno non reddidit, deceptus ſpe Aegyptiaci belli. Audierat enim eos contra Babylonios iterum pugnaturos, ſed hoc minime Aegyptij præſumpſerunt. Nabuchodonoſor vero iterum cum magno exercitu venit contra Iudæos: quem Ioachim iure fœderis ſuſcepit. Dum ergo rex Babyloniæ intraſſet in ciuitatem, fidem nequaquam ſeruauit, ſed iuuenes fortiſſimos Hieroſolymitanorum occidit vna cum rege Ioachim, quem etiam ante muros inhumatum proiici iuſſit, & alios in dignitatibus poſitos, captiuos in Babyloniam duxit: inter quos ductus Ezechiel propheta adhuc puer eſt. Filium vero eius Ioachim conſtituit regem v-

niuerſæ

niuerſæ prouinciæ, quod mox eum pœnituit feciſſe. Formidatus eſt enim, ne forte habens mali memoriam pro nece paterna prouinciarum eius inuaderet, & mittens exercitum, regem Ioachim Hieroſolymis obſidebat: quia accepit iuſiurandum ab eis, vt nihil mali pateretur, nec ipſe nec ciuitas. Non autem ſeruauit eam Babyloniæ rex, ſed præcepit principibus ſuis, vt omnes, qui erant in ciuitate iuuenes captiuos ſumerent, pariter & artifices, eoſque ad ſe ligatos adducerent, qui omnes fuere decem millia octingenti triginta & duo, ſimul & Ioachim, cum matre pariter & amicis, quos deductos ad ſe habuit in cuſtodia. Patruum vero Ioachim, nomine Sedechiam, conſtituit regem, accipiens ab eo iuſiurandum, vt ei prouinciam cuſtodiret, & nihil hoſtiliter ageret, & Aegyptiis non faueret. Hæc iuxta aſſertionem Ioſephi retulimus. Euſebius vero & noſtri temporum ſcriptores, ita ferunt. Anno tertio Ioachim Nabuchodonoſor Iudæam captam tributariam fecit, & in ditionem ſuam redactis plurimis Iudæorum partem etiam vaſorum templi cum inuaſiſſet, tributario Eliachim facto & Ioachim, victor ad ſuos rediit. De regio ſeminepueros ſecum in Babyloniam deduxit, quos eunuchos factos ſcholæ tradidit, cum cæteris nobilioribus, quos ex diuerſis nationibus deprædauerat: vt omnem diſcerent Chaldæorum ſapientiam, inter quos Daniel, Ananias, Azarias, Miſahel clari habentur. Tunc temporis Macedonum rex Philippus erat, Lydorum Sadiattes: Romanorum vero Tarquinius Priſcus,

qui quamuis tranſmarinæ originis eſſet, regnum vltro petens accepit, ob induſtriam atque ſuam elegantiam: quippe, qui oriundus Corintho Græcum ingenium Italicis artibus miſcuiſſet. Hic & ſenatus maieſtatem numero ampliauit, & centuriis tribus auxit, quamuis Acius Neuius numerum augeri prohibebat, vir ſummus augurio. Quem rex in experimētum rogauit, fieri ne poſſet quod ipſe mente conceperat. Ille rem expertus augurio, poſſe reſpondit. Ad quem hoc, inquit, agitur: an cutem illam ſecare nouacula poſſit? Et augur: Poteſt, inquit, & ſecuit, unde Romanis ſacer auguratus. Neque pace Tarquinius quam bello promptior. Duodecim nanque Tuſciæ populos frequentibus armis ſubegit: inde faſces, trabeæ, curules, anuli, phaleræ, paludamenta, prætextæ, inde quod aureo curru quatuor equis triumphatur, togæ pictæ, tunicæque palmatæ: omnia denique decora & inſignia, quibus imperij dignitas eminet, ſumpta ſunt. Idem Romæ circum ædificauit, numerum ſenatorum auxit, Romanos ludos inſtituit, muros & cloacas conſtruxit, ad extremum ab Anci filiis occiſus eſt, regis illius, cui ipſe ſucceſſerat.

Medorum VIII. *Aſtyages, quo regnante Hieruſalem capta eſt, templumque incenſum. Iudæi in Babyloniam captiui ſunt ducti. Quantæ etiam fortitudinis Nabuchodonoſor extiterit: & qualia fortiter geſſerit virtute & opere, ſuccincte ſunt adnotata. Quid etiam de eo gentium ſcriptores dixerint. Itaque quod requiritur, cum Babyloniorum*

rum reges miræ fortitudinis eſſent, cur per reges medorũ annorũ numerus obſeruatur. De paſſionibus etiam Hieremiæ prophetæ, & quid inuitus in Ægyptum deſcenderit. & Ægyptiorum vaſtationẽ prædixerit. De Pythagora etiã & de ſeptẽ ſapientibus Græcorũ, qui per ea tẽpora fuerint.

Cap. XVII.

MEdorum octauus Aſtyages, annis trigintaocto. Ab ædificatione vero templi, anni quadringenti vigintiſeptem, Macedonum rex Acropus, Lydorum Aliattes. Igitur anno octauo Aſtyagis, Iudæi de Hieroſolyma captiuantur a Nabuchodonoſor rege Babyloniorum. Capta eſt vero ciuitas vndecimo anno Sedechiæ regis, quarto menſe, die nono: ceperuntque eam principes Babyloniorum, quibus obſeſſio a rege Nabuchodonoſor videbatur eſſe commiſſa. Ipſe autem in Arabatha ciuitate morabatur. Sedechias vero dum caperetur vrbs, ilico fuga elapſus eſt, quem fugientem per deſertum comprehẽdentes cum vxoribus atque filiis, adduxerunt ad regem principes Babylonij in Arabatha. Hunc ergo ad ſe venientem, Nabuchodonoſor impium & infelicem vocare cœpit. & iuriſiurandi immemorem: quia dum ab eo percepiſſet imperium, quod ab eius fratre tulerat, & illi tribuerat, contra munificum largitorem egiſſe videbatur hoſtiliter. His igitur verbis vſus, filios eius iuſſit pariter & amicos continuo perimi. ipſo ſcilicet Sedechia & aliis captiuis inſpicientibus. Deinde oculos eruens Sedechiæ, eumque vinciens perduxit in Babylo-

niam. Alia ſiquidem vniuerſa, conſona a prophetis edicta ſunt: quo modo & ciuitas vaſtaretur, & ipſe Sedechias duceretur captiuus in Babyloniam. Diſcordauit autem in hoc Ezechiel dicens, Quia Sedechias Babyloniam non videret, cum HIEREMIAS dixiſſet: quia vinctum eum rex Babyloniæ illuc duceret. Hæc autem prouenerunt ei, quæ Hieremias & Ezechiel prophetauerunt, quia comprehenſus duceretur ad Babylonium regem, & loqueretur ei ore ſuo, vt videret oculos regis, ſicut HIEREMIAS dixit, cæcatus autem & ductus in Babyloniam, non vidit eam, ſicut EZECHIEL prædixit. Porro Babylonius rex miſit principem militiæ ſuæ Nabuzardan in Hieroſolymam, vt expoliaret templum, præcipiens vt illud incenderet, & regalia pariter & ciuitatem ad pauimentum vſque deponeret, & populum in Babyloniam abduceret. Qui dum veniſſet ad Hieroſolymam vndecimo anno regis SEDECHIAE templum ſubuertit, & vaſa Dei aurea argenteaque tulit: nec non & maximum cantarum, quem poſuit in templo Solomon, inſuper & columnas æneas & capita earum, aureaſque menſas & candelebra. Et hæc auferens templum quoque ſuccendit. Menſe quinto initio menſis, anno vndecimo SEDECHIAE regis, octauodecimo anno Nabuchodonoſor. Succendit autem & regalia ciuitatemque deſtruxit. Templum itaque concrematum eſt: poſt trecentos & ſeptuaginta annos, & menſes ſex dieſque decem, ex quo id conſtat ædificatum, ab egreſſu autem populi ex Aegypto, tunc erant anni

mille

mille ſexaginta duo, menſes ſex, dies decem. A diluuio vero vſque ad vaſtationem templi, omne tempus fuit, annorum mille nongentorum quinquaginta ſeptem, menſium ſex, dierum decem. Ex quo vero factus eſt Adam vſque ad ea quæ prouenerunt templo, anni ſunt tria millia, quingenti tredecim, menſes ſex, dies decem. Tantus ergo numerus annorum fuit. Manſit autem ſub regibus hic populus, Aſaul, & Dauid, qui primi gentis Iudaicæ imperium ſuſceperunt, per quingentos triginti a duos annos menſes ſex, dies decem, ſub iudicibus vero annis plus quingẽtis, poſt mortem M o s i, & ducis I e s v. Hæc ita ſe habent iuxta Ioſephi aſſertionem. Iuxta aliorum vero ſupputationem templum ab anno ædificationis ſuæ quadringenteſimo triceſimo quinto, vel quadringenteſimo quadrageſimo ſecundo ſuccenſum eſt. Ergo Nabuchodonoſor tantæ fuit fortitudinis vt etiam Mageſtenis in quarto Indicorum libro nititur approbare, hunc regem fortitudine & actuum magnitudine Herculem tranſcẽdiſſe. Dicit enim eum vaſtaſſe Libyæ ciuitates & Hiberiam. Porro Diocles in ſecundo coloniarum libro meminit huius regis, & Philoſtratus in Indicis & Phœnicis hiſtoriis dicit, quia iſte rex obſedit Tyrum annis tribus: cum illo tempore Tyro regnaret Ioathabula. Ipſe vero de manubiis hoſtium templum Beli, & reliqua largiſſime nimis ornauit, & antiquæ ciuitati alia quoque contulit, & priſca ſuperauit, ita vt nequaquã obſidentes valerent fluuium conuertere, & ciuitati aliquo modo preualere. Erexitq. tres porticus intrĩſecus,

& tres extrinſecus, de latere coćto decenter muniens eas, & exornans valde magnifice. Paternis quoque regalibus aliæ proximæ regalia fabricatus eſt, quorum ſpacia & reliquam pulchritudinē dicere credo ſuperuacuum. Veruntamen hoc ſciendum, quia dum eſſent hæc magna & nimis eximia, diebus ſunt quindecim conſummata. In iſtis vero regalibus lapides poſuit, quorum inſtar ſimile erat monti, & plantauit diuerſas arbores, fecitque oſtium quod penſibile dicebatur. Hoc ergo modo diuerſi huius regis fecere memoriam. Igitur dum tam potentes, atque famoſi Babyloniorum exiſterent reges: quæritur quæ nam cauſa ſit, cur non in numero & cardine illuſtrium habeantur regum? Scimus enim, quoniam regnum Aſſyriorum quod a Semiramide Nini vxore eſt in Babylonia fundatum, diuturno tempore inea & vſque ad Sardanapalum permanſit. Quo interfecto, a præfecto Medorum Arbace, regnum Aſſyriorum in Medos tranſlatum eſt, Medorumque reges in cardine & numero ab hiſtoriographis traduntur, donec ad Perſas tranſlatum eſt. Ergo ſi tranſlatum eſt Aſſyriorum regnum ad Medos, & cum eis retentum, ſicut hiſtoriæ declarant: nunc Babyloniorum regnum quod ſit, ſi quis ſcire voluerit, recolat Aſiam a Nino occupatam, totumque Orientem vſque ad terminos Indiæ, ab vxore vero eius, inſuper Aethiopas aliaſque nationes regno Aſſyriorum eſſe ſubiectas. Ex quo apparet deſcēdente Arbace ad Medos, partem regni maximam dignitatemque inuaſiſſe ac penes ſe in Media retinuiſſe. Chadæi vero Babyloniam ſibi ad-

ſibi aduerſus Medos vẽdicauerunt. Ita quippe poteſtas Babyloniæ apud Medos, proprietas vero regni apud Chaldæos fuit. Chaldæi autem propter antiquam dignitatem regiæ vrbis, non ſuam dignitatem, ſed illius vocare maluerunt. Vnde factum eſt, vt Nabuchodonoſor cæterique poſt eum reges, vſque ad Cyrum & Darium, qui Chaldæorũ regnum ciuitatemque Babyloniam deſtruxerunt, quamuis Chaldæorum viribus potentes, nomine tamen Babyloniæ clari legantur. Enimuero non immerito beatum apoſtolum Petrum Romam in ſuis ſcriptis Babyloniam nominaſſe nunc recolo: quoniam tunc in Oriente prima caput orbis eſt effecta Babylon, manſitque inconcuſſa vſque ad Sardanapalum. Quo interfecto, amiſit partem maximam potentiæ, tamen partem regni penes ſe retinuerunt Chaldæi, qui Babyloniam ſibi aduerſum Medos vendicauerunt. Quo in tempore Proca auus Rheæ Syluiæ, quę mater Romuli fuit, regnare cœpit, a quo hiſtorię Latinorum inchoantur, ab eo ſemẽ tum Romę iactum, quamuis nõdum germen appareret. Babylon vero nouiſſime eo tempore a Cyro rege ſubuerſa, quo primum Roma a Tarquinio regum dominatione liberata eſt. Siquidem ſub vna eademque conuenientia tẽporum illa in Oriente cecidit: iſta in occidẽte ſurrexit. Illa tunc quaſi moriens dimiſit hæreditatẽ alienorum perpeſſa dominatum, hæc vero pubeſcẽs ſe agnouit hæredem, aſpernatà etiam ſuorum faſtigium. Tunc orientis occidit, & ortum eſt occidentis imperium. Qua de re ab Apoſtolo Roma iure Babylon nuncupatur. Igitur Nabuzar-

dan princeps militiæ Nabuchodonoſor, qui templum domini ſuccendit, eiuſque vaſa & cantarum maximum a Solomone factum, vna cum populo a Hieruſalem tranſmigrare fecit ad regem Babylonium, reliquias quaſdam populi in Iudæa reliquit ad excolendam terram, tributaque regi perſoluenda, quibus præfecit Godolielem. Quo in tempore idem Godoliel ab Iſmaele, qui erat de regio ſemine, interficitur: Timentes vero Babylonios Iudæi, qui remanſerant, propter necem Godoliæ, quoniam a Babyloniis iudex fuerat cōſtitutus, aſſumptum Hieremiam prophetam inuitum atque contradicentem, cum ſuo diſcipulo Baruch, ad Aegyptum deſcendentes ſecum trahunt. Rex Aegyptiorum Vafris tunc erat. Hieremias vero propheta, a XIII. anno regis Ioſiæ, prophetare orſus, vſque dum ciuitas vaſtaretur & templum, quæ ventura illi populo erant, prophetando prædicabat, ſuaſque prophetias in libro ſcriptas, populo legendas dedit. Qua de re multa a Iudæis mala perpeſſus, cæſus, vinculis afflictus eſt. Principes etiam e carcere prophetam educentes, rege Sedechia permittente, in quendam lacum plenum cœno depoſuerunt, vt morte propria ſuffocatus extingueretur. Ille vero vſque ad guttur in luto depoſitus, in his degebat anguſtiis. A quodam vero ſeruorum regis, honoribus decorato, qui genere erat Aethiops liberatus eſt. Igitur dum in Aegypto conſiſteret, iubente Deo prædixit, populo Aegypti futuram captiuitatem, & qualiter in Babyloniam captiui ducerentur, & alij in propria regione ab illis trucidarentur.

rentur. Et hæc ita completa ſunt: V. ſiquidem anno captiuitatis Hieroſolymorum. Cumque ſubdidiſſet Nabuchodonoſor Ammanitas & Moabitas, perrexit ad Aegyptum, eamque ſubuertit, & regem quidem, qui tunc erat, occidit: aliumque in ea conſtituens, denuo Iudæos captiuos duxit in Babyloniam. Igitur per Aſſyrios corruit populus X. tribuum de Samaria, cum regnaret apud eos Oſias. Deinde duarum tribuum multitudo a Nabuchodonoſor rege Babyloniorum & Chaldæorum captis Hieroſolymis eſt vaſtata. Salmanaſar nanque tranſmigrans Iſraelitas, in eorum regione inſtituit gentem, quæ prius in interiori parte Perſidæ & Mediæ morabatur. Tunc tamen primum Samaritæ vocati ſunt, vocabulum prouinciæ ſumentes, in qua habitare videbantur: dum prius Euthæi dicerentur, a flumine iuxta quod habitabant. Babyloniorum vero rex, cum duas tribus captiuas duxiſſet, neque gentem aliam in eorum fecit habitare prouincia, & propterea deſolata omnis Iudæa, & Hieroſolyma, & templum, annis LXX. permanſit. Omne ſiquidem tempus a captiuitate Iſraelitarum vſque ad duarum tribuum tranſmigrationem fuit annorum centum triginta, menſium ſex, dierum quindecim: Igitur ea quæ de Daniele & ſociis eius geſta mirabiliter apud regem Nabuchodonoſor legimus, tunc temporis fuiſſe nemo fidelium dubitare poteſt, ſiue etiam quæ Nabuchodonoſor contigerunt, & a ſancto Daniele, ſibi ſunt prædicta. Quibus temporibus in agone certantibus tragus dabatur in præmio, id eſt, hircus, vnde aiunt tragœdios

nuncupatos. Alcman & Steſichorus poetæ clari habentur. Pythacus Mitileneus, qui de ſeptem ſapientibus fuit, cum Phrenone Athenienſi, olim Phœnice congreſſus eundem interfecit. SOLON Draconis leges antiquas extra eas quæ ad ſanguinem pertinebant nouo ATHENIENSIBVS, quibus præerat, iure conſtituit. Septem vero quos antiquitas ſapientes iactat, hi fuerunt, Thales Mileſius, Pythacus, Mitilenius, Soalon Athenienſis, Chion Lacedæmonius, Periandros Corinthius, Cleobolus Lydius, Bias Preineus. Omnes hi ſeptẽ appellati ſunt ſapientes, qui poſt poetas theologos claruerunt, quoniam nonnulla honeſtiora præcepta morum breuitate ſententiarumque cõplexi ſunt. Nihil autem monumentorum, quod ad literas attineat, poſteris reliquerunt: niſi quod Soalõ quaſdam leges Athenienſibus (vt prædixi) dedit, Thales vero phyſicus fuit, & ſuorum dogmatum libros reliquit. Pythagoras autem Samius a quo etiam ferunt philoſophiæ nomen exortum, qui & arithmeticæ artis inuentor fuiſſe dicitur, eodem tempore claruiſſe fertur. Nam cum antea ſapientes appellarentur, qui aliis præſtare videbantur: iſte interrogatus, quid profiteretur, philoſophum ſe eſſe reſpondit, id eſt, ſtudioſum vel amatorem ſapientiæ, quoniam ſapientem profiteri arrogantiſſimum videbatur. Per idem tempus Sappho mulier in diuerſo poemate claruit. Ferechites hiſtoriarum, & Xenohipnes phyſicus tragœdiarum clam inuentores habentur. Romanorum vero Seruius Tullius gubernacula, quo in tempore inuadit, nec obſcuritas inhibuit, quam-

uis matre ſerua creatus eſt., Nam eximiam indolem vxor Tarquinij Tanaquil liberaliter educauerat,& clarum fore viſa circa caput flamma promiſerat. Ergo poſt Tarquinij mortem adnitente regina ſubſtitutus in locum regis quaſi ad tempus regnum dolo partum,ſic egit induſtrie, vt iure adeptus videretur. Ab hoc populus Romanus relatus in cenſum,digeſtus in claſſem,inde curiis atque collegiis diſtributus eſt. Summaque regis ſolertia ita eſt ordinata Reſpublica,vt omnia patrimonia,dignitates,ætates artium, officiorumque diſcrimina in tabulis referrentur: ac ſic maxima ciuitas minimæ domus diligentia contineretur. Quibus etiam diebus ſolis facta defectio eſt,cum futuram eam Thales antea dixiſſet. Quo in tempore Aliattes & Aſtiages dimicauerunt. Tunc etiam Anaximander Mileſius Phyſicus agnoſcitur, cuius præceptor Thales Mileſius fuit, qui rerum naturam ſcrutatus, maxime admirabilis extitit, quod aſtrologiæ numeris comprehenſis,defectus ſolis & lunæ,etiam prædicere potuit: qui tamen putauit tale rerum eſſe principium,&hinc omnia elementa mundi,ipſumque mundum, & quæ in euidētur exiſtere,id eſt,ex humore. Huic ſucceſſit eius auditor Anaximander, qui de natura rerum mutauit magiſtri opinionem. Non enim ex vna re,id eſt,ex humore ſicut Thales, ſed ex ſuis propriis principiis,quaſque res naſci putauit, Infinita rerum principia ſingularum eſſe credidit, & innumerabiles mundos gignere,& quæcunque in eis oriuntur, eoſque mundos, modo diſſolui, modo iterum gigni exiſtimauit: quanta quiſque

mum ab Argiuis actus, poſt eum qui ſub Archemero fuerat. Agon quippe gymnicus, quem panthathenę vocant tunc actus.

Cyrus Perſa qualiter Medorum deſtruxerit imperium, & auunculum ſuum Aſtiagen bello ſuperauit, Babyloniam ſubuertit, Gynden fluuium in CCCC.LX. *alueos comminuit, Lydiam petens Crœſum regem cepit, Demum poſt multa fortiter geſta in Scythia cum omni exercitu periit. Sub quo Iudæi à captiuitate relaxantur. Romanorum autem Tarquinius cognomento Superbus, illis diebus regnum rexerat. Et quod idem depulſus eſt propter ſuam tyrannidem atque inſolentiam. Cum quo pariter & regiam poteſtatem Romani pepulerunt.*

CAP. XVIII.

CYrus Perſa Medorum deſtruxit imperium, quod ſteterat per annos circiter CCLVIII. Subuerſoque rege Aſtiage auunculo ſuo: primus Perſis regnauit annis ſcilicet XXX. Qualiter enim Medorum ad Perſas venerit regnum, pandendum reor. Igitur Aſtiages Medorum vltimus rex virili prole vacuus, Cyrum nepotem apud Perſas genitum habuit. Sed Cyrus mox vt adoleuit, congregata Perſarum manu auunculo certamen indixit. Porro Aſtiages oblitus ſceleris ſui, quod in Harpalum dudum admiſerat, cum filium eius vnicum & paruulum interfecit, epulandumque patri appoſuit, ac ne quid infeliciſſimæ orbitati felix ignorantia

gnorantia ſubtraheret, infames epulas oſtenſis patri cum capite manibus improperauit. Huius ergo facti immemor, ipſi Harpalo ſummam belli committit: qui acceptum exercitum ſtatim Cyro per proditionem tradidit. Quo comperto, Aſtiages raptis ſecum copiis, in Perſas ipſe proficiſcitur, acriuſque certamen inſtaurat: propoſito ſuis metu, ſi quis e prælio cedere moliretur, ferro exciperetur. Qua neceſſitate inſtanter Medis pugnantibus, pulſa iterum Perſarum acies, cum paulatim cederet, matres & vxores eorum obuiam occurrunt, orant vt in prælium reuertantur, cunctantibus ſublata veſte obſcena corporis oſtendunt, quærentes num in vteros matrum vel vxoram vellent refugere. Quo facto erubeſcentes in prælium redeunt, & facta impreſſione quos fugiebant, fugere compellunt. Ibi tunc Aſtiages capitur, cui Cyrus nihil aliud, quam regnum abſtulit: eumque maxime Hircanorum genti præpoſuit, in Medos vero ipſe reuerti noluit. Is finis imperij Medorũ fuit. Sed ciuitates, quæ tributariæ Medorum erant, a Cyro defecerunt, quę res Cyro multorum bellorum cauſa & origo extitit. Quo in tempore Iudæorum captiuitas erat, quæ per annos ſeptuaginta durauit. Porro in Babylone prophetabant Daniel & Ezechiel. Mortuo iam Nabuchodonoſor rege Babyloniorum ſuſceperat imperium eius Euilmoradach, cui ſucceſſit Balthaſar frater eius. Huic enim Balthaſar Daniel eam ſcripturam, quæ in pariete apparuerat, interpretatus eſt, ſignificante imperiũ illius in Medos ætate ſua manere potuerit. Agon Nemeacus primum

& Perſas transferendum. & hoc qualiter euenerit, manifeſtare non piget. Igitur Cyrus rex Perſarum, quem ſuperius explicandæ hiſtoriæ cauſa commemoraueram, qui tũc Aſiam & Scythiam totumque orientẽ armis peruagabatur, cum Tarquinius Superbus Romam, vel rex vel hoſtis, aut ſeruitio premebat aut bello: Cyrus (vt dixi) cũctis aduerſum quos ierat perdomitis, Aſſyrios & Babyloniam petit gentem, vrbemque tunc cunctis opulentiorem. Sed impetum eius Gyndes fluuius ſecundæ poſt Eufraten magnitudinis intercepit. Nam vnum regiorum *equorum (* *al. equitum*) candore formaque excellentem, tranſmeandi fiducia perſuaſum, qua per rapacem alueum offenſi vado vertices attollebantur, arreptum præcipitatumque merſerunt. Rex iratus, vlciſci in amnem ſtatuit, conteſtans eum qui nunc pręclarum equitem vorauiſſet, fœminis vix genua vndis attingentibus permeabilem relinquendum. Hæc peragẽdo ſegnior, totis copiis perpeti anno Gynden fluuium per magnas conciſum diductumque foſſas in C C C C L X. alueos comminuit. Eo opere prædictis foſſoribus etiam Eufraten longe validiſſimum & mediam Babylonem inter fluentem deriuauit ac ſi mealibus vadis ſic eum etiam parentibus aluei partibus iter fecit, cepitque vrbem: quam vel humano opere extrui potuiſſe, vel humana virtute deſtrui poſſe, vtrunque pene incredibile apud mortales erat. Nam Babylonem à Nembroth gygante fundatam a Nino vel Semiramide reparatam, multi prodidere. Hæc campi planicie vndique conſpicua, natura loci lętiſſima, caſtro-

caſtrorum facie, mœnibus paribus per quadrum diſpoſita, murorum eius vix credibilis relatu firmitas & magnitudo, id eſt latitudine cubitorum L. altitudine quater tanta, cæterum ambitus eius c c c. ſtadiis circumuenitur. Murus coƈto latere atque interfuſo bitumine compactus, foſſa extrinſecus latepatens, vice amnis circũfluit a fronte murorum, c. portæ æneæ. Ipſa autem latitudo in conſummationem pinnarum vtroque latere habitaculis defenſorum æque diſpoſitis media intercapedine ſeiunctas quadras capit. Domus intrinſec⁹ quater geminæ habitationes minaci proceritate mirabiles. Et tamen illa magna Babylon illa prima poſt reparationem humani generis condita, nunc pene minima mora victa & capta & ſubuerſa eſt. Ibi tunc Crœſus rex Lydorum famoſus opibus, cum ad auxiliandum Babyloniis veniſſet, victus ſolicite in regnum refugit. Cyrus autem poſteaquam Babylonem vt hoſtis inuaſit, vt victor euertit, vt rex diſpoſuit: bellum tranſtulit in Lydiam, vbi conterritum ſuperiore iam prælio exercitum, ſine vllo negotio ſuperauit, ipſum etiam Crœſum cepit, captumque & vita & patrimonio donauit. Hæc partim iuxta Oroſii hiſtoriam relata ſunt. Secundum Ioſephi vero traditionem, hæc quæ ſequuntur ita ſe habent de ſuis ſucceſſoribus Nabuchodonoſor atque deſtructione Babylonis. Ergo poſt mortem Nabuchodonoſor Almilma padachus filius eius ſuccedit in regnum. Qui regem Hieroſolymitanorum Iechoniam, qui & Ioachim, ſoluit a vinculis, eumque inter amicos neceſſarios

habuit,& multa ei dona cōceſſit. Nam pater eius fidem nō ſeruauerat Iechoniæ, qui ſe vtique cum vxoribus& filiis & omni cognatione ſpōte tradiderat pro ciuitate ſua. Moriente vero Amilmapadacho poſt annos VIII. & X. regni ſui. Egeſarius filius eius tenuit principatum XL. annis. Eoque mortuo, ad eius filium Naboſardachum peruenit imperium. Quod dum nouem menſibus habuiſſet, eo defuncto, tranſiit ad Balthaſar qui Naboar nuncupatur. Contra hunc itaque regem caſtrametati ſunt Cyrus Perſarum rex, & Darius Medorū. Qui dum obſiderent eum in Babylonia, mirabile quoddam prodigium contigiſſe dinoſcitur. Balthaſar enim dum vaſa Dei, quę pater eius de templo Hieroſolymitano aſportauerat in Babyloniam & in proprio templo conſtituerat, vſus quidem non fuerat eis. Iſte vero ſuperbia ductus eſt, vt eis vteretur ad pocula, dum in cœna lætus cum concubinis & regibus amicis ſuis æſtuaret vino, & hoc modo blaſphemaret Deum: tūc itaque vidit de muro venientem manū, & in pariete quaſdam literas ſcribentem. Et cætera, quæ ita vt habuerunt ſe, veraciter in libro Danielis ſcripta leguntur. Igitur dum obſideretur, & ipſe captus eſt Balthaſar & ciuitas à Cyro Perſarum rege, qui aduerſus eum fortiſſime dimicauit. Cum regnaſſet decem & octo annis idem Balthaſar Nabuchodonoſor regis nepos, cui talem fuiſſe cum Babylonia terminum percepimus. Darius autem Aſtyagis filius, qui Babyloniorum principatum deſtruxit, cum Cyro cognato ſuo annum agebat LX. & II. cum Babylon fuiſſet inuaſa. Qui tamen

alio

alio nomine vocabatur a Græcis: quique Danielem prophetam ſumens ſecum, in Mediam duxit, & omni honore eum * ſublimauit. *(al. celebrauit.)* Erat enim vnus inter tres ſatrapas, quos Darius ſuper CCCLX. ſatrapas inſtituerat: ſub quo ea, quæ Daniel in ſuis reliquit ſcriptis, contigiſſe haud dubium eſt, id eſt, de his, quę ab inuidis perpeſſus, ac ea, quę de regno Græcorum, ſeu Perſarum & cæteris, quæ domino monente præſcire meruit. Igitur primo imperij anno regis Perſarũ Cyri, LXX. concurrebat captiuitatis Iudæorum, vt Ioſephus refert. Cyrus nanque dum legeret Iſaiæ prophetias, & cognouiſſet inter illius prædicationes, quæ de eo dominus prædixerat, & miraretur nomen domini Dei, impetus quidam eum accepit, vt munificam ſcripturã compleret. Scriptum quippe repperit dixiſſe dominum: Quoniam volo Cyrum, quem multarum & magnarum gentium regem conſtitui, mittere populum meum ad propriam terram, & templum reædificare. Hæc Iſaias prædicauerat, ante annos CLX. deſtructionis templi. Hic nanque fere quinquaginta millia Iudæorum laxata captiuitate regredi fecit in Iudæam, qui conſtructo altari templi fundamenta iecerunt. Cumque a vicinis gentibus impediretur opus, vſque ad Darium remanſit imperfectum: ſolo tantum altari conſiſtente. Colligitur vero omne tempus captiuitatis Iudæorum annis LXX. qui ſecundum quoſdam a III. Eliachim, vſque ad XX. annum Cyri regis Perſarum computantur. Porro ſecundum alios ab Ioſiæ regis Iudæorum anno

XIII. ſub quo Hieremias prophetare cœpit, uſque ad primum annũ ſupradicti Cyri regis Deſolationis vero templi ſub Dario rege complentur anni LXX. Apud Hæbræos autem, qui aſcenderunt tunc ad Iudæam ex captiuitate, pontifex maximus Ieſus Ioſedech filius, & princeps gẽtis Zorobabel clari habebantur. Igitur idem Cyrus ſupradictus proximi temporis ſucceſſibus elatus, bellum Scythis intulit, quem Thamiris regina, quæ tunc genti præerat, cum prohibere trãſitum Araxis fluminis poſſet, tranſire permiſit, primum propter fiduciam ſui, dehinc propter opportunitatem obiecti fluminis hoſtis incluſi. Cyrus itaque Scythiam ingreſſus procul a tranſmiſſo flumine caſtrametatus inſuper aſtu eadem inſtructa vino, epuliſque deſeruit, quaſi territus refugiſſet. Hoc comperto regina tertiã partem copiarum, & filium adoleſcentulum ad perſequendum Cyrum mittit. Barbari velut ad epulas inuitati, primum ebrietate vincuntur, mox reuertente Cyro vniuerſi cum adoleſcente obtruncantur Thamiris exercitu & filio amiſſo, vel matris, vel reginæ dolorẽ ſanguine hoſtium diluere potius, quam ſuis lachrymis parat. Simulat diffidentiam deſperatione cladis illatæ: paulatimque decedendo ſuperbum hoſtem in inſidias vocat. Ibi quippe compoſitis inter montes inſidiis, ducenta milia Perſarum cum ipſo rege deleuit, adiecta ſuper omnia illius rei admiratione, quod ne nuntius quidem tãtæ cladis ſuperfuit. Regina caput Cyri amputari atque in vtrem humano ſanguine oppletum coniici iubet, non muliebriter increpitãs. Satia te, in-

tia te, inquit, ſanguine, quem ſitiſti: cuius per ānos x x x. inſatiabilis perſeueraſti. Quo in tempore Carthaginenſes nefandiſſimas hoſtias immolabant, homines ſcilicet, vnde iratum dominum grauiter ſenſerunt. Ergo dum in Sicilia diu infeliciter dimicaſſent, translato in Sardiniam bello, iterum infelicius victi ſunt. Propter quod ducem ſuum Mazeum, & paucos, qui ſuperfuerant, milites exulare iuſſerunt. Exules veniam per legatos petentes repulſi, patriam bello & obſidione cinxerunt. Ibi tunc Mazeus dux exulum Cartalonem filium ſuum ſacerdotem Herculis, cum ſibi velut inſultans purpuratus occurrerit, in crucem ſub oculis patriæ, ita vt erat cū purpuris, infuliſque ſuſpendit. Poſt paucos dies vrbem ipſam cepit. Qui cum interfectis plurimis ſenatorum, cruente dominaretur, occiſus eſt.

Cambyſes Perſarum ſecundus rex, templum reædificare in Hieroſolymis prohibuit, Aegyptum bello obtinuit. Cui magni ſuccedunt, quorum audaciam Darius redarguit, eorumque dolos detexit, & ipſe regnauit. Qui templum domini ædificare præcepit. Quod ſub Cyro fuerat inchoatum, eo iubente eſt conſummatum.

Cap. XIX.

CAMBYSES Cyri filius, Perſarum rex ſecundus, annis ſeptem. Hunc Cambyſem aiunt vocari ſecundū Nabuchodonoſor, ſub quo Iudith hiſtoria conſcribitur, quæ HOLOFERNEM interfecit. Is enim templum, ciuitatemque Hieroſolymitarum reædificari inhibuit, quod &

prius opus a vicinis gentibus impediebatur. Idem nanque Cambyſes deuicta Aegypto, cunctam religionẽ Aegypti abominatus, ceremonias eius & templa depoſuit. Poſt quem duo fratres magi regnauerunt annum vnum, vt Ioſephus: alij vero menſes ſeptem eos regnaſſe ferunt. Hi nanque magi regnabant ſub nomine regis ſui, quem occiderant. Qui auſi regnum ſubripere, mox ſiquidem deprehenſi & oppreſſi ſunt. In hoc enim prodita eſt eorum temeritas, quoniam auribus detruncatis inuenti ſunt magi, dum in cæteris ſimillimi exiſterent filio Cambyſis, quem necauerunt Porro Cambyſes dum magos odio haberet, aures eorum abcidi iuſſerat. His diebus Hyppicus carminum ſcriptor, & Xenophanes Phyſicus ſcriptor tragœdiarum agnoſcuntur, Simonides vero Lyricus, & Phocilides clari habentur. Tunc Anacreon Bericus poeta clarus habetur. Hypparcus & Hyppias Athenis tyrannidem exercent. Quo in tempore Armonius & Ariſtotton Hypparcum interfecerunt tyrannum. Sed dum Leuna meretrix, eorum amica tormentis cogeretur, vt ſocios proderet, linguam ſuam morſibus amputauit. Eo tempore Pythagoras Phyſicus & Philoſophus clarus celebratur. Darius igitur vnus ex his, qui magorum audaciam ferro coercuerant, conſenſu omnium rex creatus eſt Perſarum, qui annis triginta ſex regnauit. Cuius anno ſecundo captiuitas Iudæorum, ſicut per prophetas prædicta fuerat, conſummatur. Domeſticus nanque teſtis eſt huius rei Zacharias propheta, dicens: Domine omnipotens, quouſque non miſereberis Hieruſalem

& ciui-

& ciuitatibus Iudæ: quas diſperſiſti ? Hic annus ſeptuageſimus eſt. Ergo venia ædificandi templi, ſub Cyro exordium habuit. Cauſis vero exiſtentibus impedimenti, vt prædiximus, manet imperfectum vſque ad Darij regis imperium. Cuius regni anno ſecundo a Zorobabele & Ieſu conſtruitur, & quarto opus ædificationis ab eis conſummatur anno. Ioſephus enim ſeptem annis perfectum dicit templum, a prædictis viris, qui eſt nonus regni regis Darij, prophetantibus vltimis, Aggæo & Zacharia & vno ex duodecim, qui dicitur angelus apud Iudæos. Hic autem finis tertij noſtri operis erit libri, qui continet in ſe a prima ædificatione templi ſub Solomone, vſque ad ſecundam reædificationem ſub Dario ſecundum quoſdam quingentos duodecim annos. Iuxta vero Ioſephi aſſertionem, quadringentos XL.

FINIS LIBRI TERTII

FRECVLPHI EPISCOPI

Lexouienſis,

CHRONICORVM

Tomi prioris,

LIBER IIII.

Darius Perſarum rex III. Scythis bellum intulit: Aſiam, Macedoniámque edomuit, & in campis Marathoniis cum Athenienſibus conflixit, vbi ducenta millia ſui exercitus amiſit, victúſque in Perſas refugit.

CAP. I.

EGITVR Darius Hydaſpis filius, qui Perſis III. regnat annis XXXVI. Hic enim Antyro regi Gothorũ, Scythiæ degẽtium, hac maxime cauſa bellum intulit, quod filiæ eius petitas ſibi nuptias non obtinuiſſet. Magna ſcilicet neceſſitas, pro vnius libidine hominis, ſeptingenta millia virorum periculo mortis exponi. Incredibili quippe apparatu cum ſexcentis milibus armatorum Scythiam ingreſſus, non facientibus hoſtibus iuſtæ pugnæ poteſtatem, inſuper repentinis incurſibus extrema copiarum dilacerantibus, metuens ne ſibi reditus

ditus interrupto ponte Hiſtri fluminis negaretur, amiſſis octoginta millibus bellatorum, trepidus refugit: quamuis hunc amiſſorum numerum inter damna non duxerit, & quem habendum vix quiſquam ambire auſus eſſet, perditum ille non ſenſit. Inde Aſiam, Macedoniamque aggreſſus perdomuit. Ionas quoque nauali congreſſione ſuperauit. Deinde in Athenienſes cum Ionas aduerſum ſe auxilio iuuiſſent: impetũ fecit atque arma direxit. Porro Athenienſes vbi aduentare Darium compererunt, quamuis auxilium à Lacedæmoniis popoſciſſent, tamen cum detineri Perſas quatriduanæ religionis otio compertum haberẽt, ſpem occaſione ſumentes, inſtructis tãtum decem millibus ciuium, & Plateenſibus auxiliaribus mille aduerſum ſexcenta millia hoſtium, campis Marathoniis proruperunt. Melchiades ei tunc bello præfuit, qui celeritate magis quam virtute fretus alacri ſatis expeditione prius hoſti cominus inhæſit, quam poſſet expedito ſagittarum iactu propulſari. Tanta in eo bello diuerſitas certandi fuit, vt ex alia parte viri ad occidendum parati, ex alia pecudes ad moriendum præparatæ putarentur. Ducenta millia Perſarũ, apud campos Marathonios, ea tempeſtate ceciderunt. Senſit Darius hoc damnum. Nam victus, fugatuſque arreptis nauibus refugit in Perſas. Cum autem inſtauraret bellum & vlciſci in victores moliretur, in ipſo apparatu concidit.

Quo regnãte, Brutus & Collatinus poſt depulſionem regum primi conſules apud Romanos conſtituuntur: & ea quæ illis diebus cũ Romanis geſta ſunt,

& quod CCXLIII. *annis ſub regibus, inde* CCCCLXIIII. *annos per conſules & tribunos atque dictatores, iterumque conſules, iura rei publica adminiſtrata ſunt.* CAP. II.

EOdem tempore primos conſules, Brutum & Collatinum, poſt depulſionem regum habuerunt, quibus vltionem ſui moriens matrona Lucretia mandauerat. Ilico imperium in eoſdem libertatis ſuæ vindices transferunt: mutato tamen iure & nomine, & ex ſingulari duplex poteſtas conſtituitur, ne ſolitudine vel mora corrumperetur. Conſuleſque appellauerunt pro regibus vt conſulere ciuibus ſuis debere meminiſſent. Sed Romani quanta mala per ducentos quadragintatres annos, continua illa regum dominatione pertulerunt, non ſolum vnius regis expulſio, verũ etiam odium regij nominis & poteſtatis oſtendit. Igitur Brutus primus apud Romanos conſul, qui primum conditorem, regemque Romæ, non ſolum exæquare parricidio, ſed & vincere ſtuduit: quippe duos filios ſuos adoleſcentes, totidemque vxoris ſuæ fratres vitellios iuuenes reuocandorum in vrbem regum placito inſimulatos in conditionem protraxit, virgis cæcidit, ſecurique percuſſit vt plane publicus parens, in locum liberorum adoptaſſe ſibi populum videretur. Liber hinc populus Romanus prima aduerſus exteros arma pro libertate corripuit, mox pro finibus, deinde pro ſociis, demum pro gloria & imperio. Igitur Porſenna rex Hetruſcorum grauiſſimus regij nominis ſuffragator, Tarquiniũ manu

redu-

reducebat, cum ingentibus copiis vrbi aderat, & in ipſis faucibus incumbebat, occupatoque Ianiculo tribus continuis annis, trepidam vrbem terruit, concluſit, obſedit, & niſi hoſtem Mutius cõſtanti vrendæ manus patientia ſubmouiſſet, mox vrbem caperet, aut iugi recepto rege ſeruituti eſſet ſubiecta. Idem enim Mutius fortiſſimus Romanorum, regem per inſidias in caſtris ipſius aggreditur. Sed vbi fruſtrato ictu circa caput regis tenetur, ardentibus focis intulit manum, terroréque dolo geminat: O, inquit, vt ſcias quem effugeris virum, idem trecenti iurauimus. Hoc nanque facto hic interritus perſeuerat. Rex vero trepidabat, quaſi eius arderet manus. Siquidé & vna virginũ ex obſidibus regi data, *Cloelia (*al. Clylia*) elapſa cuſtodia audacter flumen patriũ tranſmeauit. Ergo tot tantiſque virtutum monſtris rex territus abceſſit. Tarquinij tamen diu dimicauerunt, donec Aruntem filium regis manu ſua Brutus occideret, ſuperque ipſum mutuo vulnere expirauit. Porro depulſis ab vrbe regibus, vix vſque ad quintumdecimum lapidem Roma tenebat imperium. Poſt reges nanque conſules a Bruto eſſe cœperunt: deinde tribuni plebis & dictatores, & rurſum conſules obtinuerunt Reſpublicas, per annos fere quadringentos ſexagintaquatuor, vſque ad Iulium Cæſarem, qui primus ſingulare arripuit imperium. Quo in tempore Valerius Bruti collega, adeo pauper moritur, vt ſumptu publico ſepeliretur. Cenſu Romæ agitato, inuenta ſunt hominum centum viginti millia. Ergo anno nono poſt exactos reges,

noua dignitas eſt creata, dictatura ſcilicet, & magiſter equitũ, qui dictatori obſequeretur. Dictator primus * Largius, (*al. Marcus Valerius.*) magiſter equitum Spurius Caſſius fuit. Tunc Hellanicus hiſtoriographus, & Democretius philoſophus & Heraclitus cognomento Tenebroſus & Anaxagoras Phyſicus clari habentur. Pythagoras vero moritur, Eſchilus tragœdiarum ſcriptor agnoſcitur. Tunc etiam bellum, quod in Marathonia geſtum eſt, vt præmiſi, & ea quę de Melchiade ſcribũtur & Ariſtide, fuiſſe ſcribuntur. Tunc Romæ virgo * Pompilia(*al. Porphyria.*) deprehenſa in ſtupro, viua defoſſa eſt. Igitur Anaxagoras auditor Anaxamenis, rerum omnium quas videmus, effectorem diuinum animum ſenſit, & dixit, ex infinita materia conſtare omnia: ſimilibus inter ſe particulis, quibus ſuis propriis ſingula fierent, ſed animo faciente diuino. Diogenes quoq; illius ſocius aerem quidem dixit rerum eſſe materiam, de quo omnia fierent, ſed eum eſſe compotem diuinæ rationis, ſine qua nihil ex eo fieri poſſe.

De Melcho rege Carthaginenſium, qui infeliciter in Sicila dimicauit, domumque reuerſus propria manu ſe interemit. CAP. III.

MElcho rex Carthaginenſium, cum in Sicilia bellum gereret, repente horribili peſte exercitum amiſit. Nec mora, morbo populo cateruatim cadente: cito quiſque correptus, mox mortuus, iam nec ſepeliebatur. Cuius mali nuntius cum attonitam repentino luctu Carthaginem reple-

repleuiſſet:nō ſecus ac ſi capta eſſet, turbata ciuitas fuit. Omnia vlulatibus perſonabāt, clauſæ vbique ianuæ cunctæ priuata, publicaque officia damnata: vniuerſi ad portum decurrunt, egredienteſque de nauibus paucos, qui cladis ſuperfuerant, de ſuis percontātur. Poſtquam de clade ſuorum, tacentibus illis vel gementibus, miſeri intelligunt tunc toto littore plangentium voces, tunc infelicium matrum vlulatus & flebiles querelæ audiebantur. Inter hæc procedit & ipſe de naui ſua imperator, ſordida, ſeruilique tunica diſcinctus: ad cuius conſpectum plangentia iunguntur agmina. Ipſe quoque manus ad cœlum tendens, nunc ſuā, nunc publicam infelicitatem accuſat & deflet. Ad poſtremum vociferans per vrbem, tandem ingreſſus domum, cunctos qui lachrymantes, proſequebantur, vltimo dimiſit alloquio. Ac deinde obſeratis ianuis, excluſiſque etiam filiis, gladio dolorem, vitamque finiuit.

De Eſdra, qualiter gratiam Xerxis regis adeptus, Hieroſolymam cum magna turba Iudæorum & muneribus plurimis ſit reuerſus.

CAP. IIII.

XErxes Dario patri in regnum ſuccedens annis XX. imperauit, iuxta hiſtoriam Ioſephi XXV. A reædificatione vero templi Hieroſolymis erat annus XXVII. Eſdras autem Xerxis adeptus gratiam, cum munificentiſſima illius largitate atque amicorum eius dirigitur Hieroſolymam, & per eum multa a rege mittuntur ad templum munera: inſuper conceſſit rex, vt omnes qui

cunque vellent, Iudæi in eius habitantes regno, reuerti cum eo Hieroſolymam, ad patriumque ſolum, nullo prohibente eos, licere cum omnibus quę poſſidere videbantur, regredi. Exemplar etiam epiſtolæ, in qua hæc cōtinebantur, ad Iſraelitas Media habitātes tranſmiſit. Hi vero cognoſcentes regis circa Deum pietatem, & fauorem, quem in Eſdra habebat, multi ſiquidem facultates ſuas deportantes ad Babyloniam venerunt, vt aſcenderent Hieroſolymam cum Eſdra, paritérque ſacerdotes & Leuitæ & ianitores, cātoreſque ac ſerui ſacri. Quos congregans de captiuitate, trans Eufratem tribus diebus moratus, ieiunia eis impoſuit, vt Deo vota pro ſalute ſoluerēt, nequid in via paterentur aduerſum. Hæ nanque duæ tribus, quæ per Nabuchodonoſor captiuitatem ſunt perpeſſæ, ſub prædictis principibus in Iudæam ſunt reuerſæ. Ex quo videlicet tempore, a Babylone profecti ſunt, & ipſi & prouincia vocitantur Iudæi. x. autem tribus, quæ prius In captiuitatem ductæ ſunt, & vocabantur Iſrael, hactenus trans Eufraten commorari probantur. Eſdras vero & qui cum eo reuertebantur, poſtquam vota perfecerunt, ab Eufrate ſurgentes, die duodecimo primi menſis ſeptimo imperij anno, Xerxis ad Hieroſolymam peruenerunt. quinto menſe eiuſdem anni, ferentes ſecum ſacras pecunias, argenti talenta ſexcenta quinquaginta, vaſa argentea talentorum centum, vaſa aurea talentorum viginti, & vaſa ærea auro meliora, habentia pondo talenta X I I. Hæc nanque rex & conſiliarij eius & Iſraelitæ Babyloniæ habitantes donauerunt.

uerunt , quæ Eſdras ſacerdotibus ac templi cuſtodibus tradidit. Præcepit etiam rex Eſdræ, quē in lege Dei ſapientiſſimum deprehenderat, vt Iudæos erudiret: ne in aliquo per ignorantiam in legibus paternis delinquerent.

De Neemia, qui reædificauit muros Hieruſalem, & in ea habitatores congregauit.

Cap V.

EO tempore Ioachim defuncto principe ſacerdotum, filius eius Eliaſippus in principatum ſacerdotalem ſucceſſit. Neemias etiā Xerxis pincerna auxiliante domino meruit obtinere, vt cum honore ad patriam reuerteretur magno, & ciuitatem reædificaret dirutam. Qui veniens Hieroſolymam cum multa ſuorum turba, muros ciuitatis reſtaurauit euerſos, populumque in ea congregans, ſua beneuolentia habitare fecit, vir benignus erga propriam gentem. Sub hoc tempore *Pompilia (*al. Porphyria*) virgo ob crimem ſtupri Romæ viua defoſſa eſt. Eſchilus, Pindarus, Sophocles, & Euripides tragœdiarum ſcriptores celebrantur inſignes. Herodotus quoque hiſtoriarum ſcriptor, & Zeuxis pictor agnōſcuntur.

Qualiter Xerxes de regno ſeptingenta milia armatorum, & de auxiliis CCC. roſtratas etiam naues mille CC. oneratas vero tria millia habuiſſe in exercitu fertur, cui Leonida Spartanorū dux cum quatuor milibus obſtitit, & pene eum vicit. Deinde Temiſtocles Athenienſium dux nauali prælio exercitum eius ſuperauit. Xerxes victus,

amiſſis copiis turpiter refugit in patriam.

CAP. VI.

IGitur Xerxes ſeptingenta milia armatorum de regno & trecenta de auxiliis, proſtratas etiam naues mille ducentas, onerarias autem tria milia numero habuiſſe narratur: vt merito inopinato exercitu immenſæque claſſi vix ad potum flumina, vix terras ad ingreſſum, vix maria ad curſum, ſuffeciſſe memoratum ſit. Huic tamen incredibili tẽporibus noſtris agmini, cuius numerum nũc difficilius eſt aſtrui, quàm tunc fuit vinci: Leonida rex Spartanorum cum quatuor milibus hominum in anguſtiis Thermopilarum obſtitit. Xerxes autem contemptu paucitatis obiectæ iniri pugnã, conſeri manum imperat. Porro illi, quorum cognati & commanipulares in campis Marathoniis occubuerãt, & certaminis ſimul & cladis extitere principium. Deinde ſuccedens ſibi turba maior ac ſegnior, cum iam neque ad proccurrendum libera, neque ad pugnandum expedita, neque ad fugiendum prompta, ſolis mortibus ſubigeretur, triduo continuo non duorum pugna, ſed cædis vnius populi fuit. Quarto autem die cum videret Leonida vndique hoſtem circumfundi: hortatur auxiliares ſocios, vt ſubtraherent ſe pugnæ, in cacumen montis euadant, ac ſe ad meliora tẽpora reſeruẽt, ſibi vero cũ Spartanis ſuis aliam ſortem eſſe ſubeundã, plus ſe patriæ, quam vitæ. Dimiſſis ſociis, Spartanos admonet de gloria plurimũ de vita nihil ſperandum, neque expectãdum vel hoſtẽ vel diẽ, ſed occaſione noctis perrũpenda caſtra com-

commiſcenda arma, conturbanda agmina fore: nuſquam victores honeſtius, quam in caſtris hoſtium eſſe perituros. Perſuaſi igitur mori malle, in vltionem futuræ mortis armantur. tanquam ipſi interitum ſuum & exigerēt & vindicarent: mirum dictu ſexcenti viri caſtra ſexcentorum millium irrumpūt. Tumultus totis caſtris oritur. Perſæ quoque ipſi Spartanos adiuuant mutuis cædibus ſuis. Spartani quærentes regem nec inuenientes cædunt ſternuntque omnia, caſtra peruagātur vniuerſa, & inter denſas ſtrues corporum, raros homines vix ſequuntur, victores ſine dubio, niſi mori elegiſſent. Prælium a principio noctis, in maiorem partem diei tractum, ad poſtremum vincendo fatigati, vbi quiſque eorum deficientibus membris viſus eſt ſibi mortis ſuæ vltione ſaciatus, ibi impedimenta cadauerum, craſſo & ſemigelato ſanguine palpitando lapſus & mortuus eſt. Xerxes bis victus in terra, nauale prælium parat. Sed Themiſtocles dux Athenienſium cum intellexiſſet, Ionas quibuſdam auxilium ſuperiore bello præbet, in ſe Perſarum impetum verterat, in auxiliū Xerxis inſtructū claſſem deducere, ſolicitare eos parti hoſtique ſubtrahere ſtatuit, & quia colloquendi facultas ſigna negabat, locis quibus Iones acceſſuri nauibus videbantur proponi ſymbolos ſaxiſque affigi iubet, ſocios quōdam & participes periculorum, nunc autem iniuſte deſides apta increpatione corripiens, atque ad antiquorum iura & fœdera religioſa adhortatione perſuadens, præcipueque admonens vti commiſſo prælio, cædentium vicem inhibeant re-

mos, ſeſeque bello auferant. Igitur rex partem nauium ſibi detinens, ſpectator pugnæ in littore manet. Contra autem Arcemidora regina Halicarnis, quæ in auxilium Xerxi venerat, inter primos duces acerrime bello immiſcetur, ita vt verſa vice in viro fœminea cautela, in fœmina virilis audacia ſpectaretur. Cum autem anceps pugna eſſet, Iones iuxta præceptum Themiſtoclis paulatim ſe certamini ſubtrahere cœperunt. Quorum defectio Perſas à parte fugere perſuaſit, in qua trepidatione, multæ naues merſæ captæque ſunt. Plures tamen ſæuitiam regis velut immanitatem hoſtis timentes, per domos dilabuntur. Ergo anxium tot malis regem Mardonius aggreditur, ſuadens regem in regnum redire oportere, priuſquam aduerſa fama nouas res domi moliretur, ſe autem ſi reſiduæ ſibi copiæ traderentur, & vltionem ab hoſte exacturum, & ignominiam domeſticam propulſaturum, aut ſi aduerſa belli perſeueraſſent, ceſſurum ſe quidem hoſti, ſed tamen ſine regis infamia, probato conſilio exercitus Mardonio traditur. Rex Abidum, vbi pontem veluti victor maris conſeruerat, cum paucis proficiſcitur. Sed cum Pontem hybernis tempeſtatibus diſſolutum offendiſſet, piſcatoria ſcapha trepidus tranſiit. Erat ſane quod ſpectare humanum genus, & dolere debuerit, mutationes rerum hac vel maxime varietate permetiens, exiguo contentum latere nauigio, ſub quo ipſum pelagus ante latuiſſet, & iugum captiuitatis ſuæ vincto ponte portaſſet, viliſſimo vnius ſeruuli egere miniſterio, cuius

potentiæ

potentiæ dum montes exciduntur, valles replentur, amnes exhauriuntur, ipſa etiam rerum natura ceſſiſſet. Pedeſtres quoque copiæ quæ ducibus commiſſæ fuerant, labore, fame, ac metu tabuerunt, & crudeſcente morbo tanta peſtis tantaque fœditas morientium exorta eſt, vt viæ cadaueribus replerentur: diræ etiam alites atque improbæ beſtiæ eſcarum illecebris ſolicitatę moribundum ſequerentur exercitum. At vero Mardonius, cui reliqua bella commiſerat Xerxes, afflatus primum ſucceſſu breui, mox in extrema deiectus eſt. Olyntum ſiquidem Græciæ oppidum expugnauit. Athenienſes varia ſolicitatione adducere in ſpem pacis aggreſſus: vbi inexpugnabilem eorum libertatem videt, incenſa vrbis parte, in Boetiam omnem belli apparatum deducit. Illuc quoque cum centum milia Græcorum inſecuta ſunt, & commiſſo ſine mora prælio: Mardonium deletis copiis ipſius, velut e naufragio nudum cum paucis fugere compulerunt. Caſtra regiis opibus referta, ceperunt non paruo quidem antiquæ induſtriæ damno. Nam poſt iſtius prædæ diuiſionem aurum Perſicum prima Græciæ virtutis corruptio fuit. Vrget igitur inceptus miſeros extrema perditio. Nã forte eodẽ die, quo in Boetia Mardonij copiæ deletæ ſunt, pars Perſici exercitus in Aſia ſub monte Micale nauali pręlio dimicabat. Ibi nouus repente rumor vtriuſque claſſis & populi impleuit aures, Mardonij extinctas copias, Græcos extitiſſe victores. Mira diuini iudicij ordinatio, in Boetia oriente ſub ſole bellum fuiſſe commiſſum, in Aſia meridianis horis

ſub eadem die tantis ſpaciis maris terręque interiacentibus nuntiatum eſt. Qui rumor vel maximæ rei adſtipulatus eſt: quod Perſas audita clade ſociorum primum dolore, dehinc deſperatione correptos, nec bello expeditos, nec fuge habiles reddidit, atque ita conſternatos profligatoſque conſtantior factus hoſtis ſucceſſu felicitatis inuaſit. Xerxes bello infeliciter geſto, contemptibilis ſuis factus: per Artabanum præfectum ſuum in regia circumuentus occiditur. Quo in tempore Diogenes agnoſcitur, & ſectatores eius phyſici philoſophi. Themiſtocles autem in Perſas fugit, Pindarus clarus habetur, Sophocles tragœdiarum ſcriptor, & Euripides clari habentur, Herodotus hiſtoriarum ſcriptor agnoſcitur, Bachilides & Diagoras plurimo ſermone celebrantur.

Artaxerxe regnante libri Pythagoræ incenſi ſunt ab Athenienſibus. Et memoriale philoſophorum qui tunc fuerunt, id eſt, Mileſij, Hippocratis medici ac Socratis. CAP. VII.

ARtaxerxes, qui Machir dicebatur, regnauit annis XL. poſt Artabanum, qui VII. menſes regnauerat: ab reædificatione vero templi annus quadrageſimus ſeptimus erat. Quo regnãte, Hezdras ſacerdos clarus apud Hebræos habebatur, magiſter omnium quippe in legibus ſacris, qui regreſſi fuerant in Iudæam de captiuitate. Neemia vero muros ciuitatis Hieroſolymorum perfecit. Pontifex vero maximus templi fuit Ioachim, Eliaſippi filius, quem Ioſephus Iudam nominat.

minat. Defuncto autem & hoc, Iohãnes filius eius honorē ſuſcepit ſacerdotalem. Quo etiam in tempore Ariſtarchus tragœdiographus, Cratinus, & Plato, comœdiarum ſcriptores, Zenon & Heraclitus agnoſcuntur. Ferecides ſecundus hiſtoriarum ſcriptor atque Sophocles, & Artophanes tragœdiarum ſcriptores habiti ſunt. Herodotus vero cum Athenis libros ſuos in cōcilio legiſſet, honoratus eſt. Pythagoræ autem ſophiſtæ libros decreto publico Athenienſes combuſſerunt: eo quod magicas artes, atque nicromantiam in eis reperiſſent. Empedocles autem atque Parmenides philoſophi, Mileſius etiam phyſicus clari habentur. Iſte autem Thales, vt ſucceſſores etiam propagaret, rerum naturam ſcrutatus, ſuaſque diſputationes literis mandans emuniuit: maximeque admirabilis extitit, quod aſtrologiæ numeris comprehenſis, defectus ſolis & lunæ etiam prædicere potuit. Aquam tamen putauit rerum eſſe principium, & hinc omnia elementa mundi, ipſumque mundum & quæ in eo iunguntur exiſtere: nihil autem huic operi, quod mundo conſiderato, tam mirabile aſpicimus, diuinæ menti præpoſuit. Zeuxis autem præclarus pictor agnoſcitur. Ex cuius nonnulli imaginibus, quas plurimas apud diuerſos fecerat, lauacrum Byzantiorum arbitrantur appellatum. Quibus diebus principium iubilei ſeptuageſimi erat ſecundum Hebræos. Tunc lapis e cœlo ruit, in fluuium Aegis. Hippocrates quoque medicus, ac Socrates philoſophus, inſignes habentur, Sophocles poeta tragicus, atque Democritus

agnoſcuntur, Pindarus etiam tunc innotuit.

De Manilio duce Tuſculano, qui Latinos ſubegit, ac de I. Agone Romæ acto & de magna peſtilētia quæ Romanas vires fere conſumpſerat, & cætera quæ tunc geſta ſunt apud Romanos.

CAP. VIII

QVibus diebus a Mammilio Tuſculano duce, Latini apud Regilli lacum expugnantur, vincuntur atque ſubiiciuntur, extant & parta deontia ſpolia, tunc & Agon Romæ clarus habebatur primus. Romæ ergo ſuſpenſo ad modicum bello grauis peſtilentia ſubſequitur, quæ per vniuerſam ciuitatem violenter incanduit: vt merito præcedente prodigio, cœlum ardere viſum ſit: quando caput gentium, tanto morborum igni flagrauit. Nam eo anno Ebutium & Seruilium ambos conſules peſtilentia cõſumpſit. Militares copias plurima ex parte confecit, multos nobiles prçcipueque plebem fœda tabe deleuit: quãuis iam etiam ſuperiore quarto anno oborta lues, eundem populum depopulata ſit. Proximo dehinc anno ciues exules, ſeruique fugitiui duce Herbonio viro Sabino, inuaſerunt, incenderuntque Capitolium. Vbi fortiſſime quidem Valerio conſule & imperatore dimicatum eſt, ſed adeo atrox & graue diſcrimē prælij fuit, vt ipſe quoque conſul Valerius ibi fuerit occiſus, & indignam de ſeruis victoriam, inſuper etiam ſua morte fœdarit. Sequitur annus, in quo cum victo exercitu conſul obſeſſus eſt. Nam Minutium conſulem

congreſſum prælio, Equi. Volſcique ſuperauerũt, & fugientem in algido fame, ferroque cinxerunt, actumque infeliciter foret, ni Quintius Cincinatus præcipuus ille dictator, artatam obſidionem oppreſſo hoſte ſoluiſſet, qui repertus in rure ab aratro accerſitus ad faſces, ſumpto honore, inſtructoque exercitu, mox victor effectus, iugũ boum equis impoſuit, victoriamque quaſi ſtiuam tenens ſubiugatos hoſtes præ ſe primus egit.

De LXX. hebdomadibus à Daniele prædictis, quæ in vltimo imperij Neronis anno ſunt consũmatæ.

Cap. IX.

IGitur Neemiam, qui muros Hieruſalem conſtruxit, conſummaſſe opus triceſimoſecundo anno Artarxerxis regis Perſarum Eſdras memorat. Si quis autem ab hoc tempore ſeptuaginta hebdomadas a Daniele ſcriptas numerat, (quę faciunt annos quadringentos nonaginta,) reperiet eas in regno Neronis expletas, ſub quo obſideri Hieruſalem eſt cœpta: ſecũndo poſtea Veſpaſiani anno capitur.

Regnante Dario, cognomento Notho, qui ſapientes tunc floruerint. Et Romani leges ab Atheníenſibus tunc petiuerunt, & in XII. tabulis ſcripſerũt Eiectis Conſulibus, Decemuiros conſtituerint. Et quantum malum ex hoc ſit ortum. Et quæ illis diebus eis contingerant. Cap. X.

DARIVS Perſarum rex cognomento Nothus, anno decimo & nono regnauit, quem

præceſſerunt ſecundus Xerxes & Sogdianus, qui tantum nouem menſibus regnauerunt. Ergo a ſecunda dedicatione templi, anni ſunt octoginta-ſeptem. Bacchides carminũ ſcriptor, eo tempore agnoſcitur, & Pherecides moritur: Eupolis autem & Ariſtophanes ſcriptores comœdiarum agnoſcuntur. Quo in tempore Romani per legatos leges Solonis expetierunt ab Athenienſibus, quas in XII. tabulis ſcripſerunt, eiicienteſque cõſules, poteſtatem decemuiris tradiderunt, gratia conſtituendarum legum Athenicarum. Quæ cauſa magnam Reipublicæ inuexit perniciem. Nam primis ex decemuiris, cedentibus cæteris, ſolus Appius Claudi⁹ ſibi continuauit imperium, ſtatimque aliorum coniuratio ſubſecuta eſt, indignantes penes vnum eſſe imperium, quod eis erat commune, & nouo improbæ ordinationis incepto, emicuit agmen tyrannorum. Qua populus neceſſitatis atrocitate permotus, & periculo libertatis admonitus, montem Auentinum occupauit armatus: nec tueri libertatem armis deſtitit, niſi poſtquam ſe coniuratorum conſpiratio, ipſis quoque honoribus abdicauit. Tunc etiam per totum fere annum, tam crebri, tamque etiam graues in Italia terræ motus fuerunt, vt de innumeris quaſſationibus ac ruinis villarum oppidorumque aſſiduis Roma nuntiis fatigaretur, deinde iugis & torrida ſiccitas fuit, vt ſpem gignendis terræ fructibus abnegarit. His denique temporibus cum Fidenates hoſtes, maximorum auxiliorum manu ſtipante, terribiles Romanis arcibus imminerent, Aemilius tertius dictator magnam mali molem, ipſis

ipſis Fidenis vix captis depulit & ſanauit. Tanta in ipſis erat malorũm animorumque contentio, vt vel domeſticas clades, ſuperfuſa forinſecus bella obliterarent, vel poſt damna bellorum inducias relaxatas, diuerſæ peſtes, cœloque terraque excandeſcentes, inceſſabili infeſtatione corrumperent. Quo etiam tempore Sicilia (quæ ab initio patria Cyclopum, & poſt eos nutrix tyrrannorum fuit: quorum primi carnibus hominum, medij cruciatibus, poſtremi mortibus paſcebantur) multa incommoda a ſuis atque ac externis perpeſſa eſt. Ibi enim incendia bellorum recidiua exordium ſumunt, ſed pene Græcorum vires conſumptas, exuſtaſque perimunt.

De diſcordia Sicilienſium, id eſt, inter Catinenſes & Siracuſanos, quia auxilia petentes à Lacedæmoniis atque Athenienſibus, non ſolum hac occaſione Sicilia, ſed & tota Græcia grauiſſimis bellis attrita eſt. CAP. XI.

IGitur dum diſcordia regni Siciliẽſes laborãt, Catinenſes contra Siracuſanos, quos graues infeſtoſque patiebãtur, ab Athenienſibus auxilia popoſcerunt. Athenienſes autem inſtructã claſſem in Siciliam miſerũt. Hi vero qui miſſi fuerãt, cæſis hoſtibus proſpera initia ſumpſerunt. Hinc maiores copias robuſtioremque exercitum, ducibus Micea, & Iamacho cum tantis viribus Siciliam repetuntj, vt & hi ſuffragia ſua timerent qui impetrauerant. Athenienſes duas ilico pedeſtres pugnas ſecundis ſucceſſibus faciunt: confectos in vrbe hoſtes, & obiecta claſſe

circumdatos, terra marique concludunt. At Siracuſani fractis feſſiſque rebus, auxilium a Lacedæmoniis petunt, a quibus mox mittitur Gilippus, cum copiis præſidiorum. Qui mox vt venit Siciliam, duobus præliis victus nec territus ab Athenienſibus, tertio congreſſu Iamachum occidit, hoſtes in fugam vertit: ſocios obſidione liberauit. Gilippus nanque Miceam ac Demoſthenem in Sicilia vicit. Igitur Athenienſes biennio apud Siciliam non ſine Lacedæmoniorum damno conflictati ſunt. Alcibiades enim dux, ab Athenienſibus fugiens Lacedęmoniam ſe contulit, impulitq; Sparthanos, vt Athenienſibus nouo bello inſiſterent, cum quibus totam Græciam aduerſus Athenienſes excitauit. Darius etiam rex Perſarum paterni auitique memor odij, aduerſus hanc vrbem Partiſſaferné præfectum Lydiæ copias ſumptuſque belli direxit. Mirum dictu, Athenienſium tantas ea fuiſſe tempeſtate opes: vt cum aduerſus eos hoc eſt aduerſus vnam vrbé, Aſiæ atque Græciæ totiuſque Orientis viribus incurſum ſit: pugnando ſæpe nec vnquam cedendo conſumpti magis viderentur fuiſſe quam victi. Si quis enim plenius diſcordiam Athenienſium, & bella grauia quæ ſunt perpeſſi, ſcire voluerit, actuſque Alcibiadis & exilia, librum Oroſij aduerſus Paganos ſecundum legat. Verumtamen ſapientiſſimi omnium Athenienſes etiam ſuis malis ſatis docti, concordia minimas res creſcere, diſcordia maximas labefactari, cunctaque vel bona vel etiam mala, quæ foris geruntur, internis eſſe radicata & emiſſa principiis, domi abſterſcre

ſterlere odia, & foris bella preſſerunt, reliquerũtque poſteris ſuis, de ruina ſui exemplum, de reparatione ſui conſilium: ſi tamen ob infirmiſſimam humanæ mentis mutabilitatem, quod afflictis rebus conſulitur, in proſperis ſeruaretur. Sed adeo hoc idem placitum, inter ipſa pene placiti verba corruptum eſt, vt vix intercedēte biennio, Socrates ille clariſſimus philoſophorum adactus malis apud eos, ſibi vitam veneno extorſerit.

Qualiter Artarxerxes cõtra fratrem ſuum, ſcilicet Cyrum dimicauerit & vicerit: & de terræ motu Siciliæ, atque æſtu graui Aethnæ: de peſte etiã quæ Athenienſibus contigit, laboribusque Romanorum. CAP. XII.

ARtarxerxes, qui & Mennon cognominatus eſt, Darij & Pariſitidis filius, annis XL. a reſtauratione vero templi anni erant C. V. Ipſe eſt qui ab Hebræis Aſſuerus dicitur, ſub quo liber Heſter confectus eſt. Iiſdem diebus bellum ciuile vix parricidio terminatum eſt apud Perſas. Mortuo enim rege Dario, cum Artarxerxes & Cyrus filij eius de regno ambigerent: tandem magnis apparatibus, magniſque prouinciarum ac populorum ruinis, vtrinque certatum eſt. In hoc conflictu cum ediuerſo concurrentes ſibi ambos fratres mutuo caſus obiectauiſſet, prior Artarxerxes vulneratus a fratre, equi velocitate morti exemptus euaſit. Cyrus autem mox a cohorte regia oppreſſus, finem certamini dedit. Artarxerxes ergo, & præda fraternæ expeditionis & exercitu potitus: poteſtatem

regni fratricidio firmauit. His deinde temporibus grauiſſimo terræmotu concuſſa Sicilia inſuper exæſtuantibus Aethnæ montis ignibus, fauilliſque calidis, cum detrimento plurimo agrorum, villarumque vaſtata eſt. Tunc etiam Athlante ciuitas Locris adhærēs terræ *congrua, *(al. cōtinua)* repentino maris impetu abſciſſa, atque in inſulam diſſoluta eſt. Athenienſium quoque miſerabiles reliquias peſtis inuaſit, diuque populata eſt. Nam eo tempore Romani repentinis ſæpe hoſtium eruptionibus comminuti: præterea in hybernis bella ſortiri, hyemare ſub pellibus. Poſtremo famem ac frigus in conſpectu hoſtium perpeti coacti ſunt, vrbem nouiſſime ſine vllo digno Romanæ virtutis teſtimonio cuniculis & clandeſtina obreptione ceperunt. Hanc vtilem magis quam nobilem victoriam primo dictatoris Camilli induſtria peregerunt de Vientibus. Dehinc irruptio Gallorum & incendium vrbis inſequitur. Cui cladi audeat quiſquam, ſi poteſt, aliquos motus huius temporis comparare: quamuis non æque pendeat, præteriti mali fabulam præſentis iniuriæ.

De Gallis, qui Romam incenderunt, vaſtauerunt ac nouiſſime vendiderunt. CAP. XIII.

IGitur Galli Senones duce Brenno, exercitu copioſo & robuſto nimis, cum vrbem Eluſim, quæ nunc Tuſcia dicitur, obſiderent, legatos Romanorum, qui tunc componendæ inter eos pacis gratia venerant, in acie aduerſum ſe viderūt opugnantes. Qua indignatione permoti Eluſini oppidi

pidi obſidione dimiſſa,totis viribus Romam contendunt. ' Hos ita irruentes Fabius cum exercitu conſul excepit:nec tamen obſtitit,imo potius hoſtilis ille impetus,quaſi aridam ſegetem ſuccidit, ſtrauit & tranſiit. Teſtatur hanc Fabij cladem fluuius Hallia,ſicut Cremara Fabiorum. Non enim facile aliquis ſimilem ruinam Romanæ militiæ recenſuerit,etiam ſi Roma inſuper incenſa non eſſet. Patentem Galli vrbem penetrant, trucidant rigentes ſimulacrorum modo in ſuis ſedilibus ſenatores,eoſque incendia domorum crematos,lapſu culminum ſuorum ſepeliunt. Vniuerſam reliquam iuuentutem,quam conſtat vix mille hominum tunc fuiſſe in arce Capitolini montis,latentem obſidione concludunt. Ibique infelices reliquias,fame,peſte,deſperatione,formidine terunt, ſubigunt,vendunt. Nam mille libris auri diſceſſionis precium paciſcuntur:non quod apud Gallos Roma parui nominis fuerit, ſed quod illam ſic iam ante detriuerint , vt amplius tunc valere non poſſet. Exeuntibus Gallis,remanſerat in illo quondam vrbis ambitu , informium ruinarum obſcœna congeries,& vndique per impedimenta errantium,& inter ſua ignotorum offenſæ vocis imago reſpondens,trepido ſuſpendebat auditus. Horror quatiebat animos,ſilentia ipſa terrebant. Siquidem materia pauoris eſt,raritas in ſpatioſis. Hinc illis mutare ſedes , aliud incolere oppidum,altero etiam cenſeri nomine, cogitatum placitum atque tentatum eſt.

Quibus diebus Socrates & Plato claruerint.

CAP. XIIII

QVibus diebus Archelaus, Amintas, Pauſanias, Argeus, item Amintas ſibi inuicem ſuccedentes, regnabant apud Macedones. In Sicilia vero Dionyſius tyrannidem exercet. Socrates etiam apud Athenienſes tunc claruit, magiſter Platonis. Socrates ergo primus vniuerſam philoſophiam, ad corrigendos componendoſque mores flexiſſe memoratur: cum ante illum omnes magis Phyſicis, id eſt, naturalibus rebus perſcrutandis operam maximam impenderunt, finemque bonum fieri non poſſe, niſi bene viuendo, docuit. Nolebat itaque immundos terrenis cupiditatibus animos extendere in diuina & conari quandoquidem ab eis cauſas rerum videbat inquiri, quas primas atque ſummas, nõ niſi in vnius ac ſummi Dei voluntate eſſe credebat. Vnde non eas putabat, niſi munda mente poſſe comprehendi, & ideo purgandæ bonis moribus vitæ cenſebat inſtandum, vt deprimentibus libidinibus exoneratus animus, naturali vigore in æterna ſe attolleret: naturamque incorporei & incommutabilis luminis vbi cauſæ omnium factarum naturarum ſtabiliter viuunt, intelligentiæ puritate conſpiceret. Imperitorum tamen inuidia excitatis Athenienſibus, calumnioſa criminatione damnatus, morte multatus eſt. Sed cum poſtea illa ipſa, quæ publice damnauerat, Athenienſium ciuitas publice luxit. In duos eius accuſatores vſque adeo populi indignatio conuerſa eſt, vt vnus eorum oppreſſus vi multidu-

titudinis interiret, exilio autem voluntario atque perpetuo, pœnam ſimilem alter euaderet. Tam præclara igitur vitæ, mortiſque fama SOCRATES reliquit plurimos ſuæ philoſophiæ ſectatores. Quorum certatim ſtudium fuit, in quæſtionum moralium diſceptatione verſari: vbi agitur de ſummo bono, ſine quo fieri homo beatus non poteſt. Igitur Plato inter omnes SOCRATIS diſcipulus gloria & fama eminentior fuit: nec immerito, cum determinaſſet finem boni eſſe ſecundum virtutem viuere, & ei ſoli euenire poſſe, qui notitiam vnius Dei habeat & imitationem: nec eſſe aliam ob cauſam beatum. Qui PLATO cum apud ſuos honeſto natus eſſet loco Athenis, ingenioque mirabili longe ſuos condiſcipulos anteiret, Socratica non contentus diſciplina, longe, lateque peregrinatus eſt: quaqua verſum alicuius nobilitate ſcientiæ percipiendæ eum fama rapiebat: Itaque & in Aegypto didicit, quæcunque magna illic habebantur atque docebantur, & inde in eas partes Italiæ veniens, vbi PYTHAGORAE fama celebrabatur, & quicquid Italicæ fuit philoſophiæ facillime comprehendit: & quia magiſtrum Socratem ſingulariter diligebat, eum loquentem faciens fere in omnibus ſermonibus ſuis, etiam illa quæ vel ab aliis didicerat, vel ipſe quanta potuerat intelligentia viderat, cum illius lepore, & moralibus diſputationibus temperauit. Itaque cum ſtudium ſapientiæ in actione & contemplatione verſetur, vnde vna pars eius actiua, altera contemplatiua dici poteſt:

quarum actiua ad agendam vitam, id eſt, ad mores inſtruendos pertinet, contemplatiua autem ad conſpiciendas naturæ cauſas, & ſynceriſſimam veritatem, SOCRATES in actiua excelluiſſe memoratur: PYTHAGORAS vero magis contemplatiuæ, quibus potuit, intelligentiæ viribus inſtitiſſe. Proinde Plato vtrunque iungendo, philoſophiam perfeciſſe laudatur, quam in tres partes diſtribuit, vnam moralem, quæ maxime in actione verſatur: alteram naturalem, quæ contemplationi deputata eſt: tertiam rationalem, quæ verum diſterminat à falſo. Quę licet vtrique, id eſt, actioni & cõtemplationi ſit neceſſaria: maxime tamen contemplatio perſpectionem vendicat veritatis. Ideo hæc tripartitio non eſt contraria illi diſtinctioni, qua intelligitur omne ſtudium ſapientiæ in actione & contemplatione conſiſtere: & Athenienſes vigintiquatuor literis vti cœperunt, cum ante vigintiduas tantum haberent. Xenophon & Thiſias clari habentur. Diogenes cognoſcitur, Eudoxus aſtrologus, Plato quoque & Xenophõ, nec non & alij Socratici inſignes habentur. Euagoras cum regnaret Cypri, in furorem verſus eſt. Facto etiam terręmotu magno Elica & Bura, Peloponenſium vrbes abſorptæ ſunt. Tunc etiam fuit Carthaginenſium bellũ illud famoſiſſimum.

Regnante Artaxerxe, qui & Ochus dicebatur, Iohannes ſummus ſacerdos Iudæorũ Ieſum fratrem ſuum in templo interfecit. Pro qua ſcelere multa paſſi ſunt Iudæi grauia. CAP. XV.

ARtaxerxes, qui & Ochus, annis vigintiſex imperauit.

imperauit. A reædificatione vero templi, annus centeſimus quadrageſimuſquintus erat. Macedonum vero reges, Alexander, Ptolomęus, Perdica, Philippus, ſibi inuicem per interualla ſuccedentes breuia. Iudæorum vero ſacerdos Iohannes filius Iudæ, qui fratrẽ ſuũ Ieſum ſacerdotiũ ambigentem, in templo interfecit. Propter ꝙ facinus Vagoſus dux regis Artaxerxis, qui Ieſum diligebat, in templum ingreſſus violauit, & populum Iudæorum propter hanc cauſam in ſeruitutem redegit, nec hoſtias offerri quotidianas prius in templo permiſit, quam pro vnoquoque anno vectigal exigeret, drachmas ſcilicet quinquaginta. Hac vſus occaſione annis ſeptem, pro nece Ieſu ſacerdotis populum afflixit dicens: quod nunquã prius nec apud Græcos, nec apud Barbaros, ita crudeliter vel ſcelerate factũ ſit. Vnde nec Deus hoc impune dimiſit.

Qualiter Artarxerxes Græcis pacem indixerit, & Ægyptum euerſam ſuo iunxerit imperio.
Cap. XVI.

ARtarxerxes ergo poſt tranſactum in Aegypto maximum, diuturnumque bellũ, plurimos Iudæorũ in tranſmigrationẽ duxit, atq; in Hircania ad Caſpiũ mare habitare pręcepit. Interea Artarxerxes rex Perſarũ, vniuerſis Græciæ populis per legatos, vt ab armis decederent, & paci acquieſcerent, imperauit: non quia miſericorditer feſſis conſuleret, ſed ne ſe in Aegypto bellis occupato, aliqua in regnum ſuum tentaretur irruptio. Cuncti igitur Græci optatiſſima quiete

domeſticoque otio reſoluti ſunt. Qui vtique tam conſtanter contemnere poterant, quam fortiter ſæpe vicerunt maximas Perſarum copias, ſi non ipſo tantum adnuntiatæ pacis ſono, per corda cunctorum ægra belli tabuiſſet intentio. Quanta enim bella ſibimet grauia, ac intolerabilia inuicem geſſerint, alternisque cædibus atque miſeriis ſe affecerint Lacedæmonij cum Athenienſibus, Arcades cum Lacedæmoniis, quomodo Conon Athenienſes dux Perſici exercitus, quomodo Spartanos afflixerit, & cum Ageſila pede claudo, ingenio acerrimo duce Lacedæmoniorum pugnauerit, ac demum vicerit, teſtis eſt ipſa quietis pax, tam libentiſſime à fortibus viris ſuſcepta, & illud indicium, quod vix cum Lacedæmoniis centum inuenti ſunt ſenes. Sed qui hæc plenius ſcire voluerit, in libro tertio Horoſij contra paganos inueniet. Artarxerxes autem, qui & Ochus Sydonem ſubuertit, & Aegyptum ſuo coniunxit imperio, Necthanaiph in Aethiopiam pulſo, in quo Aegyptiorum regnum eſt deſtructum.

Quibus diebus peſtilentia ingens Romam crudeliter vaſtauerit, terraque in vrbe dehiſcens, Curtium virum equeſtrem abſorbuerit viuum. Tunc etiam Galli contra Romanos conſpirantes, ter deuicti ſunt.

CAP. XVII.

QVo etiam tempore ingens vniuerſam Romam peſtilentia corripuit, non (vt adſolet) plus minuſve ſolito temporum turbata tempe-

ries, hoc eſt, aut intempeſtiua ſiccitas hyemis, aut repentinus calor veris, aut incongruus humor æſtatis, vel autumni diuitis indigeſta illecebra. Inſuper etiam expirata de Calabris ſaltibus aura corrumpens, repentinos acutarum infirmitatum afferre tranſcurſus, ſed grauis diuturnaque in nullo diſpar ſexu, in nulla ætate diſſimilis, generali cunctos per biennium iugiter tabe confecit, vt etiam quos non egit in mortem, turpi macie exinanitos afflictoſque dimiſerit. Sequitur hanc miſeram luem, miſerioremque eius expiationem proximo anno ſatis triſte prodigium. Repente ſiquidē medio vrbis terra diſſiluit, vaſtoque prærupto hiantia ſubito inferna patuerunt. Manebat diu ad ſpectaculum, terroremque cunctorum patenti voragine impudens ſpecus, nefariamque viui hominis ſepulturam diis interpretibus expetebat. Satis fecit improbis faucibus præcipitio ſui. M. Curtius vir eques armatus, iniecitque crudeli terræ inopinam ſatietatem, cui parum eſſet quod ex tanta peſtilentia mortuos per ſepulchra ſuſciperet, niſi etiam viuos ſciſſa ſorberet. Hinc iterum terribilis Gallorū inundatio iuxta Anienem fluuiū ad quartum ab vrbe lapidē conſedit, facile ſine dubio pōdere multitudinis & alacritate virtutis perturbatam, occupatura ciuitatē, niſi otio & lenitudine torpuiſſet: vbi atrociſſimā pugnam Manlius Torquatus ſingulariter inchoauit. T. Quintus dictator cruentiſſima congreſſione confecit. Fugati ex hoc prælio plurimi. Galli inſtauratis iterum copiis, in bellum ruentes à Gaio Sulpitio dictatore ſuperati ſunt. Poſt paululum quoque Tuſco-

rum pugna, ſub C. Martio conſecuta eſt. Vbi cōiici datur, quantus hominum numerus cæſus ſit, quando octo milia ſunt capta Tuſcorum. Tertio autem in iiſdem diebus Galli ſe in prædam per maritima loca, ſubiectóſque campos ab Albanis montibus diffuderunt. Aduerſus quos nouo militum delectu habito, conſcriptiſque legionibus decem, ſexaginta milia Romanorum negatis ſibi Latinorum auxiliis proceſſerunt. Confecit hanc pugnam Marcus Valerius auxiliante coruo alite, vnde poſtea Coruinus eſt dictus. Occiſo enim prouocatore Gallo, hoſtes territi, ſparſimque fugientes, grauiter trucidati ſunt. Nec tamen contenti Romani ſuis eos mœnibus expuliſſe, cum per Italiam naufragia ſua latius traherent, ſic perſecuti ſunt eos, vt poſt aliquot annos omnes eorū reliquias in Hetruria ad lacum Vadimontis Dolabella conſul deleret, ne quis extaret ex ea gente qui incenſam à ſe Romanam vrbem gloriaretur. Manlius vero Torquatus cōſul, qui poſt ſtragem Gallorum Latinos deuicit, filium ſuum quod cōtra eius imperium, hoſtes adgreſſus vicerat, Metiumque Tuſculanum nobiliſſimum equitem interfecit, prouocantes atque inſultantes hoſtes occiderat, virgis cæſum ſecuri percuſſit.

De hoc, quod nox longior ſolito facta eſt, & veri lapides è cælo ruentes, terram grauiter attriuerunt. Et hoc factum eſt, quando Magnus Alexander Macedo naſcitur. Quibus diebus Ariſtoteles celebratur inſignis, & Plato moritur.

CAP. XVIII.

EOdem etiam tempore nox vſque ad plurimam

mam diei partem tendi viſa eſt, & ſaxea de nubibus grando deſcendens, veris terram lapidibus verberauit. Quibus diebus etiam ALEXANDER Magnus, vere ille gurges miſeriarum atque atrociſſimus turbo totius orientis eſt natus. Tunc Demoſthenes orator agnoſcitur, Ariſtoteles philoſophus ore omnium celebratur, Plato moritur, poſt quem Academiam Seuſippus tenuit.

Quod regnante Arxe, Romanorum matronæ in ſcelere venefico ſunt deprehenſæ. Philippus autẽ Macedonum rex, pater Alexandri Magni, bella plurima peregit, ciuitates euertit, nationes innumeras perdomuit.

CAP. XIX.

ARxes filius Ochi, annis quatuor apud Perſas regnat. A reædificatione vero templi annos centum ſeptuaginta vnus erat. Iaddus vero defuncto Iohanne patre illius principatum ſuſcepit ſacerdotij Iudæorum. Quibus diebus incredibili rabie, & amore ſcelerum Romanæ matronæ exarſerunt. Erat vtique fœdus ille ac peſtilens annus, impletæque iam vndique cateruatim ſtrages gerebantur. Et adhuc tamen penes omnes de corrupto aere ſimplex credulitas erat, cum exiſtente quadam ancilla indice & conuincente, primum multæ matronæ vt biberent, quæ coxerant, venena compulſæ. Deinde ſimul vt hauſere, conſumptæ ſunt. Tanta autem multitudo fuit matronarum in his facinoribus conſciarum, vt CCCLXX. damnatæ ex illis ſimul fuiſ-

ſe ferantur. Tunc Alexander rex Epirotarum, Alexandri illius magni auunculus, traiectis in Italiam copiis, cum bellum aduerſus Romanos pararet, & circa finitimas Romæ vrbes firmare vires exercitus ſui, auxiliaque vel ſibi acquirere, vel hoſtibus ſubtrahere ſtudens, bellis exerceretur: a Samnitibus, qui Lucanæ genti ſuffragabātur, maximo bello in Lucania victus atque occiſus eſt. Hunc alij ferunt fuiſſe Pyrrum, qui a Tarentinis euocatus, vt auxilia eis præberet aduerſus Romanorum arma, Tarentus vero Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondam & Apuliæ, totiuſque Lucaniæ caput, diuitiis, magnitudine, muris, portu ipſoque ſitu mirabilis. Igitur Pyrrhus, ſemi Græcam ex Lacedæmoniis conditoribus ciuitatem vindicaturus, cum totis viribus Epiri Theſſaliæ, Macedoniæ incognitiſque in id tempus elephantis, mari, terra, viris, equis, armis, addito inſuper ferarum terrore, quarum magnitudine & deformitate, & nouo odere ſimul, ac ſtridore. Leuino conſule, in prima pugna conſternati Romanorum equi, cū incognitas ſibi beluas, amplius quā erant ſuſpicarentur, fugam, ſtragemque late dederunt. Hoc bellum in Apulia, deinde in Aſculo melius dimicatum eſt, Curio, Fabritioque cōſulibus. Iam quippe terror beluarum exoleuerat, & Gaius Munitius quartæ legionis haſtatus, vnius promuſcide abſciſa, mori poſſe beluas oſtenderat. Itaque in ipſos pila congeſta ſunt, & in turres vibratæ faces, tota hoſtium agmina, ardentibus ruinis operuerunt: nec alius cladi finis fuit, quam eos nox dirimeret, poſtremuſque fugientium rex ipſe a ſatel-

ſatellitibus humero ſaucius in armis ſuis ruit. Lucaniæ pugna ducibus iiſdem, quibus ſuperius, ſed bello & pace foris & domi omnem in partem Romana virtus, tum ſe approbauit. Cum Pyrrhus ille terribilis, poſt primæ pugnæ victoriam, intellecta Romanorum virtute, facto fœdere (quamuis vinceret) in amicitiam recipi voluit, ſed abnegauit ſenatus. Nec aliam magis, quam Tarentinam oſtendit populi Romani fortitudinem, ſenatus ſapientiam, ducum magnanimitatem: nec alius pulchrior in vrbe aut ſpecioſior triumphus intrauit. Ante hunc diem nihil præter pecora Volſcorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum, fracta Samnitum arma viderunt. Tum autem ſi captiuos aſpiceres, Moloſſi, Theſſales, Macedones, Brutius, Apulus, atque Lucanus: ſi pompam, aurum, purpuram, ſigna, tabulæ, Tarentinæque deliciæ. Sed nihil libentius populus Romanus aſpexit, quam illas, quas timuerat, cum turribus ſuis beluas: quæ non ſine ſenſu captiuitatis, ſummiſſis ceruicibus victores equos ſequebantur. Sed quoniam gentium diuerſarum actus, partim libando recenſere diſpoſui: nunc Alexandri iſtius caſu commonitus, de Philippo Lacedæmoniorum rege, qui Olympiadem huius Alexandri Epirotæ ſororem vxorem habuit, ex qua Alexandrum Magnum genuit, pauciſſimis annis retro repetitis, magna paruis, inquantum potero, colligam ſyllabis. Igitur Philippus Amintæ filius, Alexandri pater, regnum Macedonum adeptus x x v. annis tenuit: quibus hos omnes acerbitatum aceruos,

cunctoſque malorum moles ſtruxit. Hic primum ab Alexandro fratre obſes Thebanis datus, per triennium apud Epaminondam, ſtrenuiſſimum imperatorem, & ſummum philoſophum eruditus eſt. Ipſo autem Alexandro ſcelere Euridicis matris occiſo, quamuis etiam commiſſo adulterio, & altero primum filio interfecto: filiaque viduata, generi nuptias, mariti morte pepigiſſet, compulſus a populo regnum quod paruo occiſi fratris filio tuebatur ſuſcepit qui cum foris concurſu exurgentium vndique hoſtium, domi autem deprehenſarum ſæpe inſidiarum metu fatigaretur, primum bellum cum Athenienſibus geſſit, quibus victis, arma ad Illyrios tranſtulit: multiſq. milibus hoſtium trucidatis, Lariſſam vrbem nobiliſſimam cepit. Inde Theſſaliam non magis amore victoriæ, quam ambitione habendorum equitum Theſſalorum, quorum robur vt exercitui ſuo admiſceret, inuadit. Ita Theſſalis ex improuiſo præoccupatis atque in poteſtatem redactis, iungendo equitum peditumque fortiſſimas turbas & copioſas, inuictiſſimum fecit exercitum. Igitur victis Athenienſibus ſubiectiſque Theſſalis Olympiadem Auruchæ regis Moloſſorum ſororem duxit vxorem. Qui Aurucha cum per hoc quod ſocietatem Macedonum affinitate regis paciſcebatur, imperium ſuum ſe dilataturũ putaret: per hoc deceptus amiſit, priuatuſque in exilio cõſenuit. Deinde Philippus, cum Mothonam vrbem oppugnaret, ictu ſagittæ oculum perdidit. ipſam vero vrbem mox expugnauit & cepit, exin Græciã prope totam conſiliis præuentam viribus domuit

domuit. Quippe Græciæ ciuitates, dum imperare ſingulæ cupiunt, imperium omnes perdiderunt, & dum in mutuum exitium ſine modo ruunt, omnibus perire, quod ſingulæ amitterent, oppreſſæ demum ſeruienteſque ſenſerunt. Quarum dũ inſanas concertationes Philippus veluti ſpecula obſeruat, auxiliumque ſemper inferioribus ſuggerendo, cõtentiones bellorum fomites callidus doli artifex fouet: victos ſibi pariter victoreſque ſubiecit. Igitur quantis affecerit totam Græciam miſeriis, alioſq. a quibus in pace ſuſceptus hoſtiliter inuadit, crudeliter diripit, omnique ſocietatis cõſcientia penitus abolita: coniuges, liberoſque omnium ſub corona vendidit, templaque vniuerſa ſubuertit. Poſt hæc in Cappadociam tranſiit ibique bellum pari perfidia geſſit: captos per dolum finitimos reges interfecit, totamque Cappadociã ſuo imperio ſubdidit. Inde poſt cædes, incendia, ac prædationes, quas geſſerat in vrbibus ſociis, ad parricidia conuerſus, fratres quos cohæredes regni verebatur, interfecit, ſupplicio ac neci dedit. Inde omnium vrbes fineſque populatus, cruenta præſentia effecit, vt etiam abſens timeretur. Igitur alios populos a ſedibus ſuis auulſos, finibus hoſtiũ opponit: alios in extremis regni terminis ſtatuit: quoſdam æmulatione viriũ, ne poſſint quod poſſe creduntur, in ſupplementa exhauſtarum vrbiũ diuidit. Ita glorioſiſſimum illud quondam florentis Græciæ corpus, in multas laceratasque particulas, extincta primum libertate concidit. Præterea cũ eum duo fratres Thraciæ reges, ex conſenſu præoptauiſſent iudicem, Philippus more ingenij ſui

ad iudicium tanquam ad bellum cum inſtructo exercitu ingreſſus, inſcios iuuenes vita regnoque priuauit. Ad Scythiam quoque cum Alexandro filio prædandi intentione pertranſiit: commiſſoque prælio, cum Scythę & numero & virtute pręſtarent, Philippi fraude vincuntur. In ea pugna viginti milia puerorum ac fœminarum Scythicæ gentis capta: pecoram magna copia abducta, auri atque argenti nihil repertum. Nam & ea res primo fidem inopiæ Scythicæ dedit. Viginti milia nobilium equarum ſufficiendo generi in Macedoniam miſſa ſunt. Sed reuertenti Philippo Triballi bello obuiant, in quo ita Philippus in fœmore vulneratus eſt, vt per corpus eius equus interficeretur. Statim vero vt conualuit, Athenienſibus bellum intulit, qui in tanto diſcrimine poſiti, Lacedæmonios quondam hoſtes, tunc ſocios aſciſcunt, totiuſque Græciæ ciuitates, legationibus fatigant, vt communem hoſtem, communibus viribus petant Itaque aliquantæ vrbes Athenienſibus ſeſe coniunxere. Quaſdam vero ad Philippum belli metus traxit. Prælio commiſſo, cum Athenienſes longo maiore numero militum præſtarent, aſſiduis tamen bellis indurata Macedonum virtute vincuntur. Quam pugnã longe omnibus ante rioribus bellis atrociorẽ fuiſſe, ipſe rerũ exitus docuit. Nam hic dies apud vniuerſam Græciam acquiſitæ dominationis gloriam & vetuſtiſſimæ libertatis ſtatum finiuit. Poſtea Philippus cruentiſſimam victoriam in Thebanos & Lacedæmonios exercuit. Siquidem principes ciuitatũ. alios ſecuri percuſſit, alios in exilium egit, omnibus

bus bonis priuauit. Pulſos dudum a ciuibus in patriam reſtituit. Ex quibus trecentos exules iudices rectoreſque præfecit: qui vt antiquum dolorē noua poteſtate curarent, preſſos infeliciter populos in ſpem libertatis reſpirare non ſinebant. Præterea magno delectu militum in ſubſidium regiæ diſpoſitionis ex tota Græcia habito, ducenta milia peditum & quindecim milia equitum abſque exercitu Macedonum, & infinita gentium barbararum Perſica expeditione in Aſiam miſſurus inſtruxit. Tres duces. hoc eſt, Parmenionem. Amintam, & Attalum, præmittendos in Perſas legit. Et dum ſupraſcriptæ copiæ de Gręcia congregātur, Alexādri, qui erat Olympiadæ vxoris ſuæ frater, & poſtea a Sabinis in Lucania proſtratus eſt, vt ſupra memorauimus quem Epiri regē ob mercedē ſtupri in eum perpetrati, cōſtituerat, nuptias in copulando ei filiam ſuam Cleopatram celebrare decreuit. Qui cū pridie quā occideretur, interrogatus fuiſſet, quis finis homini magis eſſet optandus, reſpōdiſſe fertur: Eū eſſe optimū, qui viro forti poſt virtutū ſuarū gloriam in pace regnāti ſine conflictione corporis, & dedecore añimę, ſubitus & celer inopinato ferro potuiſſet accidere. Quod ipſi mox obtigit. Igitur per viginti & quinq; annos, incēdia ciuitatum, excidia bellorū, ſubiectiones prouinciarū, cędes hominū, opū rapinas, prædas pecorum, mortuorum venditiones, captiuitateſque viuorū, vnius regis fraus, ferocia & dominatus agitauit. Sufficeret iſta ad exēplum miſeriarum inſinuata memoriæ noſtræ geſta per Philippum, etiā ſi Alexāder ei non ſucceſſiſſet in regnū.

De grauiſſimis prælиis inter Samnites & Romanos, illiis diebus geſtis. Quibus & Romani à Samnitibus victi, & ſub iugum ſeruitutis miſſi, iterumque Romani victores per Papyrium ducem ſuum Samnites vicerunt & iugum depoſuerunt.

C A P. X X.

ROmani porro, cum iam bello viginti milia Samnitum, Fabio magiſtro equitum, pugnam conferente, cecidiſſent: circumſpectiore cura Samnites, ac magis inſtructo apparatu, apud Candinas furculas conſederunt. Vbi cum Q. Veturiũ, & poſthumium conſules, omneſque copias Romanorũ anguſtiis locorũ, armiſque clauſiſſent, Pontius dux eorum intantum abuſus eſt victoriæ ſecuritate, vt Herennium patrem conſulendum putaret, vtrum occideret clauſos, an parceret ſubiugatis. Vt viuos tamen dedecori reſeruaret, elegit. Romanos etiam antea ſæpiſſime vinci & occidi: nunquam autem capi, aut ad deditionem cogi potuiſſe, conſtabat. Itaque Samnites victoria potiti, vniuerſum exercitum Romanum turpiter captum, armis, etiam veſtimentiſque nudatum, tantum ſingulis vilioribus operimentis, ob verecunda corporum tegenda conceſſis, ſub iugum miſſum, ſeruitioque ſubiectum, longum agere pompæ ordinem, præceperunt. D C. autem equitibus Romanis, in obſidatũ receptis, oneratos ignominia cæteris rebus vacuos conſules remiſerunt. Poſteriore anno, infringunt Romani firmatam cum Samnitibus pactionem, eoſque in bellum cogunt. Quod Papyrio conſule inſiſtente commiſſum, magnas ſtrages vtriuſque populi dedit,

dedit, cũ hinc ita recẽtis infamæ, inde gloria proximę victorię pugnãtes inſtimularet. Tandem Romani pertinaciter moriendo vicerunt: nec cædi pariter vel cædere deſtiterunt, niſi poſtquam victis Samnitibus & capto duce eorum, iugum repoſuerunt ſeruitutis. Idem deinde Papyrius Sutricum expulſo inde Samnitico præſidio, expugnauit & cepit. Hic autẽ Papyrius adeo tunc apud Romanos bellicoſiſſimus ac ſtrenuiſſimus habebatur, vt cum Alexander Magnus, diſponere diceretur ab Oriẽte diſcedens, obtinere viribus Africam, atque inde Italiam tranſuehi. Romani inter cæteros duces, tũc in Republica ſua optimos, hũc præcipuum fore, qui Alexandri impetum ſuſtinere poſſet, meditarẽtur. Quibus diebus quidã Hãno nomine priuatis opibus Reipublicę vires ſuperãs, inuadedę dominationis hauſit cupiditatem cui rei conſilium vtile ratus eſt, vt ſimulatis vnicę filię nuptiis, omnes ſenatores quorũ dignitatẽ obſtaturã incœptis ſuis arbitrabatur inter pocula veneno necaret. Quę res per miniſtros prodita, ſine vltione vitata eſt: ne in viro potẽti, plus negotij faceret res cognita, quã cogitata. Hoc cõſilio eluſus Hãno, alio machinamento facinus aggredi parat, ſeruitia cõcitat, quibus repẽte incautã vrbẽ opprimeret. Sed cũ ante ſtatutã cędibus diẽ, proditũ ſe præuentũque intellexiſſet, caſtellũ quoddã cũ viginti milibus ſeruorũ armatis occupauit. Ibi dum Afros, regemque Maurorum concitat, captus eſt: ac primo virgis cæſus, deinde effoſſis oculis, & manibus cruribuſque fractis, velut a ſingulis mẽbris pœna exigeretur, in cõſpectu populi, ne-

catus eſt. Corpus verberibus lacerum cruci ſuffixum eſt: filij cognatique omnes ſupplicio traditi, ne quis eum eiuſdem familiæ vnquã aut imitari, aut vlciſci meditaretur. Hæc tẽporibus Philippi geſta ſunt. Quo in tempore Xenocrates philoſophus illuſtris habetur.

Regnante Dario, quem Alexander occidit, Iaddus princeps & ſacerdos Iudæorũ depulit fratrem ſuum Manaſſem a ſacerdotio, quia duxerat vxorem filiam Satrapæ Samariæ. Qua occaſione ædificatum eſt templum in monte Garzarim, ad inſtar Hieroſolymitani. CAP. XXI.

DArius Arſami filius annis * v. (*al.* v i.) a reædificatione vero templi anni ſunt CLXXVI. Iaddus princeps ſacerdotum erat Iudæorum. Erat autem huius frater Manaſſes, cui ſuam filiam delegauit vxorem Sanabalath miſſus a Dario ad Samariam ſatrapa genere Cutheus, ex quibus & Samaritæ deſcendunt: Principes quoque ſacerdotum cũ populo hoc indigne ferebant. Nam extitiſſe etiam priorem captiuitatem per hæc coniugia mala putabãt: ꝙ multi in his peccaſſẽt, dũ non vxores prouinciales ducerent. Iubebant ergo Manaſſẽ diſiũgi ab vxore, aut non introire ſacrarium. Manaſſes aũt prohibit⁹ a fratre accedere ad altare: ad ſocerũ Sanabalath peruenit. Itaque Sanabalath nõ ei ſolũ ſacerdotiũ, ſed etiã principatũ ſacerdotij, & potentiã ac honorem omnium locorũ ſibi ſubiectorũ dare promiſit. Qua de re tẽplum ei accepta occaſione oportuni temporis ædificauit, ad inſtar Hieroſolymorum ſuper motem Garzirim,

qui

qui latior omnibus Samariæ mõtibus apparebat, quoniam Alexandrum aduerſus principem ſacerdotum Sanabalath ira cõmotum nouit, dum non venalia exercitui, & ea quæ prius Dario conferre ſolebat, mitteret Alexãdro, dũ obſideret Tyrum. Sanabalath nanque iam deſperato Dario, eligens de ſuis octo milia, profectus eſt ad Alexandrum. Cuius adeptus eſt gratiam: & ab eo impetrauit, vt templum ædificaret iam prædictum. Hoc autem & rei profuturum viſum eſt: vt in duas partes potentia Iudæorum eſſet diuiſa, ne gens coniuncta rebellaret. Permanſit autem templum illud, & ſi quis culpam habuiſſet apud Hieroſolymitas, aut de cibo inlicito ſeu de tranſgreſsione legis, ad Sychemitas recedebat: in his conſtituti Hieroſolymitæ degebant.

Quibus diebus Alexander regnum adeptus Macedonum, defuncto patre quanta & qualia intra ſuam egerit gentem, Parthoſque primum bello ſuperauerit, inde autem Aegyptum Syriamque ſubiugando Hieroſolymam peruenit intactumque templum reliquit muneribus honoratum, iterumque duobus præliis copias Parthorum delens. demum interemit Darium, in alienos crudeliſſimus, in proximos impius exiſtens.

Cap. XXII

ALexander vero rex Macedonum, patri Philippo ſucceſſit in regnum, qui primam experientiam animi & virtutis ſuæ compreſſis cele-

riter Græcorum motibus dedit. Quibus author vt ab imperio Macedonum deficerent, Demoſthenes orator auro Perſarum corruptus extiterat. Itaque Athenienſibus bellum deprecantibus remiſit: quos inſuper etiam multo metu ſoluit. Thebanos cum diruta ciuitate deleuit, reliquos ſub corona vendidit. Cæteras vrbes Achaiæ & Theſſaliæ vectigales fecit. Illyrios & Thracas tranſlato mox abhinc bello domuit. Inde profecturus ad Perſicum bellum, omnes cognatos ac proximos ſuos interfecit. In exercitu eius fuerunt peditũ XXXII. milia, equitum IIII. milia D. naues CLXXX. ac tam parua cum manu, vniuerſum terrarum orbem, vtrum mirabilius ſit quia vicerit, an quia aggredi auſus fuerit, incertum eſt. Primo eius cum Dario rege congreſſu, ſexcenta milia Perſarum in acie fuere, quæ non minus arte Alexandri ſuperata quam virtute Macedonum terga verterunt. Magna igitur cædes Perſarũ fuit. In exercitu vero Alexandri centum viginti equites & nouem tãtum pedites defuere. Deinde Gordien Phrigiæ ciuitatem, quæ nunc Sardis vocitatur, obſeſſam expugnatamque cepit, ac direptioni dedit. Inde nunciatur ei Darij cum magnis copiis aduentus. Qui timens anguſtias locorum quibus inerat, Taurum montem mira celeritate trãſcendit: & quingentis ſtadiis ſub vna die curſu tranſmiſſis Tharſum venit. Ibique cum ſudans in Cidnum præfrigidum amnem deſcendiſſet, obriguit: contractuque neruorum proximus fuit morti. Interea Darius cum trecentis milibus peditum, & centum milibus equitum in aciem procedit. Mouebat

Mouebat hæc multitudo hoſtium etiam Alexandrum: maxime reſpectu paucitatis ſuæ: quamuis iam pridem, ſexcentis milibus hoſtium eadem paucitate ſuperatis, non ſolum non timere pugnam, ſed etiam victoriam ſperare didiciſſet. Itaque cum intra iactum teli vterque conſtitiſſet exercitus, & intentos ad ſignum belli populos diſcurrentes principes, variis incitamentis acuerent: ingentibus vtrimque animis pugna committitur, in qua ambo reges, & Alexander ſcilicet & Darius, vulnerantur, ac tamdiu certamen anceps fuit, quoadusque fugeret Darius. Exinde cædes Perſarũ ſubſecuta eſt. Ibi tunc peditum octoginta milia, equitum x. milia cæſa, capta x l. milia fuere. Ex Macedonibus vero cecidere, pedites c x x x. equites c l. In caſtris Perſarum multum auri, cæterarumque opum eſt repertum, inter captiuos caſtrorum mater & vxor eademque ſoror, & filię duæ Darij fuere, quarum redemptionem Darius, cum etiam oblata regni dimidia parte non impetraſſet, tertio cunctis Perſarũ viribus ſociorumque auxiliis contractis bellum inſtaurat. Sed dum hæc Darius agit, Alexander Parmenionem ad inuadendã Perſicã claſſem, cum copiis mittit: ipſe in Syriam proficiſcitur: vbi ex multis ſibi regibus cũ infulis vltro occurrentibus, alios allegit alios mutauit, alios perdidit. Inde ad Iudęam tendens Hieroſolymam aſcendit, cui Iaddus princeps ſacerdotum cum hyacinthina & aurea ſtola, habens etiam ſuper caput cidarim, ac laminam auream: cæteri vero ſacerdotes cum byſſinis ſtolis, reliqua multitudo cum veſtibus albis occurrunt.

Sic enim principi ſacerdotum conſulenti, dominus per ſomnium oſtenderat indignationem poſſe regis effugere. Alexander autem ſolus adiit, & nomen Dei quod in aurea lamina erat ſcriptum, adorauit: principemque ſacerdotum primus veneratus eſt. Omnibus vero Iudæis vna voce Alexandrum ſalutantibus & circumſtantibus regibus Syriæ & reliquis, hoc facientem ſtupuerunt, corruptamque regis mentem putauerunt. Parmenius vero ſolus eum interrogauit dicens: cur eum omnibus adorantibus, ipſe adoraſſet principem ſacerdotum gentis Iudææ. Cui ille: Non hunc, inquit, adoraui, ſed Deum, cuius principatu ſacerdotij functus eſt. Nam per ſomnium in huiuſmodi eum habitu conſpexi, adhuc in Dio ciuitate Macedoniæ conſtitutus. Dumque mecum cogitaſſem, an poſſem Aſiam vincere: incitauit me nequaquam negligere, ſed confidenter tranſire: Nam ſe perducturum meum dicebat exercitum, & Perſarum traditurum potentiam: idcoque neminem alium in tali ſtola videns, cum hunc animaduertiſſem habens viſionis & probationis nocturnæ memoriam ſalutaui: Exinde arbitror me diuino iuuamine delectum, Dariumque viciſſe, virtutemque ſoluiſſe Perſarum. Præterea & omnia quæ meo corde ſperantur, prouentura confido. Poſtquam Permenioni locutus eſt: principem ſacerdotum honorans, accurrentibus reliquis ſacerdotibus ad ciuitatem vſque peruenit. Ad templum aſcendens ſacrificauit Deo, ſecundum ſacerdotis oſtenſionem: ipſi autem principi ſacerdotũ, & reliquis ſacerdotibus munificenter

multa

multa donauit. Oblato vero ei volumine Danielis, in quo ſcriptũ erat quendam Græcorum perditurum Perſarum potentiam, arbitratus ſeipſum eſſe quem ſcriptura ſignificabat, conuocans Iudæos iuſſit pętere, quas vellent accipere donationes. Principe ergo petente, vt liceret patriis vti legibus & ſeptimum annum ſine tributis eſſe mandaret: omnia conceſſit. Inde ad alias vrbes profectus, Tyrum vrbem antiquiſſimam & florentiſſimam fiducia Carthaginenſium ſibi cognatorum obſiſtentem oppreſſit & cepit. Exin Syriam, Rhodum atque Aegyptum, pertinaci furore peruadit. Inde ad templum Iouis Hammonis pergit: vt mendacio ad tempus compoſito, ignominiam ſibi patris incerti, & infamiam adulteræ matris aboleret. Nã accerſitũ ad ſe phani ipſius antiſtitem, ex occulto monuit, quid ſibi tanquã conſulenti reſponderi velit, ſicut hiſtorici eorum dicunt. Ita certus Alexãder fuit, nobiſque prodidit diis ipſis ſurdis & mutis, vel in poteſtate eſſe antiſtitis, quid velit fingere: vel in volũtate cõſulentis, quid malit audire. Reuertens ab Hãmone ad tertium bellum Perſicũm, Alexãdriam in Aegypto condidit. Darius vero ſpe pacis amiſſa, quadringenta quatuor peditum, & centum milia equitum, Alexandro ab Aegypto reuertenti, apud Tharſum bello opponit. Nec pugnæ mora, omnes cæca rabie in ferrum ruunt. Macedones toties a ſe victis hoſtibus animoſi: Perſæ niſi vincant, mori præoptantes: raro in vllo prælio tantum ſanguinis fuſum eſt. Sed Darius cum vinci ſuos videret, mori in bello paratus, perſuaſu ſuorum fugere compulſus eſt.

Hoc prælio Aſiæ vires, & regna conciderunt, totuſque oriens, in poteſtatem Macedonici ceſſit imperij, atque ita attrita eſt in hoc bello Perſarũ omnis fiducia, vt poſt hoc nullus rebellare auſus ſit. Patienterque Perſæ poſt imperium tot annorum iugum ſeruitutis acceperunt. Alexander trigintaquatuor cõtinuis diebus caſtrorum prædam percenſuit, Perſepolim caput Perſici regni, famoſiſſimam & confertiſſimam opibus totius orbis inuaſit. Darium vero cum a propinquis ſuis vinctum compedibus aureis teneri comperiſſet, perſequi ſtatuit. Itaque iuſſo vt ſubſequeretur exercitus, ipſe cum VI. milibus equitum profectus, inuenit in itinere ſolum relictum multis confoſſum vulneribus Darium, extrema vitæ per vulnera efflãtem Hunc mortuum, inani miſericordia referri in ſepulchra maiorũ, ſepelirique præcepit. Cuius nõ dicam matrem, vel vxorem, ſed etiam paruulas filias crudeli captiuitate retinebat. In tanta malorum multitudine difficilima dictis fides, tribus prælijs, totidemque annis, quinquies decies centena milia equitum cõſumpta, & hæc quidem ex eo regno, illiſque populis, vnde iam ante annos non multo plures, decies nouies centena milia profligata referuntur: quanquam extra has clades, per eoſdem tres annos, & Aſiæ ciuitates plurimæ oppreſſæ ſint, & Syria tota vaſtata, Tyrus exciſa, Cicilia exinanita, Cappadocia ſubacta, Aegyptus addicta ſit, Rhodus quoque inſula vltro ad ſeruitutem tremefacta ſucceſſerit, plurimæque ſubiectæ, Tauro prouinciæ, atque ipſe mons Taurus diu detractatum iugum domitus & victus acceperit,

acceperit,& ne forte tunc quiſquam opinetur vel orientem ſolum Alexandri viribus ſubactum, vel Italiam tantummodo Romana inquietudine fatigatam,tunc etiam bellum Hagidis Spartanorum regis in Gręcia, Alexandri regis Epiri in Lucania, Zophyrionis pręfecti in Scythia gerebatur. Quorum Hagidis Lacedæmoniis excitata rebellante ſecum vniuerſa Græcia cum Antipatre, fortiſſimis copiis congreſſus, inter magnas vtrorumque ſtrages & ipſe procubuit. Alexander autem in Italia affectans occidentis imperium, æmulans ALEXANDRVM Magnum, poſt numeroſa & grauia bella ibidem geſta a Brutiis Lucretiiſque ſuperatus eſt, corpuſque eius ad ſepulturam venditum, vt ſupra memini. Zophyrion vero præfectus Pōti, adunato triginta milium exercitu, Scythis bellum inferre auſus, & vſque ad internetionem cæſus, funditus cum omnibus copiis ſuis abraſus eſt. Occiſo nanque Dario, vt præmiſimus, Perſarum regnum concidit. Alexandrinorum autem naſcitur, quod regnum eſt Aegypti. Alexander Macedo annis quinque. Huius enim quinque anni poſtremi, in ordine numerātur, quibus monarchiam obtinuit orbis. Nam ſeptem eius priores, ſub regno Perſarum ſupputantur. A reædificatione vero templi, annus centeſimus octogeſimuſprimus erat.

Conſtructa Alexandria in Ægypto, deſtructoque Perſarum imperio, per quinquennium Alexander monarchiam obtinuit orbis, plurimas deuincens gentes, Indiamque petens ſubiugauit, cæteraſque

nationes inacceſſibiles circa Oceani littora ſitas, bello oppreſſit & cepit. Demum Babyloniam rediens, hauſto veneno interiit.

CAP. XXIII.

IGitur Alexander Magnus poſt Darij mortem, Hircanos & Mardos ſubegit. Vbi etiam illum adhuc bello intentũ, Haleſtris ſiue Minothea excitata ſuſcipiẽdæ ab eo ſobolis gratia, cum c c c. mulieribus procax Amazõ inuenit. Poſt hęc Parthorum pugnam aggreſſus, quos diu obnitentes, deleuit propemodũ, antequam vicit. Inde Trancas, Euergetas, Parimas, Parapemenos aggreſſus, Adarpios, cæteroſque populos, qui in radice Caucaſi morabantur, ſubegit: vrbem ibi fecit ALEXANDRIAM, ſuper amnem Danaim conſtitutã. Sed nec minor eius in ſuos crudelitas, quam in hoſtem rabies fuit. Docet hoc Amintas conſobrinus occiſus, nouerca, fratreſque eius necati, Parmenio & Philotas trucidati, Attalus, Eurilochus, Pauſanias, multique Macedoniæ principes extincti. Clitus quoque annis grauis amicitia vetus, nefarie interfectus. Qui cum in conuiuio fiducia amicitiæ regiæ aduerſus regem ſua opera patri PHILIPPO præponentem, memoriam patris tueretur: ab offenſo fruſtra regẽ venabulo transfoſſus, commune conuiuium cruentauit. Sed Alexander humani ſanguinis inxaturabilis, ſiue hoſtium, ſiue etiam ſociorum, recentem tamen ſemper ſitiebat cruorem. Itaque pertinaci impetu in bella procurrens, Choraſmos & Dachas, indomitam gentem in deditionem accepit.

accepit. CHALLISTENEM philoſophum, ſibique apud Ariſtotelem condiſcipulum, cum plurimis aliis principibus, cum eum depoſito ſalutandi more, vt Deum non adoraret occidit. Poſt hęc INDIAM petit, vt Oceano, vltimoque oriente finiret imperium, Niſam vrbem adiit, Dædalos montes, regnaque Cleophilis reginæ expugnauit. Quæ cum ſe dedidiſſet, concubitu regnum redemit. Peragrata, perdomitaque Alexander India, cum ad ſaxum miræ aſperitatis & altitudinis, in quo multi populi confugerant, perueniſſet, cognoſcit Herculem ab expugnatione eiuſdem ſaxi terræ motu prohibitum. Aemulatione permotus, vt Herculis acta ſuperaret, cum ſummo labore ac periculo ſaxo potius, omnes loci eius gentes in deditionem accepit. Cum Poro fortiſſimo Indorum rege, cruentiſſimum bellum geſſit, in quo Alexander, cum ipſo Poro ſingulariter congreſſus, occiſoque deiectus equo, cōcurſu ſatellitū preſentiam mortis euaſit, Porus multis vulneribus cōfoſſus & captus eſt. Quo ob teſtimonium virtutis regno reſtituto, duas ibi cōdidit ciuitates Nicęam & Bucifalem, quā de nomine equi ſui ita vocari præcepit. Qui vero pleni us ſcire voluerit quæ in India Alexāder pertulerit in inuiis locis, cū immaniſſimis beluis ac ſerpētibus auream domū etiam Pori regis prædicti, quæ aureis fulciebatur columnis, miræ magnitudinis, & cæteris mirabilibus ibi repertis, epiſtolam Alexandri ad matrem & ad magiſtrum directam, legendo percurrat. Inde Adreſtas, Catthenos Perſidas, & Gandaridas, cæſis eorum exercitibus

Macedones expugnauere. Cum ad Choſides ventum eſſet, ibi contra cc. milia equitum hoſtium pugnam conſeruerunt, & cum iam feſſa ætate detriti, animo ægri, viribus laſſi, difficile viciſſent; caſtra ob memoriam plus ſolito magnifica condiderunt. Exin Alexander ad amnem Ageſinen pergit, per hunc in Oceanũ deuehitur, vbi Greſſonas, Siboſque, quos Hercules condidit, oppreſſit. Hinc Mandros, & Subagras nauigat. Quæ gentes cum armatis LXXX. milibus peditum, & LX, milibus equitum excipiunt, commiſſoque prælio diu anceps, & cruenta pugna, tandem triſtem pene victoriam Macedonibus dedit. Nam fuſis hoſtium copiis, Alexander exercitum ad vrbem duxit, & cum murum prius aſcendiſſet, vacuam ciuitatem ratus, ſolus introrſus deſiliuit. Quem cum vndique infenſi hoſtes circumdediſſent, incredibile dictu eſt, vt eum non multitudo hoſtium, non vis magna telorum, non tantum laceſſentium clamor terruerit, ſolus tot milia ceciderit ac fugarit. At vbi ſe obrui a circumfuſa multitudine perſenſit, muri obice poſteriora tutatus, contrarios facilius eouſque ſuſtinuit, donec ad periculum eius, clamoremque hoſtium perfractis muris exercitus omnis irrumperet. In eo prælio ſagitta ſub mamma traiectus, fixo genu eatenus pugnauit, donec eum, a quo vulneratus eſſet, occideret. Inde conſcenſis nauibus, cum Oceani littora peragraret, ad vrbem quandam, cui Ambira rex præerat, peruenit, ſed in expugnatione ciuitatis, magnam partem exercitus, ſagittis hoſtium veneno illitis amiſit, ac poſt herbam

bam per ſomnium ſibi oſtenſam & in potum ſauciis datam, cum reliquis ſubueniretur, vrbem expugnauit & cepit. Poſt quaſi circumactam, & de Oceano Indum flumen ingreſſus, Babyloniam celeriter rediit, vbi cum exterritarum totius orbis prouinciarum legati operiebantur, hoc eſt, Carthaginenſium, totiuſque Africæ ciuitatum. Sed & Hiſpanorum, Gallorum, Siciliæ, Sardiniæque plurimæ. Præterea partis Italiæ tantus timor in ſummo oriente conſtituti ducis, populos vltimi occidẽtis inuaſerat, vt inde peregrinam cerneres toto mũdo legationẽ, quo vix crederes perueniſſe rumorem. Alexander vero apud Babyloniam, cũ adhuc ſanguinem ſitiens, male caſtigata auiditate, miniſtri inſidiis venenum potaſſet, interiit.

De bellis inter Romanos & Samnites atque Gallos, eo tempore geſtis, quo Alexander vaſtabat orientem, & de multimodis vtrinque confligendo miſeriis. CAP. XXIV.

PEr idem tempus apud Romanos gerebantur hæc: Fabio Maximo, Q. Decio Mure conſulibus, quatuor fortiſſimi, florentiſſimique Italiæ populi, in vnum agmen, fœduſque coierunt. Nanque Hetruſci, Vmbri, Samnites & Galli, vno agmine conſpirantes, Romanos delere conati ſunt. Tremefacti hoc bello Romanorum animi, & labefactata fiducia eſt, nec auſi totum ſperare de viribus, dolo diuiſere hoſtes: ſatius pluribus rati, ſe bellis implicare quam grauibus. Ita cum quibuſdam ſuis ad populãdos hoſtilès agros in Vmbriam, Hetruſciamque præmiſſis, Vmbrorum,

Hetruſcorumque exercitum redire ad tuitionem ſuorum coegiſſent:cum Samnitibus & Gallis bellum inire properarunt. In quo bello cum Gallorum impetu Romani premerentur. Decius conſul occiſus eſt,Fabius tamen poſt magnam Decianæ partis ſtragem,tandem vicit. Eo prælio XL. milia Samnitum,ſiue Gallorum cęſa ſunt:Romanorum vero VII.milia, & Decij tantummodo, qui occiſus eſt,extincta referuntur. Fuiſſe autem abſque Hetruſcis & Vmbris, quos iſto Romani bello euocauerunt, Gallorum & Samnitum peditum CL. millia, CCCXXX. Equitum vero XLVII.milia.Liuius refert & Carpentarios mille in armis contra aciem ſtetiſſe Romanam. Hanc cruentam,triſtemque victoriam, peſtilentia ciuitatis onerauit,& triumphales pōpas, obuiæ mortuorum exequiæ polluerunt.Nec erat cui de triūpho gaudiū ſuaderetur: cū tota ciuitas, aut ægris ſuſpiraret aut mortuis.Sequitur annus, quo Romani inſtaurato a Samnitibus bello victi ſunt,atque in caſtra fugerunt.Poſtea vero Samnites nouum habitum,animumque ſumentes,hoc eſt,deargentatis armis ac veſtibus,paratoque animo ni vincant mori,bello ſeſe offerunt.Aduerſum quos Papyrius conſul cum exercitu miſſus, cum a populariis auguribus vana coniectantibus congredi prohiberetur:irridens eos, tam feliciter confecit bellum,quā conſtanter arripuit.Nam in hoc pręlio XII. milia hoſtium cæſa,III. milia capta referuntur.Alterō abhinc anno, Fabius Gurges conſul,male aduerſum Samnites pugnauit. Nanque amiſſo exercitu victus in vrbem refugit. Itaque cum

cum ſenatus de ſummouendo eum deliberaret, pater eius Fabius Maximus ignominiam filij deprecatus, legatum ſe filio iturum obtulit: ſi illi de pellendæ ignominiæ & gerendi iterũ belli facultas daretur. Qua impetrata, prælio que cõſerto, cũ ſubito pugnãtem filium conſulẽ, inſiſtente Pontio Samnitum duce: & infeſtis hoſtium telis concluſum videret, in medium ſe agmen pius ſenex equo vectus ingeſſit. Quo facto permoti Romani, tota ibi incubuere acie, donec ipſum ducem Pontiũ deleto hoſtili exercitu victũ, oppreſſumq. ceperũt: Cæſa ſunt in eo prelio Samnitũ * XXX. (*al.* XXXV.) milia: capta aũt IIII. milia, cũ rege ſuo. Tãdemque Sãniticum bellũ, quod per XL. & IX. annos, multa Romanorũ clade trahebatur, capti ducis deſtitutione finitũ eſt. Anno ſubſequẽte cũ Sabinis, Curio cõſule bellũ geſtũ eſt: vbi quot milia hoĩm interfecta, quot capta ſunt, ipſe cõſul oſtẽdit. Qui cũ in ſenatu magnitudinẽ acquiſiti agri Sabini, & multitudinẽ *populi (*al. capti populi*) referre vellet, numerũ explicare nõ potuit. Hinc Dolabella & Domitio cõſulibus, Lucani *Brutij (*al. Bratij*) Sãnites quoque cũ Hetruſcis & Senonibus Gallis facta ſocietate, cum rediuiuum contra Romanos bellũ molirentur, Romani ad exorandos Gallos miſere legatos. Quos cum Galli interfeciſſent, Cecilius prætor ob vlciſcendam legatorum necem, & comprimendum tumultum hoſtium, cum exercitu miſſus, ab Hetruſcis Galliſquẽ oppreſſus, periit. VII. præterea tribuni militum, in ea pugna occiſi, multi nobiles trucidati, *X. & VIII. (*al.* XIIII.) milia etiam

militum Romanorũ in illo bello proſtrata ſunt. Itaque quotieſcunque Galli exarſerunt, cum totis opibus ſuis Roma detrita eſt.

Qualiter Alexander monarchiam obtinuerit, & inter quos regnum crudeliter adeptum, diuiſerit: quæ etiam pars vnicuique obuenerit.

CAP. XXV.

IGitur Alexander tribus prælis, quinquagies centena milia ex copiis Perſarum fudit, vt fugerent. Interfectoque Dario, Aſiam obtinuit, Hircanos, cæteraſque gentes ſubiugauit. Ornem petram capit, Indum etiam fluuium tranſgreditur. Cum Poro & Axile Indorum regibus fortiſſimis conſerto prælio dimicat, ſuperiorque factus, vicit: Indiamque ſubiugauit. Poſtquam verò dominus gentium diuerſarum nuncupatus eſt, anno ætatis ſuæ XXXII. apud Babylonem moritur. Per XII nanque annos trementem ſub ſe orbem ferro preſſit. Mortuoque Alexandro, Macedonum duces diuerſas ſortiti ſunt prouincias mutuiſque bellis ſe conſumpſerunt. Ita per totum Macedoniæ regnum, hoc eſt per vniuerſam Aſiã & plurimã Europæ partem, vel maxime Libyæ, horrendi ſubito bellorũ globi confluxerũt. Qui cũ ea præcipua loca, in quibus exarſere, populati ſint: reliqua omnia terroris, rumoris, quaſi fumi caligine turbauerunt. Ergo ab Alexandro orbem celeriter ac fortiter acquiſitũ, dilaniauerũt XIIII. annis eius principes, & veluti opimam prædam, à magno leone proſtratam, auidi diſcerpſere catuli,

ſeque

ſeq. ipſos inuicē in rixā irritatos, prædę ęmulatione fregerūt. Quāuis etiam Alexandrinorum regū, id eſt, Aegyptiorum perſequi annorum numerū, regumque ſucceſſiones, hinc iam vſque ad Cæſaris Octauiani monarchiā decreuerim: tamē quas principes Alexandri partes obtinuerunt, vt innoteſcat, curabo. Itaque prima Ptholomæo, Aegyptus & Africa, Arabiæque pars ſorte euenit. Confinē huic prouinciæ Syriam, Laomedon Mitilenus, Ciliciam Philotas, Philo Illyrios, accipiunt. Mediæ maiori Acropatus, minori ſocer Perdiccę præponitur: Suſiſaniana gens Scynophrygia maior, Antigono Philippi filio aſſignatur. Liciam & Pamphiliam Nearchus, Cariam Caſſander, Lydiam Menander ſortiuntur. Leonnatus minorem Phrygiam accepit: Thracia & regiones Pontici maris Lyſimacho, Cappadocia cum Paflagonia Eumeni data. Summa caſtrorum Seleucho Antiochi filio ceſſit. Stipatoribus regis, ſatellitibuſque Caſſander filius Antipatri præficitur. In Bactriana vlteriore & Indiæ regionibus: præfecti priores, qui ſub Alexandro eſſe ceperunt, permanſerunt. Seres inter duos amnes Hydaſpen & Indum conſtitutos, Taxiles habuit: In colonias in Syriis conditas, Phytagon Agenoris filius mittitur. Parapamenos fine Caucaſi mōtis, Oxyarches accepit, Arachoſſi Chedroſiq. Sybitri decernūtur. Drācheos & Areos Statanor, Atrianos Amintas ſortitur, Sogdianos Scytheus, Itacanor Parthos, Philippus Hircanios, Fratrafernes Armenios, Thlepotemus Perſas, Peuceſtes Babylonios, Archoas Pelaſſus, Archelaus Meſopotamiam, adepti ſunt.

Mortuo Alexandro rege Macedonum, duces eius mutuis ſe bellis conſumpſerunt.

CAP. XXVI.

IGitur cauſa & origo bellorum epiſtola Alexādri regis fuit, qua iuſſit omnes exules patriç, libertatique reſtitui. Potentes enim ciuitatum Græciæ timentes, ne exules recepta libertate, vltionē meditarentur, à regno Macedonum defecerunt. Primi Athenienſes contracto xxx. millium exercitu & cc. nauibus, bellum cum Antipatro, cui Græcia ſorte venerat, geſſerunt. Poſt hæc bellū inter Antigonū & Perdiceā oritur grauiſſimū. Multis prouinciis & inſulis, ob auxilia vel negata vel præſtita dilaceratis: diu deliberatum vtrum in Macedoniā bellū transferretur, an in Aſia gereretur. Nouiſſime ipſe Perdicca Aegyptū cum ingēti exercitu petiit: ſicque Macedonia in duas partes diſcurrentibus ducibus, in ſua viſcera armatur. Ptholomæus Aegypti viribus & Cyrenenſibus copiis inſtructus, occurrere bello Perdiccæ parat, Perdicca cum Ptholomæo acerbiſſime congreſſus, amiſſis copiis, ipſe quoque interfectus eſt. Olympias vero Alexādri mater, poſt plurimas principum cædes, per Caſſandrum, qui Macedoniam obtinuerat, interfecta eſt. Hercules Alexandri filius, cum matre Roxa, in cuſtodia poſitus, cū iam xiiii. eſſet annorum, ab eodem Caſſandro occiſus eſt. Antigonus autem cum filio Demetrio cōgreſſus contra Ptholomæū & Caſſandrum, atque Lyſimachum, qui Seleuci ſocietate fulti erāt, prælio victus eſt. Ptholomæus iterum cū Demetrio naudi

naualı prælio conflixit: & cum omnem pene claſſem atque exercitum perdidiſſet, victus in Aegyptum refugit. Hac victoria elatus Antigonus, regẽ ſe cum Demetrio filio appellari iubet. Quod exẽplum omnes ſecuti, regium ſibi nomen, dignitatemque ſumpſerunt. Igitur Ptholomæus & Caſſander, cæteriq. alterius factionis duces, cum decipi ſe ab Antigono ſingillatim viderent, per epiſtolas ſe inuicẽ confirmantes, coeundi in vnum tempus, locumque condicũt, & bellũ aduerſus Antigonũ communibus viribus inſtruunt. Caſſander finitimorum bellis implicitus, Lyſimachũ clariſſimũ inter omnes ducem, cum ingenti manu, pro ſe ſociis in auxilium miſit. Seleucus quoque ex Aſia maiore deſcendens, nouus Antigono hoſtis acceſſit. Hic ſiquidẽ Seleucus plurima per orientem inter ſocios, regni Macedonici bella geſſit. Principio Babyloniam bello expugnauit, & cepit. Bactriantes nouis motibus aſſurgentes, perdomuit: tranſitum deinde in Indiam fecit, quæ poſt mortem Alexandri veluti detracto, excuſſoque a ceruicibus iugo, præfectos eius occiderat. Adunatis itaque copiis Ptholomæi, ſociorumque eius pugna committitur. Cuius quanto potentior apparatus, tanto ruina grauior fuit. Nam in eam tunc totius pene Macedonici regni vires cõciderunt. In ipſo bello Antigonus occiſus eſt. Sed finis belli huius initiũ alterius fuit. Nam cũ victorib. de prꝙda nõ conueniret, iterũ in duas factiones deducũtur: Seleucus Demetrio, Ptholomæus Lyſimacho iungitur. Caſſandro defuncto, filius Philippus ſuccedit: ſic quaſi ex integro noua

Macedoniæ bella naſcuntur. Antigoni filius Demetrius, augmento Græciæ, & totius Macedoniæ elatus, in Aſiam tranſire diſponit. Ptholomæus autem & Seleucus & Lyſimachus experti priore certamine, quantæ vires eſſent concordiæ, iterum ſocietate pacta, adunatiſque exercitibus bellum in Europam tranſferũt, aduerſus Demetrium. His ſe comitem & belli ſocium, Pyrrhus rex Epiri iungit, ſperans Demetrium Macedonia poſſe depelli. Nec ſpes fruſtra fuit: quippe exercitu eius corrupto, ipſoque in fugam acto, regnum Macedoniæ Pyrrhus inuaſit. Lyſimachus autem, qui Helleſpontum regebat, poſt interfectionem generi ſui, & necem filij, aſſiduis parricidiis cruẽtatus, a militibus propriis deſeritur. Qui ad Seleucũ tranſeuntes, hortati ſunt eum, vt Lyſimacho bellum inferret. Res nanque fœdiſſimi ſpectaculi erat, duos reges, quorum Lyſimachus annos natus LXXIIII. Seleucus autem LXXVII. de eripiendis alterutrum regnis concurrere, in acie ſtare, arma gerere, vltimum hoc quidem bellum Alexandri commilitonum fuiſſe, quod ad exemplum humanæ miſeriæ fuerit reſeruatum: quippe cum orbem terrarum, extinctis iam XXXIIII. Alexandri ducibus, ſoli poſſiderent, anguſtiſſimos ſenectutis ac vitæ ſuæ terminos non aſpicientes, anguſtos eſſe imperio ſuo totius mundi terminos arbitrabantur. In eo bello Lyſimachus, vel amiſſis vel interfectis prius ante hanc pugnam quindecim liberis: poſtremus occiſus eſt. Sic Lyſimachi ſolutio finis pugnæ Macedoniæ fuit, ſed nec Seleucus quidem tanta victoria impune lætatus eſt. Nam neque

que ipſe poſt ſeptuagintaſeptem annos quietem naturalis mortis inuenit, ſed extortam ſibi infeliciter vitam, velut immatura morte finiuit: quippe inſiſtẽte Ptholomæo, cuius ſororem Lyſimachus in matrimonio habuerat, inſidiis circumuentus occiſus eſt. Hæc ſunt inter parentes, filios, fratres, ac ſocios conſanguinitatis, ſocietatiſque cõmertia. Iiſdem etiam diebus cum Carthaginenſes aſſidua nec vnquam ſatis proſpera aduerſus Siculos bella gererent, & Syracuſas vrbem Siciliæ, tunc florentiſſimam obſidione cinxiſſent, per Agathoclem Sycıliæ regem, miro circumuenti ingenio, vſque ad extrema deſperationis adducti ſunt. Nãque Agathocles, cum apud Syracuſas a Carthaginenſibus obſideretur, ac ſe neque bello parẽ inſtructu copiarum, neque obſidionis patientem, ſtipendiorum ſufficientia videret: bene prouiſo ac melius diſſimulato conſilio, in Africam cum exercitu tranſiit, ibi finis, quid moliatur, aperit: Deinde quid facto opus ſit, docet. Ilico vnanimiter naues primum, in quibus venere ſuccendunt, ne qua ſpes refugiendi, foret: dein cum omnia, quæ direxiſſet, proſterneret: villas, caſtellaque incenderet: HANNONEM quendam cum triginta millibus Pœnorum obuium habuit, quem cum duobus milibus ſuorum interfecit: Ipſe autem duos tãntum in eo bello perdidit, Qua pugna & Afrorum animis incredibiliter fractis, & ſuorum in immenſum auctis, vrbes caſtellaque expugnat: prædas ingentes agit, hoſtium multa millia trucidat. Caſtra deinde ad quintum lapidem à Carthagine ſtatuit: vt damna rerum opulentiſſimarum

vaſtationemque agrorum, & incendia villarum, de muris ipſius vrbis ſpecularentur. Adiicitur præſentibus malis triſtior fama. Nam & apud Siciliã deletus cum imperatore Afrorum exercitus, nunciatur. Quem reuera incautum ac pene otioſũ Andro Agathoclis frater oppreſſerat. Hoc per totam Africam rumore diſperſo, non tributariæ tantum vrbes ab his, verum etiam ſocij reges deficiebant. Inter quos rex quoque Cyrenarum Afellas pactus eſt cum Agathocle communionem belli, dũ regnum Africæ ardenter affectat: ſed poſtquam in vnum exercitus & caſtra iunxerunt, per Agathoclem bandimentis & inſidiis circũuentus occiſus eſt. Carthaginenſes contractis vndique copiis in bellũ exarſere: quibus Agathocles habens ſecum Afellæ copias, congreditur, eoſque magno vtriq; exercitus ſanguine, & graui prælio ſuperat. Hoc certaminis diſcrimine tanta deſperatio illata eſt Pœnis, vt niſi in exercitu Agathoclis orta ſeditio fuiſſet, transfugiturus ad eum Halmicar dux Pœnorum cum exercitu fuerit. Ob quam noxam in medio foro, iuſſu Carthaginenſium patibulo ſuffixus, crudele ſpectaculũ ſuis prebuit. Deinde cum poſt mortem Agathoclis Carthaginẽſes Siciliam inſtructa claſſe vaſtarent, a Pyrrho rege Epiri ab Italia accerſito terreſtri naualiq; certamine ſæpe ſuperati, nouiſſime ad Romana bella cõuerſi ſũt.

Qualiter Ptholomæus Alexandri ſucceſſor, Hieroſolymam dolo ceperit, multoſque Iudæorum ſecum captiuos in Aegyptum deduxerit.

CAP. XXVII.

POſt Alexãdrum Ptholomæus Lagi filius Alexandriæ

xandriæ regnat, vt præmiſimus annis XL. Nanque hic etiam Hieroſolymam expugnauit, fraudibus & dolis ciuitatem die ſabbatorum ingreſſus ſub ſpecie ſacrificij, nequaquam Iudæis reſiſtentibus, quoniam nihil hoſtile exiſtimauerunt: & ideo ocioſi & inſuſpecti ſegnes erant. Qui cum ſine labore ciuitatem adprehendiſſet, crudeliter eis dominabatur. Teſtis eſt orationis meæ Ouidius Sabatarcides, qui ſucceſſorum ALEXANDRI facta conſcribens, ſuperſtitionem Iudæorum, pro qua libertatem amiſiſſent exprobauit, cum hæc diceret: Eſt gens, quæ Iudæa dicitur, ciuitatem munitam & magnam Hieroſolymam detinens, quæ contra Ptholomæum regem arma ſumere tentauit, & propter ſuperfluam ſuperſtitionem, ſęuiſſimum dominum pertulit habere. Sabatarcides quidē hæc de gēte Iudæorū conſcripſit. PTHOLOMAEVS. vero multos captiuos a montanis Iudææ, vel a vicinis locis Hieroſolymorū, id eſt, a Samaria vel Agarizin trahēs, ad Aegyptum commigrauit: ſed cum cognouiſſet eos quos ab Hieroſolymis abſtraxerat, firmos iuriſiurandi, & Dei cultores exiſtere, cum Alexander ad eos legationem mitteret, ſic reſpōdiſſent, Dario viuēte contra eum arma nequaquā ſumere. Vnde poſt Darij expugnationem multos ad caſtella deputauit, & partes cū Macedonibus Alexādriæ ciues ſtatuit fidéque ab ipſis recepit, vt nepotib⁹ ſuis ſocietatē cuſtodirēt: cū & alii nō pauci Iudæi ſpōte ad Aegyptū perueniſsēt, opulētia locorū, Ptholomæiq; munificentia inuitati. Quorū nepotes ſeditiones cōtra Saramitas, dū ſuæ gentis patriā oblationem

ſeruare feſtinarent, excitabant. Nam Hieroſolymitæ defendebant, dicentes ſuum templum ſanctum exiſtere,& immolationes illuc tranſmitti oportere. Sychimitæ vero, ad Garizin montem deſtinari iubebant. Princeps vero ſacerdotum in Hieroſolymis Ionias, Ioaddi filius erat: cuius filius eo mortuo, Simon ſucceſſor extitit.

De præliis, quæ Tarentini contra Romanos, vna cũ Pyrrho Epirotarum rege, qui primus elephantes in Italiam ſecum duxit, geſſerunt, & a Romanis victi atque edomiti, & de portentis diuerſimodis, quæ eo tempore contigerunt. Et quod Italia tunc vniuerſa ſit Romanis ſubiecta.

CAP. XXVIII.

EOdem etiam tempore, Tarentinis Romanã forte claſſem prætereuntem, ex ſpectaculo theatri videntibus, retracta & profligata eſt ab eis. Nam in portum afflictam pertraxerunt. Præfecti nauium trucidati ſunt: omnes bello vtiles cæſi, reliqui pretio venditi ſunt. His nanque cauſis bellũ ingens exortum eſt, inter Romanos atque Tarentinos. Vltima hæc neceſſitas adegit Romanos, proletarios quoque in arma cogere, hoc eſt, eos, qui in vrbe ſemper ſufficiendæ prolis cauſa vacabãt, militiæ aſcribere: quippe cũ fruſtra de prole cura eſt, niſi rebus præſentibus cõſulatur. Itaq. irruit in vniuerſos Tarentinorũ fines cũ Aemilio conſule Romanus exercitus, igni ferroque vaſtat omnia, plurima expugnat oppida, iniuriam inſolenter acceptam crudeliter vindicat. Continuo

Ta-

Tarentinos plurimis finitimorum præſidiis fultos, maximePyrrhus auxit: qui etiam in ſe ob magnitudinem virium conſiliorumque ſummam belli nomenque tranſduxit. Tarentum vero Lacedæmoniorum opus fuit, Calabriæ quondam & Apuliæ totiuſq. Lucanię caput, diuitiis, magnitudine, muris portu, ipſoque ſitu mirabile. IgiturPyrrhus ſemigræcam ex Lacedæmoniis conditoribus ciuitatem vindicaturus, venit cum totis viribus Epiri, Theſſaliæ, Macedoniæ: incognitiſq. in id tẽpus elephantis, mari, terra, viris, equis, armis, addito inſuper ferarum terrore. Quarum magnitudine ac deformitate & nouo odore ſimul ac ſtridore. Leuino conſule, in prima pugna conſternati Romanorum equi: cum incognitas ſibi beluas, amplius quam erant horrendas ſuſpicarentur, fugam ſtragemque late dederunt. Hoc bellum in Apulia, deinde in Aſculo melius dimicatum eſt, Curio Fabricioque cõſulibus. Iam quippe terror beluarum exoleuerat: & Gaius Numitius quartæ legionis haſtatus, vnius promuſcide abſciſa, mori poſſe beluas oſtenderat. Itaque in ipſa pila congeſta ſunt, & in turres vibratæ faces, tot hoſtium agmina, ardentibus ruinis operuerunt, nec alius cladis finis fuit, quam nox dirimeret, poſtremuſque fugientium, rex ipſe a ſatellitibus humero ſaucius in armis ſuis ruit. Lucaniæ pugnæ ducibus hiſdem quibus ſuperius, ſed bello & pace, foris & domi omnem in partem Romana virtus tum ſe approbauit. Cũ Pyrrhus ille terribilis poſtremæ pugnæ victoriam intellecta Romanorum virtute, facto fœdere quamuis vinceret, in amicitiam re-

cipi voluit, ſed abnegauit ſenatus. Nec alia magis quam Tarentina victoria oſtendit, populi Romani fortitudinem: ſenatus ſapientiam, ducum magnitudinem: nec alius pulchrior in vrbem, aut ſpecioſior triumphus intrauit. Ante hunc diem nihil præter pecora Vulſcorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum: fracta Samnitum arma viderunt. Tum autem ſi captiuos, Moloſſi, Theſſales, Macedones, Brutius, Apulus, Lucanus: ſi pompam, aurum, purpura, ſigna, tabulæ, Tarentinæque deliciæ. Sed nihil libentius populus Romanus aſpexit, quam illas quas timuerat cum turribus ſuis beluas: quæ non ſine ſenſu captiuitatis, ſummiſſis ceruicibus victores equos ſequebantur. Pyrrhus igitur quarto demum anno, quo venerat, ab Italia victus refugit: qui apud Argos Achaiæ vrbem florentiſſimam, Spartani regni auiditate ſeductus, ictu ſaxi in prælio occubuit. Tarentini Pyrrhi morte comperta, iterum noua aduerſus Romanos arma ſollicitant. Carthaginenſium auxilia poſcunt per legatos, atque accipiunt. Conſerto prælio, vicerunt Romani. Vbi iam tunc Carthaginenſes, quamuis nondum hoſtes adiudicati, vinci tamen à Romanis ſe poſſe ſenſerunt. Quæ res occaſiones tribuit bellorum atque certaminum, inter Aphricanos atque Romanos. Quæ bella diu protracta, ac nimium ſæuiſſima vtrique experti ſunt populi, quamuis demum Romani, cum nimio ſudore victores exiſterent. Poſt Tarentinam verò cladem, Picentes victi Sempronio conſule, Sallentini vero Picentibus additi victi ſunt. Poſtremi

Italo-

Italorum in fidem Volſci opulentiſſimi Hetruſcorum hac neceſſitate peruenerunt, implorantes opem a Romanis, aduerſus ſeruos quondam ſuos: qui libertatem à dominis data, contra ipſos ſe erexerant, tranſlataque in ſe Republica dominabantur. Sed hi quoque ex conſultu ſenatus, duce Fabio Gurgite pœnas dederunt debitas. Sic demum ſubiecta, atque à Romanis domita eſt Italia. Licet enim dum foris gererentur hæc, quæ præmiſimus, intus diuturnis morbis, ac variis cladibus populus affligebatur Romanus: prodigiis etiam eo tempore diuerſis terrebantur. Nam & ſanguis tunc e terra ſcaturiens emanauit, & de fontibus cruor fluxit. De cœlo vero lac in modum pluuiæ cecidit: terra etiam tremuit, cum Romani aduerſus Picentes in acie, quantum iactus eſt teli, conſtitiſſent. Quo etiam in tempore, cenſu Romæ agitato, inuenta ſunt ciuium Romanorum ducenta ſeptuaginta millia. Legati Alexandrinorum à Ptholomæo primum Romam miſſi, amicitiam impetrauerunt. Ariminus etiã & Beneuentus ciuitates, a Romanis cõditæ ſunt. Appius Claudius Cæcus Romę clarus habetur, qui aquam claudiam induxit in vrbem, & viã Apiã ſtrauit. Serapis ingreſſus eſt Alexandriã. Soſtratus Enidius forũ etiã in Alexãdria cõſtruxit. Seleucus Antiochiã, Laodiciã, Seleuciã, Apamiã, Ediſſam, Berœam, & Pelã vrbes condidit: quarũ Antiochiã, duodecimo anno regni ſui extruxit. Igitur poſtquã Alexandria cõdita eſt, quæ caput eſt regni Aegyptiorum, Alexãder Magnus Macedo, annis quinque regnauit,

ex quo monarchiã orbis obtinuit. Anni vero prę-cedentes ſeptem, quibus regnauerat, antequam Perſarum ſolueret potentiam, non computantur in ordine. Hic vero vbi Perſarum regni finem oſtendimus, Italiamque Romanorũ ſeruitio ſubiectã, finẽ præſenti ſtatui imponere libro. Quj continet in ſe a reædificatione templi, vſque ad interitũ Alexandri Magni, annos circiter CLXXXVI.

LIBRI IV. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI

Lexouienſis,

CHRONICORVM

Tomi prioris,

LIBER V.

Textus narrationis, qualiter Ptholomæus Philadelphus Eleazarum ſummũ ſacerdotem Iudæorum honorauit muneribus & templum. Captiuos etiã Iudæorum vltra centum milia relaxauit. LXX. quoque ex ſenioribus ſapientiſſimis ad ſe venire fecit, & diuinas leges interpretari iuſſit.

CAPVT I.

PTHOLOMÆVS qui & Philadelphus, annis XXXVIII. A reædificatione vero templi anni erant tranſacti CC. XXVI. Pontifex vero Iudæorum

Eleazarus

Eleazarus erat, qui pro tali principatus honorem ſuſcepit cauſa. Defuncto principe ſacerdotum Onia, filius eius Simō ſucceſſor extitit:qui Iuſtus eſt appellatus propter pietatem quam in DEVM, & fauorem quem erga regem habuiſſe videbatur. Quo mortuo & filium infantulum relinquente nomine Oniam, frater eius Eleazarus principatum ſacerdotij accepit. Quem Ptholomæus liberaliter muneribus honorauit: quod ex huiuſmodi cauſa contigit: Demetrius Falerius, ſuper bibliothecam conſtitutus regis, dum ſtuderet omnia per vniuerſam terram inuenta volumina congregare & acquirere, ſi quid audiſſet dignum induſtria vel volūtate regis, quem erga collectionem codicum munificenter accendi cognouerat: interrogatus a Ptholomæo, quot milia codicum haberet, cum viginti milia iam reſpondiſſet, ſed pauco poſt tempore vſque quinquaginta milia poſſe peruenire, & nuntiatum ſibi diceret, multa apud Iudæos legum eorum eſſe conſcripta, ſtudio & bibliotheca regali digna: Nihil, inquit, prohibet tuarum pecuniarum ſumptu eas interpretari, vt in bibliotheca tua illorum quoque leges contineantur. Igitur rex optima Demetrij ſententia delectatus, ſcripſit ad principem ſacerdotum gentis Iudææ, hoc fieri demandans. Ariſteus autem amicus regis neceſſarius, qui propter humilitatem morum ab eo dilectus eſt: cum ſæpius ante niſus eſſet, petere Ptholomæum, quatinus dimitteret captiuos Iudæos, qui ſub imperio eius eſſent: tempus hoc petitionis proſperum arbitratus, ante loquitur primatibus cuſtodū regis

corporis,Soſibio,Tarentino,& Andreæ:quorum ſententia confirmatus adiit regem dicens: Minime rex,oportet vana nos ſpe negligenter decipi, ſed veritatem intimare.Nam ſi legem Iudęorum non tantum tranſcribere, ſed etiam interpretari pro tua gratia ſtudemus:habes qua ratione poſſit hoc fieri, tot Iudæis in regno tuo ſeruientibus, quos benignitatē tuæ magnificentiæ decet a præſenti iugo ſeruitutis abſoluere, ac Deo qui leges eis poſuit,pro tui regni tutela mittere.Nam cum multa ſæpius indagaſſem, cognoui factorem eos omniū Deum colere:quem nos Zena,id eſt, Iouem nominamus, quod omnibus indulget zen, id eſt,viuere.Quapropter ad honorem Dei, quē maxima religione placant,liberos eos patriæ moribuſque ſuis reſtitute.Cognoſce tamē princeps, me nec affinem eis eſſe, nec ab eadem genitum natione,vt pro illis hoc ſuggeram: ſed dum omnium hominum factorem Deum ſcirem,ſuauiter vos benefactores amplecti, ad hanc petitionem perueni.Poſtquā hoc Ariſteus locutus eſt, & rex in eū hilari & ridenti vultu conſpexit:Quanta,inquit,arbitraris milia poſſe dimitti? Tunc Andreas reſpondit, cum intereſſet,& dixit: Paulo plus quam c.millia poſſunt.Non paruam,inquit,a nobis Ariſtee donationem poſcis. Soſibio vero cū præſentibus dicente, dignum eſſe munificentia ſua,ſi Deo qui regnum ei donauit,has gratiarum vices offerret: propterea lætus iuſſit vt militibus merces annonæ præſtaretur & pro ſingulo captiuo apud eos conſtituto, darentur dragmæ c x x. De quibus etiam præcepta proponere promiſit: per

per quæ munificentiam ſuam, & Ariſtei petitionẽ confirmaret. Præterea voluntas Dei affuit, per quam non tantum illos qui a patre eius vel exercitu eius tranſlati fuiſſent, verum etiam illos qui ſub regno eius erant, abſolutioni donaret: vel ſi qui poſtea ſuperueniſſent, pro quorum redemptione plus quam c c c c. talenta ſunt a rege largita. Ex captiuis vero & ſeruientibus amplius c. milia remiſit in Iudæam. Vigentes vero corpore ac ætate numeris militaribus deſignauit: multos etiam qui fidem aulæ ſeruare potuiſſent, in palatio conſtituit. Ergo Andream primatam cuſtodũ ſui corporis, & Ariſteum dilectiſſimos, Hieroſolymam direxit, per quos primitias votorum ad templum domini porrexit: id eſt, pateras aureas xx. argenteas x x x. crateras v. menſam vero mirabiliter fabricatam, gemmis precioſiſſimis in ſertam. Deo offerenda hæc miſit vaſa, inſuper talenta c, pro immolationibus, & aliis rebus templo neceſſariis: Mandans Eleazaro principi ſacerdotum, eligi viros ſeniores ex omni tribu ſapientia ac moribus ornatos v i. qui legem ſibi afferrent Dei, eamque caute ac prudenter interpretãdo, in Græcam transferrent linguam. Ergo cum regis epiſtola Eleazaro fuiſſe porrecta, nimium liberaliter de beneuola volũtate gauiſus eſt: electis ſenioribus viris l x x. legem ferentes, feſtinanter miſit eos ad regem: poſtulãs, vt poſt trãſcriptionẽ legis eam caute cum portitoribus remitteret. Igitur Alexandriam peruentũ eſt, & vt Ptholomeus preſentiam eorum, quos miſerat cum lxx. ſenioribus, audiuit: ſtatim Andream & Ariſteũ legatos.

introducere iuſſit. Qui venientes, epiſtolas quas a principe ſacerdotum deportabant obtulerunt: & ea quæ verbis eos diſſerere iuſſerat, edixerunt. Dumque ſeniores cum donis, quæ regi deportāda princeps ſacerdotum eis dederat, adueniſſent in præſentiam Ptholomæi cum voluminibus, in quibus literis aureis conſcriptę leges continebātur: rex eos de codicibus percontatus eſt. Cum reuelarent & oſtenderent tenuitatem membranæ, vel incomprehēſibilem eorum compaginem: rex miratus eſt, quod ita fuiſſent compacti. Dumque hoc diutius feciſſet. Gratias ago, inquit vobis quidem quod veniſtis, maiores vero illi, qui vos deſtinauit: ſed ante omnes Deo, cuius hę leges venerandæ probantur. Cumque clamaſſent ſeniores, & hi, qui in præſenti erant, orantes proſpera regi diuinitus euenire: nimium delectatus, prorupit in lachrymas. Nam ſæpius natura hoc pro ſummo gaudio patitur, quod etiam dolentibus ſolet accidere. Et tunc iuſſit codices primatibus officij deſignari. Viros autem oſculatus, æquum dixit eſſe primum ad eos facere ſermonem de his, pro quibus eſſent vocati. Imo & diem, quo ad eū fuiſſent deducti, clarum ſingulis annis per totum vitæ ſuæ tempus ſe celebrare promiſit. Nam euenit eundem eſſe præſentiæ illorum, & victoriæ diem quo Antigonum nauali prælio vicerat. Epulari etiam ſecum eos præcepit, hoſpitiaque in arce denuntiauit eis omnia deputari. Nicanor autem, ſuper ſuſceptionem peregrinorum conſtitutus, Dorotheum vocans, qui de his curam habebat: iuſſit ſingulis neceſſaria præparare. Nam ita diſpo-
ſitum

ſitum a rege fuerat, vt alimenta, quibus ſingulæ ciuitates vtuntur, exhiberentur indulgentia conſuetudini peregrinorum ad eos venientium, & eis omnia pararentur, quatenus cibis ſolitis, magis delectarentur, ne forſan corrupti extraneis grauarentur. Quod & circa iſtos effectum eſt. Dorotheo vero, quem pro ſynceritate vitæ ſuper hoc rex conſtituerat, per quem & præparauerat omnia quæ ad huiuſmodi conuiuia conuenirent, hoc implente: in duas partes eos diſcumbere præcepit. Partem quidem mediam eorum ad dexteram ſuam, reliquos autem poſt eius accubitum: nihil prætermittens, quod ad eorum honorificẽtiam pertineret. Poſtquam autem ita diſcubuerũt, iuſſit Dorotheo ſolita miniſtrare, quibus omnes Iudæi ad eum venientes vtebantur. Tunc itaque ſacros præcones & immolatores & alios, qui vota faciunt, recuſauit: & vnum a ſenioribus nomine Heliſæum ſacerdotem exiſtentem repetiuit facere orationem. Qui in medio ſtans, regi bona & ſubiectis eius optauit, & plauſus cum gaudio & clamore omnium ſurrexerunt, & deſidentes ad epulationem & delitias, pariter ſecum epulari iuſſit. Præterea autem rex, quantum ſatis ei viſum eſt, cœpit philoſophari, & vnumquenque eorum naturales percõtari ſermones, & ad contemplationem quæſtionis accendere, Caute illis ad omnia reſpondentibus, quæ eis obiecta eſſent, & explanantibus: gauiſus, per duodecim dies hoc conuiuium conſtruxit. Et qui vult ſingula cognoſcere, quæ in conuiuio præparata ſunt, legat volumnia Ariſtei, quæ propter hæc conſcripſerat,

& agnoſcet. Mirante vero eo non tantum rege, ſed etiam Menedimo philoſopho, deſtitit. Dicebat autem rex maxima bona ſibi præſentia eorum fieri. Nam profuiſſe ei, quod didiciſſet ab illis, quemadmodum deberet. Iuſſit autem ſingulis dari talenta, ac deputauit illis, qui eos perducere ad diuerſorium deberent. Poſtquam verò tres exceſſerunt dies, congregans eos Demetrius & tranſiens pontem, abijt in partes Aquiloni coniunctas, conciliumque fecit in domo prope littus ſtãte & apta ſecretis ad cogitationem negotiorum. Vbi eos perducens, petebat omnia, quæ opus habebant ad legis interpretationem ipſis præſentibus, vt inceſſanter opus implerent. Cumque illi munificenter & laborioſe cautam interpretationem facerent, vſque ad horam nonam in hoc ſedentes ad curam corporis vertebantur. Ita eos inuitante Dorotheo & opulenter conuerſationis ſalubria præbente, multaque etiam ex his, quæ regi parabantur, mane ad aulam venientes, Ptholomæum ſalutabant: & rurſus ad eundem locum redibant, & manus in mari lauantes, & ſeipſos purificantes: ita legis interpretationi vacabant. Itaque tranſcripta lege, & opera interpretationis ad effectum per ſeptuaginta duos dies tranſacta, congregans DEMETRIVS Iudæos omnes, ad locum in quo tranſlatæ leges fuerant: præſentibus etiam interpretibus legit eas. Cumque multitudo amplexa legem & ſeniores eius interpretes, DEMETRIVM eo quod magnarum rerum inuentor eſſe videretur, laudaſſet: rogauit etiam vt præſidibus ſuis daretur legenda. Et petierunt omnes

nes ſacerdotes, interpretes, ſeniores, & præpoſiti gentis: vt bene interpretata permaneret immobilis. Cumque ſententiam laudaſſent omnes, iuſſerunt ſi quid, aut ſuperfluum, aut nimis aliquid ſcriptum viderent in lege, hoc reſpicerent, & manifeſtum facientes emendarent: hoc caſtigantes, vt quod ſemel iudicatum fuerat, bene ſe habere, ſempiterna memoria permaneret. Gauiſus ergo rex, & videns voluntatem ſuam ad vtilem rem eſſe perfectam, & delectatus relictis legibus, & ſenſum & ſapientiam & legis labores obſtupeſcens, ad DEMETRIVM ſermones facere cœpit: quod tam mira exiſtente legisſlatione, nemo neque hiſtoriographus, nec poeta meminiſſet eius. Cui DEMETRIVS reſpondit, neminem auſum fuiſſe harum legum tangere conſcriptionem: quod diuinæ & venerabiles eſſent. Significabat vero, qualiter Theopompus volens in hiſtoria aliquid de his conſcribere, ſit mente turbatus plus triginta diebus: & cum humilitate a Deo veniam ſupplicabat, dum inde clementiam ſibi factā ſuſpicatus eſſet. Nec non & in ſomnis vidit, quod ei hoc ideo accidiſſet, quia diuinas ſcrutatus eſſet leges & proferre eas ad homines impuros vellet. Cumque conſcribere quieuiſſet, recepiſſet ſenſum. Referebat autem & de Theotecto, tragœdiarum poeta, dicens: quia cum niſus fuiſſet in aliquo dramate horum meminiſſe, quæ in diuino volumine continentur, oculis obſcuratis, recognouit cauſam ſuæ cæcitatis, & ita liberatus eſt a paſſione, Deo veniam indulgente. Hęc ergo

rex pure ſuſcipiens, petiuit interpretes frequenter ad ſe de Iudæa proficiſci. Hoc enim honorem & donationem ab eo profuturum. Nunc vero iuſtũ eſſe dimitti eos dicebat. Sponte autem ad eum venientes, omnia quæ æquum eſſet ſapientiam eorum impetrare, & pro ſua maieſtate digne largiri promiſit. Et tunc quidem remiſit eos rex, donans vnicuique optimas ſtolas, & auri talẽta duo, & calicem vnius talenti, totumque conuiuij thorum. Principi autem ſacerdotum Eleazaro deſtinauit per eos lectos cum argẽteis pedibus decem, & conuenientem eis ſupellectilem, & calicem talentorum triginta: inſuper ſtolas decem, & purpuram, & coronam decoram, & lineas de byſſo centum. Præterea & pateras, & trullam, & libatoria, & crateras aureas duas, Deo vouendas. Petiuit autem eum & per epiſtolas, vt ſi quis ex his viris voluiſſet reuerti ad ſe, eum permitteret, eo quod nimium delectaretur cum eruditis ſemper habere ſermonem, & diuitias ſuas libenter talibus impartiri. Huiuſmodi quidem regiam magnificentiam ad honorem & gloriam Iudæorũ, a Ptholomæo nomine Philadelpho fieri contigit. Impetrauerunt autem & a regib⁹ Aſiæ honorem: quoniam cum eis caſtrametati ſunt. Nam Seleucus nomine Nicanor, in ciuitatibus quas per Aſiam ædificauerat, & in inferiore Syria & ipſa metropoli Antiochia Republica ſua dignos eos effecit, & æquum eis honorem, cum habitatoribus Macedonibus & Græcis deputauit.

De diuerſis inter Romanos & Carthaginenſes terra, marique prælijs, & innumera multitudine ex vtriſque partibus hominum interfecta, quæ continua miſerorũ bella per annos vigintiquinque durauerunt.

CAP. II

CVM hęc, quæ præmiſimus, ſub Ptholomæo in Iudæa atque Aegypto ita ſe haberēt. Romani Appium Claudium conſulem, Mamertinis auxilia depoſcentibus, contra Ieronem Syracuſanum regem potentiſſimum, & Pœnorum copias, quas ipſe rex conduxerat, miſerunt. Qui tamen celeriter Syracuſanos, Pœnoſque ſuperauit, vt ipſe quoque rex, rerum magnitudine perterritus, ante ſe victum, quam congreſſum fuiſſe, prodiderit. Qui cum viribus infractis pacem rogaret, multatus argenti talentis ducentis accepit. Conſules vero Hannibalem Pœnorũ imperatorem, dum in Agrigento Siciliæ ciuitate, obſidione cinxiſſēt, ad ſummam egeſtatem eum perductum, inopia conſumpſiſſet: niſi Hanno nouus imperator Carthaginenſium, cum equitibus mille quingentis, & triginta milibus peditum, & triginta elephantis, ex improuiſo interceſſiſſet, expugnationemque ciuitatis paulliſper diſtuliſſet. Sed continuo ciuitas capta eſt, Pœni maximo bello victi & profligati, vndecim elephanti in poteſtatem redacti, Agrigetini ſub corona omnes vēditi ſunt. Hannibal ſenior cum paucis effugit. Qui cum iterum oram Italię maritimam inſtructa claſſe ſeptuaginta nauium vaſtaret, Romani & ipſi claſſem fabricari

atque inſtrui præceperunt, quod Diulus conſul celeriter impleuit. Nam intra quadraginta dies, quam arbores cæſæ erant, centum triginta nauium claſſis deducta, in ancoris ſtetit. Aſina Cornelius conſul, fraude Punica, dum ad Lipparam inſulam perueniret, ab Hannabile captus in vinculis necatus eſt. Quem mox Diulus alter conſul, vt occiſum audiuit, commiſſo nauali prælio vindicauit. Nam Hannibal cum perditionem ſui exercitus cerneret, amiſſa naui qua vehebatur, ſcapha ſubductus aufugit. Hanno vero, qui in loco eius ſubrogatus fuerat, a Scipione conſule dehinc interfectus eſt. Hinc enim Calatinus conſul Romanorum, dum Camarinam Siciliæ vrbem peteret, temere in anguſtias deduxit exercitum, quas Pœnorum copiæ iam dudum præſtruxerant. Qui cum reſiſtere vel euadere non poſſet, Calpurnij Flammæ virtute liberatus eſt. Siciliæ nanque vrbes Romanis ſubiectæ ſunt, Conſules vero dum in Aphricam bellum tranſferre niterentur, cum trecentis triginta nauibus Siciliam petierunt. Quibus Hamilcar Pœnorum imperator & Hanno claſſi præfectus occurrit. Conſerto nauali prælio, Carthaginenſes in fugam verſi, ſexaginta & quatuor naues perdiderunt. Victores conſules, in Aphricam tranſuecti ſunt, primamque omnium Clupeam vrbem in deditionem receperunt. Inde CARTHAGINEM petentes, trecenta aut eo amplius caſtella populati ſunt, infeſta Carthagini ſigna circumtulerunt. Manlius conſul Aphrica cum victrici claſſe decedens, ſeptem & viginti milia captiuorum, cum ingen-

ingentibus ſpoliis Romam reuexit. Regulus bellum Carthaginenſe ſortitus, iter cum exercitu faciens, haud procul a flumine BAGRADA, caſtra conſtituit. Vbi cum plurimos militum, aquam di neceſſitate ad flumen deſcendentes, ſerpens miræ magnitudinis deuoraret, Regulus ad expugnandam beſtiam cum exercitu profectus eſt. Sed nil in tergo eius proficientibus iaculis, atque omnium telorum ictu irrito, quæ per horrendam ſquamarum cratem, quaſi per obliquam ſcutorum teſtudinem, labebantur: mirumque in modum ne corpus læderetur, ipſo corpore pellebantur, cum inſuper magnam multitudinem morſu comminui, impetu proteri, halitu etiam peſtifero exanimari videret, baliſtas afferri imperat, per quas murale ſaxum, ſpinæ eius incuſſum, compagem totius corporis ſoluit. Beſtia ergo, quæ tam diu tot iaculis inuulnerabilis obſtitit, ad vnius ſaxi ictum debilis ceſſit, & mox circumuecta telis, facile oppreſſa eſt. Corium autem eius ROMAM aduectum, quod fuiſſe centum viginti pedum ferunt, aliquandiu cunctis miraculo fuit. Regulus aduerſum tres imperatores, id eſt, HASDRVBALES duos, & accitum ex Sicilia Hamilcarem, atrociſſimum bellum geſſit: in quo cæſa ſunt Carthaginenſium decem & ſeptem millia, capta autem quinque milia, octo & decem elephanti adducti: oppida octoginta duo in deditionem ceſſere Romanis. Carthaginenſes fracti bellis, & cladibus exinaniti, pacem a Regulo popoſcerunt. Sed cum intollerabiles & duras conditiones pacis audiſſent,

tutius rati ſeſe armatos mori, quam miſeros viuere, precio non ſolum Hiſpanorum vel Gallorum auxilia, quæ iam dudum plurima habebant, ſed etiam Græcorum comparanda duxerunt. Itaque Xantippum Lacedæmoniorum regem cum auxiliis accitum, ducem bello præfecerunt. Xantippus inſpectis Pœnorum copiis atque in campum deductis, longe in melius mutato apparatu, pugnam cum Romanis conſeruit. Ingens ibi ruina Romanorum virium fuit. Nam triginta milia militum Romanorum in illa tunc congreſſione proſtrata ſunt. Regulus ille dux vir nobilis, cum quingentis viris captus eſt, & in catenas cōiectus. Decimo demum anno Punici belli nobilis triumphum Carthaginenſibus præbuit. Xantippus tam audacis facti conſcius, rerum inſtabilium mutationem timēs: ilico ex Africa migrauit in Græciam. Igitur Aemilius Paulus & Fuluius nobilior cōſules, audita captiuitate Reguli & clade exercitus Romani, tranſire in Africam cū claſſe trecentarū nauium iuſſi, Clupeam petunt. Eo confeſtim Carthaginenſes cum pari claſſe venerunt. Nec differri potuit nauale certamen. Centum & quatuor naues Carthaginenſium dimerſæ, triginta cum pugnatoribus captæ: præterea triginta & quinque milia militum ex ipſis cæſa ſunt. Romanorum autem nouem nauibus depreſſis, mille centum periere milites: conſules apud Clupeam caſtra poſuerunt. Duo Hannones imperatores Pœnorum, eo rurſus cum magno exercitu conuenerunt, prælioque commiſſo nouem milia militum perdiderunt. Sed vt tunc apud Romanos nunquam diu-

diuturna felicitas erat:nam qualeſcunque ſucceſſus, magnis continuo malorum molibus obruebantur. Cum Romana claſſis ad Italiam prædis onuſta remearet, infando naufragio euerſa eſt. Nam de trecentis nauibus ducentæ viginti perierunt, octoginta vix abiectis oneribus liberatæ ſunt. Hinc Haſdrubal nouus Carthaginenſium imperator, cum elephantis centum triginta, & equitũ, peditumque amplius triginta milibus, Lilibeum venit ex Aphrica, & continuo cum Metello conſule apud Panhormum pugnam conſeruit. Sed Metellus vim magnam beluarum timens, prius eas magno vſus conſilio, vel in fugam vel in mortem egit, & ſic facile quamuis magnam vim hoſtium ſuperauit. Viginti milia Carthaginenſium in eo prælio cæſa ſunt. Elephanti quoque ſex & viginti interfecti, centum & quatuor capti, & per Italiam ducti: maximum Italicis gentibus ſpectaculum præbuerunt. Haſdrubal cum paucis Lilibeum profugit: atque abſens a Pœnis capite damnatus eſt. Poſt hæc feſſi tot malis Carthaginenſes, petendam eſſe pacem a Romanis decreuerunt. Ad quam rem Attilium Regulum ducem Romanorum, quem iam per quinque annos captiuum detinebant, inter cæteros legatos præcipue mittendum putauerunt, quem non impetrata pace, ab Italia reuerſum, reſectis palpebris illigatum in machina, iugulando necauerunt. Interea Lutatius cum claſſe trecentarum nauium in Siciliam tranſuectus, dum apud Drepanum ciuitatem, pugnam conſeruiſſet: tranſfixo fœmore acerrime, cum iam obrueretur, ereptus eſt. Porro

autem Pœni cum c c c c.nauibus,magniſq; copiis, ad Siciliam duce Hannone concurrunt: nec tamen Lutatius ſegnior, imo conſilia Pœnorum mira celeritate prǫuenit.Poſtquā proximæ ſibi vtrorumque claſſes apud Aegades inſulas, per totam noctem interiectis propemodum ancoris cōſtiterunt: Orta luce, prior Lutatius ſignum bello dedit.Crudeſcente pugna victus Hanno, nauem auertit,& dux fugę primus fuit: aliquanta cum eo pars exercitus ſui Aphricam petiit, alij cōfugere Lilibeum. L X I I I. Punicæ naues captæ ſunt, c x x v. demerſæ, x x x I I.milia hominum capta, cæſáx I I I I I.milia fuerę.Romanorū autem x I I. naues demerſæ ſunt.Lutatius deinde ad Ericinam ciuitatem, quam Pœni tenebant, venit: ibique multos* *al.II.M.*Carthaginenſium conſerta pugna interfecit.Tunc Carthaginenſes præcipiti feſtinatione ad Lutatium conſulem,ac deinde Romam mittunt,orant pacem Quam conditionibus ante propoſitis,ilico conſequuntur. Conditiones autem erant, vt Sicilia, Sardiniaque decederent, proquę impenſis bellicis puri argenti tria milia talentorum Euboicorum, æquis penſionibus per annos viginti penderent. Huius pacis conditio habita eſt, poſt annum tertium & viceſimum: ex quo bellum Punicum primum fuerat inchoatum.

Quo tempore ignis & inundatio aquarum inſolita pene vrbem deleuerūt. CAP. III.

QVo etiam tempore diuerſæ ignium, aquarumque clades pene conſumpſerunt vrbem.

Nam

Nam Tyberis inſolitis auctus imbribus & vltra opinionem, vel diuturnitate vel magnitudine redundans: omnia Romæ ædificia in plano poſita deleuit. Ignis etiã incertum vnde ſurrexerit: plurimas ciuitatis partes peruagatus, hominum domorumque miſerabilem ſtragem fecit. Dehinc cum omnia in circuitu fori depopularetur, ædem Veſtæ corripuit: ignem illum, qui æternus putabatur, temporarius ignis oppreſſit. Quibus diebus argenteus numus primum in vrbe eſt figuratus. Antiochus vero, qui & Soter, poſt Seleucum in Syria & Aſia regnabat: quoniam Seleucus Demetrio, capto, in Sicilia deſtructo regno Aſiæ, ex vtroque regno, id eſt, Aſiæ & Syriæ, vnum fecerat imperium.

Regnante Ptholomæo Euergete, Ieſu librum Sapientiæ compoſuit, Ioſephus autem Iudæ regis gratiam intantum promeruit, vt dux non ſolum Iudææ, & Samariæ, ſed etiam Syriæ & Phœnicis conſtitueretur. CAP. IIII.

PTHOLOMAEVS Euergetes annis viginti ſex. A reædificatione vero templi, anni erant tranſacti ducenti ſexagintaquatuor, ſub quo Ieſus filius Sirach Sapientiæ librum compoſuit. Principatum vero ſacerdotij, defuncto Eleazaro patruus eius Manaſſes ſuſcepit. Cuius poſt vitæ finem, Onias ſucceſſit: filius exiſtens Simonis, cognomine iuſti. Qui Simon, frater Eleazari, ſicut prædiximus, erat. Qui Onias paruulus mente, & pecuniis auarus exiſtens, pro populo regibus vectigal, ꝙ patres ei⁹ ex propriis dabãt expẽſis, ideſt

viginti talenta pecuniarum non reddens: ad irã regem Ptholomæum commouit. Qui per legatũ Oniam culpans non reddentem tributa, interminabatur ad iugera terram Iudæorum metiri, & milites illuc ad habitandum, mittere velle, ſi non ilico eius conſueta redderentur tributa. Quæ res Iudæis maximum incuſſit pauorem, quamuis Oniam auaritiæ deditum, minime flecteret. Sed dũ hæc eius ſororis filius Ioſephus cognouiſſet, vltro ſe legatum ad Ptholomæum populi neceſſitate obtulit, vir ſagaciſſimus, & inter ſuos nobiles. Qui apud Ptholomæum tantam promeruit ob plurima familiaritatem obſequia, vt non ſolum populum ſuum ab imminenti liberaret periculo, ſed etiam dux Iudææ atque humilis Syriæ, ſeu finitimarum regionum conſtitueretur: Is nanque viginti & duobus annis Syriæ tributa & Phœnicis atque Samariæ diſpenſauit. Qui populum Iudæorum à paupertate & debilitate ad clariſſimas rerum cauſas vſque perduxit Defuncto autem Ioſepho, populum contigit Iudæorum ſeditionem pati, propter filios eius. Nam maiores natu, liuore excitati, inuidiæ aduerſus Hircanũ, vltimum Ioſephi filiorum propter ſagacitatem atque animi agilitatem, ſeu gratiam quam apud Ptholomæũ regem adeptus fuerat: bellum gerentibus diſſenſit ab inuicem multitudo. Plures quidem maioribus auxilium ferebant cum principe ſacerdotum Simone, qui cognatus eorum & affinis erat. Hic enim Simon principatum ſacerdotij defuncto eius patre Onia ſuſceperat. Igitur HIRCANVS deſcendens ab Hieroſolyma trans Iordanem, vbi

bi turrim ædificauit fortiſſimam ex lapide albo conſtruens eam, & totam vſque ad terram ſculpſit, animalibus diuerſis, & reliquis mirabilibus ædificiis locum muniuit, quem Tyrum nuncupauit.

Eodem tempore Parthi à iugo Macedonum recedunt, Romani per anni vnius ſpacium pacifice ſine bello degerunt: quod eis non contigerat per annorum ſpacium quadringentorum quinquaginta, id eſt, à tempore Numæ regis. Hinc ſequuntur ingentia & grauia bella, quæ inter Romanos & Gallos atque Hiſtros, Illyrióſque geſta ſunt.

Cap. V.

PArthi vero eo tempore ab imperio Macedonũ receſſerunt, quibus regnauit primus ARSACES, vnde & Arſacides dicti. Macedoniæ vero DEMETRIVS, poſt Antigonum regnauit. Apud Romanos vero, poſt primum Punicum bellum, Romani per anni ſpacium, ſine bellicis conflictationibus quieuerunt, portæque Iani clauſæ ſunt: poſt annos ſcilicet quadringentos quinquaginta, id eſt, à Numa ſucceſſore Romuli, ſub quo pacifice degerant, vſque ad prædictum tempus. Hinc ſequenti anno Romanorum legati, ab Illyricis interfecti ſunt, poſt cum ipſis atrociſſimum bellum geſtum eſt: in quo multis oppidis populiſque deletis, reliqui ſe Fuluio & Poſthumio conſulibus dediderunt. Hinc Senatus magna fortitudine conſternatus, defectione Ciſalpinæ Galliæ

cum etiam ex vlteriori Gallia, ingens aduentare exercitus nuntiaretur, maxime Geſtatorum, quod nomen non gentis, ſed mercennariorum Gallorum eſt. Itaque permoti conſules totius Italiæ ad pręſidium imperij contraxere vires. Quo facto, in vtriuſque conſulis exercitu octingenta millia armatorum fuiſſe referuntur, ſicut Fabius hiſtoricus, qui eidem bello interfuit, ſcripſit, ex quibus Romanorum & Campanorũ fuerunt peditũ trecenta quadraginta octo milia ducenti: equitũ vero viginti ſex milia ſexcenti, & cætera multitudo ſociorum fuit. Commiſſo prælio apud Arretium, Attilius conſul occiſus eſt* octingenti (*al. ſeptingenti*) octoginta milia Romanorum. Nec ſaltem tanta, quanta eos terrere debuit, cæſa ſui parte fugerunt. Nam tria milia eorum tunc interfecta hiſtorici tradũt. Quod ideo ignominioſius turpiuſque eſt, tã paucis amiſſis, tanta agmina diffugiſſe: quia ſe in aliis victoriis, non viribus animorũ pręualuiſſe, ſed bellorum experientia prouentibus prodiderunt. Quis enim crediderit in exercitu Romanorum numerum iſtum fuiſſe ſaltem, non dico fugiſſe? Poſt hæc ſecundum cum Gallis præliũ geſtum eſt: in quo plane quadraginta millia Gallorũ trucidata ſunt. Sequenti anno Manlius Torquatus, & Fuluius Flaccus conſules: primi trans Padum Romanas duxere legiones. Pugnatum eſt ibi cum Inſubribus Gallis, quorum interfecta ſunt viginti tria millia, quinque millia capta ſunt. Eo deinde anno qui huic proximus fuit: dira miſeram vrbem terruere prodigia. Miſera vtique quæ hinc fremitu hoſtium, inde nequitia dæ-

monum

monum terrebatur. Namque in Piceno, flumen ſanguine effluxit, & apud Tuſcos cœlum ardere viſum eſt, & Arimini nocte multam lucem claram effulſiſſe, ac tres lunas diſtantibus cœli regionibus exortas apparuiſſe. Tunc quoque magno terræmotu Caria & Rodus inſulæ adeò concuſſæ ſunt, vt labentibus vulgo tectis, ingens quoque ille coloſſus rueret. Eodem anno Flaminius conſul contemptis auſpiciis, quibus pugnare prohibebatur, aduerſum Gallos conflixit & vicit. In quo bello nouem millia Gallorum cæſa, ſeptem & decem millia capta ſunt. Poſt hæc Claudius conſul Geſtatorum triginta milia deleuit, vbi etiam ipſe Iudomarum regem in primam aciem progreſſus occidit: & inter multa Inſubrium, quæ ad deditionem coegerat oppida, Mediolanū quoque vrbem florentiſſimam cepit. Deinde Hiſtri noui hoſtes excitati ſunt: quos Cornelius Minutiuſque conſules multo quidem Romanorū ſanguine ſubegerunt. Quibus diebus Q. ENNIVS poeta claruit: qui Romam tranſlatus habitauit in monte Auentino, parco admodum ſumptu, & vnius ancillæ miniſterio contentus, Zeno ſtoicus moritur, Antigonus vero ſucceſſor Demetrij Macedonum rex, Athenienſibus libertatem reddidit.

Ptholomæo Philopatre regnante, Iudæorum ſexaginta millia ab Antiocho ſunt interfecta, & ea ab eo paſſi ſunt, quæ in tertio continentur Macchabæorum libro. CAP. VI.

PTholomæus Philopater, annis ſeptē & decem. A reædificatione vero templi, anni ducenti

nonaginta erant. Sub hoc item principe victi Iudæi,& ſexaginta milia eorum cęſa. Ab Antiocho rege Syriæ, & ea, quæ in tertio Macchabæorum libro ſcripta ſunt, eueniſſe referuntur. Igitur Iudæos eo in tempore, ab Antiocho Magno Aſiam regente, multa contigit toleraſſe mala: dum terra eorum diuerſis calamitatibus ſubiaceret, cum illis, qui humilem Syriam habitare videbantur. Nam cum Antiochus pugnaſſet contra Eupatorem Ptholomæum, & eius filium Ptholomæum cognomine Epiphanem, laborare cõtigit Iudæos Antiocho vincente eadem pati, vt pares exiſterent: naui turbatæ & tempeſtatibus fluctuanti: dum inter felicitatem & calamitatem Antiochi fuiſſent communiter conſtituti. Cumque viciſſet Ptholomæũ Antiochus, Iudæam capiens crudeliter eam afflixit. Pontifex vero Iudæorũ Onias erat, exiſtens filius Simonis, ad quem rex Spartanorum, (id eſt, Lacedæmoniorum,) Arius nomine legationem direxit, & epiſtolas, in quibus continebatur, Iudæos & Lacedæmones ex vno extitiſſe genere, & familiaritatem cum Abraham ſocialiter habuiſſe: iuſtum ergo eſſe, vt fratres exiſterent, & per legatos quæ neceſſaria adiudicarẽt, peterent: eorumque propria reputarent communia. Rex vero Macedonum Philippus erat.

Quibus diebus infeſtiſſimus Romanorũ hoſtis Hannibal, cum copioſo exercitu de Hiſpania profectus, in Italiam venit. In qua decem & tres annos continuo perſeuerans, quàm grauia & quanta cũ Romanis geſſerit bella, Romanoſque attriuerit,

vſque

vſque ad vltimam pene deſperationem: Et qualiter ab Italia reuocatus in Aphricam, & in ea victus ſit à Scipione, cum ante victor frequentiſſime extitiſſet. Et dum à domeſtico Romani premerentur hoſte, quē in patria ferre nequibant, cum quibus externis populus ſuſceperit bella.

Cap. VII.

IGitur Romani infeſtiſſimum atque intolerabilem hoſtem Hannibalem eo tempore perpeſſi ſunt. Quod eo modo contigit, Carthaginenſes nāque grauiter ferebant, quod dudum domini gentium, inſularumque tributa darent, quæ prius accipere ſolebant. Vrebat nobilem populum ablatum mare, inſulæ raptæ. Hinc vltionem puer Hannibal ad aram iurauerat patris ſui Hamilcaris. Igitur in cauſam belli Saguntus Hiſpaniæ nobilis, & opulenta ciuitas amica Romani populi electa eſt. Quam Hannibal cauſas nouorum motuum quærens, primum bello petit, deinde obſidione cinxit, fame excruciauit, octauo demum menſe deleuit. Legatos etiam quos Romani propter ſociam ciuitatem direxerant: a ſuo iniurioſiſſime conſpectu abſterruit. Inde PIRINEVM montem tranſgreſſus, inter ferociſſimas Gallorum gentes, ferro viam aperuit, & nono demum die a PIRINEO ad Alpes peruenit. Vbi dum montanos Gallos repellere eum ab aſcenſu obnitentes bello ſuperat, atque inuias rupes igni, ferroque reſcindit, ibi triduo commoratus, quinto demum die, cum maximo labore ad plana peruenit. Fuiſſe tunc exercitum eius in centum

mil-

milibus peditum, & viginti milibus equitum, definiunt. Scipio conſul Hannibali primus occurrit, commiſſoque prælio apud Ticinum, ipſe Scipio grauiter vulneratus, per Scipionem filium admodum prætextatum (qui poſt Aphricanus cognominatus eſt,) ab ipſa morte Pœnorum dux liberatus euaſit. Cæſus eſt ibi omnis pene Romanus exercitus. Pugnatum deinde eodem conſule, ad flumen Trebiam, iterumque Romani pari clade ſuperati ſunt. Sẽpronius cõſul cognito collegæ caſu, à Sicilia cum exercitu redit. Qui ſimiliter apud eundem fluuium congreſſus, amiſſo exercitu pene ſolus euaſit. In eo tamen bello etiam Hannibal ſauciatus eſt. Qui poſtea cum in Hetruriam primo vere tranſiret, in ſummo Appennino tempeſtate correptus, biduo continuo immobiliter cum exercitu niuibus cõcluſus & onuſtus obriguit. Vbi magnus hominum numerus, iumenta complurima, elephanti autem pene omnes frigoris acerbitate perierunt. At vero alter tũc Scipio, frater conſulis Scipionis, in Hiſpania plurima bella geſſit. Magonem quoque Pœnorum ducem bello vicit & cepit. Diris tũc etiam Romani prodigiis territi ſunt. Nam & ſolis orbis minui viſus eſt, & apud Arpos parmæ in cœlo viſæ, ſol quoq; pugnaſſe cũ luna apud Capemenas, interdiu duas lunas ortas, in Sardinia ſanguine duo ſcuta ſudaſſe apud Falices: cœlum ſcindi velut magno hiatu viſum: apud Antium metentibus cruentas ſpicas in corbem decidiſſe. Igitur Hannibal ſciens Flaminium conſulem ſolum in caſtris eſſe, quo celerius imparatum obrueret, primo vere progreſ-

ſus,

ſus, arripuit propiorem, ſed paluſtrem viam, & tum forte Sarnus late redundans, pendulos & diſſolutos campos reliquerat. De quibus dictum eſt: & quæ rigat æquora Sarnus. In quos cum exercitu progreſſus Hannibal, nebulis maxime quę de palude exhalabantur, proſpectum auferentibus magnam partem ſociorum iumentorumque perdidit. Ipſe autem vni elephāti qui ſolus ſuperfuerat ſuperſedens, vix difficultatem itineris euaſit. Sed oculum (quo iamdudum æger erat) violentia frigoris, vigiliarum, ac laboris, amiſit. Vbi vero proximus caſtris Flaminij conſulis fuit, vaſtatione circumiacentium locorum Flaminium in bellum excitauit. Hæc pugna ad Transimennum lacum facta eſt, vbi exercitus Romanus infeliciſſime arte circumuentus Hannibalis, funditus trucidatus eſt. Ipſe quoque conſul occiſus eſt, vigintiquinque milia Romanorum in eo prælio cæſa, ſex milia capta referuntur. De exercitu Hannibalis duo milia ceciderunt. Famoſum hoc apud Tranſimennum lacum certamen fuit, tanta clade Romana maxime cum ita intentus * pugnantium (*alias, pugnantium animus.*) extiterit, vt grauiſſimum terræmotum, qui tunc forte tam vehemens factus eſt, vt vrbes diruiſſe, montes tranſtuliſſe, diſcidiſſe rupes, & flumina retrorſum coegiſſe refertur, pugnantes omnino non ſenſerint. Hinc conſules Lucius Aemilius, Terentius Varro contra Hannibalem miſſi ſunt. Sed impatientia VARRONIS conſulis infeliciſſime apud Cannas Apuliæ vicum, omnes pene Romanæ ſpei vires perierunt.

Nam in ea pugna quadraginta quatuor milia Romanorum interfecta ſunt. Quamquam de exercitu Hannibalis magna pars cæſa eſt, nullo tamen Punico bello Romani adeo ad extremam internitionem adducti ſunt. Periit enim in eo bello conſul Aemilius Paulus, conſulares autem prætorij viri viginti interfecti: ſunt ſenatores vel capti vel occiſi ſunt trigenta: nobiles viri trecenti: pedeſtrium militum quadraginta milia: equitũ tria milia quingenti. Varro conſul cum quinquaginta equitibus Venuſium fugit. Nec dubium eſt vltimum illum diem Romani ſtatus futurum fuiſſe, ſi Hannibal mox poſt victoriam, ad peruadendam vrbem contendiſſent. Hannibal in teſtimonium victoriæ ſuæ tres modios anulorum aureorum Carthaginem miſit: quos ex manibus interfectorum equitum Romanorum, ſenatorumque detraxerat. Vſqueadeo autem vltima deſperatio Reipublicæ apud reſiduos Romanos fuit: vt ſenatores de relinquenda Italia, ſedibuſque quærendis, conſilium ineundum putarent. Quod authore Cecilio Metello cõfirmatum fuiſſet, niſi Cornelius Scipio, tribunus tunc militum, idem qui poſt Aphricanus, diſtricto gladio eum deterruiſſet: ac potius pro patriæ defenſione in ſua verba iurare coegiſſet. Romani ad ſpem vitæ quaſi ab inferis reſpirare auſi dictatorem decimũ I V N I V M creant. Qui delecto habitu ab annis decem & ſeptem, immaturæ inordinatæque militiæ, quatuor legiones vndecunque contraxit. Tunc etiam ſeruos ſpectati roboris, ac voluntatis *al. adducunt ob latos. vel ſi ita opus fuit, publico precio emptos

ptos, ſub titulo libertatis, ſacramento militiæ adegit, & arma quæ deerant, templis detraxerunt, egenti ærario priuatæ opes refuſæ ſunt. Ita equeſter ordo, ita plebs trepida, oblita ſtudiorum in commune conſuluit. IVNIVS itaque dictator antiquum quoque Romanæ miſeriæ factum recolens, per ſupplementa exercitus edicto, velut aſylo patefacto, homines quicunque ſceleribus, ac debitis obnoxij eſſent, impunitate promiſſa, militiæ mancipauit. Quorum numerum ad ſex milia virorum fuit. Campania vero, vel potius omnis Italia, ad Hannibalem deſperata penitus Romani ſtatus reparatione defecit. Poſt hoc Lucius Poſthumus prætor aduerſus Gallos pugnare miſſus, cum exercitu cæſus eſt. Deinde Sempronio Graccho, Q. Fabio Maximo conſulibus, Claudius Marcellus ex prætore proconſul deſignatus, Hannibalis exercitum prælio fudit primuſque poſt tantas Reipublicæ ruinas, ſpem fecit Hannibalem poſſe ſuperari. Scipiones autem in Hiſpania Haſdrubalem Pœnorum imperatorem ad Italiam exercitum comparantem, grauiſſimo bello oppreſſerunt. Nam XXXV. milia militum de exercitu eius, vel cæde, vel captione minuerunt. Celtiberos milites quam prima externam manum Romani in caſtris habere cœperunt, precio ſolicitatos ab hoſtium ſocietate in ſua caſtra duxerunt. Sempronius Gracchus proconſul ab hoſpite ſuo Lucano quodam in inſidias inductus occiſus eſt. Centenimus Pænula centurio decerni ſibi vltro bellum aduerſum Hannibalem petiit, a quo cum VIII. milibus militum, quos in aciem

R

adduxerat cæſus eſt. Poſt hũc Gneus Fuluius prætor ab Hannibale victus, amiſſo exercitu vix euaſit. Eo tempore cum vnum domeſticum, vt diximus, bellum ferre nullo modo poſſet, tria inſuper tranſmarina bella fuiſſe ſuſcepta, vnum in Macedonia contra Philippum potentiſſimum Macedoniæ regem: alterum in Hiſpania contra Haſdrubalem Hannibalis fratrem: tertium in Sardinia contra Sardos, & alterum Haſdrubalem Carthaginenſium ducem: extra hoc quartum Hãnibalis, quo in Italia premebantur, & tamen fortis in alterutrum deſperatione in meliora profecit. Nam in his omnibus deſperando pugnarunt: pugnando vicerunt. Decimo anno poſtquam Hannibal in Italiam venerat, Gneo Fuluio Publio conſule, Hannibal de Campania mouit exercitum, & cum ingenti clade omnium, per Sedecinum Sueſſanumque agrum via latina profectus ad Anianum fluuium tribus miliaribus ab vrbe conſedit, incredibili totius ciuitatis metu. Cum ſenatus populuſq. curis trepidus, matronæ quoque amentes pauore, per propugnacula currerent, & conuehere in muros ſaxa, primæque pro muris pugnare geſtirent. Ipſe autem Hannibal cum expeditis equitibus vſque ad portam Collatinam infeſtus acceſſit. Deinde omnes copias in aciem direxit. Sed & conſules Fuluius cum proconſule non detrectauere pugnam. At vbi expoſitæ vtrinque acies conſtiterunt in conſpectu Romæ præmium victoris futuræ: tantus ſubito ſe imber e nubibus grandine mixtus effudit, vt turbata agmina, vix armis retentis, in ſua ſe caſtra colligerent. Deinde cum ſerenita-

ſerenitate reddita, in campum copiæ atque aciem rediſſent, rurſum violentia fuſa tempeſtas, maiore metu mortalium audaciam coercuit, territoſque exercitus refugere in tentoria coegit. Tunc conuerſus in regionem Hannibal dixiſſe fertur: Potiundæ ſibi Romę, modo voluntatem non dari, modo poteſtatem. At vero in Hiſpania, ambo Scipiones, a fratre Haſdrubalis interfecti ſunt. In Campania Capua capta eſt a Q. Fuluio proconſule Principes Campanorum, veneno mortem ſibi conſciuerunt, ſenatum omnem Capuæ etiam prohibente Senatu Romano, Fuluius Sulpicius necauit. Interfectis in Hiſpania Scipionibus, cum omnibus incuſſo pauore cunctantibus Scipio ſe admodum adoleſcens vltra obtuliſſet, & pecunię penuria eſſet ærarij, Claudio Marcello & Valerio Leuino authoribus qui tunc conſules erant, aurum, argentumque ſignatum ad quæſtores palam omnes ſenatores in publicum contulerunt: ita vt nihil præter anulos ſingulos, bullaſque ſibi ac filiis, & deinde per filias vxoreſque ſuas ſingulas tantum auri vntias & argenti non amplius quã ſingulas libras relinquerent. Scipio Aphricanus annis natus XXIII. imperium in Hiſpaniam proconſulare ſortitus, vltiõnem præcipue patris & patrui animo intendens, Pyrrhineum tranſgreſſus, primo impetu Carthaginem nouam cepit: vbi ſtipendia maxima præſidiaque valida, copiæ auri argentique magnæ Pœnorum habebantur. Ibi etiam Magonem fratrem Hannibalis captum cum cæteris Romã miſit. Leuinus conſul ex Macedonia rediens, Agrigentum vrbẽ Siciliæ

expugnauit, ibique Hannonem Aphrorum ducẽ cepit: x l. ciuitates in deditionem accepit, x x. & v i. expugnauit. Hannibal in Italia Gneum Fuluium proconſulem: x i. prӕterea tribunos, & xiii i. milia militum interfecit. Marcellus conſul cum Hannibale triduo continuo dimicauit. Prima die pari pugna diſceſſum eſt, ſequenti victus conſul, tertio victor, v i i i. milia hoſtium interfecit: ipſum Hannibalem cum reliquis, fugere in caſtra compulit. Fabius Maximus conſul Tarentum, quæ à Romanis deſciuerat, iterum expugnauit & cepit, ibique ingentes copias Hannibalis cum ipſo duce eius Carthalone deleuit, x x x. milia hominũ captiuorum vendidit, & pretia in fiſcum retulit. Sequenti anno in Italia Claudius Marcellus conſul ab Hannibale cũ exercitu occiſus eſt. Scipio in Hiſpania Pœnorũ ducem Haſdrubalem vicit, & caſtris exuit. Prӕterea l x x x. ciuitates, aut deditione aut bello in poteſtatem redegit: Aphris ſub corona venditis, ſine precio dimiſit Hiſpanos. Hannibal vtrunque conſulem Marcellum & Criſpinum inſidiis circũuentos, interfecit. Claudio Nerone & Marco Libio Salinatore conſulibus: cum Haſdrubal Hãnibalis frater ab Hiſpaniis per Gallias ad Italiam veniret, iuſſuſque à Carthaginenſibus, vt fratri cum copiis iungeretur, magna ſecũ auxilia Hiſpanorum, Gallorumque deduceret, & cum maturato aduentu deſcendiſſe iam ex Alpibus conſulibus proditus fuiſſet, ab exercitu Romano ignorante Hannibale præuentus, cum omni exercitu ſuo interfectus eſt. Nam l. & v i i i. milia de exercitu Haſdrubalis ibi occiſa ſunt, capta

pta ſunt v. milia c c c c. Tria milia autem Romanorum ciuium inter eos reperta atque reuocata ſunt. Quod victoribus conſulibus ſolatio fuit. Nam & ab exercitu eorum v i i i. milia ceciderunt, Hannibali caput fratris ſui Haſdrubalis ante caſtra proiectum eſt. Quo viſo & ſimul clade Pœnorum cognita, anno x i i i. quum in Italiam venerat, refugit in Brutios. Poſt hæc anno continuo inter Hannibalem & Romanos quies à tumultu bellorum intercesſiſſe viſa eſt: quia inquietudo morborum in caſtris erat, & grauiſſima peſtilentia vterque exercitus agebatur. Interea Scipio vniuerſa Hiſpania a Pyrrheneo vſque Oceanum in prouinciam redacta, Romam venit. Conſul cum L. Craſſo creatus, in Aphricam trãſiit, Hannonem Hamilcaris filium ducem Pœnorum interfecit, exercitum eius partim cæde, partim captiuitate diſperdidit. Nam x i. milia Pœnorum eo prelio occidit. Sempronius conſul cum Hannibale congresſus & victus refugit, Scipio in Aphrica aggresſus hyberna Pœnorum atque alia Numidarum, quæ vtraque haud procul ab Vtica erant, nocte concubia fecit incendi. Pœni trepidi cum caſu accidiſſe ignem putarent, inermes ad extinguendum concurrerunt: quare ab armatis facile oppresſi ſunt. In vtriſque x l. milia hominum, igni ferroque conſumpta ſunt: capta v. milia, duces ipſi miſerabiliter ambuſti, ægre effugerunt. Haſdrubal Imperator, Carthaginem profugus venit. Itaque Sifax & Haſdrubal, mox plurimum reparauere exercitum: atque iterum cum Scipione congresſi ſunt, victique fu-

gerunt. Siſacem fugientem, Lelius & Maſiniſſa ceperunt: cætera multitudo Cirtam fugit. Quam Maſiniſſa oppugnatam in deditionem recepit: Siſacem ad Scipionem vinctum catenis deduxit. Quem Scipio cum ingẽtibus ſpoliis, plurimiſque captiuis perducendum Lelio tradidit. Hannibal redire in Aphricam miſſus, vt feſſis Carthaginenſibus ſubueniret, flens reliquit Italiam, omnibus Italici generis militibus, qui ſequi nollent, interfectis, cum ad Aphricanum littus propinquaret, iuſſus quidam è nauticis aſcendere in arborem nauis atque inde ſpeculari quam regionem teneret, ſepulchrum dirutum ſe proſpexiſſe reſpondit. Abominatus dictum Hannibal, deflexo curſu ad Leptim oppidum copias expoſuit. Qui continuo refecta multitudine Carthaginem venit. Deinde colloquium Scipionis petiit. Vbi cum ſediu atto- niti, admiratione mutua, duo clariſſimi duces ſuſpexiſſent, infecto pacis negotio, prælium conſertum eſt. Quod diu magnis ducum artibus diſpoſitum, magnis copiarum molibus geſtum, magnis militum viribus conſummatum, Romanis victoriam contulit. Octoginta ibi elephanti vel capti vel occiſi ſunt, Carthaginenſium interfecta ſunt XX. M. D. Hannibal ante omnia prælium & in prælio expertus cum paucis, hoc eſt, vix IIII. equitibus inter tumultũ elapſus ad Rumetum confugit. Poſtea Carthaginem poſt VI. & XXX. annos, quam inde paruus cum patre exierat, venit: cõſultantique Senatui, nullam eſſe reſiduam ſpẽ, niſi petendam pacem, perſuaſit. Gaio Cornelio Lentulo Publio, Eliopeto cõſulibus Carthaginẽſibus

ſibus pax per Scipionem voluntate ſenatus, populique conceſſa eſt. Naues tamen plus quam quingentæ in altum productæ, in conſpectu ciuitatis incenſæ ſunt. Scipio iam tunc cognomēto Aphricanus, triumphās vrbem ingreſſus eſt. Quem Terentius, qui poſtea comicus, ex nobilibus Carthaginenſium captiuus pileatus (quod inſigne indultæ ſibi libertatis fuit) triumphantem poſt currum ſecutus eſt. Neuius comicus Vticæ moritur, pulſus Roma factione nobilium, ac maxime Metelli Plautus Romæ moritur. Qui propter annonæ difficultatem, ad molas manuarias piſtori ſe locauerat. Vbi quoties ab opere vacaſſet, ſcribere fabulas ſolitus erat, ac vendere.

Rex Ptholomæus Epiphanes per ducē ſuum, nomine Scopam, humilem Syriam, Iudæam, atque Samariam in ſuam recepit ditionem: quas Antiochus nuper ab eius abſtulerat poteſtate: Iterúmque Antiochus deuicto Scopa, ſuæ eaſdem regiones ditioni ſubiecit. CAP. VIII.

PTholomæus, qui & Epiphanes, annos XXIIII. Sub quo Ptholomæo Macchabæorū martyres coronātur. Sub huius tempore geſta ſunt, quæ hiſtoria II. libri Macchabæorum continet. A reædificatione vero templi anni ſunt CCC. VII. Pontifex Iudæorum Onias, qui & ſupra. Ptholomæus ergo Epiphanes, defuncto patre Philopatore, magnam virtutem militū miſit cum duce nomine Scopa contra humilē Syriam, multaſq; eorū ciuitates cepit. Inter quas gentem Iudæorū bello

victam recepit, quam nuper Antiochus ſibi ſociauerat, victo Ptholomæo Philopatore. Et non poſt multum, Antiochus Scopam vicit, confligens cōtra eum iuxta fontem Iordanis, multoſque de exercitu eius ſtrauit. Poſtea vero Antiocho capiente Samariam & ciuitates Syriæ, ibidē quas Scopa tenuerat, ſponte gens Iudæorū ad eum tranſiens, in ciuitatē omnem eius exercitū ſuſcepit, & Elephantis abundāter alimenta præbuit, & obſidenti eos, qui ab Scopa in arce Hieroſolymorū relicti ſunt, cuſtodes prono animo auxilium præſtiterūt. Igitur Antiochus iuſtum arbitratus Iudæorū erga ſe ſtudium liberaliter remunerādum, ſcripſit magiſtratibus, & amicis, teſtimonium exhibēs, quòd ab eis bene tractatus eſt. Sed & donationes, quas eis pro gratia retribuere cogitauit, manifeſte illis innotuit, id eſt, vt ciuitatem deſtructam reficerēt, & in eam habitatores congregarent diſperſos. Ad immolationes vero victimarum vini & olei, & libani precium, argenteorum x x. milia. Ad ſimilam autem tritici modios M.CCCC.L X X V. & ſalis modios CCC. L X X V. præbere iuſſit. Ad porticus vero templi, ſeu ad alia quæ delapſa erant ædificia, materiem ex Libano conceſſit. Omne genus Iudæorum ſecundum proprias leges conuerſari permiſit. Sacerdotes & ſcribas templi atque cātores ſacros a tributis quæ pro ſuo capite dabant relaxauit. Eos vero, qui ex ipſa ciuitate ſeruitio addicti erant, eorumque genitos libertati donauit, & ſubſtantias eis reddi præcepit. Edictum autem per omne ſuum miſit imperium cauſa ornatus templi, in quo continebatur, neminem

minem alienigenarum intra muros templi ingrediendi habere licentiam: Nec Iudæos, niſi purificatos ſecūdum patriam legem, neque inferri in ciuitatem carnes animalium, quæ Iudæis interdictæ ſunt, ſed ſolitis patriæ vti permiſſum eſt, quibus Deo ſacrificandum lex diuina cenſuit. De his ita eo tēpore apud Iudæos rebus geſtis: Polybius Megalopolitanus in XI. hiſtoriæ ſuæ libro, ita dicit: Ptholomæi dux Scopa ad ſuperiora vadens loca, ſuperauit hyemis tempore gentem Iudæorum. Dicit nanque & in eodem volumine, qualiter Scopam Antiochus deuincens, Bathaniam & Samariam, & Abella & Cedar cepiſſet. Paulo poſt vero tradiderunt ſe ei Iudæi, qui circa templum habitabant. Poſtea vero vt amicitiam & fœdus Ptholomæus cum Antiocho compoſuit, dedit ei filiam ſuam Cleopatram ad nuptum, concedens ei humilem Syriam & Samariam, & Iudæam & Phœnicen dotis nomine.

Relatio qualiter Philippus Macedonum rex à Romanis victus, Demetrium filium ſuum obſidē dederit, Similiter Nauides Athenienſium dux à Romanis victus, filium ſuum Armenem obſidem tribuit. Cum quibus diuerſæ nationes ſunt Romanis ſubiectæ. Antiochus etiam rex Syriæ cum omnibus ſuis copiis bis victus, terra marique, vectigal ſoluere coactus.

Cap. IX.

APud Romanos vero iiſdem diebus bellum Punicum II. finitum eſt. Cui Macedonicū

continuo ſucceſſit, quod Q. Flamminius conſul ſortitus, poſt multa & grauiſſima prælia, quibus Macedones victi ſunt, pacem Philippo regi eorũ dedit. Deinde cum Lacedęmoniis pugnauit, victo Nauide duce eorum, nobiliſſimos obſides, Demetrium Philippi filium & Armenem Nauidis filium ante currum duxit. Romani captiui, qui ſub Hannibale per Græciam venditi fuerant, vniuerſi recepti, capitibus raſis ob deterſam ſeruitutem, currum triumphantis ſecuti ſunt. Eo tempore Inſubres Boi atque Caenomanni, contractis in vnum viribus cum Hamilcare Pœnorum duce, qui in Italia remanſerat, Cremonam, Placentiamque vaſtantes, difficillimo bello, a Lucio Fuluio prætore ſuperati ſunt. Poſtea Flamminius proconſul Philippum regem, & cum eo Thracas, Macedones, Illyrios, multaſque præterea gentes, quæ in auxilium eius venerant, bello ſubegit. Victi Macedones caſtra amiſerunt, VIII. M. hoſtium eo die cæſa, V. M. capta Libyus ſcribit. Valerius dicit XL. M. trucidata, Cladius vero XXXII. M. interfecta commemorat. Igitur Antiochus rex Syriæ, bellum contra populum Romanum ſtruens in Europam tranſiit ex Aſia. Tunc etiam Hannibal, propter excitandi belli rumores, qui de eo apud Romanos ferebantur: exhiberi Romam a ſenatu iuſſus, clam ex Aphrica profectus, ad Antiochum migrauit. Quem cum apud Epheſum inueniſſet, cunctantem mox ad bellum impulit Scipio Aphricanus inter cæteros legatos ad Antiochum miſſus, etiam cum Hannibale colloquium familiare habuit. Sed infecto pacis negotio,

gotio, ab Antiocho diſceſſit. In vtraque Hiſpania per Flaminium, Fuluiumque prætores, bella multum horrida, cruentaque vtriſque populis geſta ſunt. P. Cornelio Scipione, M. Acilio Glabrione conſule, Antiochus, quamuis Thermopilas occupaſſet, quarum munimine tutior, propter dubios belli euentus fieret: tamen commiſſo bello, a conſule Glabrione ſuperatus, vix cum paucis fugit e prælio, Epheſumque peruenit. Is habuiſſe fertur armatorum L X. M. E quibus X L. M. cæſa, capta plus quam V. M. fuiſſe referuntur. Alter conſul Scipio cum Boiorum gente conflixit, in quo prælio X X. M. hoſtium interfecit. Sequenti anno Scipio Aphricanus habens in auxilio Eumenen, Attali filium aduerſus Hannibalē, qui tunc Antiochi claſſi præerat, bellū nauale geſſit. Antiochus victo Hannibale atq in fugā acto, ſimulq. omni exercitu amiſſo, pacē rogauit, eoq. iure eā obtinuit, vt annis ſingulis M. talenta Romanis vectigalis nomine perſolueret, filiūq. Aphricani, quem vtrum explorantem, an in prælio cepiſſet, incertū eſt, vltro remiſit. Eodē tempore Aphricanus ab ingrata ſibi vrbe diu exulans, apud Amiternū oppidū morbo periit. Iiſdem etiā diebus Hannibal apud Briſiam Bythiniæ regem, cum a Romanis repoſceretur, veneno ſe necauit. In Sicilia tunc Vulcani inſula, quæ ante non fuerat, repente mari ædita cum miraculo omnium vſque nunc manet. T. Liuius tragœdiarum ſcriptor, clarus eo tempore habebatur. Qui ob ingenij meritum, a Liuio Salinatore, cuius liberos erudiebat, libertati donatus eſt.

Qualiter Antiochus Ægyptũ occupauerit, Romanis denuntiantibus timore perculſus, ab ea diſceſſit, Hieroſolymam petẽs, templum ſpoliauit, & aram in ea ſtatuens, immundis ſacrificiis polluit, ciuitatémque vaſtando deſtruxit, & arcem ob cuſtodiam Macedonum in eadem ædificauit, partem populi captiuam duxit, & partem in ore gladij cõſumpſit: reliquos ritu gentiũ viuere inſtituit, contradicentes diuerſis pœnis affici iuſſit. Et vnde hoc malum exordium ſumpſiſſe credebatur.

CAP. X.

PTholomæus Philomitor, annis xxxv. A reædificatione vero tẽpli, anni ſunt, CCC. XXXI. Macedonum rex Perſeus erat. Defuncto itaque Seleuco rege Syriæ, Antiochus frater eius gubernacula regni ſuſceperat, qui Epiphanes nuncupabatur. Moritur etiam Ptholomæus rex Aegyptiorum, qui ſimiliter Epiphanes dicebatur, relinquens duos filios minores ætate. Quorũ vnus, qui & maior erat, de quo nunc mentionem fecimus, Philomitor dicebatur: minor vero Fiſcon. Antiochus pro ſuo feliciter imperio, exercitum ducere deliberauit ad Aegyptum, tractus deſiderio eius & continens filios Ptholomæi, vt debiles ac nequaquam tanta negotia regere præualentes. Perueniens igitur cũ magna virtute ad Peluſium, & dolo Philomitorem Ptholomæum circumueniens, Aegyptum occupauit. Et cum adiſſet loca Memphiticæ ciuitatis, eam capiens contra Alexandriam vt obſidendo Ptholomæum caperet, ambulauit. Expulſus vero eſt non ab Alexandria

dria tantum, ſed etiam a tota Aegypto, Romanis ſibi denuntiantibus, vt diſcederet a prouincia. Per idem tempus defuncto Onia principe ſacerdotum, fratri eius Antiochus ſacerdotij contulit principatum. Nam filius quem Onias reliquerat, adhuc infans erat. Ieſu vero, qui frater erat Oniæ, principatum ſacerdotij rex abſtulit iratus, & dedit eum iuniori fratri eorũ nomine Oniæ. Sic nãque ad tres filios Simonis principatus ſacerdotij, ſicut prędiximus, peruenit. Et Ieſus quidem Iaſonem ſe nominauit. Onias autem Menelaus eſt nuncupatus, Seditionem itaque princeps ſacerdotum Ieſus, aduerſus Menelaum concitauit, & diuiſa in vtrũque populi multitudine, pars plurima Iaſonem adiuuabat. Vnde laborantes Menelaus & qui ei conſenſerant ad Antiochum diſceſſerũt. Ad notitiam etiam eius perducentes, quod vellent patrias relinquere leges, & conuerſationem & mores obſeruare Gręcorum, rogauerunt eum, vt permitteret eis ædificare gymnaſium Hieroſolymis. Cumque conceſſiſſet, circuncisionem ſuam velauerunt, vt non appareret in denudatione Græcis eſſe diſſimiles. Cæteraque omnia relinquentes, quæ illis mos patrius imponebat, aliarum facta gentium, rituſque ſequebantur. Igitur hæ ſeditiones quę propter ambitionem atque dignitatem ſummi ſacerdotij inter prędictos turpiter gerebantur fratres, atque diſſenſiones quæ inter Hircanum Ioſephi filium (de quo ſupra meminimus) eiuſque fratres crudeliter actæ ſunt, maxima pullularũt calamitatũ ſemina in populo Iudæorũ, dũ aduerſum ſe alienigenarũ arma pro-

uocantes,propria dilaniauerunt viſcera, dum aliqui Seleucum eiuſque principes,alij vero Antiochum illius ſucceſſorem,ad deſolationem templi deſtitutionemque populi euocauerunt,vt præmiſimus.Igitur reuerſus rex Antiochus ab Aegypto propter Romanorum timorem, ad Hieroſolymorum ciuitatem ducit exercitum. Quo perueniens,cepit eam conflictatione cuiuſpiam, aperientibus ei portas his,qui voluntati eius conſentiebant.Ingreſſuſque ciuitatem Hieroſolymorum multos interemit,ſibi contraria ſapientes,necnõ & eos, qui portas ei aperientes ciuitatem tradiderunt,propter templi diuitias interfecit,multaſque ab eo templo auferens pecunias, ad Antiochiam reuerſus eſt. Poſtquam autem expoliauit templum, ita vt vaſa Dei aſportaret, & lucernas aureas & aram auream,& menſam,& ſacrarium: neque de velis abſtinuit,quę ex byſſo,& purpura, & cocco erant. Exhauriens autem & theſauros nihilque penitus relinquens,ad maximum Iudæos propter huiuſmodi cauſam luctum vſque perduxit. Nam & quotidianas immolationes, quas Deo ſecundum leges offerebãt, celebrari prohibuit.Deprædans autem totam ciuitatem,quoſdã interfecit, alios captiuos cum vxoribus & filiis deduxit,ita vt numerus multitudinis captiuorum, vſque X. M. exiſtere videretur.Incendit etiam optima eius loca,& deponens muros, arcem ædificauit in interiori parte ciuitatis.Nam alta & eminentior erat prius templo, & propter hoc muniens eam muris altis & turribus, cuſtodiam Macedonum ibi diſpoſuit.Manebant in arce etiam nihilomi-

hilominus hoĩes impij,& morib⁹ maligni, a quibus ciues multa & acerba ſubinde patiebãtur. Aedificãs vero & in ſacrario arã, ſuper eam porcos immolauit,hoſtias nõ legitimas nec patrię religioni Iudęorũ congruas. Coegitq. etiã eos relinquere religionẽ patriã,idolum venerari,ędificare etiã in vnaquaque ciuitate & vico tẽpla Iudęorũ,& aras collocantes,immolare ſuper eas porcos omni die præcepit,& ne quis circuncideretur,inhibuit. Interminatus eſt etiã tormẽta grauiſſima, ſi quis propter hęc facere inueniretur. Cõſtituit itaq; prępoſitos, qui cogerẽt eos imperialia mãdata perficere. Et multi quidẽ Iudæorũ ſpõte,alij vero propter timorem imminẽtis regis pręcepta ſequebãtur. Probatiſſimi & generoſiſſimi deteſtabile facinus execrantes,patriis legibus adhęſerunt, propterea diebus ſingulis pœnis afflicti, & amare paſſi tormenta,trucidabantur. Nam & verberati, & diuerſis cruciatibus fatigati, adhuc viuentes crucis patibulo figebantur. Vxores vero pariter & filios quos circunciderunt, propter voluntatem regis laqueis ſuffocabant, parentum eos ceruicibus inligantes. Inſuper & ſi apud aliquem volumen inuentum fuiſſet ſacrum aut lex, is crudeli ſorte moriebatur.

Quibus diebus Romani innumeras multitudines hominum in Hiſpania trucidauerunt, oppida vltra C C C. deſtruentes, euerterunt. Bellum etiam Macedonicum, merito inter maxima computandum, tunc geſtum eſt. Punicum etiam bellum exortũ eſt tertiũ. Quo cõfecto, igni, ferroq́; Carthago

penitus eſt euerſa, anno poſtquam condita eſt DC.

CAP. XI.

QVo in tēpore apud Romanos Fuluius Flaccus prætor in citeriore Hiſpania maximo prælio, XXIII. M. hominum fudit, IIII. M. cepit. Hinc Gracchus Sépronius in Hiſpania vlteriore C. V. oppida vacuata, quaſſataque bellis ad deditionē coegit. Hinc Lucius Poſthumius in citeriore Hiſpania XL. M. hoſtium bello interfecit. Gracchus prætor ibidem iterum CC. oppida expugnauit & cepit. Quibus etiam diebus bellum Macedonicum geſtū eſt, merito inter maxima bella referendum. Nam Perſeus Philippi filius, quē Macedones ſecuti ſunt, auxiliarios habuit Thraces, cum rege eorum Coti, & vniuerſos Illyrios cum rege Gentio. Gēs nanque Baſternarum, quæ prædarum ſpe ſolicitata in auxilium eius properabat, ſine vlla pugna vel aliquo hoſte deleta eſt. Dum Danubium cum toto agmine ſuper glaciem tranſirent, gelu concrepans enormitate ponderis, glacialis cruſta diſſiliuit, vniuerſumque agmen quod diu ſuſtinuerat mediis gurgitibus victa tandem & comminuta deſtituit, atque eadem rurſus fragmē tis impedientibus ſuperducta ſubmerſit. Pauci ex omni populo per vtranque ripam vix conciſis euaſere viſceribus. Cæterum in auxilio Romanorum tota primum Italia, deinde Ptholomæus rex Aegypti, & Ariarates Cappadociæ, Eumenes Aſiæ, Maſiniſſa Numidiæ fuerunt. Itaque aduenienti Craſſo conſuli, Perſeus occurrit, commiſſoque prælio, miſerabiliter victi fugere Romani. Sequēti pu-

ti pugna, pene pari clade partis vtriuſque in hyberna diſceſſum eſt. Deinde Perſeus profligato multis prœliis exercitu Romano, in Illyricū tranſgreſſus. Sulcanium oppidū defenſum a præſidiis Romanis, pugnādo cepit, vbi magnā Romanorū præſidiorum multitudinem partim occidit, partim ſub corona vendidit, partim ſecum in Macedoniam duxit, poſtea cum eo Aemilius Paulus conſul dimicauit & vicit. Nam xx. M. poſitum in eo bello interfecit. Rex cū equitum ſubterfugit. Sed continuo captus, atque in triumpho cum filiis ante currum actus eſt, & poſt apud Albam in cuſtodia defecit. Filius eius iunior fabricam ærariam ob tolerandam inopiam Romæ didicit, ibique conſumptus eſt. Plurima præterea & ſatis diuerſis prouentibus bella multarum vbique gentium geſta ſunt, quæ breuitatis cauſa prætermiſi. Igitur cum omnes Romanos ingens Celtiberorū metus inuaſiſſet, & ex omnibus non eſſet qui ire in Hiſpaniam vel miles, vel legatus auderet: P. Scipio, (qui poſtea Aphricanus erat,) vltro ſeſe militaturum in Hiſpaniam obtulit, cum tamen in Macedoniam ſorte iam deputatus eſſet. Itaque profectus in Hiſpaniam, magnas ſtrages gentium dedit. Sępius etiam militis quam ducis vſus eſt officio. Nam & barbarum prouocantem ſingulariter congreſſus, occidit. Sergius autem Galba prętor, a Luſitanis magno prælio victus eſt, vniuerſoque exercitu amiſſo, ipſe cum paucis vix elapſus, euaſit. Eo tempore cenſores theatrum lapideam in vrbe conſtrui cenſuerunt. Quod ne tunc fieret, Scipio Naſica, grauiſſima oratione

obſtitit dicens: inimiciſſimum hoc fore bellatori populo, ad nutriendā deſidiam, laſciuiæque commentum, adeoque mouit ſenatum, vt non ſolum vēdi omnia, theatro comparata iuſſerit, ſed etiam ſubſellia ludis poni prohibuerit. III. hinc Punicum bellum exortum eſt. Igitur cum ſenatus delendā Carthaginem cenſuiſſet, profecti in Aphricam conſules, & Scipio tūc tribunus militū, filius, vt ferunt, maioris Aphricani, prope Vticam caſtra tenuerunt. Ibi Carthaginenſibus euocatis, iuſſit vt arma & naues traderent. Nec mora, tanta vis armorum repēte tradita eſt, vt facile tota ex his Aphrica potuiſſet armari Sed Carthaginenſes poſtquam arma tradiderunt, & relicta vrbe ſecedere procul a mari X. M. paſſuum iuſſi ſant, dolorem ad deſperationē cōtulerunt, aut defenſuri ciuitatem, aut cum ipſa per ipſā ſepeliēdi, duceſq; ſibi duos Haſdrubales creauerūt. Arma primum facere aggreſſi æris ferrique inopiam auri & argenti metallis ſuppleuerunt. Conſules oppugnare Carthaginem ſtatuunt, cuius ſitus fuiſſe huiuſmodi dicitur, XXII. M. paſſuum muro amplexa, tota pene mari cingebatur, abſque faucibus qui tribus milibus paſſuum aperiebantur. Is locus murum XXX. pedum latum habuit, ſaxo quadrato in altitudine cubitorum XL. Arx, cui Birſæ nomen erat, paulo amplius quam duo milia paſſuum tenebat. Ex vna parte murus communis eſt vrbis & Birſæ imminens mari, quod mare ſtagnum vocant, quoniam obiectu protentæ linguæ ſtrangulatur. Conſules igitur quamuis aliquantam muri partem quaſſatam machi-

machinis diruiſſent, tamen a Carthaginenſibus victi & repulſi ſunt. Quos fugientes, Scipio repulſo intra muros hoſte, defendit. Cenſorinus in vrbem rediit, Manilius omiſſa Carthagine, ad Haſdrubalem arma conuertit. Scipio Maſiniſſa mortuo, inter Maſiniſſę filios tres, Numidiæ regnum diuiſit. Quocirca Carthaginem reuerſus Manlius Degazam vrbem expugnauit, atque diripuit, Duodecim milia ibi Aphrorum cæſa, VI. capta ſunt. Haſdrubal Pœnorum imperator Maſiniſſæ nepos ſubſelliorum fragmentis in curia a ſuis propter ſuſpicionem proditionis occiſus eſt. Iuuentinus prætor in Macedonia aduerſus Pſeudophilippum congreſſus: cum maxima clade totius Romani exercitus interfectus eſt. Anno ab vrbe condita DC. Poſt bellum Punicum ſecundum Gneo Cornelio Lentulo, Lutio Mummio conſulibus, Scipio ſuperioris anni conſul, delere Carthaginem ſuprema ſorte molitus, Cuothonem ingreditur. Vbi cum VI. continuis diebus noctibuſque pugnatur, vltima Carthaginenſes deſperatio, ad deditionem traxit: petentes, vt quos belli clades reliquos fecit, ſaltem ſeruire liceat. Primum agmen mulierum ſatis miſerabile, poſt virorum magis deforme deſcendit. Nam fuiſſe mulierum XXV. milia: virorum XXX. milia memoriæ traditum eſt. Rex Haſdrubal ſe vltro dedit. Transfugæ, qui Aeſcolapij templum occupauerant, voluntario præcipitio igne coſumpti ſunt. Vxor Haſdrubalis ſe duoſque filios ſecam, virili dolore &

furore fœmineo, in mediũ iecit incendiũ: eundẽ nũc mortis exit faciẽs nouiſſima regina Carthaginis, quẽ quondã prima feciſſet. Ipſa aũt ciuitas X. & VII. continuis diebus arſit: miſerumq; ſpectaculum de varietate cõditionis humanę victoribus ſuis prębuit. Diruta eſt autẽ Carthago omni murali lapide in puluerem cõminuto, DCC. anno poſtquã condita erat. Multitudo omnis captiuorũ, exceptis paucis principibus, venũdata eſt. Ita IIII. quã ceptum fuit anno, bellum Punicum III terminatum eſt. Quæ tunc etiam bella in citeriore Hiſpania geſta ſunt, & qualiter Bebius a Liguribus circunuentus cum omni exercitu periit, quó etiam Fuluius conſul, cũ Gallogręcis acerbiſſimum bellum geſſit, circa Olympũ montem, & cætera bella quæ tunc Romani per diuerſa gerebant loca, qui latius ſcire voluerit, Oroſij cæterorũque hiſtoriographorũ libros legere curabit. Statius Cecilius comœdiorũ ſcriptor, clarus hiſdem habetur diebus. Qui natione Gallus erat, alij Mediolanenſem eum fuiſſe ferunt. Primũ Ennij contubernalem, & anno ſequenti poſt eius mortem & ipſe mortuus eſt, & poſt Ianiculum ſepultus. Ennius vero poeta LXX. ætatis ſuæ anno, articulari morbo periit, ſepultuſque eſt in Scipionis monumento: in via Appia intra primum ab vrbe miliarium. Tunc etiam Lucius poeta naſcitur. Romæ deſcriptione facta, inuenta ſunt hominum CCCXXXIIII. milia. Quo in tempore Ariſtobolus philoſophus commẽtarios ſcripſit in libros Moſi, & regi obtulit Ptholomæo. Romani interfecto Pſeudophilippo Macedones genti-

gentium dominos tributarios faciunt: regnumque Macedonicum deficit, Carthago nanque, vt præmiſimus, igni ferroque funditus eſt euerſa. Antiochus, ſicut ſuperius meminimus, templum domini polluit: & in eo Iouis Olympiaci ſimulachrum poſuit. In Samaria autem ſuper verticem montis Gaziri, vbi templum Sanabalath quondam ędificauerat ad inſtar Hieroſolymorum in nomine ſummi Dei, delubrum Iouis Pegrini Antiochus conſecrari in eo iuſſit: ipſis Samaritanis vt id faceret precantibus. Nunc vero vbi contaminationem atque vaſtationem templi oſtendimus, duoque regna potentiſſima, Macedonicum ſcilicet atque Carthaginenſe, defeciſſe, finem etiam huius voluminis imponere decreuimus.

FINIS LIBRI QVINTI

FRECVLPHI EPISCOPI

Lexouienſis,

CHRONICORVM

Tomi prioris,

LIBER VI.

Qualiter Matathias reſiſtens Antiochi edictis leges patrias vendicauerit, Iudam ducem populo præfecerit, & ipſe Iudas quomodo ad principatum ſacerdotij peruenerit.

CAPVT I.

EODEM autem tempore, quo Ptholomæus Fiſcon in Alexandria regnabat, Antiochus vero crudeliter ſæuiẽdo Iudæos diuerſis afficiebat pœnis (vti in præcedenti libro ſuccincto cõmemorauimus ſermone) erat habitans aliquis in Modin vico Iudææ Matathias filius Iohannis, ſacerdos ab Hieroſolymitis, habens filios v. quorum nomina ſunt hæc: Iohãnes, qui & Gaddis: Simon vero, qui dictus eſt Matathias: & Iudas, qui vocabatur Machabæus: & Eleazarus, qui dictus eſt Apphus: Abraham,

braham, qui & Ionatha. Iſte ergo Matathias plangebat apud filios rapinam ciuitatis, & templi nuditatem, ſeu calamitates plebis, deputans melius eſſe pro patriis mori legibus, quam ſine gloria viuere. Venientibus autem ad Modin villam a rege Antiocho directis, vt cogerent Iudæos facere quæ præcepta erant a rege, & iubentibus illic conſtitutis immolare idolis, ſecundum regis iuſſionem; & primum Matathiam, qui doctrina vel fama gloriæ reliquos anteibat, qui non ſolum ſe temperauit a ſacrilegio regalique edicto, verumetiam immolantem ſimulachris hoſtias de popularibus ſuis nactus, gladio tranſuerberauit. Et congregata manu ipſe cum filiis ſuis, temerantes vſum patrium, & iuſtitias legis, alios necauit, pleroſque expulit, bellique ſabbato adoriendi author fuit, ne ſimili arte ipſi quoque deciperentur, ſicut plerique iam eorum, dum ſabbato bellum ſuſcipere detrectant, irruentibus in ſeſe hoſtibus multi occubuere. Et perſeuerauit in vero vſque ad exitum vitæ, habens ſtudium defenſionis & pietatis. Sed cum ſibi ſupremum diem adeſſe intelligeret, vocatis ciuibus atque aſſiſtentibus liberis, hortatus eſt, vt tuerentur patriam, templique religionem ducemque Iudam Macchabæum curæ ac ſolicitudinis ſuæ ſucceſſorem reliquit. Qui bello ſtrenuus, conſilio bonus, ac præ cæteris fide promptus, quam frequenter innumeras hoſtium copias parua manu fuderit: perſequi non eſt præſentis negotij. Qui principatum ſacerdotij propter excellentia merita populo

ſibi contradicente obtinuit:tribuſque annis pontificatum rexit:& hoc ita contigit. Onias princeps ſacerdotum,qui & Menelaus vocabatur, filius Simonis,qui Antiochum Epiphanem, aduerſus Iudæos excitauerat, & ſuæ legis proditor extiterat: ſicuti præmiſimus in præcedenti libro,ab Antiocho iuniore occiſus eſt: perſuadente Lyſia atque dicente,hunc fuiſſe initium malorum, qui flexerat patrem illius, cogere Iudæos religionem patriam,relinquere: & ipſe cum principatum obtineret, impulit Iudæos proprias tranſgredi leges. Poſt cuius interitum Achimus,qui &Ioachim ex familia exiſtens alia, dolo ſacerdotium obtinuit, ob quam cauſam Onias filius principis ſacerdotis Oniæ, de quo prædiximus, quod adhuc puerulus defuncto patre eſſet relictus, videns quod patruũ ſuum Menelaum rex interfeciſſet & principatum ſacerdotij Alchimo dediſſet,non exiſtenti de genere ſacerdotum, fugit ad Ptholomæum Aegypti & honorẽ meruit ab ipſo & vxore eius Cleopatra: locumque petit in regione Heliopolitana, vbi ſimile Hieroſolymorum ædificauit templũ. Ioachim vero poſt multa, quæ contra leges in ſuos egerat ciues, nolens deponere murum ſanctuarij veterem, & conſtructum ab antiquis prophetis,plaga quidem Dei repentina percuſſus eſt, ex qua mutus in terram cecidit,& tortus per multos dies deteſtabiliter expirauit, principatum ſacerdotij tenens annis I I I I. Quo defuncto,ſacerdotium populus Iudæ contradidit. Is nanque Iudas templum ab Antiocho deſtructum nobiliter renouauit, & a ſordibus idolorum mundauit, quod

quod annis III.pollutum fuerat atque deſolatũ, pro renouatione templi Deum laudibus & pſalmis glorificãs cum ſuis ciuibus ſacrificia per dies VIII.celebrauit. Audiens etiam Romanorum virtutem, cum eis amicitias fœderauit, atque ſocietatem. Demum poſt multa prælia feliciter geſta contra Bacchidem dimicans, à ſociis deſtitutus propriis: minime fugere volens, circumſeptus ab hoſtibus multos interficiens aduerſariorum, & ipſe percuſſus interiit.

Regnante Ptholomæo Euergete, Simon poſt obitum Ionathæ, principatum ſacerdotij adeptus.

CAP. II.

PTholomæus, qui & Euergetes annis XXIX. A reædificatione templi CCCLXVI. erat annus. Pontifex vero Iudæorum Ionatha erat, qui poſt fratris Iudæ necem ſucceſſerat, non minus virtutis ſimilitudine par, quam naturà germanitatis. Qui poſt multa in bellicis rebus opera, & ſacris officia quæ circa templi purificationem ſpectata ac probata ſunt, ſuam quoque potentiam Romanorum amicitia corroborauit. Antiochi quidem filio reconciliatur: non tamen horum ei quicquam profuit ad periculum euitandum. Namque Tryphon tyrannus Antiochi quidem filij tutor, inſidiis eum captans, & propter hoc amicis nudare cupiens, Ionathan cum ad Antiochum paucis comitatus Ptholemaidem veniſſet, dolo comprehendit: eoque vincto, contra Iudæam mouit exercitum. Vnde repulſus a Simone Ionathę fratre, quodq. ab eo ſuperatus eſſet, iratus

tunc eundem Ionathan interfecit. Simon autem fortiter regendis rebus intentus, non rudis ſed etiam probatus fraternæ ſocietatis, triumphis, vtinam & ipſe tam perſpicax ad fraudes cauendas quam manu validus, bellandique actibus ſatis ſpectatus: equidem Gazam & Ioppem & Ianiam cepit & euertit. Aduerſus etiam Triphonem Antiocho auxilium præbuit, ſed regis auiditatem ſatiare non potuit, quamuis neci Triphonis, ſuam quoque operam adhibuiſſet, non multo etiam poſt Antiochus Cendebeum ex ducibus ſuis ad vaſtãdam Iudæam, opprimendumque ſeruitio Simonem, cum exercitu miſit. Ille autẽ quamquam ſenior eſſet, bellum tamen iuueniliter amminiſtrat, & filios quidem ſuos, cum validiſſimis præmittit viris, parte vero multitudinis comitatus, alio latere adgreditur, multiſque per multa loca inſidiis etiam in montana diſpoſitis, in omnibus ſuperat, clariſſimaque potitus victoria, pontifex declaratur, & poſt C. L X X. annos Iudæos liberat a dominatione Macedonum. Et hic autem moritur in conuiuio, captus inſidiis Ptholomæi generi ſui. Qui eius coniuge, duobuſque filiis in cuſtodiam concluſis, certos miſit nuntios, vt Iohannem III. cui etiam Hircanus fuit nomen, interficerent. Cognita autem nece, quæ parabatur, adoleſcens in ciuitatem properabat, multiſque populis fretus, & propter memoriam paternæ virtutis, & quod iniquitas Ptholomæi cunctis eſſet inuiſa. Voluit autem etiam Ptholomæus alia porta ciuitatem ingredi, ſed a populo reiectus eſt, quam maturius Hircanum ſuſceperat. Et is quidem ſtatim receſ-

ſit,

ſit, in aliquod vltra Hiericunta caſtellum, quod Dagon vocatur. Hircanus autem paternum honorem pontificatus mox aſſecutus eſt.

De euerſione Tyri opulentiſſimæ ciuitatis, & qualiter Achaia per Metellum conſulem, Romanis ſit ſubiecta. Quibus temporibus, Androgeus Romæ viſus, quod portentum ingens peſtilentia ſubſecuta eſt. Viriatus etiam vir paſtoralis Luſitanus, diuerſis prælijs Romanos vicit & fugauit. Demum à ſuis interfectus eſt.

CAP. III.

QVo etiam tempore ruinam Carthaginis, Corinthi euerſio ſubſecuta eſt, duarumque potentiſſimarum vrbium, paruo vnius temporis interuallo, per diuerſas mundi partes, miſerabile conluxit incendium. Nam cum Metellus prætor Achæos, Boetioſque coniunctos duobus bellis, hoc eſt, primum apud Thermopilas, iterum in focis deuiciſſet, quorum priore bello, occiſa eſſe XX. M. ſecundo, VII. M. cæſa referũtur. Igitur poſt extincta totius Achaiæ præſidia, deſtitutarum euerſionem vrbium Metello prætore meditante, conſul Numius repentinus ad eum cum paucis venit in caſtra; qui demiſſo ſtatim Metello, Corinthum ſine mora, expugnauit vrbem, toto tunc orbe longe omnium opulentiſſimam; quippe, quæ velut officina omnium artificum, atque artificioſa, & emporium commune Aſiæ, atque Europæ, poſt multa retro ſæcula fuit. Permiſſa crudeliter etiam captiuis prædãdi licẽtia, ſic

omnia cædibus, ignibuſque completa ſunt, vt de murorum ambitu, quaſi e camino in vnũ apicem coartatum, exundaret incendium. Itaque plurima parte populi ferro, flãmiſque conſũpta: reliqua ſub corona vendita eſt. Vrbe incenſa, muri funditus diruti ſunt: muralis lapis in puluerem redactus, præda ingens erepta eſt, ſane cum propter multitudinem & varietatem ſtatuarũ, ſimulachrorumque in illo ciuitatis incendio permixta, in vnũ auri, argenti atque æris, omniaque ſimul metalla fluxiſſent, nouum genus metalli factũ eſt. Vnde vſq; in hodiernum diem, ſiue ex ipſo, ſiue ex imitatione eius, æs Corinthium, ſicut memoriæ traditum eſt, & Corinthia vaſa dicuntur. Iiſdem conſulib9 Viriatus in Hiſpania genere Luſitanus, homo paſtoralis, & latro primum infeſtãdo vias, deinde vaſtando prouincias. Poſtremo exercitus prætorum & Romanorũ conſulũ, vicẽdo, fugando, ſubigendo, maximo terrori Romanis omnibus fuit. Qui prætorẽ Vitellium bello ſuperauit, deinde Plautium prætorem: idem Viriatus multis præliis fractum fugauit. Poſt etiam Claudius cum magno ſtructu belli contra Viriatum miſſus, quaſi pro abolenda ſuperiore macula turpiorem ipſe auxit infamiam. Nam congreſſus cum Viriato, vniuerſas quas ſecum duxerat copias, maximaſque vires Romani amiſit exercitus. Viriatus trabeas, faſces, cæteraque inſignia Romana in montibus ſuis trophæa præfixit. Quo etiam tempore Androgenus Romæ viſus, iuſſu aruſpicum in mare merſus eſt, Quam ſacrilegam expiationem, tanta lues hominum ſubſecuta eſt; vt magnæ

domus

domus vacuæ viuis, plenæ mortuis remanerent. Denique iam non ſolum in vrbe viuendi, ſed etiam appropinquandi negabatur facultas, propter ſæuos cadauerum putores. Igitur Pompeius conſul, fines Numantinorum ingreſſus, accepta maxima clade diſceſſit. Viriatus autẽ cum per XIIII. annos Romanorum duces, atque exercitus protriuiſſet: inſidiis ſuorum interfectus eſt. Deinde Mancinus conſul, poſtquam a Popilio apud Numantiam ſuſcepit exercitũ, adeo infeliciter prælia cũcta geſſit: atque in id ſuppremа deſperatione perductus eſt: vt turpiſſimũ fœdus, cum Numãtinis facere cogetur, quamuis & Põpeius, iam aliud æque infame fœdus cum iiſdem Numãtinis paulo ante pepigiſſet. Senatus diſſolui fœdus & Mancinum dedi Numantinis præcepit. Qui nudato corpore manibuſque poſt tergum reuinctis ante portas Numantinorum expoſitus ibique vſque in noctem manens: a ſuis deſertus, ab hoſtibus autem nõ ſuſceptus, lachrymabile vtriſque ſpectaculum præbuit.

Qualiter rex Parthorum Babyloniam diuerſaſque nationes ſuo ſubiecit imperio. Et tunc Brutus in citeriore Hiſpania Gallicanis Luſitanis auxilia ferentes bello oppreſſit. Et Lepidus procõſul Vacceos in Hiſpania innoxios, dum expugnare conatur, ab eis amiſſo exercitu victus eſt: quando etiam Romæ ſerui conſpirantes, mox interfecti ſunt.

Cap. IIII.

TVnc ſiquidẽ in Oriente rex Parthorũ ſextus

à Barſace, victo Demetrij præfecto, Babyloniam vrbē fineſque eius vniuerſos victor inuaſit. Omneſque præterea gentes, quæ inter Hidaſpen fluuium & Indum iacent, ſubegit. Ad Indiam quoque cruentum extendit imperium. Demetrium ipſum ſecundo ſibi bello occurrentem vicit & cepit. Quo capto Diodotus quidam, cum Alexandro filio regnum eius, & regium nomen eius vſurpauit. Poſtea ipſum Alexandrum filium, quem participem periculi, in peruadendo regno habuerat: ne in obtinendo conſortem haberet, occidit. Interea Brutus in citeriore Hiſpania LX. milia Callecorum, qui Luſitanis in auxilium venerant, aſperrimo & difficili bello, quamuis incautos, circumueniſſet, oppreſſit. Quorum in eo prælio L. milia occiſa, VI. milia capta referuntur, pauci fuga euaſerunt. In citeriore Hiſpania Lepidus proconſul Vacceos innoxiam gentem & ſupplicem, etiam ſenatu prohibente, pertinaciter expugnare tentauit. Sed mox accepta clade grauiſſima improbæ pertinatiæ pœnas luit. Sex milia quippe Romanorum in hoc iniuſto bello iuſtiſſime cæſa ſunt: reliqui exuti caſtris, armis etiā perditis, euaſerunt. Tunc etiam Romæ puer ex ancilla natus eſt quadripes, quadrimanus, oculis quatuor, auribus totidem, natura virili duplex. In Sicilia mons Aethna vaſtos ignes eructauit ac fudit. Igitur in Sicilia bellum ſeruile ortum eſt, quod adeo graue & atrox multitudine ſeruorum, inſtructu copiarum, magnitudine virium fuit, vt non dicam prætores Romanos, quos penitus profligauit, ſed conſules quoque terruerit. Nam

LXX.

LXX. milia ſeruorum tunc in arma conſpirantium fuiſſe refertur.

Quibus diebus per Scipionem Aphricanum Numantia deleta eſt, & Attalus rex Aſiæ per teſtamentum ſibi ſuccedere populum Romanum fecit, quam eiuſdem frater inuaſit, ad cladem populi Romani, ſuamque internetionem.

Cap. V.

Scipio Aphricanus conſenſu omnium conſul creatus, ad obtergendam infamiam fœderis, quod Mancinus cum Numantinis pepigerat, dirigitur in Hiſpaniam. Qui non confeſtim adgreſſus eſt Numantinos quaſi incautos, quos ſemper nouerat eſſe paratos, ſed prius exercuit militem ſuũ in caſtris, velut in ſcholis, quod tamen aliquid profuit. Conſerto nanque prælio, quamuis prius impetum Romani non ferentes Numantinorum, fugere cœpiſſent, induſtria ducis atq. audacia, acerrime repreſſi, quos fugerant, fugere coegerũt. Qua inopinata victoria lætatus Scipio, foſſa vrbem muniuit, vallum ſudibus præſtruxit, & ſic obſidione Numantinos contriuit. Igitur concluſi diu Numantini, & fame cruciati, deditionem ſui obtulerunt, ſi tolerabilia iuberentur. Sæpe etiam orantes iuſtæ pugnæ facultatem, vt tanquam viris mori liceret, vltimo omnes duabus ſubito portis eruperunt, larga prius potione vſi, non vini, cuius ferax is locus non eſt, ſed ſucco tritici per artem confecto, quem ſuccum a calefaciendo celiam vocant. Hac igitur potione

poſt longam famem recaleſcentes bello ſeſe obtulerunt. Atrox diu certamen, & vſque ad periculum Romanorum fuit, iterumque Romani pugnare ſe aduerſus Numantinos fugiendo probauiſſent, niſi ſub Scipione pugnaſſent. Numantini interfectis ſuorum fortiſſimis, bello cedunt. Cōpoſitis tamen ordinibus non ſuperantes, nec ſicut fugientes in vrbem reuertuntur. Corpora interfectorum ad ſepulturam oblata, accipere noluerunt. Nouiſſima ſe deſperatione in mortem omnes deſtinati, clauſam vrbem ipſi introrſum ſuccenderunt, cunctique pariter ferro, veneno, atque igni conſumpti ſunt. Romani nihil ex his penitus habuere victis, præter ſecuritatem ſuam, neque etiam euerſa Numantia, viciſſe ſe magis Numantinos, quam euaſiſſe dixerunt. Vnum Numantinum non victoris catena tenuit captiuum, vnde triumphum dederit, non vidit Roma aurum vel argentum quod igni ſuper eſſe potuiſſet, quia apud pauperes non fuit, arma & veſtem ignis abſumpſit. Igitur deleta Numantia, cum Scipio pacem componeret cæteris Hiſpaniæ ciuitatibus, quendam Celticum principem, Tyreſum nomine conſuluit, quo opere Numantia prius fortiter repugnans duraret, dum quatuor milia Numantinorum aduerſus XL. milia Romanorum diu dimicarent, ac ſæpius vincerent. Qui reſpondit: Inuicta cōcordia hoc egit. Quo etiam tempore Attalus Humenis filius moriens, per teſtamentum populum Romanū imperio Aſiæ ſuccedere hæredem iuſſerat. Hinc itaque Licinius Craſſus cōſul & pontifex maximus aduerſus Ariſtonicum

Attali

Attali fratrem, qui traditam per teſtamentum Romanis Aſiam peruaſerat, cum inſtructiſſimo miſſus exercitu, præterea magnis regibus, hoc eſt, Nicomediæ, Bythiniæ, Mitridate, Ponti & Armeniæ, Ariarate, Cappadociæ, Philomenæ, Paflagoniæ, eorumque maximis copiis adiutus, conſerto tamen bello victus eſt, & cum exercitu poſt plurimam cædem in fugam acto: ipſe iam circumuentus ab hoſtibus & pene captus eſſet, virgam qua erat vſus ad equũ in oculũ Thracis impegit. Barbarus autem cum ira & dolore exarſiſſet, latus Craſſi gladio transfuerberauit. Ita ille excogitato genere mortis, effugit dedecus & ſeruitutem. Perpẽna conſul, qui Craſſo ſucceſſerat, audita morte Craſſi, & clade exercitus Romani, raptim in Aſiam peruolauit, Ariſtonicũ recẽti victoria feriatũ improuiſum bello adortus, nudatumq. omnib. copiis, in fugã vertit. Cumq. Statonicem vrbem, ad quã ille fugerat, obſidione cinxiſſet, cruciatũ fame ad deditionẽ coegit. Perpenna conſul apud Pergamũ correptus morbo die obiit. Ariſtonicus Romæ iuſſu ſenatus in carcere ſtrangulatus eſt.

Quo in tempore conſpiratio ſeruorum longe, lateque efferbuit, & mox à dominis ſeu Romanorum conſulibus pœnis adacti, deleti ſunt. Quo in tempore Aethna vltra modum inſolitos euomuit ignes, & in Aphrica locuſtarum magnitudo mari immerſa ad littusque reuoluta, nimiam corrupto aere peſtilentiam mortalibus incuſſit.

CAP. VI.

IGitur conſpiratio ſeruorum in Sicilia longe, lateque non modicam excitauit tempeſtatem.

In Sicilia quidem, dum quadam inſolētia dominium obtinerent, male adeptum ſerui, Piſo cōſul VIII. M. eorum patibulis affixit. Cui ſuccedens Rutilius, vltra XX. M. ex rebellantibus ſeruis trucidauit. Qui tamen prius obſidione cincti, tanta neceſſitate compulſi ſunt, vt cadauera ſuorum deuorarent ſociorum. Nam & Minternis CCCC. L. ſerui in crucem acti: & Sinueſſa ad IIII. M. ſeruorum à Q. Metello oppreſſa ſunt. In metallis quoque Athenienſium idem tumultus ſeruilis à Periclito prætore diſcuſſus eſt. Apud Delon etiā ſerui nouo motu intumeſcētes, ab oppidanis proueniētibus preſſi ſunt. Iiſdem temporibus Cicero naſcitur, matre Eluia, patre equeſtris ordinis, ex regio Vulſcorum genere. Turpilius comicus ſenex moritur. Quibus etiam diebus Aethna vaſto concuſſa tremore exūdauit igneis globis. Rurſuſque alio die Lippara inſula, & vicinum circa eā mare intantum efferbuit, vt vſtis quoque rupes diſſolueritu, tabulata nauium liquefactis ceris extorruerit, exanimatos piſces ſupernatāteſque excoxerit, homines quoque niſi qui longius potuerunt diffugere, reciprocato anhelitu calidi aeris aduſtis introrſum vitalibus ſuffocauerit. Locuſtarum etiam in Aphrica tanta vis efferbuit, vt non ſolū viretia quæque conſumerēt, verumetiā amaros cortices atque arida ligna proroderent. Sed repētino arreptæ vento, atq; in globos coactæ, portatæque diu per aera, Aphricano pelago immerſæ ſunt. Harum cū immenſos aceruos longe vndis vrgentibus fluctus per extenta late littora propulſiſſent, iterum nimis atque vltra opinionem peſti-

ſtiferum

ſtiferum odorem tabida & putrefacta congeries exhalauit. Vnde omnium pariter animantiũ tãta peſtilentia conſecuta eſt, vt auium, pecudũ, ac beſtiarũ corruptione aeris diſſoluta eſt, & putrefacta paſſim cadauera vitiũ corruptionis augerent. At vero quãta fuerit hominũ lues, ego ipſe dũ refero toto corpore perhorreſco. Siquidẽ in Numidia, in qua tunc Micipſa rex erat D. CCC. milia hominum, mortua ſunt, circa oram vero maritimam, quæ maxime Carthaginẽſi atq. Vticẽſi littori adiacet, pluſquam CC. milia militũ, quæ ad præſidiũ totius Aphricę ordinata fuerãt, extincta atque abraſa ſunt. Quæ clades tã repentina ac tam violẽta inſtitit, vt tunc apud Vticã ſub vna die per vnam portã ex illis iunioribus pluſquã M. D. mortuos elatos fuiſſe narretur. Iiſdẽ tẽporibus Antiochus nõ contentus Babylonia atque Ecbatana, totoque Mediæ imperio, aduerſus Phratatem Parthorum regem cõgreſſus & victus eſt. Qui cũ in exercitu ſuo C. M. armatorũ habere videretur, CC. M. amplius calonum atque lixarũ immixta cohortibus, ſcortis & hiſtrionibus trahebat. Itaque facile ab vniuerſo exercitu ſuo Parthorum viribus cõpreſſus interiit. Eodẽ tẽpore Ptholomæi Alexandrinorũ regis miſera vita miſeriorẽ vitæ exitum dedit. Is etiã ſororẽ ſuã ſtupro cognitã ac deinde in matrimoniũ receptã: nouiſſime turpius, quã duxit, abiecit. Priuignã vero ſuã, hoc eſt, filiam ſororis & cõiugis, coniugem aſciuit. Filiũ ſuũ, quem ex ſorore ſuſceperat, necnon & filiũ fratris occidit. Quã ob rem tantis inſertus parricidiis, factus execrabilis ab Alexandrinis regno pulſus eſt.

De Iohanne filio Simonis, qui Hircanus eſt nuncupatus: qualiter plures ciuitates Syriæ, atque Samaritanorum, Idumæorumque ceperit, bellis etiã proſpere geſtis, ſumma cum pace, felicitateque cõſenuit. Quomodo etiam filius eius Ariſtobolus, qui primus poſt reuerſionem Iudaici populi de Babylonia nomen regium vſurpauit, matrẽ, fratremque Antigonum occiderit, & ipſe vix anno expleto, in regno deteſtabiliter mortuus ſit.

CAP. VII.

PTholomæus Phiſon, qui & Soter, annis x. & VII. A reædificatione vero templi, annis CCC. LXVII. Iohannes vero filius Simonis Iudæorum dux & pontifex erat. Qui aduerſum Hircanos bellum gerens, Hircanus eſt nuncupatus. Is nanque vt paterno potitus eſt honore, & Deo ſacrificia reddidit, velociter Ptholomæum petit, qui matrem, fratreſque vinctos ſecũ retinebat, & patrem eius Simonem neci dolo in conuiuio tradiderat. Dumque aggreſſus eſſet caſtellũ, in aliis quidem rebus ſuperior erat, iuſto autẽ dolori cedebat. Ptholomæus etiam quoties premeretur, matrẽ eius fratreſque in murũ productos, palam vt poſſent conſpici, verberauit, eoſque ſe præcipitaturum, niſi quam primum recederet, minitabatur. Vnde Hircanum quidem plus timor ac miſericordia quam iracundia commouebat. Mater vero eius nihil plagis aut intenta nece perterrita, manus prætendens filiũ precabatur ne vel ſuis fractus iniuriis parceret impio. Siquidem ipſa mortem ſibi à Ptholomæo propoſitã, immortalitate du-

cere

ceret meliorē, dummodo ille pœnas eorū, quæ in domo ſua cōtra fas admiſiſſet, expēderet. Iohānes autē nunc obſtinaciā matris cogitās ac preces eius audiens, ad irruendū impellebatur. Modo verberari eam, lacerarique conſpiciens, effœminabatur totuſque dolore plenus erat. Ob hæc autem diu tracta obſidione, feriatus annus aduenit. Quē ſeptimo quoque orbe apud Iudæos ceſſare moris erat, exemplo ſeptimorū dierum: & ob hoc Ptholomæus obſidionis requiem nactus, fratribus Iohannis vna cum matribus occiſis, ad Zenonem confugit: qui Cotyla cognominatus eſt Philadelphiæ tyrannū. Antiochus autē ob ea, quæ per Simonem paſſus fuerat, iratus, in Iudęam ducit exercitum. Ibique adſidēs Hieroſolymis Hircanū obſidebat. Ille autem patefacto ſepulchro Dauid, qui regum ditiſſimus fuerat, ablatiſque inde pecuniæ pluſquam tribus milibus talentorum, Antiocho perſuaſit, trecentis ei talentis datis, ab obſidione diſcedere. Atque vt facti inuidiam leuaret, fertur hac pecunia Hircanus inſtituiſſe primus xenodochia, quibus aduentum ſuſciperet pauperum peregrinorum. Rurſumque tamen quando Antiochus contra Medos bello ſuſcepto, tempus ei vindictæ præbuit, cōfeſtim aduerſus ciuitates Syriæ perrexit, vacuas propugnatoribus eſſe ratus, quod erat verum. Medabam quidem & Samagam cum proximis, nec non & Sicimam, & Angarizam ipſe capit: & inſuper his Cuthæorum genus, adiacētia phano loca incolentium, exemplo eius quod eſt Hieroſolymis ædificato capit. Idumææ quoque non paucas alias ciuitates, & præterea Adoreō &

Mareſan. In Samariam vero vſque progreſſus, vbi nunc eſt Sebaſte ciuitas ab Herode rege condita, ex omni eam parte concluſit, filioſque ſuos Ariſtobolum & Antigonum obſidioni præfecit. Quibus nihil remittentibus, ad hoc famis penuria, qui erant intra ciuitatem venerunt, vt etiam ſuam carnem cogerentur attingere. Igitur Antiochum adiutorem ſibi aduocant, Spondium cognominatum. Qui cum prompta eius voluntate paruiſſet, ab Ariſtobolo & Antigono ſuperatur, & ille quidem ad Scythopolim vſque perſequentibus eum, memoratis fratribus effugit. Hi vero in Samariam reuerſi, & multitudinem iterum intra murum compellunt, & expugnata ciuitate, ipſam diruunt, & habitatores eius captos abducũt. Proſpere autẽ geſtis ita cedentibus, alacritatẽ refrigeſcere nõ ſinebant, ſed cũ exercitu Scythopolim vſq; progreſſi & ipſam peruaſerũt, & agros intra Carmelũ omnes inter ſe partiti ſunt. Secũdarũ autẽ rerũ Iohannis & filiorũ eius inuidia ſeditionem gentiliũ cõcitauit. Multique aduerſus eos collecti ſunt, nec quieſcebãt, donec aperto bello deuicti ſunt. Reliquum vero tempus Iohãnis cum fortunatiſſimo viueret optime rebus per annos XXXII. adminiſtratis, & V. relictis filiis moritur, vir plane beatiſſimus, & qui nullam dediſſet occaſionem, cur eius cauſa de fortuna quiſpiam quereretur. Denique tria maxime pręcipua ſolus habebat, quia princeps & põtifex: pręterea & propheta, cũ quo Deus ita colloquebatur, vt futurorũ nihil penitus ignoraret. Quinetiam de duobus maioribus filiis ſuis, quod rerum domini permãſuri

non eſſent, ante vidit & prædixit. Quorũ vitæ qui fuerit exitus, narrare non indignum videtur, quãtumque à paterna felicitate diuerterint. Patre nãque mortuo, natu maior Ariſtobolus tranſlato in regnũ principatu, diadema ſibi primus impoſuit, cccc.lxxv. annis ac tribus menſibus, poſtquam populus in eam terram aduenit, ſeruitio, quod apud Babylonas ſuſtinuit, liberatus. Fratrem verò à ſe ſecundum Antigonum; (nanque illum diligere videbatur,) in honore pari producebat. Alios autem vinctos cuſtodiæ tradidit, matremque itidem colligauit, auſam aliquid de poteſtate contendere, nanque hanc rerum dominam Iohannes reliquerat, eoque crudelitatis proceſſit modo, vt victam fame necaret. Horum autem facinorum pœnas Antigoni fratris morte perſoluit, quem plurimum amabat, quemque habebat regni participem. Nam & hunc interemit, adductus criminationibus per maleuolos regni compoſitis. Ariſtobolus vero poſt necem matris atque Antigoni fratris digniſſimo ac crudeliſſimo viſcerum dolore tortus, deteſtabiliter moritur, cum non plus anno regnaſſet. Vxor vero eius fratrum vinculis diſſolutis, regem conſtituit Alexandrum, qui ætate maior erat, & modeſtia præſtare videbatur.

De readificatione Carthaginis, & de ſeditione ſeruorum orta Romæ ſpe libertatis; qualiter etiam Galli Allobrogenſes & Galli Aluernorũ à Romanis victi atque deleti ſunt. Túncque incendium Æthnæ Catinenſes afflixit.

CAP. VIII.

QVibus etiam tẽporibus iubente ſenatu, Car-

thago iterum reædificatur, anno x x i i. poſtquam fuerat reuerſa, deductis illuc Romanorum ciuibus cum familiis repleta ac reſtituta eſt. Romæ etiã ſeditio orta eſt, quam Gracchus & Flaccus excitauerant tribuni, ſeruis libertatem, agroſque publicos diuidere, promittentes. Quo tumultu amplius tria milia necata ſunt in vrbe, cum authoribus ſeditionum. Quibus diebus Metellus bellando peruagatus Baleares inſulas edomuit. Tunc etiam Domitius proconſul Allobrogas Gallos iuxta oppidum Vindalium grauiſſimo bello vicit: maxime cum elephantorum noua forma, equi hoſtium, hoſteſque conterriti diffugiſſent, x x. m. ibi Allobrogum cæſa referuntur, i i i. m. capta ſunt. Eo tempore Aethna mons vltra ſolitum exarſit, & torrentibus igneis ſuperfuſis, lateque circumfluentibus Catinam vrbem, fineſque eius oppreſſit: ita vt tecta ædium cladis cineribus peruſta, & pergrauata corruerent. Cuius leuandæ cladis cauſa, ſenatus x annorum vectigalia Catinenſibus remiſit. Interea Fabius conſul Bituito regi Aluernorum Galliæ ciuitatis, bellum maximo inſtructu comparanti, adeo cum paruo exercitu occurrit, vt Bituitus paucitatem Romanorum vix ad eſcam canibus, quos in agmine habebat, ſufficere poſſe, iactaret. Qui cum ſibi ad transferendas copias vnum pontem Rhodani fluminis paruum eſſe intelligeret, alium compactis lintribus, cateniſque connexũ ſuperſtratis confixis tabulis ſtruxit. Cõferta pugna & diu grauiter agitata, victi Galli, conuerſique in fugam: dum quiſque ſibi timet, coacervatis inconſulte agminibus præ-

propero

propero tranſitu pontis vincula ruperunt, ac mox cum ipſis lintribus merſi ſunt. C. L X X X. M. armatorum, in exercitu Bituiti fuiſſe traduntur, ex quibus C. L. M. vel cæſa vel merſa ſunt. Victus Martius conſul, Gallorum gentem ſub radice Alpium ſitam, bello adgreſſus eſt. Qui cum ſe Romanis copiis circumſeptos viderent, belloque impares fore intelligerent, occiſis coniugibus ac liberis, in flammas ſe proiecerunt. Qui vero præoccupantibus Romanis peragendæ tunc mortis ſuę copiam non habuerant, captique fuerant, alij ferro, alij ſuſpendio, alij abnegato cibo, ſeſe conſūpſerunt. Nulluſque omnino vel paruulus ſuperfuit, qui ſeruitutis conditionem, vitę amore tolerarit. His ita ſe habentibus ſenatus Iugurthæ regi Numidiarū bellum indixit.

De Iugurtha Numidarum rege, & de conſulibus, qui contra eum pugnauerunt, atque vicerunt.

CAP. IX.

IGitur Iugurtha, Micipſæ Numidarum regis adoptiuus, hæreſque inter naturales eius filios factus, primum heredes ſuos, id eſt, Hiemſalem occidit, Atherbalem bello victum Aphrica expulit. Calpurnium deinde conſulem, aduerſus ſe miſſū pecunia corrupit, atque ad turpiſſimas conditiones pacis adduxit. Prætereà cum Romam ipſe veniſſet, omnibus pecunia corruptis aut attēratis, ſeditiones, diſſenſioneſque permiſcuit. Quam cum egrederetur, infami ſatis notauit elogio, dicens: O VRBEM VENALEM, ET MATVRE PERITV-

RAM SI EMPTOREM INVENERIT. Qui anno ſequenti Aulum Poſthumium Poſthumij cõſulis fratrem, quem is XL. milium armatorum exercitui præfecerat, interemit, ac pene totam Aphricam a Romanis deficientem, ſuo iunxit regnõ. Deinde Metelli diſciplina coercitus, duobuſque præliis victus, tria milia perfugarum reddidit, trecentoſque obſides dedit. Conditionem pacis non cuſtodiens, iterum Mariani conſulis (qui non illo minori aſtutia præditus erat) deuictus, dum de propriis diffideret viribus, Boccum Maurorum regẽ ad ſua cõduxit auxilia. Cuius copiis auctus, Marianum ſæpius afflixit exercitum. Poſtremo apud Circam vrbem antiquam, aduerſus Romanos, cum quadringentis militibus equitum inſtructus occurrit. Quos tribus diebus pariter bellando ita contriuit, vt omnibus deſperatis Romani telis plurimi occiſi vndique preſſi ſiti ac ingenti feruore Solis, puluereque defecti, nullam deinceps ſibi ſperarent ſalutem: dum omnia paterentur intollerabilia. Equites vero Numidarum atque Maurorum, velut ſine labore pene captos, atque circumſeptos trucidabant Romanos. Subito ſuffragium eſt Romanis cœlo miſſum. Nimbus enim vehemens ruit, ac tempeſtas valida orta eſt, quæ Romanos refrigerans conualeſcere fecit, Mauros vero atque Numidas inermes pene reddidit: dum hoſtilia eorum, quæ ſine amento erant lubrica, ſcuta vero quæ ex coriis elephantorum, velut ſpongia aquam ebibentia inhabilia facta ſunt, qua fortuna Marius ſuperior factus vicit. Bocchus atque Iugurtha fugientes, nonaginta milia ſuorum

ſuorum amiſerunt. Ergo Bocchus cum Romanis pugnare diffidens, pacem petiit. Iugurtham dolo captum, conditione pacis catenatum ad Marium miſit, quem ante currum ſuum triumphator abegit, & in carcere poſitum ſtrangulari iuſſit. Præterea Iugurthini temporibus belli, Caſſius cõſul in Gallia Tigurinos vſque Oceanum perſecutus, rurſuſque ab iiſdem inſidiis circũuentus occiſus eſt.

De conſulibus Romanorum, qui contra Gallos infeliciter dimicantes, victi atque interempti ſunt: Contra quos Gallos ob vindictam conſulum & fines tuendos Marius conſul quarto & quinto creatus, dirigitur. Gallorum CCCCXL. milia interfecit: præter mulieres & paruulos, qui ſeſe necauerunt, in Aſia vero & Syria, qui etiam tunc regnabant. CAP. X.

Hinc Mallius conſul & Cipio proconſul, aduerſum Cimbros & Teutonas, & Tigurinos, & Ambronas, Gallorum & Germanorum gentes) quæ tunc vt imperium Romanum extinguerent, conſpirauerant) miſſi, prouincias ſibi Rhodano fluuio medio diuiſerunt. Vbi dum inter ſe grauiſſima inuidia & contentione decertãt, cum magna ignominia, & periculo Romani nominis victi ſunt. Siquidẽ in ea pugna Marcus Aemilius conſularis captus atque interfectus eſt, duo filij conſulis cæſi: LXXX. milia Romanorum ſociorumque ea tempeſtate trucidata, XL. milia Calonum atque Lixarum interfecta: Athias ſcribit. Ita ex omni pene exercitu, X. tantummodo homines qui miſerum nuntium ad augendas

miſerias reportarent: ſuperfuiſſe referuntur. Hoſtes binis caſtris atque x x. præda potiti: noua quadam atque inſolita execratione cuncta quæ ceperant, peſſundederunt. Veſtis diſciſſa & proiecta eſt: aurum argentumque in flumen proiectum: loricæ virorum conciſſæ, phaleræ equorum diſperditæ, equi ipſi gurgitibus immerſi, homines laqueis collo inditis, ex arboribus ſuſpenſi ſunt: ita vt nihil prædæ victor: nihilque victus agnoſceret. Maximus tunc Romæ non ſolum luctus verumetiam metus fuit: ne confeſtim Cimbri Alpes tranſgrederentur, Italiamque delerent. Igitur Marius quarto conſul, contra Galles dirigitur: qui cum Tigurinis & Allobrogibus duobus præliis dimicans non ſine magno ſuorum diſcrimine vicit. Ex quibus c c. milia armatorum bello interfecta ſunt, L x x x. milia capta: vix III. milia effugiſſe referũtur. Mulieres itaque eorũ paruulis ſuis ad ſaxa conliſis: cunctæ ſeſe ferro ac ſuſpendio peremerunt. Tutones autẽ & Cimbri integris copiis, Alpium niues emẽſi, in Italiæ plana peruaſerũt. Ibique cũ poculis, cibis, ac lauacris emollirentur, Marius quinto conſul, & Catullus aduerſum eos miſſi ſunt. Qui Hannibalis ingeniũ ſecuti, in nebula depoſuerunt pugnam: & in ſole diſpoſuerunt. Sol nanque cum vento ortus, exaduerſo emicuit: viſus inimicorum puluis oppleuit: & ſplẽdor hebetauit. Ita factum eſt, vt tãta ac terribilis multitudo, minima Romanorum clade, ſua autem vltima internitione cæderetur, c x L. eorum tunc in bello cæſa, L x. milia capta referuntur. Mulieres autem eorum per multa miſerabilia

ſerabilia mortis genera ſeſe cum paruulis ſuis ne-ci dederunt. Ita in his duobus prælijs cccc. & xl. milia perempta ſunt: abſque innumera mulierum multitudine: quæ ſe ſuoſque paruulos fœmineo furore, virtute autem virili dilaniauerunt. Quibus etiam diebus Publicius Malleolus Romanis incognitum anteà facinus perpetrauit. Siquidem matrem ſuam interfecit, ſeruis adnitentibus. Quam ob cauſam damnatus parricidij, inſutuſque in culleum, & in mare proiectus eſt. Eo quidem tempore in Syria & Aſia Antiochus, qui & Orſus, regnabat, cui ſucceſſit Antiochus Crippus, qui ab Antiocho Cytino regno pulſus ac ruſus Crippus Antiochus, ſuperato Cytino, regnum recepit. Ita ex ſucceſſione aduerſum ſe dimicantes, regnabant Syriæ & Aſiæ. Quibus diebus Marcus Terentius Varro philoſophus, & Cicero naſcuntur. Marcus Furius poeta, cognomento Babylus, naſcitur Cremonæ.

De diuerſis prælijs atque ſeditionibus, ſeu de parricidiis, quæ Alexander ſecundus rex & ſacerdos Iudaeorum cum externis nationibus ſeu propria gente geſſit.

CAP. XI.

PTholomæus, qui & Alexander, pulſo de regno Fiſcone Ptholomæo per matrem Cleopatram, & in Cyprum ſecedente, regnauit annis x. Iterumque Ptholomæus, qui à matre fuerat eiectus, regreſſus de fuga, regnum obtinuit, & regnauit annis VIII. quoniã Alexandrũ, qui ante eũ fuerat, ob interfectionem natos ciues pepulerant.

A reædificatione verò templi anni ſunt c c c c x i i. Iudæorum verò pontificatum & regnum, vt præmiſimus, poſt mortem Iohannis, Ariſtobolus ſuſceperat. Quo etiam mortuo, vt ſupra meminimus, Ianneus (qui & Alexander) eius frater regnum pariter & ſacerdotium Iudæorum obtinuit: & in ciues ſuos crudeliſſime regnauit. Dum enim vinculis, quibus iuſſu fratris alligatus fuerat, eſt ſolutus; quoniam ætate maior erat cæteris fratribus ſuis, & modeſtia præſtare videbatur: rex pariter Iudæorum & pontifex eſt declaratus. Sed ille poteſtate adepta; fratrem quidem alterum regnum appetentem occidit: alterum autem vita contentum, ablatis rebus, ſubſtantiis nudatum, ſecum habuit. Prælium etiam cum Ptholomæo committit: multos quidem hoſtium peremit: ſed victoria in Ptholomæi parte propenſior fuit. Cum Theodoro autem filio Zenonis ſæpius dimicauit: & ſuperior factus; de poſſeſſionibus illius caſtella & loca munita ſuo regno adiunxit: quamuis a Theodoro eius exercitus vſque ad x. milia cæſus referatur. Is nanque cum Gazam & Rafiam atque Antidonem perdomuiſſet; ſeditiones Iudæorum perpeſſus, quodam die feſto concitatur in eum populus. Namque plerunque epulæ ſeditiones accendunt: nec videbatur inſidias poſſe comprimere, niſi peregrinos haberet auxilio. Igitur crebris cum propria gente præliis geſtis, ſuperior factus, non minus L. milibus Iudæorum per vi. annos interfecit. Nec tamen victoriis lætabatur, quoniam regni ſui vires conſumpſerat. Vnde cum Iudæis conabatur reconciliari. Illi autem inconſtā-

conſtantiā eius morūque varietatem in tantū oderāt, vt percunctanti cauſam, quonā pacto eos ſedare poſſet: dicerent: Si moreretur. Nam vix etiā mortuo daturos veniam, qui multa ſcelerate feciſſet. Pugnauit etiā cum Demetrio, quem Iudæi euocauerant ſibi in auxilium. A quo victus, receſſit in montes. Immutata quippe fortuna, ſui qui eum prius deſeruerant, miſericordia moti, relinquentes Demetrium, ad Alexandrum vſque ad VI. milia ſe contulerunt. Quorum virtute auctus, ſe bello reparauit. Demetrius huius inclinationis deſtitutione fractus, mox inde egreſſus eſt, non tamen reliqua multitudo ob abſceſſum auxiliorū ſimultates depoſuit: Sed cum Alexādro tādiu bello aſſiduo decertauit, donec pleriſque interfectis victor Alexander cæteros captos Hieroſolymam adduxit. Verum immoderata fecit iracundia, vt crudelitas eius ad impietatem vſque procederet, D. C C C. enim eorum in media ciuitate cruci affixos, mulieres eorū atque filios in cōſpectu ipſorum necauit, atque hoc potans, & cum ſuis concubinis recubans proſpectabat. Tantus autem populum terror inuaſit, vt etiā diuerſæ partis ſtudioſi, proxima nocte VIII. milia extra totā Iudeā profugerint. Quorum exilio mors Alexādri finis fuit. Cū eiuſmodi factis tandem ægre otiū regni quæſiſſet, ab armis requieuit. Ergo qui latius eius actus ſcire voluerit, tertiumdecimum Ioſephi librū antiquitatis hiſtoriæ legere curabit. Belli autē requiem ſecutum eſt morbi principium. Qui XXX. & VII. regni anno moritur. Coniugis ſuę Alexādræ regni reliquit gubernacula, Iudęos ei vel

maxime audientes fore non dubitans,quod longe ab eius crudelitate diſcrepãs, & iniquitati reſiſtẽs, beneuolentiam ſibi populi cõparaſſet,neque ſpes eum fefellit.

De bellis ſocialibus,quæ Romani perpeſſi, quãdo tota Italia ab eis defecit, & de portẽtis diris atque mirabilibus,quæ hæc mala præceſſerunt.

CAP. XII.

QVibus etiam diebus Romanos multiplices perturbauerunt calamitates , quamuis iam domini multarum vocitarẽtur gentium,quas ſuccinctæ breuitatis gratia tranſcurrere ſtatui. Sed ſi qui eas plenius ſcire voluerit.quintum librum Oroſij legat. Igitur Saturnius tribunus plebis , excitati tumultus in vrbe author extitit, qui cum Mario cõſule ſexto , & Glaucia prætore conſpirauit. Primum Metellum Numidicum , virum acerrimum, innocentem ,per ſcelus iudicum, qui eiuſdem factionis erant , in exilium cum totius vrbis dolore miſerũt.Idem Saturninus Memmium , virum acrem & integrum, fieri conſulem timẽs occidit, ac deinde cõtentionem agens in domo ſua, ab aliis imperator, ab aliis vero rex eſt appellatus. Quam temeritatem indignãtes Romani, authore Mario conſule Saturninum & eius factionis authores interfecerũt. Quorum bona omnium publicando decreuerunt. Itaque interfectis tantæ coniurationis ſeditioſis, quies populo fuit. Inde Rutilius vir integerrimus , periurio iudicum condemnatus eſt. Qui Smirnam commigrans, litera-

litterarum ſtudiis intentus conſenuit. Igitur IVLIO CAESARE & Marco Philippo conſulibus, inteſtinis cauſis, ſociale bellũ totã commouit Italiam. Siquidem Liuius Druſus tribunus plebis Latinos omnes ſpe libertatis illectos, cum placitũ explere non poſſet, in arma excitauit. Quibus malis ANEXIVS domi ſuæ, incerto quidem authore interfectus eſt. Igitur Picentes, Veſtini, Marſini, Peligni, Marrucini, Samnites, Lucani, cum adhuc occultam defectionem meditarentur, Gaium Seruilium prætorem legatũ ad ſe miſſum, apud Aſculum occiderunt. Statimque clauſa ciuitate, omnes ciues ROMANOS indicta cæde, iugularunt. Continuo atrociſſimam perniciem infamiſſima præceſſere prodigia. Nanque omnium generum animalia, quæ manus hominũ blande perpeti atque inter homines viuere ſolita erant, relictis ſtabulis, paſcuiſque, cũ balatu, hinnitu, mugituque miſerabili, ad ſyluas monteſque fugerunt. Canes quoque, quorum naturæ eſt extra homines eſſe non poſſe: lachrymoſis vlulatibus vagi luporum ritu oberrarunt. Tunc etiam ſub ortu ſolis globus igneus a regione ſeptentrionis, cum maximo cœli fragore emicuit. Apud Arentinos cum panes per conuiuia frangerentur, cruor mediis panibus fluxit. Præterea per ſeptem continuos dies, grando lapidum, immixtis etiam teſtarum fragmentis, terram latiſſime verberauit. In Samnitibus vaſtiſſimo hiatu terræ flamma prorupit: & vſque in cœlum extendi viſa eſt. Complures præterea in itinere videre Romani globum coloris aurei, cœ-

lo ad terram deuolui: maioremque factum, rurſus a terra in ſublime ad orientem ferri, ac magnitudine ſua ipſum ſolem obtexiſſe. Igitur Gneius Pompeius prætor cum Picentibus iuſſu Senatus bellum geſſit, & victus eſt. Poſtquam ſibi Samnites Papium Mutilium imperatorum præfecerant; Marſi autem Agmemnonem archipiratam præoptauerant, Iulius Cæſar Samnitum pugna victus, cælo fugit exercitu. Rutilius conſul Marium propinquum ſuum legatum ſibi legit, quem aſſidue ſubmonentem moram bello vtilem fore, & paulisper in caſtris exerceri militem oportere tyronem: dolo id agere ratus, contempſit, ſeſeque in inſidias Marſorum, & vniuerſum agmen exercitus ſui incautus iniecit. Vbi & ipſe conſul occiſus & multi nobiles interfecti: & VIII. milia Romanorum militum cæſa ſunt. Arma & corpora interfectorū in conſpectu Marij legati Tolenus Fuluius pertulit, atque in teſtimoniū cladis euexit. Marius raptis continuo copiis, victores inſperatus oppreſſit: & VIII. milia ipſe Marſorum interfecit. Cepio autem a Veſtinis & Marſis deductus in inſidias, cū exercitu trucidatus eſt. Lucius vero Iulius Cæſar, poſtquā apud Eſerniam victus aufugerat, contractis vndique copiis aduerſus Samnites & Lucanos dimicans: multa hoſtiū milia interfecit. Cumque ab exercitu Imperator appellatus eſſet, Romamq. nūtios de victoria miſiſſet: ſenatus ſaga, hoc eſt, veſtem mœroris, quam extorto ſociali bello ſumpſerat, hac ipſe arridente depoſuit: atque antiquum togæ decorem recuperauit. Marius deinde VI. milia Marſorum cæcidit, VII. milia armis

mis exuit. Sylla cum xx. & IIII. cohortibus Eſerinam miſſus, vbi artiſſima obſidione Romani ciues & milites premebantur, maximo bello & plurima cęde hoſtium vrbem ſocioſque ſeruauit. Gneius Pompeius Picētes graui prælio fudit: qua victoria Senatus laticlauia, & cætera dignitatis inſignia recepit: cum togas tantummodo de victoria Cæſaris, primum reſpirante, ſumpſiſſet. Portius Cato prætor: & rurſus Plotius legatus, Vmbros plurimo ſanguine impenſo, & difficillimo labore vicerunt: Gneio Pompeio, L. Portio Catone conſulibus. Pompeius diu obſedit Aſculum ciuitatem: nec tamen expugnaſſet, niſi populum in campum prorumpentem, grauiſſima oppreſſione viciſſet. x. & VIII. milia Marſorum in ea pugna cū Franco imperatore ſuo cæſa ſunt. Eadem die Picentes congreſſi, & victi ſunt. Quo etiā tempore Sylla Samnites, bello ſuperauit & vicit: quo prælio x. & VIII. milia Samnitum cæſa ſunt. Ergo Marrucini Veſtini à Sulpicio legato Pompei perſecuti atque vaſtati ſunt. Ab eodem etiam Sulpicio imperatores Italici horribili prælio oppreſſi ſunt & occiſi. Pōpeius Aſculum ingreſſus, præfectos, centuriones, cunctoſque principes eorum virgis cæcidit, ſecurique percuſſit: ſeruos prædāque omnem ſub haſta vendidit: reliquos liberos quidem, ſed nudos & egentes abire præcepit.

De Ciuilibus bellis, quæ inter Syllam & Marianos geſta ſunt, & vſque ad decimum annum protracta: quibus lectiſſimorum C.L. millia cæſa ſunt.

V 2

CAP. XIII.

IGitur nondum finito ſociali bello, Romæ primum bellum Ciuile motum eſt. Eodemque anno, Mitridaticum bellum, & ſi minus infame, non tamen minus graue cœptum eſt. Itaque Marius ſeptimum conſulatum, & bellum ſuſcipere Mitridaticum affectauit. Dum Syllæ conſuli contra Mitridatem in Aſiam cum exercitu profecturo, in Campania hæc res innotuiſſet: confeſtim ira indignationeque permotus, Romam reuerſus eſt. Siquidem ante vrbem Marij legatum, quaſi primam victimam, Ciuilis belli occidit, mox vrbem irrupit. Marius vero cum permouere nobilitatem, inflammare plebem, ordinem equeſtrem perarmare, aduerſus Syllam fruſtra tentaſſet: tandem in Capitolium conceſſit. Sed partibus Syllanis ibi grauiter contritis, ab eo diffugit magna ſuorum cæde: ibique tunc Sulpicius Marij collega occiſus eſt. Marius quoque fugiens, cum perſequentum inſtantia circumſeptus eſſet: in Minturnenſium paludibus ſeſe abdidit. E quibus infeliciter luto oblitus ignominioſeque protractus, turpi autem ſpectaculo. Minturnas deductus, contruſuſque in carcerem: percuſſorē ad ſe miſſum, ſolo vultu exterruit. Deinde lapſus a vinculis in Aphricam transfugit: ſolutoque ex Vtica filio, vbi is in cuſtodia obſeruabatur, continuo Romam regreſſus: Cinnæ conſuli ſocietate ſcelerum coniunctus eſt. Igitur ad profligendam vniuerſam Rempublicam, exercitum ſibi in quatuor partes diuiſerunt. Tres ſiquidem legiones Mario datæ: parti copiarum G. Carbo præpoſitus eſt, partem

Serto-

Sertorius accepit: Ille, ſcilicet Sertorius, iam hic Ciuilis belli incentor & particeps. Qui etiam hoc finito, aliud poſt Hiſpaniæ bellum excitauit: quod per multos annos maximis Romanorũ cladibus traxit. Cætera vero exercitus portio Cinnã ſecuta eſt. Porro Gneius Pompeius, qui a Senatu cũ exercitu accerſitus, vt Reipublicæ opitularetur, & diu ſeſe nouarum rerum occupatione ſuſpenderat, contemptus a Mario, vel Cinna, ad Octauium alterũ conſulem ſeſe contulit, & mox cum Sertorio conflixit. Infelicem pugnam interuentus noctis diremit: DC. ex vtraque parte milites trucidati ſunt. Igitur Marius Coloniã Oſtienſem ingreſſus, omnia ibi genera libidinis, auaritiæ, & crudelitatis exercuit. Pompeius fulmine afflatus interiit. Exercitus vero eius peſtilentia correptus, pene totus abſumptus eſt. Nam XI. milia virorum de caſtris Pópeĩ mortua. VI. milia autem de parte Octauij conſulis deſiderata ſunt. Marius Antium & Aritiam ciuitates hoſtiliter irrupit, cunctoſque in his præter proditores interfecit, bona ſuis diripienda permiſit. Poſt Cinna conſul cum legionibus, & Marius cum fugitiuis ingreſſi vrbem, nobiliſſimos quoſque e ſenatu, & plurimos conſulares viros interfecit. Sed quota hæc portio oſtentatæ miſeriæ eſt, vno verbo diffiniſſe cædem bonorum, cuius fuit tanta numeroſitas, tanta diuturnitas, tanta crudelitas, tanta quoque diuerſitas? De quib⁹ etiã auditis poſteri perhorreſcãt. Igitur Marius cũ interfectorũ ciuium capita conuiuiis, oblata Capitoliis, collata Roſtris, ad ſpectaculum congereret, ac ſeptimum conſulatum cũ Cinna tertio

conſule peruaſiſſet , in exordio conſulatus imperij ſera tandem morte præreptus eſt. Cinna bonorum neces, malorum cæde ſuppleuit. Nã cum introducta per Marium fugitiuorum manus inſatiabilis prædandi eſſet, nullamque partem authoribus prædæ cõſulibus miniſtraret, in forum quaſi ſtipendij cauſa ſolicitata militibuſque circumdata, inermis extincta eſt. Cæſa ſunt illa die in foro vrbis VIII. milia fugitiuorum: idemque Cinna quarto conſul, ab exercitu ſuo interfectus eſt. Interea reſidui ſenatorum qui potentiam Cinnæ, Marij crudelitatem, inſaniam Frimbriæ, Sertoriique audaciam fuga euaſerant, tranſuecti in Græciam, coegere precibus Syllam: vt periclitãti imo, iam plane perditæ patriæ opem ferret. Igitur Sylla mox vt Campanium litus attigit, Noruanum conſulem prælio oppreſſit, VI. milia tunc Romanorum Romani interfecerunt: VI. milia eorundem ab iiſdem capta ſunt: CXX. & IIII. de Syllana parte ceciderunt. Fabius vero Hadrianus, cui imperium pro prætore erat, regnũ Aphricæ ſeruorum manu affectans apud Vticam, congeſtis ſarmentis, cum omni familia viuus incenſus eſt. Damaſippus prætor, incentore Mario conſule, Q. Sceuolam, G. Carbonem L. Domitium, P. Antiſtium, in curiam quaſi ad conſultandum vocatos, crudeliſſime occidit: corpora interfectorum carnificis vnco tracta, atque in Tyberim miſſa ſunt. Eodem tempore Syllæ duces, plura prælia aduerſus Marianas partes, infeliciſſima felicitate geſſerunt. Nam & Qu. Metellus Carinatas copias cæcidit, & caſtra peruaſit: & G. Pompeius
Carbonis

Carbonis equitatum grauiter trucidauit. Syllæ etiam & Marij adoleſcentis, maximum tunc prælium apud ſacri portum fuit. In quo de exercitu Marij cæſa ſunt xxv. milia; ſicut Claudius ſcribit. Pompeius Carbonem etiam caſtris exuit, fugientemque inſecutus, nunc cædendo, nunc ad deditionem cogendo, plurima exercitus parte priuauit. Metellus Norbani agmen oppreſſit; vbi xx. milia Marianæ partis occiſa ſunt. Lucullus cum a Quinto obſideretur, erupit, & repentina pugna obſeſſorem deleuit exercitus. Nam plus quam x. milia ibi tunc cæſa referuntur. Sylla deinde cum Campanio Samnitum duce, & Carrinatis reliquis copiis, ante ipſam vrbem portamque Collatinam ad horam diei nonam ſigna contulit, grauiſſimoque prælio tandem vicit. lxxx. milia hominum ibi fuſa dicuntur, xii. m. ſeſe dediderunt, reliquam multitudinem in fugam verſam, inſatiabilis victorum ciuium ira conſumit. Sylla mox vrbem victor intrauit. iii. m. hominum, qui ſe per legatos dediderat, contra fas, contraque fidem datã, inermes, ſecuroſque interfecit. Plurimi tunc quoque vt non dicam innocentes, ſed etiam ipſius Syllanæ partis occiſi ſunt; quos fuiſſe pluſquam ix. m. ferunt. Ita libere per vrbem cædes, percuſſoribus paſſim vagantibus, vt quocunque vel ira vel præda ſolicitabat, agitabantur. Igitur cunctis iam quod ſinguli timebant, aperte frementibus, Qu. Catulus palam Syllæ dixit: Cum quibus tandem victuri ſumus, ſi in bello armatos, in pace inermes occidimus? Poſtquam vero in vrbe viri conſulares, prætores, ſenatores,

paſſim ſine conſideratione deleti ſunt, quos in tabulis cruentiſſime deſcripſerant: inde Sylla Præneſte profectus eſt, omnes Marianæ militiæ principes, hoc eſt, legatos, quæſtores, præfectos & tribunos, iuſſit occidi. Pompeius Carbonem Marianum ducem, in Aegyptum fugere conantem, comprehendit & occidit. Idem Pompeius in Aphricam tranſgreſſus, eruptione circa Vticam facta, x. & VIII. M. hominum interfecit. Eo bello Domitius dux Marianus, dum inter priores pugnat, occiſus eſt. Hirtam Numidiæ regem perſecutus, fugientemque omnibus copiis nudatum interfecit. Sylla demum dictator creatus eſt, vt damnationis & crudelitatis libido, honeſti nominis reuerentia & armaretur & velaretur. Nouiſſime Sylla poteſtate priuatus eſt. Hoc fine concluſa ſunt duo bella funeſtiſſima, ſociale Italicum & ciuile Syllanum. Hæc per annos x. tracta, pluſquam C. L. M. Romanorum conſumpſerunt, tantumque lectiſſimorum virorum, vernaculorumque militum Roma hoc ciuili bello perdidit: quantum in ea ſuperiore tempore cum ſe iam aduerſus Alexandrum Magnum circumſpiceret, in diſcretis ætatibus cenſus inuenit. Præterea viros conſulares, X X X: & IIII. prætorianos X X X V I. L X. ſenatores fere, abſque innumeris totius Italiæ populis, qui paſſim ſine conſideratione deleti ſunt. Igitur Sylla mortuo, Lepidus Marianæ partis aſſertor, aduerſus Catulum Syllanum ducem ſurgens, rediuiuos bellorum ciuilium cineres ſuſcitauit. Biſtucatiæ certatum eſt. Plurimi Romanorum iam ipſa paucitate miſe-

rorum

rorum & adhuc illo furore inſanientiũ cæſi ſunt: Albanorum ciuitas obſidione oppugnata, atque excruciata fame, vltima miſerabilium reliquiarũ deditione ſeruata eſt. Ibi tũc Scipio Leppidi filius captus atque occiſus eſt. Brutus in Ciſalpinã Galliam fugiens, perſequente Pompeio, apud Regiũ interfectus eſt. Ita hoc bellum ciuile, non magis dementia Catuli, quam tædio Syllanæ crudelitatis, vt ignis in ſtipula eadem celeritate, qua exarſit euanuit. Quibus etiam diebus Terentius Varro in prouincia Narbonenſi naſcitur, qui poſtea trigeſimumquintum annum agens, Græcas literas ſummo ſtudio didicit. Cicero nanque Athenas ſuccedit Ruſtico, defenſo contra Chryſogonũ. Deinde poſt triennium Romam regreditur, qui xxvi ætatis ſuæ anno, etiam Quintium defendit: quo in tempore Plotius Gallus Romæ, Latinam Rhetoricam primus docuit. De quo Cicero ſic refert: Memoria teneo nobis pueris, primum Latinam e docere cœpiſſe Plotium quendam. Tunc Lucius Pomponius Bononienſis, Catillinorum ſcriptor, clarus habebatur. Lucretius etiam poëta naſcitur. Qui amatorio poculo hauſto, in furorem verſus, aliquos libros per interualla inſaniæ ſcripſit, quos poſtea Cicero emendabit.

Regnante Ptholomæo, Dionyſio, Alexandra Salina Alexandri regis vxor Iudæorum rexit populum. Et ea quæ ibi illis contigerunt diebus.

Cap. XIIII.

PTholomæus Dionyſius, annis xxx. A reædi-

ficatione vero templi, anni erant c c c c. x x x. Regnum vero Iudæorum Alexandra Salina Alexandri regis vxor, vt præmiſimus, habebat. Quæ cum duos filios ab Alexandro generatos haberet, natu quidem maximum Hircanum, propter ætatem declarauit pontificem, & propter modeſtiam regem conſtituit, minorem autem Ariſtobolum priuatum viuere maluit, quod feruentioris eſſet ingenij. Ipſa vero Alexādra, qui ſacras temeraſſet leges, ab initio deteſtabatur; religioni tamen diuinæ ſuperſtitioſe deſeruiens. Qua de re iungunt ſe eidem mulieri phariſæi, quoddā Iudæorum collegium, qui præter alios pietatem colere putarentur & peritius leges exponebant. Ob eam cauſam propius eos aſpiciebat. Illi autem paulatim fœminæ ſimplicitatem deſpicientes, omnes pro ſua libidine ſubmouendo, ac deponendo, vinciendo, ac ſoluendo quos vellent, ordines Reipublicæ confundebant prorſus, vt ipſi quidem regijs commodis fruerētur, expenſas ac difficultates Alexandra perferret. Sed eadem mire callebat res adminiſtrare maiores. Itaque augendis copijs ſemper intenta, duplicem conflauit exercitum. Neque pauca peregrinorum parauit auxilia, quibus non modo ſtatum gentis ſuę roborauit, ſed etiam metuendam ſe reddidit externæ potentiæ. Imperabat autem alijs, verum Phariſeis ipſa vltro parebat. Denique Diogenem quendam inſignem virum, qui Alexandro fuiſſet amiciſſimus, interficiunt, eius conſilio criminantes, vt D C C C. quos ſupra memoraui, regis iuſſu tollerentur in crucem. Nihilominus autem Alexandræ ſuadebant,
vt &

vt & alios, quibus authoribus in illos fuiſſet Alexander excitatus, occideret. Cumque his nimia ſuperſtitione nihil abnuendum putaret, quos ſibi libuiſſet, ea ſpecie trucidabant: donec optimatum quiſque ad Ariſtobolum confugerent, quorũ periculum agebatur, atque ille matri perſuaſit, vt his propter dignitatem parceret, ciuitate autem pelleret, quos nocẽtes, exiſtimaret. Illi quidẽ data ſibi copia, per agros diſperſi ſunt. Inter hæc Alexandra, morbo laborante, minor eius filius Ariſtobolus, cum ſeruis ſuis, quos multos habebat, omneſque pro ætatis feruore fidiſſimos, vniuerſa caſtella obtinuit, & pecunia quam ibi reperit, conductis auxiliis, regem ſe declarauit. Ob hæc miſeratæ querelis Hircani mater, cõiugem Ariſtoboli cum filiis includit, apud caſtellum, quod a ſeptentrione phano adiacens, Baris antea vocabatur, vt diximus, poſtea vero Antonium cognominatum eſt imperante Antonio, quemadmodum de Auguſti & Agrippæ nomine, Sebaſte & Agrippas & aliæ ciuitates appellatæ ſunt. Ante tamen Alexandra moritur, quam in Ariſtobolum, Hircani fratrem illius contumelias vindicaret, quem deiici regno curauerat, quod ipſa nouem per annos adminiſtrauit, & hæres quidem omniũ fit Hircanus cui regnum etiam viua commiſerat.

De diuerſis fragoribus bellorum, quibus Roma perterrita eſt. Quorum vnum fuit in Hiſpania, aliud in Macedonia, tertium in Pamphilia, quartum in Dalmatia. CAP. XV.

INterea apud Romanos hæc gerebãtur, Bonan-

tibus vndique bellorũ fragoribus, quorum vnum in Hiſpania erat, aliud in Pamphilia, in Macedonia tertium, quartum in Dalmatia. Exanguis adhuc atque exhauſta inteſtina pernicie, tanquam febribus, Romana Reſpublica, propulſare armis occidentis, Septentrioniſq. fortiſſimas gentes cogebatur. Sertorius ſiquidem vir dolo atque audacia potens, cum partium Marianarum fuiſſet, Syllam fugiens ex Aphrica dilapſus in Hiſpanias, bellicoſiſſimas, ferociſſimaſque gentes in arma excitauit. Aduerſus hunc vt breuiter diffiniam, duo duces miſſi, Metellus & Domitius. Quorum Domitius ab Hirtulegio Sertorij duce, cum exercitu oppreſſus eſt: Manilius proconſul Galliæ in Hiſpaniam cum tribus legionibus, & M.D. equitibus transgreſſus, iniquam cum Hirtulegio pugnam conſeruit. A quo caſtris, copiiſque nudatus, in oppidũ Hilerdum pene ſolus refugit. Metellus multis prælijs fatigatus, per deuia obertrans hoſtem mora fatigabat, donec Pompei caſtris conſociaretur. Pompeius contracto apud Palantiam exercitu, Lauronem ciuitatem, quam tunc Sertorius oppugnabat, fruſtra conatus defendere, victus aufugit. Sertorius ſuperato, fugatoque Pompeio, Lauronem ciuitatem crudeliſſime depopulatus eſt. Reliquum agmen Lauronenſium, quod cædibus ſuperfuerat, miſerabili in Luſitaniam captiuitate transduxit. Pompeium autem, hoc eſt, illum Romanorum ducem a ſe victum fuiſſe, gloriatus eſt, quẽ magna præditũ fiducia, ad hoc bellũ non pro cõſule, ſed pro cõſulibus Roma miſiſſet. Fuiſſe tũc Põpeio XXX. M. peditũ, M. equites,
Galba

Galba ſcribit: Sertorium autē LX. M. peditū, VIII. M. equitū habuiſſe cōmemorat. Poſtea vero Hirtulegius cum Metello cōgreſſus, apud Italicā Beticæ vrbē, XX. M. militū perdidit, victuſque in Luſitaniam cū paucis refugit. Pōpeius Belgidam nobilē Celtiberiæ vrbē cepit. Sertorius deinde cum Pōpeio congreſſus, X. M. militū eius interfecit: ex alio cornu vincente Pōpeio tātundem pene ipſe perdidit. Multa præterea inter eos prælia geſta ſunt. Memmius quæſtor Pōpei, idemq. vir ſororis eius occiſus eſt, Hirtulegij fratres interfecti. Perpenna, qui ſe Sertorio iūxerat, cōminutus eſt. Poſtremo ipſe Sertorius X. demū anno belli inchoati, iiſdem quibus & Viriatus ſuorū dolis interfectus, finem bello fecit, Romaniſque victoriam ſine gloria dedit, quāuis Perpennā poſtea pars exercitus eius ſecuta ſit, qui a Pōpeio victus, cum vniuerſo exercitu ſuo interfectus eſt, ciuitates vero cunctas in Hiſpania vltro Pōpeius ac ſine mora per deditionem recepit ac euertit. Interea Macedonicum bellum Claudius ſortitus, varias gētes, quæ Rhodopeis montibus circumfuſæ ſunt, ac tūc Macedoniam crudeliſſime populabātur, ſubegit. Nā inter cætera dictu, audituq. horrida, quæ in captiuos agebant, raptis cum poculo opus eſſet humanorum capitum oſſibus cruentis, capillatiſque, adhuc ac per interiores cauernas male effoſſo cerebro, oblitis auide ac ſine horrore tanquam veris poculis vtebantur. Quarum cruentiſſimi atque immaniſſimi ſcordici erant. Has itaque, vt dixi, Claudius pellere Macedoniæ finibus bello attentauit, magniſque ſe malorum molibus obie-

cit. Vnde cum animo æger, & curis circumſeptus, morbo inſuper correptus eſſet, interijt. Huius ſucceſſor Scribonius attentarum ſuperiori bello loco gentium declinans vim, in Dardaniam arma conuertit, eamque ſuperauit. P. vero Seruilius exconſul Cyliciam & Pamphiliam crudeliſſime adortus: dum ſubdere ſtudet, pene deleuit. Liciam & vrbes eius obſeſſas, oppreſſaſque cepit. Præterea Olympum montem peruagatus, Phaſidem euertit, Coricium diruit. Tauri quoque montis latera in Cyliciam vergentia perſcrutatus, Eſauros bello fractos, in deditionem redegit. Primus Romanorum par Taurum duxit exercitum, ac limitem itineris fecit. Triennio emenſo quo bellum geſtum eſt, Iſaurici nomen aſſumpſit. Coſconius proconſul ſortitus Illyricum, protrita, ſubactaque Dalmatia; Salonas vrbem florentiſſimam poſt biennium tandem expugnauit & cepit.

De gladiatoribus, qui e ludo effugientes, multa & pernitioſiſſima bella contra Romanos dominos ſuos excitauerunt.

Cap. XVI.

LVcullo itaque & Caſſio conſulibus, gladiatores LXX. & IIII. Capuæ a ludo Gnei Lentuli diffugerunt. Qui continuo ducibus Crixo & Inomao Gallis, & Spartago Thrace, Veſubium montem occupauerunt. Vnde erumpendum aduerterunt: inde per Conſentiam, & Metapontum circumducti, ingentia breui agmina collegerunt. Nam Crixo decem milium multitudo, Spartago autem

autem triplex tunc numerus fuiſſe fertur. Inomaus enim iam in ſuperiore bello fuerat occiſus. Itaque cùm cædibus, incendiis, rapinis, ſtupriſque omnia miſcerent, in exequiis captiuæ matronæ, quæ ſe dolore violati pudoris necauerat, munus gladiatorium ex CCCC. captiuis, ſcilicet, quod expectandi fuerant; expectaturi, vt pote laniſtæ gladiatorum potius quàm militum principes ædiderunt. Deinde conſules Gellius & Lentulus, aduerſum eos cùm exercitu miſſi ſunt. Quorum Gellius Crixum acerrimè pugnantem prælio oppreſſit: Lentulus à Spartago ſuperatus aufugit. Poſt etiam collatis fruſtra ambo conſules copiis, accepta graui clade, fugerunt. Dehinc G. Caſſium proconſulem idem Spartagus oppreſſum bello interfecit. Itaque exterrita ciuitate non minore propemodum metu, quam ſub Hannibale circa portas fremente trepidauerat: Senatus Craſſum cum legionibus, conſulem nouo ſupplemento militum miſit. Is mox vt fugitiuorum pugnam iniit. VI. M. eorum interfecit, DCCCC. vero cepit. Inde priuſquam ipſum Spartagum ad caput Silari fluminis caſtrametantem, bello aggrederetur, Gallos auxiliatores eius, Germanóſque ſuperauit: E quibus XXXIII. M. hominum, cum ipſis ducibus occidit. Nouiſſime ipſum Spartagum diſpoſita acie congreſſum, maximaſque cum eo fugitiuorum copias perculit. Nam LX. M. eorum cæſa, VI. M. capta referuntur: III. M. Romanorum recepta ſunt: cæteri, qui ex hoc bello lapſi, oberrabant, per complures duces frequenti indagine contriti ſunt.

De diuerſis prælijs in Oriente geſtis, id eſt, quæ Mitridates prius proſpere, demũ infeliciter geſsit Et de his, quæ Sylla & Lucullus & cæteri eo tẽpore Romani exercitus duces peregerunt.

CAP. XVII.

IGitur Mitridates rex Ponti atque Armeniæ, poſtquam Nicomedem Bythiniæ regem amicum P.R. regno priuare molitus eſt, atque a ſenatu monitus, ſi id facere tentaret, bellum ſibi a P.R. inferendum fore: iratus Cappadociam continuo peruaſit, atque expulſo ab ea Ariobarzane rege cunctam prouinciam igni, ferroque vaſtauit. Bythiniam deinde pari clade corripuit. Paflagoniã ſimili exitu afflixit pulſis ex ea Philomene & Nicomede regibus. Cum veniſſet Epheſum, crudeli præcepit edicto: vt per totam Aſiam, quicũque inuenti eſſent ciues Romani, ſub vna die omnes necarentur. Et factum eſt. Nec explicari aut comprehendi vllo modo verbis poteſt, quæ tunc multitudo Romanorũ ciuium cæſa ſit. Quis mœror plurimarum prouinciarum, quis gemitus occidendorum pariter atque occidentium fuerit, cũ ſinguli quique aut prodere innocentes hoſpites & amicos, aut ipſi periclitari pœna hoſpitum cogerentur. Archelaus quoque dux Mitridatis, cũ C.XX.M. peditum atque equitum in Achaiam præmiſſus, Athenas, cunctamque Græciæ partem, vi per deditionẽ obtinuit. Sylla cui poſt conſulatũ, Mitridaticum bellũ obuenerat, Archelaum apud Pyreum Athenienſium portum ſeptemplici muro communitum, diu obſedit, ipſamque Athenienſium

nienſium vrbem vi cepit. Poſtea iuſto pręlio cum Archelao conflixit, C. X. M. de exercitu Archelai interfecta: vix X. M. ſuperfuiſſe referuntur. Comperta clade Mitridates, lectiſſima LXX. M. militum Archelao in ſubſidiũ miſit ex Aſia. Secundo prælio L. M. ex his interfecta ſunt, ibique Diogenes Archelai filius trucidatus eſt. Tertio bello omnes copiæ, quas Archelaus habebat, extinctæ ſunt. Nã XX. M. militum eius in paludem pulſa, cum Syllæ fidem implorarent, inſatiabili ira victoris interfecta ſunt: totidemque alia in flumen coacta ac necata, reliqui miſerorum paſſim trucidati ſunt. Porro Mitridates in Aſia nobiliſſimarum vrbium principes occidere, bonaque eorum publicare, animo intenderat. Cumque iam M. D C. ita interfeciſſet, Epheſini exemplum verentes, excluſo præſidio eius, portas obiecerunt. Similiter Smirnei, Sardi, Colophonij, Trallianique fecerunt. Perturbatus Mithridates per Archelaum ducem ſuũ, cum Sylla pacem pepigit. Interea Fimbria Marianorum ſcelerum ſatelles, homo omnium audaciſſimus, Flaccum conſulem, cuius legatus erat, apud Nicomediam occidit, ac mox arrepto exercitu Mitridatis filium ex Aſia ad Militopolim fugat, ſtationemque regis inuadit, ipſumque Pergamo pellit, fugientemque inſecutus, apud Phitanam obſedit. Et profecto cepiſſet, ſi Lucius Lucullus ciuilibus diſcordiis curam Reipublicæ prætuliſſet, eumque mari coartare obiecta claſſe voluiſſet. Inde Fimbria Ilienſibus iratus, a quibus pro Syllanæ partis ſtudio, obiectu portarum repulſus videbatur, ipſam vrbem Militum, anti-

quam illam Romæ parentem, funditus cæde, incendioque deleuit: ſed eam Sylla continuo reformauit. Idem Fimbria apud Thiathiram cum exercitu Syllæ obſideretur, deſperatione adactus, in templo Aeſculapij manu ſua interfectus eſt. Fannius & Maius de exercitu Fimbriæ profugi, Mitridati ſeſe adiunxerunt. Quorum hortatu Mitridates cum Sertorio per legatos in Hiſpaniam miſſos, fœdus pepigit. Sertorius ad eum M. Marium, firmandi fœderis cauſa miſit. Quem rex apud ſe retentum, breui ducem fecit: in locum Archelai, qui ſe ad Syllam cum vxore, liberiſque cõtulerat. Marius & Eumachus duces, a Mitridate aduerſus Lucullum miſſi, magno exercitu breui congregato, cum P. Rutilio apud Chalcedonam congreſſi ſunt, eumque cum plurima exercitus ipſius parte ceciderunt. Lucullus Mitridatem Cizicenos obſidentem foſſa cinxit, eumque quod faciebat pati compulit. Itaque ad ipſos Cizicenos, vt bono animo eſſent, nuntium miſit, vnũ ex militibus, nandi peritum. Qui duobus vtribus ſuſpenſus mediam ipſe regulam tenens, plantis ſubremigans, VII. M. paſſuum tranſmeauit. Mitridates inopia laborans, partem copiarum inſtructam armis, domum abire præcepit. Quam Lucullus excipiens, vniuerſam diſperdidit. Nam amplius quã XV. M. hominum tunc interfeciſſe narratur. Tunc etiam Fannius, qui ſe Mitridati iunxerat, & Metrofanes regius prætor, a Mamerco victi, cum duobus milibus equitum in Meſiam profugerunt: atque inde Mæoniam digreſſi, in colles, campoſque arenoſos inciderunt: vbi non ſolum mon-

tes vſti

tes vſti vel ſaxa, quaſi quadam fuligine offuſcata cernuntur: verum etiam campi ambuſto ſolo ſqualidi per *L. M. (*alias* D. M.) paſſuum ſine vllo ignis vel fornacis indicio, & pendula in profundum cinere putres iacent. Tribus etiam locis torridæ voragines oſtenduntur, quas Græci phiſas vocant. In quibus diu oberrantes, inopinatis tandem periculis exempti ſunt, & clam in regis caſtra venerunt. Deiotarus rex Gallogræciæ præfectos regis bello trucidauit. Interea Mitridates apud Cizicum eadem mora, qua obſidebat obſeſſus, in magnam pœnuriam, peſtilentiamque exercitum ſuum coartauit. Nam plusquam CCC. M. hominum fame & morbo, in eadem obſidione amiſiſſe fertur, ipſe cum paucis arrepta naui, clam fugit e caſtris. Lucullus incruento milite ſpectator cladis alienæ, nouum genus victoriæ adeptus eſt. Mox Marium adortus, vicit, fugauitque, in quo prælio plusquam XI. M. Marianorum militum interfecta referuntur. Lucullus poſtea cum eodem Mario nauali prælio congreſſus, XXXII. naues regias, & complures onerarias, aut demerſit aut cepit. Multi ibi ex his, quos Sylla proſcripſerat, interempti ſunt. Marius poſtera die de ſpelunca, vbi latebat, extractus, meritas hoſtilis animi pœnas luit. Eodem vero Lucullus impetu Apamiam vaſtauit, & ſub monte Olympo, Priuſam munitiſſimam ciuitatem captam, expugnatamque diripuit: Mitridates aduerſus Bizantium inſtructa claſſe nauigans, tempeſtate correptus, LXXX. roſtratas naues perdidit. Ipſe cum quaſſa iam naui

mergeretur, in Meoparonem Seleuci pyratę, ipſo pyrata iubente tranſiliuit. Inde Senopem, ac poſt Aniſon cum magna difficultate peruenit. Lucullus Senopem expugnaturus obſederat. Hanc Seleucus Archipyrata & Cleoclares Spado, qui pręſidij cauſa præerat, expilatam atque incenſam reliquerunt. Lucullus miſerorum hoſtium inteſtina clade permotus, celeri occurſu immiſſum reſtinxit incēdium Ita miſera ciuitas verſa vice hoſtium, ſociorumque vnde defendenda diſperdita: & vnde diſperdenda, ſeruata eſt. At vero M. Lucullus, qui Curioni in Macedonia ſucceſſerat: totam Beſſorum gentem bello appetitam, in deditionem recepit. Præterea Lucullus tranſgreſſus Eufraten & Tigrim, apud Tigranocertam vrbem cum Mitridate & Tigrane congreſſus, paruiſſima ſuorum manu magnum hoſtium numerum occidit. Nam x x x, milia hominum in eo bello cęſa, referuntur. Tigranes vix c l. equitibus comitatus aufugit: diademate & thiara ne agnoſceretur abiectis. Tunc ad Lucullum totius pene Orientis, ſupplices venere legati. Ille imminente hyeme per Armeniam in Meſopotamiam egreſſus, Iuſibin vrbem illis tunc locis inclytam, expugnauit & cepit. Iiſdem diebus pyratę per omnia ſparſi maria, & iam non tantum intercipientes nauium commeatus, ſed etiam inſulas, prouinciaſque vaſtantes, impunitate ſceleris, & auiditate prædæ, vulgo ſeſe adſociantibus in immenſum augebātur. Quos G. Pompeius poſt multam quidē vaſtationem, quam terra, marique diu egerant, mira tamen celeritate cōpreſſit. Eodem tempore Cretā inſulam

inſulam per biennium Metellus euertit, diuturnoque bello domitam, in poteſtatem redegit, legeſque Minois Romanis legibus permutauit. Quibus etiam diebus a Lucullo victa Armenia ac Meſopotamia, ac Niſibin capta, Syria in Romanam ditionem ceſſit: quæ huçuſque per reges Macedonum ab Alexandro poſſeſſa fuerat. Quo in tempore Horatius Flaccus ſatyricus poeta libertino patre Venuſi naſcitur. Appollodorus vero Pergamenus Grecus orator, præceptor Calidij & Augusti clarus habetur. Igitur quæ de Catilina & Lentulo, ſiue Cicerone, Saluſtius ſcribit, hoc geſta ſũt tempore. Marcus etiam Callidus orator clarus habetur, qui bello ciuili poſtea Cæſarianas partes ſecutus, cum togatam Galliam regeret, Placentiæ obiit. Nunc ſexto volumini finem imponere decreui, vt bella tam Romanorum ciuilia, & externis vbique permixta, quam etiam Iudæorum, quæ dicta ſunt, vel etiam quæ ſequuntur, quia ſic ſibi continuatim ſerie temporum, & malis ſequacibus cohæſerunt: libri ſaltem termino ſeparentur.

FINIS LIBRI SEXTI

FRECVLPHI EPISCOPI

Lexouienſis

CHRONICORVM

Tomi prioris,

LIBER VII.

Cum Hircanus atque eius frater Ariſtobolus de regni poteſtate confligunt, Pompeium iudicem prouocant. Ex quo Romanis ſubduntur.

CAPVT I.

EGITVR Hircanus, qui pontifex Iudæorũ erat, etiam regni gubernacula matre ei contradicente (vt præmiſimus) ſuſceperat. Veruntamen frater eius Ariſtobolus, viribus atque authoritate præſtabat. Habito autem inter eos circa Hiericunta de rerum ſumma conflictu, plerique Hircano relicto, tranſeunt ad Ariſtobolum. Hircanus autem cum reliquis fuga prçuenit caſtellum Antonium, ibique ſalutis obſides nactus eſt. Erat itaque ibi in cuſtodia (vt præmiſimus) cõiunx Ariſtoboli cum filiis. Sed priuſquam graue aliquid fieret, ea lege in concordiam redit: vt regnum quidem Ariſtobolus haberet, Hircanus vero excederet quaſi re-

gis

giſfrater,aliiſq.cōtentus honoribus. Hoc modo in fano recōciliati,cū in cōſpectu circunſtātis populi benigniſſime alter alterum valere iuſſiſſent, domos permutāt: & Ariſtobolus quidem recedit in regiam.Hircanus aūt in Ariſtoboli domū.Metus vero & alios eius inimicos præter ſpem dominantis occupat:& maxime Antipatrū,iamdudum inuiſum Ariſtobolo.Erat aūt genere Idumæus,& nobilitate ac diuitiis aliarūque rerū copia gentis ſuæ princeps. Is ergo & Hircanū,vt ad Aretē regē Arabię cōfugeret, eiuſque auxilio regnū repeteret hortabatur, & ipſe Aretæ vt Hircanū ſuſciperet,atque in regnū deduceret,ſuadebat, multa detrahens Ariſtoboli moribus multiſq. Hircanū laudibus prædicans. Simulque ammonebat,quod eū deceret regno clariſſimo præſidentem,iniquitate oppreſſis manū porrigere: Hircanū aūt iniuriam pati,qui principatu iure ſucceſſionis ſibi debito caruiſſet. Sic inſtructis & præparatis ambobus, noctu cum Hircano ex ciuitate profugit: citatoque curſu in oppidum,quod Petra dicitur,ſaluus euadit,quod regni ſedes eſſet Arabiæ. Ibique poſtquam Hircanum in manum regis Aretæ tradidit:multis dictis multiſque muneribus, vt auxilium ei præberet,quo in regnum deduceretur,effecit.Igitur rex collectū vndiq. exercitū, in Iudæā direxit.Erāt aūt peditū equitūque milia L.Quibus nequaquā reſtitit Ariſtobolus, ſed primo impetu ſuperatus,in Hieroſolymā fugere cogitur. Atque oīno captus eſſet,niſi dux Romanorū Scaurus,horū imminentem ſoluiſſet obſidionem.Nanque is ex Armenia quidem in Syria miſſus erat a Pōpeio

Magno:qui cum Tigrane bellum gerebat.Sed vbi Damaſcum venit,quã retentam a Metello & Lollio conſulibus & captã repperit,his inde ſummotis,cognito in Iudæa quid ageretur, illuc velut ad quęſtũ cucurrit.Denique vt ingreſſus eſt fines Iudæorum, legati ad eum veniunt a fratre vtroque, vt ſibi potius adiumẽto eſſet orantibus.Sed ccc. talentis,quæ Ariſtobolus miſerat,iuſtitia poſthabita eſt.Tot etiam acceptis Scaurus ad Hircanum & Arabas legatos dirigit:Romanorum eis & Põpei nomen intentans, niſi ab obſidione deſiſterent.Itaque & Aretha ex Iudæa in Philadelphiam recedit metu perculſus,& Scaurus Damaſcum redit. Hircanus vero & Antipater Arabum priuati auxilio,ſpem in aduerſarios contulerunt. Et cum Pompeius Syriam tranſgreſſus Damaſcum peruenisſet,ad ipſum confugiunt:multiſque muneribus ei datis, illa tantũ quibus apud Arethã vſi fuerãt,allegãtes magnopere prædicabant, vt Ariſtoboli violentiã odio dignã putaret, regnoq; Hircanũ reſtitueret: cui tã ætate quã moribus deberetur.Itaq. Ariſtobolus auxilio Scauri fretus,Põpeio nec defuit. Sed dum ipſius gratiã minime adeptum ſe cognoſceret,in Hieroſolymã cum indignatione diſceſſit:belloque iã cõgredi cum Põpeio cogitabat.Põpeius autem nec ei tempus apparatui dandum putauit,ſed ſtatim eum ſequitur, multũ quippe alacritati eius addiderat circa Hiericunta mors Mitridatis nunciata. Cumque illic pernoctaſſet: mane in Hieroſolymam properabat.Itaque hoc eius impetu perterritus Ariſtobolus,ſupplex occurrit,pecuniamq.pollicitus,quodque

que ſemetipſum ei cum ciuitate promitteret, Pōpeium mitigat ſæuientem, nec tamen quicquam eorum quæ promiſit, effectum eſt. Gabinium, etiam, qui ad ſuſcicipiendam pecuniam miſſus fuerat: nec in oppidum quidem Ariſtoboli ſocij receperunt. His cōmotus Pompeius Ariſtobolū in cuſtodiam collocat. Ad ciuitatem vero profectus dum luſtrando eam circumiret, vt exploraret qua ex parte facilior eſſet aſcenſus: ſeditio in ciuitate exorta eſt: Ariſtoboli quidē ſociis bellū geri potius regemque liberare dignū eſſe affirmantibus, qui vero cū Hircano ſentiebant, Pōpeio portas aperiri. Deniq. victa pars Ariſtoboli, conceſſit in templū: & ponte qui ciuitati iungebatur abſciſo, vt ad vltimū vſq. reſiſterēt, inſtruebatur. Cū autē alij Romanos in ciuitatē recepiſſent, hiſq. domū regiam tradidiſſent: ad hęc obtinēda Pōpeius vnū ex ducibus ſibi obedientibus Piſonem cū militibus intromittit. Iſque prędidiis in ciuitate diſpoſitis, quia nemini eorū, qui in templū, confugerant, pacem perſuadere potuit, omnia quæ circūmerāt expugnationi parabat: Hircano eiuſq. amicis ad conſilia cōferenda, & ad efficiēda quæ iuberet, alacriter animatis. Ipſe vero templū obſidione cingit, turribus impoſitis, admotiſq. machinis, mœnia tentabat irrūpere: ſed lapidibus repellebantur & vi repugnantium. Menſe nāque obſidionis tertio, vix vna turri deiecta, fanū irruptū eſt. Primus autem murum tranſcendere auſus eſt Syllæ filius Fauſtus Cornelius, & poſt eum centuriones duo, Furius & Fabius cum ſuis agminibus. Et circumſepto vndiq. fano: alios cōfugientes vel etiā pau-

liſper repugnãtes interficiunt. Multos autem ſuos gentiles aduerſæ partis ſtudioſi trucidabant,plurimi ſemetipſos in rupes præcipitabãt:nõnulli furibundi cunctis quæ circa murũ erãt in deſperatione ſuccenſis pariter conflagrabant.Itaque Iudęorum quidẽ x II.milia occubuerunt, Romanorum vero perpauci,ſed plures ſauciati ſunt.Nil autem grauius in illa clade Iudæorum genti viſum eſt, quã ſanctũ illud arcanum nulli cuiquam prius viſum,alienis eſſe detectum.Denique Pompeius vna cum ſuis comitibus in templum ingreſſus, vbi neminem præter pontificem adeſſe fas erat, quæ intus erant candelabra cum lychnis, & menſas ex quibus libare atque adolere moris erat,& vaſcula ex auro cuncta perſpexit: congeſtamque pigmentorum molem, ac ſacræ pecuniæ prope ad duo milia talentorum. Nec tamen vel hæc, vel aliud quicquam de ſacro ſanctis opibus ſiue inſtrumẽtis attigit. Sed poſtera die poſt excidiũ curare tẽplum æditos, ne quid ſordium haberet,iuſſit: & ſolennia ſacra celebrare. Ipſe autem Hircano põtifice declarato, quod ſe & in aliis rebus alacrem præbuiſſet, promptamque ad bellum agreſtium multitudinem ab Ariſtobolo reuocaſſet:per quæ ſicut imperatorem bonum decuit, beneuolentia potius,quã timore plebem ſibi conciliauit. Inter captiuos autem cõprehenſus Ariſtoboli ſocer, idemq. patruus,tenebatur. Et illos quidẽ,qui maxime belli cauſa fuiſſent,ſecuri percuſſit. Fauſtũ vero & qui vna fortiter fecerant, præclaris præmiis donat, & Hieroſolymis tributũ indicit. Põpeius vero a flumine Eufrate vſq. ad fines Aegyptios

ptios, Scauro ſumma regionum negotia, cũ duabus cõmiſit: Romamque ipſe per Ciliciã properauit, captiuum ducens Ariſtobolũ cum familia. Erant autem illi filiæ duæ totidemque filij, quorum vnus Alexander ex itinere fugit: minor autẽ Antigonus cũ ſororibus Romã vectus eſt. Interea Alexander congregata manu Hircano grauius imminebat, Iudæamque populabatur: Hircanum quidem mature debellare poſſe credebat, villaſque opportunas muris, hoc eſt, Alexandriũ, Hircanium, & Macherunta, non longe ab Arabiæ montibus muniebat. Exercitum hinc inde colligere curauit: donec facta ſunt ei decem milia peditum, & mille quingenti equites. Igitur Gabinius qui in Syriam miſſus, Scauro ſucceſſerat: aduerſus Alexandrum cum valida manu militum: atq. multitudine proceſſit Iudæorum. Quo prælio victus Alexander, amiſſis VI. milibus, quorum tria viua capta ſunt, tria vero proſtrata: ipſe in Alexandriũ confugit caſtellum. Quo obſidione cinctus, dum vehementius vrgeri ſe ab hoſtibus cerneret, territus Alexander omnibus deſperatis, legatos ad Gabinium mittit: & ignoſci delictis orans, & quæ ſibi parent caſtella Macherunta & Hircanium tradere non dubitans, quin etiam Alexandrium eiuſdem poteſtati permiſit. Quæ omnia quídem Gabinius conſilio matris Alexandri, funditus eruit. Poſt hæc vero Gabinius Hircano Hieroſolymam deducto, ei Fani curam commendauit, cæteris Reipublicæ partibus optimates præfecit, omnemque Iudæorum gentem in conuentus quinque diuiſit: vnum Hieroſolymis,

alterum Doris,itemque tertium apud Amathunta,quartum Hierico, & quintum Seffori ciuitate Galilææ diſpoſuit. Singulari autem vnius dominatione Iudæi liberati libenter ab optimatibus regebantur.

Qualiter Craſſus ſpoliauerit templum, & Parthico bello mox eſt extinctus. De patre etiam matreque Herodis, & fratribus atque ſorore. Et quod aliter Aphricanus Hiſtoriographus, quam Ioſephus de eodem patre Herodis ſentiret. De Lucullo, qui Mitridatem & Tigranem bello vicit. Et de Pōpeio eius ſucceſſore: qui maxima ex parte orientem ditioni ſubdidit Romanorum. CAP. II.

IGitur his atque aliis ita geſtis, interea Craſſus Gabinij ſucceſſor, ducatùm Syriæ ſuſcepit, qui profecturus ad Parthicū bellum, omne quod erat Hieroſolymis in templo abſtulit aurū, & pręterea duo milia talenta detrahi iuſſit de interiore templi, quæ Pompeius intacta reliquerat. Nec longū lætatus, vbi tranſiuit Eufraten, exercitum amiſit maximum: & ipſe à copiis Perſarum extinctus eſt. Eo ſucceſſu Parthi elatiores, tranſeundum in Syriam crediderunt. Quos ſtrenue inſidiis excepit Caſſius, & commiſſæ ſibi prouinciæ finibus repulit, non ſine graui detrimento hoſtiū cum effuſe venientes, quod nemine ſibi obſiſtere auſurum arbitrarentur, loca præuentus anguſtia occupauiſſet. Deniq. fuſis fortium plurimis, bellum deſeruere Parthi. Caſſius repulſo hoſte ſecurus prouincia, in Iudæam irruit, & Taricheis deletis xxx. milia Iudæorum in ſeruitutem vendidit: Phitalaum quoque ſuſpectum doli, quod partes Ariſtoboli

ſtoboli fulciret, iugulari iuſſit. Neque expers cõſilij eius Antipater fuit, vt æmulum potentiæ quã maxime excluderet. Igitur Antipater is cognouit vxorem, cui nomen Cypris, ſplendidiſſimo inter Arabiæ fœminas loco ortam, atque ex ea ſuſcepit liberos IIII. ſexus virilis, & vnam fœminam. Virorum huiuſmodi vocabula erant: Primus Phaſelus, ſequens Herodes vocati, tertius Ioſephus, quartus Ferora, & Salome filia vnica. Qui cum Gabinij fauorem muneribus atque obſequiis maxime promeruiſſet, Caſſij etiam familiaritatem adeptus eſt. Cauſa quippe tantorum filiorum, vir egregius eſt factus, ad emerendam muneribus atque amicitia ſocietatem potentum. Præ cæteris vero regis ſibi Arabum conciliauerat gratiam: quia de locis Arabiæ vxoris acceptæ prætendebat neceſſitudinem. Hæc de Ioſephi excerpſimus dictis. Aphricanus vero, qui & ipſe præcipuus in hiſtoriographis habetur: Aiunt, inquit, qui de eo diligentius explorarunt, Antipatrum quendam patrem eſſe Herodis Aſcalonitæ, qui & ipſe fuerit Herodis cuiuſdam filius, templi Apollinis æditui. Hic Antipater ab Idumæis latronibus captus admodum puer permanſit cum prædonibus, pro eo quod pater eius rei familiaris inopia filiũ redimere non valeret. Verum puer latronum vita & moribus inſtitutus, poſtmodum Hircano cuidam Iudæorum pontifici familiaris efficitur. Ex quo naſcitur Herodes hic, qui Saluatoris temporibus fuit. Hæc Aphricanus.

De Lucullo, qui Mitridatẽ & Tigranẽ bello vicit. Et de Põpeio eius ſucceſſore qui maxima ex parte

Oriente ditioni ſubdidit Romanæ.

CAP. III.

IGitur eo tempore apud Romanos hæc agebantur. Lucullus poſtquam Mitridatem & Tigranem reges vicerat, maximamque partem Orientis Romanę ditioni ſubegerat: ſucceſſorem habuit Pompeium. Ergo Pompeius in minore Armenia, iuxta montem Daſtracum caſtra regis Mitridatis obſidione concludit. Rex cum omnibus copiis eruptione per noctem facta, inſuper etiam perſequentem bello repellere ſtatuit. Pompeius fugientes perſequi intendit. Itaque bellum nocte commiſſum eſt. Luna tunc orta a tergo Romanis erat. Regii m longitudinem vmbrarum proximitatē hoſtium rati, cuncta in irritum tela fuderunt. Romani velut inermes poſtea aggreſſi ſine labore vicerunt. Nāque de exercitu regio quadraginta milia cæſa vel capta ſunt: Romani vulnerati mille, vix aūt XL. interfecti. Rex inter tumultus belli fuga elapſus, adiutus aūt beneficio ſubluſtris noctis euaſit: relictuſq. ab omnibus amicis, philoſophis, ſcriptorib⁹ rerū vel carminū ac medicis ſolus per deuia equum manu trahens, atque ad omnes nocturnos ſtrepitus trepidās, in quoddam caſtellum diuertit, atque inde in Armeniam perrexit. Pompeius regē inſecuturus, inter duo flumina, quę ab vno monte diuerſis ſpecubus exoriuntur: hoc eſt Eufratrē & Araxen, vrbem Nicopolim ſenibus, lixis, & ęgris volētibus cōdidit: oranti Tigrani veniam dedit. Exercitū Herodi Albanorū regis, pręfectoſq; eius ter prælio vicit. Poſtea epiſtolas Herodis

rodis & munera pro inſtaurãda cum Albanis ſocietate libenter accepit. Artacem regẽ Hiberiæ bello fudit, totamque Hiberiam in deditionem accepit. Inde cum Armeniam, Colchos, Cappadociam, & Syriam ordinatis rebus compoſuiſſet: promouens de ponto in Parthiam, & poſt hæc Bathanam vrbem caput Parthici regni quinquageſimo die venit. Tunc in Boſphoro Mitridate Cerealia ſacra celebrante, terræ motus adeo grauis repente exortus eſt vt magna clades ex eo vrbium atque agrorum ſecutura narraretur. Eodem tempore Caſtor Mitridatis præfectus, qui Panagorio præerat, interfectis amicis regiis, arcem occupauit: & quatuor Mitridatis filios ad præſidia Romana tranſmiſit. Mitridates accenſus ira in ſcelera exarſit. Nam complures tunc amicos ſuos, & Exipodram filium ſuum interfecit: cum ante iam Aliomacharem parricidio trucidaſſet. Pharnaces alter filius eius, exemplo fratrum territus, exercitum ad perſequendum ſeſe miſſum ſibi conciliauit: & mox aduerſus patrem duxit. Mitridates diu ex altiſſimo muro filium fruſtra precatus, vbi inexorabilem vidit: moriturus exclamaſſe fertur: Quoniã Pharnaces, inquit, mori iubet: vos ſi eſtis dij patrij precor, vt quandoque & ipſe hanc vocem a liberis ſuis audiat. Statimque deſcendẽs ad vxores, pellices, ac filias ſuas: venenũ omnibus dedit. Quod cũ ipſe nouiſſimus hauſiſſet, nec tamen propter remedia, quibus vitalia ſua aduerſus noxios ſuccos ſæpe obſtruxerat, veneno confici poſſet: Gallum quendam militem iam fracto muro diſcurrentem inuitauit, eique iugulum prębuit

Hunc exitum vitæ Mitridates habuit. Pompeius nanq; occiſi Mitridatis nuntio accepto, Syriã Celen, & Phœnicem bello aggreſſus, Itureos primũ Arabaſque perdomuit: vrbemque eorum, quam Petram nominant, cepit. Hinc, vt præmiſimus, ad Iudæos properauit: Hieroſolymam euerti, ſoloque coæquari imperauit. Et cum aliquantos principes Iudæorum ſecuri percuſſiſſet, Hircano ſacerdotium reſtituit, Ariſtobolum captiuum Romam duxit. Hoc bellum orientis cum viginti & duobus regibus ſeſe geſſiſſe ipſe Pompeius pro contione narrauit.

Qualiter Cæſari Galliarũ prouinciæ à Senatu ſint diſtributæ. Et de prœliis diuerſis in Gallia geſtis

CAP. IIII.

INTEREA C. Cæſari conſuli tres prouinciæ cum legionibus ſeptem in quinquennium datæ: Gallia Tranſalpina & Ciſalpina & Illyricus. Galliam vero comatam poſtea ſenatus adiecit. El uitiorum ergo animos fortiſſimæ Gallorum omnium gentis, ea vel maxime cauſa, quod perpetuo pene cum Germanis bello altercabãtur, a quibus Rheno tantum flumine dirimuntur: Orgeto rex quidam princeps gentis ſpe totas inuadendi Gallias, in arma accenderat. Quem cæteri optimates correptum & ad mortem coactum, cohibere tamen ſemel animatas in prædam plebes nequiuerunt. Qui coniuratione facta, ac die dicta, exuſtis vicis ac domibus ſuis: ne quod deſiderium ex ſpe reuertendi foret, profecti ſunt. Quos cum apud Rhoda-

Rhodanum flumẽ obuios Cæſar habuiſſet, magno, difficilique bello bis vix vicit, victoſque ad deditionem coegit. Horum fuit cum primũ progreſſa eſt omnis multitudo Eluitiorum, Tulingorum, Latobroiorum, Rauracorum & Boiorum vtriuſque ſextus ad C. L. & VII. M. hominum. Ex his, XL. & VII. M. in bello ceciderunt: cætera in terras proprias remiſſa ſunt. Poſtea Ceſar Ariobiſtum regem excitantem, inuehentemque ſecum incredibiles Germanorũ copias, quibus nuper vniuerſos Galliarum populos ſe ſubegiſſe iactabat: apud Sequanas vicit. Cum diu exercitus Cæſaris Germanorũ multitudine & virtute perterritus, pugnam detrectaſſet: Ariobiſtus in Germaniam, arrepta nauicula, Rhenum tranſuectus effugit. Vxores duæ, totidemque filiæ captæ ſunt. Fuerunt autẽ in exercitu Ariobiſti, Arudes, Marcomannes, Triboci, Vvangiones, Nemetes, Edures & Sueui. Pugna maxima grauis Phalãgæ Germanorũ fuit, quam coacto in vnum agmine, ſcutiſque ſupra capita cõtextis, ad irrumpẽdam Romanorum aciem tuti vndique præſtruxerant. Sed poſtquam aliqui Romanorum militum agilitate, audaciaque inſignes ſupra obductã ſiliere teſtudinem, ſcutiſque ſingillatim velut ſuamis reuulſis deſuper nudos deprehẽſorum, detectorũque humeros perfoderunt: territi hoſtes nouo mortis periculo, terribilem diſſoluere compagem. Exinde in fugam verſi per L. M. paſſuum inſatiabiliter cæſi ſunt. Neque cõnici numerus potuit Germanorũ, vel quantus pugnæ affuerit, vel quantus fuerit occiſorũ. Poſt hæc Belgarum gens, quæ ter-

tia pars Galliarum eſt, aduerſus Cęſarem exarſit, quorũ diſtributim hæc copia fuit. Bellouagi, qui cæteris numero & virtute præſtare viderentur: habuere lectiſſima* XL.M. (*al.* LX.M.) armatorum. Succeſſiones ex XII. oppidis L.M. Neruij, quorum adeo indomita feritas prædicabatur, vt nunquam in id temporis mercatores ad ſe admiſerint, vina, cæteraque venalia deferre, quibus inducta iucunditas torporem virtutis afferret. Habuerunt ſimiliter L.M. Trebates etiam, & Ambiani X. milia, Morini XXV. milia, Menapij IX. milia, Caleti X. milia, Bulocaſſes & Veromandi æque X. milia. Attuatij X. & VIII. milia, Condurſes, Eborones, Cæroſi, Cemanni, qui vno nomine Germani vocantur XL. milia. Ita fuiſſe referuntur, CCLXXII. milia, armatorum lectiſſima. His repente ſylua erumpentibus exercitus cæſaris perturbatus atque in fugam actus, plurimis ſuorum amiſſis, tandem hortatu ducis reſtitit, victoreſque aggreſſus, vſque ad internitionem pene deleuit.

Qualiter Iulius Cæſar poſtquam Galliam in deditionem ſubiectã credidit, & in Italiam redire voluit, impetu Gallorũ retractus, prælijs diuerſis infectus, à Gallijs in Britanniã tranſijt, & eam ſubiugauit, non ſine magno diſcrimine ſuorum.

CAP. V.

IGitur Cæſar magnis in Gallia reb⁹ geſtis, cum Italiam proficiſci decreuiſſet: Galbam cum legione duodecima ad Veragros, Sedunoſq; miſit. Qui cum hyemandi cauſa, in vico Veragrorum, cui nomen erat Octodorus, cõſediſſet, mediãque oppidi partem, quæ torrente diſtinguebatur, accolis

colis conceſſiſſet, quadam die eoſdem diſceſſiſſe per noctē ac proximo inſediſſe colli videt. Quippe illi paucitatem vix mediæ legionis deſpectui habentes, vltroneam ſibi prædam nullo ceſſuram negotio arbitrabantur, finitimoſque ſuos in hanc cædis & prædæ ſocietatem vocauerũt. Igitur cum Galba tam præſentibus periculis circumſeptus ac trepidus, atque inter varias conſultationes certi cõſilij incertus eſſet, repente Galli deſcenſũ montis effuſi, caſtra imperfecta circumdant: raros per vallũ propugnatores ſaxis, teliſque onerãt. Cumque iam caſtra irrũperentur, Pacuuij primipilaris & Voluſini tribuni conſilio cuncti Romani portis eruperunt, incautoſque ſubito aggreſſi hoſtes, primũ perturbauerũt: deinde in fugã verſos miſerabili cęde fuderunt. Nam amplius xxx. M. Barbarorum tunc cæſa referuntur. Igitur Cæſar cũ iam pacatas vniuerſas Galliarum gentes putaret, ad nouum & maximum bellum retractus eſt. Nanq. dum P. Craſſus adoleſcens cum legione ſeptima Oceano tenus apud Andicauos hyemaſſet, Veneti, cæterique cõfines, repente in arma coniurant, legatos Romanorum vinciunt, eoſque ita demum ſe reddituros, ſi obſides ſuos recipiant, Romanis indicant. Socios ſibi ad id bellum Oſſiſmos, Lixouios, Nannetes, Ambiuaritas, Morinos, Menapios & Diabluttes aſciſcunt: Auxilia quoque a Britannia arceſſunt. Cæſar per Craſſum de rebellione prædictarum gentium certior factus, quamuis intelligeret, quanta ineundi belli difficultas eſſet, tamen rem tanti negotij non negligendam ratus, ne cæteris exemplo

eiuſmodi audendi licentia luxaretur: itaque terreſtri prælio perſequi hoſtes fruſtra aggreſſus, quippe cum hoſtes per interfuſa ex Oceano æſtuaria, atque inacceſſos receſſus, tutis terrarum finibus munirentur: naues longas ædificari in Ligero flumine iubet, per quem in Oceanum deductæ, mox vt hoſtibus viſæ ſunt, continuo CC.XX. naues eorum paratæ atque omni genere armorum inſtructiſſimæ progreſſæ portu, ex aduerſo conſtiterunt. Bruto circumſpicienti imparem longe nauium eſſe conflictum, quia Barbarorum naues ſolido robore intextæ, cauerniſq. præualidis obduratæ, ſaxorũ modo adactos roſtrarũ ictus retũdebant. Hoc primũ auxilio fuit, quod falces acutiſſimas non pertinaciter cõtis præfixas, funibus autem ſubnexas parauerat, quibus cũ opus eſſet, apprehenſos eminus rudentes ſubductis haſtilib. per funem falcem retrahendo ſuccideret. His celeriter expeditis, diſrumpi hoſtium antemnarum armamenta præcepit. Ita antemnis ruentibus cõplures ilico naues velut captas immobiles reddidit. Alij hoc periculo territi, ſuſpẽſis velis, quà vẽtus intenderet fugere conati, ceſſante mox vento deſtituti, ludibrio ſuere Romanis. Itaq. incẽſis omnib⁹ nauib⁹, interfectiſq. his, qui pugnauerat: Galli reliqui ſeſe omnes dediderũt. Sed Cæſar maxime ob iniuriã legatorũ, & vt genti ad omnia conſilia mobili terribilis exẽpli notã inureret; cunctis principibus per tormẽta interfectis, reliquos ſub corona vendidit. Iiſdẽ diebus Titurius Sabinus Aluercos, Eburouices, Lixouioſq. qui primates ſuos cũ authores belli reſuſcitãdi eſſe nollẽt, interfecerũt:

 eru-

eruptione facta incredibili cæde deleuit. P. vero Craſſus cum in Aquitaniam perueniſſet bello exceptus eſt. Nanque Sotietates magno equitatu pedeſtribuſque copiis præualidis Romanos adorti: diu grauiter turbauerunt. Poſt victi atque in oppidum Sociatum coacti, obſeſſique cum ſe expugnari viderent, armis traditis in deditionem recepti ſunt. Aquitani clade hac permoti, vndique exercitum cõtrahunt, de interiore quoque Hiſpania auxilia accerſerunt: duces bello maxime eos præficiunt, qui cũ Sertorio militauerãt. Hi omnes dum obſidionẽ Craſſo parant: in caſtris ſuis Craſſo obruẽte deleti ſunt. Nam ex Aquitanis & Cantabris, quorum L. milia tunc in auxilium venerãt: XX. & VIII. milia cęſa referũtur. Cæſar Germanos, qui Rhenum cum immenſis copiis tranſmiſerãt, ſimul & totas Gallias ſubiicere ſibi parabãt, bello adortus, vſque ad internitionem cæcidit. Quorum fuiſſe numerum ad CCCCXL. M. ferũt. Tunc Cæſar in Germaniam facto ponte tranſgreditur, Sicambros & Vbios obſidione liberat, Sueuos maximam & ferociſſimam gentem, quorum eſſe c. pagos & populos, multi prodidere, totamque Germaniam aduentu ſuo terret. Mox in Galliam reſciſſo ponte cõcedit, ad Morinos inde venit: vnde in Britanniam proximus & breuiſſimus tranſitus eſt. Nauibus onerariis atque actuariis circiter LXXX. præparatis, in Britanniã tranſuehitur: vbi acerba primum pugna fatigatus: deinde aduerſa tẽpeſtate correptus, plurimam partem claſſis; & non paruũ numerũ militum equitatum vero pene omnẽ diſperedidit. Regreſſ⁹ in Galliã,

legiones in hyberna dimiſit, ac DC. naues vtriuſq. cõmodi fieri imperauit. Quibus iterum in Britãniã primo vere tranſuectus, dũ ipſe in hoſtem cũ exercitu pergit, naues in ancoris ſtãtes, tempeſtate correptæ, vel colliſæ inter ſe, vel arenis illiſæ, diſſolutæ ſunt: ex quibus XL. perierunt, cæteræ cũ magna difficultate reparatæ ſunt. Cæſaris equitatus primo cõgreſſu à Britãnis victus eſt: ibiq. Labienus tribunus occiſus eſt. Secundo prælio cum magno ſuorum diſcrimine victos Britannos in fugã vertit. Inde ad flumen Tamenſim profectus eſt: quem vno tãtum loco vadis trãſmeabilem ferunt. In huius vlteriore ripa cum Caſſoblauno duce, immẽſa hoſtium multitudo cõſederat, ripamque fluminis ac pene totum ſub aqua vadum acutiſſimis ſudibus perſtruxerat. Quod vbi Romanis deprehenſum ac vitatum eſt, Barbari legionum impetus non ferentes, ſyluis ſeſe abdidere. Vnde crebris eruptionibus Romanos grauiter ac ſæpe lacerabant. Interea Trinouantum firmiſſima ciuitas cũ Adrogorio duce, datis XL. obſidibus Cæſari ſeſe dedit. Quod exemplum ſecutæ vrbes aliæ complures, in fœdus Romanorum venerunt, iiſdemque demonſtrantibus Cæſar oppidum Caſſobelauno inter duas paludes ſitum, obtentu inſuper ſyluarum munitum, omnibuſque rebus cõfertiſſimum, tandem graui pugna cepit. Exhinc Cæſar a Britãnis reuerſus in Galliam, poſtquam legiones in hyberna miſit, repentinis bellorum tumultibus vndique circumuentus, & conflictatus eſt. Nãque Ambiorix cum Eburonatibus & Atuaticis cõſpirans, animatus Treuirorum cõſilio

Cottam,

Cottam & Sabinum legatos apud Eburonas cum tota funditus legione inſidiis circumuentos, interfecit. Ambiorix hac victoria elatus, Attuatos & Neruios, plurimoſq. alios raptim in arma contrahit, atque ad Ciceronem legatum, qui ſimiliter tunc legioni in hybernis præerat, contendit. Multitudo hoſtium ex hoc colligi potuit: quia cum in obſidione caſtrorum vallum circumdandum eſſe a captiuis Romanis docerentur & inſtrumenta ruralia non haberent, gladiis concidendo terram & ſacculis exportãdo, vix tribus horis vallum pedum x. & foſſam pedum. x v. per m paſſuum x v. in circuitu perfecerunt. Preterea c. x x. turres miræ altitudinis extruxerunt. Et cum iam v i i. dies, noctéſque ſuccidui hoſtium cunei pugnarent, ac vẽtus ſubito plurimus exortus eſſet, teſtas feruentes intorſere fundis, flãmataque tela focis: ac mox concepto igne rutilantia intra caſtra iecerunt. Quo facto, per culmina raptim ventus inſiſtens, ſparſum animauit incendium. Sed nec ſic quidem Romani cum vndique obruerentur vulneribus, laboribus, vigiliis, ieiuniis, incendiiſve ceſſerunt. Tandem Cæſari nunciatum eſt, vnam deletam eſſe legionem, alteram iam pene confectam. Aduentãte cum duabus legionibus Cæſare, deſerunt hoſtes obſidionẽ, atq. in eum cuncti raptis copiis ruunt Cęſar ſe paruiſſimis caſtris cõſulto cõdidit, equitibuſq. præmiſſis, vt fugã fingerent, imperauit: vt ad trãſitum vallis, quę in media erat, ſibique periculoſa videbatur, poſtes contemptu ſui inuitaret. Quibus aduentantibus inſuper obſtrui portas præcepit. Quo viſo Galli, quaſi iam viciſſent

ad obducendum extrinſecus vallum cõuerſi ſunt. Cæſar totis repente portis paratum effudit exercitum, verſoſque in fugam Gallos, vaſtiſſima cæde confecit. Nam LX. M. tunc fuiſſe referũtur, e quibus pauci per paludes inuias euaſerunt. Induciomarus Treuirorum princeps, magnas armatorum copias habens, poſtquã de conſenſu totius Galliæ certior redditus eſt, Labieni caſtra, legionemque, cui is præerat, quod facile factu arbitrabatur, delere ſtatuit, ac deinde Eburonibus, Neruiſque cõiunctus, ad opprimendũ Cæſarem pergere. Labienus, quibus poterat artibus timorem ſimulat, atq. ita Induciomarum negligentiorem cum inſultãtibus copiis pro vallo oberrantem, repentina eruptione proſtrauit. Hac victoria Labieni reliqui Gallorum conatus repreſſi ſunt, & Cæſar paulo quietior reliqua parte hyemis fuit. Sed intelligens ſibi maiora belli ſupereſſe negotia: maxime, quia plurima parte exercitus amiſſa, aliiſque grauiter ſauciis, nec ad ſuſtinendũ quidem ſibi idoneus, nõ dicam ad cõprimendum Gallorum impetũ videretur, a Gn. Põpeio proconſule conſcribi legiones, ſibique mitti in auxiliũ petit. Itaque ante exactam hyemem, tres ad eum legiones in caſtra venerunt. Igitur Cæſar priuſquã in vnũ hoſtium copiæ coirent, ineũte verno aggredi trepidos, & opprimere ſparſos in ſuis finibus parat. Primum itaque Neruorum fines diripit; prædam vero, quæ copioſiſſima erat, exercitui permiſit. Deinde Menapios, qui ſibi propter immenſas paludes atque impeditiſſimas ſyluas muniuiſſimi videbãtur, tribus agminibus inuadit; nimiaque cæde vulgo agi-

tata,

tata,reſiduos ſupplices in deditionem recepit. Labienus ſequenti prælio omnes copias Treuirorũ interfecit; arte in bellum prouocatas priuſquam Germanis aduentantibus iungerentur,& cõtinuo ipſam ciuitatem cepit. Cæſar vlciſci mortem Sabini & Cottæ legatorum volens,Ambiorigem & Eburones deletæ legionis authores, poſtquam in Arduennam ſyluam refugiſſe comperit,quę ſylua totius Galliæ maxima eſt, atque a ripis Rheni finibuſque Treuirorum ad Neruios vſque pertingit,& in longitudine pluſquam L. M. paſſuum patet, permetiens rem ſuis maximi periculi fore, ſi per obſtructas ſpatioſaſq. ſyluas ignoti diuiderẽtur,hoſtemque locis notiſſimũ quærerent, omnẽ Galliam per nuntios inuitat, vt quiſque ſecundũ placitum ſuum, recõditas in Arduenſa ſylua prædas quęrãt,diripiantque.Quo facto,Gallis vtrinq. morientibus maximas Romanorum iniurias ſine cuiuſquã Romani diſcrimine vindicauit. Ita hoc tutiſſimo vincendi genere ſecurus in Italiã rediit.

Reuerſo Cæſare in Italiam iterũ Galli in arma coniurant. Ad quos cito C. Cæſar reuertitur,quos diuerſis præliis contriuit,& æternæ ſeruituti tradidit. CAP. VI.

IGitur Cæſare in Italiam reuerſo, Gallia rurſus in arma coniurat, multique ſimul populi coeunt. Dux his Nergingitorix fuit. Cuius cõſilio ſtatim omnes Galli ciuitates ſuas vltro incenderunt, prima a ſuis incẽſa Byturico: inde ad Cæſarẽ,qui, magnis itineribus per Narbonenſem prouinciam clam ad exercitũ recurrerat,impetũ faciũt. Cæſar

tunc oppidum nomine Cænapum obſidione cõcluſerat. Quod diu oppugnatũ tandẽ poſt multas Romanorum clades, pluuia die cum hoſtiliũ machinarum augmẽta, neruiq. elanguerent, applicitis turribus captum atq. deletũ eſt. x l. m. hominum ibi fuiſſe referũtur, ex quibus vix l x x x. per fugã lapſi, ad proxima Gallorũ caſtra venerũt. Præterea Arueni, cæterique cõfines, ſolicitatis etiã ad ſe Ediiis multis aduerſum Cęſarẽ pręliis bellauerũt. Qui cum ſe pugnãdo fatigati in quoddã caſtellũ recepiſſent, milites prædæ inhiantes, ad expugnationem oppidi animum intendunt: fruſtra Cæſare de loci iniquitate cauſante. Itaque ibi Cæſar erũpẽtibus deſuper hoſtibus preſſus, multa exercitus ſui parte perdita, victus aufugit. Dum hæc ad Haleſtã geruntur, Vergingitorix, quẽ omnes cõſenſu pari regẽ prę̀optauerãt ſuadet, vt ex tota Gallia omnes, qui arma ferre poſſint, huic bello præſto ſint. Hoc etiã eſſe vnũ bellũ, quo aut perpetua libertas, aut æterna ſeruitus, aut mors omnium cõſequatur. Itaq. abſque eo numero, quẽ infinitum ante cõtraxerat, equitũ circiter v i i i. m. peditum, cc. l. m. cõtracta ſunt. Dehinc duos colles ſibi inuicem obuerſos, Romani, Gallique ceperũt, Vnde multis ſæpe eruptionibus & variis prouentibus prælìantes, tandẽ Romani, præcipue Germanorũ equitum, quos ſibi iãdudum amicos, nunc etiã in auxilium acciuerant, virtute vicerunt. Vergingitorix alia die congregatis omnibus, qui fuga euaſerant, dixit ſe authorem bona fide defendendæ libertatis, atque irrumpendi fœderis fuiſſe: & nunc ſiue Romanis ſeſe ad mortẽ omnes offerant, ſiue

ſolum

ſolum pro omnibus dedāt, paratum animo fore. Itaque Galli voluntatē quā pudore aliquādiu texerant, quaſi ex cōſilio regis aſſumerēt, ilico ſibi veniā precantes, eū ſolū velut authorē magni ſceleris dederūt. Bellouagi omnibus Gallorū gentibus ipſorum opinione fortiores habebantur. Hi Chorreo duce bellū inſtaurāt, ſibiqu'e in hanc ſuſcepti belli ſocietatē Ambianos, Aluercos, Saletos. Beliocaſſes, Atrebateſq, coniungunt, & locum quendam cinctum atque impeditum, vndiq. paludibus capiunt, cōmiſſoque prælio, magnam Remorum manum, quæ auxilio Romanis erat, trucidant. Deinde cum opportunum ipſi locū inſidiis prouiſum occupauiſſent, atque hoc cōperto Romani ad inſidiarum locū inſtructi, ordinatiq. veniſſent, commiſſo prælio, Romani Gallos fugiētes iisdē locorum munitionibus, quibus clauſi fuerant, incluſerunt, cunctoſque ad internecione cæciderunt. Ibi Chorreus vel fugā vel deditionē detrectans, Romanos vt viuus caperetur, inſtantes, occidendo vt occideretur coegit. Igitur cū pacatā eſſe vniuerſam Galliā Cæſar, neque auſuram fore ad aliquos aſpirare motus arbitraretur, legiones in hyberna dimiſit. Ipſe tamen Ambiorigis fines, qui tot bella excitauerat, horrenda hominū ſtrage vaſtauit. At vero G. Caninius legatus bellū apud Pictonas inuenit: vbi magna hoſtium multitudo impeditā itinere legionem circūdedit, atque ad extremum diſcrimen adduxit. Porro autē Fabius acceptis Caninij legati literis, in Pictonas proficiſcitur, ibiq. a captiuis de opportunitate locorum certior factus, inopinantes hoſtes opprimit,

magniſque ſtragibus factis, plurimas prædas agit. Deinde cum Caninio ſignum aduentus ſui dediſſet, Caninius totis caſtris ſubito exiliuit, ſeſeque iniecit hoſtibus. Itaque Fabio ex alia parte & Caninio ex altera inſiſtente, maximo & diuturno bello innumeræ Gallorum copiæ trucidatæ ſunt. Inde Fabius in Carnutes profectus eſt. Sciebat etiã Domnacum ducem antiquiſſimum rebellionis totius incentorem, ab hoc bello elapſum: ſi Aremoricis gentibus adiunctus eſſet, maximos iterũ in Gallia tumultus eſſe moturum. Sed eas adhuc ipſa nouitate trepidantes, mira virtute & celeritate perdomuit. Interea Draptes vnaque Lucterius cum adeſſe Caninium & legiones in finibus ſuis viderent, vndique collectis copiis, oppidum vel ad vnum occupant. Hoc oppidũ in editiſſima montis arce pendebat, duabus partibus per abrupta latera non paruo flumine cingebatur: medio deinde deſcenſu largiſſimo fonte ſecurum, plurimaque introrſum copia frumenti tutum, irritos procul diſcurſos hoſtium deſpiciebat. Caninius, quod ſolum Romana prouiſione potuit, ambos duces cũ parte copiarum plurima in campo euocatos maximo prælio ſuperauit. Nam vno e ducibus interfecto: alter cum pauciſſimis fugit, nullus in oppidum redit, ſed ad id oppugnandum CÆSARE opus fuit. Itaque certior per nuntios factus fuit. CÆSAR accurrit, circumſpectiſque omnibus, videt ſi expugnare vi moliatur, ludo & ſpectaculo hoſtium delendum eſſe exercitum ſuum, vnũ ſolum eſſe præſidium, ſi quo quomodo hoſtes aqua arceantur, ſed & hoc quoque niſi Cæſar non potuiſ-

potuiſſet. Siquidē fons, quo ad potum vtebantur, medio deuexi mōtis latere fundebatur. Cæſar ad proximū fontis admoueri vineas, turrimque extrui iubet. Fit magnus vndique concurſus ex oppido: quibus ſine periculo prælantibus. Romani quamuis pertinaciter obſiſterēt, crebriuſque ſuccederent, complures tamen trucidabantur. Igitur extruitur agger, & turris pedū LX. cuius vertex æquari ad fontis locū poſſit, vt ex æquo tela cōiici queant, vel præcipitata deſuper ſaxorū volumina non timeri. Oppidani autē vbi examinari ſiti non ſolū pecora ſua, verūm etiā infirmiores hominum ætates vident, cupas, pice, ſeuo, & ſindulis repletas ac deinde immiſſo igne in prona præcipitant, eaſque ipſi toto oppido effuſi ſubſequuntur. Ardentibus machinis cum graue præliū ſuis Cęſar ac periculoſum videret, cohortes in circuitu oppidi ire velociter per occultū imperat, atque vndiq. ſublató vaſtum clamorem attollere. Quo facto conſternati oppidani dum recurrere ad muniendum oppidū volūt, ab oppugnatione turris vel demolitione aggeris receſſerunt. Illi tamen qui ad incidendas fontis venas ſub obtentu aggeris tuti cuniculoſ perfodiebant, repertos in abſtruſo aquarū meatus, per multa diuidēdo tenuari in ſemetipſis conſumique fecerunt. Oppidani fonte ſiccato vltima deſperatione correpti, deditionē ſui faciunt. Cæſar autem omnibus qui arma tulerant, manus ſuſtulit, & vitam reliquit, quo teſtatior eſſet etiam poſteris pœna improborū. Multum enim ad coercendam audaciam valet propoſitum punitionis exemplum, cū ipſa miſeri præſens forma viuentis,

& ad recordationem admonet conſcios : & ad ſciſcitationem cogit ignaros. Exhauſtis atque demolitis Gallis, ſecurus Cæſar cum legionibus in Italiam rediјt: nullos poſt ſe Gallorum motus pertimeſcens, pro certo eſſe ſciens minime aliquos, qui vel moueri audeant, vel ſi moueantur, timendi ſint.

De nece Craßi & Romani exercitus apud Parthos.
CAP. VII.

IAm victorem Cęſarem de Gallia reuerſum, Ciuilia bella comitata ſunt, aliaque grauiſſima mala interfecti apud Parthos Craſſi, et trucidati exercitus pręceſſerunt. Craſſus itaque in conſulatu collega Pōpei prouinciam ſortitus in Parthos, homo inexplebilis cupiditatis: audita in Hieroſolymis tēpli opulentia, quam Pompeius intactam reliquerat, in Paleſtinam diuertit, Hieroſolymam adit: templum peruadit, opes diripit, vt ſupra meminimus. Inde per Meſopotamiā tendens in Parthiam, quacunq; iter habuit ſotiis ciuitatibus auxilia indixit, precia exegit, Moxque vt Eufraten tranſiit, ilico Baieſen legatum ab Horode rege Parthorum ad ſe miſſum obuiū habuit. A quo vehemēter increpatus eſt, cur contra fœdus Luculli & Pompei, auaritia inductus, Eufraten tranſiret. Quamobrē ſine mora futurum, vt pro auro Parthico Syrico ferro oneraretur. Itaque cum prope Charras ventum eſſet, Parthi ſubito ingruentes, cū Surena & Silacia præfectis, ſagittis oppreſſere Romanos. Cecidere ibi plurimi ſenatores, aliqui etiā conſulares aut prętorij viri. Craſſus quoq; filius Craſſi, lectiſſimus, iuuenis in acie occiſus eſt.
Præ-

Prætereа IIII.cohortes cũ Bargũteio legato mediis depreheñſę cãpis interfectæ ſunt. Surenas prærapto equitatu Craſſum perſequi intendit: eumque circũuentum ac fruſtra colloquium eius petẽtem interfecit: quamuis viuum auferre maluiſſet. Pauci beneficio noctis liberati, Charras confugerunt. Auaritia etiã vnius nefas exoleuit, vt legiones XII. Romanorum aut captę paucis elapſis, aut cęſæ cum ducibus ſuis ſint. Caput vero Craſſi cum dextera manu ad regem delatũ eſt. Quod ludibrium fuit ſpectatoribus. Rex itaque aurum in ore eius relictũ iuſſit infundere, aiens: Vrat nũc te Parthicũ, quod te viuum vrebat aurum. Igitur clade Romanorum cognita, cum multæ orientis prouinciæ a ſocietate vel fide populi Romani defeciſſent, Nicaſius collectis ex fuga militibus paucis, intumeſcentẽ Syriam egregia animi virtute, ac moderatione preſſit. Qui & Antiochũ copiaſq; eius ingentes prælio vicit, & interfecit. Parthos quoque ab Herode in Syriã miſſos, iamq; ingreſſos Antiochiam bello expulit, ducẽq; eorum Oſagen interfecit, Interea Roma repentino correpta incendio concrematur: incertum inde concretus, plurimam vrbis partem ignis inuaſit nec vnquã antea tãto incendio corruptam ac vaſtatam ciuitatem ferunt. Nam XIIII. vicos cum vico Iugario comſumptos fuiſſe memorię proditum eſt.

Octo hinc Ciuilia bella inter Cæſarem & Pompeium exorta ſunt: quia Pompeius inſtigauit Senatum, vt negarẽt iterum conſulatum Cæſari,

CAP. VIII.

HIc iã bellũ Ciuile cõmittitur, quod magnis

iamdudum diſſenſionibus ac malitionibus parabatur. Nam rediens Cæſar victor ex Gallia, decer nii ſibi abſenti iterum conſulatum popoſcit. Contradictum eſt a Marcello conſule, annitente Pompeio. Deinde decretum eſt a Senatu, vt in vrbem Cæſar non niſi dimiſſo exercitu veniret. Et ex Marcelli conſulis authoritate ad legiones, quæ apud Luceriam erant, Pompeius cum imperio miſſus eſt. Cæſar Rauennam ſeſe contulit, Marcus Antonius, & P. Caſſius tribuni plebis, pro Cæſare intercedentes, Lentulo conſule curia foroque prohibiti: ad Cæſarem profecti ſunt, Curione ſimul Celioque comitantibus. Cæſar Rubicone flumine tranſmeato, mox vt Ariminum venit, v. cohortes: quas tunc ſolas habebat cum quibus (vt ait Liuius) orbem terrarum adortus eſt: quid facto opus eſſet, edocuit: deplorans iniurias ſuas, cauſam belli Ciuilis pro reſtituendis in patriam tribunis eſſe teſtatus eſt. Inde per Antonium VII. cohortes quæ apud Sulmonem morabantur, a Lucretio recepit III. legiones, quæ cũ Domitio apud Corfinicium morabantur, ad ſuas partes tranſduxit. Pompeius atque omnis Senatus creſcentibus Cæſaris viribus trepedi, tanquam Italia pulſi, in Græciam tranſuecti, Durachium gerendi belli ſedem delegerunt. Cæſar Romam venit, negatamque ſibi ex ærario pecuniam fractis foribus inuaſit, protulitque ex eo auri pondo IIII. milia, CXXX. & VI. Argenti pondo prope DCCCC. milia. Inde digreſſus Ariminum, ad legiones mox alpes tranſuectus, Maſſiliam venit. Ad quam oppugnandam cur receptus non eſſet, Trebonium cum IIII. legionibus

gionibus relinquens, ad Hiſpanias contendit. Quas Lucius Aphranius,& M. Petreius,& M. Varro Pompeiani duces, cum legionibus obtinebāt. Ibi multis prœliis Petreium, Afraniumque ſuperatos, compoſita pactione dimiſit. In vlteriore vero Hiſpania, II. legiones à M. Varrone ſuſcepit; Similiter & duces eius, hoc eſt, Curio Catonem Sicilia expulit, Valerius Cottam Sardinia, Tuberonem Aphrica Varus eiecit. Cæſar Maſſiliam rediens, obſidione domitam, vita tamen & libertate cōceſſa: cęteris rebus abraſit. At vero Dolobella partium Cæſaris in Illyrico per Octauiū & Libionem victus, copiiſque exutus, ad Antonium fugit. Baſilus & Saluſtius cum ſingulis legionibus quibus præerant, ſimiliter & Antonius Hortēſius quoque ab infimo mari cum claſſe concurrentes, omneſque pariter aduerſus Octauium & Bibulonem profecti & victi ſunt. Antonius cum ſe Octauio, cū XV. cohortibus dediſſet, omnes ad Pōpeium a Libione deducti ſunt. Curio ex Sicilia in Aphricā cū exercitu tranſgreſſus eſt, quē Iuba rex continuo exceptū, cū omnibus copiis trucidauit, Octauius Solonas oppugnare conatur, oēs pene copias, quas duxit, amiſit. Celius deſciuit a Cęſare, ac ſe Miloni exuli iunxit. Cumque ambo ſeruorū manu Capuā oppugnare molirentur, extincti ſunt.

De prœliis inter Cæſarem & Pompeium geſtis, ac de victoria Cæſaris & nece Pōpei. De reliquis etiā bellis ciuilibus, per IIII. *annos geſtis ac demum de interfectione Iulij Cæſaris.* CAP. IX.

INterea apud Dirachium multi Orientis reges

ad Pompeium cum auxiliis conuenerunt. Quo cum Cæſar veniſſet, Pompeiũ obſidione fruſtra cinxit: ipſe terram quindecim milia paſſuum foſſa præſtruens, cum illi maria paterent. Pompeius caſtellum quoddam propinquũ mari, quod Marcellinus tuebatur, euertit præſidiaque Cæſaris, quæ ibidem morabantur, occidit. Cæſar itaque Torquatum, legionemque vnam, vt expugnaret, aggreſſus eſt. Hoc periculo ſociorum Pompeius cognito, omnes eo copias traxit. In quem ſe ilico Cæſar omiſſa obſidione conuertit. Torquatus e veſtigio erumpens, auerſum inſecutus eſt. Ita Cæſaris milites ancipiti periculo territi, ipſo Cæſare fruſtra obſiſtente fugerunt. Pompeius vero Cæſaris quoque teſtimonio victor, perſequenté reuocauit exercitũ. Quatuor milia militum Cæſaris, centuriones XXII. equites Romani complures in eo prelio cæſi ſunt. Cæſar inde citato agmine, per Epirum in Theſſaliam perrexit. Pompeius cum maximis copiis ſecutus, bellumque commiſſum eſt. Itaque inſtruitur vtrinque acies. Pompeius LXXX. & VIII. cohortes triplici ordine locauit, fuerunt autem peditum XL. M equites in ſiniſtro cornu DC. in dextro D. Præterea reges multi, ſenatores, equiteſque plurimi Romani, abſque leuium armaturarum magna copia Cæſar ſimiliter LXXX, cohortes, triplici ordine diſpoſuit. Cui fuerunt non minus quam XXX. M. peditum, equites mille. Videre ibi & gemere erat, cõtractas Romanorum vires in cãpis Pharſalicis ad occiſionem mutuam conſtitiſſe, quas ſi concordia rexiſſet, nulli populi, nulli reges ferre potuiſſet.

tuiſſent. Prima congreſſione equitatus Pompei pulſus, ſiniſtra latera nudauit. Deinde cũ diu vtrinque dubia ſorte cęderentur, atque ex alia parte Pompeius inter hortandũ diceret: Parce ciuibus, nec tamẽ faceret: ex alia vero Cæſar hoc faceret, quod vrgeret dicẽs, o miles faciem feri intuere: tã dem vniuerſus Pompei fugit exercitus, caſtraque direpta ſunt. Cæſa ſunt in eo pręlio Pompeianorum x v. milia, centuriones x x x i i i. Hic exitus pugnæ ad Paleopharſalum fuit. Pompeius fugiens, in oſtio Penei amnis onerariam nauẽ nactus, in Aſiam tranſiit. Inde per Cyprum in Aegyptũ venit: ibique mox vt littus attigit, iuſſu Ptholomæi adoleſcentis in gratiam Cæſaris victoris occiſus eſt. Pompei vxor filiique fugerunt: cætera Pompeianę claſſis direpta ſunt, omnibus qui in ea erant crudeliſſime trucidatis: ibique & Pompeius Bythinicus occiſus eſt. Lentulus vero vir conſularis apud Peluſium interfectus eſt. Cæſar compoſitis apud Theſſaliam rebus Alexandriam venit, perlatoque ad ſe ac viſo Pompei capite anuloque fleuit. Cumque ſe in regiam recepiſſet, eludebatur a tutoribus, quo minus pecuniam acciperet: templa ſua aſtu ſpoliantibus vt & regios theſauros vacuos eſſe oſtenderẽt, & in inuidiã Cæſaris populũ concitarẽt. Pręterea Achillas dux regius, imbutus ſemel Põpei ſanguine, Cęſaris quoq; necem meditabatur. Nam iuſſus exercitum dimittere cui præerat x x. milibus armatorũ: non modo ſpreuit imperium, verum & aciẽ direxit. In ipſo prælio regia claſſis forte ſubducta, iubetur incendi. Ea flamma cum partẽ quoque vrbis inuaſiſſet

cccc.milia,librorum proximis forte ædibus cõdita exuſſit:ſingulare profecto monumentum ſtudij curæque maiorum,qui tot tantaque illuſtrium ingeniorum opera congeſſerant. Cæſar poſtea inſulam,vbi Pharus erat, cepit: eo Achillas cum Gabinianis militibus venit:Ingens pugna cõmiſſa eſt:magna ibi Cæſarianorum militum multitudo cecidit, omnes etiam interfectores Pompei interfecti ſunt.Cæſar vi inſiſtentium hoſtiũ preſſus.ſcapham aſcendit:quæ mox pondere grauata. ac merſa ſubſequentium per cc.paſſus ad nauem vna manu eleuata qua chartas tenebat,nando peruenit.Mox nauali certamine pulſatus, magna felicitate claſſem regiam,aut depreſſit aut accepit. Alexandrinis regem petentibus reddidit monitum vt magis amicitiam quam arma experiri ſtuderet. Qui tamen ilico vt liber fuit bellum intulit, ſed continuo cum toto exercitu ſuo & ipſe deletus eſt.Nam xx. milia hominum in eo bello cæſa referuntur.Duodecim milia cum LXX.longis nauibus dedita.Quingenti ex victoribus cecidiſſe dicuntur.Rex ipſe adoleſcens, ſcapha exceptus vt fugeret,multis in eam inſilientibus merſus necatuſque eſt,& corpus eius ad littus deuolutum indicio loricæ aureæ cognitum fuit.Qua Cæſar Alexandriam præmiſſa, Alexandrinos omnes ad deditionem deſperatione compulit, regnumq. Aegypti Cleopatræ dedit. Inde Syriam peruagatus Pharnacem in ponte vicit.Poſtea vero quam Romam venit, dictator & conſul creatus in Aphricam tranſiit, & apud Thapſum cum Iuba & Scipione pugnauit: maximamque ibi hominum

multi-

multitudinē interfecit, & caſtra vtriuſque direpta ſunt. LX. elephanti capti. Cato ſeſe apud Vticam occidit, Iuba percuſſori iugulum precio dato prębuit. Petreius eodem ſe gladio perfodit. Scipio in naui qua ad Hiſpaniam fugere contendens vento coactus in Aphricam redierat, ſemetipſum iugulauit. In eadem naui etiam Titus Torquatus occiſus eſt. Cæſar Pompei Magni nepotes, filiam Pōpeiam ſimulque cum his Fauſtum & Syllam, & Aphranium & Petreium, iuſſit occidi. Inde quatuor triumphis vrbem ingreſſus, diſpoſito recuperatoque Reipublicæ ſtatu, continuo in Hiſpaniam contra Pompeios Pompei filios profectus: ſeptima decima qua egreſſus fuerat ab vrbe die, Saguntum peruenit. Statimque aduerſus Pompeios duos, & Labienum, atque Attium Varum multa bella, & varia ſorte geſſit. Vltimum bellum apud Mundam flumen geſtum eſt. Vbi tantis viribus dimicatum, tantaque cædes eſt acta, vt Cæſar quoque veteranis etiam ſuis cedere non erubeſcentibus, cum cædi cogique aciem ſuam cerneret, præuenire morte futurum victi dedecus cogitaret, cum ſubito verſus in fugam Pōpeiorum ceſſit exercitus. Et quidem eo die hoc bellum actum eſt, quo Pōpeius pater ab vrbe bellum geſturus aufugerat quatuorque annis hoc bellum Ciuile indeſinenter toto orbe tonuit. Titus Labienus, & Attius Varus in acie cæſi ſunt. G. Pōpeius cum centeſimo equite aufugit: frater eius Sextus Pōpeius contracta celeriter non parua Luſitanorum manu, cum Ceſonio congreſſus & victus fugienſque interfectus eſt. Munda ciuitas cum im-

mēſa hominū cæde, Cæſare oppugnāte vix capta eſt. Cæſar Romā rediit. Vbi dū Reipublicæ ſtatū cōtra maiorū exempla clemēter inſtaurat, authoribus Bruto & Caſſio, conſcio etiam plurimo ſenatu, in curia x x. & III. vulneribus confoſſus interiit. In qua cōiuratione fuiſſe amplius LX. conſcios ferunt. Duo Bruti, & G. Caſſius, aliique ſocij ſtrictis pugionibus in Capitolium ſeceſſerunt. Diu deliberatum eſt, vtrū Capitolium cū authoribus cædis oporteret incendi. Corpus eius raptū populus dolore ſtimulatus, in foro fragmētis tribunalium ac ſubſelliorū cremauit. Sed quæ præmiſimus dum apud Romanos gererentur, hæc interim in Iudæa acta ſunt quæ ſequuntur.

Qualiter Antipater gratiam Cæſaris ſit adeptus: cui etiam nudato corpore vulnera quæ pro eo acceperat oſtendit, dum ab Antigono accuſaretur: & acceptam poteſtatem Iudææ inter filios ſuos Herodem & Faſelum diuiſit. CAP. X.

IVLIVS ergo CAESAR (vt pauliſper repetamus quæ geſta ſunt prius) Ariſtobolum Romæ vinctum reperit, eumque mox abſoluit. Leuatum autem a cuſtodia, tributis militaribus etiam munerans, in Syriam direxit, vt Iudæam ſibi adiungeret, Pompeiumque a tergo vrgeret. Sed in exordio tentamentorum vbi ad locum peruenit, veneno interemptus infectum reliquit negotium. Quo comperto Pompeius, quod Ariſtobolus in Iudæa rediuiua ſibi bella præparare tentauerat, etiam filium eius Alexādrum iugulari iuſſit. Poſtea vero ex Pompei pleriſque familiaribus

bus amicitiam Cæſaris expetētibus præcipueque incredibilem in modum Antipatro amicitiam ſuam affectando tribuit:& hoc ita cōtigit. Etenim Ptholomæus Aegypti rex fidem læſerat promiſſam : & ab ipſo Cæſare bellis grauiſſimis premebatur. Vt præmiſimus Pergamenus Mitridates cum omni manu quam ſecum duxerat vt auxilia Cæſari præberet, a Peluſiaſis repulſus obſtaculis, in vrbe Aſcale reſederat, deſperato tranſitu & conatu irito. Nec iam ſe committere bello audebat, locis iniquioribus, & impar viribus. Cui Antipater Arabas primo in auxiliū aſciuit: deinde tria milia Iudæorum cum valida manu & munita armis ſecum perduxit. Commouit etiam Syriæ potentes in adiumētum ipſius, quorū freti ſocietate etiam alij populi ad bellum accenſi ſunt. Quibus adiunctis viribus fretus Mitridates, Peluſium acceſſit. Et cum tranſitu prohiberetur, obſidionem adorſus eſt. Quo loco Antipater præclarum militiæ documentum dedit. Siquidem reſiſtentibus oppidanis cum ſumma vi vtrimque decertaretur, primus cum ſuis dirupta mox murorum parte, in qua ipſe præliabatur, vrbem irrupit, eamq. cepit. Nec tamen hic finis laborum adiumentique fuit: ſed etiam cum introrſum exercitus pergeret, & circa eam quæ appellatur Oniæ regio Aegyptij vellent reſiſtere quo intercluderent iter: rurſus Antipater non ſolum remouit prælium, ſed etiam ad exercitum iuuandum, quæ neceſſaria forent vſui, ab ipſis qui arma cōtra parauerant, miniſtrari fecit. Vnde Memphitæ quoque a prælio reuocati ſunt, & ſe Mitridatis ſocietati volentes dedere.

Qui prætergreſſus ſuſpectiora, cum reliquis Aegyptiis conſerendum prælium ratus, liberioribus quidē locis, ſed validioribus viris regionis ipſius, cuius incolatus Iudæorum exercitus appellabatur, ſtrenue decertauit: adeo vt prærupto ſeſe periculo daret, ac pene extinctus foret, niſi Antipater videns totum, in quo Mitridates erat, dextrum cornu a cohorte vrgeri, ex alia quoque parte includi flumine, nec vllum effugium fore, viriliter irruens a cornu ſiniſtro, ſuper eos qui Mitridatem cedentem perſequebantur. Quos eouſque inſectatus eſt, donec omnis hoſtium populus extingueretur. Eo prælio L X X X. Antipater viros de ſuis amiſit, ſupra D C C C. Mitridates: ita vt ipſe præter ſpem euaſerit. Atque hæc vno momento clades ſecuta eſt. Antipater multis vulneribus corporis exceptis, egregium virtutis ſuæ teſtimonium apud Cæſarem inuenit, Mitridate, vt præſertim non ſolum ſuæ abſolutionis interprete, ſed etiam fortitudinis prædicatore. Quibus egregie Cæſar delectatus, in honorem Antipatrū, vt oportebat, inter amicos recepit, Romanæ eum Reipublicæ honoribus affecit, cæteraque vt probato ſibi viro, gratiæ ſuæ pignora impertiuit. Hircano etiā ſummum ſacerdotium per ſententiam Antipatri volens firmauit. Qui etiam ab Antigono Ariſtoboli filio apud Cæſarem cum accuſaretur, quod plus partibus Pompei faueret, non verborum Antipater referens vicem, ſed verborum aſſertionem ſcidit veſtem, & nudus indumentorum, plenus vulnerum, diloricato amictu, oculis circumſtantium inditia virtutis: En, inquit, maliuolentiæ

tiæ meæ in Cęſarem teſtimonia defendant reum, quæ tanquam lumina animi micant. Has ergo cicatrices tibi Cæſar voluntatis internæ obſides tribuo. Hæc ego fidei meæ depono pignora, & inſcriptos apices gero. Si ciuibus non creditur: hoſtes interrogentur pro quo vulnera illa ſuſceperim. Quid in me aliud niſi fidem quam tibi deferebam perſequebantur. At obiectat mihi Pompei gratiam. Et fateor Cæſar me non homini, ſed nomini Romano amicum fuiſſe, idque ſtuduiſſe egregie, vt veſtræ reipublicæ mea officia impenderentur. Militaui itaque non vni, ſed omnibus. Fuerit mihi charus Pompeius, ſed ante mihi cœpit ille eſſe amicus, quam Cæſari eſſet inimicus. Tuus ille gener erat, & tu ſocer illius. Cum eſſet in partibus Iudææ iuui, vt Romanum imperatorem, non tamen ea pro illo, quę pro te excepi vulnera. Tibi impendi vades mortis, & ictus telorum excepi hoſtilium. Vbi Antipater finem dicendi fecit, Cæſar pronuntiat dignum magis ſacerdotio Hircanum videri: Antipatro autem detulit poteſtatis electionē. Tum ille eundem arbitrum honoris & moderatorem expetens, atque in eum, qui honorem daret, ponens menſurā honoris, aſtute ſatis & verecunde decus retulit, & incrementū potentiæ. Totius etiā Iudææ procurator factus eſt. Sane popoſcit, vt muros Iudææ, qui bello diruti erant, reædificaret, tãtumque negotium datæ fidei, ſecurus & poſtulauit, & impetrauit. eaque vt moris erat Romanis imperatoribus arbitrio Cęſaris in Capitolio ſcripta ſunt: quę inſignia honoris Antipatro conferendi Cæſar æſtimauiſſet, vt

& ſuæ iuſtitię & meritorum viri, poſteritatis quoque cognitioni indicia extarent. Antipater vero in Iudæam reuerſus, primo murum, quem Pompeius deſtruxerat, in veterem ſtatum reformauit. Deinde Iudæorum tumultus repreſſit: filiis vero ſuis negotia prouinciæ commiſit. Itaque Faſelum ſeniorem ex liberis præſulem Hieroſolymis & ducem militiæ conſtituit. Herodem quoque minorem natu, atque admodum adoleſcentem pari honore Galilęæ præfecit. Qui vbi poteſtatem adeptus eſt natura acrior, ad obeunda negotia, ſtatim ingenio ſuo materiam inuenit. Laborabat enim Syria a Zechiæ latronis incurſionibus, quibus ille prædatoriæ manus princeps totam infeſtabat prouinciam, atque omnibus locis infenſus aderat. Quem correptum iugulari iuſſit, multoſque prædonum interemit, quod ei maximā virtutis gloriam peperit, & vberem apud Syros gratiā.

De nece Antipatri genitoris Herodis. Et qualiter gratiam Antonij ſint adepti Herodes & Faſelus frater eius. CAP. XI.

EOdem tempore bellum inter Romanos conflatur, dolo Caſſij & Bruti, Cęſare interfecto: quia priuatum habitum ſupergreſſus fuerat, in ſenatu graues pœnas dedit. Itaque Caſſius Syriam petit occupaturus, Cæſare vero adoleſcēte & Antonio cum Bruto & Caſſio bellum gerentibus, Marcus & Caſſius exercitu de Syria conflato, cuius magna pars vbi vſus popoſcit, Herodes fuit, ipſum quidem totius Syriæ procuratorem præficiūt. Si autem bellum deſiſſet, regnum quoq. Iudææ Caſſius eidem ſe delaturum pollicitus eſt. E-

uenit

uenit aute vt Antipatro ſpes & fortitudo filij cauſa interitus fieret. Malichus nanq., qui regnãdi cupiditate aſpirauerat, timẽs Antipatri potentiã, quę virtute Herodis cumulabatur, ne impedimẽto eius fieret conatui, quodã regio iuuene pecunia corrupto, mixtũ ei veneno poculũ dari perſuadet. Atq. ille quidem poſt conuiuiũ mortuus eſt, vir ad alia ſtrenuus, rebuſque adminiſtrandis idoneus, & qui regnum recuperatum conſeruauit Hircano. Herodes autẽ poſtquã clariſſimas paterno funeri celebrauit exequias, Malichũ, quẽ authorem paternæ mortis fore ratus eſt, & Iudæorum gentẽ contra Romanos excitaturũ, deiectoque Hircano facillime regnaturũ, timebat; vſus conſilio Caſſij, eiuſque auxilio fretus, Malichum dolo circumuẽtum multis vulneribus perfoſſum, interemit. Hircanus vero dum aſſiſteret, eo terrore cõſternatus ſenſum amiſit, atq. omni ſolutus vigore mentis & corporis torpuit. Pauliſper tamen vbi ſeſe recepit interrogauit Herodem, quis præcepiſſet Malichũ occidi. Vbi cognouit expoſito Caſſij Romani imperatoris iuſſu necatum; ilico reſpõdit; Caſſius ergo & mihi & patriæ meæ ſaluti fuit; qui vtriuſque inſidiatorem peremit. Sed hoc ſiue metu dixerit, ſiue ita ſenſerit, haud liquido patet. Igitur Antigonus, cuius ſupra mentionẽ fecimus, Ariſtoboli filius, qui e cuſtodia Romæ aufugerat, ac ſæpius in Iudæa nouas res excitare molitus eſt, qui Ptholomęi viribus ſuffragabatur: ſocer nanq eius Ptholomæus Mãci filius, qui apud Calcidam ſub Libano habitabat, cũcta ei ſubminiſtrat, dumque aliquas idem Antigonus occupaſſet Iudæorum

munitiones, Herodes illi occurrit, inſtructus in aditu Iudææ: poſtquam Malichum interfecerat, eiuſque fratrem Felicem ex finibus Iudęæ pepulerat, commiſſo prælio ſuperauit Antigonum. Hinc Herodes fugato Antigono, redit in Hieruſalem. Pro merito itaque geſtę rei omnibus charus erat, ita vt etiam, quibus antea deſpectus fuerat, tunc in eius familiaritatem ſeſe dederint, & propter Hircani affinitatem. Nanque is Herodes iam pridem ex indigenis habebat vxorem non ignobilē, quæ Doſis vocabatur, & Antipatrum ex ea ſuſceperat filium. Tum autem duxerat Alexandri, cuius pater fuit Ariſtobolus, filiam Mariamnē, Hircani neptem ex filia, atque inde regi Hircano familiaris erat. Nec tamen ſic Herodes inuidiā declinauit. Nam vbi Cæſar & Antonius Caſſium Brutoſque bello Macedonico oppreſſere victores, Cęſar in Italiam regredi maturauit, Antonius in Syriam properauit. Cuius cōſpectui confeſtim Herodes affuit, multiſque muneribus oblatis eius gratiam promeruit, intantum vt Herodem & Faſelum, Tetrarchas ordinaret; totiuſque Iudææ procurationem eis contraderet, quamuis fruſtra plures Iudæorum legati, apud Antonium eos accuſarent.

Antigonus paruum Hircanum patri tradidit, & ſacerdotium dolo ſuſcepit, & qualiter à Romanis & Herode capta Hieroſolyma comprehenditur atque ſecuri occiditur, Herodeſq; rex cōſtituitur.

CAP. XII.

IGitur Brazafanes Parthorum ſatrapa, cū regis filio

filio Pacoro, Syriam poſt biennium occupauit. Ad quem Antigonus accedens M. talenta eſt pollicitus, & mulieres D. vt Hircanum deponeret, & ei regnum traderet. Quibus muneribus Parthi allecti, dolo Hircanum circumueniunt, Herodiſque fratrem Faſelum. Qui dum Hieroſolyma profecti regis colloquia petentes, mox Parthi iuſiurandum violant: Hircanum vinciunt, atque Faſelum. Vaſtata Hieroſolyma atque proximis ciuitatibus Antigonum regem cõſtituunt. Nec ſolũ hoc, verumetiam Faſelum & Hircanum vinctos ei tradiderunt verberandos. Antigonus autem Hircani quidem auriculas dentibus truncat, ne ſolutus rebus mutatis vnquam pontificatum recipiat. Ab integris etiam celebrari ſacra oportet. Faſeli vero virtute præuentus eſt Antigonus. Qui cũ nec ferri copiam, nec manus liberas haberet, ad ſaxum fracto capite interiit, atque ita probauit, quod verus Herodis frater eſſet. Parthi autem quanquam mulieribus caruerint, quas cupiebant: rebus tamẽ Antigono, apud Hieroſolymam compoſitis, vinctum in Parthiam Hircanum ducunt. Herodes nanque Barbarorum inſidias præcauens & in nullo eis credens, matrem fratreſque ſuos deſponſamque puellam, cum matre arripiens, noctu fuga elapſus: Maſadam caſtellum citato itinere petiit. Et tunc quidem cum fugeret, multi ad ſe applicabant. Poſtea vero quam Didimeam regionem venit, occurrit ei frater Ioſephus, turbamque ſequentium diminui perſuadet: nec etiam capacem eſſe tantæ multitudinis Maſadam, erat autem ſupra quam IX. milium multitudo:

Itaque paruit Herodes eius conſilio, & impares quidem neceſſitati per Didimeā dimiſit cum viatico. Valentiſſimos autem, maximeq. neceſſarios tenuit, atque ita in caſtellum receptus eſt. Deinde DCCC. ibi relictis, qui mulieres defenderēt. Itemque comitatu, qui ſatis eſſet obſeſſis diſpoſito, ipſe in Petram ciuitatem Arabiæ perrexit, nec tamen apud Arabas ſaluam eſſe amicitiam reppe-rit. Denique Malichus rex eorum remiſſis qui hoc ammonerent, quam primum eum reuerti ex finibus ſuis iubet. Deinde Herodes vbi Arabas ſibi hoſtes eſſe deprehendit, quos amiciſſimos exiſtimabat, Aegyptū petiit. Ergo vt peruenit ad Alexandriam ciuitatem, honorifice a Cleopatra ſuſceptus eſt, ducem ſibi militū eum fore, ad ea quæ parabat, exiſtimāte. Inſtigatus autem reginæ precibus, neque hyemis aſperitatem, neque marina diſcrimina, quo minus Romam nauigaret, extimuit. Itaque inde continuo Romam profectus, familiaritatis paternæ gratia primum conuenit Antonium, eique tam ſuas, quam toti⁹ generis clades, exponit: atque ſuis in caſtello relictis & obſidione cinctis, ſupplex ad eum nauigaſſe hyeme. Itaque tantæ miſerationis caſum miſeratus Antonius: & memoria quidem iunctæ cum Antipatro dextrę. Ergo ipſius qui aderat contemplatione virtutis etiam tunc eum regem conſtituere propoſuit Iudæorum, quem ipſe Tetrarchā antea fecerat. Non minus autem quā Herodis fauore odio ducebatur Antigoni. Hūc enim & ſeditioſū & Romanis inimicum eſſe arbitrabatur. Cæſari quidē Herodem commendabat, multo quā ipſe paratius renouans

Anti-

Antipatris expeditiones, quas in Aegypto cum eius patre pertulerat;& hoſpitia & in rebus cunctis beneuolentiam. Cum præter hæc ipſius quoque Herodis efficaciam cerneret, verumtamen & ſenatum cõuocabat:vbi Meſſala, & poſt eũ Atratinus aſtãte Herode,patris eius merita,& ipſius circa populum Romanum fidem proſequebantur: quo ſimul hoſtem Antigonum demonſtrarẽt,non ſolum quod intra breue temp⁹ is diſſidere cœpiſſet, verumetiam quod antea quoque P.R. deſpecto Parthorũ ſuffragio regnũ curauiſſet accipere. His autem commoto ſenatu, cum Antonius bellum contra Parthos vtile eſſe diceret, Herodem regem creari omnes aſſentiũt. Dimiſſoq; cõcilio Antonius quidẽ & Cæſar egrediebantur,medium ſtipantes Herodem, cõſules autem cum aliis magiſtratibus antecedebant, Cæſari hoſtias, decretumque ſenatus in Capitolio repoſituri. Primo autem die regni Herodis apud Antonium cœnatũ eſt. Inde vero naui ex Italia in Ptholomaidem deuectus Herodes, haud parua manu coacta externorum atque gentilium, per Galilæam aduerſus Antigonum properabat, Ventidij & Cylonis fultus auxilio. Quibus ab Antonio miſſus Dellius, vt Herodum deducerent, perſuaſit: inde ad Maſidam feſtinabat Herodes cum valida manu, tam indigenarum quam Romanorum militum, & ex Maſida facile ſuis pignoribus & rebus a caſtello receptis, Hieroſolymam perrexit, cui ſe tam Solonis milites, quam cæteri ex ciuitate iunxerunt, virium eius timore perculſi. Caſtris autem compoſitis circa ciuitatem,

eam ſagittis & iaculis impetebant. Sed dum minime eam infringere valerent, Iudæis ex ciuitate reſiſtentibus, qui partibus Antigoni fauebant: quamuis adeo pugnatum ſit, vt ſagittis & iaculis cunctos ex turribus in fugam verterent: attamen murorũ defenſores fortiter reſtiterunt. Hinc ſuperueniente hyeme, obſidio ſoluta eſt: ad loca milites opportuna hybernandi gratia diſcedunt. Eodem tempore Antonius Samoſatam iuxta Eufratem validiſſimam ciuitatem acrius oppugnabat, quo Herodes profectus eſt, vt ſuam demonſtraret virtutem, & vt magis, magiſque placeret Antonio. Denique mox vt ad eum venit, finem attulit obſidioni, multis Barbaris interfectis. Ergo dum hęc aguntur apud Antonium, Herodis in Iudæa res fractæ ſunt. Reliquerat enim Ioſephum fratrem, qui omnia procuraret, cum mandatis huiuſmodi, vt nequaquam ante reuerſionem ſuã aduerſus Antigonum bellum moueret. Verum Ioſephus vbi fratrem procul abeſſe cognouit, immemor præceptorum, Hiericunta cum quinque cohortibus, a duce Romano Machera ſecum miſſis petit, vt matura meſſium tempore frumenta diripiat. Incurſu autem hoſtium per montana atque aſpera loca oppreſſus, ipſe cadit: & magnam viri fortis in ea pugna gloriam conſecutus eſt, cum quo omnes Romani milites pereũt, quoniã recentes de Syria cohortes lectę erãt, nec veterũ militum quenquam permixtum habebant, qui poſſet rudibus opitulari. Antigonus autem minime hac victoria contentus fuit, ſed adeo iracũdia permotus eſt, vt mortuum quoque Ioſephũ verberaret,

berarct, & eius caput abſcinderet. Igitur Herodi quippe degenti apud Daphnen Antiochiæ mortem fratris ſomnia manifeſta ſignificabant. Cum turbatus proſiluiſſet ſtratis, ecce nũtij cladis intrabant. Quare præ dolore paululum queſtus maxima luctus parte dilata, in hoſtes properabat, vltra vires iter accelerãs. In dies autẽ ſingulos magna ei multitudo Iudæorum accedebat, cum hos odium moueret Antigoni, alios mutationis cupiditas impellebat. Sed antequam Hieroſolymam perueniret, ſæpius cum Antigonianis militibus fortiter dimicauit & vicit. Ac poſtremo bello Pappũ quidem Antigoni militũ ducem abſciſo capite obtruncat, idque Ferori magiſtro exercitus fratri ſuo mittit, in perempti fratris vltionem. Nanque Pappus erat, qui Ioſephum interfecerat. Vbi autem rigor hyemis ceſſit, in Hieroſolymam profectus eſt, muriſque admoto milite, annus nanque agebatur tertius, ex quo rex Romæ fuerat declaratus: exercitu quippe in opere diſtributo, ſuburbaniſq. clauſis, vniuerſo autem exercitu congregato ad peditum legiones XI. equitum VI. M. præter auxilia Syrorũ, prope ſeptentrionali muro caſtra collocauerunt. Tres quidem leuare aggeres & ſuper eos turres ædificare iubet. Ipſe quidem Herodes ſenatuſconſulto fretus, quibus rex fuerat declaratus, hilariter cuncta diſponebat. Antonius vero Soſſium ducem militum, cum valida manu in Herodis auxilium miſerat. Bellatores autem qui infra murum erant; conſtantiores facti, oppoſitos e muris aggeres prohibebãt, & contra inſtrumenta oppugnantium ſemper nouum aliquod obſtaculum

moliebantur, in nulla re quidem ſicut in cuniculis ſuperabant. Prorſus neque manibus neque machinis deficiebant: quoniam vſque ad vltimum repugnare decreuerant. Denique tanto exercitu circumſedente, per quinque menſes obſidium tolerauerunt: donec quidam ex his quos lectos habebat Herodes, auſi murum tranſgredi ciuitatem irruperunt, & poſt eos ſocij centuriones. Igitur ante omnia phano proxima capiebantur, & infuſo exercitu plurima vbique mors erat, Romanis quidem propter obſidionis moras iratis, Herodis vero manu ſummo intenta ſtudio, ne quis penitus ex aduerſariis reſideret. Mactabantur autem quam plurimi, & per anguſtiores vicos ac oppida & in domos compulſi, vel ſi ad templum etiam confugiſſent; nec vlla erat, aut ſenectutis, aut muliebris infirmitatis miſeratio. Denique licet rex vbique dimittens rogaret vt parcerent, nemo tamen dexteram continuit, ſed veluti furentes omnem perſequebantur ætatem. Ibi tum etiam Antigonus, neque priorem neque præſentem fortunam cogitans, domo deſcendit, & ad pedes Soſſij proſternitur. Ille autem nihil eum tantæ mutationis cauſa miſeratus, & intemperanter deriſit, & Antigonam appellauit: neque tamen etiam cuſtodiæ liberum dimiſit, vt fœminam. Itaque ille quidem vinctus adſeruabatur. Herodes autem quoniam hoſtes vicit, vt externa quoque auxilia ſub iugum mitteret prouidebat, de ſuis facultatibus mercedem ſingulis diſtributurum ſe eſſe firmauit. Nã & militum quenque liberaliter, & pro merito ducem ipſum quoque Soſſium regia largita-

te dona-

te donauit, vt nemo egens pecuniis abiret. Poſt hæc Soſſius aurea corona Deo dicata ex Hieroſolymis remeauit, Antonio vinctum Antigonũ ducens: & illum quidem vna ſpe vitæ cupidum, vſque ad vltimum diem ignauia digna ſecuris excepit. Rex autem Herodes diſcreta multitudine ciuitatis, ſuarum quidem partium ſtudioſos, quo magis beneuolos ſibi faceret, honorifice tractabat. Antigonianos autẽ nece tradebat. Iam enim Antonius Cleopatræ amore corruptus, omni ſe cupidini conceſſerat. Si quis plenius ſcire voluerit, in Ioſephi XIII. libro requirat.

Herode alienigena rege facto, prophetiæ completæ ſunt, quæ CHRISTVM *tunc venturum prædixerant, & Iudæorum regnum deſtruendum.*

Cap. XIII.

HIrcanus vero, vt ſupradiximus, a Parthis captus, ac deinde Antigono eius ſucceſſore, quem Parthi ſacerdotem fecerant, a Romanis comprehenſo atque interempto, Iudæorum defecit regnum & ſacerdotium. Siquidem Herodes alienigena, & nihil omnino pertinens ad Iudęam, Antipatri videlicet Aſcalonitis Iudumææ regionis, & matris Cypridis Arabicæ filius, contradentibus Romanis, Iudæorum ſuſcepit principatum, regnum & ſacerdotium Iudæ: quod prius per ſucceſſiones tenebatur, id eſt, iudicum, regum, ſacerdotum: iterumque regum & ſacerdotum, quod eo tempore deſtructũ eſt. Completa nanque eſt prophetia, quæ ita per Moſen loquitur:

Non deficiet ex Iuda princeps, neque dux de fœmoribus eius, donec veniet, cui repromiſſum eſt, & ipſe eſt expectatio gentium. Nam vſq. ad Herodem, iudices, ſacerdotes, reges, per ſucceſſiones populo præfuerunt Iudæorum: inde vero nequaquam ex ſucceſſione generis ſacerdotalis, pontifices cōſtitutiſunt: neque perpetuitate vitæ ſecundum legem Moſi ſeruientes Deo electi ſunt, ſed ignobiles quidem, & alio tempore alij, & nōnulli per vnius anni ſpatiū ſiue modico amplius, a Romanis imperatoribus ſacerdotium emebant. Itaq. Herodes Analium quendam de Babylonia accitum, pontificem Iudæorū conſtituit. Poſt exiguū vero temporis, Ariſtobolum fratrem vxoris ſuæ Mariamnem, nepotem Hircani ſucceſſorē dedit. Quo poſt annū interfecto, rurſum Analio reddidit ſacerdotiū. Quæ omnia ita ſe habentia, longe prius prophetando deſignauit Daniel propheta dicens: Et poſt hebdomadas VII. & LXII. interibit Chriſma; & non erit iudiciū, & templū & ſanctum corrumpet populus, duce veniente. Et in cōſequētibus: templum, inquit, erit abominatio deſolationum, & vſq. ad conſummationē tēporis, conſummatio dabitur ſuper deſolationem. Igitur VII. & LXII. hebdomadæ, quæ fiunt ſimul LXIX. & faciunt annos CCCC. LXXXIII I. in quibus Chriſti, id eſt ſacerdotes per vnctionem conſecrati regnauerunt, ab inſtauratione templi ſub Dario vſque ad Hircanum, in quo nouiſſimum Chriſma & ſacerdotium defecit Iudæorum. Ergo regnante Herode apud Iudæam, & Auguſto apud Romanos: Chriſtus filius Dei natus eſt, qui confirma-
firma-

firmauit veri Dei cultum, in multis apoſtolis & credentibus. Quicquid etiam poſt domini paſſionem in templo factum eſt, non fuit ſacrificium Dei: ſed cultus diaboli, cunctis in commune clamantibus: Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Et: Non habemus regem, niſi Cæſarem. Quod autem a perfectione templi, vſque ad x. Auguſti imperatoris annum, quando interfecto Hircano Herodes Iudæam obtinuit VII. & LXII. hebdomades, id eſt, CCCC. LXIIII. ſupputantur anni: ſic poſſumus approbare. LXVI. Olympiadis anno III. id eſt, Auguſti X. Herodes in Iudæis ſuſcepit imperium, qui faciunt annos CCCC. LXXXIIII. per ſingulas Olympiades, quadriennio ſupputato. Quo in tempore Vergilius ſumpta toga Mediolanum tranſgreditur: & poſt breue tempus Romam pergit. Cicero in Formimione ſuo ab Herennio & Publio occiditur, LXIIII. ætatis ſuæ anno. Caput eius cum manu dextera pro roſtris poſitum eſt, iuxta coronatam Publij militis imaginem, qui eum occiderat. Quibus diebus III. Romæ ſimul ſoles exorti ſunt, ſed paulatim in eundem orbem coierunt (vt ſupra diximus) ex taberna meritoria trans Tyberim oleum erupit, fluxitque tota die ſine intermiſſione. Inter cætera vero portenta, quæ tunc facta ſunt toto orbe, bos loquutus eſt, in ſuburbano Romæ dicens ad arantem: Fruſtra ſe vrgeri, non frumenta, ſed homines in breui defuturos. Ouidius Naſo in Pelignis naſcitur, Cornificius vero poeta a militibus deſertus interiit, quos ſæpe fugientes galeatos lepores eſſe dicebat. Huius enim ſoror

fuit Cornificia, cuius inſignia extant epigrammata. Cornelius Nepos ſcriptor hiſtoricus, clarus habetur. Saluſtius diem obiit, quadriennio ante Acciacum bellum. M. Vanius poeta, quem Vergilius in Bucolicis notat, in Cappadocia moritur.

De Octauiano, qui nomen auunculi & regnum ſuſcipiens, qualiter ciuilia bella & externa gerendo ad hoc peruenerit, vt à ſenatu decretum ſit, quod in perpetuum tribunitiæ poteſtatis eſſet.

CAP. XIIII.

IGitur dum in Iudæa res ita gererentur, vt partim retulimus, ordo depoſcit vt ad ſeriem rei geſtæ Romanorum reuertamur. Ergo Iulio Cæſare in curia Romæ interfecto, magna continuo malorum incrementa ſubſequuntur. In eius vero cædem trahuntur agmina conſciorum. Certum enim erat, quia Cæſar indignè peremptus, plures habere poſſet vltores. Ergo Octauianus, qui teſtamento Iulij Cæſaris auunculi hæreditatem & nomen aſſumpſerat, idemque qui poſtea Auguſtus eſt dictus, ſimul vt Romam adoleſcens ex Apollonia rediens, indolem ſuam bellis ciuilibus vouit. Nam vt breuiter coaceruationem malorum explicem, bella ciuilia quinque geſſit, Mutinenſe, Philippenſe, Peruſinum, Siculum, Acciacum. E quibus duo, hoc eſt, primum ac nouiſſimum, aduerſus Marcum Antonium, ſecundum aduerſus Brutum & Caſſium, tertium aduerſus Lucium Antonium, quartum aduerſus Sextum Pom-

Pompeium Gn. Pompei filium confecit. Antonius a ſenatu hoſtis pronuntiatur, Decium Brutum apud Mutinam obſidione concluſerat. Conſules Hircius & Panſa, & cum his Cæſar ad liberandum Brutum expugnandumque Antonium miſſi, Panſa primo veniens exceptus inſidiis, inter ſuorum clades ipſe quoque pilo grauiter vulneratus, ab eodem vulnere interpoſitis diebus eſt mortuus. Hircius auxilium collegæ ferens, magnas Antonij copias vaſta ſtrage deleuit Cæſar eatenus caſtra cuſtodiuit. Secunda aduerſus Antonium pugna, magnæ vtrinque ſtrages actæ ſunt. Nanque tunc ibi Hircius conſul occiſus eſt: victus fugit Antonius, Cæſar victoria potitus eſt: cui Decius Brutus de coniuratione occiſi Iulij Cæſaris confeſſus, preces pœnitentiæ fudit. Dolabella Trebonium vnum ex interfectoribus Cæſaris Smyrnæ interfecit. Dolobellam ſenatus hoſtem pronuntiauit. Conſulum occiſorũ vterque exercitus Cæſari paruit. Poſtea Decius Brutus in Gallia a Sequanis captus & occiſus eſt. Vaſillus eques vnus de percuſſoribus, manu ſuorum ſeruorum necatus eſt. Lepido ſatis agente, Cæſar Antonium recepit in gratiam, atque ob fidem recõciliatæ gratiæ filiã eius matrimonio ſortitus eſt. Inde cũ ad vrbẽ acceſſiſſent, ac rumor de futura proſcriptione ortus eſſet, G. Thoranius vir prætorius, nihil tale metuens, incurſu militum domi ſuæ interfectus eſt. Alij quoq. cõplures trucidati ſunt. Itaq. ne latius atq. effrenatius in circũſcripta cædes ageretur c.x x x. & duorum ſenatorũ nomina in tabula propoſita ſunt. Primum Le-

pidi præcepto ex nomine, deinde Antonij, tertio Cæſaris. Ibi Antonius T. Ciceronem inimicum ſuum, ibi L. Cæſarem auunculum ſuum, & quod ex aggerando ſceleri acceſſit, viua matre proſcripſerat: ibi Lepidus L. Paulum fratrem ſuum, in eundem proſcriptorum gregem coniecerat. Adiecti ſunt poſtea ad numerum proſcriptorum xxx. equites Romani, & multæ diu & variæ cædes actę ſunt; domus proſcriptorum direptis omnibus dirutæ ſunt, At Dolobella in Syria multa cum Caſſio bella geſſit: a quo victus ipſe ſe interfecit. Brutus & Caſſius, magnis exercitibus comparatis, apud Athenas conuenerunt, totamque Græciam depopulati ſunt. Rhodios Caſſius terra marique oppugnatos, ad deditionem coegit: quibus præter vitam nihil reliquit. Igitur Cæſar & Antonius, eoſdem in Macedoniam magnis bellorum apparatibus perſequuti, ad mortem cōpulerunt: quamuis manifeſtiſſime illa tunc pugna, non virtute partis Antonij, ſed felicitate Cæſaris confecta ſit. Cæſar enim tunc æger, cum ſe in caſtris capiendę quietis cauſa tenere ſtatuiſſet, hortatu & precibus medici, qui per ſomnum ammonitum ſeſe fatebatur, vt ea die caſtris Cæſarem ſalutis ipſius cauſa educeret, in campum æger inter copias egreſſus eſt: ac mox caſtra eius ab hoſtibus capta ſunt. Sed rurſus Cæſariani milites Caſſij caſtra ceperunt. Quare ad deſperationem adacti Brutus & Caſſius: immaturam ſibi mortem ante belli terminum coegerunt. Nam inuitatis percuſſoribus, Caſſius caput, Brutus latus præbuit. At Romæ Fulina vxor Antonij: ſocrus Cæſaris, dominatum

tũ vt mulier agitabat. Nam & Cæſarẽ reuerſum apud Brunduſiũ contumeliis, factionibus, inſidiiſque petiit. A quo propulſata, ad Antonium conceſſit in Græciam. Sextus Pompeius, poſtquam ſe in proſcriptorum numero relatum comperit, conuerſus in latrocinia, omnem oram Italiæ cædibus rapiniſque vaſtauit, Sicilia intercepta commeatibuſque impeditis, Romam fame affecit. Mox cum eo pacem triumuiri, ne dicam tyranni id eſt Lepidus Cæſar Antoniuſque fecerunt. Sed continuo cum contra pactum Pompeius fugitiuos allegeret, vt hoſtis habitus eſt: Mena libertus Pompei cum LX. nauium claſſe ad Cæſarem defecit, eidemque claſſi ipſi iuſſu Cæſaris præfuit. Idemque continuo cum Statilio Tauro aduerſus Menecratum Pompeianum ducem, nauale bellum geſſit. Deinde ipſe Cæſar aduerſus eoſdem Pompeianos, cruentiſſimum nauale bellum confecit. Sed continuo victricem claſſem pene vniuerſam apud Scyllaceum naufragio amiſit. Vẽtidius Perſas & Parthos in Syriam irrumpentes, tribus bellis maximis fudit, regemque eorum Pacorum in acie interfecit, ea ſcilicet die, qua Craſſus a Parthis fuerat occiſus. Antonius vix in caſtello expugnato pacem cum Antiocho fecit: vt ipſe tantam rem conſummaſſe videretur. Ventidium Syriæ præfecit, iuſſitque vt Antigono bellum inferret, qui Iudæos tunc forte debellauerat, captiſque Hieroſolymis, templum expoliauerat, regnumque Herodi dederat: quem continuo victum in deditionem recepit. Mena libertus cum VI. nauibus ad Pompeium rediit,

a quo clementer receptus, Cæſaris claſſem incendit, quamuis nuper Cæſar alterā ſecundo naufragio perdidiſſet. Idemque Mena poſtea ab Agrippa nauali prælio circumuentus, cum ſex triremibus ad Cæſarē tranſiit. Sed hunc Cęſar tertio trāſfugam, indulta tantum vita ſegnem reliquit. Deinde Agrippa inter Milas & Liparas, aduerſus Democham & Pompeium nauale prælium geſſit, ac vicit. Ibique tunc naues x x x. aut demerſit, aut cœpit, reliquis laceratis: Pompeius Meſſanam confugit. Cæſar interea Tauromenū traiecerat, quē repentino impetu Pōpeius afflixit. Vnde multis demerſis nauibus ſuis, ac magna multitudine ſuorum militum perdita, in Italiam Cæſar aufugit. Nec interueniente mora, in Siciliam rediit, ibiq. Lepidum ex Aphrica aduentantem obuium habuit, ſummas ſibi partes, terrore, minis, ac ſuperbia vendicantem. Poſt dies paucos Agrippa iuſſu Cæſaris, à littore cum acie inſtructa proſpectans atrociſſimo nauali prælio aduerſus Pompeium conflixit & uicit. Nam C L X. & I I I. naues aut demerſit, aut cepit. Pompeius cum X. & V I I. nauibus vix elapſus euaſit. Lepidus magna x x. legionum inſolentia tumens, cum Meſſanam militibus permiſſam diripuiſſet: ipſum Cæſarem ad ſe venientem ſemel atque iterum ſpreuit, ac potius telis appeti iuſſit. Quę ille collecta in leuum brachiū lacerna repellendo vitauit. Mox immiſſo equo ad ſuos reuerſus, inſtructo exercitu aduerſus Lepidū veniens, plurimas legiones Lepidi paucis interfectis tranſire in ſuam partem compulit. Lepidus tandem intelligens, quo vanitas ſua tenderet, de-

poſi-

poſito paludamento aſſumptaque veſte pulla ſupplexque Cæſari factus, vitam & bona impetrauit: perpetuo quidē emendatus exilio. Taurus Cæſaris præfectus totam pene Siciliam ferro pertentatam contritamque in fidem recepit. XL. & IIII. legiones ſub vnius, tunc imperio Cæſaris erant. Milites multitudine ferociores, quoſdam pro accipiendis agris tumultus excitauerunt. Sed Cæſar, animo ingens XX. milia militum exauthorauit, XXX. milia ſeruorum dominus reſtituit, VI. milia quorum domini non extabāt, in crucem egit. Ouans vrbem ingreſſus, vt in perpetuum tribunitiæ poteſtatis eſſet, à Senatu decretum eſt. His diebus trans Tyberim e taberna meritoria fons olei terra exundauit, ac per totum diem largiſſimo riuo fluxit. Antonius vero poſtquam Araxim tranſmiſit, omnibus vndique malis circumuentus, vix tādem Antiochiam cum paucis rediit. Nam cum multitudine equitum & ſagittariorū ab omnibus prælijs, quæ plura tentauit victus, ſemper effugeret, tum præterea incertis & ignotis regionum locis impeditus, grauiſſima fame ad nefandos cibos coactus eſt plurimi militum ſeſe hoſtibus dediderunt, in Græciam tranſiit, iuſſitque Pompeium qui victus a Cæſare exercitum bellumque reparabat. cum paucis ad ſe venire. Pompeius fugiens, a Tito & Furino Antonianis ducibus ſæpe terreſtri naualiq. bello victus & captus, ac poſt paululum interfectus eſt. Cęſar Illyricum, Pannoniam, partemque Italiæ, bellis ſubegit & domuit.

Antonius pro quibuſdā ſucceßibus elatus, Octauia.

no Cæſari bellum denuntiat. A quo ter victus, ac demum captus & occiſus eſt. CAP. XV.

IGitur Antonius Arthabanem Armeniæ regẽ proditione & dolo cepit. quem argentea catena vinctum, ad confeſſionem theſaurorum regiorum coegit, expugnatoque oppido in quo conditos eſſe prodiderat, magnam vim auri argentique abſtulit. Qua elatus pecunia, denuntiari bellũ Cæſari atque Octauiæ ſorori Cæſaris vxori ſuæ repudium indici iuſſit, & Cleopatram ſibi ex Alexandria occurrere imperauit: ipſe Accium vbi claſſem conſtruxerat profectus, cum prope tertiã partem remigum fame abſumptam offendiſſet, nil motus: Remi, inquit, ſalui ſint: nam remiges nõ deerunt, quoad Græcia homines habuerit. Cæſar CCXXX. roſtratis nauibus, à Brunduſio in Epirũ profectus eſt. Agrippa vero, præmiſſus à Cæſare onerarias naues frumento atque armis graues ab Aegypto, Syria, Aſiaque ad ſubſidium Antonio venientes cepit: peragratoque Peloponenſium ſinu Monam vrbem validiſſimam Antoniano munitam præſidio expugnauit. Inde Corcyram cepit, fugientes nauali prælio perſequutus profligauit: multiſque rebus cruentiſſime geſtis, ad Cæſarem venit. Antonius defectu & fame militũ ſuorum permotus, bellum maturare inſtituit, ac repente inſtructis copiis, ad Cæſaris caſtra proceſſit & victus eſt. Tertio poſt pugnam die Antonius caſtra ad Accium tranſtulit, nauali prælio decernere paratus. CCXXX. fuere roſtratæ Cæſaris naues, & XXX. ſine roſtris triremes, velocitate

Lu-

Luburnicis pares,& VIII.legiones claſſi ſuperpoſitæ,abſque cohortibus v.prætoriis.Claſſes Antonij CLXX.nauium fuit:quantum numero cedens, tamen magnitudine præcellens. Nam X. pedum altitudine a mari aderant. famoſum & magnum hoc bellum apud Acciū fuit, ab hora V. vſque in ſeptimam:incerta vincendi ſpe,grauiſſimę vtrimque cædes actæ.Reliquum diei,cum ſubſequente nocte in victoriam Cæſaris declinauit. Priorum regina Cleopatra, cum LX. velociſſimis nauibus fugit.Antonius quoque detracto inſigni prætoriæ nauis:fugientem ſequutus vxorem eſt.Illuceſcente iam die,victoriam Cæſar conſummauit, ex victis XII.milia cecidiſſe referuntur, VI. milia vulnerata ſunt,e quibus M. inter curandum defecerunt. Antonius & Cleopatra communes liberos cum parte regiæ gazæ ad Rubrum mare præmittendos cenſuerunt,ipſi præſidiis circa duo Aegypti cornua,Peluſium,Parethoniumque diſpoſitis claſſem & copias inſtaurando bello parauerunt. Cæſar ſexto imperatorum appellatus, & quarto ipſe cum M. Licinio Craſſo conſul Brunduſium venit. Ibi orbis terrarum præſidia diuiſis legionibus compoſuit.Inde in Syriam prouectus,mox Peluſium adiit,vbi ab Antonianis præſidiis vltro ſuſceptus eſt.Interea Cornelius Gallus præmiſſus a Cæſare,IIII.legiones, quas Antonius apud Cirenas præſidij loco conſtituerat,ſuſcepit in fidem atque inde Parethoniū prima Aegypti ac Libyæ parte ciuitatē victo Antonio cepit:ipſumque cōtinuo apud Tharū vicit.Antonius equeſtre aduerſus Cæſarē bellū iniit,in eo quoque miſerabiliter

victus aufugit.kalendis ſextilibus prima luce Antonius cum ad inſtruendam claſſem in portum deſcenderet: ſubito vniuerſæ naues ad Cæſarem tranſierunt. Cumque vnico præſidio ſpoliatus eſſet, trepidus ſe cum paucis recepit in regiam. Regina ad pedes Auguſti prouoluta: tentauit oculos ducis, fruſtra quidem. Nam pulchritudo intra pudicitiam principis fuit. Nec illa de vita quæ auferebatur, ſed de parte regni laborabat. Quod vbi deſperauit a principe, ſeruarique ſe triumpho cognouit, incautiorem nacta cuſtodiam in Mauſolæum ſe regum recepit, ibique maximos, vt ſolebat induta cultus, in referto odoribus ſolio iuxta ſuum ſe collocauit Antoniũ, admotiſque ad venas ſerpentibus, ſic morte quaſi ſomno ſoluta eſt. Cæſar Alexandria vrbe omnium longe opulẽtiſſima & maxima victor potitus eſt. Nã & Roma intantũ opibus eius aucta eſt, vt propter abundantiam pecuniarum, duplicia quam vſque ad id fuerãt poſſeſſionum, aliarumque rerum venalium precia ſtatuerentur. Occiſi ſunt iuſſu Cęſaris, maior Antonij filius, & P. Canidius, infeſtiſſimus quidem ſemper Cæſari, ſed Antonio infidus, & Caſſius Palmẽſis, vltima violatæ partis Cęſaris victima, & Quintinus Ouinius, ob eam maxime notam, quod obſcœniſſime lanificio, textrinoque reginę ſenatorũ primus Romanus preeſſe nõ erubuerat. Dehinc Cęſar pedeſtribus copiis in Syriã venit. Deinde in Aſiã ad hyberna conceſſit, ac poſt per Gręciam Brunduſium prouectus eſt.

De eo quod Cæſar Octauianus totam Hiſpaniã per ſe ſubiu-

ſe ſubiugant. Vbi & gloria Magni Alexandri in eo refuſa eſt per legatos Indorum & caterarũ gentium Orientis. Et qualiter tam per ſe, quàm etiam per ſuos legatos vniuerſum ſibi ſubiecit orbem. Cap. XVI.

CAeſar victor ab Oriente rediens, VII. Idus Ianuarias, vrbem triplici triumpho ingreſſus eſt, ac tunc primum ipſe Iani portas, ſopitis finitiſque omnibus bellis ciuilibus, clauſit. Hoc die primum Auguſtus cõſalutatus eſt. quod nomen cunctis antea inuiolatum, & vſque ad hunc cæteris inauſum, dominis tamen orbis licite vſurpatum. apicem declarat imperij Atque ex eodem die ſumma rerum ac poteſtatum penes vnum eſſe cœpit & manſit: quod Græci monarchiam vocant. Porro autem hunc eſſe eundem diem, hoc eſt, VIII. Idus Ianuarias, quem nos Epiphaniam, hoc eſt, apparitionem ſiue manifeſtationem dominici ſacramẽti obſeruamus. Hinc vero Cæſar parum in Hiſpania per CC. annos actum intelligens: aperuit Iani portas atque in Hiſpanias ipſe cum exercitu profectus eſt. Cantabri & Aſtures Galleciæ prouinciæ portio ſunt, qua extentum Pyrenei iugum, haud procul ſecundo Oceano ſub ſeptentrione deducitur. Hi nõ ſolum propriam libertatem tueri parati: verumentiam finitimorum præripere auſi. Quo Cęſar dum ſępius aggreſſus fruſtra propter Pyrenei difficultatem tandem ab Aquitanico ſinu per Oceanum, incautis hoſtibus admoueri claſſem, atque exponi copias iubet, quos ita improuiſos debellauit & cepit. Poſt victoriam vero Cantabriæ atque Galleciæ,

totiuſque Hiſpaniæ, Claudius Druſus, priuignus Cæſaris, Galliam, Rhetiamque ſortitus, maximas fortiſſimaſque gentes Germaniæ armis ſubegit. Nam tunc veluti ad conſtitutum pacis diem feſtinarent, ita omnes ad experientiam belli, deciſionemve fœderis, vndatim gentes commouebãtur, aut ſuſcepturæ pacis cõditiones, ſi vincerẽtur, aut vſuræ quieta libertate, ſi vincerẽt Norici, Illyrij, Pãnonij, Dalmatę, Moeſi, Thracę, & Daci, Sarmatæ, plurimique & maximi Germaniæ populi, per diuerſos duces, vel ſuperati, vel repreſſi, vel etiam obiectu maximorum fluminũ, Rheni, Danubiique ſecluſi ſunt. Druſus in Germania primũ Soſipetes, deinde Thenteres, Acathos perdomuit Marcomannos pene ad internitionẽ cæcidit. Poſtea fortiſſimas nationes, & quibus natura vires, conſuetudo experientiam virium dabat, Cheruſcos, Suebos, & Sicambros, pariter vno bello. Sed etiam Suſas, Perſas ſuperauit. Quorum ex eo cõſiderari virtus ac feritas poteſt, quod mulieres quoque eorum, ſi quando præuentu Romanorũ inter plauſtra ſua concludebantur, deficientibus telis, vel qualibet re, qua velut telo vti furor poſſet, paruos filios colliſos humi, in hoſtium ora iaciebãt: in ſingulis filiorum necibus bis parricidæ. Tunc etiam per Aphricam Muſulanos & Getulos, latius vagantes Coſſus dux Cęſaris, artatis finibus coercuit, atque Romanis limitibus abſtinere metu compulit: & vt altius repetendo gentium feritatem demõſtrem, vnus Moeſiæ ducum ante aciem poſtulato ſilentio: qui vos eſtis inquit. Reſponſum eſt: Romani gentium domini. At ille: Ita

le:Ita fiet,inquit, ſi nos viceritis. Sed mox victi ſunt a Romanis. Thraces vero qui a Piſone ſunt perdomiti, in ipſa captiuitate ſua rabiem oſtendebant. Nam catenas,quibus ligati erant, morſibus vellicãtes,feritatem ſuam ipſi puniebant. Dacam quoque vltra Danubium Lentulus vicit,expulit,atque ſubegit.Sarmatas quoque Lẽtulus vltra Danubium pepulit, qui præ nimia barbarie, nec quid pax ſit intelligunt. Marmarides vero & Gafamantes in orientali plaga,per Quirinum Cęſar ſubegit; Germanos videlicet, Gallos, Britones,Hiſpanos,Hyberes Auſteres,Cantabros, occiduo ſub axe iacentes:per ſe Auguſtus ad eos veniens, Romanis legibus ſeruire coegit. Interea Cæſarem apud Tarraconem citerioris Hiſpaniæ vrbem legati Indorum & Scytharum toto orbe tranſmiſſo, tandem ibi inuenerunt,vltra quod iã quærere non poſſent, refuderũtque in Cæſarem Alexandri magni gloriam: quem ſicut Hiſpanorum Gallorũq; legatio in medio Oriẽte apud Babyloniam contemplatione pacis adiit,ita hunc apud Hiſpaniã,in occidẽtis,vltimo ſupplex cũ gẽtilitio munere,eous, indus, & ſcytha boreus orauit. Cãtabrico bello per quinque annos acto, totaq; Hiſpania in æternam pacem,cum quadã reſpiratione laſſitudinis reclinata ac repoſita,Cęſar Romã rediit. Quibus etiam diebus multa per ſe, multaque per duces & legatos bella geſſit. Nã inter cæteros, & ipſe aduerſum Vindelicos miſſus eſt. Quibus ſubactis,victor ad Cęſarem Lugdunũ venit. Pannonios nouo motu intumeſcentes,Tyberius priuignus Cęſaris,cruẽtiſſima cęde deleuit

Idéque continuo Germanos bello arripuit: e quibus XL. milia captiuorum victor abduxit. Qua reuera bellum maximũ & formidoloſum XV. legionibus per triennium geſtum eſt: nec fere vllum maius bellum (ſicut Suetonius atteſtatur) poſt Punicum fuit. Eodem vero tempore, Quintilius Varus cum III. legionibus a Germanis rebellantib[9], mira ſuperbia atque auaritia in ſubiectos agens, funditus deletus eſt. Quã Reipublicæ cladem Cæſar Auguſtus adeo grauiter tulit, vt ſæpe per vim doloris caput parieti collidens, clamaret: Quintilli Vare redde legiones. Boſphoranos ver Agrippa ſuperauit, & ſignis Romanis, quæ illi quódam ſub Mitridate ſuſtulerant, bello recuperatis, victos ad deditionem coegit. Parthi, quaſi toto terrarum orbe vel domito vel pacato omnium oculis ſignarentur, atque in ſe ſolos omnis vigor Romani imperij vertendus eſſet: quippe, quos priſtina vlciſcendæ Craſſianæ cædis cõſcientia mordebat, vltro ſigna quæ Craſſo interfecto abſtulerant, ad Cæſarem remiſerunt, regiíſque obſidibus traditis firmum fœdus fideli ſupplicatione meruerũt. Itaque anno ab Vrbe condita DCCLII. Cæſar Auguſtus, ab Oriente in Occidentem, a Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circulum cunctis gentibus vna pace compoſitis, Iani portas tertio ipſe tunc clauſit. Quas ex eo per XII. ferme annos, quietiſſimo ſemper obſeratas otio, ipſa etiam rubigo conſignauit: nec prius vnquam niſi ſub extrema ſenectute Auguſti pulſatę Athenienſium ſeditione & Draconum commotione patuerunt. Clauſis igitur Iani portis, Rempublicam

publicam quam bello quæſierat, pace nutriuit, atque amplificare ſtudens, leges plurimas ſtatuit, per quas humanum genus, libera reuerentia diſciplinæ morem gereret, domini appellationem vt homo declinauit. Nam cum eodem ſpectante ludos, pronuntiatum eſſet in Mimo: O dominum æquum & bonum, vniuerſique quaſi de ipſo dictum eſſet, exultantes approbauiſſent, & ſtatim quidem manu, vultuque indecoras adulationes repreſſit, & ſequenti die grauiſſimo corripuit edicto, dominumque ſe poſthac appellari, ne a liberis quidem aut nepotibus ſuis, vel ſerio vel ioco paſſus eſt. Igitur eo tempore, id eſt, eo anno, quo firmiſſimam, veriſſimamque pacē ordinatione Dei Cæſar compoſuit natus eſt Chriſtus, cuius aduentui pax iſta famulata eſt. In cuius ortu audiētibus hominibus exultantes angeli cecinerunt, gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Eodemque tempore, hic ad quē rerum omniū ſumma conceſſerat, dominū ſe hominem appellari non paſſus, imo nec auſus, quo verus dominus totius generis humani inter homines natus eſt. Eodē quoque anno, tunc primū idē Cæſar, quem his tantis myſteriis prædeſtinauerat Deus, cēſum agi ſingularū vbique prouinciarū, & cēteri omnes homines iuſſit, quando & Deus homo videri & eſſe dignatus eſt. Hæc illa prima, clariſſimaq; profeſſio, Cæſarē omniū principē, Romanoſq. rerū dominos, ſingillatim cunctorū hominū ædita aſcriptione ſignauit, in qua ſe & ipſe, qui cūctos hoīes fecit inueniri hoīem, aſcribiq. inter hoīes voluit quod penitus nūquā ab orbe cōdito,

atque ab exordio generis humani in hunc modum actum eſt, ne Babylonæ quidem vel Macedoniæ, vt non dicam minori cuiquam, regno conceſſum fuit.

De præliis ab Herode geſtis cum rege Arabum. Et qualiter gratiam Octauiani Cæſaris adeptus ſit.

CAP. XVII.

IGitur Herodes ſenatuſconſultu, Antoniique atque Cæſaris fauore in regno Iudæorum confirmatus (vt ſuperius enarrauimus) dum cum omni belli apparatu inſtructus, vt cum Antonio ad Acciaccum properaret bellum, callide a Cleopatra quidem interceptus eſt: ne particeps fieret periculorum Antigoni: Regibus enim, id eſt, Malicho Arabiæ atque Herodi inſidias tendens bellum in Arabas, vt Herodi committeret, perſuadet Antonio. Quos ſi viciſſet Arabiæ domina, ſin victus eſſet Iudæorum conſtitueretur: alterumque potentum, per alterum peſſundaret. Sed hanc eius voluntatem, Octauianus præuenit Cæſar. Herodes autem mox vt in Arabiam venit, belloque exceptus, ſuperior factus, victoria potitus eſt. Arabes vero cum victi eſſent, maiore motu ſuſcitantur, cum valida manu pugnam repetunt, victiſque agminibus circa ſaxoſa loca & deuia Herodis militem fugant. Plurimis cæde proſtratis, eos vero qui fugerant, cum caſtris ceperunt. Poſt hanc vero cladem alia ſequitur calamitas Herodem. Nam eius regni anno ſeptimo, & Acciaco bello feruente, terræmotus infinitam quidem pecorum multitu-

dinem: hominum vero xxx. milia peremit, cum exercitus Herodis manſiſſet incolumis, quoniam ſub diuo degebat. Hanc miſeriam Iudæorum vt fama perceperunt Arabes, triſtibus enim nuntiis grauius aliquid affingitur, mox in Iudæam cum omni exercitu ruũt. Herodes vero audiẽs aduentum illorum, ita ſuos ſolabatur, vt fertur, Non enim tantum manu, armiſque freti: quãtum noſtris calamitatibus veniunt. Fallax autem ſpes eſt, quæ non ſuis viribus nititur, ſed alienis aduerſis. Neq. vero vel ſecundæ res, vel contrariæ apud homines certę ſunt, ſed in vtranque partem viciſſim videas nutare fortunam. Et id exempla vobis propria demonſtrabunt. Nempe prælio ſuperiore victores, poſt ab hoſtibus victi ſumus. Et nũc ergo quãtum æſtimare licet, illi capientur, victores ſeſe fore credentes. Nimis enim confidens incautus eſt: metus autem prouidentiam docet. Nihil autem vos terreat rerum anima carentium motus: neque arbitremini terræ concuſſionem alicuius futuræ cladis eſſe portentum. Naturalia ſunt elementorum quoque vitia, nullumque damnum inferunt: niſi ex ipſis euenerit. Nam peſtilentię quidem vel famis vel terræ motus ſignũ aliquod tardius fortaſſe præceſſerit, ipſa vero cum extiterint, ſui magnitudine finiuntur. Talibus vero exemplis ſuos animauit milites Herodes, hoſtes aggreſſus, ſuperauit & vicit. Quam diu quidem reſtiterunt non magna cædes eorum facta eſt: vbi ergo terga verterunt, multi a Iudæis, multi vero a ſemetipſis conculcati, quos Herodes pene omnes aut interfecit aut cepit. Sed hãc fuſcauit victoriam

ſolicitudo propter amicitiam Antonij, poſt victoriam Cæſaris apud Accium. Itaque Herodes tradens ſe periculo, Rhodumque trāſmiſſus adiit Cæſarem ſine diademate, veſte quidem, cultuque priuato, ſed faſtu regio neque diſſimulata veritate, coram hæc dixit: Ego Cæſar rex factus ab Antonio, fateor vtilem me fuiſſe regi Antonio, neque dubitauerim dicere, quod omni modo armis quoque me gratum expertus eſſet, niſi Arabes prohibuiſſent. Veruntamen & auxilia pro viribus ei miſi, & multa frumenti milia. Egò enim optimum conſilium ei dedi, vnam eſſe dicens Cleopatræ mortem aduerſariorum correctionem. Quam ſi occidiſſet & pecunias ei & muros ad tuitionem, & exercitum & memetipſum belli contra te ſocium pollicebar. Sed profecto eius aures Cleopatræ amores, & Deus qui victoriam tibi donauit, obſtruxit. Vna ergo cum Antonio victus ſum, & regni coronam cum eius fortuna depoſui. Ad te autem veni, ſpem ſalutis de virtute præſumens, & ne in examen duceretur properans qualis amicus alicuius fuerim. Ad hæc Cæſar: Imo vere ſaluus eſto, inquit, & nunc regnato certius. Nam meritus es, vt plurimos regas, cum amicitiam tanta fide tuearis. Experire autem vt etiam felicioribus fidelis permaneas. Siquidem ego præclariſſimam ſpem de tua quidem magnanimitate promitto. Recte tamen fecit Antonius, qui magis Cleopatræ, quā tibi paruit. Te nanque lucrati ſumus propter eius amicitiam. Huius ſermonis humanitate regem, ne quid de amicitia ſua dubitaret, hortatus: & diadema illi impoſuit, &

regnum

regnum confirmauit. Inde in Aegyptum proficientus Cæſaris iter,ſuppeditatis omnibus quæ vſui vel ipſi vel exercitui forent: maximã gratiam imperatoris ſibi ſuo ſtudio cõciliauit:præcipue,quia in locis aridioribus vſque Peluſium regali prouiſione aquarũ affluentiam ſumminiſtrauit. Quibus officiis tantũ ſui amorẽ infundit omnibus,vt plus videretur meruiſſe, quã accepiſſet:minorq; regni poteſtas,quam humanitatis largitas, æſtimaretur. Vnde Cęſar ex ſententia rebus intra Aegyptũ geſtis, Antonio & Cleopatra defunctis, nõn ſolum quæ adempta erant Herodi reddidit,verumetiam pręter illa,quę Cleopatra auerterat,Zadorã,Hipponẽ,Samariã ei cõceſſit:maritimaſq.vrbes, Gazã, Antedonã, Hioppen,Turrim Stratonis ſimul donauit.cccc. etiã ſtipatores ex Gallia,quib.ſepta incedebat Cleopatra,ad cuſtodiã corporis regi cõceſſit,multaq. alia. Sed his omnibus rex plus lætabatur:quia a Cæſare ſuper omnes,infra Agrippam diligebatur,ab Agrippa infra Cæſarem.

De operibus ab Herode excellentioribus factis. Et de interfectione filiorum ac coniugis, ſiue amicorum,ac demum de eius execrabili morte.

Cap. XVIII.

IGitur poſtquam Tracon regionem, & Bathaneam, omnemque terram Galileæ, ditioni Herodis Cæſar ſubdidit, totiuſque Syriæ procuratorem conſtituit: animus Herodis ad maiora ſublatus eſt. Anno itaque regni ſui xv. templum inſtaurauit, & duplum terræ ſpatium, quam fuerat circa templum, muro amplexus eſt,

ingenti ſumptu, & munificentia ſingulari, argumento erant in ambitu phani magnæ porticus, eiſque coniunctū a Septētrione caſtellum, & illas quidem a fundamentis erexit. Hoc autē nulla re minus, quā regni ſedes largis opibus renouatum, Antoniam vocauit, in honorem Antonij. Quinetiam domo ſibi regia in ſuperiore parte ciuitatis extructa, duas ædes in ea maximas, atque pulcherrimas, quibus ne templum quidem vſque cōferri poſſet, ædificauit: eaſque amicorū vocabulis, vnā Cęſarium, Agrippium alterā nominauit. Nec vero ſolis tectis memoriam eorū & cognomina circumſcripſit, ſed in totas etiā ciuitates, ſtudium liberalitatis extendit. Prorſus non eſt idoneus regni locus, quem honore Cæſaris nudum reliquerit. Poſtea vero quam fines ſuos templis repleuit, in prouinciam quoque honores eius effudit, & in multis ciuitatibus templa, quæ Cæſarea nominātur, conſtituit. Cętera vero eius opera munificenter cōdita omitto. Scire vero cupiētes, ad Ioſephi libros conuolare ſtudeant. Vnius autem ciuitatis portū, atque opera enarrabo ab eo peracta. Ergo cum vidiſſet vnā ciuitatum vetuſtate iam feſſam, quæ Pyrgos Stratonis vocabatur, in littore maris: totā eam cādido reparauit ſaxo. Littora vero cōtigua huius ciuitatis adeo fuerunt importuoſa, vt omnes in mari fluctuare cogerentur, minas Aphrici metuentes, qui ex Phœnice ad Aegyptum nauigabant: Cuius etiam mediocris aura tantas vndarum moles ad ſcopulos erigit: vt remeantis æſtu gurgitis per aliquantum ſpatium maris feritas augeatur. Sed rex liberalitate ac ſumptibus deuicta

deuicta natura loci maiorem portum fabricauit: & in eius penetralibus alias nauibus ſtationes fecit altiſſimas. Et quãquam omnis ei locus aduerſaretur, tamen ita cum difficultate certauit, vt firmitas quidem ſtructuræ nequaquã mari cederet: pulchritudo vero tanta eſſet, quaſi nulla res ardua præpediſſet ornatum. Menſus enim quantum diximus, portui ſpatium, per xx. vlnas in profundũ ſaxa demiſit: quorum pleraque pedum L. longitudinis, & altitudinis x v. & latitudinis x. nonnulla etiam maiora fuerunt. Expleto autem ſpatio quod vndam celabat, in cc. pedes murum dilatauit. Ex quibus c. repellendis fluctibus ante conſtructi, cæteri autem ſaxeo, quo portus cingitur, muro ſubiecti ſunt, magnis turribus interpoſitis: quarum maxima atque pulcherrima ex parente Cæſaris Druſium cognominata eſt. Crebri autem fornices ad deducenda, quæ portus haberet, proque fornicibus & circũ eos pila ſaxea & lata, quæ naues egredientes exciperet: Aditus autem ſeptentrionalis erat. Ventorum enim pro ſitu loci placidiſſimus eſt Boreas. Ad oſtium vero ſtatuæ, ſiue Coloſſi, tres vtrinque fulti columnis. Quarum a leua quidem intrantibus ſtantes, ſolida turris ſuſtinet: dextera vero duo proceri lapides iuncti, & partis aduerſæ turris magnitudinem ſuperantes. Domus autem portui connexæ, candido itidem lapide, parique menſura ſpatiorum ciuitatis vice tendentes in portum. Contra oſtium vero portus in colle Cæſaris templum, magnitudine ſimul & pulchritudine præcipuum, ſtatuaque in eo Cæſaris ſiue Coloſſus, non minor,

quam Iouis apud Olympias,cuius ad exempla factus eſt. Hanc itaque ciuitatem in honore Cæſaris,nuncupauit Cæſareã.Pro amore vero parentũ, id eſt,Antipatri,&Cypridis,& Faſeli,ciuitates,caſtella, turres, ob memoriam æternam ædificauit. Ludos vero Olympiaci certaminis, & gymnaſia in diuerſis ciuitatibus propriis ſumptibus reparauit. Quin & corpore vſus eſt, quod magnitudini animi ſui conueniret. Erat vtique venator ſummus,bellator fortis, ſagittarius directiſſimus, & in rebus labentibus feliciſſimus: ſecundã cuius fortunam humiliauit ſuperbia. Mox etiam vt regni adeptus eſt potentiam, repudiauit coniugem, quam prius habuerat, quæ Doſis vocabatur, & Mariamnem Hircani neptem, de regio ſemine Alexandri filiam filij Ariſtoboli, ſibi ſociauit in coniugio, a regalibus priore depulſa vxore, cum filio Antipatro, quem ex ea ſuſceperat. Ipſe vero immenſo amore Mariamnẽ diligebat, a qua minime dilectus ſed magis exoſus eſt: ob hanc cauſam,quoniam Hircanum eius auum,poſtquã Parthi ab exilio illum remiſerant,dolo occiderat,fratremque vxoris Ioathen, cui pontificatus honorẽ contulerat,inuidia ſtimulante,propter fauorẽ populi,quem erga eum habebant, necare præcepit. Hi enim dolores atque nobilitas ſanguinis excitauerant mulierem aduerſus maritum, amorque mariti eximius, quem erga ſe nouerat, atque fœcunditas prolis addiderant fiduciam. Genuerat enim ei III.filios atque duas fœminas,quorũ vnus vocabatur Alexander, ſecundus Ariſtobolus,tertius Romæ liberalibus ſtudiis traditus defunctus eſt.

eſt. Hæc igitur Mariamnes probro dabat Herodi ſuorum necem, ſororemque regis Salomem & fratrem Ferora maledictis atrocioribus dehoneſtabat. Sed rex quidem amore vxoris mutus erat, graui autem indignatione mulieres ſæuiebant, & quo maxime commoueretur Herodes, crimen adulterij præter alia multa, quæ ſimilia fingerentur obiiciebant. Quo liuore Herodes inſtigatus, interficere iuſſit vxorem: filios vero ſuos ob necem maternam Alexandrum & Ariſtobolum quaſi indignantes, & ſibi necem meditantes, à Cæſare Octauiano ad mortem popoſcit. Imperator vero ſatisfactionem ſuſcipiens ab Alexandro, erat quippe acerrimus in dicendo, patri eos reconciliauit, præcipiens vt patri obedirent ſyncero amore, vt domino: Herodi vero dixit, vt paterno affectu ſuos recognoſceret filios, ſicque reconciliatos, remiſit eos in regnũ. Herodes vero mox vt reuerſus eſt in Iudæã, inſidiis Antipatri, qui regnum affectabat paternum, captus, & Doſis prioris vxoris, quã in cubile Mariãnis occiſæ introduxerat, armatur iterum in filios. Creuit enim per ſingulos dies odiũ & indignatio patris in filios: quoad vſq; morti eos traderet. Quibus interfectis, Antipater non impune lætatus eſt, qui author mortis extiterat fratrum. Iuſto nanque iudicio Dei, & parricidæ Herodis malo, qui omnes ſuos ſemper habebat amicos ſuſpectos, Antipatrũ quem apud Cæſarem regni ſucceſſorem deſignauerat, necem ſibi meditantem deprehendit, & diu vinctum afflixit, ac demum interficere iuſſit. Virum etiam Salomę ſororis ſuę interfecit, & cum eam alij tra-

didiſſet vxorem, etiam hunc interfecit: Cum & ſocerum ſuam Mariamnis matrem crudeliter necaſſet. Itaque regnum eius acerbiſſima iniquitate repletum eſt: De quibus, videlicet ſuſpicio fuiſſet, ilico trucidabat eos. Multi regis iracundia cædis cupida, contra aduerſarios abutebantur: & mendacio quidem confeſtim fides habebatur. Erant autem criminationibus ipſis, velociora ſupplicia. Denique qui modo accuſauerat accuſabatur: & cum eo qui ante ſe conuictus eſſet ducebatur ad pœnam. De vita nanque & periculo regis, quæſtiones breuiore compendio terminabat. Ad hanc autem ſæuitiam proceſſerat, vt nec eorum quempiam humanitus aſpiceret, qui accuſatores eſſent: verum amicis etiam immitiſſimum ſe præbuiſſet. Eius nanque filij Alexander & Ariſtobolus, quos occiderat, hanc habuerunt prolem. Filij Alexandri ex Glaphira regis Cappadociæ Archelai filia, duo fuerunt, Tigranes & Alexander. Ariſtoboli vero, Agrippa, Herodes & Ariſtobolus. Hos enim ſibi genuit Beronice Salomis Herodis ſororis filia, ipſius ſobrina. Ipſe autẽ Herodes, præter quos necauerat, hos habebat filios, Herodem, Antipam, Archelaũ Heroden, & Philippum, atque Phaſelũ. Filias vero Boſamen & Salomen, & Olympiadem: ac prẹter has, Alexandri, & Ariſtoboli ſorores duas, ex Mariamne vxore. quam interfecerat. Hanc prolẽ, ex diuerſis vxoribus, quas plures habebat, genuit. Feroran autem (vt fama fuit) fratrem ſuũ veneno occidit. Ergo poſt immenſam necẽ domeſticorũ atque inſatiabilem ſubiectorũ, vt dominũ Chri-

ſtum

ſtum magis prædicantibus didicit natum: eũ mox ad callida conuerſus argumenta, extinguere curauit. Sed dum non hoc contigit, vt voluit, furorẽ quem corde celauerat, occidendo pueros Bethlehemiticos demõſtrauit. Supra enim omnes barbaros crudeliſſimo edicto omnes pueros ab vnius noctis ætate vſque ad ſpatium duorum videlicet annorum allidere iuſſit. Quam cædem dominus innocentium terribiliter in eum vindicauit: quãuis etiam ſophiſtas in lege eruditiſſimos duos cũ eorum diſcipulis viuos incenderet, aliosque eis conſentientibus trucidari iuſſerat, quia aquilam in templo auream, quam cõtra leges inſtituerat, a fano eiicere decreuerant. Scribas quoque & interpretes diuinæ legis occidit, quos ſuſpicor in nece paruulorum cum Herode fuiſſe meditatos. Herodis quippe corpus morbo occupatum, variis doloribus differebatur. Nam febris quidẽ non mediocris erat: prurigo autem intolerabilis habebãt omnem corporis ſuperficiem. Aſſiduis autem vexabatur coli tormentis, pedeſque tanquam exintercutis vitio intumuerant: quin & inflatio ventriculi, putredoque teſticulorum vermiculos generans. Hinc atra iam bili correptus, & pene ipſi morti minitabatur. Igitur factũ nefarium excogitauit. Collectos enim cuiuſq. vici ex omni Iudæa nobiliores: in locum cui nomẽ eſt Hippodromo concludi præcepit. Deinde ſorore Salome & Alexa marito eius ad ſe vocatis, ait: Scio, inquit, mortẽ meã feſtis gaudiis celebraturos eſſe Iudæos: verum per alios lugeri potero, & pręclariſſimos honores aſſequi ſepulturæ: ſi quæ præcipio, feceritis.

Hos viros qui habẽtur in cuſtodia, cum animam efflauero,ſtatim militibus circumdatos occidite, vt etiam in vita, omnis mihi Iudæa, omnis domus, illacrhymet. Herodes quia inedia tuſſiſque pariter violentia diſtendebatur,fatum præuenire conatus eſt: ſumptoque malo,etiã cultellum popoſcit.Sectum enim comedere conſueuerat.Deinde circumſpecto, ne quis arbiter impediret, tanquã ſe percuſſurus dexteram ſuſtulit.Cum vero Aciabus conſobrinus eius accurriſſet, manumque continuiſſet,paululum morte protelata, corrigi teſtamentum,& ſucceſſorem quidem Archelaum,natu maximum Antripatri fratrem ſcribit, Tetracham vero Antipam. Moritur itaque Herodes poſt annos quidem x x x I I I I.ex quo interfecit Antigonum,& regno potitus eſt Iudęorum: x x x.vero & v I I.poſtquam rex a Romanis declaratus eſt, & in aliis quidem omnibus ſecunda fortuna vſus eſt, in rebus autem domeſticis,infeliciſſimus fuit.Auguſtus vero Herodis loco Archelaum conſtituit:eiuſque fratres quatuor tetrachas fecit.

Imperante Octauiano,Chriſtum natum eſſe,vt prædixerant propheta,& angeli annuntiauerunt. Et qui memoria digni illuſtres eo tempore haberentur viri. CAP. XIX.

QVibus diebus regnum Aegyptiorum, quod fuit in Alexandria,deſtructum eſt: quod vſque ad Cleopatram annis C C X L. ſteterat.Aegyptus vero prouincia deinceps Romanorũ facta eſt,quam primus Cornelius Gallus foro iulienſis poeta

poeta tenuit: qui x l i i i. ętatis ſuę anno propria manu ſe interemit: de quo Virgilius in Bucolicis meminit. Quo tempore, cenſu Romę agitato, inuenta ſunt ciuium Romanorum x l. milia centena: & x l i i i. milia. Marcus enim Terentius Varro philoſophus, prope nonagenarius moritur Tunc Nicopolis iuxta Accium condita, & Agonactus conſtitutus eſt, Arctoricus medicus Augusti, poſt Aciacam victoriam naufragio periit. Is nanque Octauianum monuit, vt e caſtris in campum, quamuis æger, contra Antonianos milites properaret, hoc ei profuturum fore in ſomnis didiciſſe dixit. Quod vt Auguſtus fecit diſcrimen mortis euaſit. Confeſtim quippe eius caſtra ab Antonianis capta ſunt. Lariſſæus enim magus & pythagoricus ab Auguſto vrbe & Italia depulſus eſt. Auguſtus etiam Gallos & Calabriam vectigales fecit. M. Gnatius Plautius Ciceronis diſcipulus, orator habetur inſignis. Qui cum Galliam Comatam regeret Lugdunũ condidit. M. Lolius Galatiam prouinciam fecit. Quintillius Cremonenſis, Virgilij & Horatij amicus, moritur. Tyberius ab Auguſto miſſus, occupauit Armeniam. Virgilius poeta Brunduſij moritur, Saturnino & Cinna Lucentio conſulibus: oſſa eius Neapolim tranſlata, in ſecundo ab vrbe miliario ſepeliuntur, titulo huiuſmodi ſupraſcripto, quem moriens ipſe dictitauerat.

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope, cecini, paſcua, rura, duces.

Verrius etiam & Tucax Virgilij & Horatij cõtubernales poetæ habẽtur illuſtres, qui Aeneidos

poſtea libros emendauerunt:ſub ea lege, vt nihil adderent. Emilius macer etiam Veronenſis poeta in Aſia moriur. Auguſtus Agrippam adoptauit in filium. Tyberius Vindelicos & eos qui Thraciarũ confines erant, Romanas prouincias facit: ac deinceps vaſtata Germania imperator appellatur. G. Iulius cognomento Polyhiſtor, illuſtris grammaticus habetur. Horatius LVII. ætatis ſui anno moritur Romæ. Tyberius Cæſar de captis Pannoniis triumphauit. Auguſtus filiam ſuam in adulterio deprehenſam, exilio damnauit. Marcus Tullius Tyro Ciceronis libertus, qui primus notas commentatus eſt, in Puteolano prædio, vſque ad C. annos cônſeneſcit. Auguſtus gladiatorum ludum, & nauale certamen exhibuit. Auguſtus Tyberium & Agrippam, in filios adoptauit. Iudas Galilæus, ad rebellandum Iudæos cohortatur: Aſinius Pollio orator vir conſularis, qui de Dalmatis triumphauit: in villa Tuſculana LXXX. ætatis ſuæ anno moritur. Cuius filius Aſinius Gallus orator: qui diris a Tyberio ſuppliciis necatus eſt. Cuius etiam Virgilius meminit. Igitur, vt præmiſimus ad domini noſtri IESV CHRISTI natiuitatem, hominis Deique filij peruenimus. Quæ vt a prophetis prę̨nuntiabatur, angelis prædicantibus, ſtella duce, ac ſacerdotibus lęgumque doctoribus proteſtantibus, in Bethlehem Iudæ celebrata eſt: anno videlicet a reædificatione tẽpli, quæ ſub Dario rege facta eſt. DXV. A Salomone autẽ & prima ædificatione templi anno M.XXVII. A Moſe & egreſſu Iſraelis ex Aegypto, anno MD.VI. Ab Abraham & regno Nini, & Semiramidis, anni, II. milia

milia XI. A diluuio quippe anni, II. milia DCCCC XXI. Ab Adam vero V. milia C. XXIX. Secũdum Geneſeos igitur ſcripturam, & Aphricani ſupputationẽ, amplius inueniuntur anni CXXVIII. Hanc igitur annorum ſeriem a protolaſto ſcilicet, vſq. ad domini aduentum, in ſingulis pro vt potuimus regnis ex celebrioribus factis, enarrare curauimus. Nunc autem cum poſt immenſos pelagi fluctus, Silleos tandem euaſimus latratus, & optata ſtatione potiti, poſt longæuas ſeculorum tenebras ad lucem venimus veram: qua reſperſi in domini Chriſti aduentu, librorum finem fecimus.

Tomi Prioris Libri Septimi Finis.

IN TOMVM SECVNDVM AD AVGVSTAM IVDITH AVthoris præfatio.

DOmina Auguſtarum feliciſſima Iudith, dum in humanis, quo altius adcreſcas, non inuenitur rebus: quia ſi de viro agitur, quis nobilior imperatorum, aut ſapientior in diuinis, ſeculariumve diſciplinis, Ludouico Cæſare inuicto: nec mirum talem protuliſſe excellentiſſimo Auguſto ſeculo ſobolẽ Carolo. Si autem de vetuſtate corporis, vt abſque adulationis fuco proferam quod verum eſt: pulchritudine ſuperas omnes, quas viſus vel auditus noſtræ paruitatis comperit reginas. Sin autem de

prole, nõne mundi gloria & hominum delectatio Carolus, qui elegantia corporis ac moribus optimis, ſeu agili prudentiæ ſtudio immaturã vincendo propriam ſuperat ętatem: vt videatur auus eius non obiſſe, ſed potius deterſa caligine ſomni nouum illuſtrare orbem: ſiquidẽ in nepote immortale ipſius ingenium vna cum nomine decor & virtus ſplendeant. Quam ob rem, dum in temporalibus nihil deſit rebus, vt augmento careas: ſtudio ſapientiæ dilataris, vt excellentior retro ſeculis imperatricibus reperiaris. Igitur indita a Deo tibi ſapientia, & naturalis ingenij ſcientia, attonitum me reddit inter cæteros auditores: Quoniam in diuinis & liberalibus ſtudiis, vt tuæ eruditionis cognoui facundiam, obſtupui, ſtatimque deliberare mecum cœpi, quodnam munuſculum meo labore congeſtũ, tuæ offerrem Almitatis flagrantiæ. Igitur ab Octauiano Auguſto & domini natiuitate Saluatoris noſtri ſecundum aggreſſus ſum ſcribẽdo opus, quod peregi vſque ad regna Francorum & Longobardorum, deficientibus Romanorum imperatoribus ſeu iudicibus ab Italia & Gallis, Gottorum quoque regibus, qui ſucceſſerant, ab eis etiam depulſis. Quod videlicet op⁹, quinque diſtrinxi in libros. In his enim velut in ſpeculo, per tuæ ſanctiſſime deuotionis animonitionem atque iuſſionem, dominus meus Carolus glorioſiſſimus tuæ filius excellẽtiæ, inſpicere quid agẽdum, vel quid vitandũ ſit, poterit. Decet enim dominam te venerabilem vnicum erudire filium, noſtrę iucũditatis & noui ſeculi regem, & memorem eſſe Berſabeæ, quæ Ididam priſcorũ erudiuit ſapien-

ſapientiſſimum ſeculorum regem, vt idem de ſe ait: Nam & ego filius fui patris mei tenellus, & vnigenitus coram matre mea, & docebat me atq; dicebat: Suſcipiat verba mea cor tuum, cuſtodi præcepta mea, & viues. Poſſide ſapiẽtiam, poſſide prudentiam, ne obliuiſcaris, neque declines à verbis oris mei, ne dimittas eam, & cuſtodiet te: dilige eam, & ſeruabit te, & c. Is autem prout de domini confidimus pietate, ſacris iuſſionibus tuis parebit, & inter cæteras maternæ dilectionis ammonitiones, hos libellos ſuæ non dedignabitur cõtradere memoriæ. Quibus imperatorũ geſtis, factorumq; triumphis, atque doctorum magnificentium doctrinis illuſtratus: cautius quid agendum ſit, ſiue ſubtilius inueniet, quid ſi vitãdum. Igitur hos codicillos tuæ dilectionis amor, mi domina ſemper Auguſta, ſcibere compulit, qui tuæ Almitatis & immortalis ſapientiæ iudicium expectãt. Quod ſi iudicando conſequantur laudem, tuæ reputabitur æternaliter memoriæ: quoniam ſacratiſſimum nomen tuum Iudith, iudicans, ſiue laudans interpretatur.

FRECVLPHI EPISCOPI

Lexouienſis

CHRONICORVM

Tomus Secundus

Continens a Octauiano Auguſto, & CHRISTI ſeruatoris noſtri natiuitate, vſque ad Francorum & Longobardorum regna, rerum geſtarum hiſtoriam

LIBER I.

Quot priores libri, diuerſorum regnorum hiſtorias contineant ab initio mundi vſque ad natiuitatem CHRISTI.

CAP. I.

IN prioribus libris domino ſuffragante, ex multorum opuſculis cum hagiographorum tum gentilium, non modico labore deſudans, decerpere curaui, quæcunque vtilia paruitati meæ ſunt viſa, & legentibus profutura: ſumens exordium a primo parente mortaliū propagatore. Tandem poſt multas ſeculorum tenebras, ad natiuitatem noui hominis peruenimus, domini ſcilicet IESV CHRISTI

ſti Dei & hominis filij. Vbi priorum finem decreui facere librorum, vt cum legalibus ceremoniis, & vmbris, atq; errorib⁹ priſtinis terminarẽtur.

De natiuitate CHRISTI *ab angelis & prophetis annuntiata, quæ ſextã mũdi ætatem conſecrauit.*

CAP. II.

IGitur iam Saluatore nato, eiuſque radiis remotis tenebris, illuſtrato mundo, alia terenda eſt via, nec de diuerſarum, vt prius, fatigabitur calamus gentium regnis ſcripturus: dum feritas atq; rabies ſingularum gentium immenſaque libido dominandi (vt in prioribus libando perſtrinxim⁹ libris) in vnius ditionis pariter omnia conciderũt regna. Et hoc non hominũ fortitudo vel prudẽtia ſed Dei omnipotentia, quod antea nuſquam fuerat, præparauit. Quod longe propheta præuidens, ait: Non leuabit gens contra gentem gladium, & quæ ſequuntur. Dignũ itaque erat, vt illo naſcẽte, qui vnus eſt Deus, in ſubſtantia patris & ſpiritus ſancti: ſub vnius cenſu totus ſubderetur mundus. Itaque hæc natiuitas celebrata eſt, prophetis prædicentibus, & angelis proclamantibus, gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominib⁹ bonę volũtatis: quando totus ſub vna pace mundus, mirabili modo & præcedentibus ſeculis inaudito quieſcebat. Quam videlicet natiuitatẽ & pacem, non ſolum diuini eloquij ſcripta, ſed etiam gentiliũ oracula longe prius prædixerũt, vt in Sibyllinis & cęterorum carminibus cõtinetur. Igitur poſtquam imperare cœpit Octauianus Cæſar, qui primus

monarchiam obtinuit mundi (quamuis auunculus eius Iulius Cæſar ante eum exiſteret potius metator imperij, quàm imperator) prope emenſo admodum anno quadrageſimoſecundo natus eſt dominus Chriſtus, verum mundo torpenti in tenebris a ſeculis ſeculorum terris afferẽs lucem. Ita enim factum eſt, vt cum Abraham ſanctus ſub Nino primo gentium rege, quadrageſimotertio natus ſit anno, cui dictę ſunt repromiſſiones, & ex cuius ſemine promiſſus fuerat Chriſtus: Chriſti autem natiuitas, ſub fine quadrageſimiſecundi conueniret, vt iam non ipſe in parte tertij anni, ſed in ipſo potius tertius annus oriretur. Qui etiam annus quantis, quam nouis, quamque inuſitatis bonis abundauerit: ſatis, etiam me non proferente, cõpertum haberi arbitror. Toto terrarum orbe vna pax omnium, non ceſſatione, ſed abolitione bellorum, clauſæ Iani Gemini portæ, extirpatis bellorum radicibus non repreſſis. Cenſus ille primus maximus, cum in hoc vnum Cæſaris nomen vniuerſa magna gẽtium creatura iurauit, ſimulque per communionem cenſus vnius ſocietatis effecta eſt. Igitur anno ab Vrbe condita D. CC. LII. natus eſt CHRISTVS, ſalutarem mundi afferens fidem, vere petra medio rerum poſita, vbi comminueretur qui offenderet, qui crederet ſaluaretur, vere ignis ardẽs, quem qui inſequitur, illuminatur: qui tentat exuritur. Ipſe eſt Chriſtus Chriſtianorum caput, ſaluator bonorum, malorum punitor, iudex omnium. Hic enim IESVS CHRISTVS filius Dei, ſextam mundi ætatem ſuo conſecrauit aduentu.

De

De Herode alienigenâ, ſub quo natus eſt Chriſtus, quod tunc prophetiæ impletæ ſunt, hanc natiuitatem prædicentes.

Cap. III.

IGitur vt in præcedentibus libris oſtendimus, depulſos eſſe a regno Iudæorum vel ducatu ex ſemine Iuda duces & principes, dum de ſumma rerum acriter contenderent, Herodes à Romanis conſtitutus eſt princeps alienigena, & nihil omnino pertinens ad Iudæos, qui Antipatri Aſcalonitę & matris Cypridis Arabicæ filius fuit. Is dum a Romanis ſuſcepit principatum Iudæorum, viciniam Chriſti natiuitatem deſignat, & ſacerdotium & regnũ Iudææ, quod prius per ſucceſſiones minorum tenebatur, eſſe deſtruendũ: iamque completam prophetiam eſſe, quę ita per Moſen loquitur: Nõ deficiet princeps ex Iuda, neque iudex de fœmoribus eius, donec veniat, cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium. In hoc loco etiam Chriſtus, quem Danielis ſcriptura præfatur, accepit finem. Nam vſque ad Herodem, Chriſti, id eſt, ſacerdotes, erant reges Iudæorum, qui imperare cœperunt ab inſtauratione templi, ſub Dario vſque ad Hircanum annis CCCC. LXXXIII. in medio tranſactis. Quos Daniel quoque ſignificat, dicens: Et ſciens & intelligens, ab initio ſermonis reſpondendi & ædificandi Hieruſalem, vſque ad Chriſti principatum hebdomadæ VII. & hebdomadæ LXII. quæ LXIX. hebdomadæ, faciunt annos CCCC. LXXXIII. in quibus Chriſti, id eſt, ſacerdotes, per vnctionem conſecrati,

regnauerunt vſque ad Hircanum. Quo extremō omnium a Parthis capto, Herodes Antipatri filius nihil ad ſe pertinentem Iudæam a Cæſare & ſenatu accepit principatum, filiique eius poſt eum regnauerunt, vſque ad nouiſſimam Hieroſolymorum captiuitatem, nequaquam ex ſucceſſione ſacerdotalis generis pontificibus conſtitutus, neq. perpetuitate vitæ ſecundum legem Moſi ſeruientibus Deo. Ignobiles vero quidā, & alio tempore alij, & nonnulli vnius anni, ſiue modico amplius, a Romanis imperatoribus ſacerdotium emebant. Quæ omnia etiā Daniel propheta vaticinatur, ita dicens: Et poſt hebdomadas VII. & LXII. interibit Chriſma, & iudicium non erit in eo, & templum & ſanctum corrumpet populus, duce veniente.

De Octauiano, qui non ſe permittebat dominum appellari, & qualem vitam duxerit, vel quo fine præuentus ſit. CAP. IV.

IGitur Octauianus, qui imperatorū omniū primus monarchiam obtinuit mundi (vt præmiſimus) non paſſus eſt quidem, neq. auſus ſaltem a propriis liberis dominū ſe nominari: quāto magis ab extraneis, quia eo imperāte, verus dominus totius generis humani inter homines natus eſt. Nā cū eodē ſpectāte ludos, pronuntiatū eſſet in Mimo: O dominū æquum & bonū, vniuerſiq. quaſi de ipſo dictū eſſet, exultanter approbauiſſent, ſtatim quidem manu, vultuq. indecoras adulationes repreſſit: & ſequēti die grauiſſimo corripuit edicto, dominumq. ſe poſthac appellari, ne a liberis quidem aut nepotibus ſuis, vel ſerio vel ioco permiſit.

miſit. Attamen paucis expediam dictis, quo genere ortus, qualemve duxerit vitam, quo fine præuentus, qui portis Iani clauſis, Rempublicã, quam bello quæſierat, pace nutriuerat, amplificare ſtudens. Hic autẽ patre Octauiano ſenatore genitus, maternũ genus ab ÆNEA, per Iuliam familiam ſortitus: Adoptione vero C. Cæſaris maioris ſui auunculi, C. Cæſar dictus: deinde ob victoriã Auguſtus cognominatus eſt. Iſte in imperio poſitus: tribunitiam poteſtatem per ſe exercuit. Regionẽ Ægypti inundatione Nili acceſſu difficilem, inuiamque paludibus in prouinciæ formã redegit. Quam vt annonã vrbis copioſam efficeret, foſſas incuria vetuſtatis limo clauſas, labore militũ patefecit. Huius tempore ex Ægypto vrbi annua ducenties centena milia frumenti inferebantur. Iſte Cãtabros & Aquitanos, Rhetos, Vindelicos, Dalmatas prouincias numero populo Romano coniunxit: Sueuos, Cattoſque deleuit. Sigambros in Galliam trãſtulit, Pannonios ſtipendiariis adiecit. Getharũ populos, Baſternaſque laceſſitos bellis, ad concordiam cõpulit. Huic Perſæ obſides obtulerunt, creandique regis arbitrium permiſerũt. Ad hunc Indi, Scythæ, Garamantes, Aethiopes, legatos cum donis miſerunt. Adeo denique turbas bella ſimultantes execratus eſt: vt niſi iuſtis de cauſis, nunquam genti cuiquam bellum indixerit. Iactantiſque eſſe ingenij & leuiſſimi dicebat, ardorem triumphandi: & ob lauream coronam, id eſt, folia infructuoſa, in diſcrimen per incertos euentus certaminum, ſecuritatem ciuium præcipitare: Neque imperatori bono quicquam minus

quam temeritatem congruere: ſatis celeriter fieri, quicquid commode gereretur: armaque niſi maioris emolumenti ſpe, nequaquam mouenda eſſe: ne compendio tenui iactura graui petita victoria ſimilis ſit hamo aureo piſcantibus, cuius abrupti, amiſſique detrimentum, nullo capturæ lucro penſari poteſt. Denique erga ciues clementiſſime verſatus eſt: in amicos fidus extitit. Quorum præcipui erant ob taciturnitatem Mecœnas, ob patientiam laboris, modeſtiamque Agrippa. Diligebat præterea VERGILIVM: rarus quidem ad recipiendas amicitias, ad retinendas conſtantiſſimus. Liberalibus ſtudiis, præſertim eloquentiæ in tantũ incumbens, vt nullus ne in procinctu quidem, laberetur dies, quin legeret, ſcriberet, declamaret. Leges alias nouas, alias correctas protulit ſuo nomine. Auxit, ornauitque ROMAM ædificiis multis, iſto glorians dicto: VRBEM LATERICIAM REPPERI, RELINQVO MARMOREAM. Fuit, inquit, gratus ciuilis animi & lepidi: corpore toto pulcher, ſed oculis magis. Quorum aciem clariſſimorum ſyderum modo vibrans, libenter accipiebat cedi ab intendentibus, tanquam ſolis radiis aſpectui ſuo: A cuius facie dum quidam miles oculos auerteret, & interrogaretur ab eo cur ita faceret, reſpondit: Quia fulmen oculorum tuorũ ferre non poſſum. Nec tamen vir tantus vitiis caruit, dum cupiditati dominanti ac libidini deſeruiuit, eiectaque vxore propria Scribonia nomine, Liuiam, quaſi eius viro ſibi eam tradente, matrimonio ſociauit. Quam tanto dilexit amore, vt eiuſ-

vt eiuſdem filios, Tyberium & Druſum ſuos priuignos, propria prole eiecta, adoptaret in filios. Ex quibus Tyberium ſucceſſorem imperij deſignauit. Imperauit annis quinquaginta ſex, duodecim cum Antonio, quadraginta vero & quatuor ſolus. Qui certe nunquam aut Reipublicę potentiam ad ſe traxiſſet, aut tam diu ea potiretur: niſi pro cauſa natiuitatis domini hoc fieret. Qui poſt mortem quantis honoribus à ſenatu eſt ſublimatus, enarrare longum eſt. Hic enim ſingularem (vt diximus) primus obtinuit principatum, & poſteris eandem imperij poteſtatem, cum ſuo nomine Auguſti dereliquit. Qui circa finem vitæ, Iudæis non ferentibus ferocitatem Archelai filij Herodis, qui poſt eum annis nouem in Iudæa regnauerat, ſed vltro accuſantibus, Auguſtus apud Viennam vrbem Galliæ, eundem Archelaum relegauit, & ad minuendam Iudaici regni potentiã, inſolentiamque domandam, quatuor fratres eius pro eo ſunt Tetrarchæ creati, Herodes, Antipater, Liſias & Philippus. Quorum Philippus & Herodes, qui Antipas prius nuncupatur, etiam viuente Archelao, Tetrarchæ fuerant ordinati.

Tyberio imperante, Iohannes prædicat & baptizat dominus IESVS *prædicando & miracula faciẽdo ad paßionem venit.* CAP. V

TYberius priuignus Auguſti, imperauit annis viginti quatuor. Huius anno duodecimo Pilatus procuraturus Iudæam, dirigitur Hieroſolymam. Herodes ergo Tetrarcha, qui Iudæorum principatum tenuit annis vigintiquatuor,

in honore Tyberij & matris eius Liuiæ, Tyberiadem condidit, & Libiadem. Itaque anno duodecimo imperij Tyberij, Iohannes filius Zachariæ, in deſerto iuxta Iordanis fluenta prædicās, Chriſtum filium Dei in medio eorum adeſſe teſtatur. Ipſe quoque dominus Ieſus Chriſtus hinc in populos ſalutarem viam annuntiat: ſignis atque virtutibus vera comprobans eſſe, quæ diceret. Miracula quæ in Euangeliis ſcripta ſunt, facit Ieſus Chriſtus filius Dei, diſcipulos ſuos diuinis imbuēs ſacramentis, vt vniuerſis gentibus conuerſionem ad Deum nuntient, imperat. Ieſus Chriſtus ſecūdum prophetias, quæ de eo fuerant prælocutæ, ad paſſionem venit, anno Tyberij, decimooctauo.

De terræmotu, & tenebris, quæ in paſſione domini contigerunt, quid ſcriptores gentilium ſenſerint, ſeu Joſephus Hiſtoriographus. CAP. VI.

QVo tempore etiam in aliis ethnicorum cōmētariis, hæc ad verbum ſcripta reperimus: Solis facta defectio, Bythinia terræmotu concuſſa, in vrbe Nicæa ædes plurimæ corruerunt: quæ omnia his congruunt, quæ in paſſione Saluatoris acciderant. Scribit vero ſuper his & Flegon, qui Olympiadarum egregius ſupputator eſt, in XIII. libro ita dicens: Quarto autem anno C C. I'I. Olympiadis, magnia & excellens, inter omnes, quæ ante eam acciderant, defectio ſolis facta diei hora ſexta, ſol in totum obſcuratus, tetraque nox ſubito obducta terris eſt, & ſicut dictum eſt:

Impiaque æternam timuerunt ſecula noctem:

Vſque-

Vſqueadeo auté, neque lunã lumini ſolis, neque nubes obſtitiſſe manifeſtum eſt, vt XIIII. ea die luna, tota cœli regione interiecta, lõgiſſime a cõſpectu ſolis affuiſſe, & ſtellas tunc diurnis horis, vel potius in illa horrenda nocte toto cœlo fulſiſſe, referatur. Et, vt ſupra meminimus, terræ motus in Bythinia Nicenæ vrbis, multas ædes ſubuertit, ac reliquis Aſiæ ciuitatibus ab imperatore eo terræmotu dirutis, tributa dimiſſa ſunt. Hęc ſupradictus vir. Argumentum autem huius rei, quod Saluator iſto anno paſſus ſit, Euangelium præbet Iohannis, in quo ſcribitur: Poſt XV. annum Tyberij Cæſaris, III. annis dominum prędicaſſe. Ioſephus etiam vernaculus Iudæorum ſcriptor, circa hæc tẽpora, die Pentecoſtes ſacerdotes primum commotionem locorum, & quoſdam ſonitus ſenſiſſé teſtatur. Deinde ex adyto templi repentinam ſubito erupiſſe vocem, dicentium. Tranſmigremus ex his ſedibus. Scribit autem ſupradictus vir, quod eodem anno Pilatus præſes ſecreto noctis imagines Cæſaris in templo ſtatuerit: & hæc prima ſeditionis & turbarũ Iudæis cauſa extiterit. Ex hoc loco conſiderandum, quantæ deinceps calamitates Iudæorum gentem oppreſſerint. Pilatus poſt ſupradictã ſeditionem, quæ ob Cæſaris imagines fuerat concitata, ſacrũ theſaurũ (quem Corbanan Iudæi vocãt) in aquęductũ Hieroſolymorum expẽdẽs, ſecũdæ ſeditioni præbuit ſemina. Seianus præfectus Tyberij, qui apud eũ plurimũ poterat, inſtãtiſſime cohortatur, vt gentẽ Iudæorũ deleat, vt Philo meminit in libro legationis II. Tyberius ſiquidem iuuentutem eorum per ſpeciẽ ſacramẽti

in prouincias grauioris cœli relegauit: reliquos gentis eiuſdem vel ſimilia ſectantes vrbe ſubmouit, ſub pœna perpetuæ ſeruitutis, niſi obtemperaſſent.

De ordinatione Iacobi, & VII. diaconorum. Simul etiam de conuerſione Abgari regis per Thaddaũ.

CAP. VII.

IGitur eo tẽpore prædicaturi per Iudææ regiones apoſtoli poſt Chriſti aſcenſionem Iacobũ fratrẽ domini Hieroſolymis ordinant epiſcopũ. Ordinant et & VII. diaconos: & lapidato Stephano, eccleſia per regiones Iudææ & Samariæ diſpergitur. Eniniuero de his plenius ſcribere libet. Primus igitur in apoſtolorum numero pro Iuda proditore, Mathias ſorte aſciſcitur, qui erat vnus ex diſcipulis domini. Ordinãtur aũt & diaconi VII. numero per orationes & manus impoſitionem apoſtolorũ: miniſterij viduarum gratia. In quibus Stephanus qui & primus poſt Chriſtum lapidatur ab his qui & dominũ occiderunt, per quod nominis ſui Stephano corona donatur a Chriſto. Tum deinde Iacobũ, qui dicebatur frater domini, hunc inquã ipſum Iacobũ, qui & Iuſtus cognominatus eſt ab antiquis, virtutũ merito & inſignis vitæ priuilegio primũ hiſtoriæ tradiderunt ſuſcepiſſe eccleſiæ quæ in Hieroſolymis eſt ſedẽ: ſicut Clemẽs in VI. diſpoſitionũ libro aſſerit dicens. Petrus enim inquit & Iacobus & Iohãnes, poſt aſſumptionẽ Saluatoris quãuis ab ipſo fuerint omnibus pene prælati, ſibi tamen nõ vendicant primatus gloriã, ſed Iacobũ qui dicebatur Iuſtus, apoſtolorum epiſcopũ ſtatuunt. Idẽq. inſe in VII. eiuſdẽ operis libro

libro, addit de ipſo etiã hæc: Iacobo, inquit, qui dicebatur iuſtus, & Iohanni & Petro, poſt reſurrectionẽ dominũ omnẽ ſcientiã tradidit, & ipſi cæteris apoſtolis. Qui apoſtoli illis LXX. diſcipulis tradiderũt, ex quibus vnus erat & Barnabas. Duos autẽ fuiſſe Iacobos conſtat: vnũ hunc iuſtũ, qui de pinna tẽpli deiectus, fullõis vecte percuſſus eſt & morti traditus. Alius autem eſt ille, qui ab Herode capite cæſus eſt. Huius ergo Iuſti Iacobi, etiam Paulus meminit, cũ ſcribit. Aliũ aũt, inquit apoſtolorũ vidi neminẽ, niſi Iacobũ fratrẽ domini. In hoc ergo tẽpore ẽt Thaddæus, ſecundũ domini præceptũ ad regẽ Agarũ miſſus, ipſum quidẽ ęgritudine morbi corporalis abſoluit: vniuerſam vero ciuitatẽ Edeſſenorũ, Chriſto dño fideli ſatis crudelitate ſociauit, ita vt in hodiernum ciuitas illa, quippe ipſius domini & ſaluatoris noſtri meruit ſcripta ſuſcipere, velut ſpeciali quadã Chriſto deuotione dicata ſit. De his etiam latius ſcribere ſtatui. Euſebius in I. libro Hiſtoriæ Eccleſi. dicit: Denique poſt reſurrexionem atque aſcẽſionem domini ad cœlos, Thomas apoſtolus ex commonitione diuina, Thaddæũ quẽdam vnũ ex LXX. diſcipulis ad Edeſſenam ciuitatem euangeliſtam & prędicatorem verbi Dei mittit, ſimul & quæ a domino promiſſa fuerant, impleturum. Hæc in archiuo publico Edeſſenæ ciuitatis, in qua tunc ſupradictus Abgarus regnauit, ita deſcripta repperimus, in his chartis, quæ geſta regis Abgari ſeruata antiquitus continebant. Et vt euidens dictorũ veritas fiat, ipſarum exẽplaria epiſtolarũ ab Abgaro ad ſaluatorem. & ſaluatoris ad eundem regem,

& qualiter hæc geſta ſint,pleniter in I.libro Euſebij Eccleſiaſticæ hiſtorię cōtinentur.

De perſecutione prima eccleſiæ, qua occaſione verbum Dei ad gentes peruenit. Ex quibus Aethiopia illud primum ſuſcepit.

CAP. VIII.

INterea perſecutio prima aduerſum eccleſiam dei,quę erat Hieroſolymis,ſub primo martyre Stephano,omnes diſcipulos,exceptis XI.per vniuerſam Iudæam Samariamque diſperſit,ſeu potius,vt ſancta ſcriptura indicat, ſeminauit.Ex quibus nonnulli ad Phœnicem vſque & Cyprum atque Antiochiam deuenerunt. Qui gentibus quidem credere myſterium fidęi nondum audebant, Iudæis tamen prædicabant. Interea Paulus adhuc vaſtabat eccleſiam, ingrediens domos,& pertrahēs viros ac mulieres, tradebat in carcerem. Sed Philippus,qui erat vnus de ſeptem cum Stephano diaconis ordinatus, deſcendit Samariam virtute domini repletus,& prædicat primus verbum Dei Samaritanæ genti.In quo tanta erat diuinæ gratiæ efficatia, vt etiam Simonem magum ſuis prædicationibus cōſternaret. Qui per idem tempus celebris famæ apud Samaritanorum populos habebatur,ita vt virtus Dei magna eſſe putaretur. Sed is cum vidiſſet ſigna & miracula,quæ a Philippo per diuinæ gratiæ poteſtatem fiebant, obſtupefactus & territus ceſſit: credere ſe in Chriſtum, vſquequo etiam baptiſmum acciperet, ſimulauit. Verum per ſingulos dies augeſcēte prædicatione verbi

verbi diuini, per Dei prouidentiam ex Aethiopiæ regionibus adeſt quidam, tanquam vota in Hieroſolymis redditurus, reginæ gentis illius præpoſitus. Moris quippe eſt illi nationi, etiam nunc à fœminis regi. Huic Philippus reſponſis ſancti ſpiritus iuſſus, primo ex omnibus gentibus myſterium fidei, & ſacramentum baptiſmi tradidit, & velut quaſdam cum Deo primitias omnium conſecrat nationum. Hunc opinio tenet ad patriam terram regreſſum, ſcientiam Dei ſummi & ſalutare domini noſtri indigenis gentibus, ſicut ſibi traditum fuerat, prædicaſſe. In quo rebus ipſis completa eſt per eũ prophetia quæ dicit: Aethiopia perueniet manus eius Deo. Dum hæc ita agũtur: Paulus vas electionis non ex hominibus neq; per hominem, ſed per reuelationẽ domini noſtri Ieſu Chriſti, & Dei patris, qui eũ ſuſcitauit a mortuis in apoſtolatũ vocatur: cœleſti ad ſe voce delata.

Qualiter Pilatus Tyberio & Senatui reſurrexionẽ domini, & miracula eius & ꝙ Deus eſſet nũciauit.

Cap. IX.

INterea cum per omnem iam locum de reſurrexione & mirabilibus domini noſtri Ieſu Chriſti & de aſcẽſione eius ad cœlum felix fama loqueretur, ac per omnium aures beati huius rumoris volueretur opinio, & quoniã antiqui moris erat apud Romanos, vt prouinciarũ iudices ſiquid forte noui in his, quas gerebant prouinciis, accidiſſet, id vel principi vel Senatui nuntiarent, quo nihil ex his quæ gerebantur, ignorare ali-

quid viderentur, de reſurrectione a mortuis domini & ſaluatoris noſtri IESV CHRISTI, quæ iam in omnem locum fuerat peruulgata, Pilatus Tyberio principi refert, ſed & de cęteris mirabilibus eius, & vt poſt mortem cum reſurrexiſſet, a quāplurimis iam Deus eſſe crederetur. Tyberius quæ compererat, retulit ad Senatum Senatus autem ſpreuiſſe dicitur, pro eo quod non prius ſibi huius rei indicium fuerit delatum, ſed authoritatem ſuam præuenerit vulgi ſententia. Lex etenim erat antiquitus deſignata, nequis apud Romanos Deus haberetur, niſi Senatus decreto & ſententia confirmatus. Porro autem pro vero hoc erat quod agebatur: ne diuina virtus humanis putaretur aſſertoribus indigere. Cumque ſecundum ea, quę ſupra diximus, rennuiſſet Senatus, Tyberius tamen tenuit ſentētiam ſuam, ne quid aduerſum doctrinā Chriſti cōtrarium moliretur, cōminatus periculū mortis accuſatoribus Chriſtianorū Hęc Tertullianus. Quod profecto diuina prouidentia ita tūc Cęſaris ſenſibus ingeſſit, vt abſq; vllo obſtaculo in ipſis dumtaxat initiis Euangelij ſermo vſquequaque percurreret. Vnde & factum eſt, vt repente quaſi cœlitus lumen oſtenſum, aut radius quidā ſolis erumpens, totum orbem claritate ſuperni luminis illuſtraret, vt compleretur & illa prophetia, quæ dixerat: In omnem terram exiuit ſonus eorum, euangeliſtarum dumtaxat & apoſtolorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Ex quo & per omnes ciuitates ac vicos immētę multitudines, velut meſſium tēpore frumēta ad areas, ita ad eccleſiam populi congregabantur.

De vi-

De vita & actibus Tyberij. Et qualiter in Antiochia eccleſia Chriſti tum mirabiliter floruit. Vbi & primũ Chriſtiani nuncupati ſunt, & cætera, quæ ea tempeſtate contigerunt.

CAP. X.

IGitur Tyberius Cęſar, ſub quo geſta ſunt, quę præmiſimus, ſatis prudẽs in armis, ſatiſque fortunatus ante ſumptum imperium ſub Auguſto fuit. Inerat ei ſcientia literarũ multa: eloquio clarior, ſed ingenio peſſimo atque inſidioſo, ſimulans ea ſe velle, quæ nollet, his quaſi infenſus, quibus cõſultum cupiebat: his vero quos oderat, quaſi beneuolus apparens: repentinis reſponſionibus aut conſiliis melior, quam meditatis. Hic iam imperator per ſemetipſum nulla bella geſſit, ſed tamen aliquantis in locis, pręcognitos cito gentium tumores per legatos compreſſit. Sane quarto imperij eius anno, Germanicus Druſi filius Caligulæ pater de Germanis, ad quos ab Auguſto ſene miſſus fuerat, triumphauit. Ipſe autem Tyberius plurimã imperij ſui parte, cũ magna & graui modeſtia Reipublicæ præfuit: adeo, vt quibuſdã pręſidibus augenda prouinciis tributa ſuadentibus ſcripſerit, boni paſtoris eſſe tondere pecus, non deglubere. Itaque paulatim immutata eſt illa Tyberij Cæſaris laudatiſſima modeſtia in pœnam cõtradictoris ſenatus, atque ex mãſuetiſſimo principe, ſæuiſſima beſtia exarſit. Nam plurimos ſenatorum proſcripſit, & ad mortẽ coegit: xx. ſibi patricios viros conſilij cauſa legerat, horũ vix II. incolumes reliquit: cęteros diuerſis cauſis necauit.

Seianũ præfectum ſuum res nouas molientem interfecit: merito, quia obſtinatiſſime religioni Chriſtianorum contradixit. Filios ſuos Druſum & Germanorum quorum Druſus naturalis, Germanicus adoptiuus erat, manifeſtis veneni ſignis perdidit: filios Germanici filij ſui interfecit. Referre ſingulatim facta eius horret, pudetque. Tanta libidinis & crudelitatis rabie efferbuit: vt qui ſpreuerãt Chriſto rege ſaluari, rege Cæſare punirentur. Quo etiam imperante, Agrippa cognomento Herodes, filius Ariſtoboli, filij Herodis regis, accuſator Herodis Tetrarchæ Romã profectus a Tyberio in vincula coniicitur: vbi plurimos ſibi aſciuit ad amicitiam, & maxime Germanici filium G. Hoc etiam tempore paſſim per omnes gentilium populos profuſius cum effunderetur diuina dignatio: primus apud Cæſaream Paleſtinæ vrbem Cornelius cum omni domo ſua ad fidem Chriſti, Petro miniſtrante perducitur. Iam inde quam plurimi & alij ex gentibus apud Antiochiam ad fidem veniunt eorum prædicatio ne pertracti, quos proditione aduerſus Stephanũ cõmota, diſſeminatos eſſe per omnẽ locũ ſuperius edocuimus: per quos & apud Antiochia florẽtiſſima congregatur eccleſia. In qua erãt etiã prophetici ordinis viri quam plurimi, cum quibus & Barnabas & Paulus, quibus omnibus pariter in gratia Dei & vnanimitate degentibus, ibi primũ diſcipuli e perhenni fonte ſumpto vocabulo, appellati ſunt Chriſtiani. Quibus diebus Ouidius poeta in exilio diem obiit. Qui ab Auguſto ſene dãnatus fuerat, propter libros amatoriæ artis quos com-

cōpo ſuerat. Liuius hiſtoriographus Patauij moritur. Philippus Tetrarchę Pene idem, in qua plurimas, ędes cōſtruxerat, Cęſareā Philippi vocauit: & Iuliam aliā ciuitatem. Igitur Tyberius multos reges aduócauit per blāditias, quos nunquam ad propria remiſit. Ex quibus & Archelaum Cappadocum, cuius regno in prouinciam verſo, Mazacham nobiliſſimam ciuitatem, Cæſaream appellari iuſſit. Multos etiam ſenatorum & equitum Romanorum interfecit, demum & ipſe in Campania moritur.

De Philone, qui Gaij laudibus Eccleſiam exornauit. Et quanta Iudæi mala ſub eodē principe ſunt perpeſſi ob vindictam crucis.

Cap. XI.

POſt Tyberium. G. Caligula imperium ſuſcepit. Qui continuo Iudæorum principatum tradidit Agrippæ, qui & Herodes vocabatur: liberans eum de vinculis, & dedit Philippi ac Lyſanię tetrarchias. Ipſum vero Herodem, qui vel Iohannis necis author extiterat, vel in paſſione domini interfuerat, multis excruciatum modis, æterno damnat exilio, ſicut Ioſephus ſcribit. Huius temporibus Philo inſigniſſimus ſcriptorum florebat: qui non ſolum in noſtra verum & in Græcorum philoſophia primus inter primos habebatur, Hic autem genere quidem a proauis Hebræis: apud Alexandriam vero omnibus claris & nobilibus viris, clarior ac nobilior erat. In diuinis autem legibus, & patriis inſtitutis quantus qualiſque

fuerit,ex his quę nobis librorum ſuorum tradidit monumentis,omnibus clarum eſt. Quis enim digne valeat explicare,quanta ei in liberalibus literis fuerit inſtitutio, quanta in philoſophicis,quãtuſq; maxime in Platonicis & Pythagoricis fuerit diſciplinis, vt omnes qui ſecum floruerant,pene & qui præceſſerant, ſuperaret. Hic igitur ipſe temporibus Gaij quanta Iudæis acciderint mala, IV. voluminibus exponit : ſed & de eiuſdem Gaij mentis inſania commemorat,quod intantum ſuperbiæ elatus ſit, vt Deum ſe voluerit appellari. In ipſis autem vbi de Iudæorum cladibus refert, ſuam quoque legationem, quam pro contribulibus ſuis Iudæis detulit ad vrbem Romam,deſcribit, & quod perorans apud Gaium pro patriis legibus, nihil amplius quã irriſionem retulerit domum, imo & pene periculum mortis incurrerit. Sed & Ioſephus meminit horum,in XVIII.libro Antiquitatum. Inter cætera dicit, ilico e conſpectu Gaij cum iniuria eſſe eiectum. Egreſſus autem Philo,ait ad Iudæos, qui ſibi aſtabant:Bono animo nos eſſe oportet,quibus iratus eſt Gaius,quia neceſſe eſt adeſſe diuinum, vbi humanum ceſſat auxilium.Euidenter enim in Iudæos diuinam pro piaculis, quæ aduerſum Chriſtum auſu nefario commiſerant,manifeſtat vltionem. Ipſum enim Philonem, cum ſecunda vice veniſſet Romam, legationem gentis ſuæ ad Claudium deferens, in eadem vrbe locutum eſſe cum Petro apoſtolo, eiuſque habuiſſe amicitias tradunt : & ob hanc cauſam eccleſiam Marci diſcipuli Petri apud Alexandriam ornaſſe laudibus ſuis. Qui etiam librũ de

conuerſatione & vita noſtrorum ſcribit. Vbi non ſolum in Alexandria, ſed in multis quoque prouinciis eſſe memorans huius ſectæ, tam viros, quã & mulieres & habitacula eorum, dicens monaſteria. Ex quo apparet talem primo credentium Chriſto fuiſſe eccleſiam, quales nunc monachi imitantur & cupiunt: vt nihil cuiquam proprium ſit, nullus inter eos diues, nullus pauper: patrimonia egentibus diuidũtur: orationi vacãtes & pſalmis, doctrinæ quoque & continentiæ. Tales eos aſſeruit quales & Lucas refert, primum Hieroſolymę fuiſſe credentes. Igitur Iudæos pro commiſſo ſcelere in Saluatorem vltio diuina damnabát, vt idem author atque Ioſephus ſuis tradunt hiſtoriis. oſtendens quidem euidẽtibus verbis, quod ex admiſſi ſacrilegij tempore nunquã ab eis ſeditionũ furor, nunquã bella morteſque ceſſauerunt. vſquequo vltimũ & exitiale malum, temporibus Veſpaſiani eos obſidioni incluſit. Primũ ſub Tyberio, de quo in paſſione domini clamabãt: Non habemus regem niſi Cæſarem: quãtas pertulerint clades, partim vt ſupradicti produnt ſcriptores, q̃a impoſſibile erat omnia eorũ a prædicto tempore ſcribere, quæ eis acciderãt inſtãtiſſime mala: dum verſi in ſeditionem propter pecunias ex ſacrario, quod corbanan vocãt, in aquæductũ a Pilato expẽſas: quib. modis afflicti atq. cõtriti ſint, nec non noctu Pilatus imagines Cæſaris velatas inferri Hieroſolymã iubet, ac ſtatui. Quod vbi dies exortus eſt, magnã perturbationẽ Iudæorũ populis excitauit: ſtupentibus & perturbatis ad nouã faciẽ rerũ. Cõiiciebant, nãq. ex hoc, quod ſpernerentur

& conculcarentur iam leges ſuæ, & omnia inſtituta maiorum: quibus nihil tale haberi intra mœnia vrbis illius fas erat. Sed hoc eſt nimirũ, in quo eos impiæ profeſſionis ſuæ, velox vindicta damnauit. Igitur Gaius ſupra omne genus hominum, Iudæos habebat exoſos. Qui ſpeciali quadam ſæuitia loca eorum, quæ in diuinis habentur ſupplicationibus conſecrata, incipiens ab Alexandria, diripi & contra religionem moreſque gentis profanari iubet: ſtatuis ſuis & ſignis ea atq. imaginibus replens. Templum quoque ſanctæ ciuitatis, quod ſolum manebat totius profanæ contagionis intactum, & maioribus perdurauerat aſylũ cõmutare in templũ proprij nominis auſus eſt: vt ædis Iouis nobiliſſimi Dei noui Gaij vocaretur. Sed & alias innumeras clades & vltra omnes tragicos luctus, apud Alexandriam Iudæis irrogatas eſſe ſub Gaio, inſuper toto orbe Romano, ſicut Philo ſcribit, & Ioſephus in ſynagogis Iudæorum, ſtatuæ & imagines & aræ Gaij Cæſaris conſecratæ.

De Herode & Pilato qui iuſtas luerũt pœnas, ac de nefariis actibus Gaij Caligulæ. Cap. XII.

Herodes Tetrarcha, & ipſe Gaij amicitiam petens, cogente Herodiade Romam venit. Sed accuſatus ab Agrippa, etiam tetrarchiam perdidit: fugienſque in Hiſpaniam cum Herodiade mœrore periit. Sed & Pilatus qui in Saluatorem iniqui iudicij functus officio eſt: iiſdem temporibus Gaij, tantis ac talibus malorum cladibus excruciatus eſt, vt propria ſe manu tranſuerberaſſe, & nefariam vitam vi abieciſſe referatur. Nec enim

nim poterat tanti piaculi miniſter impunitus euadere, ſicut in hiſtoriis Græcorum reperimus: eorum dumtaxat qui Olympiadas ſcribunt, & annales rerum geſtarum libros, ad poſteritatis memoriam condunt. Gaius autem cognomento Caligula, imperauit annos IIII. qui ante principatum omnibus charus acceptuſque fuit: in principatu vero talis, vt non immerito vulgaretur, atrociorem illo dominum non fuiſſe. Denique tres ſorores ſuas ſtupro maculauit: ac deinde exilio inſularum condemnauit. Itaque in palatio matronas nobiles publicæ libidini ſubiecit: primus Cæſarũ diademate impoſito, dominũ ſe iuſſit appellari, & vt Deũ coli. Hic etiã Memmij Reguli vxorẽ duxit, impellens eum, vt ſe eſſe vxoris ſuæ patrem ſcriberet, & patrimonia ſua ei traderet. Hinc omnes exules iuſſit interfici, plurimoſque nobilium Romanorũ: ſed non vt voluit, fertur enim exclamaſſe: Vtinã populus Romanus vnam ceruicem habuiſſet. Ipſe autem a protectoribus ſuis in palatio occiſus eſt, anno ætatis XXIX.

De aduentu beati Petri Romam ſub Claudio, & de geſtis eiuſdem Claudij. Et quæ eo imperante geſta ſint. Cap. XII.

Claudius Titus, Druſi fratris Tiberij filius, patruus Caligulæ, imperauit annis minus XIIII. In cuius regni exordio, Petrus apoſtolus domini noſtri Iesv Christi Romam venit, ibique XXV. annis cathedram tenuit epiſcopalem: & ſalutarem cunctis credentibus fidem fi-

deli verbo docuit,potentiſſimiſque virtutibus approbauit atque ex hinc Chriſtianorum plurimi Romæ eſſe cœperunt.Senſit hoc fidei ſuæ Roma beneficium.Nam cum interfecto Caligula,multi de abrogando imperio, ac Republica in antiquum ordinem reſtituenda, delendamque penitus Cæſarum vniuerſam familiam Senatus & cõſules decreuiſſent. Claudius mox vt confirmauit imperium, magna atque adhuc Romæ incognita vſus clementia, ne in tantum nobilium multitudinem vltio ſæuiret; omnibus indulſit, quicquid in ſemet, vel ſuos mali ſenatus vel conſules feciſſent,vel facere ſanxiſſent. Accidit etiam eodem tempore præſentis gratiæ Dei grande miraculum.Siquidem F.Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus,bellum Ciuile molitus,legiones multas fortiſſimaſque ad ſacramenti mutationem pellexerat. Itaque die dato vt in vnum vndique ad nouum imperatorem conueniretur, neque aquilæ ordinari, neque conuelli quoquomodo ſigna moueriue potuerunt. Exercitus tanta & tam inuſitata miraculi fide motus, & conuerſus in pœnitentiam:Scribonianum quinta ſtatim die deſtitutum interfecit: ſeſeque ſacramento prioris militiæ continuit. Triſtius ac pernicioſius vrbi Romæ nihil vnquam fuiſſe, quam bella Ciuilia, ſatis notum eſt.Itaque propter aduentum apoſtoli Petri,& tenera Chriſtianorum germina, vix dũ adhuc pauca ad ſanctæ fidei profeſſionem erumpentia,hanc exorientem tyrannidẽ & conſurgens iſtud ciuile bellum diuinitus eſt compreſſum.Itaque Claudius expeditionem in Britanniã mouit,

quæ

quæ excitata in tumultum propter non redditos transfugas videbatur, tranſuectus in inſulam eſt, quam neque ante Iulium Cæſarem, neque poſt eum quiſquam adire auſus fuerat: ibique vt verbis Suetonij Tranquilli loquar, ſine vllo prælio ac ſanguine intra pauciſſimos dies plurimam inſulę partem in deditionem recipit. Orchadas etiam inſulas vltra Britanniam in Oceano poſitas Romano adiecit imperio, ac ſexto poſtquam profectus erat menſe Romam rediit. Eodem tempore imperij eius fames grauiſſima per Syriam facta eſt, inſuper & per vniuerſum orbem, quam etiam noſtri prophetæ prænunciauerant. Sed Chriſtianorum neceſſitatibus apud Hieroſolymam conuectis ab Aegypto frumentis, Helena Adiebenorum regina conuerſa ad fidem Chriſti, largiſſime miniſtrauit. Veruntamen ſequenti anno tanta fames Romæ fuit, vt medio foro Imperator correptus à populo, cõuiciis & fragminibus panis turpiſſime infeſtatus, ægre per Seudotyrum in palatium refugiens, furorem excitatæ plebis euaſerit. Paruo autem intercedente tempore x x x. & v. ſenatores, & ccc. ſimul equites Romanos minimis ex cauſis interfecit.

De Iacobo ab Herode decollato, & de cruciatibus eiuſdem Herodis per angelum. Cap. XIIII.

EA tempeſtate immiſit Herodes (qui & Agrippa) manus, vt affligeret aliquos de eccleſia, & interfecit Iacobum fratrem Iohannis gladio. De hoc autem Iacobo Alexandrinus

repercuſſo ſplendore, duplicatam ſpectantibus lucem fulgor metalli vibrantis effudit, vt intuentibus præſtringeret aciem terror aſpectus, & per hoc plus aliquid de eo, quam humanæ naturæ eſt, artifex arrogantia mentiretur. Ilico adulantis vulgi concrepant voces honorem ſonantes, ſed exitium ferentes, & hinc atque illinc caueis conclamantibus Deus compellatur, & propitius ſuppliciter exoratur, dicētibus populis: Hucuſque vt hominem te timuimus, ſed ex hoc iam ſupra humanam te eſſe naturam fatemur. Sed rex acclamationem contra fas habitam non repreſſit, nec impietatem illicitæ adulationis exhorruit, donec reſpiciens paulo poſt, imminentem atque inſiſtentem capiti ſuo videret angelum, eumque ſenſit continuo exitij ſui miniſtrum, quem prius nouerat pro uiſorem bonorū. Et ecce repēte cruciatus eum ex dolore incredibili ventris atque inflatione corripuit. Reſpicienſque ad amicos: En, inquit, ille ego Deus veſter, ecce propellor cōfeſtim & deturbor ex vita: quoniam quidem diuina virtus nuper collatas in me falſas arguit voces, & qui modo immortalis dicebar à vobis, princeps iamiamque rapior in mortem. Itaque vermibus ſcatens hanc miſerabiliter finiuit vitam, qui regnauerat annis VII quatuor ſub Gaio, & tribus ſub Claudio, filiumque Agrippam regni ſucceſſorem reliquit. Qui permanſit in eo vſque ad euerſionem Hierosolymorum templique deſtructionem.

De Theoda falſo propheta, de quo legitur in Actis Apoſtolorum, & de Claudio vitiis ſubiecto.

atque ipſius nece.

CAP. XV.

QVo etiam in tempore Theodas quidam extitit, dicens ſe eſſe quendam magnum, qui & ipſe omneſque qui eum ſequebantur perierunt. De quo deceptore Ioſephus pleniter refert, qualiter ſuis mendaciis atque falſis promiſſionibus populi multitudinem ſublatis propriis facultatibus vrbes excedere fecit, & ripas Iordanis fluminis obſidere, ac deinceps qualiter periit, & quotquot eum ſecuti ſunt. Verum per idem tempus, Paulo apoſtolo ab Hieruſalem in circuitu & vſque ad Illyricum prædicationem verbi dominici miniſtrante, Claudius imperator Iudæos vrbe depellit. Tunc Aquila & Priſca cum cæteris Iudæis vrbe expulſi in Aſiam veniunt, ibique cohærent Apoſtolo: tunc primum eccleſiæ fundamenta inibi facientes, ſicut edocet liber de Actibus apoſtolorum conſcriptus. Claudio vero adhuc in imperio perdurante, in ipſa ſolennitate Paſchę tanta Iudęis perturbatio & vaſtitas Hieroſolymis accidit ex ſeditione commota, vt de illis ſolis, qui in foribus templi conſtipatione populi necati ſunt, triginta milia Iudæorum numerarentur, & conuerſus eſt dies feſtus eorum in luctum. Sed & alia quamplurima Iudæis mala irrogata Ioſephus per hæc verba deſignat: Poſt hæc autem interiectis quibuſdam, addidit etiam iſta: Grauius vero omni hac vaſtatione afflixit Iudęos Aegyptius quidam falſus propheta, qui cum veniſſet ad Iudæam homo magus fidem ſibi prophetæ

phetæ magica arte conſciuit. Et continuo ad x x x. milia virorum congregans & ductans eos per deſertum, peruenit cum ipſis ad montem qui vocatur Oliueti, paratus inde irruere Hieroſolymam, & vi ac poteſtate vrbem tenere, ſimulque Romanorum præſidia ac plebem tyrannidi ſuæ ſubiugare, fretus per omnia his quos ſecum eduxerat ſatellitibus. Sed conatus eius præuenit Felix, confeſtimque cum armatis obuiam pergens, ſecū etiam plebe reliqua conſpirante: congreſſione facta Aegyptium quidem cum paucis in fugā vertit, peremptis vero aliis, aliis etiam captis temere cœpta facile reſtrinxit. Hæc in ſecundo hiſtoriarum libro Ioſepus refert. Operæpretiū tamen eſt hæc quæ de Aegyptio ſcribit, cum illis quæ in apoſt. Actibus deſignata ſunt comparare: vbi ſub Felice tribunus qui in Hieroſolymis erat, ad Paulum, in quem Iudæorum fuerat commota ſeditio, dicit: Nonne tu es Aegyptius ille, qui ante hos dies concitaueras populum, & eduxeras in deſertum ad quatuor milia hominum ſicariorum? Sed ſufficiunt iſta de Felice. Igitur deſcriptione facta Romæ ſub Claudio, inuenta ſunt ciuium Romanorum L X. V I I I I. cetena, & X L I I I I. milia, aqua introducta Romam quę vocabatur Claudia. Hic vero princeps ventri, vino, fœdæ libidini obediens, libertorum & coniugis imperiis ſubiectus fuit. Vocabatur enim vxor eius Meſſalina, quæ primū paſſim vtebatur adulteris. Dehinc atrocius accēſa nobiliores quaſq; nuptias & virgines, ſcortorum more ſecū habere propoſuerat: ita liberti eius poteſtatem ſummam adepti.

Ex quibus Felicem legionib. Iudęę præfecit, apud quem Paulus apoſt. accuſatus, in defenſionem ſui perorat. Is itaque Claudius deinceps Agrippinam Germanici fratri ſui filiam vxorem duxit. Quæ filio imperium procurans, primo priuignos inſidiis multiformibus, dehinc ipſum coniugem veneno interemit. Vixit annis LXIIII. cuius funus vt quondam in Tarquinio Priſco diu occultatum fuit, dum arte muliebri corrupti cuſtodes ægrum ſimulant.

De Neronis actibus ſceleratiſſimis, & de interfectione Senecæ *ſui præceptoris, atq; Lucani poetæ.*

CAP. XVI.

NEro priuignus eius imperij iura ſuſcepit, manſitq; in eo annis non plenis XIIII. G. Caligulæ auunculi ſui erga omnia vitia ac ſcelera ſectator, imo trangreſſor: petulantiam, libidinem, luxuriam, auaritiam, crudelitatē exercuit, & omni ſcelere ſe polluit. Siquidem petulantia percit⁹, omnia pene Italiæ ac Græciæ theatra perluſtrans, aſſumpto etiam varij veſtitus dedecore, cericas, cithariſtas, tragœdos & aurigas ſæpe ſibi ſuperaſſe viſus eſt. Libidinibus porro tātis exagitatus eſt, vt ne a matre quidē vel ſorore vllaue conſāguinitatis reuerentia abſtinuiſſe referatur: virū in vxorē duxerit, ipſe a viro vt vxor acceptus eſt. Luxuriæ vero tā effrenatæ fuit, vt retibus aureis piſcaretur, quæ purpureis funib⁹ extrahebātur, frigidis & calidis lauaret vnguētis, qui etiā nunquā min⁹ mille carrucis cōfeciſſe iter traditur. Deniq; vrbis Romæ

mæ incendium voluptatis ſuæ ſpectaculum fecit. Per ſex dies ſeptemque noctes ardens ciuitas regios pauit aſpectus. Horrea quadro ſtructa lapide, magicæque illæ veterum inſulæ, quas diſcurrens adire flamma non poterat, magnis machinis quõdam ad externa bella præparatæ, labefactæ atque inflammatæ ſunt. Ad monumentorum buſtorũque diuerſoria infelici plebe compulſa, quod ipſe ex altiſſima illa Mecœnatina turre proſpectãs, lætus flammæ (vt aiebat) pulchritudine, tragico habitu Iliada decantabat. Auaritiæ autem tam prę ruptæ extitit, vt poſt hoc incendium vrbis, quam ſe Auguſtus ex latericia marmoriam reddidiſſe iactauerat, neminem ad reliquias rerum ſuarum adire permiſerit. Cuncta quæ flammæ quoquo modo ſuperfuerat ipſe abſtulit. Centies centena milia ſexcentium annua ad expenſas ſenatus conferri ſibi imperauit. Plurimos ſenatorum nulla extãte cauſa bonis priuauit. Negotiatorum omniũ ſub vna die tormentis quoque adhibitis omnem penitus cenſum abſterſit. Nero hic primus perſecutus eſt Chriſtianos, qui etiam Petrum & Paulum apoſtolos occidit. Crudelitatis autem rabie ita efferatus eſt, vt plurimam ſenatus partem interfeceri t, equeſtrem ordinem pene deſtituerit. Sed ne parricidiis quidem abſtinuit. Matrem, fratrem, ſororem, vxorem, cæteroſque omnes cognatos & propinquos ſine hæſitatione proſtrauit. Hic etiam Senecam inſtitutorem in liberalib. diſciplinis atque doctorem ſuũ, quia eum de vtilitate reipub. ac honeſtate vitæ monere curabat, virũ nobilẽ & Pauli apoſt. amicũ interfęcit.

Similiter & Lucanum poetam eiuſdem Senecę auunculum peremit. Is enim Seneca Cordubenſis continentiſſimæ vitæ fuit. Quem, vt prædiximus, illæ amicum Pauli fuiſſe epiſtolæ declarant, quæ leguntur a plurimis Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum. In quibus cum eſſet Neronis magiſter, & illius temporis potentiſſimus, optare ſe dicit eius eſſe loci apud ſuos, cuius Paulus ſit inter Chriſtianos. Hic ante biennium quam Petrus & Paulus martyrio coronarentur, a Nerone interfectus eſt.

De Pauli reſolutione & ſecunda eius prædicatione, antequam martyrio coronaretur ſub Nerone.

CAP. XVII.

INterea imperante Nerone, Feſtus mittitur in Iudæam, vt ſuccedat Felici. Apud quem vt in Actib. apo. legimus, Paulus pro ſe agens, dato illi edicto vinctus mittitur Romam. Vbi biennio poſitus verbũ Dei prædicabat nemine prohibente. Et cum pro defenſione ſua ſatisfeciſſet Neroni, ſolutus eſt a cuſtodia. Et rurſum profectus eſſet ad prædicationis officium, authoritate antiquorum confirmatus, hic tamen Paulus apoſtolus, qui ante Saulus, extra numerum xij. apoſt. de tribu Beniamin & oppido Iudææ Giſlali fuit. Quo a Romanis capto, cum parentibus ſuis Tharſum Giliciæ commigrauit. A quibus ob ſtudia legis miſſus Hieroſolymam, a Gamaliele viro doctiſſimo, cuius Lucas meminit, eruditus eſt. Cum autem interfuiſſet neci martyris Stephani, & acceptis a Pontifice templi epiſtolis, ad perſequendos

cos

eos qui in Chriſto crediderant, Damaſcum pergeret:reuelatione compulſus ad fidem,quæ in Actibus apoſt.ſcribitur, in vas electionis de perſecutore translatus eſt.Cumque primum ad prædicationem eius Sergius Paulus proconſul Cypri credidiſſet,ab eo quod eum Chriſti fidei ſubegerat,ſortitus eſt hoc nomen. Et iuncto ſibi Barnaba,multis vrbibus peragratis,reuertensque Hieroſolymam,a Petro ac Iacobo & Iohanne gentiũ apoſtolus ordinatur.Et quia in Act. apoſt. pleniſſime de eius conuerſatione ſcriptum eſt, hoc tantum dicam,quod poſt paſſionem domini viceſimo quinto anno.i. Neronis primo, quo Feſtus procurator Iudææ ſucceſſit Felici, Romam vinctus mittitur, & per biennium in libera manens cuſtodia, aduerſum Iudæos de aduentu Chriſti quotidie diſputauit.Sciendum autem in prima ſatisfactione,necdum Neronis imperio roborato, nec in tanta erumpente ſcelera,quanta de eo narrant hiſtoriæ,Paulum a Nerone dimiſſum, vt euangelium Chriſti in occidentis quoque partibus prædicaretur,ſicut ipſe ſcribit in II. epiſt. ad Timot.eo tempore quo & paſſus eſt, & de vinculis dictat epiſtolã: In prima mea ſatisfactione nemo mihi affuit.ſed oẽs me dereliquerũt, nõ eis imputetur, dominus autem mihi affuit & confortauit, vt per me prædicatio compleretur, & audirent omnes gentes,& liberatus ſum de ore leonis:manifeſtiſſime leonem propter crudelitatem Neronem ſignificans.Et in ſequentibus.Liberatus ſum de ore leonis. Et ſtatim: Liberauit me dominus ab omni opere malo.& ſaluauit me in regnum

ſuum,eo quod ſciret præſens ſibi imminere martyrium. Nam in eadem epiſtola præmiſerat: Ego iam immolor,& tempus reſolutionis meæ inſtat. Hic ergo xiiij. Neronis anno,eodem die,quo Petrus Romæ pro Chriſto capite truncatur, ſepultus eſt in via Oſtienſi, anno poſt paſſionem domini XXXVII.

De nece Iacobi Iuſti, apoſtolorum epiſcopi, & quid de illo hiſtoriæ referant. CAP. XVIII.

SVb Neronis etiam imperio, Iacobus qui ab apoſtolis ordinatus Hieroſolymis eſt epiſcopus martyrio conſummatur. Qui frater domini vocabatur, eo quod filius ſororis Mariæ matris domini eſſet,quamuis aliqui exiſtimarent Ioſeph eum genuiſſe ex alia vxore. Refert in hunc modū ſatis fidelis hiſtoriographus de eo Aegeſippus,qui poſt ipſas ſtatim primas apoſtolorum ſucceſſiones fuit,in quinto commentariorum ſuorum lib. his verbis:Suſcepit,inquit eccleſiam cum apoſtolis frater domini Iacobsu,qui ab omnibus cognominatus eſt Iuſtus, ab ipſis domini tēporibus perdurans vſque ad nos. Et multi quidem Iacobi vocati ſunt,ſed hic ex vtero matris ſuæ ſanctus fuit, vinum & ſiceram non bibit,ſed neque animal mā ducauit,ferrum in caput eius non aſcendit, oleo enim eſt perunctus,balneis non eſt vſus, huic ſoli licebat introire in ſancta ſanctorum. Neque enim laneo vtebatur indumento, ſed tantum ſindone. Solus ingrediebatur in templum, & iacebat ſuper genua ſua,orans pro populi indulgentia,ita vt orando callos faceret in genibus ad modum cameli,

meli, ſemper genua flectendo, nec vnquam ab oratione ceſſando. Itaque pro incredibili hac continentia & ſumma iuſtitia appellatus eſt Iuſtus. Igitur cum maxima multitudo tam Iudæorum quam & gentilium vbique crederent in Ieſum, ſcribæ & phariſæi liuore permoti atque turbati dixerunt ad inuicem: Nihil proficimus, ecce totus mundus credit in Ieſum. Inito autem conſilio adeunt Iacobũ fratrem domini dicentes: Deprecamur ergo te vt ſuadeas omnibus conuenientibus in die Paſchæ de Ieſu. Tibi enim omnes obtẽperamus, & de te tã nos quam populus teſtimonium perhibemus, quia iuſtus es & perſonam nullius accipis. Tu ergo ſuade populo de Ieſu ne erret, quia omnes tibi obedimus. Aſcende itaque in excelſum locum pinnæ templi, vt in edito poſitus appareas omnibus, & verba tua audiantur a cunctis. Igitur quia in diebus Paſchæ conueniunt nõ ſolum Iudæorum, ſed & gentilium multitudo, ſtatuerunt eum ſupradicti ſcribæ & phariſæi ſuper pinnam templi. & voce magna clamantes ad eum dicunt: Virorum iuſtiſſime, cui omnes nos obtẽperare debemus, quoniam populus errat poſt Ieſum qui crucifixus eſt, enuncia nobis quod ſit oſtium Ieſu. Tum Iacobus ingenti voce ad eos reſpondit: Quid me interrogatis de filio hominis? Et ecce ipſe ſedet in cœlis a dextris ſummæ virtutis, & ipſe venturus eſt in nubibus cœli. Cumque reſponſione & teſtimonio Iacobi multis ſatisfactum eſſet, & libenter audiſſent quæ Iacobus proteſtatus eſt, cœperunt glorificare Deum & dicere: Oſanna filio Dauid. Tunc ſcribæ & phariſæi ac

ſacerdotes indignati ſunt,& verſi in furorem prę-
cipitauerunt de pinna templi, & lapidando occi-
derunt eũm pro ipſis orantem. Sed & Ioſephus in
x x. lib. Antiquit. refert de eo, & Clemens in VII.
ſic ait: Mortuo Feſto qui Iudæam regebat, miſ-
ſum eſſe a Nerone ſucceſſorem eius Albinum.
Qui cum necdum ad prouinciam perueniſſet,
Annianus inquit põtifex adoleſcens Annaniæ fi-
lius de genere ſacerdotali, accepta occaſiõne Cõ-
cilium celebrauit, compellens publice Iacobum,
vt Chriſtum Dei filium denegaret, contradicen-
tem lapidare iuſſit. Qui præcipitatus de pinna tẽ-
pli, cõfractis cruribus, adhuc ſemiuiuus tollens ad
cœlum manus cum diceret: Domine ignoſce eis,
quod enim faciunt neſciũt: Fullonis fuſte, quo ve-
ſtimenta extorqueri ſolent, in cerebro percuſſus
interiit. Tradit enim idem Ioſephus tantæ ſancti-
tatis fuiſſe & qualitatis in populo, vt propter eius
necem creditum ſit ſubuerſam Hieroſolymam.
Hic eſt de quo Paulus apoſtolus ſcribit ad Galat.
Alium autem apoſtolorũ vidi neminem, niſi Ia-
cobum fratrem domini, & apoſtolorũ ſuper hoc
crebrius Acta teſtantur. Hieronymus autem de eo
ita refert: Euangelium quoque quod appellatur
ſecundum Hebræos, & tamen nuper in græcum
ſermonem latinũque tranſlatũ eſt, quod & Ada-
mantius ſæpe teſtatur ac vtitur eo, poſt reſurre-
ctionẽ ſaluatoris legitur in eo: Dominus autẽ cũ
dediſſet ſyndonem ſeruo ſacerdotis, iuit ad ſacer-
dotem Iacobum, & apparuit ei. Iurauerat enim
Iacobus ſe non comeſurum panem ab illa hora,
qua biberat calicem domini, donec videret eum
reſurgentem

reſurgentem a dormientib. Rurſumq. poſt paululũ: Ferte, ait dominus, menſam, ſtatimq. additur: Tulit panem & benedixit ac fregit, dedit Iacobo Iuſto, & dixit ei: Frater mi comede panẽ tuũ, quia ſurrexit filius hominis a dormientib. Triginta itaque annis Hieroſolymis rexit eccleſiã. i. vſq. ad VII. Neronis annũ. Et iuxta templũ vbi præcipitatus fuerat ſepultus, titulum eius ad obſidionem Titi & vltima Hadriani notiſſimum habuit.

De Iuda Iacobi fratre. CAP. XIX.

IVdas Iacobi frater in Meſopotamiã atque interioribus Ponti euangeliſans feras & indomitas gentes quaſi beluarũ naturas ſuo ſancto dogmate mitigat, & fidei dominicæ ſubiugat: ſepultus eſt in Nerito Armeniæ vrbe: paruam, quæ de VII. eſt catholicis, epiſtolam reliquit.

De Simone Petro, qualiter dimicauit contra magũ Simonem, & de ſceleratiſſima morte Neronis.

CAP. XX.

SImon Petrus filius Iohãnis, prouinciæ Galileæ a vico Bethſaida, frater Andreæ apoſtoli & princeps apoſtolorum, poſt epiſcopatum Antiochenſis eccleſiæ, & prædicationem diſperſionis eorum qui de circumciſione crediderũt, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Aſia & Bithinia atque Italia euangeliũ prædicauit, harumque virtutũ inſigniis effulſit. Pendulo greſſu feruidũ mare calcauit, præteriens vmbra ſua mortuos animauit, claudis priſtinũ redintegrauit officium, paralytici

fluida membra in proprium reparauit ſtatum. Inter hęc defunctam viduam ſuſcitauit, Ananiam & Sapphyram reos perfidiæ mortis animaduerſione damnauit. Simonem etiam magicis artibus cœlum conſcendentem ad terram eliſit. Libet etiam de Petro apoſtolorum principe latius aliquid diſſerere. Interea cum fides domini & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti per omnium creſceret mentes, & per dies ſingulos religionis propagarētur augmenta, nequaquā quieſcit hoſtis ſalutis humanæ, ſed ad vrbem maximam quæ eſt caput omnium præuenit, & Simonem illū, de quo in ſuperioribus diximus, euocat. Cuius nefariis artibus adminicula ipſe maiora ſuppeditās, plurimos vrbis illius ciues in erroris eius vincula coniecit. De quo Iuſtinus non multo poſt apoſtolorū tempus exortus, inter ſcriptores nobilis vir, in Apologetico, quem pro fide noſtra ad imperatorem Antonium ſcribit, de eo ita hoc modo refert. Et poſt aſcenſionem, inquit, domini ad cœlum, inſtigabant dæmones quoſdā hominū qui dicerent ſe Deos eſſe, quos nos fugauimus. Simon denique quidā Samaritanus, de vico qui dicitur Gittho, ſub Claudio Cæſare magicis artibus & ope dæmonum ſublatus, in vrbe veſtra, quę regnorū omnium eſt caput, quā plurimis per phātaſias deceptis, Deus decretus eſt a Senatu: & ſimulachri apud vos quaſi Deus honore donatus, in flumine Tyberis inter duos pontes collocati, habens etiam titulum latinis literis ſcriptum: Simoni Deo ſancto, quem & omnes pene Samaritæ, nonnulli etiam ex cæteris gentibus tanquam ſummum Deum & adorant & confiten-

confitentur. Sed & Selenen quandam meretricem erroris eius ac deceptionis comitem, quæ prius in proſtibulo ſteterat, apud Tyrum vrbem Phœnicis, cum ipſo velut primam quandam mentem conſecrauerunt. Hæc quidem Iuſtinus. Conſona vero huic etiã Irenæus ſcribit in primo aduerſus hæreſes libro. In quo, vel quis ipſe fuerit Simon, vel quã impura eius opera atque doctrina, plenius refert; vel quã diuerſis præſtigiis ac diabolicis fraudibus homines fallendo ſeduxerat, quod multum eſt, vt his inſeramus: cũ liceat volentib. ea ſcire per ſingula, ex ipſius ſupradicti Irenæi libris, vel de hoc vel de cæteris authorib. diuerſarũ hæreſeon, & de venenatis eorũ dogmatibus diligentius noſcere poterit. Caput igitur totius prauitatis, & principiũ omnis hæreſis à Simone cœpiſſe accipimus. Hunc igitur talium malorũ patrem & authorem per idem tempus Simonem ex apparitorũ ſuorũ numero diabolus ſuſcitans, ad vrbem maximam ire compulit Romam: vt ibi potentiſſimis athletis domini ac ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti apoſtolis, in hoc ipſum ab eo ſubrogatis reſiſteret. Sed diuina virtus & gratia, in maximo præcipuoque certamine, nunquã deſerit ſuos: quæ incẽſam maligni flammã, tota celeritate reſtinguit, & omnem altitudinẽ deſtruit: extollentem ſe aduerſum ſciẽtiam Dei. Propter quod neque Simõ, neque alius quis cõgreſſus tunc aduerſum apoſtolos domini, potuit obtinere victoriam: quia veritatis lux, & verbi diuini claritas, quæ ob ſalutem hominum nuper obfulſerat, per apoſtolos ſuos totius mẽdacij diſcuſſa caligine, de humanis mẽtib. ignorãtiæ

tenebras effugabat. Denique ſupradictus magus veri luminis fulgore percuſſus: cæcitatem continuo male ſanæ mentis incurrit. Quippe qui iam & prius in Iudæa per apoſtolum Petrum de his quæ gerebat ſceleribus confutatus, tranſmarinam aggreſſus eſt fugam, & ab oriente pertendit vſque ad occidentē; nuſquã ſibi vitam, niſi in fugæ ſubſidio ſperãs. Is igitur vrbem Romã ingreſſus, vtẽs adminiculo aſſiſtẽtis ſibi meretricis Selenis & adhærẽtis, in tantũ malorum venit profectũ: vt etiã ſimulachri a ciuibus Romanis tanquam Deus honore potiretur. Sed non in longum permanet fraude quæſita diuinitas. Cõtinuo nanq; in ipſis Claudij tẽporibus, clementia diuinæ prouidentiæ probatiſſimũ omniũ & apoſtolorum maximũ fidei magnificẽtia & virtutis merito, primorũ principẽ Petrũ ad vrbem Romã velut aduerſum humani generis cõmunẽ pernici ẽ repugnaturũ deducit: ducẽ quendã & magiſtrũ militię ſuæ ſcientem diuina prælia gerere, & virtutũ caſtra ductare. Iſte adueniens ex Oriẽtis partibus, vt cœleſtis quidã negotiator: mercimonia diuini luminis, ſi quis ſit cõparare paratus, adduxit: & ſalutaribus prædicationis verbis, primus in vrbe Roma euangelij clauibus ianuã cœleſtis regni aperuit. Igitur cũ Romanæ vrbi clarũ verbũ Dei lumen fuiſſet exortũ, Simonis quidẽ tenebræ cum ſuo authore reſtinctę ſunt. Sermo autem veritatis & lucis, qui per Petrum prædicabatur, vniuerſorum mentes placido illuſtrauit auditu: ita vt quotidie audientibus eum nulla vnquam ſatietas fieret. Vnde neque auditio eis ſola ſuffecit, ſed Marcum diſcipulum eius omni-

mnibus precibus exorat, vti ea quæ ille verbo prędicabat, ad perpetuam eorum commonitionem habendam ſcripturæ traderet, qua domi foriſque in huiuſcemodi verbis meditationibus permanerent. Nec prius ab obſecrando deſiſtunt, quã quæ orauerant impetrarent. Et hæc fuit cauſa ſcribẽdi, quod ſecundum Marcũ dicitur Euangeliũ. Petrus vero vt per ſpiritum ſanctum religioſo ſe ſpoliatũ cõperit furto, delectatus eſt: fidẽ eorum per hæc deuotionemque conſiderans, factumque confirmauit: & in perpetuũ legendam ſcripturã eccleſiis tradidit. Hic poſtquam Antiochenam fundauit eccleſiam ſub Claudio Cæſare contra eũdẽ Simonem magum Romam pergit: ibique prædicãs euangelium xx. & v. annis, eiuſdem vrbis pontificatum tenuit. Sexto & xxx. anno poſt paſſionem Domini, à Nerone Cæſare in vrbe Roma deorſum, vt ipſe voluit, capite crucifixus eſt. Scripſit duas epiſtolas, quæ catholicæ nominantur: ſed & euangelium (vt diximus) Marcum, qui auditor eius fuit & interpres. Libri autem e quibus vnus Actuum eius inſcribitur, alius euangelij, tertius prædicationis, quartus Apocalypſeos, quintus Iudicij inter Apocryphas ſcripturas reputantur. Igitur poſt inſignia eius mirabiliter geſta virtutibus atque doctrinis: poſt etiam triumphos, quibus Simonem ſæpius congreſſum rediuiua molientem diabolo inſtigante certamina proſtrauit atque vicit. Tũc vero omnium hominum ſceleratiſſimus, vt apertum ſe hoſtem diuinitatis oſtenderet, & pietatis ipſorũ prius apoſtolorũ, quippe qui duces & ſigniferi erãt

in populo Dei, expetit neces: & Paulum quidem capite in ipſa vrbe Roma, Petrum vero crucis pabulo condemnat. Attamen diuinæ vltionis ſententiam, in ſe mox expertus eſt. Cumque & alia incredibilia perturbandæ imo ſubruendæ reipublicæ mala moliretur, hoſtis a Senatu pronuntiatur: & ignominioſiſſime fugiens, ad quartum ab vrbe lapidem ſeſe ipſe interfecit, atque in eo omnis Cæſarum familia conſumpta eſt.

De tyrannis poſt turpiſſimam mortem Neronis exortis, & cito extinctis, vſque ad Veſpaſiani principatum. CAP. XXI.

IGitur Galba qui apud Hiſpanias ab exercitu imperator creatus fuerat: audita morte Neronis, venit Romam, vſurpans ſibi imperium. Cumque auaritia, ſæuitia, ſegnitiaque offenderet omnes: Piſonem ſibi nobilem induſtriumque adoleſcentem, in filium atque regnum adoptauit. Hic ante ſumptam dominationem multas prouincias egregie adminiſtrauit, militem ſeueriſſime tractans, ita vt ingreſſo eo caſtra, vulgaretur ſtatim: Diſce militare miles, Galba adeſt. Nam menſes VII. totidemque dies imperauit: qui factione Othonis occiſus eſt. Igitur Otho cum Galba & Piſone Romæ interemptis, intra tumultus cędeſque inuaſiſſet imperium, ac mox creatum imperatorem in Gallia per Germanicas legiones Vitellium comperiſſet: bellum ciuile molitus, tribus primum leuibus prælijs contra Vitellianos duces congreſſus victor extitiſſet: quarto apud Hedria-
cum

cum prælio cum animaduertiſſet ſuos vinci, mēſe tertio quā imperare cœperat, ſeſe interfecit. Vitellius victor Romam venit. Vbi cum multa crudeliter ac nequiter ageret, incredibili etiam voracitatis appetitu humanam vitam probris aggrauaret: poſtquam de Veſpaſiano comperit, primum deponere molitus imperium, poſt a quibuſdam animatus Sabinum Veſpaſiani fratrem, nihil tū mali ſuſpicantem, cum cæteris Flauianis in Capitoliū compulit: ſuccenſoque templo, & mixta ſimul flāma ruinaque omnis in vnum pariter interitum ac tumulum dedit. Poſt deficiente in Veſpaſiani nomen exercitu ſuo deſtitutus, appropinquantibus iam hoſtibus, trepidus, cum ſe in quandam proximam palatio cellulam contraxiſſet, turpiſſime inde protractus cum per viam ſacram nudus ducetur, paſſim fimū in os eius coniectantibus, in forū deductus, octauo quam regnum præſumpſerat menſe, apud Gemonias ſcalas munitiſſimorum ictuum crebris compunctionibus excarnificatus: atque inde vnco tractus in Tyberim merſus, etiam communi caruit ſepultura. Multis autem & nefariis modis per complures dies, à Veſpaſiani militibus aduerſum Senatum populumque Romanum indiſcreta cæde ſæuitum eſt. Itaque breui illa quidem, ſed turbida tyrannorum tempeſtate diſcuſſa: tranquilla ſub Veſpaſiano duce ſerenitas rediit. Qui per idem tēpus in procinctu belli, quod Iudęis intenderat, quo a Nerone miſſus imperatore fuerat, ab ipſo exercitu, cū quo oppugnabat Iudæā, ſubrogatur in imperio. Iſq. cōfeſtim Romam tendens: Tito filio ſuo curam belli,

& Hieroſolymorum oppugnationes iniungit.

De inauditis apud alias gentes mortibus, ac prædonũ infeſtationibus in conditione Hieroſolymorum.

CAP. XXII.

VErum poſt aſcenſionẽ domini ſaluato ris noſtri a Iudæis, vel in ipſum commiſſi piaculi vel perſecutionis in apoſtolos, & necis in Stephanum, ſed & obtruncationis in apoſtolum Iacobũ, & in Iacobũ nihilominus fratrem domini, qui appellatur Iuſtus, ſceleris admiſſi, cæterorumque omnium quos propter fidem Chriſti, inſidiis, dolis, atq. omni fraude nequitiæ circunuenerant, pro his inquam omnibus malis, pœnæ diuinitus repoſcebantur. Et apoſtoli quidem ab illis prius fugati, ac per omnem locum diſperſi, ſicut ſupra diximꝰ pergebant in virtute Chriſti qui eis præceperat, dicens: Euntes baptizate omnes gentes in nomine meo. Eccleſia vero quæ in Hieroſolymis fuerat cõgregata, reſpõſo a Deo accepto emigrare iubetur, & tranſire ad oppidum quoddam Pellam nomine trans Iordanem: quo ablatis ex vrbe ſanctis & iuſtis viris, vindictæ cœleſtis fieret locus, tam de vrbe ſacrilegã quam de populo impio: & per excidium patriæ euerſionis. Quantis ergo malis gens tunc vniuerſa multata ſit, vtque ipſa Iudææ terra, bello, fame, igni, cædibus vaſtata ſit: quanta populorum milia patres ſimul cum coniugibus ac paruulis & liberis abſq; numero, abſque diſcretione trucidati ſint, quæ etiam diuerſarũ vrbium obſidiones, ſed & ipſiꝰ magnificæ & famoſiſſimæ ciuitatis

ciuitatis Hieruſalem, quæ vaſtitas, & quãta fuerit diuerſarum mortium ſtrages, quis ſuper hæc ſingula bellorum extiterit modus, & vt ſecundum id quod prophetæ prædixerant, abominatio deſolationis in ipſo quondã Dei famoſiſſimo collata ſit templo, vtque ad vltimum cuncta ignis populatus ſit, & flãma conſumpſerit, qui plenius noſſe vult, hiſtorias Ioſephi legat. Nos vero ex his ea tantum, quæ ad explanationem ſuſcepti operis ſufficiunt, aſſumemus: in quibus refert quod ex omni Iudæa populi, in die ſolenni Paſchæ Hieroſolymã, velut exitiali quadã manu cogente conuenerant: quos tricies centena milia hominum dicit fuiſſe, iuſto ſcilicet Dei iudicio tẽpore hoc vltionis electo: vt qui in diebus Paſchæ ſaluatorem ſuũ & ſalutare Chriſtũ domini, cruentis manibis & ſacrilegis vocibus violauerant, in ipſis diebus velut in vnũ carcerem omnis multitudo cõcluſa feralis pœnę exitium quod merebatur exciperet. Præteribo quæ in eos vel gladij cæde, vel aliis belli machinis collata ſunt, explicare: ea tantummodo quæ diræ famis exitio pertulerunt, ſupradicti hiſtoriographi ſermonibus proferã: quo legẽtes hæc intelligant, quantũ piaculi ſit audere aliquid in Chriſtũ, & quã grauib⁹ auſa ſuppliciis expietur. Itaq. quintus Ioſephi hiſtoriarum liber ponatur in medio: ex quo oĩs eorũ luctuoſa tragœdia pernoſcatur. Diuitib. aũt permanere, inquit, aut perire, vnũ atq. idẽ erat. Si enim in vrbe permanſiſſent, facultatum ſuarum cauſa crimine obiecto, quaſi qui de transfugiendo cogitarent, perimebantur. Neceſſitas vero famis, factioſos opum extollebat per arrogantiam,

& vtrinque ſimul inedia cũ temeritate creſcebat. Publice quidem frumentum nuſquam omnino erat: ſed irruentes vrbis prædones perſcrutabantur domos,& ſiquidem inueniſſent, tanquam de his qui fefellerant,pœnas ſumebant: ſi vero non inueniſſent,nihilominus tanquam eos qui occultius & diligentius abſconderent, cruciabant.Indicium vero haberi ab eis pabula capiebant, hoc ipſo quod adhuc viuere & ſubſiſtere corporibus videbantur:tãquam qui profecto iam interiſſent, niſi abſconditos vſpiam tegerent cibos. Si quos ſane tabeſcentes macie vidiſſent, hos cum venia præteribant:ſuperfluum putantes perimere, quos paulo poſt abſumeret fames, Multi tamen in occultis , omni cenſu ſuo mercati ſunt vnum metrum:ſi diuites,frumenti hordei,ſi inferiores fuerant,& cõcludentes ſe in interioribus quibuſque penetralibus domus:nonnulli nec in panibus confectas fruges edebant. Alij vero inquantum vel neceſſitas vel metus permitteret,excoquebant:& menſam quidem nullus expetebat apponi, ſed ex ipſo ſemiuſta igni rapientes,propria velut furtiua deuorabant.Erat infelicis ipſius cibi ſpectaculum miſerabile: cum validiores quique inuenta diriperent,imbecillioribus vero nihil præter luctũ ſu pererat& lacrymas.Etenim licet omniũ acerbitates rerũ ſuperet fames, nihil tamen ita ſubruit & ſubuertit verecundiam,ſicut fames,Quicquid enim ſaluis rebus pudore dignum eſt,in hac neceſſitate contemnitur. Denique & vxores de virorũ manibus & filij de parentum , & quod eſt infelicius, matres cibos de paruulorum ſuorum manibus,at-

bus, atq; ore rapiebãt. Et cum dulciſſimi liberi in manibus atque ante ora poſiti tabeſcerẽt: exigua vitæ ſubſidia dentibus ipſis eximere nemo parcebat. Verũ ne ipſi quidem infelices, & perexiguos ſumentes latebant cibus: ſed continuo aderat quis prædonum, & ſtatim vt clauſas cuiuſpiam conſpexiſſet fores, indicium credebat hoc eſſe, quod intrinſecus poſiti ederent: & repente deſpicatis foribus præcipites irruebant, atque ab ipſis (vt ita dicam) faucibus exprimentes, ſi quid forte ſumptũ iam fuerat, reuocabant. Verberabantur ſenes, ſi cibos vindicare tentaſſent: ſparſis etiam crinibus mulieres trahebantur, occultare nitentes ſi quid forte deprehenſum fuiſſet in manibus. Nulla ſenibus pro canicie reuerentia, nulla erga paruulos miſeratio, ſed in exiguo panis fragmento paruulos inhærentes, ex ipſo cui inhæſerant, ſuſpenſos elidebant in terram. In eum vero qui raptores cibo præueniſſet abſumpto, crudelius ſæuiebant & excogitabant dira ſupplicia, obdurantes infelicibus naturales digeſtionum meatus, aliis præacutas ſudes per eadem verenda adigentes. Horreſco quæ geſta ſunt referẽs: ad confeſſionẽ per hæc vnius panis aut cyathi farinæ miſeros perurgebant. Nam ipſi tortores nec patiebantur famem. Eſſet enim quodammodo tolerabilius, ſi hæc compulſi inedia facere viderentur, ſed vt vel præpararent ſibi in poſterum cibos, vel vt crudelitas exercitio conualeſceret. In his etiam ſi qui forte furtim per ſtationes hoſtium pro colligendis herbis erepſiſſent: occurrẽtes eis qui ſe hoſtium manus effugiſſe gauderent, diripiebant quicquid attulerant. Suppli-

cantibus aũt ac terribile quondã ſibi nomen Dei inuocantibus, vt vel partem aliquã ex his quæ cũ mortis periculo quęſierãt, indulgerent, nihil prorſus præbebant: ſed & hoc beneficij loco ceſſerat, ſi comprehenſum viuũ licuiſſet euadere. His aũt poſt aliquã adiũgit, dicẽs: Iudæis vero de egreſſu vrbis, oĩs pariter ſpes excludebatur ſalutis: & inualeſcens acerbitas famis, domus ſimul & familias gentẽq; vaſtabat, ita vt in penetralib. ſtrata iacerẽt mulierũ paruulorũq; cadauera: per plateas vero infeliciũ ſenũ corpora, fame magis quàm ætate cõſumpta. Iuũenes vero atque ætas omnis robuſtior velut ſimulachra quædã in viis & egreſſib. oberrabant, corruẽtes quocunq; loco greſſum ſubruiſſet inedia. Sepelire aũt cadauera proximorũ, nec defunctorũ multitudo, nec viriũ debilitas permittebat: ſimul & pro ſua vnuſquiſque vita incertus. Denique aliquanti ſupra eos quos ſepeliebãt, animas emiſere. Multi etiã dũ proſequuntur funera, prius quàm ad ſepulchrum venirẽtur, efflabant. Sed nec planctus ex more defunctis exhibebatur aut luctus: quia hoc ſibi totum vẽdicauerat fames. Sed nec ariditas inediæ, humorem cuiquam reliquerat lachrymarum. Obſederãt enim ciuitatem profunda ſilentia: & nox plena mortis cuncta cõtexerat. Quibus malis omnibus grauiores ſoli vigebant prædones, qui ne ſepulta quidem cadauera diripere illicitum ducebãt: non tã prædam petentes, quàm ſcelus irriſione cumulantes, & aciem gladiorum ſuorum in cadauerum obtruncatione probantes. Interdum etiam in nonnullos adhuc ſpirãtes, mucro examinandus agebatur. Quod alij ſemi-

ſemineces cum viderent, ſupplices dexteras protendebant, vt in ſe quoque beneficij loco conuerterent ſcelus: quo ſcilicet cruciatibus famis velocius abſoluerentur. Sed nouo crudelitatis genere, necem quã ſponte inferebant, ſi rogarentur negabant: cum tamen vnuſquiſque deficientiũ cũ gemitu oculos retorqueret ad templũ, non de morte propria dolens, ſed de impunitate prædonum, quos ſuperſtites relinquebant. Et primo quidem ſumptu publico ſepeliri mortuos iuſſerat fœtoris intolerantia. Vt vero omnem ſumptũ cœpit vincere multitudo morientiũ: de muro cadauera præcipitabant. At cum Titus circuiens peruidiſſet repletos mortuorum cadaueribus vallos, & humani corporis tabo patriam terram rigari: cum ingenti gemitu eleuatis ad cœlum manibus, Deum inuocat teſtem, hoc ſuum opus non eſſe. Et poſt aliquanta, iterum talia quædam proſequitur: Non cunctabor, inquit, proferre quod ſentio. Arbitror enim, quod etiam ſi aduerſum impios ciues, Romanorum pauliſper arma ceſſaſſent, aut hiatu terræ, aut aquæ diluuio, aut Sodomitanis ignibus & fulminibus cœlitus tortis, ſupplicium ciuitas dependiſſet: quæ multo infauſtiorem illis qui hæc perpeſſi ſunt, & nequiorem virorum præſentem hanc protuliſſet ætatem: pro quibus omnis gens pariter mereretur extingui. Sed in VI. libro de iiſdem talia ſcribit: Et eorum, inquit, qui per totam ciuitatem famis inedia corrumpebantur, multitudo innumerabilis erat: quorum nec explicari miſeria poteſt. Per ſingulas nanque domos ſicubi fuiſſet aliquid cibi repertũ, bella cõtinuo &

cædes inter charos, ipſoſque parentes ac liberos naſcebantur: dū non ſolum e manibus, ſed ex ipſis etiam faucibus inuicem cibum rapere certabant. Fides autem nec mortuis erat: ſed & ipſi cum iam ſpiritum exhalarent, perſcrutabantur a prædonibus, ne cui forte intra gremium cibi aliquid reſideret. Alij autem per inediam inhiantes, velut rabidi canes huc atque illuc ferebantur: & quaſi inſania quadam exagitati, in eaſdem domos ſub momento temporis iterum ac ſæpius irruebant. Omnia tamē neceſſitas vertebat in cibum: etiam illa, quæ ne mutis quidem animalibus edere vſus fuit, ad vltimum ne loris quidem vel cingulis, aut ipſis etiam calciamentis abſtinuerunt. Portarum quoque indumenta detrahentes, conficienda dētibus ingerebant. Nonnulli & fœni veteris feſtucas edebant. Sed & de quiſquiliis vndecunque collectis, pariſſimum pondus dragmis quatuor diſtrahebant. Sed quid opus eſt per hæc pōdus famis illius explicare, cum ſit geſtum ibi facinus, quod neque apud Græcos, neque apud Barbaros vllus accepit auditus: horrendum quidem dictu, auditu vero incredibile? Et quidem immane facinus ſiluiſſem, ne quis me crederet monſtruoſa narrare, niſi multos memoriæ noſtræ viros, teſtes commiſſi ſceleris habuiſſem. Porro vero nec aliquid in hoc patriæ præſtare me arbitror, ſi ſubtrahā eorum malorum verba, quorum pertulit facta.

De Maria, quæ proprium cōmedit filium, & ſic prædones confuſos abire coegit. CAP. XXIII.

MVlier quædam ex his, qui vltra Iordanis alueum

alueum commanebant, Maria nomine, Eleazari filia, de vico Obethezob, quod interpretatur domus hyſſopi, genere & facultatibus nobilis, cum reliqua multitudine, quæ confluxerat Hieroſolymas, reperta: communem cum omnibus obſidionis caſum perferebat. Huius reliquas quidem facultates, quas domo in vrbem conuexerat, tyranni inuaſere. Si quid vero reliquiarum ex magnis opibus fuerat, quibus victum quotidianum pertenuem duceret, irruentes per momenta prædonum ſatellites rapiebant, pro quibus ingens mulierem velut inſania iam quædam ex indignatione fatigabat, ita vt interdum prædones maledictis in necem ſui, & conuiciis inſtigaret. Verum cum neq. irritatus quiſquã neque miſeratus eã perimeret, & ſi quid forte cibi ab ea fuiſſet quæſitũ, id ab aliis quæreretur, nec iam vſquã reperiendi copia fieret, fames autem dira viſceribus ipſis inſiſteret ac medullis, & ad furorem iam perurgeret inedia, fame & ira peſſimis vſa conſultoribus, contra ipſa iam armatur iura naturæ. Erat nanque ei ſub vberibus paruulus filius. Hunc ante oculos ferens: Infelicis, inquit, matris, o infelicior fili: in bello fame & direptione prædonum, cui te reſeruabo? Nam & ſi vita ſperari poſſit: iugo Romanæ ſeruitutis vrgemur. Sed nunc ipſam etiam ſeruitutem præuenit fames: prædones vero vtraque vi grauiores perurgent. Veni ergo nunc o mi nate, eſto matri cibus, prædonibus furor, ſeculis fabula, quæ ſola deerat cladibus Iudæorũ. Et hæc cũ dixiſſet, ſimul filium iugulat. Tunc deinde igni ſuperpoſitũ torret, & medium quidem conſumpſit: medium

vero reſeruat obtectum. Et ecce confeſtim prædones irruunt, ob vſtæ carnis nidorem cõceptum, mortem minantur: niſi ſine mora cibos, quos paratos ſenſerant, demonſtraret. Tum illa quidem partem, inquit, vobis optimam reſeruaui. Et continuo quæ ſuperfuerant, membra retexit infantis. At illos repente ingens horror inuaſit, & immanes quamuis animi diriguere, vox faucibus interclusa eſt: Illa vero truci vultu, & ipſis iam prædonibus truculentior, meus, inquit, hic filius: meus eſt partus, & facinus meum eſt, edite. Nam & ego prior comedi, quæ genui. Nolite effici aut matre religioſiores, aut fœmina molliores. Quod ſi vos pietas vincit, & execramini cibos meos: ego, quæ iam talibus paſta ſum, ego his iterum paſcar. Poſt hæc illi territi trementeſq. diſcedunt, qui hunc ſolum omnibus facultatibus, miſeræ matri reliquerant cibum. Repleta eſt auté confeſtim vniuerſa ciuitas nefarij ſceleris nuntio: & vnuſquiſque ante oculos facinus, quod perpetratum fuerat, adducens, tanquã ſi ipſe id perpetraſſet, horrebat. Omnes autẽ quos famis neceſſitas perurgebat, feſtinabãt magis ad mortem, beatos dicentes eos, quibus contigit interiiſſe: priuſquam talium malorum polluerentur auditu.

De vltima ruina Hieruſalẽ, & de multitudine interemptorum ſecundum Ioſephi ſupputationem.

Cap. XXIIII.

Hactenus Ioſephus. Colligens autem ſupradictus hiſtoriographus omnem numerum peremp-

peremptorum, vel fame, vel ferro, vndecies centena millia deſignauit. Cæterôs vero latrones & ſicarios ac prædones, poſt vrbis excidium mutuis declarat interiſſe vulneribus. Electos quoſque iuuenum, quos decor & corporis proceritas commendabat, ad triumphum dicit eſſe ſeruatos: reliquos autem, qui ſupra x. & v i i. annos agebant ætatis, vinctos ad opera Aegypti per metalla deſtinatos, vel per cæteras prouincias eſſe diſperſos, alij quidem vt ludis gladiatoriis, alij vt ad beſtias traderentur. Si qui vero intra ſeptimum & decimũ ætatis annum reperti ſint, per diuerſas prouincias in ſeruitutem diſtrahi iuſſi ſunt. Quorum numerus vſque ad nonaginta milia perductus eſt. Hæc vero omnia geſta ſunt, ſecundo anno imperij Veſpaſiani, iuxta ea, quæ ipſe dominus & Saluator noſter Iesvs Christvs prædixerat; quippe, qui ea quæ gerenda erant, præſentia iam videret: tum cum ſecundum Euangeliorum fidem, videns ciuitatem fleuit ſuper eam, & velut in auribus eius prælocutus eſt hæc verba: Si agnouiſſes, inquit, & tu in hac die, quia venient dies ſuper te, & circundabunt te inimici tui vallo, & circũndabunt te, & perurgebunt te vndique, & ad ſolum deducent te, & filios tuos interficient. Sed & rurſum tanquam de populo dicens: Erit, inquit, neceſſitas magna ſuper terram, & ira populo huic, & cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes, & Hieruſalem erit conculcata a gentibus, vſquequo compleantur tempora gentium. Et iterum: Cum autem videritis circũndari ab exercitu Hieruſalẽ, tunc ſcitote,

quia appropinquabit deſolatio eius. Comparet nunc vnuſquiſque domini & Saluatoris noſtri ſermones, cum hiſtoriographi relatione de bello quod geſtum eſt, atque excidio ciuitatis, & videns miram diuinæ præſentiæ virtutem, agnoſcat prædicentis diuinitatem. Hęc quidem Iudæorum genti poſt paſſionem Saluatoris iuſta vltione venerunt, pro eo quod authorem vitæ a ſemet vniuerſa gens conclamauit auferri. Colliguntur ergo per omne tempus a decimoquinto anno Tyberij Cæſaris, & ab exordio Euangelicæ prædicationis, anni quadragintaduo, vſque ad Veſpaſiani ſecundum imperij: quando hoc vrbis Hieroſolymitanæ excidium actum eſt. A captiuitate autem quam ab Antiocho perpeſſi ſunt, anni ducenti trigintaocto. Porro a Darij ſecundo anno, ſub quo rurſum templum ædificatum eſt, anni quingenti nonaginta. A prima autē ædificatione templi ſub Solomone, vſque ad nouiſſimam eius ruinam, quæ ſub Veſpaſiano facta eſt, anni M.C.II. Hic autem cœpti operis decreui primi finem facere libri. Vbi legales hoſtiæ pariter cum templo, ac populo Iudæorum ſceleratiſſimo, inrecuperabiliter conciderunt.

TOMI II. LIBRI I. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI

Lexouienſis

CHRONICORVM

Tomi Secundi

LIBER II.

Prælocutio de priore libro.

CAPVT I.

EGITVR in priore libro a natiuitate Chriſti vſque ad eius paſſionem ac deinde vſque ad templi Hieroſolymitani deſtructionem, populique Iudaici iuſta Dei vltione diſperſionem; ac diuerſis mortibus internitiem propter paſſionis Chriſti Dei, hóminiſque filij vindictam, eiuſque ſeruorũ perſequutiones ac neces, tam de geſtis imperatorum quamque & dè eccleſiaſticorum actibus, ſuccincto ſermone ex diuerſis autorum libris colligere curaui.

De Veſpaſiani actibus bonis.

CAP. II.

VEſpaſianus igitur, vt præmiſimus, cognita Neronis morte, hortatu plurimorũ regum

& ducum, maxime Ioſephi Iudæorum ducis ſententia, qui captus cum in vincula coniiceretur, cõſtantiſſime dixerat, continuo ab eodem ſe imperatore ſoluẽdum, imperium adeptus eſt. Relictoque ad obſidionis Hieroſolymorum procurationem filio Tito, per Alexãdriam profectus eſt Romam Sed cognita interfectione Vitellij, pauliſper Alexandrię ſubſtitit. Titus vero magna ac diuturna obſidione Iudæos premens machinis, cunctiſque bellicis molibus, non ſine multo ſuorũ ſanguine, tandem vrbem cepit: muros Hieroſolymitanos ſolo coæquauit: ac templũ diruit, totius orbis famoſiſſimum. Veſpaſianus ergo & Titus imperatores magnificum agentes de Iudæis triumphum, vrbem ingreſſi ſunt. Pulchrum & ignotum antea cunctis mortalibus, inter ccc. xx. triumphos, qui a conditione vrbis, vſque in id tempus acti erant, hoc ſpectaculum fuit, patrem & filium vno triumphali curru vectos, glorioſiſſimam ab his qui patrem & filium offenderant, victoriã reportaſſe. Qui continuo omnibus bellis ac tumultibus domi, foriſque compreſſis, pacem totius orbis prępuntiauit: & Ianum geminum obſeratis cohiberi clauſtris, ſexto demum ipſi poſt vrbem cõditam cenſuerunt. Iure enim idem vltionis honos paſſioni Domini impenſus eſt, qui etiam natiuitati fuerat attributus. Tunc deinde, ſine vllis bellorũ tumultibus, in immẽſum Reſpublica Romana prouehitur, Siquidẽ Achaia, Licia, Rhodus, Bizantium, Samothracia, Cilicia, Commagene, tunc primum redactæ in prouincias, Romanis iudicibus, legibuſque paruerunt. Nono autem imperij

rij eius anno, tres ciuitates Cypri terræ motu corruerunt, & Romæ magna peſtilentia fuit. Veſpaſianus autem in villa propria circa Sabinos, nono anno principatus ſui, profluuio ventris eſt mortuus. Huic autẽ inter cætera bona illud ſingulare fuit, inimicitias obliuiſci: adeo, vt Vitellij hoſtis filiam locupletiſſime dotatam, ſplendidiſſimo coniungeret viro. Iſte exanguem diu, feſſumque terrarum orbem, breui refecit in tempore. Nanque primum ſatellites tyrannidis, niſi qui forte atrocius longe proceſſerant, flectere potius maluit, quam excruciatos delere, prudentiſſime ratus, nefaria miniſteria a pluribus metu curari. Hic Romam deformem incendiis ac veteribus ruinis permiſſa, ſi domini deeſſent, volentibus ędificandi copia, Capitolium, ædem pacis, Claudij monumenta reparauit, multaque noua inſtituit per omnes terras, quas ius Romanum tenet. Renouatæ vrbes cultu egregio, viæ operibus maximis munitæ ſunt. Tunc cauati montes per Flaminiam ſunt prono tranſgreſſui, quæ vulgariter pertunſa petra vocatur. Mille gentes compoſitæ, cum ducentas ægerrime repperiſſet, extinctis ſæuitia tyrannorũ pleriſque: rex Parthorum Vogeſſes metu ſolo in pacem coactus eſt. Plura dicere ſtudium coegit imperatoris boni, quem ab Auguſti morte, poſt annos ſex & quinquaginta Romana Reſpublica exanguis ſæuitia tyrannorum ne penitus rueret, aſſecuta eſt. Itaque dum ventris eluuie ęffuſius vrgeretur, aſſurgens ait: Stantem decet imperatorem excedere terris.

De operibus magnificis Titi imperatoris.

CAP. III.

TItus Veſpaſiani filius, poſt patris obitum iura ſuſcepit imperij. Qui matre liberta nomine Domitilla genitus, imperauit annis duobus & menſibus duobus. Qui in vtraque lingua peritiſſimus fuit, & liberalibus diſciplinis, ſtudio legendi eruditus. Hic vbi patriæ curam ſuſcepit, incredibile eſt, quantum, quem imitabatur, patrem anteierit, præcipue clementia, liberalitate, honorificentia, ac pecuniæ contemptu. Nam dum præfecturam prætoriam patre imperante adeptus eſſet, ſuſpectus quidem fuit pro quibuſdam actis, Neronis fore imitatorem, ſi potiretur imperio, ſed hæc adeo in melius conuerſa ſunt, vt ei ita immortalem gloriam contulerint, vt delitiæ atque amor humani generis appellaretur. Denique vt ſubiit pondus regium, Berennicem nuptias ſuas ſperantem regredi domum, & eneruatorum greges abire præcepit. Huius tempore mons Hebius in Campania ardere cœpit. Ex cuius vertice tantum erupit incendium, vt regiones vicinas & vrbes cum hominibus exureret. Is etiam Titas Amphitheathrum Romæ ædificauit, & in dedicatione eius quinque milia ferarum occidit. Ciuitatem vero Auenticum, quam pater eius Veſpaſianus ædificare cœperat, conſummauit, & glorioſe ornauit, in Gallia Ciſalpina. Eandemque regionem ſtagno adiacentem, propter ſimilitudinem (vt ferunt) Galilææ Palæſtinorum, quam non modico ſudore ac ſanguine deuicerat,

Gali-

Galilęam cenſuit nuncupari. Sub eius quoq. principatu incendium Romæ ſine nocturna requie per triduum fuit: lues quoque tanta, quanta vix vnquam antea fuit. Quibus tamen malis, nullo vexato, pecunia propria ſubuenit, cunctis remediorum generibus, nunc ægrotantes per ſemetipſum reficiens, nunc conſolatus ſuorum mortibus afflictos. Vixit annis XLI. & in eodem quo pater apud Sabinos agro febri interiit. Huius mors credi vix poteſt, quantũ luctũ vrbi, prouinciiſq. intulerit: adeo, vt eũ delitias publicas (ſicut diximus) appellantes, quaſi perpetuo cuſtode orbatũ, terrarũ orbẽ deflerẽt. Hic enim princeps tãtæ bonitatis fuit: vt dũ quadã in cœna recordatus fuiſſet, nihil ſe in illa die cuiquã præſtitiſſe, dixerit: Amici hũc diem perdidimus. Is enim dũ ad expugnãdã Hieroſolymorũ interiorẽ cerneret tẽpli munitionẽ, quã recluſa multitudo ſacerdotum ac principum tuebatur, maiore vi & mora ſtuduit inſiſtere. Quod tamen poſtquam in poteſtatem redactũ opere atq. antiquitate ſuſpexit templũ: diu deliberauit, vtrũ tanquam incitamentum hoſtium incenderet, an in teſtimonium victoriæ reſeruaret. Sed eccleſia Dei iam per totum orbem vberrime germinãte: hoc tanquã vacuũ, nullique vſui bono cõmodum arbitrio Dei auferendũ fuit. Itaque Titus imperator ab exercitu pronũtiatus templũ Hieroſolymis incendit ac diruit. Per horum tempora præfatorum principum, poſt aſcenſionem Chriſti, quique illuſtres fuerunt eccleſiarum doctores, librorum etiam quos vſus legendi tradidit authores, quas quidẽ mundi partes apoſtoli ad prædicandũ

per ſortes proprias acceperunt, quibus etiam locis agonizando triũphatores æternam conſecuti ſunt palmã: ſuccincta breuitate expedire conabor. Itaque in priore libro de Petro & Paulo, & vtroque Iacobo latius diſſeruimus.

Sub præfatis principibus apoſtolici viri, & reliqui doctores ſacri, qui tunc floruerunt, quas mũdi partes ad prædicandum ſuſceperint, & quibus in locis conſecuti ſint palmam martyrij, per ordinem continetur. CAP. IIII.

MATTHÆVS, qui & Leui, ex publicano apoſtolus, primus in Iudęa, propter eos, qui ex circũciſione crediderant, Euangelium Chriſti Hebræis literis, verbiſq. compoſuit. Quis autem poſtea in Græcum tranſtulerit, non ſatis certum eſt. Porro, ipſum Hebraicum habetur vſque hodie (vt ait Hieronymus) in Cæſarienſi bibliotheca, quam Pamphilus martyr ſtudioſiſſime conficiens, ordinauit. In quo animaduertendum, quod vbicunque euangeliſta, ſiue ex perſona ſua, ſiue ex domini Saluatoris ſcripturæ teſtimoniis abutitur, non ſequitur LXX. tranſlatorum authoritatem, ſed Hebraicam. E quibus illa duo ſunt: Ex Aegypto vocaui filium meum: & quoniam Nazaræus vocabitur. Igitur is primum in Iudæa euãgelizauit, poſtmodum in Macedonia prædicauit. Requieſcit in montibus Parthorum. ANDREAS (qui interpretatur decorus) frater Petri, ſecundum Iohãnem primus, iuxta Matthæum a primo ſecundus, hic in ſortem prædicationis, Scythiam atque Achaiam accepit, in qua

qua etiam ciuitate cruci ſuſpenſus, occubuit. IACOBVS filius Zebedæi frater Iohãnis, IIII. in ordine, XII. tribubus, quæ ſunt in diſperſione gentium, ſcripſit atque Hiſpaniæ & occidentalium locorum Euangelium prædicauit, & in occaſum mundi, lucem prædicationis infudit. Hic ab Herode Tetrarcha gladio occiſus, occubuit, ſepultus intra marmaricam. THOMAS Chriſti Didymus nominatus, & iuxta Latinam Linguam Chriſti geminus, ac ſimilis Saluatori, audiendo incredulus, videndo fidelis: Hic Euangelium prædicauit Parthis, Medis & Perſis, Hircaniſque Bactrianis & Indis, tenens Orientalem plagam, & terram gentium penetrans: ibique prædicationem ſuam, vſque ad titulum ſuæ paſſionis perducens. Lanceis enim transfixus, occubuit in Calamina Indiæ vrbe, vbi & ſepultus eſt in honore. BARTHOLOMÆVS apoſtolus, nomen ex Syra lingua ſuſcipiens, Lycaoniam in ſortem prædicationis accepit, atque euangelium iuxta Matthæum apud Indos in eorum linguam conuertit: Ad vltimum in Albano maioris vrbe Armeniæ viuens a Barbaris decoriatur, ſicque terræ conditur. IVDAS Iacobi frater in Meſopotamia atque interioribus Ponti Euangelizans, feras & indomitas gentes, quaſi belluarum naturas ſuo ſancto dogmate mitigat, & fidei dominicæ ſubiugat. Sepultus eſt in Nerito Armeniæ vrbe. Poſt martyrium IACOBI eſt continuo conſecutum ciuitatis Hieruſalem excidium. Traditur apoſtolos, cæteroſque domini diſcipulos, qui ad illud tempus reliqui erant, in vnum e locis omnibus cõueniſſe, ſimul cum his,

qui propinqui ſecundum carnem domini dicebantur, plurimi nãque ex his per illud tempus ſupererant, & habuiſſe commune cõſilium, quem oporteret dignũm ſucceſſione Iacobi iudicari: omneſque vno conſenſu SIMONEM Cleophæ filium decreuiſſe, cuius mentio in Euangeliis facta eſt, vt epiſcopatus ſedem ſuſciperet. Is nanque Simon Zelotes, qui primum dictus eſt Chananæus, zelo domini feruens, par in cognomento Petri, & ſimilis in honore accepit Aegypti principatum, & poſt Iacobum Iuſtum, cathedram (vt diximus) tenuit Hieroſolymorum. Poſt annos autem vitæ C. X X. meruit ſub Traiano per crucẽ ſuſtinere martyrij paſſionem. Iacet in Boſphoro. PHILIPPVS a Bethſaida ciuitate, vnde & Petrus, de quo in Euangeliis atque in Actibus apoſtolorũ digna laudis memoria ſæpius facta eſt, cuius etiam filiæ propheteſſæ extiterunt, & miræ ſanctitatis ac perpetuę virginitatis, vt eccleſiaſtica narrat hiſtoria: Hic Gallis prędicat Chriſtum, Barbaraſque gentes, vicinaſque tenebris & tumenti Oceano coniunctas, ad ſcientiæ lucem, fideique portum deducit. Deinde in Hierapoli Phrygiæ prouinciæ vrbe crucifixus, lapidatuſque obiit, rectoque ſepultus cadauere, ſimul cum filiabus ſuis ibidem requieſcit. MATTHIAS de L X X. diſcipulis vnus, & pro Iuda Iſcariote XII. inter apoſtolos ſubrogatus, electus ſorte, & ſolus ſine cognomine, cuius datur Euangelij prædicatio in Iudæa. BARNABAS Cyprius (qui & Ioſeph Leuites (cũ Paulo gentium apoſtolus ordinatus: vnam ad ædificationẽ eccleſiæ pertinentẽ epiſtolã cõpoſuit,

quæ

quæ inter apocryphas legitur. Hic poſtea propter Iohannem diſcipulum (qui & Marcus vocabatur) ſeparatus a Paulo: nihilominus euangelicæ prædicationis iniunctũ ſibi opus exercuit. LVCAS medicus Antiochẽſis, cuius ſcripta indicãt eum fuiſſe Græci ſermonis non ignarum; fuit ſectator apoſtoli Pauli & oĩs eius peregrinationis comes: ſcripſit Euangelium, de quo idem Paulus meminit: Miſimus, inquit, cum illo fratrẽ, cuius laus in Euangelio eſt per omnes eccleſias. Sic & ad Coloſſẽſes: Salutat vos Lucas medicus chariſſimus. Et ad Timotheum: Lucas eſt mecum ſolus. Aliud quoque ædidit volumen egregium, quod titulo apoſtolicorum Actuum prænotatur. Cuius hiſtoria vſque biẽnium Romæ commorantẽ peruenit Paulum, id eſt, vſque ad IIII. Neronis annum. Ex quo intelligimus, in eadem vrbe librũ eius eſſe conſcriptum. Igitur Pauli & Teclæ & totam baptizatam Leonis familiã, inter ſcripturas apocryphas computemus. Leue enim eſt, vt indiuidu⁹ comes apoſtoli, inter cęteras eius res hoc ſolum ignorauerit. Sed & Tertullianus vicinus illorũ temporum refert præbyterum quendam in Aſia nomine Pauli conuictum apud Iohannem, quod author eſſet libri, & confeſſum ſe hoc Pauli amore feciſſe, & loco excidiſſe. Quidam ſuſpicantur, quotieſcunq; Paulus in epiſtolis ſuis dicat, iuxta Euangelium meum, Lucam a Paulo didiciſſe, qui cum domino in carne non fuerit, ſed a cæteris apoſtolis. Quod & ipſe quoque in principio voluminis ſui declarat, dicens: Sicut tradiderunt nobis, qui a principio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis.

Igitur Euãgelium,ſicut audierat,ſcripſit:Acta vero apoſtolorũ,ſicut viderat ipſe,cõſcripſit.Sepultus eſt Conſtantinopoli,xx.Conſtantij anno,quo oſſa eius cum reliquiis Andreæ apoſtoli trãſlata ſunt.MARCVS euãgeliſta,de quo in priore libro diſſeruimus:hic,vt ferũt, ne ad ſacerdotiũ moueretur Iudęorum,ſibi pollicẽ abſcidit:primus tamẽ Alexãdrię cathedrã tenuit,primuſq. eccleſias Aegyptiorum fundauit, tantis doctrinę & continentiæ virtutibus florens,vt omnes diſcipuli Chriſti, eius imitationem ſequerentur.Mortuus eſt VIII. Neronis anno , placida quiete ſepultus. TIMOTHEVS Epheſiorũ epiſcopus,de ciuitate Liſtrẽſium,patre Gręco,id eſt,ethnico,matre autẽ Iudęa vt refert Apoſtolus, dicens: Quæ habitauit fides in auia tua Loide,& matre tua *Eunica,(*al. Eutice*) certũ autem quod & in te. Hic fuit diſcipulus Pauli,eiuſque ſpiritalis filius, quem puerum proprie ſecum idem Paulus aſſumpſit,qui pudicus & virgo permanſit,quique apud Epheſum in monte,qui vocatur Pion , cum magno honore ſepultus quieſcit.TITVS Pauli diſcipulus,& in baptiſmo filius,natione Græcus, & in gentibus ſolus,a Paulo poſt Euangeliũ circũciſus.Quẽ ad cõſtruẽdas Cretæ eccleſias,prefatus reliquit apoſtolus, ibiq.in pace defunct⁹ eſt atq; ſepultus.HERMAN, cuius etiã Paulus ad Romanos ſcribẽs, meminit: Salutate Flegõta,Herman,Patrobã,& cũ eis ſunt fratres.Aſſerũt hunc authorem eſſe libri,qui appellatur Paſtoris,& apud quaſdã Gręcię eccleſias publice legitur,reuera vtilis liber,multique de eo ſcriptorũ veterũ vſurpauere teſtimonia,ſed apud

Latinos

Latinos pene ignotus eſt. Igitur domini diſcipuli predicatores fidei & doctores gentium, qui dum omnes vnũ ſint, ſinguli tamen certis locis in mũdo ad prædicandum partes proprias acceperunt. Quod vt breuiter repetam, Petrus nãque Romã accepit, Andreas Achaiam, Iacobus Hiſpaniam, Thomas Indiam, Iohannes Aſiam, Mattheus Macedoniam, Philippus Gallias, Bartholomęus Lycaoniam, Simon Zelotes Aegyptum, Mathias Iudæam, Iacobus frater domini Hieruſalem, Iudas frater Iacobi Meſopotamiam. Paulo autem cum cæteris apoſtolis nulla ſors propria traditur, quia in omnibus gẽtibus magiſter & predicator eligitur. Nam ſicut Petro & reliquis circumciſiõis apoſtolatus eſt datus: ita Paulo preputij in gẽtibus. Hic tamẽ VII. eccleſiis & III. euãgelizat diſcipulis

De Ioſepho hiſtoriographo. Et quæ de Saluatore protulerit. CAP. V.

QVo etiam tempore Ioſephus Mathię filius ex Hieroſolymi ſocerdos a Veſpaſiano captus: cum Tito filio eius relictus eſt. Hic Roman veniens, VII. libros Iudaici belli Imperatoribus patri filioq. obtulit, qui & bibliothecæ publicæ traditi ſunt, & ob ingenij gloriam ſtatuam quoque Romæ meruit. Scripſit autem & alios XX. Antiquitatum libros ab exordio mundi, vſque ad XIII. annum Domitiani Cæſaris; & II. aduerſus Appionem gramaticum Alexandrinum. Qui ſub Caligula miſſus ex parte gentilium contra Philonem, qui etiam librum, vituperationem gentis Iudaicæ continẽtem ſcripſerat. Alius quo-

que liber eius qui inſcribitur valde elegans habetur, in quo & Macchabæorum ſunt digeſta martyria. Hic in XVIII. Antiquitatum libro maniſeſtiſſime cōfitetur, propter magnitudinem ſignorum Chriſtum a phariſæis interfectum: & Iohannem Bapt. vere prophetam fuiſſe, & propter interfectionem Iacobi apoſtoli Hieroſolymam dirutam. Scripſit. autem de domino in hunc modum: Eo tempore fuit Ieſus ſapiens vir: ſi tamen virum eum oportet dicere. Erat autem mirabilium patrator operum, & doctor eorum qui libēter vera ſuſcipiunt. Plurimos quoque tam de Iudæis, quam de gentibus, ſui habuit ſectatores, & credebatur Chriſtus. Cumque inuidio noſtrorū principum cruci eum Pilatus addixiſſet: nihilominus qui. eum dilexert, perſeuerauerunt in eo. Apparuit autē eis III. die viuēs. Multa hæc & alia mirabilia carminibus prophetarum de eo vaticinātibus: & vſque hodie gens ab hoc vocabulum ſortita, non defecit. Refert etiam idem hiſtoriographus, oraculum quoddā in ſacris literis repertum: quod per idem tempus virum deſignaret ex eorum religione proceſſurum, qui totius orbis potiretur imperio. Cuius oraculi præſagium Veſpaſianum declarare ſuſpicatur. Sed Veſpaſianus non aliis quam illis ſolis gentibus, quę Romano imperio videbantur ſubditæ, dominatus eſt: nec de proſapia aut religione Iudęorū proceſſit. Vnde iuſtius ad Chriſtum hæc reſponſa referuntur, ad quem pater: Pete ame, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Et cuius per idem tēpus per apoſtolos ſuos

in om-

in omnẽ terram exierat ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

De Domitiani ſuperbis geſtis. CAP. VI.

IGitur Domitianus Veſpaſiani & Domitillæ libertæ filius, germanus Titi imperauit annis xv. Iſte primo clementiam ſimulans, neque adeo iners domi belloque tolerãtior videbatur, idcirco Cattos Germanoſque deuicit, ius æquiſſime dixit, Romæ multa ædificia vel cœpta, vel a fundamentis conſtruxit. Bibliothecas incendio cõſumptas, petitis vndique preſertim ab Alexan. exemplis reparauit Sagittarum tam doctus fuit: vt inter patẽtes digitos extentæ manus viri procul poſiti ſpicula tranſuolarent. Ab hoc paulatim per omnes ſcelerum gradus creuit, vt cõfirmatiſſimam toto orbe Chriſti eccleſiam, datis vbique crudeliſſime perſecutionis edictis cõuellere auderet. Is in tantam ſuperbiam prolapſus fuit. vt Deum ſeſe ac dominum vocari, ſcribi, colique iuſſerit. Nobiliſſimos Senat. inuidiæ ſimul ac predę cauſa, alios palã interfecit, alios in exiliũ truſit: ibique trucidari imperauit. Libidinis intemperantia, quicquid cogitari poteſt, fecit. Plurimas vrbis ædes de-ſtructis populi Romani rebus extruxit. Bellum aduerſus Germanos, & Dacos, per legatos geſſit, pari Reip. pernicie, cũ & in vrbe ipſe Senatũ populũque laniaret, & foris male circumactũ exercitũ aſſidue hoſtes cæde conficerent. Nã quanta fuerint Diurpanei Dacorũ regis cum Fuſco duce prælia, quantæq. Romanorũ clades, lõgò textu euoluerẽ, niſi C. Tacit⁹, qui hãc hiſtoriã diligẽtiſſime cõtexuit, de reticendo interfectorum numero, & Saluſtium

Criſpũ & alios authores quãplurimos ſanxiſſe & idẽ ſeipſum potiſſimũ elegiſſe dixiſſet. Domitianus tam prauiſſima elatus iactantia, ſub nomine ſuperatorum hoſtium de extinctis legionibus triumphauit, idemque efferatus ſuperbia, qua ſe deũ coli vellet, perſecutionem in Chriſtianos agi, II. a Nerone imperauit.

De proſapia Dauid, & propinquis Chriſti ab illo requiſitis. CAP. VII.

INter Iudæos quoque acerbitate tormentorũ, & cruentiſſimæ quæſtionis exquiri genus Dauid atque interfici præceptum eſt: dum prophetis ſanctis inuidetur, & creditur quaſi adhuc futurus eſſet ex ſemine Dauid: qui regnum poſſit adipiſci. Verebatur & ipſe terreno priuari regno a Domino Chriſto: ſicut Herodes eius audita natiuitate. Vnde perquiri iuſſerat regalẽ Dauid proſapiã ad mortẽ vel Chriſti ſecundũ carnem propinquos. Tunc quidam de poſteritate Dauid delati ſunt ad Cæſarem. Ergo interrogati a Domitiano ſi eſſent ex familia Dauid & propinqui Chriſti: cõfeſſi ſunt ſe eſſe. Tunc quæſiuit ab eis, quãtis poſſeſſionibus vel quãtis eſſent facultatibus præditi. At illi reſpõderunt, quod vtriſque non amplios eſſet in bonis, a IX. milibus denariis. Ex quibus ſingulis pars media proportione deberetur, nec hoc ſibi in pecunia ſubſiſtere, ſed in ęſtimatione terrę, quę eis eſſet in XL. minus vno iugeribus cõſtituta. Quã ſuis manibus excolentes vel ipſi alerentur vel tributa dependerent: ſimul & teſtes ruralis & diurni operis manus labore rigidas & callis obduratas præferebant. Interrogati vero de Chriſto quale ſit

ſit regnum eius, vel qui ipſe aut vnde quādo venturus: reſponderunt quod non huius mundi regnum, neque huius terrę ei deſignetur imperium, ſed quia cœleſte ei regnum per angelorum miniſteria in cōſummationes ſeculi præparetur, quando ſcilicet aduentās in gloria, de viuis ac mortuis iudicabit, & reſtituet vnicuique pro factis ac meritis ſuis. Ad hæc Domitianus, cum neque in eis quicquam criminis inueniret, & vilitatem eorum quam maxime contemneret, abire eos liberos iubet: ſed perſecutionem quam aduerſus eccleſias agitari iuſſerat, datis rurſum compeſcit edictis. Illi vero dimiſſi ab eo, vel martyrij merito, vel tantæ propinquitatis Chriſti prærogatiua, pacis iam tempore duces eccleſiæ effecti, vſque ad Traiani tempora permanſerunt. Hæc quidem Egeſippus, ſed & Tertullianus de Domitiano ſimilia refert, dicens: Tentauit aliquando & Domit. ſimile aliquid portio Neronis de crudelitate, ſed quaſi homo deſtitit cito: vt etiā eos quos in exiliū miſerat, reuocaret. Itaq. Domitiani vxor Auguſta appellatur Decreto Senatus. Tit⁹ inter deos refertur. Is ēt Domitianus templū ſine admixtione lignorū cōſtruxit. Idē tantæ ſupbiæ fuit vt aureas & argēteas ſtatuas ſibi in Capitolio poni iuſſerit: ſub quo Bruti⁹ plurimos Chriſtianorū martyrio cōfecit. Inter quos & F. Domitillā F. Clemētis cōſulis ex ſorore Neptē in inſulā Pōtianā relegatā deportari iuſſerat, qa ſe Chriſtianā eſſe teſtata ſit. Tunc & Apoſtolus Iohan. in Pathmū inſulā relegatus, apocalypſim vidit. Multa ēt ſigna eo tpe, atq. portēta Romæ & toto orbe facta sūt. Cōtinuo tamē

Domitianus crudeliter in palatio a ſuis interfectus eſt. Cuius cadauer ignominioſiſſime exportatum, atque ſepultum eſt.

De Neruæ operibus bonis, Et Traiani geſtis mirabilibus. CAP. VIII.

POſt Domitianum vero Nerua ſuſcepit principatum: ſub quo omnes quidem honorum tituli, qui in Domitianum collati fuerant, detrahuntur. Reuocari autem quicunque ab eo in exilium truſi ſunt: ac recipere facultates ex Senatuſconſ. iubentur. De quibus ſingulis teſtimoniũ perhibent: qui geſta illorum temporum conſcripſerunt. Tunc igitur apoſtolum Iohannem de inſula Epheſum quaſi ad ſcholã propriã rediſſe, noſtrorum ſcriptores declarãt. Nanque Nerua Traianũ in liberi locum: inque partem imperij cooptauit, Qui dum ſuggerente ira, cõtra quendã regulũ inclamaret: ſudore correptus eſt. Quo refrigeſcente, horror corporis nimium iniquũ febri præbuit, nec multo poſt vitam finiuit, anno ætatis. LXIII. Cuius corpus a Senatu vt quondam Auguſti honore delato: in ſepulchro Auguſti ſepultũ eſt. Eodem quo interiit, ſolis defectio facta eſt. Imperauit annum I. & menſes IIII. Iſte tributa relaxauit multa: afflictas ciuitates releuauit. Puellas pueroſque natos parentib. egeſtoſis, ſumptu publico per Italiæ oppida ali iuſſit. Traianus poſt Neruã ſuſcepit imperiũ, apud Agrippinã nobilem Coloniã Galliæ: habens diligentiã in re militari, in ciuilibus lenitatem, in ſubleuandis ciuitatibus largitionem. Cũque duo ſint quæ ab egregiis principibus expectentur

ctetur ſanctitas domi, in armis fortitudo, in vtroq. prudentia, tātus erat in eo maximarū rerū modus, vt quaſi temperamento quodā virtutes miſcuiſſe videretur, niſi quod cibo vinoq. paululum deditus erat; liberalis in amicos, & tanquā vitæ cōditione par ſocietatibus perfrui. Qui vt inſignia imperij eſt adeptus mox Germaniā trans Rhenū in priſtinū ſtatū reduxit, trans Danubiū multas gētes ſubegit. Regiones aūt trans Eufratē & Tigrim ſitas, prouincias fecit: Seleuciam & Theſifontē, & Babylonē occupauit & tenuit. In mari rubro claſsē inſtituit: vt per eā Indiæ fines vaſtaret. Hinc Traianus Armeniā, Aſſyriā Meſopotamiā fecit prouincias. Sub quo Iudæi in ſeditionē verſi vno tēpore quaſi rabie efferati: per diuerſas terrarū partes exarſerunt. Nā & per totā Libyā aduerſus incolas, atrociſſima bella geſſerunt. Quæ adeo tunc interfectis cultoribus deſolata eſt: vt niſi poſtea Hadrianus imperator collectas illuc aliunde colonias deduxiſſet: vacua penitus terra abraſo habitatore manſiſſet. Aegyptum vero totam & Cyrenem, & Thebaidam, cruentis ſeditionibus turbauerunt. In Alexandriam autem cōmiſſo prælio, victi & attriti ſunt. In Meſopotamia quoque rebellantibus iuſſu Imperatoris, bellum illatum eſt. Itaq. multa milia Iudæorū vaſta cæde deleta ſunt. Sane Salaminā vrbem Cypri, interfectis omnibus accolis deleuerūt. Igitur Traianus errore decept⁹, omnia bona ſua in pſecutione Chriſtianorū fœdauit. Nā III. a Nerone Chriſtianos perſequitur: repertos cogi ad ſacrificādū idolis, detrectātes aūt interfici iuſſit. Sub quo multi nobiliter ad palmā

peruenerũt martyrij pluresque interfecti fuiſſent, ni relatu Plinij Secundi qui inter cæteros iudices perſecutor datus fuerat, ammonitus. Qui dum quãdam regeret prouinciam,& in magiſtratu ſuo plurimos Chriſtianorum interfeciſſet, multitudine eorum perterritus, ſcripſit Traiano,quid facto opus eſſet, nuntians ei præter obſtinationem non ſacrificandi,& Antelucanos cœtus,ad canendum cuidam Chriſto vt Deo,eiuſque confeſſionem,nihil contrariũ Romanis legibus facere.Prçterea ad confœderandam eorum diſciplinã,vetari ab his homicidia,furta,adulteria,periuria,latrocinia,& his ſimilia, tantaque eos eſſe fidutia innocentis confeſſionis, vt ne mortem quidem grauẽ ac formidoloſam paucant.Ilico imperator reſcriptis lenioribus,temperauit edictum Hoc quidem genus hominum inquirendum non eſſe: oblatos vero puniri cenſuit.Is vero Plinius Secundus orator & hiſtoriographus inſignis habetur:cuius plurima ingenij extant opera.Veruntamen continuo Romæ aurea domus à Nerone totis impẽſis, rebuſque priuatis ciuiũ cõdita,repẽtino cõflagrauit incendio,vt intelligeretur, miſſa etiã ab alio perſecutio, in ipſius potiſſime monumẽtis, a quo primum exorta eſſet,atq; in ipſo authore puniri.Terræmotu IIII. vrbes Aſiæ ſubuerſæ,Elea,Mirina, Pythane,Cyme,& Græciæ ciuitates II.Opintiorũ & Oritorum III.Galatiæ ciuitates eodẽ terræ motu dirutæ:Pantheõ Romæ fulmine cõcrematũ, terræmotus in Antiochia pene totam ſubruit ciuitatẽ.Ergo Traianus apud Seleuciam vrbem Iſauriæ profluuio ventris extinctus eſt, anno ætatis

tis LXIII. qui imperauit annis XX. Cuius oſſa in vrna aurea ſunt relata, & in foro ſub columna eius nominis poſita. Imperatorum, ſolus omnium intra vrbem ſepultus eſt.

De Iohannis Euangeliſta mirabilibus & obitu.

Cap IX.

AD cuius vſque tempora perdurauit in corpore Iohannes apoſtolus & euangeliſta, filius Zebedæi, frater Iacobi, virgo electus à Domino, atque inter cæteros magis dilectus. Qui etiam ſupra pectus magiſtri recumbens, & Euangelij ſui fluenta de ipſo ſacri dominici pectoris fonte potauit, & quaſi vnus de paradiſi fluminibus verbi Dei gratiam in toto terrarum orbe diffudit, quique in locum Chriſti Chriſto iubente ſucceſſit, dum ſuſcipiens matrem magiſtri diſcipulus etiam ipſe pro Chriſto alter quodammodo derelictus eſt filius: Hic dum Euangelium Chriſti in Aſia prędicaret, a Domitiano Cęſare in Pathmos inſula Metallo relegatur, vbi etiam poſitus Apocalypſim ſcripſit. Interfecto autem Domitiano, a ſenatu exilio reſolutus, receſſit Epheſum, ibique ad hæreticorum refutandas verſutias, effligitatus ab Aſiæ epiſcopis, Euangelium nouiſſimus ędidit. Qui vſque ad vltimum pene vitæ ſuæ tempus, abſque vllius ſcripturæ indiciis euangelium prædicaſſe dicitur. Sed cum horum III. Euangeliorum etiam ad ipſum notitia perueniſſet, probaſſe quidem dicitur fidem & veritatē dictorū, deeſſe tamen vidit aliqua, & ea maxime quæ primo prædicationis ſuæ tempore Dominus geſſerat. Certum eſt enim quod in ſuperioribus III.

euangeliſtis hæc videntur ſola contineri, quæ in eo gęſta ſunt anno, quo Iohannes Baptiſta, vel incluſus eſt in carcere vel punitus. Denique ſi obſerues ſtatim in initiis narrationis, poſteaquam refert Matthęus de x l. dierum ieiunio, & de tentatione eius, continuo ſubiicit, dicens: Audiens autē, quia Iohānes traditus eſt, diſceſſit de Iudæa, & venit in Galilæam, ſed & Marcus ſimul: Poſteaquam, inquit, traditus eſt Iohannes, venit in Galilæam. Lucas vero etiam priuſquam incipiat aliquid de actibus referre Ieſu, dicit: quia adiecit Herodes ſuper omnia mala quæ geſſerat, & concluſit Iohannē in carcere, quia inquā, ab his hæc videbantur omiſſa, rogatus dicitur Iohannes apoſtolus, vt ea quæ prætericrant priores, ante traditionem Iohannis ſaluatoris geſta conſcriberet, & ideo dicit in Euangelio ſuo: Hoc fecit initiū ſignorū Ieſus. Et iterū in alio loco indicat, dicēs: Nondū enim Iohannes erat miſſus in carcerē. Ex quibus cōſtat, quod ea antequam Iohannes traderetur, quæ a Ieſu fuerāt geſta deſcribit, & ideo ſiquis diligētius hæc conſideret, euidenter inueniet, non ſibi Euangelia diſſonare, ſed alterius temporis geſta eſſe quæ ſcribit Iohannes, alterius vero quæ cæteri. Vnde quia natiuitatem ſecundum carnem Saluatoris, vel Matthęus, vel Lucas deſcripſerāt, reticuit hæc Iohannes & a theologia atq; ab ipſa eius diuinitate, ſumpſit exordiū: quę pars ſine dubio ipſe velut eximio per S. ſpiritū reſeruata eſt. Cuius quidē Iohānis, inter alias virtutes, magnitudo ſignorū hæc fuit. Mutauit in aurum ſylueſtres frondium virgas, littoreaque ſaxa in gemmas. Itē gemmarū

fragmina,in propriã reformauit naturam. Viduã quoque ad preces populi ſuſcitauit, ac rediuiuũ iuuenis corpus reuocata anima reparauit: bibens lethiferum hauſtum non ſolum euaſit periculum ſed eodẽ proſtratos populo, in vitæ reparauit ſtatũ. Iuuenem etiam quem puerum elegantem, cuidam epiſcopo cõmendauerat, ſed minime is eius diſciplinis acquieſcens, in tantum per incrementa malorum flagitioſus effectus, vt omnes illos qui prius magiſtri criminum illi fuerant, diſcipulos faceret, & latronũ atque prædonum dux & violentus princeps exiſteret. Quem mirabiliter, vt Euſebius refert, ad eccleſiam reuocat apoſtolus: & indeſinenter pro eo orationes fundens, & cum ipſo pariter ducens crebra ieiunia: indulgentiã a Deo, quam ei pollicitus fuerat expetebat. Sed & variis ſermonũ conſolationibus, velut quibuſdam præcantationibus, efferos & exterritos eius animos mitigabat: nec prius abſtitit, quam eum in omnibus emendatum etiam eccleſiæ præfecerit, præbẽs per hoc magna exempla veræ pœnitentiæ, & documentum ingens nouæ regenerationis, atque inſignia quædam, & trophæa viſibilis in eo reſurrectionis oſtendens. Hic autem anno LXVII. poſt paſſionem domini ſaluatoris ſub Traiano principe longo iam vetuſtatis ſenio feſſus: cũ diem tranſmigrationis ſuæ imminere ſibi ſentiret, iuſſiſſe fertur effodere ſibi ſepulchrũ atque inde vale dicens fratribus facta oratione viuens tumulum introuit. Deinde in eo tanquam in lectulo requieuit. Vnde accidit, vt quidã eum viuere aſſerãt, nec mortuũ in ſepulchro, ſed dormiẽtem iacere con-

maxime pro eo quod illic terra ſurium ab imo ſcaturiens, ad ſuperficiem ſepulchri conſcendit: & quaſi flatu quieſcentis deorſum ad ſuperiora puluis ebulliat. Quieuit autem apud Epheſum, VI. Kalend. Ianu.

De Clemente & eius virtutibus, qui ſub Traiano paſſus eſt. CAP. X.

QVa tempeſtate dum hoſtis antiquus omniũ bonorum inimicus, inuidens ſaluti hominũ, dolens fidem veritatis ac religionis cultũ vniuerſum illuſtraſſe orbẽ: qua de re Traianũ iam præfatum principem ad inſequendos veri luminis prædicatores, ac cultores extirpandos incitauit. Sub quo per vniuerſum orbem Romanũ, multi clara confeſſione Chriſti coronati ſunt, ex quibus aliquorũ memoriã huic operi inſerere libuit. Itaque Clemens, de quo apoſtolus Paulus ad Philippenſes ſcribens, ait: Cum Clemente & cæteris cooperatoribus meis, quorũ nomina ſcripta ſunt in libro vitæ, quartus poſt Petrum Romæ epiſcopus, ſiquidem ſecundus Linus fuit, tertius Anacletus fuit: tamen & ſunt plerique Latinorum qui ſecundum poſt Apoſtolum fuiſſe putent Clementem. Scripſit ex perſona Romanæ eccleſiæ ad eccleſiã Corinthiorum, valde vtilem epiſtolam. & quæ in nonnullis locis etiam publice legitur. Quæ mihi videtur charaćteri epiſtolæ, quæ ſub Pauli nomine ad Hebræos fertur conuenire. Sed & multis de eadem epiſtola non ſolum ſenſibus, ſed iuxta verborum quoque ordinem abutitur: omnino grandis in vtraque ſimilitudo eſt. Fertur & ſecunda eius

ius nomine epiſtola, quæ a veteribus reprobatur, & diſputatio Petri & Appionis, longo ſermone conſcripta: quam Euſebius in tertio Eccleſiaſticæ hiſtoriæ volumine coarguit. Idem nanque fideliſſime apoſtolicam doctrinam beatiſſimus Clemẽs eſt ſequutus. Poſtquam vero ſedem epiſcopalem Romanæ Eccleſiæ tenuit, ab omnibus diligebatur, non ſolũ Chriſtianis propter inſignia virtutũ & excellentiam doctrinæ optimorũque morũ manſuetudinem & largitatem: ſed etiã a Paganis & Iudæis. Qui plurimis prædicationum floribus ac virtutibus pollens, Domicillam virginem neptem Domitiani principis, ſpõſam Aureliani Imperatoris, Neruæ amici credentem in Chriſto ſacro velamine, ad integritatis perſeuerantiam conſecrauit: pro qua confeſſione exilio eſt damnata. Theodoram vero Siſinnij potentis ac nobilis viri coniugem cõuerſam a ſimulachris, Deo caſtitatis propoſitum profiteri docuit, per quam etiam iuxta Apoſtoli vocem fidelem coniugem & ipſe Siſinnius conuerſus eſt ad fidem Chriſti, quamuis prius zelo conuerſæ vxoris, cæcitatem & ſurditatem incurriſſet. Sed per fidem mulieris & beati Clementis interceſſionem, reſtituta ſunt ei omnia corporis officia: & baptiſmatis gratiam eſt conſecutus. Computati ſunt autem hi qui cum eo baptizati ſunt viri cum mulieribus & infantibus quadringenti viginti tres. Per hunc aũt Siſinniũ, multi nobiles & Imperatoris amici, conuerſi ſunt ad Chriſtum. Igitur idolorum cuſtodes, videntes innumerabilem multitudinem Chriſto credere, magno liuore tacti, cõmouerũt patronos regionũ:

& data eis pecunia, ſeditionẽ nomini Chriſtiano excitauerũt. Quam ob cauſam in exilium B. Clemens detruſus eſt, tranſmare Ponticum in eremo quæ adiacet ciuitati Cerſonæ, prouinciæ Lyciæ: vbi ad duo milia ad ſecanda ſaxa Chriſtianos, diuturna relegatione damnatos inuenit. Et cum multa eis conſolationibus & patientiæ verba intimaſſet: didicit ab eis quod a ſexto miliario aquam ſibi humeris apportarent. Tunc ſanctus Clemẽs dixit: Oremus dominũ Ieſum, vt confeſſoribus ſuis fontis in iſto loco venas aperiat: & qui percuſſit petram in monte Sina, & fluxerunt aquæ in ſacietatem: ipſe nobis laticem affluentẽ aperiat. Cumque oratione completa hinc inde circunſpiceret, vidit agnum ſtantem: qui pede dextro erecto, quaſi locum ſancto Clementi oſtẽderet. Tunc S. Clemens intelligens dominum Ieſum Chriſtum eſſe, quem ſolus reſpiceret, & præter ipſum alius non videret: perrexit ad locum, & dixit: In nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, in iſto loco percutite. Sed cum omnes per gyrum raſtris effoderent, & non ipſum locum, in quo agnus ſtabat contigerent: accepto breui ſarculo S. Clemens, leui ictu locum ſub pede agni percutiens, fontẽ affluentibus venis ornatum aperuit. Qui ſubito impetu euomens fluuium fecit. Tunc vniuerſis gaudentibus beatus Clemens reſpõſorium dixit: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Ad iſtam autem famam confluxit omnis prouincia: & venientes vniuerſi ad doctrinam ſancti Clementis, conuertebantur ad dominum Ieſum Chriſtum: ita vt in die vna quingentæ animæ ſeu amplius baptizati

ptizati in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, perfecti in fide Chriſtiana abſcederent. Per totam autem prouinciam intra vnum annum a credentibus LXX. & V. eccleſiæ fundatæ ſunt: & omnia templa dirupta ſunt, omniaque idola confracta. Poſt annos autem tres, paganis inſiſtentibus tam ambitioſa relatio cucurrit ad imperatorem Traianum, vt dicerent ibi per Clementem innumerabilem Chriſtianorum populum accreuiſſe. Et miſſus eſt quidã Arſidianus nomine, qui multos Chriſtianorum diuerſis pœnis occiderat. Et dũ viueret Arſidianus omnes gaudentes ad paſſionẽ accedere, ceſſit multitudini: & ſolum Clementem epiſcopum cogebat ad ſacrificandum. Et cum videret illum ſic fixum in domino, vt penitus moueri non poſſet, dixit ad ſuos: Perducatur ad mare, & ligetur ei ad collum ancora & præcipitetur in medio mari: vt non poſſint populi Chriſtiani, hũc pro Deo colere. Quod cum factum fuiſſet: omnis multitudo Chriſtianorum flebat. Et flentibus illis, dixerunt Cornelius & Phœbus diſcipuli eius: Omnes vnanimes oremus, vt oſtendat nobis dominus martyris ſui exuuias. Orantibus autem populis, receſſit mare in ſinu ſuo, per tria fere milia. Et ingreſſi per ſiccum populi, inuenerunt in medio in arca ſaxea corpus ſancti Clementis poſitũ: ita vt ancora cum qua miſſus eſt, iuxta eum eſſet poſita. Reuelatum eſt autem diſcipulis eius, vt nõ inde tollerent corpus eius. Quibus etiam hoc intimatum eſt quod omni anno die paſſionis eius, recedat mare per VII. dies aduenientibus, & ſiccum iter præbeat. Quod ad laudem nominis ſui

facit dominus fieri, vſque in hodiernũ diem. Hoc autem vt factum eſt, omnes gentes per gyrum crediderunt in Chriſtum. Idem nanque beatiſſimus Clemẽs ſuis refert ſcriptis: qualiter ad fidem perueniret Chriſti: & diſcipulus Petri, ac indiuiduus comes heret. Ait enim inter cætera: Dum eſſet hi comes optima immortalitatis cupido, vt poſt rerum exitus docuit, & gratia Dei omnipotentis oſtendit, hæc me animi intẽtio ad inquiſitionem veritatis, & ad agnitionem veræ lucis adduxit. Cũ his ego cogitationis meæ æſtibus agitarer: fama quidem ſenſim in imperio Tyberij Cæſaris, initio ex orientis partibus ſumpto, peruenit ad nos: & per ſingula conualeſcens, velut a Deo bonus quidam nuntius miſſus, vniuerſum replebat orbem: nec patiebatur diuinam voluntatem ſilentio tegere. Diffundebatur ergo per ſingula loca, quod eſſet in Iudæa quidam, qui regnum Dei euangelizaret Iudæis: idque percepturos diceret eos qui mandatorum ſuorum & doctrinę inſtituta ſeruaſſent: vt autem ſermo eius fide dignus ac diuitatatis plenus eſſe crederetur, virtutes multas & ſigna efficeret. Denique in vrbe per loca conuentus fieri cœpit, & de hoc ſermone tractare: quiſnam eſſet is qui apparuit, qui velut a Deo hominibus detuliſſet nũtium: donec ſub eodem anno, vir quidam aſtans in vrbis loco celeberrimo proclamaret ad populum, dicens: Audite me o ciues Romani, filius Dei adeſt in partibus Iudææ, promittens omnibus volentibus audire vitam ęternam: ſi qui tamen ſecundum voluntatem eius actus ſuos direxerint. Propter quod conuertimini

timini a malis ad bona,& a temporalibus ad ęterna,agnoſcite vnũ Deũ eſſe,cæli terræque rectorẽ: in cuius eſtis aſpectibus vos,qui iniuſte mundum eius habetis. Sed ſi conuertimini & agitis pœnitẽtiam,ad futurum ſeculum venientes,& æterni effecti,ineffabilibus eius bonis perfruemini. Erat enim vir iſte qui hæc loquebatur,natione Hebræus nomine Barnabas:qui ſe etiam vnum ex diſcipulis eius eſſe dicebat:miſſumque ad hoc, vt hæc volentibus indicaret. Quibus ego auditis cum reliqua multitudine ſequi eum cœpi, & audire quæ diceret: intelligebam ſane quod ſimpliciter & abſque vllo docendi fuco quæ audiſſet a filio Dei, vel vidiſſet,exponeret. Tunc ſecutus Barnabam ab vrbe,veni Cæſaream: ibique reperto Petro a quo benigne ſuſceptus,& cuius prædicationibus ac virtutibus magnis,honeſtate & ſanctitate delectatus, exinde per ſingulas quaſq; vrbes in prædicationis ſermone comes ei in omnibus fui, vſq; dũ veniret in diebus Claudij Cæſaris, id eſt, ſecũdo anno regni eius poſt epiſcopatum Antiochenſis eccleſię, ab Antiochia in vrbem Romã, ad expugnandũ Simonem magũ. De cuius initio conuerſionis,hæc ſufficiant huic operi.

De Simeone Cleophæ filio,ac de Ignatio Antiochenæ eccleſiæ epiſcopo, qui ſub Traiano paſſus eſt.

CAP. XI.

QVo in tempore etiam Simeon Cleophæ filius, quem ſecundum Hieroſolymis ordinatum epiſcopum ſupra docuimus: per mar-

tyrium carnis vinculis reſolutus eſt. Horum aſſipulator ipſe ille eſt Egeſippus, quem jam produximus teſtem. Is ergo refert quod a quibuſdam hæreticis accuſatus ſit ſupradictus vir tanquam Chriſtianus, & multis ſuppliciis afflictatus per multos dies: ita vt etiam iudex ipſe cum amicis ſuis de eius patientia miraretur, & ad vltimum iuberet ſimili eum quam dominus pertulit paſſione vitam finire, cum eſſet annorum c x x. ſub Traiano Cæſare apud Atticum conſularem. Quod autem Simeon fuerit vnus ex ipſis adiutoribus domini, vel longæuitas eius indicio eſt, vel euangeliorum fides, vbi etiam mater eius Maria Cleophæ vxor fertur. Qua tempeſtate Ignatius Antiochenę eccleſiæ tertius poſt Petrum epiſcopus: perſecutionem commouente Traiano, damnatus ad beſtias Romam vinctus mittitur. Cumque nauigans Smyrnã veniſſet, vbi Polycarpus auditor Iohannis Apoſtoli erat: ſcripſit vnam epiſtolam ad Epheſios, alteram ad Magneſianos, tertiam ad Tralléſes, quartam ad Romanos. Et inde egrediens, ſcripſit ad Philadelphinos, & ad Phinerneos, & proprie ad Polycarpum: commendans illi Antiochenſem eccleſiam, in qua & de euangelio quod ab Hieronymo translatum eſt, ſub perſona Chriſti ponit teſtimonium, dicens: Ego vero & poſt reſurrectionem in carne eum fuiſſe ſcio & credo: quia ſcio, & quando venit ad Petrum & ad eos qui cum Petro erãt, dicẽs eis: Ecce palpate me & videte, quia non ſum dæmonium incorporale. Et ſtatim tetigerunt eum & crediderunt. Dignũ autẽ mihi videtur, quia tanti viri fecimus men-

mẽtionẽ, de epiſtola eius q̃ ad Romanos ſcripſit, pauca ponere De Syria vſque Romã pugnaui ad beſtias in mari & in terra, nocte & die: ligatis cum decẽ leopardis, hoc eſt militibus, qui me cuſtodiunt. Quib. & cũ benefeceris, peiores fiũt: iniquitas autẽ eorũ, mea doctrina eſt: ſed nõ idcirco iuſtificatus ſum vtinã fruar beſtiis quę mihi præparatę ſunt. Quas & oro veloces mihi eſſe an interitũ, & illiciã ad comedẽdũ me: ne ſicut aliorũ martyrũ non audeant corpus meũ attingere. Quod ſi venire noluerint, ego vim faciã, ego me ingerã vt deuorer. Ignoſcite mihi filioli, quid mihi profit ego ſcio: quia nunc incipio eſſe diſcipulus Chriſti, nihil de his q̃ videntur deſiderãs, vt Chriſtum Ieſum inueniam. Ignis, crux, beſtiæ confractio oſſiũ membrorũque diuiſio, & totius corporis contritio, & tormenta diaboli in me veniant, tamen vt Chriſto fruar. Cumq̃ iam damnatus eſſet ad beſtias, & ardore patiendi rugientes audiret leones. Frumentũ, inquit, Chriſti, ſum, dentibus beſtiarũ moliar, vt panis mundus inueniar. Paſſus eſt annó vndecimo Traiani: reliquiæ corporis Antiochiæ iacẽt, extra portã Daphniticam in cimeterio. Igitur Egeſippus refert, quod vſq; ad hęc tẽpora virgo mũda & immaculata permãſit eccleſia: corruptoribus veritatis, & diuini verbi temeratorib⁹ aut nuſq̃ oĩno extantibus, aut etiã ſi qui forte fuerant, in occultis & abditis terræ deliteſcẽtibus. Vt vero apoſtolorũ chorus & omnis illa ætas, quæ a domino ſuſceperat viuæ vocis auditũ, de hac luce diſceſſit, tũ velut in vacuã domũ falſę doctrinę impius ſe error immerſit, & tanq̃ vbi nullus iam

diuini cenſus defenſor exiſteret, nudato, vt aiunt, capite, corripientes arma mendacij, oppugnare apoſtolicam veritatem nituntur. Sed iſtud bellum intrinſecus gerebatur, perſecutionum vero extrinſecus pondus vrgebat eccleſiam. Vnde & immenſæ cateruæ martyrum quotidie iugulabãtur.

De Hadriano princip., & quæ ſub eo geſta ſunt. Eo tempore Quadratus & Ariſtides ſeu Agrippa doctores fuerunt.

CAP. XII.

HElius Hadrianus conſobrinæ Traiani filius, duodecimus ab Auguſto principatum adeptus, imperauit annis XXII. Hic Græcis literis impenſius eruditus, Athenienſium ſtudia moreſque hauſit. Qui in omnibus diſciplinis inſtructus, ita vt canendi, pſallendi, medendi, pingendi ſcientiam haberet: & omnia quæ vellet ex metallo & marmore fingendi. Qui dum eſſet muſicus, arithmeticus, geometricus, acer nimis ad laceſſendum pariter & reſpondendum: omnes prouincias peragrans, ſubuerſam a Romanis Alexandriam publicis reſtaurauit impenſis. Tributa vrbium plurima relaxauit, chartis publice incenſis, a tributis liberos fecit plurimos. Athenienſibus leges petentibus, ex Draconis & Solonis reliquorumque libris iura compoſuit. Eo tempore Iudæi in arma verſi, Paleſtinam depopulati ſunt; tenente prouinciam Timo Rufo, cui ad opprimendos rebelles Hadrianus miſit exercitũ. Hic Hadrianus per Quadratum diſcipulum apoſtolorum & Ariſtidẽ Athenienſem, virum fide & ſapientia plenũ, & per Sere-

Serenum Granium legatum, libris de Chriſtiana religione cõpoſitis inſtructus atque eruditus: præcepit per epiſtolam ad Minutium Fũdanum proconſulem Aſiæ datam, vt nemini liceret Chriſtianos, ſine obiectu criminis aut probatione damnare. Idemque continuo pater patriæ in Senatu vltra morem maiorum appellatur, & vxor eius Auguſta. Is tamen tantæ eruditionis Imperator, nec caruit vitiis, qui in amore puerorum continens minime fuit. Vnde & Antinoum puerum eximiæ pulchritudinis intantum dilexit: vt ei templa & ſacerdotes conſtitueret, & vrbem ex eius nomine võcitaret, Traiani quoque inuidẽns gloriæ, de Aſſyria, Meſopotamia, Armenia, quas ille prouincias fęcerat, reuocauit exercitus. Etenim cũ inſignes & plurimas ædes Athenis feciſſet, agonẽ edidit, bibliothecamque miri operis extruxit. Hadrianus enim rempublicam iuſtiſſimis legibus ordinauit: bellum contra Sauromatas geſſit & vicit. Iudæos ſane perturbatione ſcelerum ſuorũ exagitatos, & Paleſtinam prouinciam quondam ſuam depopulãtes, vltima cæde perdomuit, vltusque eſt Chriſtianos. Cochebas nanq; dux Iudaicæ factionis, nolẽtes ſibi Chriſtianos aduerſum Romanũ militem ferre ſubſidium, omnimodis cruciatibus necat. Bellũ Iudaicum, quod in Paleſtina gerebatur, finẽ accepit: rebus Iudęorũ penitus oppreſſis. Ex quo tẽpore etiam introeundi eis Hieroſolymã licentia ablata eſt. Primum Dei nutu, ſicut prophetæ vaticinati ſunt: deinde Romanis interdicentibus, Chriſtianis tantum ciuitate permiſſa: quam ipſe in optimum ſtatum murorum

extructione reparauit & Heliam Hadrianus vocari de prænomine ſuo præcepit: & in fronte eius portæ, qua Bethlehem egreditur, ſūs ſculptus in marmore, ſignificās Romanæ poteſtati ſubiacere Iudæos. Igitur vſque ad hoc tempus excidij, quo Iudæi iterū deficientes, à Romanis magnis rurſum prælijs ſubiugati ſunt, ac pene deleti, Hieroſolymis xv. epiſcoporū ſucceſſiones tradunt eſſe decurſas: eo quod valde ad breue tempus mortis celeritate prærepti ſacerdotio, ſinguli quique perfuncti. Quos omnes aiunt Hebræos antiquæ originis extitiſſe, & ſcientiam fideliter recepiſſe: & ideo incunctāter ab his qui poterant de fidei merito iudicare, ſacerdotio quoq. viſos eſſe digniſſimos: quippe cū omnis tunc eccleſia, ex Hebræis fidelibus coaceruata, firmataq. videretur: incipiētibus ab apoſtolis, & perdurantibus vſque ad illud tempus excidij. Igitur quia ſub idem tempus aſſumi epiſcopos ex circūciſione ceſſatum eſt: neceſſarium videtur, omnes a primo vſque ad id tempus enumerare pariter ſacerdotes. Primus itaque Iacobus, qui domini frater eſt nominatus: poſt hunc Simeon electus eſt: tertius Iuſtus: Zachæus quartus: deinde Tobias quintus: & Beniamin ſextus: ac ſeptimus Iohannes: tum Matthias, quem Philippus excepit: cui decimus Seneca ſubrogatus eſt: Iuſtus exinde: ac duodecimus Leui: poſt hūc Effrem: inde decimuſquartus Ioſeph, ac vltimus omnium Iudas. Iſti ſunt fere omnes, qui Hieroſolymis epiſcopi ab apoſtolis ad illa vſque tēpora, quæ ſuperius deſignauimus, plebi illi ex circunciſione præfuerunt. Tunc Hieroſolymis primus ex
gentibus

gentibus cõſtituitur epiſcopus Marcus, ceſſantib. his qui fuerant ex circumciſione. Ergo Hadrianus morbo intercutis aquæ, apud Baias moritur, maior ſexagenario. Igitur ſub Hadriano prædicto principe, Quadratus apoſtolorum diſcipulus, Publio Athenarum epiſcopo ob Chriſti martyrium coronato, in locum eius conſtituitur:& eccleſiam grandi terrore diſperſam, fide & induſtria ſua congregat. Cumq. Hadrianus exegiſſet hyemem in Athenis inuiſendo Eleuſina, & omnis pene Græciæ ſacris initiatus, dediſſet occaſionem his qui Chriſtianos oderãt, abſq. præcepto Imperatoris vexare credentes: porrexit ei librũ pro noſtra religione compoſitum, valde vtilem, plenum rationis & fidei, & apoſtolica doctrina dignum: in quo & antiquitatem ſuæ ætatis oſtendens, ait plurimos a ſe eſſe viſos, qui ſub Deo variis in Iudæa preſſi calamitatibus ſanati fuerãt, & qui mortui erant ſurrexerant. Ariſtides Athenienſis philoſophus eloquentiſſimus & ſub priſtino habitu diſcipulus Chriſti, volumen cõpoſuit noſtri dogmatis rationem continens. Eo tempore quo & Quadratus Hadriano principi dedit, id eſt, Apologeticum pro Chriſtianis: quod vſque hodie perſeuerans apud Philologos ingenij eius indicium eſt. Quib. diebus Granius Serenus legatus, vir adprime nobilis, literas ad Imperatorẽ miſit; iniquũ eſſe dicens, clamoribus vulgi, innocẽtium hominum ſanguinem concedi:& ſine vllo crimine nominis tantum & ſectæ reos fieri. Quibus commotus Hadrianus, Minutio Fundano procõſuli Aſię ſcribit, ſine obiectu criminũ Chriſtianos

non condemnandos: cuius epiſtolæ vſque ad noſtram memoriam durat exemplum. Tunc enim Baſilides hæreſiarches in Alexandria commoratur: a quo gnoſtice ficte nuncupatur. Quo tempore Agrippa cognomento Caſtoris, vir valde doctus, aduerſum XXIIII. Baſilidis hæretici volumina, quæ in euangelium confecerat, fortiſſime diſſeruit: prodens eius vniuerſa myſteria, & prophetas enumerans, Barchaban & Barchon alioſque qui nunquam extiterant, ſed ad terrorem audientium, aliaque etiam barbara nomina commentatus eſt, ſectatoreſque ſuos ad morem Pythagoricum docuit quinquennio ſilere.

De geſtis Antonij Pij, & de Iuſtino ſui temporis doctore. CAP. XIII.

ANtonius cognomēto Pius, decimus tertius ab Auguſto imperator creatus: cum liberis ſuis Aurelio & Lucio XX. & non plenis tribus annis rempub. gubernauit. Iſte ab Hadriano in filiū adoptatus cuius gener fuerat, tantæ bonitatis in principatu, vt haud dubio ſine exemplo vixerit: quāuis eū Numæ cōtulerit ætas ſua, cū orbē terræ nullo bello per annos XXIII. authoritate ſola rexit: adeo trementibus eū atq; amantibus cūctis regibus nationibuſq; & populis, vt parentē ſeu patronū magis quā dominum imperatoremve putarent, omneſq. in morē cœleſtiū propitiū optātes, de controuerſiis inter ſe iudicē poſcerent. Quin etiam Indi, Bactri, Hircani, legatos ad eū miſere, iuſtitia tanti imperatoris comperta. Adeo trāquille & ſanctiſſime in imperio vixit, vt merito pius &

pater

pater patriæ nominatus ſit. Huius autem temporibus Valentinus hæreſiarches, & Cerdo magiſter Marcionis Romam venerunt, & hæretici ac ſanctæ religionis inimici declarantur. Verũ Iuſtinus philoſophus librum pro Chriſtiana religione cõpoſitum Antonio tradidit, benignumque eũ erga Chriſtianos homines fecit. Antonius ad XII. ab vrbe lapidem morbo correptus interiit.

De geſtis Marci Antonini & fratris eius Aurelij Commodi, qui aliquandiu ſimul regnauerunt.

Cap. XIIII.

Marcus Antoninus Verus, XIIII. ab Auguſto, regnum cum Aurelio Commodo fratre ſuſcepit, manſitque in eo annos XVIIII. Hi primi rempublicam æquo iure tutati ſunt. Bellum deinde contra Parthos admirabili virtute & felicitate geſſerunt. Marcus Antoninus Verus ad id bellum profectus eſt. Vologeſus enim rex Parthorum, graui eruptione Armeniam, Cappadociam, Syriamque vaſtabat. Sed Antoninus per ſtrenuiſſimos duces, magnis rebus geſtis, Seleuciam Aſſyriæ vrbem ſuper Hidaſpen fluuium ſitam, cum CCCC. milibus hominum cepit, & cum fratre de victoria Parthica triumphauit: ac non multo poſt cum fratre in vehiculo ſedens, caſu morbi, quem apoplexin Græci vocant, ſuffocatus interiit. Eo defuncto, Marcus Antoninus ſolus Reipublicæ præfuit. Sed in diebus Parthici belli perſecutiones Chriſtianorum, quarta iam poſt Neronem vice, in Aſſyria & in Gallia

graues præcepto eius extiterunt, multique ſanctorum martyrio coronati ſunt. Secuta eſt lues pluri-mis infuſa prouinciis, totamque Italiam peſtilentia tanta vaſtauit, vt paſſim villæ, agri atque oppida ſine cultore atque habitatore deſerta, in ruinas ſyluaſque conceſſerint. Exercitum vero Romanum cunctaſque legiones per longinqua late hyberna diſpoſitas, ita conſumptas ferunt, vt Marcomannicum bellum, quod continuo exortum eſt, non niſi nouo delectu militum, quem triennio iugiter apud Carnutium Marcus Antoninus habuit, geſtum fuiſſe referatur. Hoc quidem bellum prouidentia Dei adminiſtratum eſſe, cũ plurimis argumentis conſtat, tum præcipue epiſtola grauiſſimi ac modeſtiſſimi Imperatoris declaratum eſt. Nã cum inſurrexiſſent Gentes, immanitate barbaræ, multitudine innumerabiles, hoc eſt, Marcomãni, Quadi, Vuandali, Sarmatę, Suevi, atque omnis pene Germania, & in Quadorũ vſque fines progreſſus exercitus circũuentuſque ab hoſtibus propter aquarum penuriam præſentium, ſitis magis quam hoſtis periculum ſuſtineret, ad inuocationem nominis CHRISTI, quam ſubito magna fidei conſtantia, quidam milites effuſi in preces palam fecerunt, tanta vis pluuiæ effuſa eſt, vt Romanos quidem largiſſime ac ſine iniuria refecerit, Barbaros autem crebris fulminum ictibus perterritos, præſertim quum plurimi eorum occiderentur, in fugam coegerit. Quorum terga Romani vſque ad internitionem cædentes, glorioſiſſimam victoriam, & omnibus pene antiquorũ titulis præferendam, rudi paruoque militum numero

ſed

ſed potentiſſimo CHRISTI auxilio reportarunt. Extare etiam nunc apud pleroſque dicuntur literæ Imperatoris Antonini, vbi inuocatione nominis Chriſti per milites Chriſtianos & ſitim illam depulſam, & collatam fatetur fuiſſe victoriam. Idemque Antoninus Commodum filium ſuum aſſumpſit in regnum. Præteriti etiam temporis per omnes prouincias tributa donauit, omniaque ſimul fiſcalia negociorum calumnioſa monumenta congeſta in foro iuſſit incendi, ſeuerioreſque leges nouis conſtitutionibus temperauit: poſtremo in Pannonia conſtitutus, repentino morbo diem obiit. Igitur annalium ſcriptores de eodem Imperatore ferunt. quod niſi ad illa tempora natus eſſet, profecto quaſi vno lapſu ruiſſent omnia ſtatus Romani imperij, qui quaſi defenſor obiectus eſt publicis ærūnis. Quippe ab armis quies nuſquam erat, perque omnem Orientem, Illyricum, Italiam, Galliamque bella feruebant, terræmotus non ſine interitu ciuitatum, inundationes fluminum, lues crebræ, locuſtarum ſpecies agris infeſtæ prorſus, at prope nihil, quo ſummis angoribus atteri mortales ſolēt, dici ſeu cogitari queat quod non illo imperante ſæuierit. Itaque à principio vitæ tranquilliſſimus, adeo vt ab infantia vultum nec ex gaudio nec ex mœrore mutauerit: philoſophiæ atque græcarum literarum ſtudioſus. Hic permiſit viris clarioribus, vt cōuiuia eodē cultu, quo ipſe & miniſtris ſimilibus, exhiberent. Hic cū ærario exhauſto largitiones, quas militib. impēderet, nō haberet, neque indicere prouincialib. aut ſenatui aliquid vellet, inſtrumentū regij cultus

facta in foro Traiani lectione diſtraxit. Vaſa aurea, pocula cryſtalina & murrina, vxoriam ac ſuã ſericam & auream veſtem, multa ornamenta gẽmarum vendidit, ac per duos continuo menſes venditio habita eſt. Poſt victoriam tamen emptoribus pretia reſtituit, qui reddere comparata voluerunt: moleſtus nulli fuit, qui maluit ſemel empta retinere. Qui tamen errore deceptus, multa ſuæ honeſtatis bona fœdauit, dum quartam poſt Neronem in Chriſtianos perſecutionem ſuo mouit edicto: vnde libet ſub breuitate perſtringere, qui eo imperante in noſtro maxime floruerunt dogmate, vel ex notioribus martyrio coronati ſunt.

De Polycarpo Iohannis apoſtoli diſcipulo, & Smirnæ epiſcopo. CAP. XV.

IGitur Polycarpus Iohannis Apoſtoli diſcipulus, & ab eo Smirnæ epiſcopus ordinatus, totius Aſię princeps fuit: quippe qui nonnullos apoſtolorum & eorum qui dominum viderant, magiſtros habuerit & viderit. Hic propter quaſdam ſuper die Paſchæ quæſtiones, ſub Imperatore Antonino Pio eccleſiam in vrbe regente, a Neceto Romam venit, vbi plurimos credentium Marcionis & Valentini perſuaſione deceptos, reduxit ad fidem. Cumque ei obuius fuiſſet Marcion, & diceret: Agnoſce nos, reſpondit: Agnoſco primogenitum diaboli. Poſtea vero regnante Marco Antonino, & Lucio Aurelio Commodo, quarta poſt Neronem perſecutione, Smirnæ ſedente proconſule & vniuerſo populo in am

phitheatro

phitheatro aduerſum eum perſonante, quod ipſe eſſet quaſi Chriſtianorum pater, & illius ſectæ maximus doctor, deorumque ſubuerſor. Ille autem per glorioſam cōfeſſionem igni traditus eſt. Cumque flamma ingens reluxiſſet, & in modum cameræ curuata ſpecie, quaſi veli nauis vento ſinuati ſupra corpus martyris ſtetiſſet, videntes ſcelerum miniſtri igni corpus non poſſe conſumi, iuſſerunt propius accedere confectorem, & corpus cui ignis ceſſerat mucrone tranſfodere.

De Iuſtino philoſopho, quantũ pro defendendo Chriſtianiſmo laborarit, & quàm inſignia monumenta reliquerit. Cap. XVI.

IVſtinus philoſophus, habitu quoque philoſophorum incedens, de Neapoli vrbe Paleſtinæ, patre Priſco Bacchio, pro religione Chriſti plurimum laborauit: intantum vt Antonino quoque Pio & filiis eius, & ſenatui librum contra Gentes ſcriptum daret, ignominiamque crucis non erubeſceret: & alium librum ſucceſſoribus eiuſdem Antonini, Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodo. Extat eius & aliud volumen contra Gentes, vbi de dæmonum quoque natura diſputat: & quartus aduerſum Gentes, cui titulum prænotauit, Pſaltes, & alius de monarchia Dei, & alius liber quem prænotauit, Pſaltem, & alius de anima, & dialogus contra Iudæos, quem habuit contra Triphonē principem Iudæorũ. Sed & contra Marcionē inſignia volumina, quorũ Irenæus quoq. in quinto aduerſus hæreſes libro meminit. Et alius liber cōtra omnes hæreſes, cuius

facit mentionē in Apologetico, quem dedit Antonino Pio. Hic cum in vrbe Roma haberetur, & Creſcētem Cynicum, qui multum aduerſū Chriſtianos blaſphemabat, redargueret guloſum & mortis timidum, ac philoſopiæ præuaricatorem luxuriæque & libidinis ſectatorem: ad extremum ſtudio eius & inſidiis accuſatus, quod Chriſtianus eſſet, pro Chriſto ſanguinem fudit.

Egeſippus Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptor, qua ætate floruerit. CAP. XVII.

EGeſippus vicinus apoſtolorum temporibus, & omnes a paſſione domini vſque ad ſuam ætatem eccleſiaſticorum actuum hiſtorias texēs, multaque ad vtilitatem legentium pertinētia, hinc inde congregans, quinque libros compoſuit ſermone ſimplici, vt quorum vitam ſectabatur, dicendo quoque exprimeret. Aſſerit ſe veniſſe ſub Aniceto Romam, qui decimus poſt Petrum epiſcopus fuit; & perſeueraſſe vſque ad Eleutheriū eiuſdem vrbis epiſcopum, quia Neceti quondam diſcipulus fuerat. Præterea aduerſum idola diſputans, quo primum errore concreuiſſent, ſubtexuit hiſtoriam: ex qua oſtendit, qua floruerit ætate. Ait enim: Tumulos mortuis templaque fecerunt, ſicut vſque hodie videmus: e quibus eſt Antinous ſeruus Hadriani Cæſaris, cuius & gymnaſicus agon exercetur in Antino ciuitate, quam ex nomine illius condidit, & prophetas ſtatuit in eius templo. Antinoum autem in deliciis habuiſſe Hadrianus Cæſar ſcribitur. Melito Aſianus Sardienſis epiſcopus, librum Imperatori Marco Antonino Vero

no Vero pro Chriſtiano dogmate dedit. Scripſit quoque & alia, de quibus iſta ſunt quæ ſubiiciemus. De Paſcha libri duo, de vita prophetarum liber vnus, de die dominica liber vnus, de fide liber vnus, de plaſto liber vnus, de ſenſibus liber vnus, de anima & corpore liber vnus, de baptiſmate liber vnus, de veritate liber vnus, de generatione Chriſti liber I. de prophetia ſua liber vnus, de amore donorum, de philoxenia liber vnus, & alius liber qui clauis inſcribitur. De diabolo liber vnus, de Apocalypſi Iohannis liber vnus, Exceptorum teſtimoniorum æglogarum libri ſex. Huius elegans & declamatorium ingenium Tertullianus in ſeptem libris quos ſcripſit aduerſum eccleſiam pro Montano cauillatur, dicens eum a pleriſque noſtrorum prophetam putari. Theophilus ſextus Antiochenæ eccleſiæ epiſcopus, ſub Imperatore Marco Antonino Vero, librum contra Marcionem compoſuit, qui vſque hodie extat. Feruntur eius & ad Au&olicum quatuor volumina, & contra hæreſim Hermogenis liber vnus, & alij breues elegantesque tractatus, ad ædificationem eccleſiæ pertinentes. Legi ſub nomine eius euangelium, & in Prouerbia Salomonis commentarios, qui mihi cum ſuperiorum voluminum elegantia non videntur congruere.

De Apollinari Hieropolis, & Dionyſio Corinthi epiſcopis. CAP. XVIII.

APollinaris Aſiæ Hieropolitanus epiſcopus, ſub Imperat. Marco Antonino Vero floruit, cui inſigne volumen pro fide Chriſtianorum

dedit. Extant eius & alij quinque aduerſum gentes libri, & de veritate duo, & aduerſa Cataphrygas, tunc primũ cum Priſca & Maximilla inſanis vatibus incipiente Montano. Dionyſius Corinthiorum eccleſiæ epiſcopus, tantæ eloquentiæ & induſtriæ fuit, vt non ſolùm ſuæ ciuitatis & prouinciæ populos, ſed & aliarum prouinciarum & vrbium epiſtolis erudiret. E quibus eſt vna ad Lacedæmones, alia ad Athenienſes, tertia ad Nicomedienſes, quarta ad Erethenſes, & ad eccleſiam Amaſtrinam, & ad reliquas Ponti eccleſias, ſexta ad Gnoſianos & ad Philetum eiuſdem vrbis epiſcopũ, ſeptima ad Romanos, vna quam ſcripſit ad Soterem epiſcopum eorum, octaua ad Eriſophoram ſanctam fœminam. Claruit ſub Imperatore Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodo. Pinitus Cretenſis Gnoſiæ vrbis epiſcopus ſcripſit ad Dionyſium epiſcopum Corinthiorum valde elegãtem epiſtolam, in qua docet non ſemper lacte populos nutriendos, ne quaſi paruuli ab vltimo occupetur die: ſed & ſolido veſci debere cibo, vt in ſpiritalem proficiant ſenectutem. Et hic ſub Marco Antonino & Lucio Commodo floruit.

De Tatiano Encratitarum hæreſiarcha.

CAP. XIX.

TAtianus qui primum Oratoriam docẽs, non paruam ſibi ex arte rethorica gloriam comparauit, Iuſtini martyris ſectator fuit, florens in eccleſia, quamdiu ab eius latere non diſceſſit. Poſtea vero inflatus eloquẽtiæ tumore nouam

condidit

cōdidit hæreſim, quæ Encratitarum dicitur, quam poſtea Seuerus auxit, a quo eiuſdem partis hæretici Seueriani vſque hodie appellantur. Porro Tatianus infinita ſcripſit volumina, e quibus vnus contra gentes florentiſſimus extat liber, qui inter omnia opera eius fertur inſignis. Et hic ſub Imperatore Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodo floruit.

Catalogus quorundam orthodoxorũ, qui cõtra Marcioniſtarum hæreſim libros ædiderunt.

Cap. XX.

PHilippus epiſcopus Cretenſis idem vrbis Gnoſtinæ, cuius Dionyſius in epiſtola ſua meminit, quam ſcripſit ad eiuſdē ciuitatis eccleſiam, præclarum aduerſum Marcionem ædidit librum, qui temporibus Marci Antonini Veri, & Lucij Aurelij Commodi claruit. Muſanus non ignobilis inter eos, qui de eccleſiaſtico dogmate ſcripſerũt, ſub Imperatore Marco Antonino Vero confecit librum ad quoſdam fratres, qui de eccleſia ad Encratitarũ heræſim declinauerant. Modeſtus & ipſe, qui ſub Imperatore Marco Anto. Vero, & Lucio Aurelio eodem modo aduerſum Marcionem ſcripſit librum, qui vſque hodie perſeuerat. Feruntur ſub nomine eius & alia multa, ſed ab eruditis quaſi repudiantur. Tardeſanes in Meſopotamia clarus habitus eſt. Qui primum Valentini ſectator, deinde confutator, nouam hæreſim condidit. Ardens eius ingenium, in Syrorum lingua diſertiſſimus & vehemens

dialecticus fuit. Scripſit infinita aduerſus omnes pene hæreticos, qui ætate eius pullulauerant. In quibus clariſſim⁹ ille & fortiſſim⁹ liber eſt, quem Marco Antonino de fato ædidit, & multa alia ſub perſecutione volumina, quæ ſectatores eius de Syriaca lingua verterunt in Græcam. Si autē tanta vis & fulgor eſt in interpretatione, quantum putamus in ſermone proprio?

Cataphrygarum hæreſis quo tempore exorta ſit.

CAP. XXI.

IGitur ſub præfato principe plurimi in Gallia glorioſe ob nomen Chriſti interfecti, quorum vſque in præſentem diem condita libris certamina perſeuerāt. Qua tempeſtate etiam pſeudoprophetia, quæ Cataphrygarum hæreſis nominatur, accepit exordium, authore Montano & Priſcilla inſanis vatibus. Quibus etiam diebus Lucius Britanniæ rex miſſa ad Eleutherium Romæ epiſcopum epiſtola, vt Chriſtianus efficeretur impetrat. Eo itaque tempore Fronto orator inſignis habebatur, qui Marcum Antoninum prædictum principem latinis literis erudiuit.

De Cōmodi Imperatoris incōmodis geſtis, & de his qui ſub eo floruerunt doctoribus.

CAP. XXII.

LVcius Antoninus Commodus XV. ab Auguſto, patri ſucceſſit in regnum, manſitque in eo annos XIII. aduerſus Germanos bellum felici-

feliciter geſſit. Cæterũ per omnia luxuriæ & obſcenitatis dedecore deprauatus, gladiatoriis quoque armis ſæpiſſime depugnauit, & in amphitheatro feris ſeſe frequenter obiecit. Interfecit etiam quamplurimos ſenatores, maxime quos animaduertit nobilitate induſtriaque excellere. Flagitia regis, pœna vrbis inſequitur. Nam fulmine Capitolium ictum ex quo facta inflammatio, bibliothecam illã maiorum cura ſtudioque cõpoſitam, ædeſque alias iuxta ſitas rapaci turbine cõcremauit. Deinde aliud incendium poſtea Romæ exortum, ædem veſtæ ac palatium plurimamque vrbis partem ſolo coæquauit Commodus cunctis incommodus in domo Veſtiliani ſtrangulatus interiſſe fertur: hoſtis generis humani etiam viuus iudicatur. Hic qualis futurus eſſet in ipſo primordio oſtẽdit. Nam cũ in ſupremis moneretur a parente, attritos iam Barbaros ne permitteret vires recipere: reſponderat ab incolumi quamuis paulatim negotia perfici poſſe, a mortuo nihil. Inter cætera Commodus imperator, Coloſſi capite ſublato, ſuę imaginis caput ei iuſſit imponi. Qui tamen perſecutionem in Chriſtianos exerceri non cenſuit. Sub quo pax eccleſiis per omnem terram propagatur: ſermo domini ex omni genere hominum ad agnitionem ac pietatem Dei ſummi animas congregabat. Denique & in vrbe Roma multos ex illis illuſtribus & prædiuitibus viris, cum liberis & coniugibus ac propinquis, atque omni pariter familia ſociauit ad fidem. Sed hoc nõ æquis oculis ille antiqu⁹ ſalutis humanæ hoſtis aſpexit. Cõtinuo deniq. aggreditur variis noſtros

machinis impugnare, vnde plures excitauit hæreticos. Sub quo etiam principe Victor XIIII. Romanæ vrbis epiſcopus, ſuper quæſtione Paſchæ alia quædam ſcribens opuſcula, rexit eccleſiam annos decem. Irenæus Photini diſcipulus, qui Lugdunenſem regebat eccleſiam in Gallia, a martyribus eiuſdem loci ob quaſdam eccleſiæ quæſtiones legatus Romam, honorificas ſuper nomine ſuo ad Eleutherium epiſcopum perfert literas. Poſtea iam Photino prope nonagenario, ob Chriſti nomen martyrio coronato, in locum eius ſubſtituitur. Conſtat autem Polycarpi (cuius ſupra mentionem fecimus, ſacerdotis & martyris) hunc fuiſſe diſcipulum. Scribit quinque aduerſum hæreſes libros, & contra gentes volumen breue, & de diſciplina aliud, & ad Marcionem fratrem de apoſtolica prædicatione, & librum variorum tractatuum, & ad Blaſtum de ſciſmate, & ad Florinum de monarchia, ſiue quod Deus nõ ſit conditor malorum, & de octaua egregium, in cuius fine ſignificans ſe apoſtolicorum temporum vicinum fuiſſe, ſubſcribit: Adiuro te qui tranſſcribis iſtum librum per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per glorioſum eius aduentum, quo iudicaturus eſt viuos & mortuos, vt conferas poſtquam tranſſcripſeris, & emendes illum ad exemplar vnde ſcripſiſti, diligentiſſime Hanc quoque obteſtationem ſimiliter transferas vt inueniſti in exemplario. Feruntur eius ad Romanum Victorem epiſcopum de quæſtione Paſchæ epiſtolæ, in quibus commonet eum non facile debere vnitatem collegæ ſcindere. Siquidem Victor multos

tos Aſiæ & Orientis epiſcopos, qui XIIII. luna cum Iudæis Paſcha celebrant, damnandos crediderat. Qua ſententia multas eccleſias, quę a ſe deſciuerant, ad concordiam pacis reuocauit. Floruit maxime ſub Cōmodo principe, qui Marco Antonino Vero in imperio ſucceſſit.

De Heluio Pertinace, & Iuliano eius interfectore.

Cap. XXIII.

IGitur poſt Commodum a Senatu creatus eſt ſenex Heluius Pertinax, decimus ſextus ab Auguſto, quinto menſe quam regnare cœperat, Iuliani iuriſperiti ſcelere in palatio occiſus eſt. Fuit enim doctor literarum, quæ a grammaticis tradūtur, blandus magis quam beneficus. Vnde cū gręco nomine Chreſtologon appellauere. Nunquam iniuria accepta ad vlciſcendum ductus. Amabat ſimplicitatem communem. Huic mortuo diuini nomen decretum eſt. Ob cuius laudem ingeminantes ad vocis vſque defectum plauſibus acclamauerunt. Pertinace imperante ſecuri viximus, neminem timuimus, patre pio, patre ſenatus, patre omnium bonorum. Eo imperante ſenatu obſecrante, vt vxorem ſuam Auguſtam & filium Cæſarem appellaret, contradixit, ſufficere teſtatur, quod ipſe regnaret inuitus. Iulianus, interfecto Pertinace, inuaſit imperium, ſed mox a Seuero, apud Pontem Maluium bello ciuili victus & interfectus eſt, menſe VII. poſtquam cœperat imperare: ita inter Pertinacem & Iulianum vnus annus abſumptus eſt. Idem Iulianus vir nobilis,

iuris peritiſſimus: factioſus & præceps, auiduſque regni.

De Seueri virtute & geſtis. Et quod illo imperante honores non ſunt venditi.

CAP. XXIIII.

SEuerus genere Afer, Tripolitanus ab oppido Lepti, qui ſe ex nomine imperatoris, quem occiſum vltus fuerat, Pertinacem appellari voluit, XVII. ab Auguſto: deſtitutum adeptus imperium, XVII. annis tenuit. Hic natura ſęuus, multis ſemper bellis laceſſitus: fortiſſime quidem Rempublicam, ſed laborioſiſſime rexit. Peſcennium Nigrum, qui in Aegypto ex Syria ad tyrannidem ſpirauerat: apud Gizicum vicit & interfecit Iudæos & Samaritas rebellare conantes, ferro vel compeſcuit vel coercuit: Parthos, Arabas, Adiabenoſque ſuperauit. Quinta poſt Neronem perſecutione, Chriſtianos excruciauit: plurimique ſanctorum per diuerſas prouincias martyrio coronati ſunt. Hanc prophanam in Chriſtianos & eccleſiam Dei præſumptionem Seueri, cœleſtis vltio eueſtigio acta ſubſequitur. Nam continuo rapitur, vel potius retrahitur, in Galliam Seuerus e Syria, ad tertium ciuile bellum. Vnum iam enim Romæ aduerſus Iulianum, aliud in Syria contra Peſcennium geſſerat, tertium Clodius Albinus Iuliani in occidendo Pertinacem ſocius, qui ſe in Gallia Cæſarem fecerat, ſuſcitabat. Quo bello multum vtrinque Romani ſanguinis fuſum eſt: Albinus tamen apud Lugdunum oppreſſus & interfectus eſt. Seuerus victor in Britannias defectu

defectu pene omnium ſociorum trahitur: vbi magnis, grauibuſque præliis ſæpe geſtis, receptam partem inſulæ, a cæteris indomitis gentibus vallo diſtinguēdam putauit. Itaque magnum, firmiſſimumque vallum crebris inſuper turribus communitum, per C. X X X. & duo M. paſſuum a mari ad mare reduxit: ibique apud Eboracum oppidum morbo obiit. Ferunt de eo annalium ſcriptores, quod eſſet omnium, qui ante eum fuerunt acerrimus ingenio, ac omnia, quæ intendiſſet, in finem perurgens, beneuolentia quo inclinaſſet mirabili ac perpetua, ad quærendum diligens, ad largiendum liberalis: in amicos, inimicoſque pariter vehemens. Hic nulli in dominatu ſuo permiſit honóres venundari. Latinis literis ſufficienter inſtructus, Græci ſermonis eruditus, Punica eloquentia promptior. Reliquit II. filios, Baſſianum & Getham, quorum Getha hoſtis publicus iudicatus, interiit. Baſſianus Antoninus cognomine, aſſumpto regno potitus eſt.

De Aurelio Antonino, & eius actibus.

Cap. XXV.

Aurelius Antoninus Baſſianus, idemque Caracalla, XVIII. ab Auguſto principatum adeptus eſt, manſitque in eo annis non plenis VII. Vixit patre aſperior. Omnibus autem hominibus libidine intemperantior, qui etiam nouercam ſuam Iuliam vxorem duxerat. Hic fratrem ſuum Getham peremit, ob quam cauſam furore pœnas dedit dirarum inſectatione, quæ

non immerito vltrices vocantur, a quo poſt furorem conualuit. Corpore Alexandri Macedonis conſpecto, Magnum Alexandrum ſe iuſſit appellari: aſſentantium fallaciis eo perductus, vti truci fronte & ad leuum humerum conuerſa ceruice, quod more Alexandri notauerat, incederet. Qui Caracalla dictus eſt à veſte talari: qua indui plebem iuſſerat, ad ſe ſalutandum accedentem. Cõtra Parthos bellum moliens, inter Ediſſam & Charras, ab hoſtibus circumuentus, occiſus eſt.

De Ophilo Macrino principe. CAP. XXVI.

POſt hunc Baſſianum XIX ab AuguſtoOphilus Macrinus, qui præfectus prætorij erat, cum filio Dia.Dumeno inuaſit imperium. Sed emenſo anno continuo apud Archelaidem militari tumultu occiſus eſt. Imperantibus Seuero & filio eius Antonino, quintam poſt Neronem in Chriſtianos perſecutionem fieri decernentibus, quinam illuſtres in noſtro floruerint dogmate, vel martyrij palmam ſint aſſecuti, quorum memoriam reperire licuit, breuiter adnotare curabo.

De doctoribus, qui ſub prædictis principibus floruerunt. CAP. XXVII.

PAnthenus Stoicæ ſectæ philoſophus, iuxta quandam veterem in Alexandria conſuetudinem, vbi à Marco euangeliſta ſemper eccleſiaſtici fuere doctores, tantæ prudentiæ & eruditionis in ſcripturis quam in ſeculi literatura fuit: vt in Indiam quoque rogatus ab illius gentis populo, legatus a Demetrio Alexãdrino epiſcopo mittere-

teretur. Vbi reperit Bartholomæum de duodecim apoſtolis aduentum Chriſti iuxta Matthæi Euangelium prædicaſſe, quod Hebraicis literis ſcriptum reuertens Alexandriam ſecum attulit. Huius multi quidem in tanta ſcriptura extant cõmētarij. Sed multo magis viua voce eccleſiis profuit, docuitque ſub Seuero principe & Antonino cognomento Caracalla. Rhodo genere Aſianus a Tatiano, de quo ſupra diximus, Romæ in ſcripturis eruditus, edidit plurima præcipueque aduerſum Marcionem, opuſcula tria, in quibus refert quomodo ipſi quoque Marcionitæ diſcrepent, & Appellenis ſenem hæreticum a ſe quondam fuiſſe inuentum, & cum eo congreſſus, multa eum mala docuiſſe, conuicit. Demum illum interrogauit, de Deo quid ſentiret, qui dominũ quem coleret, ignorare ſe dixit. Meminit in eodem libro, quem ſcripſit ad Cœleſtionem. Tatiani ſe Romæ fuiſſe auditorem. Sed & in Hexameron elegantes tractatus compoſuit, & aduerſus Cataphrygas inſigne opus, temporibuſque Commodi & Seueri floruit. Clemens Alexandrinæ eccleſiæ presbyter, Pantheni (de quo ſupra retulimus) auditor, poſt eius mortem Alexandriæ eccleſiaſticam ſcholam tenuit & magiſter fuit. Ferũtur eius inſignia volumina, plenaq. eruditionis & eloquẽtiæ tam de ſcripturis diuinis, quã de ſecularis literaturæ inſtrumẽto. E quibus illa ſunt, libri VII. aduerſum gẽtes liber I. pædagogi, libri III. de Paſcha, liber I. de ieiunij diſceptatione, & alius liber, qui inſcribitur: Quinã ille diues ſit, qui ſaluetur: De obtrectatione lib. I. de canonib. eccleſiaſticis, & aduerſus eos

qui Iudæorum ſequuntur errorem, liber I. quem proprie Alexandro Hieroſolymorum epiſcopo ſcripſit. Meminit autem in Stromatibus ſuis voluminis Tatiani aduerſum gentes, de quo ſupra diximus, & Caſſiani cuiuſdam chonographiæ. Quod opuſculum inuenire non potui. Necnõ de Iudæis Ariſtobolum quendam & Demetrium, & Eupolemum ſcriptores, aduerſum gentes refert: qui in ſimilitudine Ioſephi, Moſi & Iudaicæ gentis aſſerunt. Extat & Alexandri Hieroſolymorum epiſcopi, qui cum Narciſſo poſtea rexit eccleſiam, epiſtola ſuper ordinatione Aſclepiadis confeſſoris ad Antiochenſes, congratulans eis: In qua ponit inſinuans, hæc vobis domini fratres ſcripta tranſmiſi per Clementem beatum presbyterum, virum illuſtrem & probatum, quem vos quoque ſcitis, & nunc plenius cognoſcitis. Qui cum veniſſet iuxta prudentiam & viſitationem domini, cõfirmauit & auxit domini eccleſiam. Conſtat Adamantium eius fuiſſe diſcipulum. Floruit autẽ Seueri & Antonini filij eius temporibus. Militiades, cuius Rhodo in opere ſuo, quod aduerſum Montanum, Priſcam & Maximillam compoſuit, meminit: Scripſit contra eoſdem volumen pręcipuũ, & aduerſum gentes, Iudæoſque libros alios, & principibus eiuſdem temporis Apologeticum dedit. Apollonius vir diſertiſſimus ſcripſit aduerſum Montanum & Priſcam, Maximillamque inſigne & longum volumen: in quo aſſerit, Montanum & inſanas eius vates periſſe ſuſpendio: & multa alia, in quibus de Priſca & Maximilla refert, ſi negant eas accepiſſe munera: confiteantur

non

non eſſe prophetas. Si accipiant, & mille hoc teſtibus approbabo. Sed ex aliis fructibus probātur prophetæ non eſſe: Dic mihi: crinem fucat prophetes? ſtibio oculos linit prophetes? veſtibus ornatur & gemmis propheta? tabula ludit & teſſeris propheta? Reſpondeant vtrum hæc fieri liceat, an non. Meum eſt probare, quia fecerunt. Dicit in eodem libro XL. eſſe annum vſque ad tempus, quo & ipſe ſcribit librum, ex quo hæreſis Cataphrygarum habuerit exordium. Tertullianus VI. voluminibus aduerſum eccleſiam æditis, quæ ſcripſit de extaſi, VIII. aduerſum Apollonium elaborauit, in quo omnia quæ ille arguit, conatur defendere. Floruit autem Apollonius Cōmodo, Seueroque principibus. Serapion XI. Commodi Imperatoris anno Antiochiæ epiſcopus ordinatus eſt. Scripſit epiſtolam ad Cariſtium & Pontiū, de hæreſi Montani, & hæc addidit: Vt autem ſciatis falſi huius dogmatis, id eſt, nouæ prophetiæ, ab omni mundo inſaniam reprobari: miſi vobis Apollinaris beatiſſimi, qui fuit in Hierapoli Aſiæ epiſcopus literas. Ad Dominum quoque, qui perſecutionis tempore ad Iudæos declinauerat, volumen compoſuit; & alium quoque de Euangelio, quod ſub nomine Petri fertur, librum ad Roſenſem Ciliciæ eccleſiam, quæ in hæreſim eius lectione declinauerat. Leguntur & ſparſim breues eius epiſtolæ, authoris viæ & vitæ congruentes. Apollonius Romanæ vrbis ſenator ſub Commodo principe, a ſeruo proditus, quod Chriſtianus eſſet, iubente imperatore, vt rationem ſuæ fidei proderet:, inſigne volumen compo-

fuit. Quod cũ in ſenatu legit, & nihilominus ſententia ſenatus capite truncatur, vetere apud eos obtinente lege abſque ratione non dimitti Chriſtianos, qui ſemel ad eorũ iudiciũ protracti eſſent, Theophilus Cæſareæ Palæſtinæ, quæ olim turris Stratonis vocabatur, epiſcopus: ſub Seuero principe aduerſum eos, qui XIIII. luna cum Iudæis Paſcha celebrabant, cum cæteris epiſcopis ſynodicã & valde vtilem cõpoſuit epiſtolã. Bachilius Corinthi epiſcopus, ſub eodem Seuero principe clarus habitus eſt, & de Paſcha, & omniũ, qui in Aſia erant, epiſcoporum perſona elegantem librũ ſcripſit. Polycrates Epheſiorũ epiſcopus, cum cæteris epiſcopis Aſiæ, qui iuxta quandam veterem conſuetudinem XIIII. luna cum Iudæis Paſcha celebrabant: ſcripſit aduerſum Victorem epiſcopum Romanũ epiſtolã ſynodicam, in qua docet ſe apoſtoli Iohannis & veterum authoritatem ſequi, de qua hæc pauca excerpſimus. Nos igitur inuiolabilem celebramus diem, neque addentes neque diminuentes. Etenim in Aſia elementa maxima dormierunt, quæ reſurgent in die domini, quando venturus eſt de cœlis in maieſtate ſua, & ſuſcitaturus omnes ſanctos: Philippum loquor de XII. apoſtolis, qui dormiuit Hierapoli, & duas filias eius, quæ virgines ſenuerunt, & aliam filiam eius, quæ ſpiritu ſancto plena in Epheſo occubuit, ſed & Iohannes, qui ſuper pectus domini recubuit, & pontifex eius fuit, auream laminam in fronte portans, martyr & doctor in Epheſo dormiuit, & Polycarpus epiſcopus eccleſiaſticum ſequens canonem. Ego quoque omnium minimus Polycrates,

tes,ſecundum doctrinam propinquorum quos ſecutus ſum: VII. nanq. ex parentibus meis per ordinem fuerunt epiſcopi,& ego VIII. ſemper Paſcha celebraui,quando populus Iudæorum azyma faciebat.Itaque fratres LXV. annos ætatis meæ habens in domino,& a multis de toto orbe fratribus eruditus per gratiam omnis ſcripturæ:non formidabo eos,qui nobis minantur.Dixerunt enim maiores mei,obedire magis oportet Deo quam hominibus.Hæc propterea poſui:vt ingenium & authoritatem viri ex paruo opuſculo demonſtrarem.Floruit Seueri principis temporibus.Eadem tempeſtate qua Narcißus Hieroſolymis extiterat:Hiraclitus ſub Commodi , Seueriq́ue imperio , in Apoſtolum commentarios plurimos compoſuit. Maximus ſub iiſdem principibus famoſiſſimam quæſtionem inſigni volumine ventilauit:vnde malum , & quod materia facta ſit a Deo.Candidus,regnantibus ſupradictis , in Hexameron pulcherrimos tractatus ædidit. Apio ſub Seuero principe , ſimiliter in Hexameron tractatus fecit. Sixtus ſub imperatore Seuero librum de reſurrectione ſcripſit. Arabianus ſub eodem principe ædidit quædam opuſcula ,ad Chriſtianum dogma pertinentia,Iudas de ſeptuaginta apud Danielem hebdomadibus pleniſſime diſputauit, & ſuperiorum ſeriem temporum vſque ad X. Seueri principis annum perduxit In quo erroris ſui arguitur : quod aduentum Antichriſti circa ſua tempora futurum eſſe prædixerit. Sed hoc ideo , quia magnitudo perſecutionum præſentem mundi minabatur

occaſum. Tertullianus presbyter tum demum pri mus poſt Victorem & Apolliniō Latinorum ponitur prouinciæ Aphricæ ciuitatis Carthaginenſis, patre centurione proconſulari. Hic acris & vehementis ingenij, ſub Seuero principe & Antonio Caracalla maxime floruit, multaque ſcripſit volumina, quę quia nota ſunt plurimis, prętermittimus. Refert de eo Hieronymus in hūc modum: Vidi ego quendam Paulum Concordiæ (quod eſt oppidum Italię) ſenem, qui ſe beati Cypriani iam grandis ætatis notarium fuiſſe dicebat, cum ipſe admodum eſſet adoleſcens. Qui cum Romam veniſſet, dicere, referreque ſolitum, nunquam Cyprianum abſque Tertulliani lectione vnam præteriſſe diem: ac quod ſibi crebro diceret: Da magiſtrum, Tertullianum, videlicet: ſignificans. Hic vſque ad mediā ætatem presbyter in eccleſia fuit, inuidia poſtea ac cōtumeliis clericorum Romanæ eccleſiæ, ad Montani dogma lapſus, in multis libris nouæ prophetiæ meminit. Specialiter autē aduerſum eccleſiā texuit volumina, de perſecutione, de pudicitia, ieiuniis, de monogamia, extaſi libros V I. & V I I. quem aduerſum Apollonium compoſuit. Ferturque vixiſſe vſque ad decrepitā ætatem, & multa, quæ non extant, opuſcula condidiſſe. Adamātius X. Seueri Pertinacis anno, aduerſum Chriſtianos perſecutione cōmota, Leonide patre Chriſti martyrio coronato, cum V I. fratribus & matre vidua pauper relinquitur: annos natus circiter X. V I I. Rem autem familiarē ob confeſſionem Chriſti fiſcus occupauerat. Hic Alexandriæ diſperſæ eccleſiæ. X V I I. ætatis ſuæ

anno opus aggreſſus, Demetrio eiuſdem vrbis epiſcopo, in locum Clementis presbyteri confirmatus, per multos annos floruit. Qua tempeſtate Perpetua & Felicitas, pro Chriſto paſſæ ſunt, Nonis Martiis apud Carthaginem Aphricæ, in caſtris beſtiis deputatæ. Alexander quoque ob cōfeſſionem dominici nominis clarus extitit. Per hæc tempora Marciſſus Hieroſolymorum epiſcopus, inſignis ac famoſiſſimus extitit: de quo ſupra fecimus mentionem. Nos vero vnum eius memorabimus, ex quo cæteris quæ de eo narrātur, merito fides poſſit adhiberi. Accidit aliquando in die ſolenni vigiliarum Paſchæ, oleum deeſſe luminaribus. Cumque id per miniſtros innotuiſſet, mœror plebi maximus fuit, ſed Narciſſus fide fidens, miniſtris imperat haurire aquam, ſibique deferri. Cum que detuliſſent, orauit & benedixit aquam, & infundi luminaribus præcepit. Tū repente miro & ſeculis inaudito genere virtutis: natura aquæ in olei pinguedinem verſa, ſplendorem etiam ſolito reddidit clariorem. Ad fidem autem rei a plurimis religioſorum fratrum ex eodem oleo, quod verſum de aqua fuerat reſeruatum eſt: ita vt per multa tempora huius miraculi perſeueraret indicium. Animi vero virtus quanta in eo fuerit, alio nihilominus vno ex eius geſtis opere declarabitur. Is nanque cum inter cætera virtutum ſuarum bona eſſet valde conſtantis animi, & iuſti rectique indeclinabiliter tenax: quidā homunculi nequā male ſibi cōſcij, metuentes ne criminū ſuorū, ſi arguerētur, nō poſſent effugere vindictā: preueniūt factionibus & circumuenire pa-

cuius iudicium verebantur. Concinnant igitur ad uerſum eum infame ſatis & noxium crimen. Conueniunt aditores, teſtes ex ſemetipſis producunt, qui ſub ſacramento iuramenti, quæ obiiciebantur confirmarent. Quorum vnus teſtis ita ſi non igni conſumeretur, vera ſe dicere teſtabatur: Alius, ita ne regio morbo corrumperetur. Tertius, ita ne luminibus orbaretur; & quamuis ne iuramẽtis quidem iſtis, quiſquã fidelium & Deum timentium crederet, eo quod vita Narciſſi & inſtitutio ac pudicitia ab omnibus noſceretur: ipſe tamen eorum, quæ mota ſunt, indigna ac moleſtiã non ferens, ſimul & ſecretam ac philoſophicam vitam ſemper habere deſiderans, ſubterfugit eccleſiæ multitudinem, & in deſertis locis atque agellis ſecretioribus deliteſcit annis quam plurimis, at non ille magnus diuinę prouidentię oculis quieſcit in longum, ſed in impios vltionem per ea ipſa, quæ ſibi in periuriis ſtatu erant, maledicta molitur. Primus nanque ille teſtis, parua ignis ſcintilla noctis tempore domo ſua ſuccenſa, cum omni genere, omniq; familia flãmis vltricib⁹ cõflagratur: alius repente ab imis pedibus vſque ad ſummum capitis verticem morbo regio, quod fuerat imprecatus, repletur atque conſumitur. Tertius autem priorum exitum videns & oculum diuinum non ſe latuiſſe perſpiciens, prorumpit in medium, & audientibus cunctis ſera pœnitentia, vniuerſum concinnati ſceleris ordinem pandit. Tantis autem lachrymis immanis commiſſi facinora deflet, & tamen die, nocteque perdurat in fletibus, vſquequo luminibus orbaretur. Hi igitur qui-

tur quidem figmenti ſui, huiuſcemodi pœnas dederunt. Igitur Narciſſus ſolitariam ac philoſophicam ducens vitam, quouſque tres ſucceſſiones epiſcoporum ſuo rogarentur in loco. Narciſſus vero cum ita deſertum petiſſet ac locis ſemet ſecretioribus abdidiſſet, vt vbinam degeret nullus agnoſceret: neceſſarium viſum eſt epiſcopis, vt alium pro ipſo ordinarent, cui nomen erat Dius. Qui cum paruo tempore præfuiſſet eccleſiæ, ſuccedit Germanus, & Germano Nigordius, cum ecce ſubito velut rediuiuus, cœloque redditus ex improuiſo apparuit Narciſſus: & rurſus a fratrib. ad præſidendum rogatur eccleſiæ. Multo enim vehementius erga eum amor omniũ fuerat incitatus, vel pro eo quod criminoſis innocens ceſſit, vel quod ſecretam & philoſophicam vitam dilexit: & quod in eo compleuit dominus dicens: Mihi vindictam, ego retribuam. Hæc ideo de Narciſſo retulimus: quia in quibuſdã chronicis, quartus ab eo Hieroſolymis alius Narciſſus epiſcopus aſſeritur, ab iis nimirũ, qui eius reuerſionem tribus interpoſitis, ad priſtinã ſedem minime perpendunt. Nunc autem, quia multorum ſub prædictis principibus fecimus mentionem doctorum, & de eorundem actuum geſtis, ſtomacho laſſeſcente, calamoque deficente, hic finem ſecũdo imponimus libro.

TOMI II. LIBRI II. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI Lexouienſis CHRONICORVM

Tomi Secundi LIBER III.

De flagitiis atque ſceleribus peſſimi principis M. Aurelij Antonini

CAPVT I.

IGITVR hac tempeſtate perſecutionum quanti qualeſue eccleſiarum extiterint doctores ac robuſti pro fide noſtra propugnatores, ex parte adnotare curaui: vt miram Dei diſpẽſationem cernentes, illius omnipotentiam & circa genus humanum eiuſdem clementiam propenſius laudare ac gratias agere, pro vt ipſe donauerit, ſatagamus. Quoniam mirabiliter eccleſiam ſuo redemptam ſanguine dilatare dignatus eſt, dum totus aduerſus eam aſſurgeret mundus. Ab externis terrores, & mortes a noſtris: diuerſaque ſchiſmatum dogmata ſuperbus hoſtis antiquus non ceſſabat inferre: dolens dum humanam ſalutem, ſuique expoliationem & eiectionem cerneret. Sed vt magis

gis vndique premebatur a perfidis, & ab ſchiſmaticis viris diabolica fraude deceptis, eò amplius nobiliter propagabatur & creſcendo confortabatur in plurimis Chriſti eccleſia. Nunc autem tertium inchoantes librum ad cœptum redeamus opus. Marcus Aurelius Antoninus, x x. ab Auguſto imperium, adeptos tenuit annis IIII. Hic ſacerdos Heliogabali templi, nullam ſui niſi ſtuprorum flagitia, totiuſque obſcenitatis infamen ſatis memoriam reliquit. Is cum Romam ingenti militum & Senatus expectatione veniſſet, probris ſe omnibus contaminauit: cupiditatem ſtupri, quam aſſequi defectu naturæ nondum poterat, in ſe conuertens, muliebri nomine Baſſianam ſe pro Baſſiano iuſſerat appellari. Veſtalem virginem, quaſi matrimonio iūgens ſuo, abſciſſiſque genitalibus matri ſe magnæ ſacrauit. Hinc Marcellum, qui poſt Alexander dictus eſt, conſobrinum ſuum Cæſarem fecit, ipſe tumultu militari interfectus eſt. Huius corpus per vrbis vias more canini cadaueris a militibus tractum eſt: militari cauillo appellanti indomitæ auidæque libidinis catulam: nouiſſime cum anguſtum foramen cloacæ corpus minime reciperet, vſque ad Tyberim deductum in fluuium proiectum eſt: vixit annis x vi.

De Aurelio Alexandro principe. Et quid eo imperante geſtum ſit. Ac de Origene præcipuo doctore.

CAP. II.

AVrelius Alexander, x x I. ab Auguſto Senatus ac militum voluntate imperator crea-

tus: xiii annis dignæ æquitatis præconio fuit, matre Mammea Chriſtianâ, quę Origenem preſbyterum audire curauit. Nam ſtatim expeditione in Perſas facta, Xerxem regem eorum maximo bello victor oppreſſit: Vlpiano vſus aſſeſſore, ſummam ſui moderationem Reipubl. exhibuit, ſed militari tumultu apud Mogontiam interfectus eſt. Quo imperante Romæ Thermæ, quæ vocantur Alexandriæ, factæ ſunt & in Nicopoli Actiaca (id eſt Epiro) editio, quæ ſexta dicitur, diuinarum ſcripturarum in dolio reperta eſt. Vrbanus Romæ epiſcopus, multos nobilium ad fidem Chriſti & martyrium perduxit. Origenes Alexandriæ imo toto orbe clarus habetur. Denique (ut præmiſi) Mammea mater Alexandri eum audire curauit: & ad Antiochiam accitum in ſummo honore habuit. Igitur quia ſuperius de eodem Origene, qui & Adamantius vocabatur, & nunc mentionem fecimus latius diſſeramus. Hic cum iam mediæ ætatis eſſet, & propter eccleſias Achaiæ, quæ plurimis hæreſibus vexabantur, ſub teſtimonio eccleſiaſticæ epiſtolæ eatenus per Palæſtinam pergeret, a Theotiſto & Alexandro Cæſareæ & Hieroſolymorum epiſcopis presbyter ordinatus, Demetrij offendit animos. Qui tanta aduerſus eum debacchatus inſania eſt, vt per totum orbem ſuper nomine eius ſcriberet. Conſtat eum antequam Cæſaream migraret, fuiſſe Romæ ſub Seuerino epiſcopo, & ſtatim Alexandriam reuerſum, Heraclam preſbyterum, qui in habitu philoſophi perſeuerabat, adiutorem ſibi feciſſe: qui quidem & poſt

Demetrium Alexandriam tenuit eccleſiam. Quantæ autem gloriæ fuerit, hinc apparet, quod Firmillianus Cæſareę epiſcopus, cum omni Cappadocia eum inuitauit & diu tenuit: & poſtea ſub occaſione ſanctorum locorum Paleſtinam veniens, diu ab eo in ſanctis ſcripturis eruditus eſt. Sed & illud quod ad matrem Alexandri Imperatoris religioſam fœminam rogatus venit Antiochiam, & ſummo honore habitus eſt. Et ad Philippum Imperatorem, qui primus de regibus Romanis Chriſtianus fuit, & ad matrem eius literas fecit, quæ vſque hodie extant. Quis ignorat, quod tantum habuerit in ſcripturis ſanctis ſtudium, vt Hebræam linguam, contra ætatis & gentis ſuæ naturam ediſceret, & exceptis LXX. interpretibus aliaſque editiones in vnum congregaret: Aquilæ ſcilicet pontici proſelyti, Theodotionis, Bebionei & Symmachi eiuſdem dogmatis: qui in Euangelium quoque eata Matthæum ſcribit commentarium: de quo & ſuum dogma affirmare conatur. Præterea V. & VI. editionem, & VII. quas etiam nos de eius bibliotheca habemus, miro labore repperit, & eam cæteris editionibus comparauit, & vt de immortali eius ingenio penitus non taceam, quod dialecticam quoque & Geometriam, Muſicam, Grammaticam, atque Arithmeticam & Rhetoricam, omniaque philoſophorum ſectamina didicit, & ſtudioſos quoſque ſecularium literarum ſectatores ſui haberet, & interpretaretur eis quotidie concurſuſque ad eũ mire fecerint. Quos ille propterea recipiebat: vt ſub occaſione literaturę ſecularis

in fide Chriſti eos inſtitueret. Igitur ſiquis ſuper Adamantij ſtatu ſcire velit, quid actũ eidẽ ſit, primũ quidẽ de epiſtolis eius quæ poſt perſecutionẽ ad diuerſos miſſæ ſunt: deinde ex VI. Euſebij Cæſarienſis Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ libro, & de eiuſdem Adamantij voluminibus poſſit liquido cognoſcere. Vixit autem vſque ad Gallum & Voluſianum, id eſt, vſque ad LXIX. ætatis ſuæ annum, & mortuus eſt Tyri, in qua vrbe ſepultus eſt. Ferunt de eo quidam, quod pro multa eloquij facultate, peruerſa quædam ſit conatus aſtruere cõdens libros, quorum eſt titulus Peri archon. In quibus præter multa ſanæ doctrinę aduerſa etiam hoc de cõmutatione totius rationabilis creaturæ aſſerit, quod non ſolum impiorum hominum animæ, ſed ipſe quoque diabolus poſt longam purificationem renouatus, rediturus ſit in ſuę originis dignitatem, ſuccedentibus ſibi ſemper reuolutionibus de bonis ad mala, & de malis ad bona: quia hęc alternatio non poſſit non eſſe perpetua; vt viciſſim & de beatis miſeri ſint; & miſeri ſint beati. Tunc etiam Geminus presbyter Antiochenus, & Hippolytus, & Berillus epiſcopus Arabiæ, Boſtrenus, clari ſcriptores habebantur.

De Maximino principe perſecutore, & de ſucceſſoribus eius Gordianis patre & nepote, qui paruo interuallo ſibimet ſuccedentes interfecti ſunt.

CAP. III.

MAximus XXII. imperator ab Auguſto, Gothico genere ortus, nulla ſenatus volũtate, impe-

imperator ab exercitu,poſtquam bellum in Germania proſpere geſſerat,factus:perſecutionem in Chriſtianos vi. a Nerone exercuit, ſed continuo, hoc eſt, III. quam regnabat anno, a Pupione Aquileiæ interfectus eſt, & perſecutionis & vitæ finem fecit. Cum eo etiam filius eius diſcerptus eſt, conclamantibus cunctis militari ioco: Ex peſſimo genere ne catulum quidem habendum. Qui maxime propter Chriſtianam Alexandri, cui ſucceſſerat, & Mammeæ matris eius familiam, perſecutionem id ſacerdotes & clericos, id eſt, doctores, vel præcipue propter Origenem presbyterum miſerat. Pariter pecunioſos, inſontes, noxioſque perſequitur, cupiditate allectus. Poſt cuius imperium II. Gordiani, pater & filius, principatum arripientes, vnus poſt vnum interiere. Pari etiam tenore Pupianus & Balbinus regnũ inuadentes perempti ſunt ſub prædicto Maximino, & Antherus Romanę vrbis epiſcopus, martyrio coronatus eſt. Gordianus Gordiani nepos, XXIII. ab Auguſto imperator creatus eſt, manſitque in eo annis VI. Gordianus admodum puer in Orientem ad bellum Parthicũ profecturus (ſicut Euthropius ſcribit) Iani portas aperuit, quas vtrum poſt Veſpaſianum & Titum aliquis clauſerit, neminem ſcripſiſſe memini, cum tamen eas ab ipſo Veſpaſiano poſt annum apertas Cornelius Tacitus prodat. Igitur Gordianus ingentibus præliis aduerſum Parthos proſpere geſtis, ſuorum fraude haud longe a ſolo Romano interfectus eſt (vt quidam ferunt) factione Philippi præfecti prætorij. Huicque Gordiano milites tumultum ædificant, qui

Eufrati imminet: oſſibus eius Romam reuectis.

Quo tempore Iulius Aphricanus claruerit.

CAP. IIII.

QVa tempeſtate Iulius Aphricanus inter ſcriptores eccleſiaſticos nobilis habebatur. Qui in Chronicis quæ ſcripſit, refert ſe Alexandriam properare Eraclæ opinione celeberrima prouocatum, quem & in diuinis & in philoſophicis ſtudiis atque omni Græcorum doctrina inſtructiſſimum fama loqueretur. Quibus diebus Origenes in Cæſarea Paleſtinæ Theodorum cognomento Gregorium, & Athenodorum adoleſcentulos fratres, Ponti poſtea nobiliſſimos epiſcopos, diuina philoſophia imbuit.

De Philippis, patre & filio imperatoribus Chriſtianis primis. CAP. V.

PHilippus, XXIIII. ab Auguſto imperator creatus, Philippum filium ſuum conſortem regni fecit: manſitq; in eo annis VII. Hic primus omnium præteritorum Chriſtianus fuit. Ac poſt III. imperij eius annum, milleſimus à conditione Romæ annus impletus eſt: ita magnificis ludis anguſtiſſimus omnium præteritorum fuit, vt innumerabiles beſtiæ in circo magno interfectę: ludique in campo Martio theatrales, III. diebus ac noctibus populo peruigilãte celebrati, & agõ M. annorum actus: hic natalis annus Chriſtiano Imperatore celebratus eſt. Nec dubiũ eſt, quin Philippus

pus huius tantæ deuotionis gratiam & honorē ad Chriſtum & eccleſiam retulerit, quando vel aſcē-ſum fuiſſe in Capitolium vel immolatas hoſtias ex more, nullus author oſtendit. Ambo tamen, quamuis diuerſis locis tumultu militari & Decij fraude interfecti ſunt. Quibus diebus Origenes aduerſus quendam Celſum Epicurum philoſophū, qui contra nos libros conſcripſerat, VIII. voluminibus reſpondit. Qui, vt breuiter dicam, in tantum ſcribendi ſedulus fuit: vt Hieronymus quodā loco V. milia librorum eius ſe legiſſe meminerit.

De Decio perſecutore Chriſtianorum.

CAP. VI.

DEcius XXV. ab Auguſto, occiſis Philippis inuaſit imperium, tenuitque anno I. & mēſibus III. qui belli Ciuilis incentor & repreſſor fuit idem continuo. In quo ſe etiam ob hoc Philippum interfeciſſe docuit: ad perſequendos Interficiendoſque Chriſtianos, VII. poſt Neronem, feralia diſperdit edicta: plurimoſque ſanctorum ad coronas Chriſti, de ſuis cruciatibus miſit. De qua perſecutione Euſebius refert, in libro VI. Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ, & martyrum teſtantur plurimæ rei geſtæ, paſſionum actiones. In qua Fabianus in vrbe Roma martyrio conſummatus eſt. Alexander Hieroſolymorum epiſcopus, apud Cæſaream Palæſtinæ, & Antiochiæ Babylas interficiuntur. Hæc autem perſecutio, vt Dionyſius Alexandriæ epiſcopus refert, non ex præcepto Imperatoris ſumpſit

exordiũ,ſed anno integro(vt ait)principalia præuenit edicta miniſter dæmonum qui dicebatur in ciuitate noſtra diuinus,ſuperſtitioſum contra nos exagitans vulgus. Nam Decius filium ſuum Cæſarem fecit, vir actibus virtutibuſque inſtructus: placidus & communis domi, in armis promptiſſimus. Sed quia perſecutionem contra Chriſtianos exercuit:hanc recepit mercedem in ſolo barbarico,inter confuſas turbas gurgite paludis ſubmerſus eſt: ita vt nec cadauer eius potuerit inueniri:filius vero eius bello extinctus eſt,Getis contra eum dimicantibus.

De Gallo & Veluſiano. Et quid geſtum ſit imperantibus illis,tam in doctoribus quam in cæteris cauſis memoria dignis. CAP. VII.

GAllus Hoſtilianus XXVI. ab Auguſto regnũ adeptus,vixit II. annis cum Voluſiano filio in imperio. Exeritur vltio violati nominis Chriſtiani: & vſquequo ad profligendas eccleſias edicta Decij cucurrerunt, eatenus incredibiliũ morborum peſtis extenditur,nulla fere prouincia Romana,nulla ciuitas,nulla domus fuit, quæ non illa generali peſtilentia corrupta , atque vaſtata ſit. Teſtis eſt liber Cypriani beati,de hac mortalitate conſcriptus:& vt refert Dionyſius, etiam hac ſola pernicie inſignes Gallus & Voluſianus dum contra Aemilianum nouis rebus ſtudentem, bellum Ciuile moliuntur,occiſi ſunt. Aemilianus tamen III. menſe inuaſæ tyrannidis extinctus eſt. At ne Gallus quidem malum Decij aut videre potuit aut cauere, ſed in eundem lapidem offenſionis

nis impegit. Cuius cum regnum floreret in initio, & cuncta ei ex ſententia cederent, ſanctos viros qui pro pace regni eius Deo ſummo ſupplicabãt, perſequutus eſt: cum quibus & proſperitatem ſuã fugauit & pacem. Origenes LXX. ætatis anno non ad integrum impleto defunctus eſt, & in vrbe Tyri ſepultus, vt præfati ſumus. Cornelius Romæ epiſcopus, rogatus a quadam matrona Lucina corpora apoſtolorum de tumbis leuauit noctu, & poſuit Pauli quidem via Oſtienſi, vbi decollatus eſt: Petri autem iuxta locum, vbi crucifixus eſt intra corpora ſanctorum epiſcoporũ in templo Apollinis in monte aureo in Vaticano palatij Neroniani, III. Cal. Iulij, ſub principibus præfatus, Cornelius martyrio coronatus eſt. Extant ad eum Cypriani epiſtolæ. Qua tempeſtate Nouatus presbyter Cypriani Romam veniens, Nouatianum & cæteros confeſſores ſibi ſociat, eo quod Cornelius pœnitẽtes apoſtatas recepiſſet. Elatione quadam Nouatus tumidus, ſpem penitus eis ſalutis adimebat: etiam ſi digne pœnituiſſent. Ex quo & princeps hæreſeos extitit Nouatianorum, qui ab eccleſia ſeparati ſuperbo nomine ſemetipſos catharos, i. mundos appellarunt. Ob quam rem concilium ſacerdotale celeberrimum in vrbe Roma congregatum eſt epiſcoporum quidem LX. numero: presbyterorum quoque totidem, cum diaconibus plurimis. Præterea etiã per ſingulas quaſque prouincias, de hac re magna deliberatione habita, decretis ſignificatur, quid facto opus eſſet. Statuitur ergo, Nouatum quidem, cum his qui eũ mentis elatione tumidum ſequerentur, quique ad

inhumanam iſtam, & nihil fraternæ charitatis ſeruantem ſententiam declinauerunt, alienū eſſe ab eccleſia: eos verò qui lapſi in certamine fuerant, fraterna miſeratione curandos, & fomentis pœnitentiæ medicandos. Dionyſius mirabilis Alexandriæ doctor, & multorum librorum conditor, qui hoc tempore floruit: de lapſis refert, in hunc modum, refutans Nouati errorem: Iſti igitur diuini martyres, qui cum Chriſto in cœleſtibus ſedent, & regni eius participes atque iudicij, qui cum ipſo de lapſis fratribus iudicant: iſti, inquit, ipſi ſuſceperunt lapſos ad pœnitentiam, conuerſionemque eorū non reſpuerunt, ſcientes quod Deus noſter, cuius ipſi erant martyres, non vult omnino mortem morientis, ſed conuerſionem eius & pœnitētiam quærit. Si ergo iſti receperunt quoſdam, & in eccleſia ſtatuerunt; in orationes quoque eis & in cibo cōmunicauerunt: quid nos facere vultis fratres? Quid nobis agendū putatis? Nōne ſequi nos eorū ſententias, & iudicium conuenit? Pariter etiam Cornelius hanc veſaniam refutauit validiſſimis aſſertionibus. Cyprianus quoque qui de lapſis atque pœnitentibus multa conſcripſit, in tantum pœnitentes recipiendos aſſeruit: vt etiam ſi in vltimo vitę termino, errata ſua ingemiſcendo defleuerint, de ſalute eorum non eſſe deſperandum. Qui ſub præfatis principibus floruerint doctores, & ſcribendo agonizandoque enituerint, quamuis quorundam iam fecerimus mentionem, breuiter tamen eorum actus, memoria dignos, repetēdo adnotare curabimus. Ammonius vir diſertus & valde eruditus in philoſophia, eo-

dem

dem tempore Alexandriæ clarus habitus eſt inter multa ingenij ſui & præclara monumenta. etiam de conſonantia Moſi & IESV opus elegans compoſuit, & Euangelicos canones excogitauit: quos poſtea ſecutus eſt Euſebius Cæſarienſis. Hunc falſo accuſat Porphyrius, quod ex Chriſtiano Ethnicus fuerit: cum conſtet eum vſque ad extremam vitam Chriſtianum perſeueraſſe. Ambroſius primus Marcioneus, deinde ab Adamantio correctus, eccleſiæ diaconus, & confeſſionis dominicæ gloria inſignis fuit. Cui cum Protheoriſto presbytero, liber ab Adamantio de martyrio ſcribitur. Huius induſtriæ ſumptu & inſtantia adhuc infinita Adamantius dictauit volumina: ſed & ipſe quippe vt vir nobilis elegantis ingenij fuit, ſicuti eius ad Adamantium epiſtolę inditio ſunt. Obiit autem ante mortem Adamantij: & in hoc a pleriſque reprehenditur, quod vir locuples amici ſui ſenis & pauperis non recordatus eſt. Triphon Adamantij auditor ad quem nonnullæ eius extant epiſtolæ, in ſcripturis diſertiſſimus fuit. Quod quidem multa eius ſparſim oſtendunt opuſcula: ſed præcipue liber quem compoſuit de vacca rufa in Deuteronomia: & de aromatibus, columba & turture, quæ ad Abraham ponuntur in Geneſi. Minutius Felix Romæ inſignis cauſidicus, ſcripſit dialogum Chriſtianis & Ethnicis, qui, Octauus inſcribitur. Sed alius ſub nomine eius fertur de fato, vel contra Mathematicos: qui cum ſit & ipſe diſerti hominis, non mihi videtur cum ſuperioris libro ſtilo cõuenire. Meminit huius Minutij

& Lactantius in libris ſuis. Gaius diſputationem aduerſus Proculum Mōtani ſectatorem valde inſigne volumen condidit: arguens eum temeritatis ſuper noua prophetia defendēda, & in eodem volumine epiſtolas quoque Pauli XIII. tantum enumerans, XIIII. autem quę fertur ad Hebręos dicit non eius eſſe, ſed apud Romanos quaſi Pauli habetur. Berillus Arabiæ poſtremus epiſcopus, cum aliquanto tempore religioſe rexiſſet eccleſiam, ad extremum lapſus in hæreſim quæ Chriſtum ante incarnationem fuiſſe negat, ab Adamantio correctus, ſcripſit varia opuſcula, & maxime epiſtolas, in quibus Adamātio gratias agit, ſed & Adamantij ad eum literæ ſunt. Extat & dialogus Adamantij & Berilli, in quibus hæreſis coarguitur. Claruit autem ſub Alexandro Mammeæ filio, & Maximino & Gordiano: qui ei in imperium ſucceſſerunt.

De doctoribus aliquot orthodoxis, qui ſub Gallo & Veluſiano floruerunt. CAP. VIII.

HIppolytus cuiuſdam eccleſiæ epiſcopus (nomen quippe vrbis ſcire non potui) in enarratione Paſchæ & temporum canone, quem ſcribit vſque ad I. annum Alexandri imperatoris perducit, XVI. annorum circulum, quem Græci cyclum vocant, reperit, & Euſebius qui ſuper eodem Paſcha X. & IX. annorum circulum compoſuit, hac occaſione ſcribit: Aedidit nonnullos in ſcripturis commentarios, e quibus hæc reperi: In Hexameron, in Exodum, & in Canticum canticorum, in Geneſim, in Zachariam,

de

de Pſalmis, & in Iſaiam, de Daniele, de Apocalyſi, de Prouerbiis, de Eccleſiaſte, de Saule, & pythoniſſa, de Antichriſto, de reſurrexione. & contra Marcionē, de Paſcha & aduerſus omnes hereſes, & de laude domini ſaluatoris, de qua præſente Adamantio ſe loqui in eccleſia ſignificat. In huius æmulatione Ambroſius, quem de Marcionis hæreſi ad veram fidem correctum diximus, cohortatus eſt. Adamantium in ſcripturis, commentarios ſcribere, præbens ei ſeptem & amplius notarios, eorumque expenſas & librariorum parem numerum: quodque his maius eſt, incredibili ſtudio quotidie ab eo opus exigēs. Vnde & in quadam epiſtola eum Adamantinum vocat. Alexander epiſcopus Cappadociæ cum deſiderio ſāctorum locorum Hieroſolymam pergeret, & Narciſſus epiſcopus eiuſdem vrbis iam ſenex regeret eccleſiam, tunc Narciſſo & multis clericorum eius reuelatum eſt, Alexādrum altera die mane intrare epiſcopū, qui adiutor epiſcopalis vel ſacerdotalis cathedræ eſſe deberet. Itaque re ita completa vt prædicta fuerat, cunctis Paleſtinæ epiſcopis in vnum congregatis, annitente quoque ipſo vel maxime Narciſſo Hieroſolymitanæ eccleſiæ epiſcopo, cum eo gubernaculum ſuſcepit. Hic in fine cuiuſdam epiſtolæ, quā ſcripſit ad Adamantium, & pro Adamantio, ita ſuper pace eccleſiæ ait: Salutat vos Narciſſus ſenex. Qui ante me tenuit hunc epiſcopalem locum, & nunc mecum eundem orationibus regit, annos natus circiter CXVI. & vos mecū precatur, vt vnum idemque ſapiatis. Scripſit & aliam ad Antio-

chenſes epiſtolam per Clementem preſbyterum Alexandriæ, de quo ſupra diximus, necnon & ad Adamantium & pro Adamantio contra Demetrium, & quod iuxta teſtimonium bonum Adamantium presbyterum cōſtituerit: ſed & aliæ eius ad diuerſos feruntur epiſtolę. Septima autem perſecutione ſub Decio, quo tempore Babilas Antiochiæ paſſus eſt, duct⁹ Cæſaream & clauſus carcere, ob cōfeſſionem Chriſti matyrio coronatur. Iulius Aphricanus, cuius quinque de tēporibus extant volumina, ſub imperatore Marco Aurelio Antonino, qui Macrino ſucceſſerat, fuit: qui legationē ſuſceperat a principe, vt Emaus in Iudæa reſtauraretur, quæ deinceps Nicopolis nominata eſt. Huius eſt epiſtola ad Adamantium ſuper quæſtione Suſannæ, eo quod dicat eam in Hebraico fabulā haberi, nec cōuenire cum Hebraico: contra quam epiſtolam doctam ſcripſit Adamantius. Extat eius ad Ariſtidem altera epiſtola, in qua ſuper diſſonantia, quæ videtur eſſe in genealogia ſaluatoris apud Lucam, pleniſſime diſputauit. Geminus Antiochenæ eccleſiæ presbyter, pauca ingenij ſui monumenta compoſuit, florens ſub Alexandro principe, & epiſcopus vrbis ſuæ Sebēno, eo vel maxime tēpore, quo Heraclas Alexandrinę eccleſiæ pontifex ordinatus eſt. Igitur ab Auguſto XXVII. Valerianus in Rhetia ab exercitu Imperator creatus eſt.

De geſtis Valeriani & Gallieni principum, & qui doctores vel martyres ea tempeſtate extiterint.

CAP. IX.

ROmæ autem filius eius Gallienus Auguſtus

a ſenatu appellatus eſt. mãſitq; in imperio, quamuis infeliciter, vndique coartantibus malis, annis xv. Itaque mirandum eſt de Valeriano, quomodo ſupra cæteros qui ante ſe fuerunt, hic & humanus & benignus extiterit in famulos Dei, ita vt in initiis multo etiam illis benignior videretur, qui nomine ſaltem Chriſtiani dicebantur. Intantum verebatur ſeruos domini, vt omnis domus eius eſſet eccleſia Dei. Deprauatus autem eſt & a veritate deiectus per quẽdam doctorẽ peſſimum, magiſtrum & principem Aegyptiorũ magorum vt iuſtos & ſanctos viros perſequi & interimi iuberet, tanquam qui aduerſarentur magicis artib⁹, quibus ſeipſum ſubdiderat. Erant enim reuera, & ſunt etiam nũc, qui poſſunt virtute meritorũ ſuorum reſtinguere fallacias dæmoniorum. Ergo reſpirante paulisper ſupra ſolitum, iugi & graui peſtilentia generi humano, prouocat pœnam ſuam obliuioſa malitia. Impietas enim flagella quidem excruciata ſentit, ſed a quo flagellatur obdurata non ſentit. Valerianus ſiquidem mox vt arripuit Imperiũ octauus a Nerone, adegit per tormenta Chriſtianos ad idololatriam abnegãteſque interfici iuſſit, fuſo per omnem Romani regni latitudinem ſanctorum ſanguine. Valerianus ilico nefarij author edicti, a Sapore Perſarum rege captus, luminibus effoſſis, Imperator populi Romani ignominioſiſſime apud Perſas in ſeruitute conſenuit: hanc infamis officij continuam, donec vixit, damnationem ſortitus, vt ipſe accliuis humi regem ſemper aſcenſurum in equum, non manu ſua, ſed dorſo attoleret.

Et Gallienus quidem tam claro Dei iudicio territus,tãquam miſeri collegæ permotus exemplo, pacẽ eccleſiis trepida ſatisfactione reſtituit. Sed non compenſat iniuriæ vltionisque menſuram vnius impij, quamuis perpetua ac ſupra modum abominanda captiuitas, contra tot milia excruciata ſanctorum: iuſtorumque ſanguis ad dominum clamans, in eadem ſeſe terra vbi fuſus eſt, vindicari rogat. Non enim de ſolo conſtitutore præcepti iuſto ſupplicium iudicio flagitabatur: ſed etiam executores,delatores accuſatores, ſpectatores ac iudices, poſtremo omnes qui iniuſtiſſimæ crudelitati, citata voluntate aſſentiebantur (quia dominus ſecretorum cognitor eſt)quorum maxima per omnes prouincias pars hominum verſabatur, eadem vltionis plaga corripi iuſtum erat. Soluuntur repente vndique permiſſu DEI ob hoc circumpoſitæ relictæque gentes, laxatisque habenis, in omnes Romanorum fines inuehuntur:Germani alpibus.Rhetia, totaque Italia penetrata,Rauennam vſque perueniunt. Alamãni Gallias peruagantes etiam in Italiam tranſeũt. Græcia, Macedonia,Pontus, Aſia Gothorum inundatione delentur.Nam Dacia trans Danubium in perpetuũ aufertur:Quadi & Sarmatæ Pannonias depopulantur, Germani vlteriores abraſa potiũtur Hiſpania. Parthi Meſopotamiam auferũt,Syriamque corradunt.Extant adhuc per diuerſas prouincias in magnarum vrbium ruinis paruæ & pauperes ædes,ſigna miſeriarum & nominum indicia ſeruantes:ex quibus(ait Oroſius) in Hiſpania Terraconem ad conſolationem mi-

ſeriæ recentis oſtendimus. Et ne quid forte Romani corporis ab hac dilaceratione ceſſaret, conſpirāt intrinſecus tyranni. Conſurgunt bella ciuilia, funditur vbique plurimus ſanguis Romanorum, Romanis Barbariſque ſæuientibus. Sed cito ira Dei in miſericordiam vertitur, & cœptę vltionis maior forma, quam pœna in menſuram plenitudinis reputatur. Igitur primus Genuus qui purpuram Imperij ſumpſerat, apud Mirſam occiditur Poſthumius in Gallia inuaſit tyrannidem, multo quidem reipublicæ commodo. Nam per decem annos ingenti virtute ac moderatione vſus, & dominantes hoſtes expulit, & perditas prouincias in priſtinam faciem reformauit, ſeditione tamen militum interfectus eſt. Emelianus apud Mogontiā, cum res nouas moliretur oppreſſus eſt. Poſt mortem Poſthumij Marius quidem inuaſit Imperiū, ſed continuo interfectus eſt. Deinde Victorinus a Gallis vltro creatus, & poſt paululum occiſus eſt. Huic ſucceſſit Tetricus, qui tunc Aquitanici pręſidatus adminiſtrabat officium, multas ſeditiones militum pertulit. At vero in Orientę per Odenatum quendam collecta agreſti manu, victi repulſique Perſæ defenſa Syria recepta Meſopotamia eſt, & vſque ad Theſiphontem ruſticani Syriæ cum Odenato ſuo vincendo venerunt. Gallienus autem cum rempublicam deſeruiſſet, ac Mediolani libidinibus inſeruiret, occiſus eſt. Qua tempeſtate Cyprianus Afer primum glorioſe rhetoricam docuit, & inde ſuadente presbytero Cecilio, a quo & cognomentum ſortitus eſt, Chriſtianus factus, omnem ſubſtantiam ſuam paupe-

ribus erogauit, ac poſt non multum temporis alleuatus in presbyterum, etiam epiſcopus Carthaginenſis conſtitutus. Huius ingenium ſuperfluum iudicem texere, cum ſole clariora ſint eius opera. Paſſus eſt ſub Valeriano & Gallieno principibus, perſecutione octaua; eo die quo & Cornelius, ſed non eodem anno. Pontius Diacon Cypriani vſque ad diem paſſionis eius cum ipſo exilium ſuſtinens, egregium volumen vitæ & paſſionis Cypriani ædidit. Theodorus, qui & Gregorius poſtea appellatus eſt, Neocæſareæ ponti epiſcopus, admodum adoleſcens, ob ſtudium græcarum & latinarum literarum de Cappadocia ad Berithum, & inde Cæſaream Paleſtinæ tranſiit, iuncto ſibi fratre Athenodoro. Quorum cum egregiam indolem vidiſſet Adamantius, cohortatus eſt eos ad philoſophiam. In qua paulatim eos erudiens, ad Chriſti fidem ſubintroduxit, ſui quoque ſectatores reddidit. Quinquennio itaque eruditi ab eo, remittuntur ad patrem. E quibus Theodorus proficiſcent, panagyricum & euchariſtias ſcripſit ad Adamantium: & conuocata grandi frequentia, ipſo quoque Adamantio præſente recitauit, qui vſque hodie extat. Scripſitque in Eccleſiaſten, breue quidem, ſed valde vtile volumen. Et aliæ eius vulgo feruntur epiſtolæ. Sed præcipue ſigna atque miracula, quæ epiſcopus Neocæſareæ Ponti cum multa eccleſiarum gloria perpetrauit. Ex quibus eſt, quod cum eccleſiæ faciendæ locus non ſufficeret, propter imminentem rupem & fluminis crepidinem, precibus montem mouit, & ſpacioſum ædificantibus

tibus reddidit locum. Qui etiam prælia & mortes virorum furenteſque germanos ita ſedauit. Stagnum quoddam erat ſitum in regionibus Ponti piſcibus refertum, ex quorum captura prædiuites reditus præſtabantur. Quæ poſſeſſio duobus fratribus ſorte hæreditatis euenit, ſed cupiditas huius rei fraterna violauit iura. Quos B. Gregorius ad horam ſtagni exitialis paterno conuocauit affectu, aitque ad eos: Ego iam vos per virtutem domini omni certamine cruentæ cõtentionis abſoluam. Et cùm hæc dixiſſet, in cõſpectu omnium virgam, quam tenebat ad primas littoris vndas defigit, & ipſe poſitis genibus palmas tendit ad cœlum, atque excelſo ſupplicat Deo. Simul vt ille orando finem fecit, ſtatim ſe vnda ſubducens, & curſu velociter fugiens, a conſpectu superno iuſſa diſcedere, abyſſis ſuis redditur, & arentem campum germanis iam concordibus dereliquit. Dionyſius de quo ſupra mentionem fecimus, Alexandrinæ vrbis epiſcopus, ſub Heracla ſcholã preſbyter tenuit, & Adamantij velut inſigniſſimus auditor fuit. Hic in Cypriani Aphricani ſynodi dogma conſentiens, de hæreticis rebaptiſandis plurimas ad diuerſos miſit epiſtolas, quæ vſque hodie extãt. Sed & ad Fabiũ Antiochenæ eccleſiæ epiſcopũ, ſcripſit de pœnitentia, & ad Romanos per Hippolytum, alteram ad Sixtum, qui Stephano ſucceſſerat, & ad Philemonem, & ad Dionyſium Romanæ eccleſię presbyterũ, & ad eundem Dionyſium poſtea Romæ epiſcopum, & ad Nouatianum, cauſantem quod inuitus Romæ epiſcopus ordinatus eſſet, cuius epiſtolæ hoc exordium eſt:

Dionyſius Nouatiano fratri ſalutem: Si inuitus vt dicis ordinatus es, probabis, cum volens receſſeris. Eſt eius ad Dionyſium & Didymum altera epiſtola, & de Paſcha plurima declamatorie conſcripta. Eſt & ad Alexandrinam eccleſiam de exilio, & ad Heraclam in Aegypto epiſcopum, & alia de mortalitate & de ſabbato ad Heruiam. Nã & alia de perſecutione Decij, & duo libri aduerſum Nepotem epiſcopum, qui mille annorum corporale regnum ſuis ſcriptis aſſeruit, in quibus & de Apocalypſi Iohannis diligentiſſime diſputat. Aduerſum Sabellium & Hermamonem Beronicis epiſcopum, & ad Theleſphorum & ad Eufran quarti libri, & ad Dionyſium Romanæ vrbis epiſcopum, & ad Laodicenſes de pœnitentia, item & canones de pœnitentia & de ordine delictorum, de natura ad Timotheum, de tentationibus ad Eufranonem, ad Baſilidem quoque multæ epiſtolæ, in quarum vna aſſerit ſe etiam in Eccleſiaſten cœpiſſe ſcribere cõmentarios, & aduerſum Paulum Samoſatenum, ante paucos dies quam moreretur, inſignis eius fertur epiſtola. Moritur XII. Gallieni anno. Nouatianus Romanę vrbis presbyter aduerſum Cornelium cathedram ſacerdotalem conatus eſt inuadere. Nouatianorum, quod græce dicitur catharos, dogma conſtituit, nolens apoſtatas ſuſcipere pœnitentes. Huius author Nouatus Cypriani presbyter fuit. Scripſit autem de Paſcha, de ſabbato, de circuncisione, de ſacerdote, de cibis Iudaicis, de inſtantia, de Attalo, & alia multa, & de trinitate grande volumen. Aequalitatẽ ſibi ac ſimilitu-

ſimilitudinē epitomen operis Tertulliani faciens: quod plurimi neſcientes, Cypriani æſtimant eſſe.

De Claudio & Quintillo Imperatoribus.

CAP. X.

CLaudius XXVIII. volūtate Senatus ſumpſit imperium, ſtatimque Gothos iam per annos XV. Illyricum Macedoniamque vaſtantes bello adortus incredibili ſtrage deleuit. Cui a Senatu clypeus aureus in curia & in Capitolio ſtatua æque aurea decreta eſt. Sed continuo apud Syrmium, priuſquam biennium in Imperio expleret, morbo correptus interiit. Claudio mortuo Quintillius frater eius ab exercitu Imperator electus, vir quidem vnicæ moderationis, & ſolus fratri præferendus, XVII. die Imperij interfectus eſt. Quibus diebus in Alexandria Bruchium, quod per multos annos fuerat obſeſſum, tandem deſtruitur.

De Aureliani triumphis, atq; perſecutionibus Chriſtianorū, & qui ſub eo floruerint. CAP. XI.

AVrelianus XXIX. Imperium adeptus, V. annis & VI. menſibus tenuit, vir induſtria militari excellentiſſimus. Expeditione in Danubium ſuſcepta, Gothos magnis prçliis profugauit, ditionemque Romanam antiquis terminis reſtituit. Inde in Orientem conuerſus, Zenobiamque occiſo Odenato marito ſuo, Syriam receptam ſibi vendicauit: magis prælij terrore, quam prælio in poteſtatem redegit. Thetricum in Gallia

minime ſufficientem ſuſtinere ſeditiones mili-tum ſuorum, ſcribentemque etiam, eripe me his inuicte malis, ac per hunc proditorem exercitus ſui ſine labore ſuperauit. Sic Orientis & Aquilonis receptor, magna gloria triumphauit, vrbem Romam muris firmioribus cinxit. Nouiſſime cũ perſecutionem aduerſus Chriſtianos agi nonus a Nerone decerneret, fulmen ante eum magno pauore circumſtantium ruit, ac non multo poſt in itinere occiſus eſt (vt fertur) fraude ſerui ſui, qui ad quoſdam militares viros amicos ipſius nomina pertulit adnotata, falſo manum eius imitatus, tanquam Aurelianus ipſos pararet occidere, a quibus interemptus eſt. Hinc ferunt excellentius aliquid egiſſe Alexandro magno vel Cæſare dictatore. Nam Romanum orbem triennio ab inuaſoribus receptauit, cum Alexander annis XIII. per victorias ingentes ad Indiam peruenerit, & C. Cæſar decennio ſubegerit Gallos, aduerſum ciues quadriẽnio cõgreſſus. Sub quo in vrbe Roma monetarij rebellauerũt, quos Aurelianus victos vltima crudelitate cõpeſcuit. Iſte primus apud Romanos diadema capiti innexuit, gemmiſque & aurata omni veſte (quæ adhuc fere incognita Romanis moribus viſebatur) vſus eſt. Itaque fuit ſæuus & ſanguinarius, & trux omni tempore, etiam filij ſororis interfector. Cuius tempore perſecutionis beatiſſima Columba virgo, apud Senones Galliarum metropolim ciuitatem martyrio coronata eſt. Igitur Aurelianum Romæ triumphantem Thetricus & Zenobia præceſſerunt. E quibus Thetricus corrector poſtea Lucaniæ fuit, decer-

nente

nente eum Aureliano eleganti loco ſublimius habendum, regere aliquam Italię partem, quam trãs Alpes regnare. Et Zenobia in vrbe ſummo honore conſenuit, a qua hodieque Romæ Zenobiæ familia nuncupatur. Aurelianus templum ſoli ædificat, & Agon ſolis ab Aureliano inſtitutus. Huius temporibus Malchion diſertiſſimus Antiochenæ eccleſiæ presbyter, quippe qui in eadem vrbe Rhetoricã florentiſſime docuit, cõuerſum Paulum Samoſatenum, qui Antiochenę eccleſiæ epiſcopus dogma Artemonis inſtaurauerat, excipiẽtibus notariis diſputauit, qui Dialogus vſque hodie extat. Sed & alia grandis epiſtola, ex perſona ſynodica ab eo ſcripta, apud Dionyſium & Maximum Romanæ & Alexandrinæ eccleſiæ epiſcopos dirigitur. Floruit ſub Claudio & Aureliano principibus. Euthicianus Romæ epiſcopus tunc martyrio coronatus, in cimeterio Calixti ſepelitur, qui & ipſe ccc. x i i. martyres manu ſua ſepeliuit.

De Tacito & Probo Imperatoribus.

Cap. XII.

Tacitus poſt Aurelianum ſuſcepit Imperium, vir egregiùs moribus, Qui ducenteſimo imperij die apud Tharſim febri moritur. Huic ſucceſſit Florianus. Sed cum magna pars exercitus equitum Probum militiæ peritum legiſſet, Florianus dierum l x. quaſi per ludum imperio vſus, inciſis a ſemetipſo venis, effuſo ſanguine conſumptus eſt. Probus genitus patre agreſti,

hortorum ſtudio Dalmati nomine x x x i. regnũ ſortitus obtinuit annis v i. menſibus i i i i. Gallias iamdudum a Barbaris occupatas, per multa & gratia prælia deletis tandem hoſtibus, ad perfectum liberauit. Bella deinde ciuilia equidem plurimo ſanguine duo geſſit, vnum in Oriente, quo Saturninum qui ad reſtaurationem Antiochenæ ciuitatis fuerat miſſus, tyrannide ſubnixum oppreſſit & cepit. Aliud quo Proculum & Bonnoſum apud Agrippinam magnis præliis ſuperatos interfecit, Iuneas, Gallos & Pannonios abire permiſit. Opere militari Almam montem apud Syrmium & aureum apud Mæſiam ſuperiorem vineis conſeuit, & prouincialibus colendos dedit. Hic Syrmij in turri ferrata occiditur. Quibus diebus inſana Manichæorum hæreſis exorta, à Perſa quodam, qui Manes vocabatur, authore. Quorum impietates & ſacrilegia ac turpitudines explicare in hoc opere longum eſt. Archilaus epiſcopus Meſopotamiæ librum diſputationis ſuæ, quem compoſuit aduerſum Manichæum exeuntem de Perſida, Syro ſermone compoſuit. Qui tranſlatus in Græcam linguam habetur a multis. Claruit ſub Imperatore eodem Probo.

De Caro & filio eius Carino principibus, & qui eo tempore clari haberentur. CAP. XIII.

CArus Narbonenſis x x x i i. ſuſcepit Imperium, ac biennio tenuit. Qui cum filios ſuos Carinum & Numerianum conſortes regni effeciſſet, & poſt bellum Parthicum ac regiones Parthorum vaſtatas, duas nobiliſſimas Parthorũ

vrbes

vrbes Cochem & Theſiphontem cepiſſet, ſuper Tygridem in caſtris fulmine ictus interiit. NVMERIANVS, qui cum patre fuerat, dum oculorũ dolore correptus, in vehiculo veheretur: impulſore Apro, qui ſocer eius fuerat, per inſidias occiſus eſt. Cum dolo occultaretur ipſius mors, quouſque Aper inuaderet imperium: fœtore cadaueris ſcelus eſt proditum. Hinc Sabinus Iulianus inuadens imperium, a Carino in campis Veronenſibus occiditur. Hic Carinus omnibus ſeſe ſceleribus inquinauit. Plurimos innoxios fictis criminibus occidit, matrimonia nobilium corrupit: condiſcipulis quoque, qui eum in auditorio verbi fatigatione taxauerant, pernicioſus fuit. Ad extremũ trucidatur eius præcipue tribuni dextera, cuius dicebatur coniugem polluiſſe. Anatholius Alexandrinus Laodici Syriæ epiſcopus, ſub Probo Caroq. imperatoribus floruit: miræ doctrinæ vir, in Arithmetica, Geometria, Aſtronomia, Grammatica, Rhetorica, Dialectica. Cuius ingenij magnitudo de volumine quod ſuper Paſcha compoſuit: ac decẽ libris Arithmeticæ inſtitutionis, quos vix intelligere poſſumus, declaratur. Victorinus Pictauienſis epiſcopus non æque Latinæ vt Grææ linguę diſtinctionem nouerat: vnde opera eius grandia videntur ſenſibus, viliora compoſitione verborũ. Sunt autẽ eius commẽtarij in Geneſim, in Exodum, in Leuiticum, in Iſaiam, in Ezechiel, & in Habacuc, in Eccleſiaſten, in Canticum Canticorum, in Apocalypſim Iohannis, aduerſum omnes hæreſes, & multa alia, ad extremum martyrio coronatus eſt. Pamphilus Presbyter Euſebij

Cæſarienſis epiſcopi Neacæſaræ, tanto bibliothecæ diuinæ amore flagrans, vt maximam partem Adamantij voluminum ſua manu deſcripſerit, quę vſque hodie in Cęſarienſi bibliotheca habētur. De quo Hieronymus ait: Sed in duodecim prophetas x x. quoque Adamantij volumina manu eius exarata reperi: quæ tāto amore amplexus ſeruo gaudeóque, vt CHRISTI opes habere me credam Si enim lætitia eſt vnam epiſtolam habere martyris: quanto magis tot milia verſuum, quæ mihi videntur ſuo ſanguine ſignaſſe veſtigia? Scripſit antequam Euſebius ſcriberet Apologeticum pro Adamantio, & paſſus eſt Cæſaræ Paleſtinæ ſub perſecutione Maximini. Pierius eccleſię Alexandrinæ presbyter, ſub Caro & Diocletiano principibus, eo tempore quo eandē eccleſiam Theonas epiſcopus regebat, florentiſſime populos docuit: & in tantam ſermonum diuerſorumque tractatuum, qui vſque hodie extant venit elegantiam, vt Adamantius iunior vocaretur. Conſtat hunc mire appetitorem voluntariæ paupertatis, ſcientiſſimumque Dialecticæ artis: poſt perſecutionem omne vitæ ſuæ tempus ROMAE fuiſſe conuerſatum. Huius eſt longiſſimus tractatus de propheta Oſeæ: quem in vigiliis PASCHAE habitum, ipſe ſimplici ſermone demonſtrat.

De Diocletiano principe, & Maximiano, & cæteris Cæſaribus, quos ipſe creauerat: & de eorum prælijs, & perſecutionibus Chriſtianorum

CAP. XIIII.

DIocletianus triceſimus tertius ab Auguſto, Dal-

Dalmata Anuli ſenatoris libertus, matre pariter atque oppido nomine Diocles. Quorum vocabulis donec imperium ſumeret, Diocles appellatus: vbi orbis Romani potentiam cœpit, Graium nomen in Romanum morem conuertit. Imperauit annis XX. ſtatimque vt poteſtatis copiam habuit, Aprum interfectorem Numeriani, manu ſua interfecit. Carinum deinde, quem Carus Cæſarem in Dalmatia reliquerat, flagitioſe viuentem difficillimo bello & maximo labore ſuperauit. Dehinc cum in Gallia Amãdus & Helianus collecta ruſticorum manu, quos Vacandas vocabant, pernicioſos tumultus excitaſſent, Maximianum cognomento Herculium Cęſarem fecit. Quem miſit in Gallias: qui facile agreſtium hominum imperitam & confuſam manum militari virtute cõpeſcuit. Deinde Carauſius quidam genere infimus, ſed conſilio & manu promptus, cum ad obſeruanda Oceani littora, quæ tunc Franci & Saxones infeſtabãt, poſitus, plus in perniciem quam in prouectum reipublicæ ageret: ereptam prædonibus prædam, nulla ex parte reſtituendo dominis, ſed ſoli ſibi vendicando, accendens ſuſpitionem, quia ipſos quoque hoſtes, ad incurſandos fines artifici negligentia permitteret, quamóbrem a Maximiano iuſſus occidi, purpuram ſumpſit, ac Britannias occupauit. Igitur per omnes Romani imperij fines, ſubitarum turbationum fragores concrepuerũt: Carauſio in Britãnia rebellante, Achilleo in Aegypto: cum & Aphricã Quinquentiani infeſtarent, Narſeus etiam rex Perſarum, Oriẽtem bello premeret. Hoc periculo

Diocletianus permotus, Maximianum Herculiũm ex Cæſare fecit Auguſtum, Conſtantium vero & Maximianum Galerium Cæſares legit, Cõſtãtius Maximiani Herculij priuignam Theodoram accepit vxorem. Ex qua ſex filios fratres Conſtantini ſuſtulit. Conſtantinum vero filium, ex Helena habuit concubina. Carauſius Britannia ſibi per ſeptem annos fortiſſime vendicata ac retenta: tandem fraude Adlecti ſocij ſui interfect⁹ eſt. Adlectus poſtea ereptam Carauſio inſulam, per triennium tenuit: quem Aſclepiodotus præfectus prætorio preſſit, Britanniamque poſt x. annos recepit. Conſtãtius vero Cæſar in Gallia primo bello ab Alamannis profligato exercitu ſuo vix ipſe ſubreptus eſt: ſecundo autem ſecuta eſt ſatis ſecunda victoria. Nam paucis horis x l. milia Alamannorum cæſa feruntur. At Maximianus Auguſtus Quinquentianos in Aphrica domuit. Porro autem Diocletianus Achilleum obſeſſum per octo menſes, apud Alexandriam cepit & interfecit. Sed immoderata victoria vſus, Alexandriam direptioni dedit: Aegyptum totam proſcriptionibus cædibuſque fœdauit. Præterea Galerius Maximianus cũ duobus iam præliis aduerſus Narſeum conflixiſſet: tertio inter Gallinicum & Charras congreſſus, & victus, amiſſis copiis ad DIOCLETIANVM refugit: A quo arrogantiſſime exceptus: ita vt per aliquot milia paſſuum purpuratus ante vehiculum eius cucurriſſe referatur. Veruntamen hac contumelia confuſus ad virtutem vſus eſt ea, per quam detrita rubigine aciem mentis exacuit. Itaque mox per Illyricum & Meſiam,

ſiam,vndique copias contraxit. Statimque in hoſtem reuerſus,Narſeum magnis conſiliis viribuſque ſuperauit,extinctis Perſarum copiis.Ipſoque Narſeo in fugam verſo VIII.caſtra eius inuaſit: vxores,ſorores, liberoſque cepit:immenſam vim gazæ Perſicæ diripuit, captiuos quam plurimos Perſarum nobilium abduxit. Reuerſus in Meſopotamiam, a Diocletiano plurimo honore ſuſceptus eſt Poſtea per eoſdem duces ſtrennue aduerſus Carpas Baſternaſque pugnatum eſt.Sarmatas deinde vicerunt: quorum copioſiſſimam captiuam multitudinem,per Romanorum diſperſere præſidia.Interea Diocletianus in Oriente,Maximianus Herculius in occidente, vaſtari eccleſias affligi interficique Chriſtianos, decimo poſt Neronem loco præceperunt: quæ perſecutionibus fere anteactis, diuturnior atque immanior fuit. Nam per decem annos incendiis eccleſiarum, pro ſcriptionibus innocentum, cædibus martyrum inceſſabiliter acta eſt. Sequitur terræ motus in Syria: ex qua apud Tyrum & Sidonem paſſim labentibus tectis, multa milia hominum proſtrata ſunt.Secundo perſecutionis anno,Diocletianus ab inuito exegit Maximiano, vt ſimul purpuram imperiumque deponerent: ac iunioribus in rempublicam ſubſtitutis,ipſi in priuato otio conſeneſcerent.Itaque ſub vna die Diocletianus apud Nicomediã, Maximianus apud Mediolanum poteſtatem imperij ſimul cultumque depoſuerũt.Igitur Diocletianus in propriis agris cõſenuit.Qui dũ ab Herculio atque Galerio,ad recipiendum imperium rogaretur:tãquam peſtem a-

liquam deteſtans, in hunc modum reſpondit: Vtinam Salonæ poſſetis viſere holera noſtris manibus inſtituta, profecto nunquam iſtud tentandum negotium iudicaretis. Tandem Conſtantinum ac Licinium veritus, quaſi partibus Maximini & Maxentij fauiſſent, per formidinem veneno hauſto interiit.

De Galerio & Conſtantio, qui orbem Romanum primi diuiſerunt & de multis principibus, qui illis diebus ſcaturientes ebullierunt & perierunt. Et qui doctores ea tēpeſtate, vel martyres extiterint.

CAP. XV.

GAlerius & Conſtantius Auguſti primi Romanorum imperium in duas partes diuiſerunt: Galerius Maximianus Illyricum, Aſiam, & Orientem: Conſtantius Italiam, Aphricam, & Gallias obtinuit. Sed Conſtātius vir tranquilliſſimus, Gallia tantū Hiſpaniaque contentus. Et dum perſecutiones diuerſas eccleſiæ in alio terrarum orbe pateretur: ſolus Cōſtantius CONSTANTINI pater, licenter Chriſtianis in ſua cōſiſtere religiode conceſſit. Denique tale aliquod eum miraculum, & memoria dignum egiſſe cognouimus. Is enim probare volens quoſdā in ſuo palatio Chriſtianos, ſi boni & ſolidi eſſent viri, euocans vniuerſos præcepit dicens: vt ſiquidem venirent ad ſacrificandum & eius colerent deos, circa eum eſſent, & in ſuo cingulo permanerent: ſi vero refugerent, egrederentur de palatio, gratias agentes quod minime punirentur. Cumque in vtroque apparuiſſent, alij quidem religionis deſertores, alij vero diuina præſentibus præponētes: facta delibera-

liberatione, iis amicis & conſiliariis vti decreuit, qui in melioribus fideles conſtanteſque permãſerant. Alios vero velut effœminatos auerſatus expulit a ſuo colloquio: credens nunquam eos circa principem deuotos fore, qui fuerunt Dei ſui ſic paratiſſimi proditores. Et ideo adhuc ſuperſtite Conſtantio, non videbatur contra legem quempiam eſſe Chriſtianam, apud eos qui intra Italiam Galliaſque & Britanniam, & qui circa Pireneum habitabant montem, vſque ad Oceanum Heſpericum. Galerius porro duos Cæſares legit Maximinum, quem in Oriente conſtituit: & Seuerum, cui permiſit Italiam, ipſe in Illyrico conſtitutus. Conſtantius vero Auguſtus ſummæ manſuetudinis & ciuilitatis in Britannia obiit Eboraci, XVI. imperij ſui anno. Attamen eccleſiarum deuaſtatio, vſque ad ſeptimum Conſtantini annum, Chriſtianorumque ſanguinis effuſio feruere per diuerſa loca non ceſſat. Igitur hæc perſecutio tam crudelis & crebra flagrabat: vt intra vnum menſem XVII. milia martyrum pro Chriſto paſſi inueniantur. Nam oceani limbũ tranſgreſſo Albanum, Aaron, & Iulium Britanniæ, cum aliis pluribus viris ac fœminis, felici cruore damnauit. Paſſus eſt hac tempeſtate Pamphilus presbyter Euſebij Cæſarienſis epiſcopi Neocæſarius: cuius vitam ipſe tribus libris comprehendit: de quo ſuperius mentionem fecimus. Tertio anno perſecutionis, quo & Cõſtãtius obiit Maximinus & Seuerus a Galerio Maximiano Cęſares facti. E quibus Maximin⁹ maleficia & ſtupra ſua Chriſtianorum perſecutionibus accumulat,

Paſſus eſt ea tempeſtate Petrus Alexandriæ epiſcopus cùm pluribus Aegypti epiſcopis. Lucianus quoque, vir moribus & continentia & eruditione præcipuus, Antiochenus presbyter: paſſus eſt, & Timotheus Romæ x. Calend. Iulij. Quibus diebus quæ in orbe Romano (vt paulisper ſuperiora repetamus) geſta ſunt propter innoxium Chriſtianorum ſanguinem fuſum, vno quidem pene tempore Imperatoribus creatis, replicare curabo. Igitur Conſtantius Conſtantini pater, atque Armentarius, Cæſares Auguſti appellantur: creatis Cæſaribus Seuero per Italiam, Maximino Galerij ſororis filio per Orientem: eodemque tempore Conſtantinus Cæſar efficitur. Maxentius Imperator in villa ſex millibus ab vrbe diſſita, in itinere Lauicano. De hinc Licinius Auguſtus efficitur, parique modo Alexander apud Carthaginem Imperator fit. Simili modo Valens Imperator creatur. Quorum exitus iſte fuit: Seuerus Cæſar ab Herculio Maximiano Romæ ad tres tabernas extinguitur, funuſque eius Gallieni ſepulchro infertur: quod vrbe abeſt per Appiam milibus nouem. Galerius Maximianus, conſumptis genitalibus defecit. Maximianus Herculius a Conſtantino apud Maſſiliam obſeſſus, deinde captus, pœnas dedit mortis: poſtremo fractis laqueo ceruicibus, Alexander a Conſtantini exercitu iugulatur. Maxentius dum aduerſus Conſtantinum congreditur, muluium pontem nauigiis compoſitum ab latere ingredi feſtinans, lapſu equi in profundum demerſus eſt: voratumque limo pondere thoracis corpus vix repertum. Maximinus apud Tharſum morte

morte ſimplici periit: Valēs a Licinio morte mulctatur. Igitur tempore prædictorum principum, qui doctores ſeu martyres extiterint, ex plurimis paucorum memoriam replicare curabo. Lucianus ergo vir diſertiſſimus, Antiochenæ eccleſiæ preſbyter: tanto ſcripturarum ſtudio laborauit, vt vſque nunc quædam exemplaria ſcripturarum Luciana nuncupentur. Feruntur eius de fide libelli, & breues ad nonnullos epiſtolæ. Paſſus Nicomediæ ob confeſſionem CHRISTI, ſub perſecutione Maximini, ſepultuſque Helio-poli Bethaniæ. Phileas de vrbe Aegypti, quæ vocatur Thymius, nobili genere, & non paruis opibus: ſuſcepto epiſcopatu elegantiſſimum librum de martyrum laude compoſuit. Et diſputatione authorum habita, aduerſum iudicem qui eum ſacrificare cogebat, pro Chriſto capite truncatur: eodem in Aegypto perſecutionis authore, quo Lucianus Nicomediæ. Arnobius ſub Diocletiano principe apud Aphricam florentiſſimæ Rhetoricam docuit: ſcripſitque contra gentes volumina quæ vulgo extant. Firmianus qui & Lactantius, Arnobij diſcipulus, cuius ſub Diocletiano principe, acciti cum Flabuo grammatico de medicinalibus verſus compoſiti extant: Nicomediæ Rhetoricam docuit: ac pœnuria diſcipulorum inde in Græciam, videlicet ad ſcribendum, ſe contulit. Habemus eius comatum Symfoſium, quod adoleſcentulus ſcholis ſcripſit, de Aphrica vſque Nicomediam hexametris ſcriptum verſibus. Et alium librum qui inſcribitur grammaticus & pulcherrimus. De ira Dei, & Inſtitutionum diuina-

rum,aduerſus gentes libri VII. Aequalitatum & Epitomum eiuſdem operis lib.I. & ad Aſclepiadem II.de perſecutione lib.I.ad Probum epiſtolarũ lib.IIII. ad Seuerum epiſtolarum II.lib. ad Demetrium auditorem ſuum epiſtolarum lib.II. ad eundem de officio Dei vel formatione hominis lib.I.Hic in extrema ſenectute magiſter Cæſaris Criſipi filij Conſtantini in Gallia fuit:qui poſtea a patre(vt fertur)interfectus eſt. Igitur Euſebio referente,hæc perſecutio ſub Diocletiano & reliquis principibus eiuſdem temporis ab ipſis militibus exordium cœpit:& velut ex parua ſcintilla,pene totum Romanum inflammauit orbẽ,maxime Aegyptum,Aphricam,& Mauritaniam: dũ inter ſe diligentius perquirerent Chriſtianos, repertos autem immolarè cogebant:nolentes,militia & vita priuabant. Inter quos Nicomedię Auguſto Cæſare aſsiſtẽte,Dorotheus cubiculo regis præpoſitus,& ſocius eius Gorgonius,qui pene omnes cubicularios ſibi ſubiectos doctrina & fide effecerant Chriſtianos,cum viderent cõſtantiam Petri cuiuſdam nobiliſsimi viri, qui iniquas leges contra Chriſtianos promulgatas publice rapuerat atque minutatim diſcerpſerat: quam ob cauſam omnia tormentorũ genera coram Auguſto pertulerat: nouiſſime in craticula poſitus ſuper pruinas in fide lætus exhalat. Tunc prædicti aiunt: Cur Imperator punis in Petro mentis ſententiã, quæ in nobis omnibus viget? Vt quid in illo crimen ducitur, quod a nobis omnibus confitetur? Hæc nobis fides, hic cultus,& vnanimis eademq. ſententia. Quos ille cum in medio nihilominus

venire

iuſſiſſet: ſimilibus pœnæ, vt priores, ſuppliciis affectos, ad vltimam laqueo appenſos necari iuſſit. Tunc & Anthymus ipſius vrbis epiſcopus, in domini noſtri Ieſu Chriſti confeſſione perdurans, martyrij gloriam capitis obtruncatione ſuſcepit. Hunc autem tanquam vere bonum paſtorem, viam martyrij præeuntem, vniuerſa pene gregis ſui multitudo proſequitur. Itaque explicari non valet, quanta Dei ſanctis martyribus excogitabantur tormenta ea tempeſtate: ſeu quanta ſanctorum milia nouis & inauditis cruciatuum tormentis interempta ſint: quibus Euſebius Cæſarienſis epiſcopus, eccleſiaſticæ ſcriptor hiſtoriæ, dum intereſſet, quæ in veritate comperit & cernendo cōſpexit, octauo hiſtoriarum & nono libris partim manifeſtare ſtuduit.

Qualiter Conſtantinus ad Imperium euectus ſit, & quos Imperatores perſequẽtes Chriſtianos oppreſſerit.

Cap. XVI.

Conſtantinus triceſimuſquartus gubernacula imperij, a Conſtãtio patre ſuſcepit: quæ vno & xxx. annis feliciſſime tenuit. Igitur mortuo (vt dixi) Conſtantio in Brittannia, Conſtantinus Imperator creatus primus Imperatorum Chriſtianus, excepto Philippo qui Chriſtianus annis admodum pauciſſimis, ad hoc tantum conſtitutus fuiſſe mihi viſus eſt: vt milleſimus Romæ annus Chriſto potius quam idolis dicaretur. A Conſtantino autem omnes ſemper

Chriſtiani Imperatores vſque in hodiernũ diem creati ſunt: excepto Iuliano, quem impia (vt aiũt) machinãtem exitiabilis vita deſeruit. Igitur Criſpo & Conſtantino Cæſaribus atque conſulibus, Romanæ quidem eccleſiæ Syluestrius præſidebat: Alexandrinæ Alexander: & Hieroſolymorum Macharius: Antiochiæ vero, quæ eſt apud Orontem, poſt Romanum nondum quiſquam fuerat ordinatus, perſecutionibus ſcilicet prohibentibus. Non longo poſt tempore hi qui Nicęæ collecti erant, eloquentiam eius admirantes, Euſtachium dignum approbauerunt, qui ſedi apoſtolicæ præſideret, & cum eſſet epiſcopus vicinæ Beroæ, eum in Antiochiam tranſtulerunt. Tunc ergo Chriſtiani orientales quidem vſque ad terminos Aegypti circa Leſpiam commorantes, non præſumebant aperte in eccleſias conuenire, cum Licinius fauorem, quem in eos habuerat, permutaſſet: ſed neque per Occidentem Helladici, vel Macedones, & Illyrici licenter in religione durabant, propter Conſtantinum qui princeps erat in his partibus Romanorum. Huic enim viro plura poſtea proueniſſe percepimus, quibus flexus eſt Chriſtianorum dogma venerari: præcipue tamen propter ſignum, quod ei diuinitus eſt oſtenſum. Et quoniam ad hæc venimus, paulo latius aliquid referamus. Cum Diocletianus & Maximianus Herculius, priuatam elegiſſent vitam, & Maximinus Galerius, qui cum eis imperauerat, tenens Italiam duos Cæſares feciſſet, Maximinum in Oriente, & in Italia Seuerum. Tunc Conſtantinus in Britannia patre mortuo ordinatus Imperator,

primo

primo anno ducenteſimæ primæ Olympiadis, XXVII. die Iulij menſis, Romæ vero a prætorianis militibus Maxentius, Maximiani Herculij filius, inſtituitur Imperator. Hic eius pater imperãdi cupiditate noluit filium regno priuare: quod facere nequiuit. Porro Seuerus Romæ contra Maxentium veniens, militum proditione peremptus eſt. Proinde Maxentius Romæ velut tyrannus habebatur, adulteria impudenter exercens, & earum viros occidens. Quem volens Conſtantinus opprimere & Romanos a cladibus liberare, cogitabat quem in bello Deum haberet auxilio, ſciens nihil prodeſſe deos quos Diocletianus venerabatur: & quia potius eius pater paganorum contempta religione feliciter aduixiſſet. In his igitur ſolicitudinibus conſtitutus, in ſomno vidit ſignum crucis cœlo ſplẽdide collocatum, mirantique viſionem aſtiterunt angeli dicentes: O Conſtantine in hoc vince. Fertur autem & ipſum Chriſtum apparuiſſe ei, ſignumque monſtraſſe crucis, ac præcepiſſe vt figuram ſimilem faceret: & in præliis auxilium hoc haberet, quo victoriæ iura conquireret. Euſebius itaque Pamphili cum iureiurãdo ipſo Imperatore dicẽte audiſſe refert, quia circa meridiem declinãte iam ſole, crucis ſignũ ex lumine factũ, & ſcripturã conſertam ei dicentem: in hoc vince, vidiſſet ipſe & milites qui cum eo tunc eſſent. Pergenti nanque aliquando cũ exercitu per iter: hoc, inquit, ei miraculũ eſt oſtenſum. Dumq. cogitaret quid eſſet, nox ſuperuenit: & dormienti Chriſtus apparuit cum ſigno quod vidit in cœlo: iuſſitque vt fieret eius ſigni fi-

guratio quę foret auxiliũ in cõgreſſibus pręliorũ. Igitur vt præmiſſa quadam ex parte & aliquoties memorata iterum repetamus, Galerius occiſo Seuero, Licinium Imperatorem creauit. Cumq. perſecutionem a Diocletiano & Maximiano miſſam ipſe atrocioribus edictis accumulaſſet, ac poſtquã per annos x. ex omni genere hominum exhauſit prouincias: putrefacto introrſum pectore, & vitalibus diſſolutus, cum vltra horrorem humanæ miſeriæ etiam vermes eructaret, atque medici vltra iam fœtorem non ferentes, crebro iuſſu eius occiderentur, a quodam medico conſtantiam ex deſperatione ſumente increpitus, iram Dei eſſe pœnam ſuam, atque ideo a medicis non poſſe curari: edictis late miſſis, Chriſtianos de exiliis reuocauit: ipſe autem cruciatus non ſuſtinens, vim vitæ ſuæ intulit. Ita reſpublica tunc ſub nouis quatuor principibus fuit. Conſtantino & Maxẽtio filiis Auguſtorum, Licinio autem & Maximiano hominibus nouis: Cõſtantinus pacẽ eccleſiis poſt x. annos, quibus a perſecutoribus vexabantur, indulſit. Deinde inter Conſtantinum & Maxentiũ bellum ciuile exortum eſt. Qua neceſſitate compulſus Conſtantinus, quem haberet adiutorem Deum in pręliis imminẽtibus, mente ſolicita pertractabat. Vnde & ſigna cœlitus ei oſtenſa ſunt, quæ ſuperius memorauimus. Igitur Maxentius ſæpe multis præliis fatigatus: vltimo ad pontẽ Miluium victus, & interemptus eſt. Maximinus perſecutionis Chriſtianorum incentor, executorque infeſtiſſimus, apud Tharſum, dum ciuile bellum contra Licinium diſponeret, interiit. Licinius re-

pentina

pentina rabie ſuſcitatus, omnes Chriſtianos e palatio ſuo iuſſit expelli. Mox bellum inter ipſum Liciniũ & Conſtantinũ efferbuit. Sed Conſtãtinus Licinium ſororis ſuæ virum, in Pannoniis primũ vicit, deinde apud Cibalas oppreſſit. Vniuerſaq; Græcia potitus, Licinium crebris bellis terra marique aſſurgentem & repreſſum, tandem ad deditionem coegit. Sed Herculij Maximiani ſocer ſui motus exemplo, ne iterum depoſitam purpuram in perniciem reipublicæ ſumeret, priuatum iuſſit occidi. Quamuis omnibus iam miniſtris nefariæ perſecutionis exemptis, hunc quoque inquantum exercere potuit perſecutorem digna punitio flagitaret. Conſtantini filij Criſpus & Conſtantinus, & Licinius adoleſcens Licinij Auguſti filius, Conſtantini autem ex ſorore nepos, Cæſares creati ſunt.

De veſania Arrij, & de ſynodo in Nicæa congregata, & quid in ea geſtum ſit.

CAP. XVII.

HIs diebus Arrius Alexandrinæ vrbis presbyter, a veritate fidei catholicæ deuians, exitiabile plurimis dogma conſtituit. Qui ſimul vt primum Alexandriæ, vel notus vel notatus, inter confuſos vulgi ſectatores, inſectatoreſque factus eſt: ab Alexandro eiuſdem tunc vrbis epiſcopo pulſus eccleſia eſt, cum quo homines quos in errorem ſeduxerat, etiam in ſeditionẽ excitauerat. Qua de re apud Nicæã vrbem Bithiniæ conuẽtus trecentorũ x. & VII. epiſcoporum factus eſt: per quos Arrianum dogma exitiabile & miſerum eſſe

euidentiſſime deprehenſum, palam proditum ac reprobatum eſt. Vndecunque ad eundem conuétum Syros, ſimul & Cylicas Phœnicaſque & Arabes, atque Palæſtinos inter hos & Aegyptios, Thebæos, Lybios, necnon & eos qui ex Meſopotamia oriuntur: etiam Perſas ad concilium veniſſe conſtat. Verum nec Scytha defuit. Ex eorum choro Pontuſque & Aſia, Phrygia & Pamphilia: viros probatiſſimos præbuerunt. Aderant Thraces, & Macedones, Achiui, & Epirotæ, & his quoque interius habitantes. Ipſe aut Hiſpanorum valde famoſus Oſius vnus aderat, & ſimul plurimis aſſidebat. Talem itaque ſolus a ſecundo vnus Imperator Conſtantinus Chriſto coronam vinculo pacis exornans, ſuo ſaluatori de victoria inimicorum & hoſtium Deo decibilem dedicauit. Itaque maximam domum præparauit, in regalibus Imperator ſedens: & ſubſellia in ea poni præcipiens, quæ ſufficerent ordini ſacerdotum. Ita decentem preparans eis honorem: inuitauit ingredi, & de præſentibus habere conſilium. Introiuit autem & ipſe princeps vltimus cum paucis laude dignam ſui magnitudinem habens: & mirabilē ſpeciem, mirabilioremque gerens dignitatem pudoris in fronte. Minore vero ſede quam aliis poſita in medio eorum ſedit: primo tamen petens, hoc ſibi epiſcoporum iuſſione concedi. Tunc cum eo reſedit ſacratiſſimus ille chorus. Etenim cum ex omnibus pene locis epiſcopi conueniſſent, & (vt fieri ſolet) diuerſis ex cauſis inter ſe quædam iurgia detuliſſent, interpellabatur frequenter a ſingulis, offerebantur libelli, culpæ proferebantur:

& magis ad hæc quam ad id, pro quo ventum fuerat, animos dabant. At ille videns, quod per huiuſmodi iurgia cauſa ſummi negotij fruſtraretur: diem certam ſtatuit, qua vnuſquiſque epiſcoporum ſi quid querimoniæ habere videretur, deferret. Et cum reſediſſet, ſuſcepit à ſingulis libellos, quos ſimul omnes in ſinu ſuo continens, nec in eis quid contineretur, aperiens, ait ad epiſcopos: Deus vos conſtituit ſacerdotes, & poteſtatem vobis dedit de nobis quoque iudicādi: & ideo nos a vobis recte iudicamur, vos autem nō poteſtis ab hominibus iudicari. Propter quod Dei ſolius inter vos expectate iudicium: & veſtra iurgia quæcunque ſunt, ad illud diuinum reſeruentur examen. Vos etenim nobis a Deo dati eſtis dij, & conueniens non eſt, vt homo iudicet deos, ſed ille ſolus de quo ſcriptum eſt: Deus ſtetit in congregatione deorum, in medio autem deos diſcernit. Et ideo his omiſſis: illa quæ ad fidem Dei pertinent, abſque vlla animorum diſſenſione diſtinguite. Cum hæc dixiſſet, omnes ſimul querimoniarū libellos iuſſit exuri, ne innoteſceret vlli hominū ſimulatio ſacerdotū, ſed eccleſiaſticū omnes vnanimes, ad quod venerāt, negotiū agere ſollerter inuigilarent. Igitur venerabili huic cōcilio ex paucorū memoria coniici poteſt quā magni interfuerint deo amabiles viri, qui leges eccleſiaſticas, quos canones vocamus, ſanxerūt: & peruerſum dogma Arrij cum ipſo autore anathematizantes dānauerunt. Fuit pręterea in illo concilio Paphnutius homo Dei ex Aegypti partibus epiſcopus confeſſor: ex illis quos Maximianus

dextris oculis effoſſis & ſiniſtro poplite ſucciſo, per metalla damnauerat. Sed in hoc tanta virtutum inerat gratia:vt ſigna per eum non minus quã dudum per apoſtolos fierent : nam & dæmones tantũ verbo fugabat,& ægrotos ſola oratione curabat:ſed & cæcis dicitur viſum reddidiſſe,& paralyticos ad ſtabilitatem corporũ reuocaſſe. Quẽ Conſtantinus in tanta veneratione & affectu habuit,vt ſæpius eum intra palatiũ euocatum complecteretur:& illum oculum , qui in confeſſione fidei fuerat euulſus,auidioribus oſculis demulceret.Ex eorum numero, & ſi quid adhuc eminentius fuiſſe dicitur,etiam Spiridion epiſcopus Cyprius,vir vnus ex ordine prophetarum.Hic paſtor ouium,etiã in epiſcopatu poſitus permanſit.Quadam vero nocte cum ad caulas fures veniſſent , & manus improbas quo aditum educendis ouibus facerent,extendiſſent:inuiſibilibus quibuſdã vinculis aſtricti,vſque ad lucem velut traditi tortoribus permanſerunt.Cũ vero oues ducturus ad paſcua,matutinus ſe ageret ſenior:vidit iuuenes abſque humanis vinculis caulis pendere diſtrictos. Cũque cauſam noxæ cõperiſſet, abſoluit ſermone,quos meritis vinxerat:& ne eis inanis nocturna cederet occupatio:Tollite,inquit , o iuuenes vnũ vobis arietem , ne ſine cauſa veniſſe videamini: quem melius prece, quam furto quæſiſſe conuenerat.Tradunt de eo etiam illud factum mirabile,filiam habuit Hyrenem nomine : quæ ei cum bene miniſtraſſet, virgo defuncta eſt. Poſt eius obitum, venit quidam dicens ſe ei quoddam depoſitum commendaſſe, rem geſtam ignorauerat pater:

pater:perquiſitum in tota domo, nuſquam quod poſcebatur, inuentum eſt. Perſiſtebat ille, qui commendauerat & fletu ac lachrymis perurgebat: vitæ quoque ſuæ illaturum ſe eſſe exitium, niſi commendata reciperet teſtabatur: Permotus lachrymis eius ſenex ad ſepulchrum filiæ properat, atque eam nomine clamitat. Tũc illa de ſepulchro quid vis, ait, pater? Commendatum, inquit, illius vbi poſuiſti? At illa locum deſignans: illic, ait, inuenies defoſſum. Regreſſus ad domum, rem ſicut filia de ſepulchro reſponderat, repertam tradidit repoſcenti. Sed & multa alia eius geſta referuntur mirabilia: quæ recentium tunc ore omnium celebrabantur. Talis igitur in illis adhuc temporibus per multi viri in eccleſiis domini refulgebant: ex quibus plurimi in illo concilio fuerunt. Sed & Athanaſius eodem tempore Alexandri diaconus Alexandrini epiſcopi aderat conſiliis, ſenem quam plurimis iuuans. Interfuit etiam magnus Euſtachius, Antiochenæ ſortitus eccleſiæ præſulatum: meritis ac virtutibus inſignis. Paritérque Euſebius Pamphili Cæſarienſis eccleſiæ pontifex: qui tempore perſecutionis nobiliter in fide perdurauit, & multorum illuſtrium opuſculorum ſcriptor fuit ſagaciſſimus. Præterea & alij plures viri probatiſſimi ibi affuerunt: quorum ingenia ſapientiæ & animorum virtutes, tam & principi quam in reliquis dignitatibus claruerunt. Ergo qui per ſingula ſcire voluerit, quæ in hoc geſta ſunt concilio: omiſſis aliorum opuſculis eccleſiaſtici cauſam Euſebij Cæſarienſis hiſtoriam perlegat, quæ a Rufino in noſtrum

interpretata eſt eloquiū: nec non trium virorum illuſtrium hiſtorias, Sozemeni, Socratis, & Theodorici. Actus verò & vitam huius principis Conſtantini qui ſcire plenius deſiderat, Euſebij prædicti opuſcula de hoc tantum negotio perlegat. Nos vero ad opus compendij cœptū ſtilum ſcribendo reuocemus.

De Helena Conſtantini matre, & qualiter crucem dominicam inuenit. CAP. XVIII.

PER idem tempus Helena Conſtātini mater, fœmina incomparabilis fide, religione animi ac magnificentia ſingulari: cuius vero Conſtantinus & eſſet filius & crederetur: diuinis ammonita viſionibus Hieroſolymā petit, atque ibi locum, in quo ſacro ſanctum corpus Chriſti patibulo affixum pependerat, ab incolis perquirit. Qui idcirco ad inueniendum difficilis erat, quod ab antiquis perſecutoribus ſimulachrum in eo Veneris fuerat defixum: vt ſi quis Chriſtianorum in loco Chriſtum adorare voluiſſet, Venerem videretur adorare: & ob hoc infrequens & pene obliuioni datus fuerat locus. Sed cum (vt ſupra diximus) religioſa fœmina properaſſet ad locum cœleſti iudicio deſignatum cuncta ex eo profana & polluta deturbans in altum purgatis ruderibus, tres confuſo ordine reperit cruces. Sed obturbabat reperti muneris lætitiam vniuſcuiuſq; crucis indiſcreta proprietas. Aderat quidem & titulus ille qui Græcis & Latinis atque Hebraicis literis a Pilato fuerat conſcriptus: ſed ne ipſe quidem ſatis euidenter dominici prodebat ſigna patibuli. Hinc iam inhumanæ

humanæ ambiguitatis, incerto: diuinum flagitat teſtimonium. Accidit in ea vrbe primaria quandam loci illius fœminam graui ægritudine confectam ſeminecẽ iacere. Macharius per idem tempus illius epiſcopus erat. Is vbi cunctantem reginam, atque omnes pariter qui aderãt, videt: Afferte huc, inquit, omnes quæ repertæ ſunt cruces, & quæ ſit quæ portauerit dominum CHRISTVM, nunc nobis adaperiet Deus. Et ingreſſus cum regina pariter & populis ad eam quæ decumbebat, defixis genibus huiuſcemodi ad Deum precem profudit: Tu domine per vnigenitum filium tuum ſalutem generi humano per paſſionẽ crucis conferre dignatus es: & nunc in nouiſſimis temporibꝰ aſpiraſti in corde ancillæ tuæ, perquirere lignum beatum, in quo ſalus noſtra pependit: oſtende euidenter, ex his tribus quæ crux fuerit ad dominicam gloriam, vel quæ extiterint ad ſeruile ſupplicium: vt hęc mulier quæ ſemiuiua decumbit, ſtatim vt eam lignum ſalutare contigerit, a mortis ianuis reuocetur ad vitam. Et cum hæc dixiſſet, adhibuit primo vnam ex tribus, & nihil profuit: adhibuit ſecũdam, & nec ſic quidẽ aliquid actum eſt. Vt vero tertiam admonuit, repente adapertis oculis mulier conſurrexit: & ſtabilitate viriũ recepta, alacrior multo quam cum ſana eſſet, tota domo diſcurrere & magnificare domini potentiam cœpit. Sic euidenti indicio regina voti compos effecta: templum mirificum in eo loco, in quo crucem repererat regia ambitione conſtruxit. Clauos quoque quibus corpus dominicum fuerat affixum, portat ad filium: ex quibus ille

frenos compoſuit, quibus vteretur ad bellum: & ex aliis galeam nihilominus belli vſibus aptam fertur armaſſe. Ligni vero ipſius ſalutaris partem detulit filio: partem vero thecis argenteis conditã dereliquit in loco: quæ etiam nunc ad memoriam ſollicita veneratione ſeruatur. Filius vero eius Conſtantinus in honorem matris ciuitatem condidit: quam ex nomine illius Helenapolim nuncupauit.

Quo tempore populi Hyberorum & Armeniorum conuerſi ſint ad fidem Chriſti. CAP. XIX.

QVA tempeſtate quidam philoſophus Merobius nomine exteriorem Indiam luſtrando dum peragraret, (quæ longo tractu ab interiore diſtat, quæ diuerſis linguis & nationibus habita eſt, quam velut longe remotam nullus apoſtolicę prędicationis vomer impreſſerat) a Barbaris captus atque interemptus eſt. Duo quidam pueri, quos in liberalibus inſtituerat diſciplinis: Barbarorum miſeratione reſeruati & ad regem perducti: quos vt comperit induſtrios ac nobiles, valde dilexit, Ex quibus Frumentio, quem perſpicaciorem deprehenderat, rationes ſuas ſcriniaque commiſit: Edeſium vero ſibi pincernam fecit: qui poſt modum in magno honore habiti ſunt, viuente rege: & in maiore poſt illius obitum cum filio eius, quem hæredem reliquerat regni. In tantum vero ſublimati ſunt: vt eccleſias fabricarent ibi, & conuenticula Chriſtianorum per loca diuerſa celebrarent. Qui cum ad Romanum orbem reuerterentur & ſuos viſitarent propinquos,

& quę

& quæ acciderant epiſcopis narrarent ſuis: tunc Athanaſius nuper Alexandriæ epiſcopus conſtitutus, Frumentium ad officium prędicationis delegit, & ad Indiam remiſit: per quem gratia domini coruſcante, virtutes apoſtolicæ patratæ ſunt plurimæ, & infinitæ Barbarorum multitudines ad Chriſtianiſmum conuerſæ, ex quo in India exteriore fidei ſemina pullularunt. Eodem etiam tempore apud gentem Hyberorum, quæ ſub axe aquilonico degebat, quædã valde religioſa Chriſtiana habebatur captiua: cuius meritis inſtantia vigiliarum, ieiuniorum atque orationum quam plures enituerunt virtutes: adeo denique vt regina eiuſdem populi, quæ graui infirmitate vexabatur & curatione medicorum deſperata, ad cubiculum eiuſdem peregrinæ deſcenderet, & in cilicio eiuſdem cubaret. Cuius precibus percepta ſanitate, ad propria remeauit. Qua occaſioné rex eiuſdem gentis in Chriſtum credidit, & templum mirabile condidit: qui etiam ad Conſtantinũ Imperatorem legatos direxit, per exhortationem peregrinæ prædictæ, vt epiſcopos ad ſe dirigeret: qui pariter ſe & populum ſuum ſacra religione informaret. Qua petitione cõperta Imperator gauiſus eſt, & quod popoſcerat ab eo Hyberorũ rex impetrauit. Eodem tempore, vt præmiſi, & Indorum gentes, & Hyberorum Chriſtiani dogmatis rudimenta ſuſceperunt, ſed etiam Armenios tunc primũ comperimus Chriſtianos effectos. Aiunt enim Tyridatẽ regem tunc gentis illius ex quodã mirabili ſigno Dei, quod circa eius domũ euenit Chriſtianũ fuiſſe factũ: & ões ſimul eius ditioni

ſubiectos, vna præceptione iuſſiſſe, vt ſimiliter Deo colla ſummitterēt. Vnde & ad cæteros confines Chriſtianum dogma tranſiuit, & multitudine dilatatum eſt.

De ſolicitudine pii principis Conſtantini, quam nō ſolum de ſibi ſubiectis, ſed etiam de externis habuit pro fide Chriſti. CAP. XX.

APud Perſas autem initium Chriſtianitatis tunc æſtimo celebratum, dum quidam eorum occaſione commertij ad Oſrænos & ad Armenios venientes (vt aſſolent) ſanctis illic colloquerentur viris, & virtutes eorum experirentur. Cumque tempore procedente creſcerent, & eccleſias & ſacerdotes pariter cæterosque miniſtros iam haberent, hoc factum non mediocriter contriſtabat magos, qui religionem Perſarum veluti quædam ſacerdotalis tribus per ſucceſſionem generis ab initio commiſſa habere noſcuntur. Afficiebat enim etiā Iudæos, naturaliter quodāmodo Chriſtiani dogmatis inimicos. Quapropter accuſauerunt apud Saporem tunc regem Simeonem archiepiſcopum. Seleuciæ & Theſiphontis ciuitatum in Perſida regalium: tanquam amicus eſſent Cæſari Romanorum, eique Perſarum negotia depalaret. Quamobrem Perſarum rex nō ſolū Simeonē teneri fecit, ſed & reliquos ſui regni epiſcopos viros Deo dignos, & in vincula cōiici, & cæteros bonæ vitæ teſtimonio presbyteros, diaconos, monachos, ſacrasq. virgines & reliq. vulgi innumeras multitudines, & ex ſuo palatio vna cū pędagogo ac nutritore ſuo quāplures ſibi charos atque

atq. familiares diuerſis mortib. tradidit pro Chriſti dogmate, dũ nollent ſolem Dei creaturã adorare pro Deo. Fertur enim eorum qui tunc martyrio coronati ſunt, ſub hac perſecutione virorum ac fœminarum fuiſſe milia quaſi ſedecim in regno Saporis, magis Iudæiſque ad hoc piaculum regem concitantibus. Igitur dum hæc apud Perſidam calamitas Chriſtianorum pio principi nota fieret Conſtantino, dum eſſet ſolicitus pro vera religione, ſcripſit ad regem Perſarum per Legatos, qui tunc aderant, monita pietatis: rogans vt cultores Dei apud eum digno honore potirentur. Itaque vt in ea continetur epiſtola, quam pro fide noſtra ad eundem direxit, multa terrendo ...ſuit infauſta perſecutoribus huius dogmatis e...eniſſe, qua de re & Valerianum Romanorũ Im...eratorem ſuum quidem anteceſſorem a Perſis ...ſſe captũ, & cum maximo dedecore inter eos ſe...uiſſe, quia Chriſtianos diuerſis mortibus affici ...creuerat. Hæc igitur optimus Imperator pieta... decoratus egit, curam non ſolum ſubiectorum ...bens, ſed etiam eorum qui ſub alieno guberna...lo regebantur. Quapropter & ipſe diuina pro...tione potitus eſt & Europam vniuerſam atque ...biã, ſuper has etiã maximam Aſiæ partem te...is, nõ ſolũ ſubiectos habebat deuotos: ſed etiã ...barorum alij quidem ſponte ſeruiebant, alij ...icti vbiq. triũphi videbantur, & victor cerne...r hominibus Imperator. Qui cũ tres habuiſ...ilios, eos Cæſares nuncupauit, & ſingulos eo... per decenos annos Imperij ſui principes eſſe ...tuit, id eſt, primum quidem filiũ ſui nominis

Conſtantinum Heſperiarum partium in decennali ſuo fecit habere principatum: ſecundum vero aui nomine nuncupatum Conſtantinum, in vicenalibus ſuis Cæſarem in Oriente conſtituit: iuniorem vero Conſtantem in ſuis tricenalibus ordinauit. Qui cum in Nicomedia degeret, languore grauatus, nec ignorans huius vitæ incertum, gratiam ſacri baptiſmatis eſt adeptus. Diſtulerat enim vſque ad illud tempus, in Iordane fluuio hoc promereri deſiderans. Porro autem tres filios imperij reliquit hæredes, & Athanaſium magnum reuerti præcepit in Alexandriam, licet Euſebius præſens eſſet, & niteretur contraria ſuadere. Ita facto teſtamento, tribus filiis conſtitutis hæredibus, defunctus eſt. Vixit itaque annis ſeptuaginta quinque, regnauit triginta & vnum. Igitur inter hæc latent cauſæ, cur tantus vir vindicem gladium, & deſtinatam in impios punitionem, etiam in proprios egit affectus. Nam Criſpum filium ſuum & Licinium ſororis filium interfecit, vt aiunt. De his etiã, qui ſub eo ſcribendo monumenta poſteris reliquerunt, non ſilebo.

De diuerſis doctoribus ſub Conſtantino Imperatore florentibus. CAP. XXI.

ARnobius Rhetor in Aphrica clarus habebatur, quamuis & prius ſub Diocletiano principe; qui cum Siccæ ad declamandum iuuenes erudiret, & adhuc ethnicus ad credulitatem ſomniis compelleretur, neque ab epiſcopo impetraret fidem, quam ſemper impugnauerat elucubrauit aduerſum priſtinã religionẽ luculẽtiſſimos

libros,

libros, & tādem veluti quibuſdā obſidibus pietatis fœdus impetrauit. Firmianus, qui & Lactātius, Arnobij diſcipulus, ſub Diocletiano principe accitus cum Flabo grāmatico, cuius de medicina libri verſu cōpoſiti extant, Nicomediæ Rhetoricā docuit: ac penuria diſcipulorū illinc in Græciam, videlicet ad ſcribendum ſe cōtulit. Habemus eius commatum ſymphoſium, quod adoleſcentulus ſcholis ſcripſit Aphricæ, & Hodeporicum de Aphrica vſque ad Nicomediam hexametris ſcriptum verſibus, & alium librum qui inſcribitur grammaticus & pulcherrimus de ira Dei, & inſtitutionum diuinarum aduerſum gentes lib. VII. & Epomen eiuſdem operis lib. I. & ad Aſclepiadem lib. II. de perſecutione lib. I. ad Probum epiſtolarum lib. IIII. ad Seuerum epiſtolarum libri duo, ad Demetrianum auditorem ſuum epiſtolarum libri tres, & ad eundem de officio Dei vel formatione hominis liber vnus. Hic in extrema ſenectute magiſter Cæſaris Criſpi filij Conſtantini in Gallia fuit, qui poſtea a patre interfectus eſt. Euſebius Cæſareæ Paleſtinæ epiſcopus in ſcripturis diuinis ſtudioſiſſimus, & bibliothecæ diuinæ cum Pamphilo martyre diligentiſſimus perueſtigator, ædidit infinita volumina, de quibus hæc ſunt, Libri XX. conſonantiæ diaphonias, Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libri X. Chronicorū canonum omnimodam hiſtoriam, & de authoribus eorum, & de euangeliorum tractatu, & in Iſaiam libri X. & contra Porphyriū qui eodem tempore ſcribebat in Sicilia (vt quidam putant) libri XXV. pro Adamantio libri ſex, de vita Pamphili libri tres,

de martyribus,& alia opuſcula, & in C L. pſalmos eruditiſſimos commentarios & multa alia. Floruit maxime ſub Conſtantino Imperatore & Conſtantio, & ob amicitiam Pamphili martyris ab eo cognomentum ſortitus eſt. Rhetitius Heduorum, id eſt, Auguſtudunenſis epiſcopus, ſub Conſtantino celeberrimæ famæ habitus eſt in Gallia. Leguntur eius commentarij in Canticum canticorum, & aliud grande volumen aduerſus Nouatianum: nec præter hæc quicquam operis eius repperi. Methodius olim Lyciæ, poſtea Tyri epiſcopus, nitidi compoſitique ſermonis, aduerſus Porphyrium confecit librum commiatum & ſymphoſium x. virginum, & de reſurrectione opus egregium cõtra Adamantium, & aduerſus eundem de pythoniſſa, & in Geneſim quoque, & in Canticum canticorum commentarios, & multa alia quæ vulgo lectantur. Ad extremum nouiſſimæ perſecutionis, ſiue (vt alij affirmant) ſub Decio & Valeriano in Calchide Greciæ martyrio coronatus eſt. Iuuencus nobiliſſimi generis Hiſpanus presbyter, quatuor euangelia hexametris verſibus pene ad verbum transferens quatuor libros compoſuit, & nonnulla eodem metro ad ſacramentorum ordinem pertinentia. Floruit ſub Conſtantino principe. Euſtatius genere Pamphilus, primum Beree Syriæ, deinde Antiochiæ rexit eccleſiam, & aduerſus Arrianum dogma multum componens, ſub Conſtantino principe pulſus eſt Traianopolim in exilium Thraciarum, vbi & conditus eſt. Extant eius volumina de anima aduerſus Adamantium, & infinitæ epiſtolæ, quas enume-

enumerare longum eſt. Marcellus Anciranus epiſcopus ſub Conſtantino & Conſtantio principibus floruit, multaque diuerſarum materiarũ ſcripſit volumina, & maxime aduerſum Arrianos. Feruntur contra hunc Ariſtei & Apollinaris libri, Sabellianæ eum hæreſeos arguentes. Sed & Hilarius in ſeptimo aduerſum Arrium libro nominis eius quaſi hæretici meminit. Porro ille defendit ſe non eſſe dogmatis cuius accuſatur, communionem Iulij & Athanaſij Romanæ vrbis & Alexandrinæ Pontificum meruit. Euſebius Emiſſenus elegantis & rhetorici ingenij, innumerabiles, qui ad plauſum populi pertineant, confecit libros, magisque hiſtoriam ſecutus. Ab his qui declamatoria volunt ſtudioſiſsime leguntur. E quibus vel præcipui ſunt aduerſus Iudæos & gentes & Nouatianos, & ad Galatas lib. x. & in euangelium homiliæ breues, ſed plurimæ. Floruit autem temporibus Conſtantini Imperatoris, ſub quo & mortuus, Antiochiæ ſepultus eſt. Quo etiam tempore Porphyrius miſſo ad Conſtantium inſigni volumine, de exilio liberatur. Tunc etiam Alexandriæ x I x. ordinatur epiſcopus Athanaſius, illis equidem diebus Conſtantinus cum liberis ſuis honorificas ad Antonium literas mittit, de quibus in ſubſequentibus, opitulante Deo, latius dicemus. Tunc etiam Nazarci rhetoris filia in eloquentia patri coæquatur, & Tyberianus vir diſertus, præfectus prætorio Gallias regit. Euſtatius autem Conſtantinopolitanus presbyter agnoſcitur, cuius induſtria in Hieroſolymis martyrium conſtructum eſt. Præterea ſub Conſtantino non

ſolum hi quorum memoriã fecimus, ſapientia & virtutibus claruerunt, ſed vt plures aliis quos ſub ſilentio præterimus. Igitur Conſtantinus Traianũ herbã parietariã ob titulos multis ædibus inſcriptos appellare ſolitus eſt. Hic põtẽ in Danubio cõſtruxit, habitũ regium gẽmis, & caput exornãs perpetuo diademate. Cõmodiſſimus tamẽ multis rebus fuit, calumnias ſedare, legibus ſeueriſſimus, nutrire artes bonas: præcipue ſtudia literarũ, legere, ipſe cõſcribere, meditari, audire legationes & querimonias prouinciarũ ſagaciter ſtuduit. Et dũ multas gentes diuerſis præliis ſubegiſſet, vrbẽ nominis ſui Romanorũ regum vel ſolus, vel primus inſtituit. Quæ ſola expers idolorũ ad hoc breuiſſimo tempore, cõdita a Christiano Imperatore prouecta eſt, vt ſola Romæ tot ſeculis miſeriiſq. prouectæ forma & potentia merito poſſit ęquari. Tum deinde primus Cõſtantinus iuſto ordine & pio vertit edictũ. Siquidẽ ſtatuit citra vllam hominũ cædẽ paganorum tẽpla claudi. Et in hoc domini noſtri Iesv Christi laudanda atque miranda eſt omnipotentia: vt quãdo voluit, mox vnius religioſi principis edicto omniũ regũ & Imperatorum potentiſſimorũ, & retro ſeculis fortiũ ac ſapientũ induſtria fana ac mirabiliter idolorum fabricata tẽpla, clauſa nullo reſiſtẽte cultore pene per omnẽ orbẽ, & ad nihilũ ſunt redacta. His itaq. geſtis ꝓſpere tertio finẽ decreui imponere libro.

Tomi II. Libri III. Finis.

FRECVLPHI EPISCOPI

Lexouienſis

CHRONICORVM

Tomi Secundi

LIBER IIII.

Quomodo poſt mortem Conſtantij ad tres eius filios orbis Romanus peruenerit, & quas partes vnuſquiſque obtinuerit.

CAPVT I.

INTEREA reſpublica fortuitis caſibus vrgebatur. Vnde quędam ſummatim ac breuiter perſtringere, non eſſe incongruum arbitramur. Igitur quia ædificatore Conſtantinopolitanę ciuitatis moriente, tres eius filij Imperiũ ſuſceperunt, in præcedẽtibus eſt enarratum. Sciendum autem quia cum iſtis imperauit conſobrinus eorum nomine Dalmatius, vocabulum patris habens, qui dum paululum imperaſſet, à militibus interemptus eſt, nõ iubente Conſtantio vt occideretur, nec tamẽ prohibente. Ita ad tres partes orbis Romani redacta dominatio eſt, Conſtantinum & Conſtantium ac Conſtantem filios Conſtantini. Hi ſinguli

has partes regendas habuerunt. Conſtantinus iunior cuncta trans Alpes, Conſtantius à freto Propontidis Aſiam atque Orientem, Conſtans Illyricum Italiamque & Aphricam Dalmatius Thraciam Macedoniamque & Achaiam. Interim ob Italiæ Aphricæque ius diſſentire, ſtatim Conſtantinus & Conſtans cœperunt. Conſtantinus latrocinij ſpecie dum incautus fœdeque temulentus in aliena irruit, a ducibus Conſtantis obtruncatus eſt, proiectuſque in fluuium, cui nomen Alſa eſt, non longe ab Aquileia.

Qualiter per quendam presbyterum hæretici Ariani ad familiaritatem Conſtantini peruenerût.

CAP. II.

INterea maligna ſemper aduerſum Deum verũ diaboli inſectatio, quæ ab initio mundi vſque nunc a ſyncero fidei religioniſque tramite effuſis errorum nebulis lubrica hominum corda perturbat. Poſtquam CHRISTIANIS Imperatoribus ſummam regiæ poteſtatis in meliora vertentibus, eccleſiam Chriſti zelo idololatriæ perſequi deſtitit, aliud machinamentum, quo per eoſdem Chriſtianos imperatores eccleſiam vexaret inuenit. Fit igitur Arrio noui erroris authori, cæteriſque diſcipulis ipſius ad familiaritatem Conſtantij imperatoris promptus aditus & facilis via, & hoc ita eueniſſe contigit. Poſteaquam religioſi principis mater Helena, ſummis Romani regni honoribus affecta, ex hac luce diſceſſit, Conſtantia tunc Licinij derelicta fratris Auguſti ſolatiis

vtebatur. Huic accidit presbyterum quendam venire in notitiam, latenter partibus Arriani fauentem: ſed is primo nihil omnino de his apud ſororem principis aperiret. Vbi vero multa familiaritas copiam tribuit, paulatim cœpit ſermonē aſpergere, inuidiam dicens Arrio generatam, & pro ſimultatibus priuatis, epiſcopum ſuum rem contētioſe exagitaſſe, æmulationis ſtimulo confixum, quod Arrius apud plebem ſatis charus haberetur. Hæc atque huiuſcemodi alia frequentius ſuggerens, animos Conſtantiæ ſuos effecit. Quæ cum diem obitura viſitaretur a Conſtantio fratre, atq. ab eo blande religioſeque compellaretur, extremam dicitur ab eo gratiam popoſciſſe, vt presbyterum in familiaritatem reciperet, & quæ ſibi ab eo pro ſpe & ſalute ſuggererētur, audiret. Se quidē iam ex luce diſcedentem nihil curare, pro fratris vero ſtatu eſſe ſolicitā, ne forte pro innocentū pœnis regni ſui pateretur excidiū. Quibus ille monitis a ſorore ſuſceptis, & fidelem pro ſe germanæ ſolicitudinem credens, accommodauit aurem presbytero. Conſtantio vero de hac luce diſcedente, liberis de ſucceſſione Romani orbis teſtamentum hæredibus ſcriptum dum non adeſſent, dicitur ſecreto presbyterum, quem à ſorore commendatū ſupradiximus euocaſſe, atq. ſub ſacramento tradidiſſe quod ſcripſerat, dum ex occaſione prædicta eius familiaritate potiretur: conteſtans ne vlli, niſi Conſtantio cum veniſſet, in manus traderet. Cui etiam quod eunuchi qui erant in palatio fauebant, arte indicio de Imperatoris morte impreſſo vſque ad Conſtantij præ-

ſentiam, multis noua tentantibus oppreſſis, reſtitutę integræque manſere. Cum vero Conſtantius affuiſſet, depoſitum presbyter illi reſtituit. Cuius beneficij gratia Imperator regni cupid⁹ ita ei deuinctus eſt, vt qui imperare cunctis ambierit, ab illo ſibi imperari æquanimiter pateretur. Ex quo deuincto ſibi Imperatore, cœpit de Arrij reſtitutione ſuggerere,& nolentes acquieſcere ſacerdotes, vt cogeret perſuadere. Tunc Euſebium Nicomediæ epiſcopũ, partibus Arrij fauentem, cæteroſque eius ſocios Imperatori familiariſſimos effecit, annitentibus ſibi eunuchis Palatinis, quorum animos diabolica fraude ſibi deuinxerat. Athanaſiũ vero catholicę eccleſiæ defenſorem falſis criminationibus inſectantes, adeo vt princeps Conſtantius vellet eum ſæpius interimere, niſi pia Dei prouidentia ad reſtaurationem eccleſiæ ſuæ eundem protegeret ac reſeruaret. Igitur quibus mirabiliter modis ſæpius ſit ereptus de manibus animam illius quærentium, Eccleſiaſtica quæ dicitur Tripartita narrat hiſtoria. Ipſe etiam qui paſſus, ordinatim in ſuis refert opuſculis, nec non & Rufinus prædicti temporis Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptor.

De diuerſis Synodis, in quibus catholica Niceni cōcilij decreta Arriani ſubuertere niſi ſunt.

CAP. III.

ITaque peruerſi dogmatis fautores Euſebius Nicomedienſis, cum cæteris ſatellitibus eccleſiæ Dei hoſtib⁹, nactus tẽpus opportunũ, paulatim calli-

callide decreta Nicęni concilij catholicā ſubuertere nitentes, apud Antiochiam primum ſub occaſione dedicationis templi, ibidem a patre Auguſtorum mirabiliter inchoati, & a Conſtantio cõſummati, conuenerunt quaſi nonaginta Orientalium epiſcopi. Vbi contra fidem catholicam Nicæni concilij non tam manifeſte, ſicut in reliquis, ſanxerunt Conciliis. Deinde procedēte tempore diuerſa celebrantes Concilia, fidem Nicæni concilij de vna Dei patris & filij ſubſtātia abolere cupientes, ipſo imperatore eis annitente: cuius & præſentia debacchātes, hęc aliquoties agebant. Sed dum poſt mortem Conſtantis ſynodum Mediolani Conſtantius fieri decreuiſſet, in qua Orientales atque Occidentales epiſcopos in veſania Arriana cōcordes faceret, ad effectum perducere nequiuit. Vnde & apud Arimenum cōuenire pręcepit Occidentales, apud Tyrum vero Orientales. In quibus ſynodis Homouſiani nequaquam Arrianis communicantes, ea de re cæteris in locis diuerſa celebrantes Concilia, turbulentiorē contra catholicos generarunt tempeſtatem. Cōſtantius vero hortatu perfidorum nūc blanditiis, nunc minis inſtans, nec ſic ad vnanimitatem eos perducere potuit epiſcopos: ſed fruſtratus eſt ſuis conatibus, & maiores hinc inde in eccleſiis emergebāt diſcordiæ. Inſiſtentibus autem Arrianis ad tantam peruenit dementiam Conſtantius, vt quoſdam in Deo gradus crederet, in ſinum eius, dum in Deo Deos quærit, tanquam per Seudo Tyrum inducitur. Peruerſo igitur zelo poteſtas armatur illuſa, & ſub nomine pietatis vis

perſecutionis agitatur, de noua nominis electio-ne contenditur, vt Arrianorum potius eccleſiæ, quam catholicorum ſint.

De perſecutione Athanaſii, aliorum catholicorũque epiſcoporum. CAP. IIII.

ERgo efferatus rex inſtinctu Arrianorum, primum Athanaſium perſequitur. Qui cum quęreretur ad pœnam, a Maximino Treuirorum epiſcopo, qui tunc ſatis clarus habebatur, honorifice ſuſceptus eſt. Paulum vero ſucceſſorem Alexandri Conſtantinopoleos epiſcopum, virum laude dignum, in exilium detrudi iuſſit, & in locum eius Macedonium crudelem hæreticum ſubrogauit. Sed dum Hermogenes magiſter militię regis imperio & Arrianorum factione Paulum deportare conaretur in exilium. Conſtantinopolim a populo tractus catholico, interemptus eſt. Paulus autem præfecti Philippi fraude circumuẽtus, poſtmodum in exilium eſt truſus, & ibi ad eodem ſtrangulatus, quia fautor Macedonij atq; Arrianorũ erat. Hinc iam Liberius Romanæ ſedis epiſcopus exilio damnatur, qui noluit hæreticis communicare, & in damnationem Athanaſij ſubſcribere. Sed dum Romam Conſtantius veniret, matronarum nobilium Romanorum pro eo ſatisfactionem ſuſcipiẽs, ad propriam eum reuocauit ſedem, Tamẽ quibuſdam ſuſpectus fuit, quod tædio exilij ſuperatus, ſubſcripſerit. Cognouerat etiam, quod Felicis illius ſucceſſoris, clerus & populus vrbis communionem velut hæretici declinarent: eiuſque ſolenniis nequaquam intereſſent. Ea quo-

Ea quoque tempeſtate Euſebius Vercellenſis & Hilarius Pictauienſis,cæterique religioſi ac catholici epiſcopi & preſbyteri per diuerſa mittuntur exilia. Hinc variis afflictionum modis non ſuæ partis Arriani omnes perſequuntur epiſcopos:aſſenſu præbente eis principe. Fiunt inteſtina bella, eccleſiarum deprædationes:diuerſæ conditionis, ætatis & ſexus hominum multis in locis clades & mortes.Quas perſecutiones nefandas ſequitur terræmotus horribilis, qui plurimas orientes ſolo ſtrauit, ſed iſta in hoc compendioſo ſufficiant opere.

De præliis Conſtantis contra Parthos & Francos, ac de morte ipſius,vbi tunc Franci habitauerint.

CAP. V.

NVnc autem ad cœptũ hiſtoriæ reuertamur ſeriem. Igitur Conſtans aduerſus Perſas & Saporem,qui Meſopotamiam vaſtauerat,I X.prçliis parum proſpere decertauit:nouiſſime ſeditione atque intemperantia militum noctu adoriri pugnam coactus, patratam pene victoriam inſuper victus amiſit.Igitur vario euentu aduerſum Francos a Conſtante pugnatur. Demum Franci a Cõſtante perdomiti, & pax cum eis facta eſt. Porro beatus Hieronymus in vita Hilarionis facit memoriam de Francis, vbi tunc habitarent.Dicit enim: Nanque Candidatus Conſtantij imperatoris Rutilius coma & candore corporis indicans prouinciam inter Saxones & Alamannos: gens eius non tam lata quam valida, apud hiſtoricos

Germania nunc Francia dicitur. Igitur poſt cum ſe intolerandis vitiis dediſſet Conſtans, ac pene prouincialium fauorem militum cōpararet, Magnentij dolis in oppido, cui Helena nomen eſt, proximo Hiſpaniæ, interfectus eſt.

De tyrannide Magnentii atque Nepotiani, & de eorum interfectoribus. C A P. VI.

MAgnentius enim apud Auguſtudunū arripuit imperium, quod continuo per Galliam, Aphricam, Italiamque porrexit. In Illirico autem Vetranionem ætate grandæuum, imperatorem ſibi milites creauerunt: virum natura ſimplicem, cunctiſque iucundum, ſed qui ne prima quidem vnquam literarum elemēta didiciſſet. Itaque cum primas literas, literarumque ſyllabas imperator ſenex interdum inuitus meditaretur, a Cōſtantio, qui tunc in Magnentium vltione fratris accenſus bellum parabat, deponere iuſſus imperium, abiiciens cum literis purpuras, contentuſque priuatis, palatium ſimul, ſcholamque dimiſit. Nepotianus deinde Romæ Conſtantini ſororis filius gladiatorū manu fretus inuaſit imperium, qui deinde cum improbus ac per hoc inuiſus cūctis eſſet, a Magnentianis ducibus oppreſſus eſt. Sequitur bellum illud horribile inter Conſtantium, Magnentiumque apud Murſam vrbem geſtum, in quo multa Romanorum virium profligatio, etiam in poſterum nocuit. In quo bello pene nunquam amplius Romanæ cōſumptæ ſunt vires, totiuſque imperij fortuna pesſundata. Magnentius tamen victus aufugit, ac non multo poſt

apud Lugdunum propria ſe manu interfecit, Decentius quoque frater eiuſdē, quem Cæſarē Gallis præfecerat, apud Senonas laqueo vitā finiuit.

De Gallo Cæſare facto à Cōſtantio, ac maturius interfecto. Et de Iuliani Galli fratris prælijs cōtra Germanos & Francos. Et qualiter inuaſit imperium. CAP. VII.

Continuo Conſtantius Gallum patrui filium Cæſarem legit: quem rurſus crudeliter ac tyrannice agentem, paulò poſtquam crearet, occidit. Syluanum quoque per Gallias rebus nouis inhiantem, mature circumueniendum, opprimendumque curauit. Igitur Syluano interfecto, Iulianum patruelem ſuum Galli fratrem Cæſarem creatum, miſit ad Gallias. Itaque Iulianus Cæſar euarſas, oppreſſaſque ab hoſtibus Gallias ſtrenuiſſime in integrum reſtituit. Iſte in campis argentariis apud Gallias cum paucis militibus infinitas hoſtium copias deleuit. Stabant aceruі montiū ſimiles; fluebat cruor fluminum in modum. Captus rex nobilis Nodomarius: fuſi omnes optimates eius, redditus limes Romanæ poſſeſſioni, ac poſtmodum cum Alamanis dimicans, potentiſſimum eorum regem Badomarium cepit. His elatus ſucceſſibus faſtigium vſurpauit Auguſti: & mox Italiam, Illyricumque peruadens, Conſtantium Parthicis præliis occupatū regni parte priuauit. Hinc Cōſtantius vrgere legationibus, vt in ſtatū, nomenq. priſtinū reuertatur, monuit. Iulianus mādatis mollioribꝰ refert.

ſe ſub nomine Celſi imperij multo officioſius paritarum. Conſtantius Iuliani ſcelere comperto, dimiſſa expeditione Parthorum, dum ad ciuile bellum reuertitur, in itinere inter Ciliciam, Cappadociamque defunctus eſt. Ita ille, qui diſciſſa pace & vnitate fidei catholicæ, Chriſtianos aduerſus Chriſtianos armans, ciuili (vt ita dicam) bello eccleſiæ membra dilacerauerat, totum inquieti tempus imperij moleſtiſſimum ſpacium vitæ ſuæ bellis ciuilibus etiam propinquos & conſanguineos excitatis, exercuit, exegit, expendit. Imperauit autem annos vigintiquatuor, menſes quinque cum fratribus Conſtantino atq; Conſtante. Quibus mortuis, Magnentio, cæteriſque tyrannis extinctis, gubernacula totius orbis Romani eius ditioni ſubmiſſa ſunt.

Memoria nobilium ſcriptorum ac mirabilium patratorum, qui eo tempore claruerunt.

CAP. VIII.

QVo imperante claruerunt viri eruditi, quorũ ſcribendo extant monumenta: Antonius monachus, cuius vitam Athanaſius epiſcopus Alexandrinæ eccleſiæ inſigni volumine proſecutus eſt. Miſit Aegyptiacæ ad diuerſa monaſteria, apoſtolico ſenſu, ſermoneque epiſtolas ſeptem, quæ in Græcam linguam translatæ ſunt: quarum præcipua eſt ad Arſetas. Floruit præcipue Conſtantino, & filiis eius regnantibus. Qui de Paulo quodam Thebeo, miræ beatitudinis viro ad ſe venientibus plurima referebat, cuius exitum HIERONYMVS breui libello explicuit. Baſilius Ancyranus

cyranus epiſcopus artis medicinæ, ſcripſit contra Marcellum de virginitate librum,& nonnulla alia: & ſub rege CONSTANTIO Macedoniæ partis cum Euſtaſio Sebaſteno fuit. Theodorus Heracliæ Thraciarum epiſcopus fuit, elegantis, apertique ſermonis, & magis hiſtoricæ intelligentiæ, ædidit librũ ſub Cõſtantio principe,& commentarios in Matthęum,& in Iohannẽ,& in Apoſtolum,& in Pſalteriũm. Triphilus Cypriledenſis ſiue Leocotheon epiſcopus eloquentiſſimus ſuę ętatis,& ſub rege Conſtantio celeberrimus fuit. Leguntur in Canticum Canticorum commentarij eius, & multa alia compoſuiſſe feruntur, quæ in noſtras manus minime peruenerunt. Donatus, a quo Donatiani per Aphricam ſub Conſtantino & Conſtantio principibus, aſſerens a noſtris ſcripturas in perſecutione ethnicis traditas,totã pene Aphricam,& maxime Numidiam ſua perſuaſione decepit. Extant eius multa ad ſuã hæreſim pertinentia, de ſpiritu ſancto liber Atriano dogmati congruens. Aſterius Arrianæ philoſophus factionis, ſcripſit regnante Conſtantio in epiſtolam ad Romanos,& in Euangelia,& in Pſalmos cõmentarios, & multa alia, quę a ſuę partis hominibus ſtudioſe leguntur. Lucifer Caralitanus epiſcopus cum Pancratio & Hilario Romanæ eccleſiæ clericis,a Conſtantio imperatore ſub Liberio epiſcopo pro fide in exilium pulſus,cum nollet ſub nomine Athanaſij Nicænam dãnare fidem,& in Paleſtinam relegatus, miræ conſtantiæ animi,& pręparatus ad martyrium contra Conſtantium imperatorem ſcripſit librum, eique legendum miſit,

ac non multo poſt ſub Iuliano principe reuerſus eſt Caralis, Valentiniano regnante, obiit. Euſebius natione Sardus, & ex lectore vrbis Romæ Vercellenſis epiſcopus, ob confeſſionem fidei a Conſtantio principe Scythopolim & inde Cappadociã relegatus: ſub Iuliano imperatore ad eccleſiam ſuam reuerſus, ædidit in Pſalmos commentarios Euſebij Cæſarienſis, quos de Græco in Latinum verterat: & mortuus eſt ſub Valentiniano & Valente regnantibus. Fortunatus natione Apher, Aquileienſis epiſcopus, imperante Cõſtantio, in Euangelio titulis ordinatis breui ſermone ruſtico ſcripſit commentarios: & in hoc habetur deteſtabilis, quod Liberium Romanæ vrbis epiſcopum pro fide in hoc tempore ad exilium pergentem primus ſollicitauit & fregit: & ad ſubſcriptionem eum hæreſeos compulit. Acatius, quem quia luſcus erat, Auoni, ὁ ἄρων nũcupabant, Cæſarienſis in Paleſtina epiſcopus, lib. in Eccleſiaſten, x. & vii volumina: & multos præterea, diuerſoſque tractatus compoſuit. In tantum autem ſub Conſtantio imperatore claruit: vt in Liberij locum Romæ Felicem epiſcopũ conſtituerit. Serapiõ Thmueus epiſcopus qui ob elegãtiã ingenij cognomen ſcholaſtici meruit, charus Antonio monacho: ædidit aduerſum Manichæũ egregiũ librũ, & de Pſalmorũ titulis aliũ, & ad diuerſos vtiles epiſtolas: & ſub Conſtantio principe inclytus fuit. Qua etiam tempeſtate Iacobus Niſibenus epiſcopus, qui multis claruit mirabilib⁹ fuit. Inter cætera per eum patrata miracula, dum Niſibin vaſtata Meſopotamia a Sapore Perſarũ

rege

rege ciuitas obſideretur, cum ingentibus copiis diebus LXX. ac deinceps, murus impetu fluminis, quem exercitus interpoſitis cataractis artificioſe ſuſpenderat, atque inundare retro coegerat. Quibus ſublatis, vim non ſufferens, corruit murus: ipſum vero murum ſacris orationibus ſuis vir Dei nocte interpoſita ad integrum reſtaurauit. Sapora die ſequenti, dum per alueum fluminis atque murorum ruinam, ciuitatem inuadere ſe crederet, videns murum cum repugnaculis reſtitutum; quem cum ſibi aſſiſtentibus non ſolum reſtauratio muri terruit, ſed etiam alia viſio perturbauit. Vidit enim ſtantem ſupra murum quendam imperiali ſchemate circumamictum, & tam purpura quam diademate reſplendere. Arbitratus autem eſſe Romanorum imperatorem, mortem minatus eſt eis, qui nuntiauerant non eum illic eſſe præſentem. Quibus affirmantibus vera ſe dixiſſe, & Conſtantium Antiochiæ commorari, ex vultu quem videbat, agnouit eorum verba eſſe veracia, & ait: deũ bella gerere pro Romanis. Attamẽ talibus ſignis cognitis, ab obſidione minime recedebat. Igitur prædictus epiſcopus hortatu obſeſſorũ ad murum accedẽs, vt Perſarum caſtra aſpiciendo malediceret: Quibus aliam nõ intulit maledictionẽ, niſi cyniphes & culices in eas vt immitteret dominus, vt per parua animalia ſupernã virtutẽ potuiſsẽt agnoſcere. Cuius orationẽ tãtæ nebulæ ſubſecutę cyniphũ & culicũ, replẽtes caſtra Perſarũ, vt elephantes & equi vim non ferentes, earũ acies perturbarẽt & caſtra cõfunderẽt, atq; in diuerſa diſcurrendo deſerta peterent. Talibus rex

potentiſſimus cum innumerabili exercitu perterritus, obſidione ſoluta receſſit confuſus. Hic nanque Iacobus vnus ex eorum numero fuit confeſſorum, qui ſub Maximiano perſecutore claruerunt, & qui in Nicæna ſynodo Arrianum dogma damnauerunt. Scripſit enim x x. & v I. libros Syro ſermone, id eſt, aduerſus omnes hæreſes, de charitate generali, de ieiunio, de oratione, de dilectione erga proximum, de reſurrectione, de vita poſt mortem, de humilitate, de pœnitentia, de ſatisfactione, de virginitate, de ſenſu animæ, de circunciſione, de actione benedictionis, quod in Iſaia legitur, non exterminatus botrus: de Chriſto, quod filius Dei ſit, conſubſtantialis patri, de caſtitate, contra gentes, de conſtructione tabernaculi, de gentium conuerſatione, de regno Perſarum, de perſecutione Chriſtianorum cōpoſuit & chronicon minoris quidem Græcorum curioſitatis, ſed maioris fiduciæ: quia diuinarum tantum ſcripturarum authoritate cōſtructum, comprimit ora eorum, qui præſumptuoſa ſuſpitione de aduentu Chriſti domini noſtri inaniter philoſophantur. Moritur hic vir Conſtantij temporibus, & iuxta præceptum patris eius Conſtantini, in ara muri Niſibin ſepelitur, ob cuſtodiā videlicet ciuitatis: quod ſecundum fidem Conſtantini euenit. Nā poſt multos annos ingreſſus Iulianus Niſibin, & vel gloriæ ſepulti inuidēs, vel fidei Cōſtantij, cuius ob id domū perſequebatur, iuſſit efferri de ciuitate ſancti corpus, & poſt paucos mēſes conſulēdę licet Reipublicę Iouinianus impetor, qui Iuliano ſucceſſerat tradidit Barbaris ciuitatem.

tatẽ. Hinc Sapora Perſarum rex Chriſtianos perſequitur. Conſtantio igitur imperante, vt ad ordinem hiſtoriæ redeamus: Gallus Cæſar Iudæos, qui interfectis per noctem militibus arma ad rebellandum inuaſerant, oppreſſit: cæſis multis hominum milibus, vſque ad innoxiam ætatem, & ciuitates eorum, Dio Cęſareã, Tyberiadem, & Dioſpolim, plurimaque oppida igni tradidit: nonnulli nobilium Antiochiæ a Gallo interfecti. Tytianus tũc vir eloquẽs, præfecturam prætorio apud Gallias ammiñiſtrabat. Victorinus Rhetor & Donatus grammaticus preceptores Hieronymi Romæ inſignes habentur: e quibus Victorinus etiam ſtatuam in foro Traiani meruit. Quibus diebus reliquiæ apoſtoli Timothei Conſtantinopolim inuectæ. Conſtantio vero Romam ingreſſo, oſſa Andreæ apoſtoli, & Lucæ euangeliſtæ a Conſtantinopolitanis miro fauore ſunt ſuſcepta. Hilarius itaque cum apud Conſtantinopolim librum pro ſe Conſtantio porrexiſſet, ad Gallias redit, qui reuerſus Arimẽſis perfidię dolos in Gallia damnat.

Qualiter Iulianus a Chriſtianiſmo ad idololatriam ſit conuerſus, ac iuſtas demum luit pœnas.

CAP. IX.

IVlianus comperta morte Conſtantij, imperij ſummam ſolus obtinuit anno vno & menſibus octo: Chriſtianam religionem arte potius, quã poteſtate inſectatus. Vt negaretur fides Chriſti, & idolorum cultus ſuſciperetur, honoribus magis prouocare, quam tormentis cogere ſtuduit.

Aperto tamen præcepit edicto, ne quis Chriſtianus docendorum liberalium ſtudiorum profeſſor eſſet. Sed tamen ſicut a maioribus compertum habemus, omnes vbique propemodum præcepti conditiones amplexati, officium quam fidem deſerere maluerunt. Multi etiam Chriſtianorum tunc honores ambiendo ſponte corruerunt. Hic nanque Iulianus, qui dudum fuerat Chriſtianus, & poſtea proditor eſt effectus, dum eſſet iuuenculus, tonſus monaſticam ſimulabat vitam, & latenter quidem exercebatur in philoſophia, in manifeſto autem ſacros Chriſtianorum legebat libros. Denique in eccleſia Nicomediæ lector eſt conſtitutus, & ſub hoc habitu furorem declinauit imperatoris. Hæc quidem pro timore faciebat, quia verebatur Conſtantium imperatorem, qui fratrem eius Gallum occiderat, & ſe ſuſpectum apud eum nouerat. Legebat itaque apud paganorum philoſophos, quorum inſtinctu cœpit imperialia ſceptra deſiderare. Quamobrem diſcurrens vniuerſam Helladam vates quærebat, reſponſa reddentes, conſulens ſi ad imperium perueniret; inuenitque virũ, qui ei deſiderata ſe dicere fateretur. Is eũ perducens ad quendã idolorũ locum, & intromittens in adytũ, ſeductores dæmones euocauit. Quibus ſoleniter apparentibus, terrore cõpellitur Iulianus in fronte ſua crucis formare ſignaculum. Tunc dæmones trophæi dominici figuram reſpicientes, & ſuæ recordati deuictionis, repente diſparuerunt. Quod agnoſcens magus, cœpit culpare Iulianum. At ille & terrorem ſignificauit, & crucis ſe dixit obſtupuiſſe virtutem, eo

quod

quod videntes hoc ſignum dæmones, euanuerũt. Porro magus: non hoc ſuſpiceris, inquit, o bone vir, quia timuerint, ſicut ais, ſed abominati hoc ſignum potius abſceſſerũt. Et ita capiens miſerum, odio repleuit Chriſtiani ſignaculi Iulianum. Poſt hæc igitur imperator euocauit Iulianum, & conſtituit Cæſarem, danſque ei coniugem Conſtantiam ſororem ſuam, contra Barbaros eum deſtinauit ad Gallias, vt in ſuperioribus diximus. Igitur Iulianus vt ſolus obtinuit principatum primum velut arguens perperam geſta Conſtantij, epiſcopos iubet de exilijs relaxari: poſt vero aduerſum noſtros tota nocẽdi arte cõſurgit. Qui cũ aſtatus atque callidus eſſet deceptor, Iudæos ob Chriſtianorũ odium Hieroſolymã vndique cõuenire iubens, & ex publico eis expẽſas largiri præcipiens, vt templũ reædificarent, & ibi hoſtias legales immolarent: vt ſic ſaltem Chriſtiani nominis abolerẽ poſſet. Sed mira diſpenſatione maxima pars Iudæorũ, qui illuc conuenerant, terræ motu perempta, reliqui vero flãmis vltricibus exuſti. Qui autem ſuperfuerunt, ſignũ etiam crucis tam in cœlo, quam & in vniuſcuiuſque veſte cernentes, quod ſi nolentes, nequaquã ex eis delere poterant. Itaque inuiti cõpulſi ſunt CHRISTVM Dei filium fateri, quibus ſignis territi diſceſſerunt. Igitur imperator dudum ſtudens paganitatem in omni ſua ditione dilatare, grauiter ferebat: videns Chriſtianos potius approbari: arbitratus eſt ſtatum ex vita bona & conuerſatione Chriſtianitatis conſiſtere: ſtuduit vbique templa paganorum conſtructione & ordine Chriſtianæ religionis ornare,

ſedibus atque proceſſionibus, paganorumque dogmatibus atque monitionibus lectores ſuæ ſuperſtitionis inſtituit ad inſtar clericorum, vt horas certas & dies & orationes ſolenniter obſeruarent, præcipiens pariter habere curam, viros philoſophari ſcientes, habitaculis peregrinorum & pauperum, aliaque prouidentia circa egenos exhibita paganorum religione componere, & pietatis habere nomen. Si quis autem ſponte vel inuitus peccaret, ſecundum traditionem Chriſtianorum inſtituit, vt poſt pœnitentiam mediocrem ſuſtinerent correctionem. Hęc itaque faciens imperator ad deſtructionem Chriſtianorum, neque ſuadere ſubiectis præualuit, & aperte vim inferre palam erubuit. Habens itaque Iulianus plurimum vanæ gloriæ vitium cunctos ante ſe principes lacerauit in oratione, quam de Cæſaribus ſcripſit: & ipſe poſt Iulium imperatorem primus in ſenatu, quę commentatus fuerat, recitauit. Hæc ergo arrogantia motus, etiam contra Chriſtianos conſcripſit libros. Vt ergo cocos atque tonſores expelleret de pallatio, opus philoſophi non tamen imperatoris egit: Vt autem detraheret atque laceraret, neque philoſophi neque principis fuit. Qui poſt omnia contra Chriſtianos argumenta diaboli ac ſuę calliditatis per Romanum orbem diſpoſita, nimis gloriæ cupidus (illum enim vanitas flagrantior peruicerat) bellum aduerſum Parthos parans, cum Romanas vires contractas vndique ad deſtinatam ſecum traheret traditionem, Chriſtianorum ſanguinem diis ſuis vouit, palam perſecuturus eccleſias, ſi victoriam potuiſſet adipiſci.

piſci. Nam & amphitheatrum Hieroſolymis extrui iuſſit, in quo reuerſus a Parthis, epiſcopos, monachos omneſque eius loci ſanctos, beſtiis etiam arte quadam ſæuioribus obiiceret, ſpectaretque laniandos. Itaque poſtquam a Theſiphonte caſtra mouit, dolo cuiuſdam transfugæ in deſerta perductus, cum vi ſitis & ardore ſolis atque inſuper labore arenarum confectus periret exercitus. Imperator tanto rerum periculo anxius, dũ per vaſta deſerti incautius euagatus a ſuorum erraret agminibus, ab obuio quodam hoſtium equite, conto ilia ictus, interiit. Qui accepto lætali vulnere, ſanguinem proprium ſpargens in aera, clamauit: VICISTI GALILAEE, VICISTI. Solitus quippe erat Chriſtianos vocare Galilæos. Sic miſericors Deus impia conſilia impij morte diſſoluit: quia Deum authorem omnium ſponte deſeruit, nefariis confiſus artibus magicis ſuæ lenitatis petulantia, quaſi omnibus audacior cunctos anteiret, meritas luit pœnas. Non enim decet Imperatorem audacia aliis præferri, ſed moderatione & ſalubribus conſiliis. Cuius ſalus propria cum ſemper ad ſecuritatem omnium, in bello maxime, conſeruanda eſt.

De pædagogo Chriſtiano & Iuliano Saba, qui impij Iuliani Cæſaris apud Perſidem prædixerunt perditionem. CAP. X.

QVa etiam tempeſtate in Antiochia vir quidam optimus pædagogus adoleſcentium habitabat, eratque illic famoſiſsimus ſophiſta Libanius impius, expectanſque Iuliani victoriam,

habens præ oculis eius minas. Interrogauit ergo pædagogum, quaſi noſtram deridendo religionem: Nunc, inquit, fabri filius quid potas agit? At ille quod poſt paululum contigit; impletus gratia diuina prædixit. Reſpondit enim: O ſophiſta: creator omnium, quem tu fabri filium nominaſti, locellum ſepulturæ Iuliano componit. Poſt paucos enim dies mors illius nuntiatur erronei, & in locello poſitus, eſt aduectus, minarumque timor euacuatus eſt. Tunc etenim Iulianus religioſiſſimus cognomento Saba, cum illius impij minas audiſſet, continuo ingemiſcendo ac flendo clementi domino ſupplicans ſubito lachrymarum eius fluuius reſtitit, fuitque alacritate completus & eius vultus exhilaratus. Hanc animi permutationẽ eius miniſtri reſpicientes, rogauerunt vt eis cauſam repentini gaudij patefaceret. Tunc ille dixit: Ferus ſacræ vineę deuaſtator pœnas exactus eſt vaſtationis ſuæ, iacetque mortuus, terroribus, miniſque fruſtratus. Hęc agnoſcentes omnes exultauerunt, deoque hymnos gratificos obtulerunt. Poſtea vero a nuntiis eſt compertum, eandem fuiſſe diem ſimul & horam necis Iuliani, quam ille ſacratiſſimus ſenior cognouit atque prędixit.

Qualiter Iouianus à militibus imperator creatus, exercitum reduxit à Perſide. CAP. XI.

MIlites igitur in maximam æſtuationem venientes, omiſſa omni dilatione, altera die Iouiano inſulas imperatoris imponũt. Erat enim vir fortis & nobilis, & illo tempore millenarius, quo Iulianus electionem militibus lege propo-
ſuit:

ſuit: vt aut ſacrificarent, aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere, quam imperatoris præceptionibus impiis obedire. Hunc ergo tunc Iulianus propter belli neceſſitatem inter viros militares habebat. Qui cum violenter a militibus ad imperium traheretur, clamabat dicens: non ſe velle paganis hominibus imperare, cum ipſe Chriſtianus exiſteret. Cumque vox omnium communiter proclamaſſet dicentium ſe quoque eſſe Chriſtianos, ſuſcepit imperium. Cogitabat itaque IOVIANVS de communi ſalute, & quomodo poſſet de medio hoſtium illæſum exercitum liberare, nec indiguit grandi conſilio, ſed ſeminibus pietatis vtiliſſimum vindemiauit fructũ. Repente nanque ſuam prouidentiam Deus oſtendit, & fluctuationem eius ad portum tranquillitatis adduxit Dum enim huius anguſtiam Perſarum rex agnouiſſet: miſſa legatione petiuit pacem. Deinde cibaria militibus deſtinauit, & forũ venalium eis præparari in deſerto præcepit: celebratiſque fœderibus exercitum reduxit incolumem. Quæ pacta quantum ad gloriam Romanorum turpia, ſed tempori neceſſario congruebant. Amiſſa nanque Syria & tradita Perſis Niſibin Meſopotamiæ ciuitate, diſceſſit. Hæc itaque nuntia Chriſtianos confortauerunt, Paganis intulerunt luctum. Porro milites incautum Iuliani feruorem valde culpabant: cauſamque damni finiũ Romanorum ei potius inferebant, quod a Perſa quaſi proditore ſeductus, naues quæ per fluuium frumenta deueherent, incendit: & famẽ militibus irrogauit. Fefellit eum itaque ſuperbia, iactantia,

ſophiſticis inflatum diſciplinis: quibus gloriabatur ſuperſtitioſus idolorum cultor, dicendo, felicia fore tempora, quibus ipſe rerum potiretur imperio. Sed vbi Iouianus in XXIX. annos pace cōpoſita ad Romanum regreſſus eſt ſolum, clariorque lux noſtro ſe orbi ex orientis partibus aborta diffudit: Rempublicam quaſi poſt nimias procellas omni moderatione aggreditur reparare eccleſiarum vero curam non in ſecundis habere: nec tamen incaute, vt Conſtantius egerat, ſed lapſu predeceſſoris ammonitus. Primum hoc conſcripſit, vt epiſcopi de exilio remearent, & eccleſias eis reddendas eſſe profeſſus eſt, qui expoſitam in Nicæa fidem inuiolabiliter ſeruauerunt.

De reuocatione Athanaſii. Et qualiter illius conſiliis vſus eccleſiaſtica tractauit negotia Iouinianus. CAP. XII.

HInc honorificis & officioſiſſimis literis Athanaſium requirit: ab ipſo formam fidei & eccleſiarum diſponendarum ſuſcepit modum. Athanaſius autem perfectam diuinorum dogmatum diſciplinam remiſit expoſitam, apoſtolicis dogmatibus congruentem quibus Imperator inſtructus hæreticorum euitaret prauiſſimas calliditates, & eccleſiis redderet pacem catholicis. Igitur poſt paruum interuallum magnus Athanaſius Deo amabilem Imperatorem videre deſiderans, venit Antiochiam & principem, de quibus oportebat, edocuit. Quidam aiunt, quod cum ipſe magis euocauerit imperator, vt quæ neceſſaria pro religione

religione & recta fide videbantur, exponeret: diſponenſque vt decebat cauſas eccleſiæ de reuerſione cogitabat. Porro Athanaſium amicum ſibi maximum factum deſtinauit in Aegyptum, vt ſicut ei videretur, cauſas eccleſiarum populoſque diſponeret: interminâs derogatoribus dignas correptiones, quoniam nouerat immerito per iniquas calumnias multa Athanaſium incommoda paſſum. Verum Imperator propoſitum hoc habebat, vt blandimentis & ſuaſione verborum; diſcordantium contentiones abſcinderet: dicens núlli quidem ſe, quomodocunque credentium fore moleſtum, eos tamen diligere, & nimis honorare, qui Nicæni Concilii decreta eccleſiaſticæ vnitati ſeruarent, in quibus vnitas continetur eccleſiaſtica. Sed hæc tam pia, tam læta principia mors immatura corripuit. Qui dum ad Illyricum rediens per Galatiam iter agit. Conſtantinopolim accelerans: Dadaſtenæ moritur, XVIII. menſe, quam imperare cœperat, XXXVIII. ætatis anno.

De Valentiniano à militibus Imperatore facto. Et quid illo regnante dignum memoria contigerit.

CAP. XIII.

POſtquam Valentinianus apud Nicæam conſenſu militum Imperator creatus eſt, manſit in eo annis XI. Qui cum Chriſtianus integra fide ſacramentum militiæ gereret, & ſub Iuliano Auguſto tribunus ſcutariorum iuſſus ab Imperatore ſacrilego, aut immolare idolis aut militia cedere: fideliter ſciens & gratiora eſſe Dei iudicia & me-

iora promiſſa, ſponte diſceſſit. Ita parua interiecta mora Iuliano interfecto ac mox Iouiano mortuo, qui pro nomine CHRISTI amiſerat tribunatum, retribuente CHRISTO in locum perſecutoris ſui, accepit imperium. Is enim non modo fortitudine, ſed etiam prudentia, temperantia atque iuſtitia & corporis magnitudine præfulgebat. Sic enim fuit regalis pariter & vrbanus, vt dum exercitus tentaſſet ei alium ſociare conſortem, ille reſponderit: Veſtrum, inquit, fuit, o milites, Imperatore non exiſtente mihi dare regimen Imperij: verum vbi hoc ego ſuſcepi, meum iam & non veſtrum eſt, de rebus cogitare communibus. Cuius verba mirati milites, eius ſecuti ſunt voluntatem. At ille poſtea fratrem ſuum Valentem participem fecit Imperij: Procopium tyrannum pluresque poſtea ſatellites eius occidit. Terræmotus per totum orbem factus, ita quoque turbatum pelagus excuſſit, vt per vicinas terrarum campeſtrium partes refuſo mari plurimę inſularum vrbes concuſſæ & ſubrutæ periſſe ferantur. VALENS ab Eudoxio epiſcopo Arriani dogmatis aſſertore, & baptizatus & perſuaſus, in ſæuiſſimam hæreſim declinauit. Sed malignam inſectationem diu texit, nec voluntati poteſtatem admiſcuit: quo ad viuentis fratris authoritate compreſſus eſt. Contemplabatur enim de eo quãtam vim in vlciſcenda fide Imperator poſſet exercere: qui tantam conſtantiam pro retinenda quondam miles habuiſſet. Horum anno Imperij tertio: Gratianus Valẽtiniani filius Imperator eſt factus. Eodẽ anno apud Atrebatas vera lana de nubibus pluuiæ

uiæ mixta defluxit. Præterea ATHANARICVS rex Gothorum Chriſtianos in gente ſua crudeliſſime perſequutus plurimos Barbarorum ob fidē interfectos, ad coronam martyrij ſublimauit. Quorum tamen plurimi in Romanum ſolum, non trepidi velut ad hoſtes, ſed certi quia ad fratres pro CHRISTI confeſſione, fugerunt. VALENTINIANVS Saxones gentem in Oceani littoribus, & paludibus inuiis ſitam, virtute atque agilitate terribilē, periculoſam Romanis finibus eruptionē magna mole meditātes: in ipſis FRANCORVM finibus oppreſſit. Burgundionum quoque nouorum hoſtium nouum nomen, qui pluſquam ſeptuaginta milia (vt ferūnt) armatorum ripę Rheni fluminis inſederunt. Hos quondam ſubacta inferiore Germania a Druſo & Tyberio adoptiuis filiis Cęſaris, per caſtra diſpoſitos, in magnam coaluiſſe gentem: atque ita etiam nomē ex opere pręſumpſiſſe, quia crebra per militem habitacula conſtituta, burgos vulgo vocant: eorumque eſſe præualidam & pernicioſam manum, Galli hodieque teſtes ſunt. Cum quibus præſumpta poſſeſſione conſiſtunt, quamuis prouidentia Dei Chriſtiani omnes modo facti, catholicæ fide noſtriſque clericis quibus obedirent receptis, blande, manſuete, innocentiæque viuunt, non quaſi cum ſubiectis Gallis, ſed vere cum fratribus Chriſtianis. Anno autem XI. regni ſui Valentianus cum Sarmatæ ſeſe per Pannonias diffudiſſent, eaſque vaſtarent, bellum in eos parans apud Prigitionem oppidum ſubita effuſione ſanguinis, quod Græce apo-

plexis vocatur, ſuffocatus & mortuus eſt.

De filiis Valentiniani, qui poſt eum regnauerunt partibus occiduis, & de Valente Orientis Auguſto. CAP. XIIII.

POſt quem Gratianus filius eius occidentis imperium tenuit: Valente patruo in orientis partibus conſtituto Valentinianum etiam fratrem ſuum paruum admodum ſocium creauit imperij, quamuis non eſſent de vna matre progeniti. Nam Valentinianus ſenior dudum laudante Seuera vxore ſua, cuius filius Gratianus fuerat, pulchritudinem Iuſtinæ virginis quam ſuæ familiaritati vnierat & nudam balneis conſpiciendo adamauerat. Hinc amore concepto imperatrix Seuera, venuſtatẽ corporis puellæ marito indicat. Qui confeſtim ſibi eam ſociauit in matrimonium, nec tamen priore abiecta legeſque propter illas ſanciuit, vt omnes viri qui voluiſſent, impune bina matrimonia ſuſciperent. Accepta ergo (vt diximus) Valentianus Iuſtina: edidit ex ipſa Valentinianum iuniorem, & filias tres, Iuſtam, Gratam, & Gallã. Gallam vero poſtea maior Theodoſius Imperator duxit vxorem: ex qua Placidia ei filia noſcitur eſſe progenita. Nam Archadium & Honorium ex Placella priore coniuge, habuiſſe cognoſcitur. Imperantibus prædictis principibus Athanaſius Alexandriæ doctrina ac religione vera in pace degens clarus ſatis habetur: qui ſub Conſtantio ac Iuliano principibus multa pertulerat incõmoda pro fide noſtra. Feruntur eius aduerſum gentes

gentes libri II.& contra Valentem & Vrſatium liber I.& de Virginitate liber I.& de perſecutionibus Arrianorum plurimi: & de Pſalmorum titulis,& in hiſtoria Antonij monachi vitam eius continentes epiſtolæ:& multa alia,quæ enumerare longum eſt. Hilarius vrbis Pictauiorum Aquitanicæ epiſcopus, factione Saturnini Arelatenſis epiſcopi de ſynodo Biterrenſi Phrygiam relegatur,duodecim aduerſum Arrianos confecit libros:& alium librum de ſynodis,quem ad Gallia rum epiſcopos ſcripſit:& in Pſalterium commentarios,primum videlicet & ſecundum, & a quinquageſimo vſque ſeptuageſimum ſecundum, & a centeſimo octauo decimo vſque ad extremum. In quo opere imitatus eſt Adamantium : nonnulla etiam de ſuo ſenſu addidi. Eſt eius & ad Conſtantinum libellus quem ei viuenti Conſtantinopolim porrexit, & alius in Conſtantium quem poſt mortem eius ſcripſit: & liber aduerſum Valentē & Vrſacium hiſtoriam Ariminenſis & Seleucenſis ſynodi continens, & ad præfectum Saluſtium ſiue contra Dioſcorum,& liber hymnorū & myſteriorum alius, & commentarios in Matthæum ſcripſit,& tractatus in Iob : quos de Græco Adamantij ad ſenſum tranſtulit. Eſt & alius elegans libellus eius contra Auxentium:& nonnullæ ad diuerſos epiſtolæ. Aiunt quidam ſcripſiſſe eum in Cantica Canticorum inſigne volumen:ſed a nobis hoc opus ignoratur. Qui ab exilio reuerſus velut ſplendidum lumen Gallias: irradiauit:cæteraſque prouincias ſuo ſacro dogmate a peſte Arriana liberauit. Mortuus eſt Pictauis, Valentinia-

no & Valente regnantibus. Titius Boſtrenus epiſcopus, ſub Iuliano & Iouiniano atque Valētiniano principibus fortiter aduerſum Manichæos ſcripſit libros, & nonnulla alia opuſcula. Moritur ſub Valente.

De Ambroſio & cæteris doctoribus, qui ſub principibus prædictis claruerunt. CAP. XV.

INterea ſiquidem, defuncto apud Mediolanum Auxentio hæreticorum epiſcopo vtriuſque partis populi diuerſis ſtudiis ferebantur, diſſenſio grauis & periculoſa ſeditio vrbi propriæ maturũ parabat exitiũ, ſi pars vtraque cum diuerſum vellet, nequaquam quod propoſuerat obtineret. Ambroſius tunc conſulares eiuſdem prouinciæ faſces gerebat. Is cum pernitiem ciuitatis videret impendere, pro loco atque officio ſuo, confeſtim eccleſiam ſeditionem populi mitigaturus ingreditur. Cumque inibi multa ſecundum leges & publicam diſciplinam pro quiete tranquillitate perorasſet: pugnantis inter ſe & diſſidentis ſubito clamor & vox vna conſurgit, Ambroſium epiſcopũ poſtulantium. Baptizari, hunc protinus clamatur, erat enim catecuminus: & ſibi epiſcopum dari, nec aliter vnum populum fore atque vnam fidem, niſi Ambroſius ſibi daretur ſacerdos. Hoc imperator Valentinianus agnoſcens, repente iuſſit & baptizari, & tanquam dignum virum ordinari pontificem. Nouerat enim eius certiorem omni pondere voluntatem, & totius regulæ ſecreta ſubtiliora: arbitratus etiam diuinum in eo eſſe decretum, dum in eius electione etiam pars

contra-

contraria conſonaret. Is ergo ſacri baptiſmatis do no potitus, gratiam quoque ſuſcepit epiſcopatus. Quo facto hũc hymnum optimus imperator Saluatori & domino obtuliſſe fertur, his quippe quæ gerebantur, intererat: Gratias, inquit, ago tibi domine omnipotens & Saluator noſter, quoniam huic viro ego quidem commiſi corpora, tu autem animas, & meam electionem oſtendiſti iuſtitiæ cõuenire. Iſta de Ambroſio in hoc loco ſufficiant. Qua tempeſtate de Gallo græcia Photinus, Marcelli diſcipulus ordinatus Syrmis epiſcopus Ebionis hæreſim inſtaurare conatus eſt, & poſtea a Valẽtiniano principe pulſus eccleſia eſt. Plurima ſcripſit volumina, in quibus vel præcipuus contra gentes, & ad Valentinianum lib. I. Optatus Afer, epiſcopus Mileuitanus, ex parte catholica ſcripſit ſub Valentiniano & Valente principibus, aduerſum Donatianæ partis calumnia lib. VII. in quibus aſſerit crimẽ Donatianorum in nos falſo retorqueri. Acylius Seuerus Hiſpanus, de genere illius Seueri, ad quẽ Lactãtij duo epiſtolarũ libri ſcribũtur, compoſuit volumen quaſi hodœporicũ, totius vitæ ſuæ ſtatũ continens, tam proſa quã verſibus: quod vocauit Cintaciporã ſiue petram: & ſub Valentiano principe obiit.

De male geſtis Auguſti Valentis contra Catholicos, & de perſecutione eius. CAP. XVI.

IGitur tempore, quo Valens a fratre Valentiniano ad Conſortium imperij eſt aſcitus, apoſtolicis dogmatibus ordinabatur. Cũ vero Gothi tranſiſſent Hiſtrũ, & Thraciã peragrarẽt collecta

militia pugnare cogitabat aduerſus eos. Cui placuit, vt non nudus ſacra gratia dimicaret ſed ſancti baptiſmatis munitus armis,& hoc quidem bene placuit; & valde ſapienter. Quod vero poſtea geſſit magnam animi molliciem & proditionem ſignificat veritatis, ea nanque infelix paſſus eſt, quæ progenitor Adam. Coniugis enim eſt ſeductus alloquio,& mulieribus verbis illaqueatus. Illa nanque primitus Arrianæ fallaciæ captionibus irretita, etiam iſtum ſecum corruere in blaſphemiæ foueam perſuaſit. Cuius ſeductionis author fuit Eudoxius. Is enim adhuc Conſtantinopolitanæ gubernacula tenebat eccleſiæ: non regens, ſed ſuam potius mergens nauem. Tunc ergo in ipſo baptiſmatis tempore iureiurando miſerrimum obligauit: vt & in impietate dogmatis permaneret, & vndique contraria ſapientes expelleret. Sic igitur ille doctrinam apoſtolicam derelinquens, contrarias partes ſumpſit. Quod viuente fratre timore coactus celauerat, poſt paululum, quæ iurauerat, adimpleuit. Ergo Valens Imperiũ IIII. annos Valentiniano mortuo tenuit. Qui cum impie ageret, ilico velut effrenata libertatis audacia legem dedit: vt monachi, hoc eſt, Chriſtiani, qui ad vnum fidei opus dimiſſa ſecularium rerum, multimoda actione ſe redigunt,ad militiã cogerentur. Vaſtas illas tunc Aegypti ſolitudines arenaſque diffuſas, quas propter ſitim ac ſterilitatem periculoſiſſimamque ſerpentium, abundantiam, conuerſatio humana non noſſet: magna abundãtium monachorum multitudo cõplеuerat. Huc tribuni & milites miſſi, qui ſanctos ac ve-

venerabiles milites Dei, alio nomine perſecutionis abſtraherent, interfecta ibi agmina multa ſanctorum. Quæ autem per diuerſas vbique prouincias his ſimilibus iuſſis diu aduerſus eccleſias catholicas & rectæ fidei populos geſta ſint: ſatis in Eccleſiaſticis hiſtoriis declaratur. Nam & epiſcopos egit in exilium, & presbyteros ac diaconos & monachos, vſque ad tormẽta deduxit, & ignibus tradidit: multaque nefanda & crudelia in eccleſiam Dei molitus eſt. Ex diuerſis enim in orbe Romano ſub impio principe, ex aliis ſuffocationibus innumerabilibus tormẽtis, quibus vinea domini vaſtaretur adinuentis. Quæ hiſtoriographi quorum intentio fuit, vt literis hæc ad futuram poſteritatem porrigerent, comprehendere ad liquidum præ multitudine diuerſarum mortium nequiuerunt. Nos ex multis vnum in hoc compendioſo opuſculo inſerere curauimus.

Qualiter Ediſſeni per mulierem filium trahentem ad martyrium furorem declinauerint Valentis.

Cap. XVII.

Dicendum quoque eſt, quod in Ediſſa Meſopotamiæ geſtum eſſe noſcitur. In hac vrbe eſt apoſtoli Thomæ baſilica clara nimis pariter & ornata, in qua propter loci reuerentiam collectæ ſæpius celebrantur: quam volens Imperator inſpicere, & agnoſcens omnes ſibi odioſos ibidem conuenire, fertur manu percuſſiſſe præfectum, cur exinde orthodoxos non expulerit vniuerſos. Cumque præfectus iniuriam paſſus inuitus indignationi principis miniſtrare contenderet,

non enim volebat tantis hominibus cædes inferre, latenter mādauit vt nullus in illa baſilica remaneret. Sed nemo reſpexit, neque conſilium neque terrorem eius, omnes enim altera die ad locū orationis pariter confluxerunt. Cumque præfectus cum multa militum manu ad baſilicam feſtinaret vt Imperatoris perficeret iuſſionem, quædā muliercula cum paupertate degens, filium ſuum manu tractum curſu ad illam baſilicam properans, præfecti interrupit officium. Indignatus vero prefectus mulierem ſibi iuſſit adduci, dixitque ad eā: O infelix mulier, quo ſic indecenter curris? At illa: Vbi & alij, inquit, ire feſtinant. Tunc ille: Non audiſti, quia prefectus illic occiſurus eſt vniuerſos quoſcunque comperit? Et mulier: Audiui, inquit, ideoque feſtino vt illic inueniar inter eos. Et quo hunc paruulum trahis infantem? Tunc mulier ait: Vt & iſte martyrium ſuſcipere mereatur. Hæc cū audiſſet vir ille concurrentium voluntatem, mox recurrens ad principem ſuggeſſit ei, eo quod eſſent omnes mortem pro ſua fide ſuſcipere parati, irrationabile dicens, breui tempore tantos occidere. Quo dicto ab ira reuocauit Imperatorem. Hoc ergo modo Ediſſeni furorem Imperatoris effugiunt. Per idem tempus eccleſia velut perſecutionis igni conflagrante, purior auri metallo refulgebat. Non enim in verbis vniuſcuiuſque fides ſed in exiliis & carceribus probabatur: quia non honori erat catholicum eſſe, ſed pœnæ.

De ſanctis viris qui tunc floruerunt per Aegyptum & in cæteris locis.

CAP.

Cap. XVIII.

FLorebat igitur Aegyptus ea tempeſtate non ſolum eruditis in Chriſtiana philoſophia viris, verum etiam his qui per vaſtam eremum cõmanentes ſigna & prodigia apoſtolica ſimplicitate vitæ,& cordis ſynceritate faciebant. Macharius de ſuperiore eremo, aliuſque Macharius de interiore, Iſidorus in Scythiis, Pampus in Cellulis, Moyſes & Beniamin in Nuria, Scyrion & Helias & Paulus in Apoliote, alius Paulus in Focis. Pæmen & Ioſeph in Piſpiri, qui appellatur mõs Antonij. Sed & alios quamplures huiuſmodi viros, in Aegypti partibus tunc habitaſſe fideli comperimus auditu, vt vere compleretur Apoſtoli dictũ: Quia vbi abundauit peccatum, ſuperabundauit & gratia. Aegyptus enim præ omnibus nationibus ſuperſtitioſiſſime diuerſis idolorum monſtris quondam ſeruierat. Habuit autem per idem tempus etiam Meſopotamia viros nobiles iiſdem ſtudiis pollentes apud Ediſſam & Carram, tum & in cæteris locis: ſed neutra harum infacundior Cappadocia fuit, imo aliquid lætius, quæ Gregoriũ & Baſilium germinauit. Ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegæ, ambo de auditorio digreſſi ad profitendam Rhetoricam: ſed nutu Dei ad diuinã ſunt conuerſi philoſophiã, in qua mirabiliter floruerũt. Tulit igitur & ipſa Cappadocia multorũ ſanctorũ ſegete ſatis lætam, quorum miracula apoſtolicis actibus congruentia, præ multitudine in hoc opere annotare diſtuli: dũ plures propria eruditi viri cõdita relinquerent opuſcula, de vitæ merito & conuerſationis eorum exẽplo.

De prælijs in Aphrica per Theodoſium, Theodoſij principis patrem, geſtis, & de prælio in Gallia per Gratianum acto contra Alamanos.

CAP. XIX.

INterea in Aphricæ partibus Firmus ſe excitatis Maurorum gentibus regem conſtituens, Aphricam Mauritaniamq; vaſtauit, Cęſareã vrbem nobiliſſimam Mauritaniam dolo captam, deinde cædibus incendiisque completam, Barbaris in prædam dedit. Igitur Comes Theodoſius Theodoſij, qui poſt Imperio præfuit pater, qui illuc fuerat a Valentiniano miſſus, effuſas Maurorũ gentes multis prælijs fregit, ipſum Firmum afflictum & oppreſſum coegit ad mortem. Poſt cum experiẽtiſſima prouidentia totam cum Mauritania Aphricam meliorem priſtinis reddidiſſet, tunc Valente Imperatore quãdo & alij plures nobiles occiſi, inſtimulante & obrepente inuidia, iuſſus interfici apud Carthaginem, baptizari in remiſſionem peccatorum præoptauit: ac poſtquam ſacramentũ Chriſti, quod quæſierat, aſſecutus eſt, tunc glorioſam ſeculi vitã etiam de vitæ ęternitate ſecurus, percuſſori iugulũ vltro præbuit. Gratianus interea Imperator admodũ iuuenis, cum inexiſtimabilem multitudinẽ hoſtium Romanis infuſam finibus cerneret, fretus Chriſti potentia longe impari militum numero ſeſe in hoſtem dedit: continuo apud Argentariã oppidũ Galliarũ, formidoloſiſſimũ bellũ incredibili felicitate cõfecit. Nam pluſquã xxx. milia Alamannorũ minimo Romanorũ detrimẽto in eo prelio interfecta narrantur.

De

De Gothis, qui Valentem erroneum principem bello vicerunt, ac demum viuum incenderunt.

Cap. XX.

TErtiodecimo autem anno imperij Valentis, hoc eſt, paruo tempore poſteaquam Valens per totum Orientē eccleſiarum lacerationes, ſanctorumque cædes egerat, radix illa miſeriarum copioſiſſimos ſimul frutices germinauit. Siquidē gens Hunorum diu inacceſſis ſecluſa montibus, repentina rabie percita exarſit in Gothos, eoſque paſſim conturbatos ab antiquis ſedibus expulit. Gothi tranſito Danubio fugientes a Valente, ſine vlla fœderis pactionē ſuſcepti, ne arma quidē, quo tutius Barbaris crederetur, tradidere Romanis. Deinde propter intolerabilem auaritiam Maximi ducis fame & iniuriis adacti, in arma ſurgentes victo Valentis exercitu per Thraciam ſeſe miſcentes, ſimul omnia cędibus, incendiis, rapiniſque fuderunt. Valens egreſſus de Antiochia cum vltima infelicis belli ſorte traheretur, ſera præfecti Maximi pœnitentia ſtimulatus, epiſcopos ceteroſque ſanctos reuocari de exiliis imperauit. Itaque xv. imperij ſui anno lacrymabile illud bellum in Thracia cum Gotthis, iam tunc excitatione viriū, rerumque abundantia inſtructiſſimis, geſſit: vbi primo ſtatim impetu Gothorum, perturbatæ Romanorum equitum turmæ, nuda peditum vndique deſeruere præſidia. Mox legiones peditum vndique equitatu hoſtium cinctæ, ac primum nubibus ſagittarum obrutæ, deinde cum amentes metu ſparſim per deuia cogerentur,

funditus cæſæ gladiis inſequentium contiſque periderunt. Ipſe Imperator cum ſagitta ſaucius, verſuſque in fugam, ægre in cuiuſdam villulæ caſam deportatus lateret: ab inſequentibus hoſtibus deprehenſus, ſubiectus igni conſumptus eſt. Et quo magis teſtimonium punitionis eius & diuinæ indignationis terribili poſteris eſſet exemplo, etiam communi caruit ſepultura. Anno vitæ quinquageſimo tali ſorte extinctus eſt. Qui cum fratre regnauit annis XIII. poſt fratrem vero III. Gothi itaque antea per legatos ſupplices popoſcerunt, vt illis epiſcopi, a quibus regulam Chriſtianæ fidei diſcerent, mitterentur: Valens Imperator exitiabili prauitate doctores Arriani dogmatis miſit. Gothi primæ fidei rudimentum, quod accepere, tenuerunt. Itaque iuſto iudicio Dei, ipſi eum viuũ incenderunt, qui propter eum etiam mortui vitio erroris arſuri ſunt.

De Didymo & aliis doctoribus illius temporis.

CAP. XXI.

QVa tempeſtate Didymus Alexandrinus, captus a parua ætate oculis, & ob id elementorum quoque ignarus, tantum miraculum ſuis omnibus præbuit, vt Dialecticam quoque & Geometriam quæ vel maxime viſu indigent, vſque ad perfectum didicerit. Hic plurima nobiliaque ſcripſit: commentarios in pſalmos omnes, commentarios in euangelium Matthæi, & in Iohannis. & de dogmatibus, & contra Arrianos duos libros, & de ſpiritu ſancto lib. vnum, quem Hieronymus in latinum

num vertit,& in Iſaiam x. & VIII. commentarios,& in Oſee commentariorum libros tres, & in Zachariam prophetam libros quinque,& commentarios in Iob, & infinita alia, quæ digerere proprij iudicij eſt. Effrem Ediſſenæ eccleſiæ diaconus multa Syro ſermone compoſuit opuſcula, & ad tantam venit claritatem, vt poſt lectionem ſcripturarum diuinarum, publice in eccleſiis quibuſdam eius ſcripta recitarentur. Aedidit de ſpiritu ſancto græcum volumen, quod quidam de Syriaca lingua verterat, ex quo acumen ſublimis ingenij eius etiam in tranſlatione manifeſtatur. Diſceſſit ſub Valente principe. Igitur ſub Valente principe tanta eſt orta tempeſtas Conſtantinopoli, vt miræ magnitudinis decidentes, in modum lapidum, grandines multos hominum interfecerint. Fitque euidens indignatio domini omnibus propter exilia & perſecutiones ſeruorũ Dei, ab Imperatore & Arrianis exactas. Quibus diebus Melania nobiliſſima mulierũ Romanarũ, & Marcellini quondam conſulis filia, vnico prætore tunc Vrbano filio derelicto Hieroſolymam nauigauit: vbi tanto virtutum, præcipueque humilitatis, miraculo fuit, vt Teclæ nomen acceperit.

De Gratiano, qui de exiliis reuocauit epiſcopos, & Theodoſium conſtituit Imperatorem Orientis.

CAP. XXII.

GRatianus, XL. ab Auguſto, poſt mortem Valentis VI. annis Imperium tenuit, quamuis iamdudum antea cum patruo Valente, & cum

Valentiniano fratre regnaret. Igitur defuncto Valente, denuo Barbari vſque ad muros Conſtantinopoleos venientes, eius ſuburbana vaſtabant: quapropter ciues quæ inueniſſent arma portantes, hoſtibus vt poterant reſiſtebant. Vxor enim Valentis Imperatoris, nomine Dominica, præmia ex ærario publico bene pugnantibus ſecundū cōſuetudinem, militibus miniſtrabat. Quibus Sarracæni præbuere ſolatia, quæ eorum regina nomine Mauia, Romanorum fœderata direxerat. Porro Gratianus Valentiani filius, cum dudum patre defuncto Europæ ſceptra tenuiſſet, defuncto etiā Valente ſine ſobole, Aſiæ quoque Libyæque regna ſuſcepit: moxque pietatem, quam mente ſuſceperat, operibus demōſtrabat, initiaq; ſui regni rerū omnium domino dedicauit. Scripſit itaque legem, præcipiens vt expulſi paſtores ad ſua ouilia remearent, ſacræque baſilicæ eis redderentur, qui communionē Damaſi ſequebantur. Is enim Damaſus Romanę vrbis epiſcopus, laude dignus, vir mirabilis pro apoſtolicis dogmatibus, cuncta feſtinus poſt Liberium gubernacula ſuſcepit eccleſiæ. Direxit igitur Imperator cum huiuſmodi lege etiam Saporem quendam, tūc nominatiſſimū militiæ principem: & Arrianæ quidem blaſphemiæ prædicatores, veluti quaſdam peſtes, diuinis ſeptis iuſſit expelli: optimis vero paſtoribus & ſacris ouilibus vniuerſa reſtitui. Hoc ergo in vniuerſis prouinciis decreuit obſeruari. Gratianus itaq; cum iuniore Valentiniano regno potitus, ab exilio reuocatis omnibus lege ſanxiuit, vt vnaquæque religio licenter ſacra celebraret: ſolos vero

ab

ab eccleſiis prohibuit Eunominianos, Fotinianos, & Manichæos. Qui cum afflictum ac pene collapſum reipub. ſtatum videret, eadem prouiſione qua quondam aſſciuerat Nerua Hiſpanum virum Traianum, per quem reſpub. reparata eſt. Legit & ipſe Theodoſium atque Hiſpanum, virũ reſtituendæ reipublicæ neceſſarium, quem apud Firmium purpura induit, orientiſque & Thraciæ ſimul præfecit Imperio.

De Theodoſii geſtis, & qualiter venit ad imperij faſces. CAP. XXIII.

ITaque Theodoſius afflictam rempublicam ira Dei, reparandam credidit miſericordia: omnẽ fiduciam ſui ad opem Chriſti conferẽs, maximas illas Scythicas gentes, formidataſque cunctis maioribus Alexandro quoque illi Magno (ſicut Põpeius Corneliuſque teſtati ſunt) euitatas, nunc autem extincto Romano exercitu Romanis equis armiſque inſtructiſſimas, hoc eſt, Alanos, Hunos & Gothos incunctanter aggreſſus, magnis multiſque præliis vicit, vrbem Conſtantinopolim victor intrauit, & ne paruam ipſam Romani exercitus maunm aſſidue bellando deterreret, fœdus cũ Hatthanarico Gothorum rege percuſſit. Hatthanaricus autem continuo, vt Cõſtantinopolim venit, diem obiit. Vniuerſæ Gothorum gentes rege defuncto, aſpicientes virtutem benignitatemque Theodoſij, Romano ſeſe imperio dediderunt. In iiſdem etiã temporibus Perſæ qui Iuliano interfecto aliiſque Imperatoribus ſæpe victis, nunc etiam Valente in fugã acto, recentiſſimæ victoriæ

ſatietatem cruda inſulatione ructabant, vltra Cõſtantinopolim ad Theodoſium mitere legatos, pacemque ſupplices popoſcerent, ictumque tunc fœdus eſt, quo vniuerſus Oriens tranquilliſſime fruebatur. Igitur qualiter Theodoſius ad faſces imperij peruenerit, paucis expediam dictis. Porro Gratianus Thraciam Barbaros vaſtare cognoſcens, Italia relicta Phœniciam venit. Ea tempeſtate Theodoſius tam propter parentum nobilitatem, quam pro fortitudine propria, nominatiſſimus habebatur, & ob hanc cauſam inuidia iudicum fatigatus in Hiſpania morabatur, vbi ortus fuerat & nutritus. Cumque Imperator quid faceret hæſitaret, quippe cum Barbari elati victoria inexpugnabiles eſſe viderentur ducatu Theodoſij pugnam credidit terminari. Repente ſiquidem cum ab Hiſpaniis euocãs, & magiſtrum militum eſſe denuncians, cum expeditione ad Barbaros deſtinauit. At ille fide munitus, confidenter ad Thracias eſt profectus. Quo dum veniſſet, vidiſſetque Barbaros, exercitum ordinauit ad pugnam. Congreſſione vero facta impetum Barbari non ferentes, ſuas acies reliquerunt. Et illi quidem fugiebant, hi vero fortiter ſequebantur, immenſa cædes tunc facta eſt Barbarorum. Plurimis igitur interemptis, pauciſque latenter tranſeuntibus Hiſtrum, mox dux optimus exercitu diſperſo per vicinas vrbes, ipſe velociter remeauit ad principem, ita vt ipſe triumphorum ſuorũ nuncius extitiſſet: quod tamen nec ipſi Imperatori dum miraretur, factum credibile videbatur. Inuidi ſiquidẽ etiã fugiſſe cũ dicebant. At ille derogantes ſibi petiit

petiit dirigi,qui viderent hoſtium multitudinem peremptorum.His verbis Imperator flexus, direxit qui res actas inſpicerent , eique renunciarent. Conſpexit enim in ſomnis,quia ſanctus Meletius Antiochenæ ciuitatis antiſtes chlamyde eum veſtiret imperiali,& corona caput ornaret.Hęc cum nocte vidiſſet,cuidam retulit amicorum. At ille clarum eſſe ſomnium dixit, & nihil ænigmatum, nihil dubium continere.Cumque,pauci omnino tranſiſſent dies,qui pro victorię inſpectione miſſi fuerant remearent,peremptaque hoſtiũ multa milia narrauerunt. Quamobrem lætatus princeps, Theodoſium fecit Imperatorem.Interea cum epiſcopi C.& L.fuiſſent Conſtantinopolim cõgregati,præcepit Imperator vt nullus proderet, quis maximus eſſet ille Meletius:volebat enim ex memoria ſui ſomnij virum illum ſibimet indicari. Cum ergo omnis illa multitudo pontificum regiam introiſſet in domum , relictis omnibus ad magnum cucurrit Meletiũ, & veluti quidã filius patris amator poſt multum tempus paterna viſione potitur amplectebatur eum , & ſimul oſculabatur eum,oculos,labia,pectus,caput , dexteram, quę eũ in ſomnio coronauerat: inſinuauitque illi quam viderat viſionem.Cumq. etiã cęteros congrue ſalutaſſet,rogauit tanquam patres, vt de rebus præſentibus cogitarẽt.Cumque Theodoſius Barbaros bello ſuperaſſet, & illi Romanos amicos habere deprecarẽtur, cauſa fœderis acceptis obſidibus. Theſſalonicã venit: vbi dũ in ægritudinẽ incurriſſet,ab Acoleo eius ciuitatis epiſcopo baptiſatus eſt,licet a progenitorib. Chriſtianum

dogma & fidem Nicæni concilij ſequeretur.

De Iuſtina Imperatrice Arriana, quæ dum Ambroſium in exilium trahere iubebat, ipſa exilium paſſa eſt. CAP. XXIIII.

EO ſiquidem tempore, quo Conſtantinopoli de ſynodis agebatur, gerente curam Theodoſio, de vnitate fidei & ſtatu eccleſię: talia circa Heſperiam prouenerunt. Maximus de Britannorum partibus contra Romanorum ſurrexit imperium, & laboranti Gratiano contra Alamannos intulit bellum. In Italia vero puero ſatis exiſtente Valentiano, rerum curam Probus exconſul atque prefectus habebat. Iuſtina vero Valẽtiniani mater, cum eſſet Arriana, viuo quidem marito lædere nõ pręualuit orthodoxos. Eo mortuo & filio valde iuuẽculo, Mediolanum veniens, Ambroſio epiſcopo erat infeſta, ita vt eum deſtinari iuberet in exiliũ: dumque de eccleſia iuberetur exire, Ambroſius ait: Ego ſponte hoc agam, ne lupis ouium ſepta contradere videar, aut blaſphemantibus Deum. Hic ſi placet, occide: hoc loco prona mortem ſuſcipio voluntate. Cumque populus ſingulariter diligens Ambroſium reſultaret, & trahentibus eum ad exilium valde reſiſteret, potius indignata Iuſtina vocauit tunc Beniuolum quæſtorem, iubens vt velociter proponeret legem, quæ fidem prolatam in Arimino confirmaret. Cumque hoc ille agere declinaret, erat enim orthodoxus, maioribus cingulis eum inuitauit. Beniuolus autem diſcingens ſe, balteum ante pedes Auguſtæ proiecit dicens:

dicens: neque illum honorem, neque maiorem velle ſe pro impietatis habere mercede. Cumque ille hoc faceret omnimodis refutaſſet, inuecti ſunt alij, qui nequitiæ iuſſionibus miniſtrarent. Inter hæc nunciatur, quia Gratianus dolo tyranni Maximi fuiſſet occiſus. Andragatius enim dux Maximi in lectica portatus, vt occideret Gratianum, huiuſmodi opinionem miſit in vulgus, quia vxor Gratiani ſuo viro feſtinaret occurrere in Lugduno Galliæ ciuitate fluuium tranſeunti. Gratianus autem credens coniugem reuera venire, quam nuper acceperat, non præcauit eius inſidias, & veluti cæcus in foueam, in manus hoſtis incurrit. Dum ergo Gratianus veniſſet quaſi ad vxoris vehiculũ, ex improuiſo exiliens Angragatius Gratianum callidus interemit. Mortuus eſt ergo anno imperij xv. vitæ xx. & iiii. Hocitaque facto, ad præſens contra Ambroſium ira Iuſtinæ quieuit. Cumque audiſſet Maximus quę contra Ambroſium rurſus magniloquum prædicatorem veritatis agerentur, ſcripſit Valẽtiano, vt bellum quod agebatur contra eccleſias ſolueretur, monens vt paternam non amitteret pietatem: adiecitque etiam minas belli, & niſi quieſceret, verba operibus adimpleret. Quamobrem ſumens exercitum venit Mediolanum, vbi tunc ille degebat. Porro Valentianus agnoſcens eius inuaſionem fugit in Illyricum, experimento cognoſcens quæ mala matris conſilio ſuſtineret. Iuſtina vero iuſto Dei iudicio in vita exilium paſſa eſt, quod iniuſte Dei viro Ambroſio inferre nitebatur. Porro Theodoſius audiens quæ a Iuſtina fuerant geſta, & a tyranno ſcripta,

fugienti Valentiano reſcripſit,non eſſe mirãdum, ſi Imperatori quidem terror, tyranno vero poteſtas accreſceret, dum Imperator pietati rebellis extitiſſet, tyrannus autem ei auxilia commodaret: & propterea ille quidem fugeret nudus, ille vero armaretur aduerſus nu dum.

Qualiter Theodoſius maximum tyrannum, Gratiani interfectorem interemit.

CAP. XXV.

THeodoſius XLI. interfecto per Maximum Gratiano imperiũ Romani orbis obtinuit, manſitque in eo annis XI. cum iam in Orientis partibus VI. annis Gratiano viuente regnaſſet. Itaque iuſtis neceſſariiſque cauſis ad bellum ciuile permotus, cum e duobus Auguſtis fratribus,& vltionem vnius interfecti ſanguinis exigeret, & reſtitutionem miſeri alterius exulantis oraret, poſuit in Deo ſpem ſuã, ſeſeque aduerſus Maximum tyrannum ſola fide maior, nam longe minor vniuerſi apparatus bellici comparatione proripuit. Aquileiæ tunc Maximus victoriæ ſuæ ſpectator inſederat. Andragatius comes eius ſummam belli adminiſtrabat. Qui cum largiſſimis militum copiis ipſamque magnarum copiarum fortitudinem præcellenti conſilio omnes incredibiliter Alpium ac fluminum aditus communiſſet; ineffabili iudicio Dei dum nauali expeditione incautum hoſtem præuenire & obruere parat, ſponte eadem, quæ obſtruxerat clauſtra deſeruit: ita Theodoſius nemine ſciente, vt non

dicam

dicam regnante, vacuas tranſmiſit Alpes: atque ad Aquileiam improuiſus adueniens, hoſtem illum magnum Maximum trucem,& ab immaniſſimis quoque Germanorum gentibus tributa ac ſtipendia ſolo terrore nominis exigentem, ſine dolo & ſine controuerſia clauſit, cepit, occidit. Valentinianus recepto Italię potitur imperio. Itaque Andragatius comes cognita Maximi nece, præcipitem ſeſe de naui in vndas dedit & ſuffocatus eſt.

Quomodo beato Ambroſio reuelata ſunt martyrum corpora Protaſii & Gernaſii.

CAP. XXVI.

QVa tempeſtate dum B. Ambroſius inſania Iuſtinæ cæterorumque Arrianorum afficeretur inſidiis, domino reuelante oſtenſa ſunt ei ſanctorum Geruaſij & Prothaſij martyrum corpora, quaſi ipſa hora ibidem repoſita, miro odore fragrãtia. Ad caput itaque eorum libellum appoſitum inuenit, in quo hæc continebantur: Ego ſeruus Chriſti Philippus intra domum meam ſanctorum corpora, quæ cum filio meo rapui, ſepeliui: quorum mater Valeria, pater Vitalis dicti ſunt. Quos vno ortu geminos genuerunt: vnum Prothaſium, alterum Geruaſium vocauerunt. Quorũ pater Vitalis militans conſularianus fuit. Ipſi aũt milites Chriſti effecti, de quibus perfecte dici põt: Iſti ſunt triũphatores & amici Dei, qui cõtemnentes iuſſa principũ, meruerũt pręmia æterna: mõ coronãtur & accipiũt palmas. Quorũ virtutib. venerabilis antiſtes ſuffultus ſapientia ac vitæ honeſtate inſignibuſque exemplis ornatus,

Mediolanēſem eccleſiam muniuit, & a peſte Ariana Italiam liberauit.

Qualiter Theodoſius ab Ambroſio correptus, pœnitendo ſatisfactionem promeruit.

CAP. XXVII.

EOdem quoque tempore audiuit Ambroſius, quod iuſſu Theodoſij principis in Theſſalonica, quæ erat valde populoſa vſque ad VII. milia hominum innocentes pariter cum nocentibus eſſent interempti, abſque diſcretione: per milites qui propter vltionem iudicum, quos populus ciuitatis lapidauerat & traxerat, fuerant illuc directi. Quam indignationem iniuſtam grauiter ferēs Ambroſius, cum princeps Mediolanum veniſſet, & ſolenniter in ſacrum voluiſſe, intrare templū, occurrit foras ad ianuas, & ingredientē his ſermonibus a ſacri liminis inceſſu prohibuit: multis increpans eū aliis & huiuſmodi verbis: Neſcis Imperator perpetratæ a te necis quanta ſit magnitudo? Quomodo manus extendes, de quibus adhuc ſanguis ſtillat iniuſtus? Recede hinc, recede: ne ſecundo peccato priorem nequitiam augere contendas. Accipe vinculum quo nunc ligaris: eſt enim medicina maxima ſanitatis. His ſermonibus Imperator obediens, erat enim diuinis eruditionibus enutritus, & aperte ſciens quæ ſunt propria ſacerdotum, quæ regum: gemens & deflens, ad regalia remeauit. Cumque VIII. menſium continua tranſiſſent tempora propinquauit natiuitatis ſaluatoris noſtri feſtiuitas. Imperator autem lamentationibus aſſiduis in palatio reſidens, continuas lachrymas inceſſabiliter expendebat. Igitur humi-

humiliter veniente Imperatore ad Ambroſium, depoſcẽdo vt ingredi eccleſiam ei permitteretur: taliter communionem promeruit ab eo, vt legem ſcriberet atque confirmaret, quæ decreta furorẽ euacuarent, & vſque xxx. dies ſententia necis ſuſpẽſa maneret, & iudicium rationis expectaret. Hanc ammonitionem Imperator animo libenti ſuſcipiens, & optimam eſſe cõfidens, legem conſcribi repente præcepit, & propriæ literis manus confirmauit. Quo facto vinculum eius ſoluit Ambroſius quæ lex hactenus obſeruatur. His & aliis Imperator ſacratiſſimus a venerabili epiſcopo correptionibus illuſtratus, eũ præ omnibus fatebatur in veritate ſe agnouiſſe epiſcopum. Theodoſius enim cum Valentiniano iuuenculo in Imperio reſtituto, Romam ſenior veniens leges multas correxit, addidit, immutauit, & ſub ſuo nomine cõſcripſit. Quæ autem in ciuitate pernicioſa adhuc ſuperuacua ex conſuetudine antiqua conſpexit, auferre ſanciuit, & quæ rei publicæ ſupplemẽto neceſſaria addere curauit, his prope geſtis pace compoſita, Valentinianum in Heſperia derelinquens, cũ filio Honorio Conſtantinopolim remeauit.

De bello quod Theodoſius geſſit contra Arbogaſten & Eugenium tyrannos. Et de actis mirabilibus vxoris illius. CAP. XXVIII.

IGitur Valentinianus iunior regno reſtitutus extincto Maximo eiuſque filio Victore, quem Imperatorem Gallis Maximus reliquerat, ipſe in

Galliam tranſiit:vbi cum trãquilla repub. in pace ageret, apud Viennam dolo Arbogaſtis comitis ſui corruptis cuſtodibus, vt fertur, ſtrangulatus, atque vt voluntariam ſibi conſciuiſſe mortem putaretur, laqueo ſuſpenſus eſt. Mortuo Valentiniano Auguſto Arbogaſtes Eugenium tyrannum mox creare auſus eſt, legitque hominem cui titulum Imperatoris imponeret, ipſe acturus Imperium: vir barbarus animo, conſilio, manu, audacia, potẽtiaque nimius: contraxit vndique innumeras inuictaſq. copias vel Romanorum præſidiis vel auxiliis Barbarorum alibi poteſtate, alibi cognatione ſubnixus. Arbogaſtes Theodoſio paruit, quantitatis inſtructũ præſidiis. Maximum ipſe minimus cepit: & nunc aduerſus eundem Theodoſium collectis Gallorũ Francorumq. viribus exundauit: nixus etiã præcipuo cultũ deorũ magna tamen felicitate ſuccubuit. Igitur Eugenius atque Arbogaſtes inſtructas acies campis expedierant, arta Alpium latera atque ineuitabiles tranſitus præmiſſis callide inſidiis occupauerant: etiam ſi numero ac viribus impares forent, ſola tamen belli diſpoſitione victores. At vero Theodoſius in ſummis Alpibus conſtitutus expers cibi ac ſomni, ſciens quod deſtitutus ſuis, neſciẽs quod clauſus alienis, dominum Chriſtum ſolus ſolum qui poſſet omnia corpore humi fuſus cœlo fixus orabat. Dehinc poſtquam inſomnem noctem precum continuatione tranſegit, & teſtes propemodum quas in precium præſidij cœleſtis appẽderet lachrymarum lacunas reliquit, fiducialiter arma corripuit ſolus, ſciens ſe eſſe non ſolum: ſigno crucis ſignum

gnum prælio dedit, ac ſe in bellum etiam ſi nemo ſequeretur, victor futurus immiſit. Prima ſalutis via extitit ambitio, hoſtilium partium comes, qui cum ignarum Imperatorem circumpoſitis exceptiſſet inſidiis, conuerſus ad reuerentiam præſentis Auguſti, non ſolum periculo liberauit: verum etiam inſtruxit auxilio. At vbi ad contigua immiſcendæ pugnæ ſpacia peruentū eſt; continuo magnus ille & ineffabilis turbo ventorum in ora hoſtium ruit. Ferebantur per aerem ſpicula miſſa in hoſtes, atque vltra menſurā humani iactus, per magnum inane portata nuſquam propemodum cadere, priuſquam impingerent, ſinebantur. Porro autem turbo continuus ora pectoraque hoſtium nunc illiſis grauiter ſcutis euerberabat, nunc impreſſis pertinaciter obſtructa claudebat, nūc auulſis violenter deſtituta nudabat, nunc oppoſitis iugiter in terga trudebat. Tela etiam quæ ipſi vehementer intorſerant excepta venti impetu ſupinata ac retrorſum coacta ipſos infeliciter configebant. Proſpexit ſibi humanæ conſcientiæ pauor; nam continuo ſeſe parua ſuorum manu fuſa, victori Theodoſio hoſtilis proſtrauit exercitus. Eugenius captus atque interfectus eſt. Arbogaſtes ſua ſe manu perculit. Ita & hic duorum ſanguine bellum ciuile reſtinctum eſt, abſque illis x. milibus Gothorum quos præmiſſos a Theodoſio Arbogaſtes deleſſe funditus fertur, quos vtique perdidiſſe, lucrum: & vinci, vincere fuit. Theodoſius itaque compoſita tranquillataque republ. apud Mediolanum conſtitutus diem obiit: vtramque remp. vtriuſque filiis.

id eſt Arcadio & Honorio, relinquens. Corpus eius eodem anno Conſtantinopolim trẵſlatum atque ſepultum eſt. Vixit autem annis LX. ex quibus XVI. imperauit. Contigit itaque vt Ioh. ei remandauerat de euentu belli, ad quod proficiſcebatur, contra Eugenium tyrannũ, & de eius morte in Italia futura. Itaque Iohan. in Thebaida monaſticã ducebat vitam, plenus gratia Dei, præſcientiam habens futurorũ, ad quem deſtinauit Eutropium eunuchum ſibimet fideliſſimum, vt aut eum ſi vellet venire, deduceret, aut nolentem de euentu belli requireret. At ille Iohan. quidem deducere non præualuit, ſed mandatum retulit eius, quia bello vinceret & perimeret tyrannum, & poſt victoriam in Italia moreretur. Igitur Theodoſius cum ad purpuram regni perueniret, Placellam habebat vxorem, quæ de diuinis legibus eum ſæpius ammonebat, ſeipſam tamen perfecte prius erudiens: non enim regni faſtigiis eleuata eſt, ſed potius diuino amore ſuccenſa. Beneficij nanque magnitudo maius ei deſiderium benefactoris adhibebat. Repente nanque venit ad purpuram, claudorum atque debilium habebat curã: non ſeruis, non aliis miniſtris vtens, ſed per ſemetipſam agens & ad eorum habitacula veniens, & vnicuique quod haberet prębens. Sic etiam per eccleſiarum xenodochia diſcurrens, ſuis manibus miniſtrabat infirmis: ollas eorum tergens, ius guſtans offerens coclearia, panem frangens, ciboſq; miniſtrans, calicem diluens: & alia cuncta faciens, quę ſeruis & miniſtris mos eſt ſolenniter operari. His autem qui eam de rebus talibus nitebantur probi-

prohibere, dicebat: Aurum diſtribuere, opus imperij eſt. Ego autem pro ipſo imperio hoc opus offero, bona mihi omnia conferenti. Nam viro ſuo ſępe dicebat. Oportet te ſemper marite cogitare, quid dudum fuiſti, quid modo ſis. Hæc ſi ſemper cogitaueris, ingratus benefactori non eris: ſed imperium quod ſuſcepiſti, legaliter gubernabis, & harum rerum placabis authorem.

De doctoribus, & mirabilium patratoribus, qui ſub Theodoſio claruerunt.

Cap. XXIX.

IGitur Theodoſio imperante, ex his qui in ſcripturis claruerunt viri diuinis, Horũ memoriam inſerere libuit. Damaſus Romanæ vrbis epiſcopus, elegans in verſibus cõponendis ingenium habuit: multa alia & breuia opuſcula heroico metro ædidit, & prope Octogenarius ſub Theodoſio principe mortuus eſt. Apollinaris Laodicenus Syriæ epiſcopus, patre Probo, magis grãmaticis in adoleſcẽtia operam dedit: & poſtea in ſacras ſcripturas innumerabilia ſcribens volumina, ſub Theodoſio Imperatore obiit. Extant eius aduerſum Porphyrium x x x. libri, qui inter cætera eius opera vel maxime probantur. Pachianus in Pirenei iugis Barcillonæ epiſcopus, caſtus eloquentia, & tam vita quam ſermone clarus ſcripſit varia opuſcula, de quibus eſt certus & contra Nouatianos & ſub Theodoſio principe iam in vltima ſenectute mortuus eſt. Cyrillus Hieroſolymæ e-

mi inter epiſcopos effulgebant: non ſolũ in philoſophica doctrina, qui ſcribẽdo monumenta ad noſtram porrexerunt poſteritatẽ, ſed & quidã inter eos inſignibus virtutibus claruerunt. Quorum ex multis trium tantũ, qui minus apud nos habentur noti laudabiliter facta inſerere curaui. Donatus equidem Euriæ Heperi, per quem prouinciales eius miracula multa teſtãtur facta: maximũ tamen eſt, quod de dracone geſſit. Is enim circa pontẽ in via publica ia cens, cibum habebat oues, capras, equos, boues, & homines abripiens deuorabat. Ad quam beſtiã Donatus, ſine gladio, ſine quolibet iaculo ve niens, dum illa leuaſſet caput quaſi vora tura virũ: tunc ille vexillum crucis ante faciem eius digito deſignans in aere, in os eius expuit. Beſtia vero ſputũ mox in ore ſuo ſuſcipiens expirauit, quam, ſic ut fertur, VIII. paria boum in vicinũ campum traxerunt: & miſſo igni cõbuſta eſt, ne aerem fœtore corrumperet. Huius itaque Donati ſepultura inſignis eſt, vbi oratorium ex eius nomine vocitatur: habens fontem aquarum, quem ipſe fertur orationibus inueniſſe. Nam dum eſſet locus inaquoſus, & illuc ex itinere aliquando veniſſet, aiunt quia fatigatis, qui cum eo erant, oraſſet, & mox aquæ inundatio prorupiſſet, & ex illo hactenus permanet. Eo tempore Thomitanam & Scythiæ eccleſiam Theothimus gubernabat, vir in philoſophia nutritus: cuius virtutem diligentes Barbari, trans Hiſtrum habitantes Deum Romanorũ hunc eſſe prędicabant. Nã cũ aliquo tempore iter ageret, illius terrę Barbari occurrerũt ei.

Et dum qui erant circa eum terrore turbarentur, quaſi continuo morituri, ex equo deſcendens, orauit. Porro Barbari neque eum neque ſequaces eius, nec equos de quibus deſcenderant, videntes permanſerunt. Dum igitur crebro trãſeuntes Scythas naturalitèr feroces epulis muneribuſque mãſuefaceret, quidam Barbarus arbitratus eum eſſe locupletem, cœpit inſidiari, vt eum caperet, alligaret & traheret. Cum hoc iam præparaſſet, & dexteram ad hoc haberet extenſam, vt eum iactu laquearet: manus in aere mox ligata, & barbarus ille inuiſibilibus vinculis eſt obſtrictus. Tunc aliis pro eo rogantibus ſupplicauit Deo Thethimus vt Barbarus ſolueretur, qui mox precibus eius ſolutus eſt. Eo quoque tempore fuit Epiphanius Cypriorum epiſcopus: ad cuius ſepulchrũ hactenus dæmones expelluntur. Is enim dum ſubſtantiam propriam neceſſitatem ſuſtinentibus erogaſſet, & multis quoque offerentibus ei pecunias manu largiſſima diſpenſaret, contingit vt pecuniis deficiẽtibus œconomus eccleſiæ murmuraret. Quo facto aſſiſtens quidam in domo, qua manebat œconomus, ſacculum multarũ pecuniarũ dedit: & ita diſparuit, vt nec quę dedit, nec quę miſit, agnoſceretur. Quod factũ omnes diuinum eſſe iudicauerunt. Aliud quoque eius libet referre miraculum: Quidam pauperes ſtudentes Epiphanium arte deludere, vt eis aliquid daret. Dum iter ageret vnus eorum, ſupinũ ſe proſtrauit in terram, alter ſtabat quaſi mortuũ deflens, nec habens vnde eum ſepelire potuiſſet. Epiphanius autem ſuperueniens orauit, vt ſub quiete dormiret: & ſepulturæ neceſ-

ſaria

ſaria præbuit, ſimúlque conſolatus eſt flentem, dicens: Quieſce a lachrymis fili, nō enim fletu reſuſcitari poterit, eſt enim ineuitabile quod euenit. Cumq; diſceſſiſſet Epiphanius cœpit ille pulſare ſociū vt exurgeret. Et cum hoc ſemel & ſecundo feciſſet, dicens: Surge hodie tuis laboribus epulemur, & ille penitus non ſentire: cognoſcens vere mortuū, cucurrit ad Epiphaniū flens & petens, vt eius ſocium ſuſcitaret. At ille conſolatus eſt, ne ferret grauiter quod euenerat, non tamen defunctum denuo ſuſcitauit. Hoc enim credo proinde geſtū, vt non Dei miniſtri facile deludantur. Quibus diebus in Romana Damaſus præſidebat eccleſia, in Alexandria Theophilus, Hieroſolymis Iohannes Flauianus, depulſis Arrianorum Epiſcopis, Antiochenam tenebat ſedem: Conſtantinopolitanam Nectarius.

De ſubuerſione templorum, atque deſtructione idolorum. CAP. XXX.

IGitur Theodoſius decreuerat, vt idolorū templa ſubuerterentur, dij lignei ignibus traderentur, metallini vero cōflarentur. Sed dum hæc in diuerſis agerentur locis: in Alexandria maxime vbi idolorū inoleuerat ſuperſtitio, iuuabāt Theophilum epiſcopum præfectus Alexandriæ, & dux ordinis militaris, ad exequendam Imperatoris iuſſionem. Idola ſiquidem deorum conflantur ad faciendas ollas, & Alexandrinæ eccleſiæ diuerſas vtilitates: cui ab Imperatore donati fuerant dij ad expenſas egentium. Cū igitur Theophilus omnes contriuiſſet Deos, vnum tantūmodo reliquit Symiæ ſimulachrum, iubens eum publice proponi

atque ſeruari:ne ſequenti tempore pagani negarent tales adoraſſe deos. Iamque templum Serapis,quod in maximo habebatur honore apud Alexandrinos,euerterant non ſine ingenti labore: ipſumque Serapin Deum in fruſta concidentes igni tradiderunt : verendaque eius aliorumque deorum riſu plena per plateas deportari iuſſerunt. Quibus portentis ignominioſiſſimis pagani confuſi,alij quidẽ ad cædes Chriſtianorum orta ſeditione ruebant , ira etiam commoti pro aliorum deſtructione templorum , & quod nefanda detegantur eorum myſteria, dum Metriæ ſacra , vbi homicidia perpetrabant,inter cæteros ritus ſpurciſſimos publice manifeſta fierent: alij quidem ex paganis errores priſtinos abdicantes , ad veram Chriſtianorum religionem ſe contulerunt. Igitur præcedenti libro, vbi pio ſub principe Conſtantino paganorum clauſa ſunt templa , finem impoſuimus. Huic autem terminus ſit in deſtructione deorum falſorum & in ſubuerſione templorum.

TOMI II. LIBRI IIII. FINIS.

FRE-

FRECVLPHI EPISCOPI

Lexouienſis

CHRONICORVM

Tomi Secundi,

LIBER V.

De prouectione Arcadij & Honorij poſt obitum patris ad Imperium: & perſecutione Iohannis epiſcopi Conſtantinop. qui iniuſte damnatus in exilio moritur.

CAPVT I.

DEfuncto, vt præmiſimus, Theodoſio Auguſto maiore, Arcadius & Honorius filij eius vtrunque imperium diuiſis tantum ſedibus tenere cœperunt. Qui XLII. poſt Octauianum loco, communiter rempub. adminiſtrauerunt: Arcadius quidem orienti præfuit, Honorius vero admodum puer partibus occiduis. Igitur milites, qui circa tyrannum Eugenium profecti fuerant cum principe, poſt eius obitum, paruo tempore interiecto, reuerſi Conſtantinopolim ſunt. Dum vero Imperator Arcadius ſecundum conſuetudinem ad portas occurriſſet exercitui remeanti, tunc milites

Rufinum præfectum Imperatoris peremerunt. Erat enim ſuſpectus, quaſi tyrannidem poſſet aſſumere. Dicebatur autem, quia Hunos ipſe in Romanorum prouincias euocaſſet, qui tunc Armeniam & partes Orientis valde vaſtabant: & Imperatori inſidias tenderet. Caput eius abſciſum cum dextera manu per Conſtantinopolim ad ludibriũ circumductum, vxoreque illius in exilium ablegata, opes cunctas Eutropius ſpado promeruit. Pauco tempore tranſeunte, etiam Nectarius Conſtantinopolitanus epiſcopus defunctus eſt. Quam obrem communi conſultu placuit imperatori, vt Iohannes presbyter de Antiochia, vir mirabilis vitę cõuerſationis, & in diſciplinis, philoſophicis prę cipue eruditus, fieret epiſcopus Conſtantinopolitanæ ſedis. Quod Theophilo Alexandrino epiſcopo nequaquam placuit: quoniam eandem ſedem ſuo presbytero valde dilecto, contradere nitebatur. Sed præualuit plurimorum ſententia. Iohãnes quidem factus epiſcopus, dũ nulli parceret: euenit illi, quod in antiquo continetur prouerbio: Veritas odium, & obſequium amicos parat. Offendit enim clerum ſibi commiſſum, pro diuerſis occaſionibus, atque imperatricem, & maxime Theophilum cum ſuis ſequacibus, a quorum derogationibus ſæpius pulſatus fuerat. In tantum enim inimicorum præualuerunt apud Arcadium principem inſidiæ, maxime vxoris, vt pelleretur Iohannes in exilium. Populus autem eum propter ſanctitatis reuerentiã, & eius prædicationẽ, frequenter diligebat. Cuius interceſſione, hortatu etiam imperatricis, reuocatus eſt ab exilio, ne ſeditio o-

riretur

riretur in plebe. Qui reuerſus nec ſic quieuit intolerabiliorem (ſi dici fas eſt) ſe præbuit æmulis ſuis Quamobrem iterū per coniugē excitatus Imperator, concilia celebrari iubet contra Iohannem epiſcopū, quamuis & prius in diuerſis locis machinationes Theophili contra eundē fierent. Deniq. iterū pulſus in exiliū, uſq. ad fines Romani imperij perducitur. Exulans itaq. moritur, quem magna pars populi Conſtantinopolitani ſecuta, & ſi non inceſſu pedū, amore tamen: ſeorſum collectas fecerunt, & æmulis illius communicare noluerunt, neque ſucceſſori eius Acatio. Vnde multę ſeditiones inter alterutros ſunt exortæ, atque plurimi diuerſa perpeſſi ſunt mala. Inter hæc Innocentius Romanus antiſtes, audiens de Iohanne & moleſte ferens, volenſq. generale celebrare conciliū, ſcripſit Iohanni & clero Conſtantinopoleos, non oportere Iohanni ſucceſſorem dari, nec eius clerū alij parere pontifici. Aiunt enim Iohannem, cum in exiliū duceretur, per viſionē cognouiſſe diem, qua moriturus eſſet. Huius igitur iniuſtitiæ cauſas abominati ſunt, præcipue Europæ pontifices. Ab eorum ſe nanque ſuſpendere cōmunione, qui cōſenſerunt in damnationem eius: pariter oēs Illyrici eorū pares effecti ſunt. Orientales autem plurimi quidem in iuſtitiā declinauerūt. Corpus tamē ęccleſiæ diuidere noluerunt. Verum in Oriente illo omniū doctore terrarū, non prius occidentales epiſcopi Aegyptiorum & Orientaliū, Boſphorenſium, atq. Thracenſium ſunt amplexi communionem, quam illius ſacratiſſimi viri nomen inter prædeceſſores poneretur epiſcopos: & Acatium

quidẽ qui poſt eum ordinatus eſt,nullo habuerũt ſermone dignum.Eo tempore etiã grando vehemens Conſtantinopolim & circa eius ſuburbana deſcendit.Dicebãt itaque Dei iracundia geſtum, eo quo ſine iudicio Iohannes fuerat cõdemnatus. Quibus verbis fidem dedit mors Auguſtæ,continuo ſubſecuta.Quarta nanque die poſt grandinem eſt defuncta.

De tyrãnis per Dei potẽtiam extinctis,& rege magno Scythiæ ſub Arcadio.

CAP. II.

GAinas quidẽ genere Celticus, conſilio Barbarus, ſtudio tyrannico vehementer elatus, eo tempore cum eſſet magiſter militum, multos ſuæ gentis, multos etiam Romanorum ſub ſuo magiſterio habens, terrorem plurimis etiam ipſi principi meditatione tyrannidis inferebat. Eratque Arrianus.Is cum vellet faſces imperij arripere,imperatoremque cuperet extinguere,manu valida ſuorum miſſa, vt regalia noctu incenderent. Barbari vero angelorum circa palatium præſidia cernentes in ſchemate armatorum militum, infecto negotio reuertuntur ad illum.Ille vero minime credens illorum aſſertionibus, dum exercitũ a regia vrbe diſperſum ſciret,plures miſit ſequenti nocte. Adeuntibus autem quos miſerat aulam regiam, viderunt & ipſi vndique agmina regalia protegentia. Qua viſione territi receſſerunt.Gainas vero hoc comperto totam vrbem igni,ferroque turbauit, fugienſque Helleſponto piratico ritu viue-

ritu viuebat. Contra quem nauali prelio dato, multi Gothorum eius extincti, ipſe quoque bello euadens, mox tamen capite plectitur. Poſt cuius oppreſſioné Iſauri per monté Tauri diſcurrentes, ingens diſpendiú Reipublicæ importarût. Cótra quos Narbazaicus directus, maius cótinuo rependit incommodum. Qua tempeſtate Roilus dux Scythiæ trâſiuit Hiſtrum: & cum innumero exercitu vehementer Thracias populatus eſt, ipſamque regiam ciuitatem obſidere & ſubuertere minabatur. Supernis quem iaculis atque fulminibus maieſtas diuina percutiens, & ipſum & omnem ſimul concremauit exercitum. Tale aliquid a domino eius conſolatore etiam Partico prælio geſtum eſt. Nam cum ibi Romanos vacare cognouiſſent, & ciuitates in cófinio conſtitutas debellarent, paciſque pacta tranſcenderent, vaſtatis finibus nemo ferebat auxilium. Imperator nanque de pace præſumens, duces & milites ad alia bella direxerat. Tunc ergo imbre vehementiſſimo & grandine depoſita, vlterius eos Deus accedere non permiſit, eorumque ligauit curſum, ita vt xx. diebus totidem ambulare ſtadia non valerét. Duces venientes & congregantes exercitum, primo bello obſidétes vrbem, imperatoris vocabulo nominatã, reprobi ſunt inuenti. Cú enim plusq̃ xxx. diebus Gororanus rex prædictã obſideret ciuitaté, & multa machinaméta cóſtrueret, turres contra muros ciuitatis excelſas ædificaret: ſolus Eunomius ſacratiſſimus eius ciuitatis eṗs reſtitit, & impetú molíminis eorú machinaſq; deſtruxit. Et licet duces noſtri hoſtibus bellando ceſſiſſent,

& obſeſſi ciues reſiſtere non auderent: iſte ſolus orando ſine vaſtatione reddidit ciuitatem. Non multo poſt tempore, quã Iohãnes defunctus eſt, moritur & Arcadius imperator vir mitis & quietus, ſed in hoc culpabilem ſe exibuit, quod derogationes nõ euitauit, quæ odiis excitabãtur contra miniſtros Chriſti. Is ergo cũ patre quidẽ Theodoſio XIII. regnauit annis, poſt mortem vero patris XIIII. vixit annis XXX. & I.

De doctoribus, qui ſub Arcadio & Honorio ſcribendo claruerunt. CAP. III.

IGitur antequam de cladibus miſeriarum, quæ exigentibus peccatis in partibus Heſperiarum, ſeu Galliarum, atque Hiſpaniarum, necnon & Aphricæ, ea tempeſtate contigerunt, dicamus: de illuſtribus viris, qui adhuc in eccleſiis veluti ſydera micantia radiabant, imperantibus Arcadio atque eius fratre Honorio, memoriam facere cenſuimus. Gregorius Beticus Hyberi epiſcopus, vſque ad extremam ſenectutem diuerſos mediocri ſermone tractatus compoſuit, & de fide elegantem librum. Fæbadius Agenni Galliarum epiſcopus, ædidit contra Arrianos librum. Dicuntur eius & alia eſſe opuſcula. Epiphanius Cypri Salaminæ epiſcopus, ſcripſit aduerſum omnes hæreſes libros, & multa alia opuſcula, quæ ab eruditis propter res, a ſimplicioribus propter verba quoq; ignota lectitãtur. Diodorus Tharſenſis epiſcopus, dum Antiochiæ eſſet presbyter, magis claruit. Extant eius in Apoſtolum commẽtarij, & multa alia

de

de Euſebij magis Emiſleni charactere pertinẽtia, cuius cum ſenſum ſecutus ſit, eloquentiam imitari non potuit, propter ignorantiã ſecularium literarũ. Eunomius Arrianæ partis Cizicenus epiſcopus, in apertam hæreſeos ſuę prorumpens blaſphemiã, vt quod alij tegunt iſte publice fateretur, & multa contra eccleſiã ſcribere auſus. Reſponderunt ei Apollinaris, Didymus, Baſilius Cæſarienſis, Gregorius Nazianzenus & Emiſſenus. Priſcillianus Abilę epiſcopũ, qui factione Hidati, & Hitacij Treuiris a Maximo tyranno cæſus eſt: ædidit multa opuſcula, qui a nonnullis Gnoſticæ, id eſt, Baſilidis vel Marci (de quibus Irenæus ſcripſit) hæreſeos accuſatur, defendentibus aliis non ita eum ſenſiſſe, vt arguitur. Latronianus Hiſpaniæ prouinciæ vir valde eruditus & in metrico opere veteribus comparandus, cæſus eſt & ipſe Treuiris, cum Priſcilliano, Feliciſſimo, Iuliano, Eucrotia, eiuſdẽ factionis authoribus. Extant eius ingenij opera diuerſis metris ædita. Tyberianus Beticus ſcripſit pro ſuſpicione, qua cũ Priſcilliano accuſabatur hæreſeos, Apologeticũ tumenti, compoſitoque ſermone. Sed poſt ſuorum cædem tædio victus exilij, mutauit propoſitum, & iuxta ſanctam ſcripturam, canis reuerſus ad vomitum ſuum, filiam deuotam Chriſto virginẽ matrimonio copulauit. Ambroſius Mediolanenſis eccleſię epiſcopus, de quo ſupra mentionem fecimus, qui multa nobiliter ædidit opuſcula, quæ quidẽ propter notitiam aſſidue legentium reor non eſſe recapitulare neceſſariũ, eo tempore defunctus eſt. Ambroſius Alexãdrinus auditor Didymi ſcripſit

aduerſus Apollinarem volumen multorum verſuum de dogmatibus, & commentarios in Iob. Sophronius vir apprime eruditus, laudes Bethlehem adhuc puer, & de ſubuerſione Serapis inſignem librum compoſuit. De virginitate quoque ad Euſtochium, & vita Hilarionis monachi, opuſculà Hieronymi in Græcum ſermonem elegantiſſime tranſtulit. Hieronymus natus patre Euſebió, oppido Stridonis hæc ſcripſit: vitã Pauli monachi, epiſtolarum ad diuerſos lib. I. ad Heliodorum exhortatoriam & altercationem Luciferiani & Orthodoxi, x. ponicon omnimodæ hiſtoriæ in Hieremiam, in Ezechiel Homilias Adamantij XXVIII. quas de Grꝗco in Latinum vertit. De Seraphin & Oſanna, de frugi & luxurioſo filio, de tribus quæſtionibus legis veteris, Homilias in Cãtica Canticorum II. Aduerſus Heluidium vnam epiſtolam de Mariæ virginitate perpetua. Ad Euſtochium de virginitate ſeruanda, ad Marcellum epiſtolarum lib. vnum, conſolatoriam de morte filiæ ad Paulam. In epiſtolam Pauli apoſtoli ad Galatas, commentariorum lib. III. Item Pauli ad Epheſios in epiſtolam lib. III. In epiſtolam Pauli ad Titum, lib. I. & in epiſtolam Pauli ad Philemonem, lib. I. in Eccleſiaſten commentarios. Quæſtionum Hebraicarum in Geneſim, lib. I. De ſpiritu ſancto Didymi, quem in Latinum tranſtulit, lib. I. In Lucam Homilias XXXVIII. In Pſalmos a decimo vſque ad XVI. tractatus VII. In captiuũ monachum. Vitam beati Hilarionis, nouum teſtamentum Græce fidei reddidit. Vetus iuxta Hebraicum tranſtulit, epiſtolarum autem ad Paulã

& Eu-

& Euſtochium, ſcripſit in Micheam explanationum lib.II.In Naum lib.I.in Abacuc lib.II.In Sophoniam lib.I.in Aggæum lib.I.Iſtaam vtiliter explanando grandia volumina ædidit. Hieremiam etiam expoſuit,Danielem quoque explanauit,cómentarium etiam in Matthæum,& alia quam plura opuſcula fecit.Quibus diebus beatiſſimus confeſſorũ Martinus Turonenſium epiſcopus:multis ac præclaris mirabilibus patratis vinculis ſolutus carnis,migrauit ad dominum.Qui nobilitate generis pollens,ſub Conſtantio ac Iuliano militauerat.Demum apud Vvangionum Galliarum vrbẽ deſeruit cingulum militiæ ſub principe Iuliano & ſe ad Chriſti contulit deuotiſſimam ſeruitutẽ. Cuius vitam & mirabiliorum eius actus,Sulpitius Seuerus ſuo nobilitauit eloquio.

De tyrannide Gildis apud Aphricam.

CAP. IIII.

IGitur Arcadius moriens Theodoſio filio admodum paruo Orientis imperij ſummam tradidit, Nunc autem ad partes Heſperiarum vertamus ſtilum. Cuius Honorius, decedente patre Theodoſio, imperium ſuſceperat admodum puer: Interea Gildo comes, qui initio regni eius Aphricæ præerat, ſimul vt defunctum Theodoſium comperit,ſiue(vt quidam ferunt)quadam præmotus inuidia Aphricam Orientalis imperij partibus iungere molitus eſt,ſiue(vt alia tradit opinio) minimam in paruulis ſpem fore arbitratus præſertim cum abſque his non faci-

le antea quiſquam puſillus in imperio relictus, ad maturitatẽ virilis ætatis euaſerit, iſtiq; propemodum ſoli inueniãtur, quos ob regiã patris ac ſuam fidem & diuiſos & deſtitutos Chriſti tutela prouexerit, Aphricam exemptam a ſocietate Reipub. ſibi vſurpare auſus eſt Gildo gẽtili magis licentia contentus, quam ambitu regiæ affectationis inflatus. Huic Maſcezel frater fuit, qui nouarũ rerum molitiones in fratre perhorreſcens: relictis apud Aphricam militiam duobus filiis adoleſcentibus in Italiam rediit. Gildo abſentiã fratris & præſentiam filiorũ eius ſuſpectã habens, adoleſcẽtes dolo circunuentos, interfecit. Ad hunc iã vt hoſtem bello in ſequendũ Maſcezel frater miſſus eſt, quẽ idoneum procurãdę Reipub. fore proprię orbitatis recẽs dolor pollicebatur. Igitur Maſcezel iam inde a Theodoſio ſciens quantum in rebus deſperatiſſimis oratio hominis per fidẽ Chriſti a clemẽtia Dei impetraret: Capraſiã inſulam adiit. Vnde ſecum ſanctos ſeruos Dei alios, quos permotos precibus ſuis ſumpſit, cũ his orationibus, ieiuniis, pſalmis, dies, nocteſque continuans, ſine bello victoriam meruit, ac ſine cæde vindictam. Ardalio fluminis nomen eſt, quod fluit inter Teueſtem & ad Mercidẽ ciuitates. Vbi cũ parua manu, hoc eſt, cum V. milibus (vt aiunt) militum contra LXX. milia hoſtium caſtra metatus, cum iniecta mora excedere loco, oppoſitaſque pręiacentis vallis anguſtias trãſgredi vellet, incurrẽte nocte beatũ epiſcopum Ambroſiũ Mediolani paulo ante defunctum per ſomnium ſibi videre viſus eſt: ſignificantem manu, & impacto ad humum ter baculo dicen-

centem: hic, hic, hic. Quod ille prudenti coniectura intellexit, merito annuntiantis fidem victoriæ, verbo locũ, numero diem, ſignificari ſubſtitit, ac tertio demum die poſt noctem orationibus, hymniſque peruigilem ab ipſis cœleſtium ſacramentorum myſteriis in hoſtem circũfuſum proceſſit. Et cum ad eos, qui primi occurrerãt, pia pacis verba iactaret, ſigniferum quendam inſolenter obſiſtentẽm, & iam iamque pugnam excitantem gladio percuſſit in brachium, eumque manu debilem ipſo vulnere coegit pronum inclinare vexilium. Quo viſo reliquæ cohortes deditionem iam fieri priorum exiſtimantes: certatim ſeſe ad Maſcezelem ſignis tradidere conuerſis. Barbari, quorum magnam multitudinem Gildo ad bellum eduxerat, defectu militum deſtituti in diuerſa fugerunt. Gildo & ipſe fugam molitus, arrepta naui in altum prouectus eſt: Deinde reuocatus in Aphricã, poſt aliquot dies ſtrangulatus interiit.

De Alarico Gothorum rege, qui Romam vaſtauit, & alio rege Gothorum: qui cum magno exercitu intrans Italiam, cum omnibus copiis periit.

CAP. V.

EA tempeſtate Ragadaiſus, omnium antiquorum, præſentiũq; hoſtiũ lõge immaniſſimus, repentino impetu totã inuadit Italiam. Nam fuiſſe in populo eius plus quam CC. M. Gothorum ferunt. Hic ſupra hanc incredibilem multitudinem, indoctamque virtutem paganus & Scytha erat. Qui (vt mos eſt Barbaris huiuſmodi gentibus)

omnem Romani generis ſanguinē diis ſuis propinare deuouerant. Duo tunc Gothorum populi cum duobus potentiſſimis regibus ſuis, per Romanas prouincias bacchabantur. Quorum vnus Chriſtianus, propiorque Romano, & vt res docuit, timore Dei mitis in cæde. Is erat Alaricus, qui cum Gothis ſub Theodoſio militauerat. Quo moriente eius filij imperatores facti: donatiua paterna ſubtraxerūt, a Gothis, ſponte Reipublicæ ſubiectis. Qua neceſſitate compulſi contra Romanos conſpirauere: quamuis Chriſtiani doluerunt ſe ab imperatore ſpretos, regem Alaricum creant. Relicta Pannonia, penetrant Italiam. Honorius quidem Rauennate vrbe regia reſidebat imperator. Cuius voluntate & iuſſu properabant ad Gallias abſque læſione Italiæ, ſed Stiliconis facto ſæuientes, non ſolum Italiam diripiunt, ſed & Romam inuadunt. Alius vero paganus Barbarus & vere Scytha Ragadaiſus, qui non tantum gloriam aut prædam quantum inexaturabili crudelitate ipſam cædem amaret: & hic iam ſinu receptus Italiæ Romam e proximo trementem terrore quaſſabat. Aſſunt Vldin & Sarus Hunorum & Gothorum duces præſidio Romanorum. Itaque pietate Dei conterritum diuinitus Ragadaiſum timor in Feſulanos mōtes coegit, CC. M. hominum in aſpero montis iugo concluſa. Agmina, quibus dudum anguſta videbatur Italia, latendi ſpe in vnum ac per vnum verticem truſa: vbi eſurientes illi tam immanes hoſtes ſitientes, lāguentesq. interfecti ſunt. Igitur rex Ragadaiſus ſolus ſpē fugæ ſumens, clā ſuos deſeruit, atq. in noſtros incidit.

incidit. A quib. captus & pauliſper retentus: ac deinde interfect⁹ eſt. Tāta vero multitudo captiuorū Gothorū fuiſſe perhibetur, vt viliſſimarū pecudū more, ſingulis aureis paſſim greges hominū venderentur. Interea comes Stilico, cui ſumma Heſperiarū negotia Honorius cōmiſerat, & pater Theodoſius moriens hoc fieri decreuerat, faſtu ſuperbiæ elatus, paruipēdens quod ſub imperatore imperabat, Eucheriū filiū ſuum imperatorē facere deliberās. Quāobrem Alaricū Gothorū regē pro pace optima & quibuſcunq. ſedib. ſuppliciter ac ſimpliciter orātem, occulto fœdere corrupit: publice bellū denūtians, vt negata pacis copia ad deterrendā Rempub. excitaretur. Qui non ſolū Gothos, ſed & Alanos & Sueuos, Vvandalos ipſos etiam Burgūdiones, in arma ſolicitās, pulſare Gallias voluit, ſperans miſer ſub hac neceſſitate imperium filio contradere, & Barbaras gentes tam facile comprimi poſſe, quam commouerat. Itaque vbi imperatori Honorio, exercituique Romano hoc tantorum ſcelerum ſchema patefactum eſt, commoto iuſtiſſime exercitu occiſus eſt Stilico. Qui vt vnum puerum purpuram indueret, totius generis humani ſanguinem dedidit. Occiſus & Eucherius. Adeſt Alaricus, trepidam Romam obſidet, turbat, irrumpit vrbem: dato tamen præcepto, vt ſi qui ad ſancta loca, præcipueque in ſanctorū apoſtolorū Petri & Pauli baſilicas cōfugiſsēt, hos imprimis inuiolatos, ſecuroſq. eſſe ſinerent: tū deinde quantū poſſent prædę inhiantes, a ſanguine temperarent. Accidit quoque quo magis vrbis irruptiō indignatione Dei acta,

quam hoſtis fortitudine probaretur, vt B. Innocẽtius Romanę vrbis epiſcopus, tanquã iuſtus Loth ſubtractus a Sodomis occulta Dei prouidentia apud Rauennam vrbem tũc poſitus: pctõris populi non videret excidium. Diſcurrentibus per vrbem Barbaris, forte vnus Gothorum potens & Chriſtianus, ſacrã Dei virginem iam ætate prouectã, in quadam eccleſiaſtica domo repperit. Cumque ab ea aurũ, argentumq, honeſte expoſceret, illa fideli conſtantia eſſę apud ſe plurimum, & mox ad ferendum ſpopondit, ac protulit. Cumq; expoſitis opibus attonitũ Barbarum magnitudine ponderis, & pulchritudine, ignota etiam vaſorũ qualitate intelligeret, virgo Chriſti ad Barbarum ait: Hæc Petri apoſtoli ſacra myſteria ſunt: præſume, ſi audes, de facto tu videris. Ego quia defendere nequeo, tenere non audeo. Barbarus vero ad reuerẽtiam religionis timore Dei & fide virginis motus, ad Alaricum hæc per nuntium retulit. Qui cõtinuo reportari ad apoſtoli baſilicam vniuerſa, vt erant, vaſa imperauit: virginem etiam, ſimulque omnes, qui ſe adiungerent Chriſtianos, illo cum defenſione deduci. Ea domus a ſanctis ſedibus lõgo (vt fertur) & medio interiectu vrbis aberat. Itaque magno ſpectaculo omniũ diſpoſita per ſingulos ſingula, & ſuper capita elata, palã aurea atque argentea, vaſa portantur, exertis vndique ad defenſionem gladiis, piam pompam munientes, hymnos Deo Romanis Barbariſq; concinnentibus publice canitur. Igitur in ea irruptione Placidia Theodoſij principis filia, Arcadij & Honorij imperatorũ ſoror ab Ataulfo Alarici propinquo

capta

capta atque in vxorem aſſumpta, quaſi eã diuino iudicio velut ſpeciale pignus obſidẽ Roma tradiderit: ita iuncta potentiſſimi Barbari regis coniugio, multo Reipub.cõmodo fuit. Alaricus aũt mira Dei diſpenſatione vrbem irrupit, atque vaſtauit:populumque qui in multis Deum offenderat Romanum, magis terrore quã cæde corrupit: poſt triduum ab vrbe diſceſſit. Quo mortuo, Ataulfus qui Gothorum rex mox fuerat creatus, & Placidiam ſororem imperatorum duxerat vxorem, cum conſultu Honorij Italiam reliquit, & citato greſſu ad Gallias tendit, quas diuerſæ occuparant gentes Barbaræ.

De diuerſis gentibus, quæ ſe infuderunt per Gallias.

Cap. VI.

INterea ante bienniũ Romanæ irruptionis excitatæ per Stiliconẽ,gentes Halanorũ (vt dixi) Sueborũ,Vvãdalorũ, multæq. cũ his aliæ Rhenũ trãſeũt,Gallias inuadũt,directoq.impetu Pireneũ vſq.perueniũt,cuius obice ad tps repulſæ,per circũiacẽtes ꝓuincias refundũtur.His ꝑ Gallias bacchãtib⁹,apud Britãnias Gratianus municeps eiuſdẽ inſulæ tyrãnus creatur, & occiditur. Huius loco Cõſtantinus ex infima militia propter ſolã ſpẽ nominis,ſine merito virtutis,eligitur. Qui continuo vt inuaſit imperiũ,in Gallias trãſiit: ibi ſæpe a Barbaris incertis fœderib.illuſus,detrimẽto magis Reipub.fuit.Miſit in Hiſpaniam iudices, quorum occaſione Barbari Pirenei cuſtodia prodita, clauſtriſq.patefactis, cũctas gentes quæ per Gallias vagabantur, Hiſpaniarum prouinciis immit-

tunt,iiſdemq. ipſi adiunguntur. Vbi actis aliquãdiu magnis cruentiſque diſcurſibus, poſt graues rerum atque hominum vaſtationes habita ſorte & diſtributa poſſeſſione reſederunt.

De tyrannis ſub Honorio emergentibus ſubito, & extinctis. De Conſtantio & eius fideli conſule, quem demum creauit conſulem.

CAP. VII.

ITaque Honorius imperator videns tot oppoſitis tyrãnis nihil aduerſus Barbaros agi poſſe, ipſos prius tyrannos deleri iubet, Conſtantio comiti huius belli ſummam committens. Conſtantius autem comes in Galliam cum exercitu profectus, Conſtantinum Imperatorem apud Arelatem ciuitatem clauſit, cepit, occidit: filiumque eius Conſtantem Gerontius apud Viẽnam interfecit, & in locum eius maximum quendam ſubſtituit: ipſe vero Gerontius a ſuis militibus occiſus Maximus vero exutus purpura, deſtituſque a militibus Gallicanis, aufugit. Iouinus poſteà vir Galliarum nobiliſſimus in tyrannidem mox vt aſſurrexit, cecidit. Sebaſtianus frater eiuſdem hoc ſolum elegit, vt tyrannus moreretur. Nam continuo vt creatus, occiſus eſt. Attalus vero inter tyrannos mori delegit. Qui cum Aphricæ conſulatum aſſecutus eſſet, inde elatus ſupercilio, Sabinũ domeſticum ſuum virum ingenio callidum induſtriaque ſolertem & ſapientem, ſi animi vires trãquillis ſtudiis accõmodauiſſet, generum allegit, quem pro quorundam periculorum ſuſpicione interfe-

interfecit:atque aliquandiu Aphrica ab eo annona extra ordinem detenta, ipſe tãdem cum immẽſa certe temporibus noſtris ſatis incredibili claſſe nauium Romam contendit. Nam habuiſſe tunc tria milia DCC. naues dicitur. Quẽm numerũ ne apud Xerxem quidem, præclarum illum Perſarũ regem, & Alexand. Magnum, vel alium quenquã regum fuiſſe, hiſtoriæ ferunt. Is ſimul cum agmine militum ad vrbem pergẽs littore egreſſus eſt, occurſu comitis marini territus, & in fugam verſus, arrepta naui ſolus Carthaginem rediit: atque ibi continuo militari manu interfectus eſt. Hunc omnẽ catalogum (vt dixi) vel manifeſtorum tyrannorum, vel inobedientiũ ducum, optimã Honorius Imper. religione, & felicitate ſcire meruit, & magna quidem Conſtantius comes induſtria, & celeritate confecit, merito ſane, quia in his diebus præcipiente Honorio, & adiuuante Conſtantio, pax & vnitas per vniuerſam Aphricã eccleſiæ cathol. reddita eſt. Cõſtantius itaque comes apud Arelatẽ vrbẽ Galliꝫ conſiſtẽs, magna rerum induſtria Gothos à Narbona expulit, atq; abire in Hiſpan. coegit. Gothorum tunc populis Ataulfus rex præerat, qui poſt irruptionẽ vrbis ac mortẽ Alarici Placidia (vt dixi) captiua ſorore imparatoris in vxorẽ aſſũpta, Alarico ſucceſſerat. Is, vt ſępe auditũ atq. vltimo exitu ei⁹ probatũ eſt, ſatis ſtudioſe ſectator pacis: militare fideliter Honorio Impat. ac ꝓ defendẽda Rom. Rep. impedire viresGothorũ ꝓoptauit. Qui apud Barcillonẽ Hiſpaniꝫ vrbẽ dolo ſuorũ occiſus eſt. Poſt hũc Segeric⁹ rex Gothis creat⁹, nihilominus a ſuis interfect⁹ ẽ. Deinde Va-

lia ſucceſſit in regnum: qui pacem optimam cum Honorio Imperatore, datis lectiſſimis obſidionibus pepigit. Placidiam imperatoris ſororem honorifice apud ſe honeſteq. habitam, fratri reddidit. Quam Honorius Conſtantio, qui eam reuocauerat, matrimonio iungens, Imperatorem apud Rauennam creauit.

De Iohannis tyrannide, & eius matura morte.

CAP. VIII.

IGitur Honorius, qui cum fratre Arcadio, XIII. imperauit annis: ac deinceps cum Theodoſio iuniore Arcadij fratris filio XVI. humanis rebus exceſſit. Quo defuncto, Iohannes tyrannus Heſperiarum inuaſit imperium. Contra quem Ardaburius a Theodoſio imperatore Patritius dirigitur: qui ſæpe contra Parthos dimicando pugnauerat, ac feliciter vicerat. Sed cum nauigando Aquileiam tenderet cum exercitu, ventus mox contrarius ſurgens, perturbata claſſi appulit eum ad hoſtes. Qui comprehenſus a tyranno magnam æſtuationem intulit Imperatori. Qui ſolito more ſe ad domini contulit miſericordiam, cum precibus & lachrymis pro liberatione patriæ & ducis fideliſſimi inſtabat. Quid tunc Imperatoris oratio præualuit, dicendum reor: Angelus enim Dei ſub ſchemate paſtoris eduxit Aſparem Ardaburij filium, & omnes qui cum eo erant: ac per paludem adiacentem Rauennæ ad loca ſperata peruenerunt. Vnde nullus aliquando tranſiſſe fertur. Tunc ergo Deus inadibilem terram fecit adibilem.

Tran-

Tranſeuntes nanque per ſiccum paludis aqua non offenderunt, apertaſque inuenientes ciuitatis Rauennæ portas tyrannum quoque detinuerunt. In ea nanque ciuitate tyrannus degens, habebat exercitum. Tunc ergo piiſſimus imperator reuerentiam, quam circa diuinitatem habebat, oſtendit. Dum enim circum ſpectaret: nuntiatum eſt ei tyrannum fuiſſe peremptum. Quamobrem fecit ſermonem in populo dicens. Venite, ſi placet, relinquentes hanc voluptatem, & pergentes ad eccleſiam gratificos Deo ſoluamus hymnos, cuius manus tyranni præſumptionibus obuiauit. Quo dicto ſpectaculo ceſſante, per medium circum cuncti cum eo concorditer gratias agentes, ad eccleſiam conuenerunt: ita vt tota ciuitas vna videretur eccleſia, venientes ad locum orationis iugi die gratias domino retulerunt. Igitur occiſo tyranno cogitabat Theodoſius Imperator, cui deberet Heſperiarum regna committere: tunc Valentinianus erat valde puer: natus ex matre Placidia eius quidem amita, filia vero maioris Theodoſij, Arcadij & Honorij ſorore de patre Cõſtantio: qui ab Honorio imperij iura ſuſceperat, paruoque tempore cum eo regnauerat. Hunc ergo Valentinianum conſobrinum ſuum Cæſarem factum mittit ad partes Italiæ cum quo matrem Placidiam, eique vniuerſam diſpoſitionem commiſit imperij.

De geſtis memoria dignis in partibus Orientis ſub Imperatore Theodoſio. Item de Attico epiſcopo.

CAP. IX.

IGitur Valentiniano apud Rauennã coronam

imperij aſſumente,& partibus occiduis regnante cum matre,quæ ſub Theodoſij imperio in ſceptris orientalibus euenerunt,& memoria habentur digna,aliqua ſummatim prælibando carpamus.Qua tempeſtate Atticus Conſtantinopolis erat epiſcopus:vir mirabilis in doctrina, religione,& largitate præcipuus.Cuius inter cętera dum quidam Iudæus iaceret paralyticus, medicorum omnium medelis atq. Iudæorũ ſuperſtitioſis purgationibus adhibitis,nihil ſibi prodeſſe ſenſiſſet: demũ cæteris deſperatis,ad Chriſti ſe cõtulit ſanitatem.Hoc velociter epiſcopo Attico nuntiatur, quem catecuminum factum,& ſpem Chriſti pro mittens,deportare cum lecto præcepit ad baptiſmum.Verum Iudæus paralyticus,baptiſmum vera fide ſuſcipiens,cum de fonte fuiſſet leuatus,ægritudine repente priuatus eſt,& de cætero ſanus fuit.Hanc igitur curam virtus Chriſti etiã eo tempore demonſtrauit.Qua cauſa plurimi Paganorũ credentes baptizati ſunt.Atticus aũt largus ſic erat,vt nõ ſolũ pauperibus ſuarũ parrochiarũ, ſed etiã in vicinis ciuitatibus,multas pecunias pro egentiũ conſolatione tranſmitteret.Calliopio nanque presbytero eccleſiæ Nicænæ ccc.aureos direxit,hæc mandãs.Hos ccc.ſolidos expende ſicut volueris, & maxime illis qui petere confunduntur,& non eis qui propter ventrem magis negotiãtur. Ex talibus vnã tantũ rẽ obſerua, vt nutrias indigẽtes.Is nanq. eidẽ Calliopio mortẽ ſuã lõge ante prædixit,quo dicto nõ eſt mẽtitus.Qui etiã quendã Iudæũ baptizauerat,qui tamẽ Iudęus turpis lucri gratia,per diuerſas hæreſes ſæpius baptiza-

ptiza-

ptizabant,& hac arte pecunias congregabat.Poſtremo ad eccleſiam iterum venit orthodoxorũ. Cui poſt ieiuniorũ tempus præparatur baptiſma, veſtis congrua.Cumque foris fuiſſet impletus, deducitur Iudæus ad baptizandum. Tunc quædam Dei virtus inuiſibilis, aquam diſparere præcepit. Cumque præſentes non cogitantes Dei virtutem, aquam per cuniculum proprium defluxiſſe ſuſpicarentur: diligentèr vndiq ue clauſum rurſum impleuerunt fontem, & denuo deducto Iudæo, aqua diſparuit. Tunc ſacerdos, quid mali, inquit, feciſti o homo? An certe neſciens baptiſmate iam potitus es? Ob hanc rem cum diuerſi concurrerent, quidam Iudæum recognouit, quem pabtizatum ab Attico epiſcopo ipſe ſuſceperat: & hoc modo illius fraus vuiuerſis apparuit.

De Marutha & Attico epiſcopis, & de præliis contra Parthos pro Chriſtianis ſuſceptis.

Cap. X.

EO tempore Maruthas Meſopotamenus epiſcopus inſignis habebatur, quem Theodoſius Imperator legationis gratia ad Perſarum regem direxit. Qui veniens in Perſidem ad Sigerdem regem nimio dolore capitis ex longo tempore vexatum inuenit: qui nullis magorum incantationibus, aut ſacerdotum ſuorum purgationibus, vel etiam medicorum ſtudiis, curari potuit. Quem venerabilis epiſcopus ſola oratione ſanauit & a filio eius moleſtiſſimum dæmonium fugauit. Quã ob rẽ apud Perſas Chriſtianitas eſt dilatata,

& magorum illius fraudes detectæ. Quibus etiam diebus Iudæi habitantes in Creta, ſollicitati ſunt a quodam, qui ſe Moſen legiſlatorem e cœlo ad eos denuo miſſum teſtabatur: monens vt omnes ſuas relinquerent poſſeſſiones atque pecunias, quoniam illo ductore per ſiccum mare, ad repromiſſionis gaudia peruenirent. At illi hac ſpe capti, omnia contempſerunt ſua. Cumque veniſſet dies quam deſignauerat ſeductor ille, deduxit eos ad quandam rupem decliuius incumbentem iuſſitque vt thaumarum ſchemate ſemetipſos euoluerent. Hoc ergo faciebant priores: & cum venirent ad rupes, repente moriebantur, tam dilacerati acutis rupibus, quam in aqua necati. Plures tamen mori poterant, niſi Deo prouidente quidam viri Chriſtiani ſuperueniſſent piſcatores, atque negociatores: qui alios cum necarentur, eripientes recreauerunt. Qui autem euaſerant cum voluiſſent illum perimere ſeductorem, repente diſparuit: quem dæmonium ſuſpicati ſunt fuiſſe. Pro hac itaque paſſione multi tunc Cretenſium Iudæorum ad Chriſtianam conuerſi ſunt fidem. Igitur Theodoſius pacta Perſarum rupta pro Chriſtianis ab Attico ſuſceptis epiſcopo, vel ab aliis in orbe Romano: qui dum perſequerentur a rege Perſarum inde fugiſſent, ſed dum repeteret eos idem rex, a religioſo principe minime ſunt redditi. Nephas enim ducebat, vt fideles ad ſe confugiētes, infidelibus redderet ad pœnas. Magis enim bella ſuſcipere elegit: quæ per Ardaburium militię magiſtrū ſtrenue ſunt geſta. Is enim Perſicam regionem per Armeniæ fines ingrediens: vnā eius

prouin-

prouinciam Azamenſem valde vaſtauit. Cui cum plurimo exercitu Narſeus dux Parthorũ regis occurrit: factaq. congreſſione deuictus eſt. Sic & aliis præliis domino auxiliante duces & exercitus piiſſimi principis ſuperiores & victores inuenti ſunt: hoc illis prędicentibus angelis, vt confiderent & orarent,& Deo crederent, quia Romanos victoria ſequeretur, dicentes ſe mediatores belli directos a Deo. Tandẽ in confinio Meſopotamię congreſſione facta fortiſſimus Perſarũ exercitus, qui ab eis immortalis dicebatur, a Romanis cæſus eſt. Porro rex Perſarum infortunij ſui cauſas agnoſcens, legationem Romanorum ſuſcipiens, pacem cum eis compoſuit. Et hoc modo bellum propter Chriſtianos exortum, de Parthorum regione ceſſauit.

De Theodoſii vita optima & vxoris.

Cap. XI.

Itaque erat imperatori filia ex Eudoxia nomine Eudocia. Hanc Valentinianus conſobrinus eius Heſperiarum partium ab eo factus Imperator petiit vxorem. Cumq. Theodoſius annuiſſet; Valentinianus muniens Heſperias, Conſtantinopolim venit ad nuptias. Quibus celebratis vxore ſumpta reuerſus eſt. Theodoſius igitur Imperator pro beneficiis ſibi collatis a Deo gratias referebat, plurimis honoribus Chriſto ſuã vota cõpenſans, coniugemque ſuam Eudoxiam ad Hieroſolymam deſtinauit. Hoc enim & ipſa votũ habuerat, ſi filiam videret nuptam. Quæ tam Hieroſolymis eccleſias conſtitutas, quam per ſingulas ciuitates poſitas honorauit: cum pergeret, & cũ de-

nuo remearet Theodoſius. Itaque regaliter natus atque nutritus nihil habuit tepidum, ſed ſic fuit ſapiens, vt inter fabulantes experimentum crederetur habere cauſarum. Perdurabat in frigore ſimiliter & in æſtu, plerunque ieiunabat, & maxime IIII. feria & VI. ſtudio Chriſtianitatis, nec aliter quam monaſterium regalia videbantur. Ipſe nanque matutino ad ſuas ſorores pergens, diuinas dicebat laudes. Quam ob rem etiam ſacras literas ſine codice recitabat. Loquentibus epiſcopis velut olim ſacerdos factus, ex diuina lectione reſpondebat, congregabatque ſacros codices, & quoſcunque libet eorum interpretes ſeu expoſitores. Patientia atque clementia, vniuerſis hominibus eminebat: operibus iram, triſtitiam, libidinemq. deuincens, & in nullo ſe vlciſci deſiderãs. Dum igitur a quodam familiarium interrogaretur, cur nullum ſe lædentem morti ſubiiceret: Vtinam, inquit, eſſet mihi poſſibile ad vitam etiam mortuos reuocare. Sic enim fuit clemens, vt ſi quãdo quiſpiam dignũ aliquid morte committeret, nec vſq; ad ciuitatis portas moriturus perueniebat, ſed ex eius clementia continuo reuocatio ſequebatur.

De reliquiis beati Stephani per Oroſium ad occiduum porrectis. CAP. XII.

IGitur Theodoſio regnante cum patruo ſuo Honorio, vel conſobrino deinceps Valentiniano Conſtantij filio: vt omiſſa repetamus breuiter quæ geſta ſunt, Lucianus presbyter, cui reuelauit Deus locum ſepulchri & reliquiarum beati protomartyris Stephani, ſcripſit ipſam reuelationem

Græco

Græco ſermone ad omnium eccleſiarum perſonam. Quam reuelationem Auitus presbyter Hiſpanus genere, in Latinum vertit eloquium, & adiecta epiſtola ſua per Oroſium presbyterũ occidentalibus porrexit. Qui etiam Oroſius ad loca ſancta pérueniens, quo eum Auguſtinus ad Hieronymum pro ratione diſcenda animæ miſerat: reliquias beati Stephani accepit, & patriam reuerſus primus contulit occidenti. Miracula vero, quę dominus per venerandas reliquias beati Stephani geſſit, eiſdem diebus in Aphrica, eximius doctor Auguſtinus plurima & valde miranda, quæ pro certo nouerat facta in libris de Ciuitate dei conſcripſit. Cuius ingenij tot extant volumina ſ no ſenſu & irreprehenſibili ratione edita: vt quidam doctorũ de eo ita dixerit: Mentitur, qui te totum legiſſe fatetur. Illo etiam iubente Oroſius diſcipulus eius prædictus, libros VII. aduerſus gentes nobiliter & vtiliter compoſuit.

De diuerſis apud Aphricam & Britanniam, geſtis, & obitu Auguſti, & hinc Theodoſii principis.

CAP. XIII.

QVa etiam tempeſtate Aphricana prouincia, per Bonifacium comitem Vvandalis tradita: & a Romano iure ſubtracta eſt. Qui Bonifacius dum in offenſam Valentiniani veniſſet, malo publico ſe defendere voluit: inuitatoque ab Hiſpaniis Girzerico Vvandalorum rege, qui interfecerat Ermengarium regem Sueuorum, iniuriam ſanctæ Eulaliæ in eodem ac ſi

nolens vlciſcitur. Conſederant enim Vuandali in Betica Hiſpaniæ regione, annis LIIII. Hinc tranſeunt in Aphricam cum omni familia, Alanis ſecum iunctis & Gothis, omnia ferro, flamma, rapinis ſimul & Arriana impietate fœdauerunt. Tũc beatus Auguſtinus Hipponenſis Epiſcopus & omnium doctor eccleſiarum, ne ciuitatis ſuæ ruinam videret, III. obſidionis eius menſe migrauit ad dominum, V. Cal. Sept. cum vixiſſet annis LXXVI. Quo tempore Vuandali capta Carthagine, Siciliam quoque deleuerunt. His in diebus Aetius dux vtriuſque militiæ Patritius appellatur. Qui Burgundiones contra Romanos rebellantes perdomuit: cæſa XX. milia Burgundionum, Gothorum vero auxilia eis præbentium IX. milia. Qua tempeſtate Britoni Scotorum Pictorumque infeſtationem non ferentes, Romam mittunt, & ſui ſubiectione promiſſa contra hoſtem auxilia flagitant. Quibus ſtatim miſſa legio magnam Barbarorum multitudinem ſternit, cæteros Britanniæ finibus pellit. Hæc legio domum reuerſura præcepit ſociis ad arcendos hoſtes, murum trans Inſulam inter II. maria ſtatuere: qui abſque artifice & magiſtro magis ceſpite quam lapide factus, nil operantibus profuit. Nam mox vt diſceſſere Romani, aduectus nauibus prior hoſtis, quaſi maturam ſegetem, obuia quæque ſubiicit, cædit, calcat deuorat. Iterum petituri auxilia Romam aduolant. Quæ impetrata cæſum hoſtem trans maria fugant, coniunctiſque ſibi Britannis murũ nõ terra vt ante puluereum, ſed ſaxo ſolidum inter ciuitates, quæ ibidem ob metum hoſtium fuerant factæ,

factæ,a muri vſque ad mare collocant. Sed & in littore meridiano maris,quia & inde hoſtis timebatur, turres per interualla ad proſpectum maris ſtatuunt.Sic valedicunt ſociis tanquam vltra non reuerſuri. Tunc equidem ad Scotos in Chriſtum credentes ordinatus a papa Cæleſtino Palladeus I.epiſcopus mittitur. Igitur recedente a Britannia Romano exercitu,hoc cognoſcentes Scoti & Picti reuertuntur,&totam ab aquilone Inſulam pro indigenis murotenus capeſſunt. Nec mora cæſis, captis,fugatis,cuſtodibus muri,& ipſo interrupto etiam intra illum crudelis prædo graſſatur. Mittitur epiſtola lachrymis ærumniſque referta ad Romanæ poteſtatis virum Aetium ter conſulem, XXIII. Theodoſij principis anno petẽs auxilium, nec impetrat. Interea fames dira ac famoſiſſima profugos infeſtat. Qua coacti, quidam hoſtibus dedere manus: alij de montibus ſpeluncis ac ſaltibus ſtrenue repugnabant,ac ſtrages hoſtibus dabant. Reuertuntur Scoti domum, poſt non multum tempus reuerſuri. Picti extremam inſulę partem,dum primum & deinceps inhabitaturi, detinent. Famem præfatam magna frugum opulentia,opulentiam luxuria,& negligentia, negligentiam lues acerrima & acrior mox hoſtium nouorum .i. Anglorum plaga ſecuta eſt. Ergo his ita geſtis partibus Orientis & Occiduis, Theodoſius moritur Conſtantinopoli poſt Honorij obitum anno XXVI. regni:ætatis ſuæ XLVIII. poſt quem Martianus a militibus & ab exercitu Auguſtus appellatus, ſublimatur in regnum.

De prælijs Hunorum regis contra Romanos, & alias gentes. — CAP. XIIII.

INterea Hunorum rex Attila vinctos ſecum Gepidas cum Ardarico Gothoſque cum Valamir diuerſaſque alias nationes ſuis cum regibus omnem Illyricum Thraciamque, & vtramque Daciam, Miſiam, & Scythiam populatus eſt. Contra quem Argeniſdus magiſter militum Miſiæ egreſſus, ad Marcionopolim fortiter dimicauit, qui equo ſub ſe decidente præuentus eſt: & nec ſic quieſcens bellare, occiſus eſt. Igitur Attila multis triumphis diuerſarum gentium atque plurimorum regum, quos ſubiecerat ſuæ ditioni, obſequiis elatus, ſubiectione etiam Oſtrogotorum tumidus Gallias inuadere, Veſegothaſque opprimere præparabat. Miſit itaque ad Valentinianum Imperatorem legatos, ſimulans pacem, dicendo, quod ob iniuriā Romanorum vlciſcendam properaret ad occidētem, vt deletis Veſegothis aliiſque nationibus partes Galliarum atque Hiſpaniā, quas illi tenebāt, Reip. redintegraret. Regem vero Veſegotharum ſolicitare niſus eſt, vt pariter cum eo Romanum inuaderet imperium, & æqua poſſiderent ſorte. Sed dolus nō latuit imperatorem. Qui celeriter per Aetium qui Galliis tunc præerat Patritium, Theodoricum Gothorum regem partibus ſuis fauere fecit. Hinc iam truculentiſſimus rex Attila Galliarum ciuitates atque oppida longe lateque ſubuerſa, ad euertendam Aurelianorum vrbem feſtinus properabat. Tunc per beatiſſimum Anianum Aurelianorum epiſcopum tam Aetius Romanorū Patritius, quā & Gothorum rex

rum rex Theodoricus cum filio ſuo Thoriſmodo fœderati obuiam ire Hunis feſtinabant, cõgregatis vndiq. bellatoribus, aduerſus regem ferocem. Hi enim affuerunt eorum auxiliatores, Frãci, Sarmatæ, Armoriciani, Burgundiones, Saxones, Ripariolibriones quondam milites Romani. Nõnulli etiã Celtici, & Germani. Attila vero dum multas nationes multoſq. reges quos ditioni ſuæ ſubdiderat ſecũm haberet Oſtrogotharum exercitus præminebat. Fit prima cõgreſſio, vt ferunt, circa Ligerim, ſed protractum eſt bellum & in campis Catalaunicis, qui Mauriaci vocãtur, atrox bellum & pertinax cõſeritur: cui ſimile in paucis antiquorum inuenitur geſtis. Rex enim Attila circa horã diei nonam heri certamen cenſuit: vt ſi euictores ſui non longius proſequendo intercidente nocte ad caſtra remearet, ſin autem victi, noctis præſidio tuti, vires reſumerent. Quo bello famoſiſſimo, CLXV. milia ab vtriſque partibus cæſa referuntur, exceptis XV. milibus Francorum & Gepidarum, qui mutuis vulneribus conciderunt. Itaque Theodoricus Gothorum rex ibi occubuit. Attila rex victus in caſtra, quæ de plauſtris præparauerat, ſe recepit. Aetius autem Thoriſmodum Theodorici regis interfecti filium ſolicitans, ne fratres illius patris occiſi inuaderent regnum mox ad Toloſam ire coegit, quæ ſedes erat Veſegotharum regni. Attila vero per legatos monuit ſimulans amicitias, vt cito ad ſua repedaret regna: antequam noui hoſtes circumfuſi maiora ſibi inferrent detrimenta. Ipſe autẽ Aetius vtroſq. reipublicę deputãs hoſtes, ſic negotio infecto diſceſſit.

Attila autẽ nacta occaſione diſceſſu Veſegotharum iam ſecurus Gallias relinquens, ad oppreſſionem Romanorum mouit procinctum. Primaque adgreſſione, Aquilienſem diu obſidebat ciuitatem, quam captam ita penitus deleuit, vt veſtigia eius ruinæ vix appareant. Inde audacior factus, Mediolanum occupat metropolim, pariter & Ticinum regias vrbes, & æquali ſorte deiicit vicinaque loca ſæuiens domolitur. Cumque Romam intentus eſſet opprimere, Leo papa per ſe accedens ad eũ, mitiorem reddidit. Qui depoſito furore, vltra Danubium promiſſa pace diſceſſit.

De Aetij nece, & depradatione Romæ per Vuandalos. CAP. XV.

AEtius autem patritius, magna occidentalis Reip. ſalus: ab hoſtibus liberata Gallia reuertitur in Italiam. Denique factione Heraclij ſpadonis a Valentiniano principe occiditur, cum quo Heſperiarum cecidit regnum. Valentinianus autem a ſatellitibus Aetij, quos ſibi delegerat milites, dolo Maximi perfoſſus interiit, imperatorem quoque eiuſdem Maximus inuaſit. Qui cum Reip. profuturus per omnia crederetur, non ſero documento, quid animó habebat probauit. Siquidem interfectores Valentiniani in amicitiam recepit, vxoremque eius Auguſtam amiſſionem viri lugere prohibuit: & intra pauciſſimos dies in coniugium ſuum tranſire coegit, ſed hac incontinentia nón diu potitus eſt. Nam poſt alterum menſem nuntiato ex Aphrica Gaizerici regis aduentu, multisque nobilibus ac popularibus ex vrbe fu-

be fu-

be fugientibus, cum ipſe quoque data cunctis abeundi licentia, trepide vellet abſcedere: a famulis dilaniatus eſt: & membratim deiectus in Tyberim, ſepultura quoque caruit. Poſt hunc Maximi exitum cōfeſtim ſecuta eſt multis digna lachrymis Romana captiuitas: & vrbem omni præſidio vacuam Gaizericus obtinuit, occurrente ſibi extra portas S. Leone epiſcopo. Cuius ſupplicatio ita eum domino agente leniuit: vt cum omnia poteſtati ipſius eſſent tradita, ciuitatem ab igni tamen & cæde atque ſuppliciis ſeruarit. Per XIIII. igitur dies ſecura & libera ſcrutatione omnibus opibus ſuis Roma vacuata eſt: multaq. milia captiuorū ſecum ducens, cū regina Eudoxia, quæ eū inuitauerat, vt ferunt, & filiabus eius Carthaginē victor Gaizericus reuerſus eſt.

De reſtauratione Orientis Imperii per Marcianū principem, & de geſtis Germani epiſcopi apud Britones. CAP. XVI.

IGitur Marcianus orientis Imperator regnum, ꝙ deceſſores prædeceſſoreſque eius per annos fere LX. viciſſim imperantes minuerunt, diuina promiſſione ſic reparauit, vt exultatio ingens cūctis accreſceret ſibi ſubiectis. Hic nanque cum Auito Heſperiarum Imperatore, quem Romani poſt Maximi necem tyranni & vrbis depredationem Cæſarem creauerant, vnanimitatis fœdus cōpoſuit. Qui vtranque rempub. concorditer administrantes rexerunt: demum VI. anno, ſextoque menſe Imperij ſui Marcianus in pace obiit. Cui Leo ſucceſſit in regnum. Auitus autē de Italia in

Gallias ſeceſſit: vbi ab exercitu & Gothorum auxiliis deſtitutus reuerſus Italiam, epiſcopus in Placentia eſt factus. Cuius inſtinctu Theodoricus rex Gothorum contra Sueuos mouit exercitum: quoniam ipſi regiones quas Romanis reddiderant, depredando vaſtabant. Fitque congreſſio contra Sueuos in Tarraconenſi Campania, vbi plurimi Sueuorum extincti. Richarius rex Sueuorum fugiens nouiſſime comprehenſus, & in cuſtodiam truſus: Sueui deſtructo eorum regno tradiderunt ſe Theodorico regi Gothorum. Qua tempeſtate gens Anglorum ſiue Saxonum, Britanniam tribus longis nauibus aduehitur. Quibus dum iter proſperatum domi fama referret, mittitur exercitus fortior, qui iunctus prioribus primo hoſtes abigit. Deinde in ſocios arma vertens, totam prope inſulam, ab orientali eius plaga vſque ad occidentalem igni vel enſe ſubigit: conficta occaſione, quod pro ſe militantibus Britones ſufficienter ſtipendia promiſſa non darent. Tunc hęreſis Pelagiana Britannorum turbat fidem: qui a Gallicanis epiſcopis auxilium quærentes, Germanum Vtiſſiodorenſis eccleſiæ epiſcopum, & Lupum Trecaſinum æque apoſtolicæ gratiæ antiſtitem, fidei defenſores accipiunt. Confirmant antiſtites fidem, verbo veritatis ſimul & miraculorũ ſignis. Sed & bellum Saxonum Pictorumque aduerſus Britones eo tempore iunctis viribus ſuſceptum, diuina virtute retundunt. Cum Germanus ipſe dux belli factus, non tubæ clangore, ſed clamore halleluia totius exercitus voce ad ſydera leuato, hoſtes in fugam vertit immanes.

De crebris mutationibus principum. Et quo pacto Occidentis Imperium amiſerint Romani.

CAP. XVII.

LEo, vt diximus, Orientis Imperator poſt Marcianum factus, apud Rauennam autem Maiorianus Cæſar eſt ordinatus. Qui cum Theodorico rege Veſegotharum fœdus iniit per legatus, & ab Emerita Hiſpaniæ ciuitate quam tunc vaſtabat, ad Gallias eſt reuocatus, non tamen ſine magna ſtrage atque populatione Sueuorũ, aliarumque gentium Hiſpaniæ in diuerſis partibus habitantium: quas per duces ſuos Theodoricus opprimere atque depredare iuſſerat. Maiorianus autem Imperator pace compoſita cum Theodorico rege, tendit ad Hiſpanias, naueſque præparare iuſſerat, vt inde tranſiret contra Vvandalos in Aphricam. Sed dum perueniſſet ad Carthaginem Spartariam Vvandali claſſem, quam præparare iuſſerat, inuadunt atque diripiunt. Itaque Imperator cæpto negotio fruſtratus reuertitur in Italiam, & apud Tertonam occiditur: locumq. eius Seuerianus inuaſit, ſed ipſe tyrannidis ſuæ III. anno vix expleto Romæ occubuit. Qua tempeſtate inter Francos & Burgundiones Diuione geſtum eſt prælium: Gundeiſlo hoc doloſe machinante contra fratrem ſuum Gundebaudum. Itaque Gundeiſlus cum ſuis aduerſus fratrem ſuum cum Francis dimicauit: fugatumque fratrem regnum ipſius pauliſper obtinuit. Gaudebaudus autem Auinione ſe muniuit. Eodemque anno reſumptis viribus Viennam obſedit,

& captum fratrem ſuum Gundeiſlum interfecit: plureſque Burgundionum morte damnauit, regnumq; fratris ſuo copulauit & tenuit. Tunc Leo Imperator Artemium diui Marciani generum ex Patritio Cæſarem ordinans: ad Heſperium deſtinauit Imperatorem. Hinc per Ardaburem Aſperis filium Bigenem Getarum regem interemit. Qui etiam Baſiliſcum fratrem ſuæ Auſtæ contra Vuandalos cum exercitu direxit in Aphricam. Qui nauali prælio Carthaginem ſæpe aggreſſus, pecuniis delinitus abſceſſit. Igitur Artemius ilico vt Romam venit, Recimerem generũ ſuum contra Alanos direxit, virum egregium: qui & multitudinem Alanorũ fugauit, & regem eorum Beorgum in primo ſtatim certamine ſuperatum interemit. Theodoricus ergo Veſegotharum rex crebam mutationem Romanorum principum cernens, Gallias ſuo iure niſus eſt occupare. Quod comperiens Artemius Imperator, Britonum ſolatia poſtulauit. Quorum rex Rotimus cum XII. milibus venit vt ferret auxilia: cõtra quos rex Veſegotharum Theodoricus in numerũ ductans exercitum, diuque pugnans Rotimum Britonum regem antequam Romanis coniungeretur, effugauit. Qui amplã partem exercitus amiſſam, cum quibus potuit, fugiens ad Burgundionum gentem vicinam Romaniſq; eo tempore fœderatam aduenit. Theodoricus vero rex Veſegotharum Aruernam Galliæ ciuitatem, Artemio principe iam defuncto, qui cum Ricimere genero ſuo inteſtino bello ſæuiens, Romam triuiſſet, ipſeque a genero peremptus, reliquit regnum Olybrio. Quo tempo-

tempore in Conſtātinopoli Aſpar, primus Patritiorum & Gothorum genere clarus, cum Ardubure & Patritiolo filiis illo quidem olim patre patritio, hoc autem Cæſare generoque Leonis principis appellato, ſpadonum enſibus in palatio vulneratus interiit, & necdum Olybrio octauo menſe in regno ingreſſo obeunte. Glicerius apud Rauennam plus præſumptione quam electione Cæſar effectus: quem anno vix expleto, nepos Marcellini quondam patritij ſororis filius a regno deiiciens, in portu Romæ epiſcopum ordinauit, & ipſe regnum obtinuit. Tantas varietates mutationeſque Romanorum principū Theodoricus cernens (vt diximus ſuperius) Aruernam occupauit ciuitatem, vbi tunc Romanorum dux præerat, Çedicius nobiliſſimus ſenatorum, & dudum Auiti Imperatoris, qui ad paucos dies regnum inuaſerat, filius: Gothi capta ciuitate Aruernorum Narbonam etiam inuadunt. Contra quos Oreſtem magiſtrum militiæ Nepos Imperator direxit. Oreſtes vero ſuſcepto exercitu venit Rauennam ibique moratus Auguſtulū filium ſuum Imperatorem fecit. Quod audiens Nepos fugit Dalmatias, ibique regno priuatus defecit: vbi iam Glicerius dudum Imperator epiſcopatū Solonitanum habebat. Auguſtulo vero a patre Oreſte in Rauēna Imperatore ordinato, nō multo poſt Odoacer, Torcilingorum rex, habens ſecum Scyros Herulos diuerſarūq; gentium auxiliarios Italiā occupauit: & Oreſtem interfectum Auguſtulū filium eius de regno pullum, in Lucullano Cāpaniæ caſtello exilij pœna damnauit. Sic quoque Heſpe-

rium Romanæ gentis imperium, quod LXXIX. vrbis conditæ anno primus Auguſtorum obtinuit Octauianus: cum hoc Auguſtulo periit, anno deceſſorum prædeceſſorumue regni, D.XXII. Hinc iam reſpub. Romanorum partibus Heſperiarum, quæ hactenus gentibus imperauerat, regibus gentium gemens ſuccubuit.

De Theodoro Gothorum rege, qualiter obtinuerit Italiam per Zenonis Imperatoris datum. Et de geſtis eius. CAP. XVIII.

QVa tempeſtate Leo Imperator pro Thoma Chalcedonenſe per vniuerſum orbem ſingulis orthodoxorum epiſcopis, ſingulas conſonanteſque miſit epiſtolas: quid de eodem Thoma ſentirent, reſcribi ſibi poſtulans. Quorum adeo conſonantia de vera Chriſti incarnatione ſuſcepit omnium reſcripta: ac ſi vno tempore vnoque dictante fuiſſent vniuerſa conſcripta. Quibus diebus Theodorus epiſcopus ciuitatis, quæ a Cyro Perſarum rege condita Cyriæ nomen habet, ſcripſit de vera incarnatione domini ſaluatoris aduerſus Euthicen & Dioſcorum Alexandriæ epiſcopum, qui humanam in Chriſto carnem negant. Scripſit & hiſtoriam eccleſiaſticam a fine librorum Euſebij vſque ad ſuum tempus, id eſt, vſque ad imperium Leonis huius, ſub quo & mortuus eſt. Tunc & Victorius iubente papa Hilario ſcripſit paſchalem terminum D.XXXII. annorũ. Leo autẽ nepotem ſuũ Leonem manibus ſuis coronauit: quo facto Imperatore, moritur anno XVI.

imperij

imperij ſui. Itaque admodum puer Leo dum paruo ſupereſſet tempore, patrem ſuum Zenonem Imperatorem conſtituens, rebus exceſſit humanis. Zenon autem annum XVII. Orientis rexit imperium. Cognita Theodorici proſperitatis felicitate, quod in Illyrico cum Oſtrogotharum exercitu reſediſſet: poſtquam e Pannonia cum patre Theodomir, alias quęrendo ſedes profectus eſſet, vicinaſque gentes ad quas acceſſerant, perdomitas ſubiugaſſent, miſſa ad eum legatione, mandans Zenon vt ad ſe venire non diſſimularet: memor etiam eſſet quantis honoribus ſublimatus a Leone principe dum fere X. annis prius obſes apud eum eſſet, ad genitale ſolum, & genitoris præſentiam fuiſſet remiſſus. Theodoricus itaque nihil hæſitans ad regiam feſtinus venit vrbem: vbi ab Imperatore Zenone benigne ſuſceptus, magnificeque ſublimatus, & conſul ordinarius eſt factus. Nec tantum hoc, ſed & equeſtrem ſtatuam ab Imperatore promeruit ante regiam collocari. Inter hæc ergo Theodoricus ſub Zenonis imperio fœdere ſociatus, dũ ipſe in vrbe omnibus bonis frueretur, gentemq; ſuam in Illyrico (vt diximus) reſidentem non omnino idoneam aut refertã audiret, elegit potius ſolito more gentis ſuæ labore quærere victũ, q̃ ipſe otioſe frui regni Romani bonis, & gentẽ ſuã mediocriter victitare, ſecumq; deliberãs ad principẽ ait: Quãuis nihil deeſt nobis Imperio veſtro famulantibus, tamen ſi dignũ ducit pietas veſtra, deſiderium mei cordis libẽter exaudiat. Cumq; ei (vt ſolebat) familiariter facultas fuiſſet loquẽdi cõceſſa: Heſperia, inquit,

plaga quæ dudum deceſſorum prædeceſſorũque veſtrorum regimine gubernata eſt,& vrbs illa caput orbis & domina quare nunc ſub regis Torcilingorum Rugorũque tyrannide fluctuat? Dirige me cũ gente mea,ſi præcipis,vt & hic expenſarum pondere careas:& ibi ſi adiutus a domino vicero,fama veſtræ pietatis irradietur. Expedit nãq. vt ego qui ſum ſeruus veſter & filius,ſi vicero vobis donantibus regnũ illud poſſideam, quã vt ille hoſtis tyrannico iugo ſenatum veſtrum partemq. reip.captiuitatis ſeruitio præmat. Ego enim ſi vicero,veſtro dono veſtroque munere poſſidebo: Si victus fuero,veſtra pietas nihil amittit, imo vt diximus,lucratur expenſas. Quo audito quamuis ægre ferret Imperator exceſſum eius,nolens tamẽ eum contriſtare,annuit quæ poſcebat:magniſque ditatum muneribus dimiſit a ſe,ſenatũ populũq. ei cõmendans Romanum.Igitur egreſſus vrbe regia Theodoricus,& ad ſuos reuertens, cum omni gente Gothorum,qui tamen ei præbuerunt conſenſum Heſperiam tendit rectoque itinere per Smirnos aſcendit vicina Pannoniæ,indeque Venetiarum fines ingreſſus, ad pontem Sontij nuncupatum caſtra metatus eſt. Cumque ibi ad reficienda corpora hominũ iumentorumque aliquo tempore reſediſſet,Odoacer armatũ cõtra eũ direxit exercitũ. Quẽ Theodoricus in cãpis Veronenſib.magna ſtrage deleuit,caſtraque ſoluta diripuit,Italiã cũ potiore audacia intrat: tranſactoq; Pado amne ad Rauenã regiã vrbẽ caſtra compoſuit.Tertiò itaque anno obſeſſum Odoacrũ regẽ ad deditionem coegit,hunc priuatũ regno interemit.

mit. Hinc iã tota Italia Theodorico ſubiecta, III. ingreſſus ſui anno Italiã conſultu Imperatoris, priuatũ ſuæ gentis veſtitũ deponens, regiũ aſſumit amictum: quaſi iam Gothorum Romanorumque regnator. His ita geſtis proſpere, gentem Francorum cupiẽs fœderatã habere, miſſa legatione ad Ludouicum regem eorũ filiã eius petẽs, impetratam matrimonio ſuo copulauit, vt Iordanis hiſtoricus refert: filiaſque ſuas vicinis regibus in coniugio copulauit, vnã Alarico Veſegothorum & aliã Sigiſmũdo Burgundionũ, neptemque ſuam Amalabergam Thuringorum regi Ermenfrido, ſororem verò ſuam regi Vuandalorum Traſemundo dedit, cupiens ſic genus ſuum nobiliter dilatare. Quo tempore Iohan. Romanæ eccleſiæ pontifex Conſtantinopolim veniens ad portam quæ vocatur aurea, populorũ turbis ei occurrentibus in cõſpectu omnium roga/nti cæco lumen reddidit. Qui dum rediens Rauennam veniſſet, Theodoricus eũ cũ comitibus carceris afflictione peremit: inuidia ductus, quia catholicæ pietatis defenſor Iuſtinus eum honorifice ſuſcepiſſet. Qui etiam Symmachum patritium nullis extantibus cauſis dum trucidari Rauennæ feciſſet, ira perculſus diuina & ipſe anno ſequenti ibidem ſubitanea morte periit: anno XXX. ſui Italici regni, ſuccedente in regnum Atalarico nepote eius. Legimus enim in Dialogo ſancti Gregorij quendam ſacerdotem viſibiliter vidiſſe Theodoricum vinctum trahi a Iohanne pontifice, & Simmacho patritio ad ollam ignis Siciliẽſis.

De Zenone principe & qualiter amiſſum Imperium

receperit, & ſucceſſore eius Anaſtaſio.

CAP. XIX.

IGitur Zenō Imperator Chalcedonia dum degeret, Auguſta ſocrus ſua Baſilicum germanū ſuum in vrbe Auguſtum appellauit. Quod audiēs Zenō ſeceſſit Iſauriam, ne cauſa ſui cuiuſlibus bellis aliquod incommodum proueniret. Baſiliſcus quidem vt fugam Zenonis cognouit, lætatus eſt, ſed non diu: quoniam Zenon reuerſus in regnum & a ſuis receptus, Baſiliſcum exilio damnauit. Quidam autem Illus nomine, Zenoni in priuata vita amiciſſimus, dum ſecreto detraheret Auguſtæ Ariagnæ, in zelū concitauit Auguſtum. Qui deliberans eam perimere, vni ſuorum tacitè rem demandauit. Quod dum ille agere niteretur, cuidam cubiculario hoc prodidit. Quod dum regina comperiſſet, ſubterfugit ad Acatium epiſcopum, poſteraque die Zenon rem æſtimans perpetratam, dum luctum quendam quaſi gerens neminem ſuſcepit: Acatius epiſcopus ingreſſus, & facti arguit Imperatorem, Auguſtamq; ſuſpitionis innoxiam compromittit, acceptaque fide Auguſta reuertitur. Illus autem ab vrbe diſceſſit aſſumpta tyrannide: ab exercitu principis occiditur, Zenon vero in pace quieuit. Anaſtaſius autem ſubito aſſumptus ab Auguſta, Imperator ſimul & maritus innotuit, regnauitque annis XXVIII. tam infeliciter vt diuerſis inimicorum vallatus agminibus tam externorum quam & tyrannorum ſæpius mœrens & gemens nullam ſuorum vindictam meruit audire inimicorum, quia nec ipſe iura ſer-

uauit eccleſiæ, ſed fauens hæreſi Euthicis catholicos eſt perſecutus, ipſe autẽ diuino fulmine periit.

De perſecutione Catholicorum à regibus Vvandalorum. Et quid in diuerſis partibus geſtum ſit.

Cap. XX.

QVa tempeſtate Honoricus rex Vvandalorũ Arrianus catholicas eccleſias clauſit, plebem variis affecit ſuppliciis. Et quidem ab innumeris manus abſcindens & linguas, nec tamẽ loquelam catholicæ confeſſionis eripere potuit. Itaque Traſemundus ſucceſſor Honorici Vvãdalorum rex, & ipſe eccleſias catholicas clauſit, & plures epiſcopos exilio damnans Sardiniam miſit. Tunc Symmachus papa inter multa eccleſiarũ opera, quæ vel a fundamentis creauit, vel priſca renouauit, & iuxta baſilicas ſanctorum Petri & Pauli, atque Laurentij pauperibus habitacula conſtruxit, & ſingulis annis per Aphricam, vel Sardiniam epiſcopis, qui in exilio erant, pecunias & veſtes miniſtrabat. Quibus diebus Heldericus Vvandalorum rex epiſcopos quos anteceſſores ſui exilio damnauerant reuerti fecit, & eccleſias reſtaurare iuſſit, hæreticas ſubmouit profanationes. Benedictus itaque abbas mirabilibus vita & moribus inſignis claruit: virtuteſque illius, beatus Gregorius papa in libro Dialogorum ſcripſit. Eo etiam tempore Sigiſmundus rex Burgundionum a ſuis Francis traditus eſt. Quem ſecum Franci in habitu monachi deducentes cum vxore & filiis, demum in puteum proiicientes necauerunt.

Poſt cuius necem Clodomeris rex Francorum contra Burgundiones dimicans(vt fertur)in prælio occiditur. Boethius etiam patritius,qui Arithmeticam latino ſermone nobiliter duobus libris ediderat,alioſque libellos elegantiſſime conſcripſerat,nouiſſime damnatus exilio,poſt libros cõſolationis philoſophicę,quos metrico ſtilo atque proſaico luculentiſſime dictauerat, in territorio Mediolanen. occiditur.

De Beleſario conſule Iuſtiniani, qui in Aphrica Vuandalos deleuit,& in Italia Gothos contriuit, qui etiam contra Parthos dimicauit.

Cap. XXI.

QVo tempore Iuſtinus Imperator conſulens vtilitatib. reipub. Iuſtinianum nepotem ex ſorore ſua ſucceſſorem deſignans imperij moritur,Iuſtinianus per annos xxxviij. Orientis tenuit imperium. Cui poſt diuturna bella plurimoſque labores contra Parthos geſta, per legatos fœdus cum rege Parthorum initum eſt. Igitur hac ſecuritate pacis compoſitæ, Iuſtinianus Romanũ de finib. Parthorum reuocauit exercitum. Hinc iam Beleſarium delegit conſulem, eumque cum exercitu ad Auſtralem plagam contra Vuandalos mittit. Qui fauente domino qua venerat facilitate,ea celeritate Vuandalos ſuperauit, Libyamque ad corpus totius reipub. iungens,Vuandalorum gentem deleuit Carthago quoque anno exceſſionis ſuæ xcvi. recepta eſt,pulſis deuictiſque Vuandalis & Gildemero rege eorum capto, Conſtãtinopolim

polim miſſo, in vrbe regia principi oblatus ſpectãte populo Imperator per Beleſarium de Vuandalis triumphauit. In Italia vero Theodorico rege defuncto, Atalaricus nepos eius ipſo ordinante ſucceſſit, viij. annos quamuis pueriliter viuens, matre tamẽ regnante Amalaſuenta degebat, quãdo & Gallias diu tentas Francis repetentib. reddidit, mortuoque Atalarico mater ſua Theodohadum conſobrinum ſuum regni participẽ faciens: non poſt multum ipſo iubente occiſa eſt. Et quia dudum ſe cum filio ſuo commendauerat principi Iuſtiniano: is mortem eius audiens doluit, nec paſſus eſt inultam tranſire: ſed mox eundem ducem belli, qui Pœnorum domitor fuerat & de opibus. Vuandalicis triumphans adhuc in faſcib. erat agmini diuerſarum proponens nationum, ad partes Heſperias deſtinauit: qui primo acceſſu mox Siciliam peruadit, duce eius Sinderith ſuperato: vbi dum aliquantum temporis ob ordinandam patriam reſideret, comperit in Aphrica ciuilia bella inteſtinaque prælia debacchari. Nam Stotzas pene vltimus militum & Marcini clientulus magiſtri militum tyrannidem arripiens, authorque ſeditioſorum effectus, Cyrillum, Marcellum, Faram alioſque diuerſos iudices dolo peremptos, in ducem Solomonem ſæuiebat, totamque Aphricam tyrannico ritu vaſtabat. Emenſo ergo Beleſarius a Sicilia in Aphricam pelago, ſolita felicitate rebelles fugat, prouinciam liberat, Solomonemq. rurſum Carthagine collocãs Siciliã redit. Vbi mox Euermud Theodohadi Gothorum regis gener, qui contra eũ cum exercitu venerat,

Poſt hæc vſque ad Ariminum perſecutus exinde eum effugatum Rauenna clauſum, in deditionem ſuſcepit. Atque vnus cõſul dum contra Getas pene pari euentu de Francis, qui cum Theodeberto rege ſuo vltra cc. milia aduenerant, triumphauit. Sed quia ad alia occupatus alibi noluit implicari, rogantibus Francis pacem conceſſit, & ſine ſuorum diſpendio de finibus Italicis expulit, ſumptoque rege & regina ſimulque & opes palatij, ad principem qui eũ miſerat reportauit: ſicque intra pauci temporis ſpacium Iuſtinianus Imperator per fideliſſimum conſulem, duo regna duaſque reſpub. ſuæ ditioni ſubegit. In Auſtralibus atque occiduis partibus his ita geſtis, Parthi rupto fœdere Romanorum fines inuadunt, Celeſyriæ omnia ferro cædibuſque fœdando prædantes deuaſtant, Antiochiam vſque perueniunt. Quam præſidio Romanorum vacuam inueniẽtes, cuncta diripiunt, nec onuſti præda recedunt, nec etiam Romanos fugientes inſequuntur: quoniam audito cõſul Germanus eorum aduentu relinquẽs Antiochiam aufugit. Cõtra quos Imperator aliquos duces direxerat victi ac territi minime preualuerunt hoſtib. reſiſtere. Nam iterũ neceſſitate Beleſarius cõtra Parthos dirigitur, quos non vt alias gentes prædomuit, ſed tantũ a finibus Romanorũ recedere cõpulit, & ad proprias ſedes repedare: cõpoſita pace reuers⁹ ad prĩcipẽ. Ergo, vt aſſolet, rerum mutatio & principũ volũtas diuerſa inuidia quidẽ ſenatores ac patritij exarſi, ſuggeſſerũt Imperatori, vt Beleſariũ quaſi ad ſceptra aſpirãtẽ de gradu patriciatus eiiceret,

ac dignitatibus priuaret. Quod factum, Gothis reſpirantibus cæteriſque nationibus Romanis infeſtis, non modicam intulit audaciam: ipſumque Imperatorem non longe poſt quod fecerat pœnituit, quam aulici Iuſtinianum regno priuare, & quendam Florianum Imperatorem creare dum aggrederentur, Beleſarij viribus adiutus quamuis immerito, trucidatis noua tentantibus reſtitutus eſt Iuſtinia. in regnum.

Iuſtiniano imperante Franci cõtra Gothos dimicãtes eos regno Galliæ expulerunt. Qui & contra Saxones pugnantes vicerunt, & Britones ſubiugauerunt. CAP. XXII.

QVa tempeſtate in partibus Galliarum ortum eſt bellum inter Alaricum Gothorum regẽ & Chlodoueum regem Francorum: quamuis prius inter eos vario euentu plurima exiſterent certamina. Tunc demum in Campania Voglauenſe decimo ab vrbe Pictauienſi miliario fit certaminis congreſſio. Vbi Chlodoueus Francorum rex Alaricum Gothorum regem interfecit, & maximam partem illius exercitus trucidauit, regnũque quod Gothi diu tenuerũt, a Ligere fluuio vſque ad Rodanum per montes Pireneos vſque ad Occeanum mare abſtulit, & ditioni Francorum ſubdidit. Mira Dei diſpenſatione actum eſt, quantum auaritia conſulum Romanorum ſtipendia ſunt ſubtracta ab eis, qui fame & penuria coacti conſpirauerunt contra Romanos in arma, Illyricum depopulantes Italiam inuadentes, Romam gentiũ dominã depredantes, vt Alauricus, quem Gothi regem creauerant, ouans diuerſis ſucceſſibus pro-

bus proſperitatum ſublimarit gentem ſuam & regnum. Demum in Alarico gens & regnum Gothorũ defecit, ſicuti & Romanorum in Heſperia ſub Octauiano Auguſto aliarũ gentiũ domina,& nouiſſime in Auguſtulo deficiens,vt ſupra retulimus,gentib.eſt aliis ſubiecta.Itaq.imperãte, corpus S. Antonij monachi diuina reuelatione repertum Alexandriam defertur,& in eccleſia B.Iohãnis Bapt.humatur.Dionyſius etiã paſchales ſcripſit circulos,incipiẽs ab anno dominicæ incarnationis, DXXXII.qui ſunt anni Diocletiani,CCLVIII.Tunc quidẽ codex legum,qui nuncupatur Iuſtinianus,ab ipſo principe inſtitutus, orbi promulgatus eſt. Victor quoque Capuanus epiſcopus,librũ de PPſcha ſcribens,Victori arguit errores. Qua tempeſtate Chrammus contra Chlotariũ Francorum regem,ſuũ ſcilicet patrem,rebellare præſumpſit:qui dum a cœpta temeritate nõ quieſceret ad Britanniã ſe contulit,gentemq. illã cum rege ſuo cõtra patrem armauit:quem Chlotarius inſecutus cum reliquis filiis ſuis & Francorum exercitu interfecto Britonum rege, Chrammus eſt comprehenſus,atque cum vxore & filiis quadam domo clauſus,viuus eſt incenſus. Chlotarius vero de manubiis Britonum triumphans, gentem illam Francis ſubiectam fecit tributariam.Saxones vero rebellantes grauiſſimis præliis proſtrauit, & non ſine multo ſuorum ſanguine deuicit. Iuſtinianus igitur dũ XX.& VIII. annis Orientis tenuiſſet imperium,rebus exceſſit humanis,cui Iuſtinus ſucceſſit in regnum.

De Narſete patritio, qui Gothos deleuit in Italia,

& demum Longobardos, vt ferũt, prouocauit vt poſſiderent eam.

CAP. XXIII.

IVſtinus quidem minor annis Imperator XI. Qua tēpeſtate poſt egreſſum Beleſarij conſulis ab Italia regem Vitigis Gothorum reginamq. & opes palatij ad principem Iuſtinianũ, qui trāſportauerat (vt ſuperius diximus) Gothi qui trans Padum in Ligura conſiſtebant, recrudeſcentes animo ad bella conſurgunt, & ordinato ſibi regulo Hildebaldo, qui vix emēſo anni ſpacio interficitur. Erarius autem in eius locum ſucceſſit, qui & ipſe necdum anno expletó peremptus eſt. Tũc Totilam, qui & Baduila, ſibi regem conſtituunt: qui viribus reſumptis contra Roma. dimicans, duces vincit, proſternit, inuadit. Romam inde progreſſus capit Siciliam, totā pene inſultans Romanis deuaſtat Italiam. Contra quē Iuſtinus Imperator Narſetem patritium direxit: qui in Italiā veniens contra Gothos viriliter ac fortiter dimicās, Totilam eorum regem occidit, gentemque Gothorum cędib. proſtrauit. Qui iterum reſpirantes Teiam ſibi regem conſtituunt, quem ipſum Narſes patritius occidit, Gothos funditus deleuit, Italiam ab eorum iugo liberauit. Hinc contra Bucillinum Francorum ducem congreſſione facta pugnauit, quem vt fertur cum omni exercitu ſuo interemit. Iam ab incurſu hoſtium liberatā Italiā corpori reipub. reſtituit, Mediolanum vrbem regiam a Gothis & Burgundionibus demolitam reędificauit, aliasq. vrbes per Italiā deſtructas reſtaurauit. Qui deinde per inuidiam Romanorũ pro

quibus

quibus, multa cõtra Gothos laborauerat, accuſatus apud Iuſtinum & cõiugem eius Sophiã, quod ſeruitio premeret Italiã, ſeceſſit Neapolim Campaniæ, ſcripſitq. genti Longobardorũ, vt venirent & poſſiderent Italiã. Tunc Iohãnes Romanæ eccleſiæ pontifex eccleſiam apoſtolorum Philippi & Iacobi, quam deceſſor eius Pelagius cœperat, perfecit & dedicauit.

De beato Gregorio & eius geſtis.

Cap XXIIII.

Tyberio imperante, qui ſucceſſerat Iuſtino, beatus Gregorius legatione fungens apud principem, dum Conſtantinopolim Euticium eiuſdem vrbis epiſcopum in fide noſtræ reſurrectionis erraſſe, catholicis allegationibus approbans, Tyberio pręſente conuicit: ita vt ipſe Auguſtus librum eius, quem de reſurrectione ſcripſit, deliberaret flammis cremari. Docebat enim idẽ Euticius, corpus noſtrũ in illa reſurrectionis gloria impalpabile, & ventis aereque ſubtilius eſſe futurum, contra illud dominicum: Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Igitur poſt Tyberium Mauritio regnante, idem B. Gregorius Romanę eccleſiæ iam põtifex & doctor maximus, ſynodũ epiſcoporum XXIIII. ad corpus beati Petri apoſtoli cõgregãs, de neceſſariis eccleſiæ decernit. Idem miſſis in Britanniam Auguſtino Mellito & Iohanne, & aliis pluribus cum eis monachis timentibus deum, ad Chriſtum Anglos conuertit.

Et quidem Edilberectus mox ad Chriſti gratiam conuerſus cum gente Cantariorum, cui præerat, proximiſque prouinciis etiam epiſcopo doctorique ſuo Auguſtino: ſed & cæteris ſacris pontificibus epiſcopales ſedes donauit. Porro gẽtes Anglorum ab aquilone Humbri fluminis ſub regibus Aelle & Aedilfrido ſitæ, necdum verbum vitæ audierant, Gregorius ſcribens Auguſtino, Lundonię quoque & Eboraici epiſcopis, accepto a ſede apoſtolica pallio metropolitanos eſſe debere decernit: qui moralia in Iob, gratia diuina inſpirante, conſcripſit, librum etiam paſtoralem luculentiſſime edidit, Dialogorum vero ad imitandos venerabiles viros, qui per hæc tempora claruerunt, libros dictans, ad noſtram porrexit legendos poſteritatem. In Ezechielem opus præclarum condidit. Homiliarum eius liber ſaluberrimas & ſpiritales guſtantibus miniſtrat dapes. Epiſtolæ vero extant eius plures pro negociis, quibus ſunt compoſitæ, legentibus vtiles: imperante iam Phoca migrauit ad dominum.

De Longobardis Italiam inuadentibus, & de martyrio Herminigildi regis Gothorum filij.

CAP. XXV.

QVa tempeſtate Albuinus rex Longobardorum a Narcęte (vt præmiſimus) inuitatus, relinquens atque incendens Pannoniam in qua cohabitabat, cum omni populo ſuo veniens comitante fame & mortalitate inuadit Italiam. Eo etiam tempore Herminigildus Leuigildi Gothorum

thorum regis filius ob fidei catholicæ confeſſionem inexpugnabilem a patre Arriano regni priuatus inſulis, & vinculis alligatus, in carcerem eſt proiectus. Ad extremum nocte ſancta dominicæ reſurrectionis ſecuri in capite percuſſus, regnum cœleſte pro terreno rex & martyr intrauit. Cuius frater Richardus mox vt regnum poſt patrem acceperit, omnem Gothorũ cui præerat gentem, inſiſtente Leandro Hiſpolitano epiſcopo, qui & Hirminigildum docuerat, catholicam conuertit ad fidem.

De geſtis Bonifacij Papæ. CAP. XXVI.

IGitur Bonifacio papa rogante, ſtatuit Phocas Imperator ſucceſſor Mauricij, ſedem Romanæ & apoſtolicæ eccleſiæ omnium eccleſiarum eſſe caput, quia Conſtantinopolitana primam ſe eſſe omnium eccleſiarum ſcribebat. Idem etiam Phocas, petente papa Bonifacio, iuſſit in veteri phano (quod Pantheum vocabatur) ablatis idolo latriæ ſordibus, eccleſiam beatæ ſemper virginis MARIAE & omnium martyrũ fieri: vt vbi quondam omnium non deorum, ſed dæmoniorum cultus agebatur, ibi deinceps omnium fieri memoria ſanctorum.

De ſex vniuerſalibus Synodis. CAP. XXVII.

VT omiſſa ſuperius pauliſper repetamus, quę ſint vniuerſales ſex Synodi, quas totus Oriens recipit & cõcelebrat, qui catholicam fidem ſana mente retinent, oſtẽdamus. Prima enim vniuerſalis ſynodus in Nicęa congregata eſt contra

Arrium, CCCXVIII. patrum, temporibus Iulij papæ ſub Conſtantino principe. Secunda in Conſtātinopoli, CL. patrum contra Macedonium & Eudoxium, temporibus Damaſi papæ & Gratiani principis, quando Nectarius eidem vrbi eſt ordinatus epiſcopus. Tertia in Epheſo, CC. patrum cōtra Neſtoriū Auguſtę vrbis epiſcopum, ſub Theodoſio Magno principe, & papa Celeſtino. Quarta in Chalcedone, patrum DCXXX. ſub Leone papa temporibus Marciani principis contra Euticen, nephandiſſimorum præſulem monachorū. Quinta item in Conſtantinopoli temporibus Vigilij papæ ſub Iuſtiniano principe, contra Theodorum & omnes hęreticos. Sexta ſynodus vniuerſalis Cōſtantinopoli celebrata, & græco ſermone conſcripta, temporibus Papæ Agathonis, exequēte ac reſidente piiſſimo principe Conſtantino intra palatium ſuum, ſimulque legatis apoſtolicę ſedis & epiſcopis CL. reſidentibus. Igitur a natiuitate domini Ieſu Chriſti ob amorem dominæ meæ Auguſtæ IVDITH, aggreſſus ſum opus, quod vſque ad Gregorij eximij doctoris obitum perduxi. De geſtis etiam Bonifacij papæ quædam deinceps prælibando perſtrinxi, Romanorum iudicibus & Gothis ab Italia & Galliis depulſis, his Francis & Longobardis ſuccedentibus in regnis. Hic terminum cenſui meorum imponere librorum.

Freculphi Epiſcopi Lexouienſis Chronicorum Tomi poſterioris, Finis.

SVMMA

SVMMA TOTIVS OPERIS CAPITA.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

DE eo quod pene omnes hiſtoriographi texere ſuas cœperint hiſtorias à NINO *Aſſyriorum rege. pag.* 1

CAP. II.

Cur homo nouiſſimus in creaturis conditus ſit. 2

CAP. III.

Quomodo ad imaginem & ſimilitudinem Dei, homo ſit conditus. 3

CAP. IIII.

De obedientia homini à Deo data. 3

CAP. V.

De ligno ſcientiæ boni & mali in paradiſo, & de ligno vitæ. 4

CAP. VI.

De Abel à fratre ſuo Cain occiſo, & de vindictis, quas Cain pertulit. 4

CAP. VII.

De exordio duarum ciuitatum. 5

CAP. VIII.

Quomodo Deus primis hominibus loqueretur, & de eo quod ſcriptum eſt. Nonne ſi rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccaſti. 7

CAP. IX.

De eo quod ſcriptum eſt: Cognouit Cain vxorem ſuam, & peperit ei Enoch, ex cuius nomine nuncupauit ciuitatem, quam ædificauerat, & hoc qualiter conueniat, vt tres homines, qui tunc tantum erant, ciuitatem ædificarent. 8

CAP. X.

Quod aliter ſentiant philoſophi Græcorum & Latinorum de primo ſeculo, quàm Hebræorum. 11

CAP. XI.

De Seth filio Adam, qui placuit Deo, eiúſque filiis ac nepotibus, qui vſque ad ſeptimam generationem mirabiliter ſapientiam

adinuenerunt, & demum in columnis ſcripſerunt. 13

CAP. XII.

De Enoch qui tranſlatus eſt, qui etiam ſuas prophetias ſcriptas reliquit. 14

CAP. XIII.

De filiis Seth, qui poſt ſeptimam generationem Deo diſplicuerunt. 15

CAP. XIIII.

De filijs Dei, qui filias hominum acceperunt vxores. 15

CAP. XV.

Vtrum homines primi ſeculi ſine coniugibus per tot curricula annorum fuerint, vt legimus, poſt plures annos filios genuiſſe. 16

CAP. XVI.

De Matuſala vtrum quatuordecim annis poſt diluuium vixerit, vt in Geneſi contineri videtur. 17

CAP. XVII.

De hoc quod dicitur: Vltio dabitur de Cain ſeptuplum, de Lamech verò ſeptuagies ſepties. 18

CAP. XVIII.

De ira Dei, & de eo quod ſcriptum eſt in Geneſi: Pœnitet me hominem feciſſe, cùm in Deo nulla ſit pœnitentia, in quo eſt certa praſcientia. 19

CAP. XIX.

De eo quod dixit Deus: Erunt dies eorũ centũ viginti annorũ. 19

CAP. XX.

De Noe quomodo decimus ad Adam princeps ſuæ gentis extiterit. 21

CAP. XXI.

De magnitudine arcæ & cameris eius. 21

CAP. XXII.

Quod de immundis animantibus bina, de mundis ſeptena in arca fuiſſe legimus. 23

CAP. XXIII.

De minutiſsimis beſtiolis & inutilibus, vtrum fuerint in arca. 23

CAP. XXIIII.

Quomodo in arca viuerent animalia, quæ non ſine carnibus veſci putantur. 24

CAP. XXV.

De ingreſſu Noe in arcam, & vbi reſideret arca poſt diluuium, & numero annorum ab Adam vſque ad Noe, vel quid de arca gentium philoſophi ſenſerint. 25

CAP. XXVI.

De eo, quod quibuſdam hominibus impoßibile videtur, homines nongentos annos vixiſſe. 26

CAP. XXVII.

Quomodo ex tribus filijs Noe, omne genus hominum ſit propagatum, & quas orbis terræ partes obtinuerunt. 27

CAP. XXVIII.

De eo, quod Faleth diuiſio interpretatur, quia in diebus eius diuiſio linguarum facta eſt, ut de ædificatione turris, & de eius Nembroth, ſeu quid de ea gentium ſapientes ſenſerint. 32

CAP. XXIX.

De eo quod dictum eſt, de terra Sennaar exiſſe Aſſur, & ædificaſſe Niniuen. 35

CAP. XXX.

Quid eſt, quod peccante Cham, filius eius Chanaan ſententiam ultionis accepit. 35

CAP. XXXI.

Quomodo intelligendum ſit: Dilatet deus Iafeth, & inhabitet in tabernaculis Sem. 36

CAP. XXII.

De eo quod ſcriptum eſt: de Sem nati ſunt patre omnium filiorum Heber fratre Iafeth maiore. 37

CAP. XXXIII.

Quum non fiat commemoratio in Geneſi à Noe vſque ad Abraham, vtrum aliquis iuſtorum fuerit. 38

CAP. XXXIIII.

Quomodo intelligendum ſit deſcendiſſe dominum, & nec deſiſtent à cogitationibus ſuis donec eas opere compleant, & qualiter ex tribus filiis Noe per terras LXXII. *linguæ eſſe cœperunt.* 39

CAP. XXXV.

De numero annorum à diluuio vſque ad natiuitatem Abrahæ, & quod aliter Ioſephus atque LXX. *interpretes, ſiue Euſebius ſentiant, quàm in Hebraica veritate contineatur.* 41

CAP. XXXVI.

Quomodo Thara cum Abraham & Loth & Aram exierit de Chaldea, & venerit in terram Chanaan. 42

CAP. XXXVII.

Poſt mortem Tharæ patris Abraham, quod legitur dixiſſe dominum ad Abraham: *Exi de terra tua & de cognatione tua &c. cùm prius cum patre, egreſſus ſit ex ea, & de Nachor fratre*

Abraham, & ea quæ ad hanc rationem pertinent. 43

CAP. XXXVIII.

Cum aliquorum vitæ adnumerantur anni, cur aliorum taceantur in Geneſi. 46

CAP. XXXIX.

Pater Melchæ, ipſe eſt pater Ieſcæ, vel quæ fuit Ieſca. 46

CAP. XL.

Quomodo Sacra cum a Pharaone rapta fuerit, ab eo violata eſſe non credatur. 47

CAP. XLI.

Qui ſint expediti, quos Abraham numeraſſe legitur. 47

CAP. XLII.

Quis Melchiſedech ſit rex Salem qui ab Abraham decimas accepit. 48

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

De Ioſeph in Ægypto exaltatione, & quam ob cauſam filij Iſrael inde diſceſſerint, ethnicorum hiſtoriographorum partim imperfecta, partim falſa narratio. 51

CAP. II.

Patriarchæ Iacob luculentum de CHRISTI aduentu vaticinium. Et quo tempore Græcia frugibus uti cœperit. 53

CAP. III.

De obitu Ioſeph, & ſubſecuta mox filiorum Iſrael afflictione. 54

CAP. IIII.

Callithias primus Argis ſacerdotio functus. Quo tempore & Atlas aſtrologus inſignis fuit. 55

CAP. V.

Syria vnde nomen ſortita. 55

CAP. VI.

Quo tempore & quibus coætaneis Moſes Ægyptiorum philoſophiam didicerit. 56

CAP. VII.

Quibus temporibus Athenienſium regnum cœperit, & de Athenarum appellatione deorũ Neptuni & Mineruæ contentio. 56

CAP. VIII.

De Moſeos natiuitate, expoſitione, educatione, vita & rerum ab eo cum in Aethiopia, tum in Aegypto geſtarum hiſtoria. 58

CAP. IX.

De filiorum Danai & Ægiſti parricidiis, Aegypti prima appellatione

pellatione & Buſiridis in ea tyrannide. 68

CAP. X.

De Progne & Philomela, & rege Thebarum Cathmo. 70

CAP. XI.

Ludi in honorem Apollinis inſtituti, quo tempore Hercules claruit, & Dionyſius vitem oſtendit. Item de diluuio ſub Deucalione & incendio ſub Phaetonte. 71

CAP. XII.

Troia & Achaia condita. Triptolomeus frumenta per vrbes diſtribuit. Theſeum Hercules ab inferijs reducit. 73

CAP. XIII.

De raptu Ganymedis, Medeæ per cædes paruulorum pignorum graſſatione, & Gorgonæ meretricis capite deſecto. 74

CAP. XIIII.

De Debbora propheti ſſa, & regno Argiuorum in Micenas translato. 76

CAP. XV.

Quo tempore Ilium & Troia condita, aurea Saturni tempora. 77

CAP. XVI.

De Libero & eius Bacchanalibus ſacris. Item de Dædalo & Spinga. Argonautis quoque. Et tandem de Scythis, Amazonibus & Scanza inſula. 78

CAP. XVII.

Carthago à Didone condita. Hercules certamen olympiacum inſtituit, & Antæum Terræ filium occidit. Troianorum decemnale oritur bellum. Quo tandem finito, Æneas alias ſibi ſedes quærens in Latium venit, &c. 88

CAP. XVIII.

Hebræorum iudex Samſon, Latinorum primus rex Aeneas, & poſt eum Aſcanius, & cæ. Item Vlyſſis Scyllam fugientis hiſtoriam hoc tempore factam fabulæ tradunt. 95

CAP. XIX.

Heli ſacerdoti mortuo Samuel propheta ſuccedit, & Saul primus Hebræorum rex conſtituitur. 97

CAP. XX.

Dauid primus ex tribu Iuda Hebræorum rex conſtituitur. Sub idem tempus & Homerum floruiſſe, quorundam fert opinio. Codrus Athenienſium rex, quo pacto patriam ſuam liberauerit. 98

CAP. XXI.

Annorum ab Adam vſque ad Solomonem & templi ædificationum.

nem calculatio duplex. Vna quidem ſecundum Euſebij & diui Hieronymi, altera, Ioſephi ſupputationem. 100

LIBER III.

CAP. I.

Quomodo Dauid ex paſtorali habitu ad regnum peruenerit, & illud inſigniter dilatauerit. 102

CAP. II.

De impẽſis atque diſpoſitionibus, ſeu ordine ſacerdotum, quæ præparauit Dauid ad templum domini fabricandum. 103

CAP. III.

De Salomone, quàm nobiliter ſit in regnum ſublimatus & qualiter ditiſſime patrem ſepelierit. Quod claruit quando Hircanus poſt multa tempora illius ſepulchrum effodit, & pecunias infinitas inde tulit. Similiter & Herodes poſtea fecit. 106

CAP. IIII.

Aſſyriorum XXXI. Lauſthenes, cuius in tempore SOLOMON templum domini conſumauit, vſus amicitia Hyram regis Tyri: & quæ de vtriſque gentium ſcriptores ſenſerint. 108

CAP. V.

Aſſyriorum XXXII. Piritiades, quo tempore regnum Hebræorum diuiditur, templum etiam domini Suſachim rex Aegypti ſpoliauit: quid etiam eruditus gentium ſcriptor inde ſenſerit. 110

CAP. VI.

Aſſyriorum XXXIII. Ofrateus, cuius tempore Achab rex nequam in parte Iſrael regnabat: Sub quo Helias. Et quid de ſiccitate illius temporis Menander ſcripſerit. 111

CAP. VII.

Aſſyriorum XXXIIII. Ofratenes, quo regnante Tyberinus Latinorum erat rex. Et Homerus tunc fuiſſe traditur. Similiter & Licurgus legulator, Ioiadas etiam iuſtus pontifex templi: qui CXXX. annis poſt Moſem vixit, vt ſacra refert hiſtoria. 112

CAP. VIII.

Aſſyriorum XXXV. Acrazapes, quo regnante, Zacharias propheta filius Ioiadæ ſacerdotis occiditur inter templum & altare. Syluius Romulus tunc etiam præſidium poſuit inter montes, vbi nunc Roma eſt. 113

CAP. IX.

Aſſyriorum triceſimus ſextus Thonos Concoloros vocatus Sardanapalus: qui muliere corruptior fuit. Ob quam cauſam ab Arbace duce Medorum ſpretus atque deiectus eſt, & pariter cum eo regnum Aſſyriorum corruit. 115

CAP. X.

Medorum I. Arbaces: quo regnante prophetabant, Oſee, Eſaias, Amos, & Ionas. Qui velut fontes prorruperunt in prophetiam, vt prima cecidit Babylon & ſecunda cœpit oriri I. Roma, ſub cuius regno Chriſtus eſt natus. 116

CAP. XI.

Medorum ſecundus Soſarmus: quo regnante prima Olympias cœpta eſt, reges Lacedæmoniorum atque Corinthiorum defecerunt, Lydorum autem regnum inchoauit, tyrannus Phalaris tunc in Cicilia authorem nefandiſſimi operis iuſte puniuit. Sancti prophetæ etiam gentium ſalutem exorſi ſunt prædicare 117

CAP. XII.

Medorum III. Madidus: quo regnante decem tribus, quæ vocabantur Iſrael, tranſlatæ ſunt in montes Medorum, & Cuthæi (qui vocantur Samaritæ) pro eis in eorum regione collocantur. Romulus autem interfecto auo atque fratre, fundauit Romam. Sibylla Eritræa hoc in tempore extitit: quæ de Chriſto manifeſtè prophetauit. 120

CAP. XIII.

Medorum IIII. Cardicas, quo regnante, Numa rex Latinorum fuit qui multa vana inſtituit & ſuperſtitioſa. 126

CAP. XIIII.

Medorum V. Deioces, ſub quo Manaſſes in Babyloniam captiuus ductus, & pœnitentiam agendo meruit abſolui. Romanorum vero Tullius rex, qui multa Reipublicæ ad decorem pertinentia inſtituit & quæ ciuitates tunc ſunt conditæ. 127

CAP. XV.

Medorum VI. Phraortes, ſub quo Ioſias Iudæorum rex, & Romanorum Ancus Martius. 128

CAP. XVI.

Medorum VII. Cyaxares, quo regnante, Ioſias rex Iudæorum occiditur, Iudæi diuerſis calamitatibus opprimuntur, regiſque eorum inter Aegyptios & Babylonicos infœlici ſorte affliguntur: Romanorum vero Tarquinius Priſcus erat rex qui Senatum auxit, & multa inſignia & decora adinuenit, quibus dignitas imperij eminet. 129

CAP. XVII.

Medorum VIII. *Aſtyages, quo regnante Hieruſalem capta eſt, templúmque incenſum. Iudei in Babyloniam captiui ſunt ducti. Quantæ etiam fortitudinis Nabuchodonoſor extiterit: & qualia fortiter geſſerit virtute & opere ſuccinctè ſunt adnotata. Quid etiam de eo gentium ſcriptores dixerint. Itaque quod requiritur, cum Babyloniorum reges miræ fortitudinis eſſent, cur per reges medorum annorum numerus obſeruatur. De paßionibus etiam Hieremiæ prophetæ, & quid inuitus in Ægyptum deſcenderit, & Ægyptiorum vaſtationem prædixerit. De Pythagora etiam & de ſeptem ſapientibus Græcorũ, qui per ea tempora fuerint.* 133

CAP. XVIII.

Cyrus Perſa qualiter Medorum deſtruxerit imperium, & auunculum ſuum Aſtiagen bello ſuperauit, Babyloniam ſubuertit, Gyndem fluuium in CCCC. LX. *alueos comminuit, Lydiam petens Crœſum regem cœpit, Demum poſt multa fortiter geſta in Scythia cum omni exercitu periјt. Sub quo Iudæi à captiuitate relaxantur. Romanorum autem Tarquinius cognomento Superbus, illis diebus regnum rexerat. Et quod idem depulſus eſt propter ſuam tyrannidem atque inſolentiam Cum quo pariter & regiam poteſtatem Romani pepulerunt.* 142

CAP. XIX.

Cambyſes Perſarum ſecundus rex, templum reædificare in Hieroſolymis prohibuit, Aegyptum bello obtinuit. Cui magni ſuccedunt, quorum audaciam Darius redarguit, eorúmque dolos detexit, & ipſe regnauit. Qui templum domini ædificare præcepit. Quod ſub Cyro fuerat inchoatum, eo iubente eſt conſummatum. 149

LIBER IIII.

CAP. I.

Darius Perſarum rex III. *Scythis bellum intulit: Aſiam, Macedoniámque edomuit, & in campis Marathoniis cum Athenienſibus conflixit, vbi ducenta millia ſui exercitus amiſit, victúſque in Perſas refugit.* 152

CAP. II.

Quo regnante, Brutus & Collatinus poſt depulſionem regum primi conſules apud Romanos conſtituuntur: & ea quæ illis diebus cum Romanis geſta ſunt, & quod CCXLIII. *annis ſub regibus,*

bus, inde CCCCLXIIII. *annos per conſules & tribunos atque dictatores, iterúmque conſules, iura rei publicæ adminiſtrata ſunt.* 154

CAP. III.

De Melcho rege Carthaginenſium, qui infeliciter in Sicula dimicauit, domúmque reuerſus propria manu ſe intereinit. 156

CAP. IIII.

De Eſdra, qualiter gratiam Xerxis regis adeptus, Hieroſolymam cum magna turba Iudæorum & muneribus plurimis ſit reuerſus. 157

CAP. V.

De Neemia, qui reædificauit muros Hieruſalem, & in ea habitatores congregauit. 159

CAP. VI.

Qualiter Xerxes de regno ſeptingenta millia armatorum, & de auxiliis CCC. roſtratas etiã naues mille CC. oneratas vero tria millia habuiſſe in exercitu fertur, cui Leonida Spartanorum dux cum quatuor milibus obſtitit, & pene eum vicit. Deinde Themiſtocles Athenienſium dux nauali prælio exercitum eius ſuperauit. Xerxes victus, amiſſis copiis, turpiter refugit in patriam. 160

CAP. VII.

Artaxerxe regnante libri Pythagoræ incenſi ſunt ab Athenienſibus. Et memoriale philoſophorum qui tunc fuerunt, id eſt, Mileſii, Hippocratis medici ac Socratis. 164

CAP. VIII.

De Manilio duce Tuſculano, qui Latinos ſubegit, ac de I. Agone Romæ acto & de magna peſtilentia quæ Romanas vires fere conſumpſerat, & cætera quæ tunc geſta ſunt apud Romanos. 166

CAP. IX.

De LXX. *hebdomadibus à Daniele prædictis, quæ in vltimo imperij Neronis anno ſunt conſummatæ.* 167

CAP. X.

Regnante Dario, cognomento Notho, qui ſapientes tunc floruerint. Et Romani leges ab Athenienſibus tunc petiuerunt, & in XII. *tabulis ſcripſerunt Eiectis Conſulibus, Decemuiros conſtituerint. Et quantum malum ex hoc ſit ortum. Et quæ illis diebus eis contigerint.* 167

CAP. XI.

De diſcordia Sicilienſium, id eſt, inter Catinenſes & Siracuſanos,

quia auxilia petentes à Lacedæmonijs atque Athenienſibus, non ſolùm hac occaſione Sicilia, ſed & tota Græcia grauiſſimis bellis attrita eſt. 169

CAP. XII.

Qualiter Artarxerxes contra fratrem ſuum, ſcilicet Cyrum dimicauerit & vicerit: & de terræ motu Siciliæ, atque æſtu graui Aethnæ: de peſte etiam quæ Athenienſibus contigit, laboribúſque Romanorum. 171

CAP. XIII.

De Gallis, qui Romam incenderunt, vaſtauerunt ac nouiſſime vendiderunt. 172

CAP. XIIII.

Quibus diebus Socrates & Plato clar uerint, 174

CAP. XV.

Regnante Artaxerxe, qui & Ochus dicebatur, Iohannes ſummus ſacerdos Iudæorum Ieſum fratrem ſuum in templo interfecit. Pro quo ſcelere multa paſſi ſunt Iudæi grauia. 176

CAP. XVI.

Qualiter Artarxerxes Græcis pacem indixerit, & Aegyptum euerſum ſuo iunxerit imperio. 177

CAP XVII.

Quibus diebus peſtilentia ingens Romam crudeliter vaſtauerit, terraque in vrbe dehiſcens, Curtium virum equeſtrem abſorbuerit viuum. Tunc etiam Galli contra Romanos conſpirantes, ter deuicti ſunt. 178

CAP XVIII.

De hoc, quod nox longior ſolito facta eſt, & veri lapides è cælo ruentes, terram grauiter attriuerunt. Et hoc factum eſt, quando Magnus Alexander Macedo naſcitur. Quibus diebus Ariſtoteles celebratur inſignis, & Plato moritur. 180

CAP. XIX.

Quod regnante Arxe, Romanorum matronæ in ſcelere veneſico ſunt deprehenſæ. Philippus autem macedonum rex, pater Alexandri Magni, bella plurima peregit, ciuitates euertit, nationes innumeras perdomuit. 181

CAP. XX.

De grauiſſimis prælijs inter Samnites & Romanos, illis diebus geſtis. Quibus & Romani a Samnitibus victi, & ſub iugum ſeruitutis miſſi, iterũque Romani victores per Papyriũ ducem ſuum Samnites vicerunt & iugum depoſuerunt. 188

CAP.

CAP XXI.

Regnante Dario, quem Alexander occidit. Iaddus princeps & ſacerdos Iudæorum depulit fratrem ſuum Manaſſem a ſacerdotio, quia duxerat vxorem filiam Satrapæ Samariæ. Qua occaſione ædificatum eſt templum in monte Garzarim, ad inſtar Hieroſolymitani 190

CAP. XXII.

Quibus diebus Alexander regnum adeptus Macedonum, defuncto patre quanta & qualia intra ſuam egerit gentem, Parthosque primum bello ſuperauerit, inde autem Aegyptum Syriamque ſubiugando Hieroſolymam peruenit intactumque templum reliquit muneribus honoratũ, iterũque duobus prælíis copias Parthorum delens, demũ interemit Darium, in alienos crudeliſſimus in proximos impius exiſtens. 191

CAP. XXIII.

Conſtructa Alexandria in Aegypto, deſtructoque Perſarum imperio, per quinquennium Alexander monarchiam obtinuit orbis, plurimas deuincens gentes, Indiam petens ſubiugauit, cæteraſque nationes inacceſſibiles circa Oceani littora ſitas, bello oppreſſit & cepit. Demum Babyloniam rediens, hauſto veneno interiit. 198

CAP. XXIIII.

De bellis inter Romanos & Samnites atque Gallos, eo tempore geſtis, quo Alexander vaſtabat orientem, & de multimodis vtrinque confligendo miſeriis. 201

CAP. XXV.

Qualiter Alexãder monarchiam obtinuerit. & inter quos regnum crudeliter adeptum, diuiſerit: quæ etiam pars vnicuique obuenerit. 204

CAP. XXVI.

Mortuo Alexandro rege Macedonum, duces eius mutuis ſe bellis conſumpſerunt. 206

CAP. XXVII.

Qualiter Ptholomæus Alexandri ſucceſſor, Hieroſolymam dolo ceperit, multoſque Iudæorum ſecum captiuos in Aegyptum deduxerit. 210

CAP. XXVIII.

De præliis, quæ Tarentini cõtra Romanos, vna cum Pyrrho Epirotarum rege, qui primus elephantes in Italiam ſecum duxit, geſſerunt, & a Romanis victi atque edomiti, & de portẽtis diuerſimodis, quæ eo tempore contigerunt. Et quod Italia tunc v-

LIBER V.

CAP. I.

Textus narrationis qualiter Ptholomæus Philadelphus Eleazarum ſummum ſacerdotem Iudæorum honorauit muneribus & templum. Captiuos etiam Iudæorum vltra centum milia relaxauit. LXX. quoque ex ſenioribus ſapientiſſimis ad ſe venire fecit, & diuinas leges interpretari iuſſit. 216

CAP. II.

De diuerſis inter Romanos & Carthaginenſes terra, marique prelia, & innumera multitudine ex vtriſque partibus hominum interfecta. quæ continua miſerorum bella per annos vigintiquinque durauerunt. 225

CAP. III.

Quo tempore ignis & inundatio aquarum inſolita pene vrbem deleuerunt. 230

CAP. IIII.

Regnãte Ptholomæo Euergete, Ieſus librum Sapientiæ compoſuit Ioſephus autem Iudæ regis gratiam intantum promeruit, vt dux non ſolum Iudææ, & Samariæ, ſed etiam Syriæ & Phœnicis conſtitueretur 231

CAP. V.

Eodem tempore Parthi à iugo Macedonum recedunt, Romani per anni vnius ſpatium pacifice ſine bello degerunt: quod eis non contigerat per annorum ſpatium quadringentorum quinquaginta; id eſt, à tempore Numæ regis. Hinc ſequuntur ingentia & grauia bella quæ inter Romanos & Gallos atque Hiſtros, Illyriſque geſta ſunt. 233

CAP. VI.

Ptholomæo Philopatre regnante, Iudæorum ſexaginta millia ab Antiocho ſunt interfecta: & quæ ab eo paſſi ſunt, quæ in tertio continentur Macchabæorum libro. 235

CAP. VII.

Quibus diebus infeſtiſſimus Romanorum hoſtis Hannibal, cum copioſo exercitu de Hiſpania profectus in Italiam venit. In qua decem & tres annos cõtinuo perſeuerãs, quàm grauia & quanta cum Romanis geſſerit bella, Romanoſque attriuerit, vſque ad vltimam pene deſperationem: Et qualiter ab Italia reuocatus in Aphricam, & in ea victus ſit à Scipione, cum ante victor

fre-

frequētiſſime extitiſſet. Et dum a domeſtico Romani premerentur hoſte, quem in patria ferre nequibant, cum quibus externis populis ſuſceperis bella. 237

CAP. VIII.

Rex Ptholomæus Epiphanes per ducem ſuum, nomine Sopam, humilem Syriam, Iudæam, atque Samariam in ſuam recepit ditionem: quas Antiochus nuper ab eius abſtulerat poteſtate: Iterumque Antiochus deuicto Scopa, ſuæ eaſdem regiones ditioni ſubiecit. 247

CAP. IX

Relatio qualiter Philippus Macedonum rex à Romanis victus, Demetrium filium ſuum obſidem dederit, Similiter Nauides Atheniensium dux à Romanis victus, filium ſuum Armenē obſidem tribuit. Cum quanis diuerſe nationes ſūt Romanis ſubiectæ. Antiochus etiam rex Syriæ cum omnibus ſuis copiis hu victus, terra marique, vectigal ſoluere coactus. 249

CAP. X.

Qualiter Antiochus Ægyptum occupauerit, Romanis denūciantibus timore percuſſus, ac ea diſceſſit, Hieroſolymā petens, templum ſpoliauit, & aram in ea ſtatuens, immundis ſacrificiis polluit, ciuitatemque vaſtando deſtruxit, & arcē ob cuſtodiā Macedonum in eadem ædificauit, partem populi captiuam duxit & partem in ore gladij conſumpſit. reliquos ritu gentium viuere inſtituit, contradicētes diuerſis pœnis affici iuſſit. Et vnde hoc malum exordium ſumpſiſſe credebatur. 252

CAP. XI

Quibus diebus Romani innumeras multitudines hominum in Hiſpania trucidauerūt, oppida vltra C C C. deſ.ruentes, euerterūt. Bellum etiam Macedonicum, merito inter maxima cōputandum tunc geſtum eſt. Punicū etiam bellum exortum eſt tertium. Quo confecto, igni ferroque Carthago penitus eſt euerſa, anno poſtquam condita eſt, D C. 256

LIBER VI.

CAP. I.

Qualiter Matathias reſiſtens Antiochi edictis leges patrias vendicauerit, Iudam ducem populo præfecerit, & ipſe Iudas quomodo ad principatum ſacerdotij peruenerit. 262

CAP. II.

Regnante Ptolomæo Euergete, Simon poſt obitum Ionathæ, princi-

patum ſacerdotij adeptus. 265

CAP. III.

De euerſione Tyri opulentiſſimæ ciuitatis, & qualiter Achaia per Metellum conſulem, Romanus ſit ſubiecta. Quibus temporibus, Androgeus Romæ viſus, quod portentum ingens peſtilentiã ſubſecuta eſt. Viriatus etiam vir paſtoralis Luſitanus, diuerſis prælijs Romanos vicit & fugauit. Demũ à ſuis interfectus eſt. 267

CAP. IIII

Qualiter rex parthorum Babyloniam diuerſaſq; nationes ſuo ſubiecit imperio. Et tunc Brutus in citeriore Hiſpania Gallicanis Luſitanis auxilia ferentes bello oppreſſit. Et Lepidus proconſul vacceos in Hiſpania innoxios, dum expugnare conatur, ab eis amiſſo exercitu victus eſt: quando etiam Romæ ſerui conſpirantes, mox interfecti ſunt. 269

CAP. V.

Quibus diebus per Scipionem Aphricanum numantia deleta eſt, & Attalus rex Aſiæ per teſtamentum ſibi ſuccedere populum Romanum fecit, quam eiuſdem frater inuaſit, ad cladẽ populi Romani, ſuamque internetionem. 271

CAP. VI.

Quo in tempore conſpiratio ſeruorum longe, lateque efferbuit, & mox à dominis ſeu Romanorum conſulibus pœnis adactis, deleti ſunt. Quo in tempore Aethna vltra modum inſolitos euomuit ignes, & in Aphrica locuſtarum magnitudo mari immerſa ad littusque reuoluta, nimiam corrupto aere peſtilentiam mortalibus incuſſit. 273

CAP. VII.

De Iohanne filio Simonis, qui Hircanus eſt nuncupatus: qualiter plures ciuitates Syriæ atque Samaritanorũ, Idumæorumq; cepe- rit, bellis etiam proſpere geſtis, ſumma cum pace felicitateque conſenuit. Quomodo etiam filius eius Ariſtobolus, qui primus poſt reuerſionem Iudaici populi de Babylonia nomẽ regium vſurpauit, matrem, fratremque Antigonum occiderit, & ipſe vix anno expleto, in regno deteſtabiliter mortuus ſit. 276

CAP. VIII.

De reædificatione Carthaginis, & de ſeditione ſeruorũ orta Romæ ſpe libertatis, qualiter etiam Galli Allobrogenſes & Galli Aluernorũ à Romanis victi atque deleti ſunt. Tuncque incendium Aethnæ Catinenſes afflixit. 279

CAP. IX.

De Iugurtha Numidarum rege, & de conſulibus, qui contra eum pugnaue-

pugnauerunt, atque vicerunt. 281

CAP. X.

De conſulibus Romanorum, qui contra Gallos infeliciter dimicantes victi atque interempti ſunt. Contra quos Gallos ob vindictam conſulum & fines tuendos Marius conſul quarto & quinto creatus, dirigitur. Gallorum CCCCXL. *milia interfecit: præter mulieres & paruulos, qui ſeſe necauerunt, in Aſia vero & Syria, qui etiam tunc regnabant.* 283

CAP. XI.

De diuerſis præliis atque ſeditionibus, ſeu de parricidiis, quæ Alexander ſecundus rex & ſacerdos Iudæorum cum externis nationibus ſeu propria gente geßit. 285

CAP. XII.

De bellis ſocialibus, quæ Romani perpeßi, quando tota Italia ab eis defecit, & de portentis diris atque mirabilibus, quæ hæc mala præceſſerunt.

CAP. XIII.

De Ciuilibus bellis, quæ inter Syllam & Marianos geſta ſunt, & vſque ad decimum annum protracta: quibus lectißimorum C. L. *milia cæſa ſunt.* 291

CAP. XIIII.

Regnante Ptholomæo, Dionyſio, Alexandra Salina, Alexandri regis vxor Iudæorum rexit populum. Et ea quæ ibi illis contigerunt diebus. 297

CAP. XV.

De diuerſis fragoribus bellorum, quibus Roma perterrita eſt. Quorum vnum fuit in Hiſpania, aliud in Macedonia, tertium in Pamphilia, quartum in Dalmatia. 299

CAP. XVI.

De gladiatoribus, qui è ludo effugientes, multa & pernicioſißima bella contra Romanos dominos ſuos excitauerunt. 302

CAP. XVII.

De diuerſis præliis in Oriente geſtis, id eſt, quæ Mithridates prius proſpere, demum infeliciter geßit. Et de his, quæ Sylla & Lucullus & cæteri eo tempore Romani exercitus duces peregerunt. 304

LIBER VII.

CAPVT I.

Cum Hircanus atque eius frater Ariſtobulus de regni poteſtate

confligunt, Pompeium iudicem prouo. âs. Ex quo Romanis ſubduntur. 310

CAP. II.

Qualiter Craſſus ſpoliauerit templum, & Parthico bello mox eſt extinctus De patre etiam matreque Herodis, & fratribus atque ſorore. Et quod aliter Aphricanus Hiſtoriographus, quàm Ioſephus de eodem patre Herodis ſentiret. De Lucullo, qui Mitrid item & Tigranem bello vicit. Et de Pompeio eius ſucceſſore: qui maxima ex parte orientem ditioni ſubdidit Romanorum. 316

CAP. III.

De Lucullo, qui Mitridatem & Tigranem bello vicit. Et de Pompeio eius ſucceſſore qui maxima ex parte Oriente ditioni ſubdidit Romanæ. 318

CAP. IIII.

Qualiter Cæſari Galliarum prouinciæ à Senatu ſint diſtributæ. Et de prælijs diuerſis in Gallijs geſtis. 320

CAP. V.

Qualiter Iulius Cæſar poſtquam Galliam in ditionem ſubiectam crediderit, & in Italiam redire voluit, impetu Gallorum retractus prælijs diuerſis infectus, à Gallijs in Britanniã tranſijt, & ea n ſubiugauit, non ſine magno diſcrimine ſuorum. 322

CAP. VI.

Reuerſo Cæſare in Italiam iterum Galli in arma coniurant. Ad quos cito C. Cæſar reuertitur, quos diuerſis prælijs contriuit, & æternæ ſeruituti tradidit. 329

CAP. VII.

De nece Craſſi & Romani exercitus apud Parthos. 334

CAP. VIII.

Octo hinc Ciuilia bella inter Cæſarẽ & Pompeium exorta ſunt: quia Pompeius inſtigauit Senatum, vt negarent iterum conſulatum Cæſari. 335

CAP IX.

De prælijs inter Cæſarem & Pompeium geſtis, ac de victoria Cæſaris & nece Pompei. De reliquis etiam bellis ciuilibus, per IIII. annos geſtis ac demũ de interfectione Iulij Cæſaris. 337

CAP. X.

Qualiter Antipater gratiam Cæſaris ſit adeptus: cui etiam nudato corpore vulnera quæ pro eo acceperat, oſtendit, dum ab Antigono accuſaretur: & acceptam poteſtatem Iudææ inter filios ſuos Herodem & Faſelum diuiſit. 342

CAP.

CAP. XII.

De nece Antipatri genitoris Herodis. Et qualiter gratiam Antonij ſint adepti Herodes & Faſelus frater eius. 346

CAP. XII.

Antigonus paruum Hircanum patri tradidit, & ſacerdotium dolo ſuſcepit, & qualiter à Romanis & Herode capta Hieroſolyma comprebenditur atque ſecuri occiditur, Herodeſque rex conſtituitur. 348

CAP. XIII.

Herode alienigena rege facto, prophetiæ completæ ſunt, quæ CHRISTVM *tunc venturum prædixerant, & Iudæorum regnum deſtruendum.* 355

CAP. XIIII.

De Octauiano qui nomen auunculi & regnum ſuſcipiens, qualiter ciuilia bella & externa gerendo ad hoc peruenerit, vt à ſenatu decretum ſit, quod in perpetuũ tribunitiæ poteſtatis eſſet. 358

CAP. XV.

Antonius pro quibuſdam ſucceſſibus elatus, Octauiano Cæſari bellum denuntiat. A quo ter victus, ac demum captus & occiſus eſt. 364

CAP. XVI.

De eo quod Cæſar Octauianus totam Hiſpaniam per ſe ſubiugauit. Vbi & gloria Magni Alexandri in eo refuſa eſt per legatos Indorum & cæterarum gentium Orientis. Et qualiter tam per ſe, quàm etiam per ſuos legatos vniuerſum ſibi ſubiecit orbem. 367

CAP. XVII.

De prælijs ab Herode geſtis cum rege Arabum. Et qualiter gratiam Octauiani Cæſaris adeptus ſit. 372

CAP. XVIII.

De operibus ab Herode excellentioribus factis. Et de interfectione filiorum ac coniugis, ſiue amicorum, ac demum de eius execrabili morte. 375

CAP. XIX.

Imperante Octauiano, Chriſtum natum eſſe, vt prædixerant prophetæ, & angeli annuntiauerunt. Et qui memoria digni illuſtres eo tempore haberentur viri. 382

INDEX CAPITVM.

Tomus ſecundus.

LIBER I.

CAPVT I.

Quot priores libri, diuerſorum regnorum hiſtorias contineāt ab initio mundi uſque ad natiuitatem CHRISTI. 388

CAP. II.

De natiuitate CHRISTI *ab angelis & prophetis annuntiata, quæ ſextam mundi ætatem conſecrauit* 389

CAP. III.

De Herode alienigena, ſub quo natus eſt Chriſtus, quod tūc prophetiæ impletæ ſunt, hanc natiuitatem prædicentes. 391

CAP. IV.

De Octauiano, qui nō ſe permittebat dominum appellari, & qualem uitam duxerit, uel quo fine præuentus ſit. 392

CAP. V.

Tyberio imperante, Iohannes prædicat & baptizat dominus IESVS *prædicando & miracula faciendo ad paſſionem uenit.* 395

CAP. VI.

De terræmotu, & tenebris, quæ in paſſione domini contigerunt, quid ſcriptores gentiliū ſenſerint, ſeu Ioſephus Hiſtoriographus. 396

CAP. VII.

De ordinatione Iacobi, & VII. *diaconorum. Simul etiam de conuerſione Abgari regis per Thaddæum.* 398

CAP. VIII.

De perſecutione primæ eccleſiæ, qua occaſione uerbum Dei ad gentes peruenit. Ex quibus Aethiopia illud primum ſuſcepit. 400

CAP. IX.

Qualiter Pilatus Tyberio & Senatui reſurrexionem domini, & miracula eius & quod Deus eſſet nunciauit. 401

CAP. X.

De uita & actibus Tyberij Et qualiter in Antiochia eccleſia Chriſti tum mirabiliter floruit Vbi & primū Chriſtiani nuncupati ſunt, & cætera, quæ ea tempeſtate contigerunt. 403

CAP. XI.

De Philone, qui Gaij laudibus Eccleſiā exornauit. Et quanta Iudæi mala ſub eodē principe ſūt perpeſſi ob uindictā crucis. 405

CAP. XII.

De Herode & Pilato qui iuſtas luerunt pœnas, ac de nefariis actibus Gaij Caligulæ. 408

CAP.

CAP. XIII.

De aduentu beati Petri Romam ſub Claudio, & de geſtis eiuſdem Claudij. Et quæ eo imperante geſta ſint. 409

CAP. XIIII.

De Iacobo ab Herode decollato, & de cruciatibus eiuſdem Herodis per angelum. 411

CAP. XV.

De Theoda falſo propheta, de quo legitur in Actis Apoſtolorum, & de Claudio vitiis ſubiecto, atque ipſius nece. 414

CAP. XVI.

De Neronis actibus ſceleratiſſimis, & de interfectione Senecæ ſui præceptoris, atque Lucani poetæ. 416

CAP. XVII.

De Pauli reſolutione & ſecunda eius prædicatione, antequam martyrio coronaretur ſub Nerone. 418

CAP. XVIII.

De nece Iacobi Iuſti, apoſtolorum epiſcopi, & quid de illo hiſtoriæ referant. 420

CAP. XIX.

De Iuda Iacobi fratre. 423

CAP. XX.

De Simone Petro, qualiter dimicauit contra magum Simonem, & de celerrima morte Neronis. 423

CAP. XXI.

De tyrannis poſt turpiſſimam mortem Neronis exortis, & cito extinctis, vſque ad Veſpaſiani principatum. 428

CAP. XXII.

De inauditis apud alias gentes mortibus ac prædonum infeſtationibus in conditione Hieroſolymorum. 430

CAP. XXIII.

De maria, quæ proprium comedit filium, & ſic prædones confuſos abire coegit. 436

CAP. XXIIII

De vltima ruina Hieruſalem, & de multitudine interemptorum ſecundum Ioſephi ſupputationem. 438

LIBER II.

CAP. I

Prælocutio de priore libro. 441

CAP. II.
De Veſpaſiani actibus bonis. 441
CAP. III.
De operibus magnificis Titi imperatoris. 444
CAP. IIII.
Sub præfatis principibus apoſtolici viri, & reliqui doctores ſacri, qui tunc floruerũt, quas mundi partes ad prædicandum ſuſceperint, & quibus in locis conſecuti ſint palmam martyrij, per ordinem continetur. 446
CAP. V.
De Ioſepho hiſtoriographo. Et quæ de Saluatore protulerit. 451
CAP. VI.
De Domitiani ſuperbis geſtis. 453
CAP. VII.
De proſapia Dauid, & propinquis Chriſti ab illo requiſitis. 454
CAP. VIII.
De Neruæ operibus bonis. Et Traiani geſtis mirabilibus. 456
CAP. IX.
De Iohannis Euangeliſtæ mirabilibus & obitu. 459
CAP. X.
De Clemente, & eius virtutibus, qui ſub Traiano paſſus eſt. 462
CAP. XI.
De Simeone Cleophæ filio, ac de Ignatio Antiochenæ eccleſiæ epiſcopo, qui ſub Traiano paſſus eſt. 467
CAP. XII.
De Hadriano principe, & quæ ſub eo geſta ſunt. Eo tempore Quadratus & Ariſtides ſeu Agrippa doctores fuerunt. 470
CAP. XIII.
De geſtis Antonij Pij, & de Iuſtino ſui temporis doctore. 474
CAP. XIIII.
De geſtis Marci Antonini & fratris eius Aurelij Commodi, qui aliquandiu ſimul regnauerunt. 475
CAP. XV.
De Polycarpo Iohãnis apoſtoli diſcipulo, & Smirnæ epiſcopo. 478
CAP. XVI.
De Iuſtino philoſopho, quantum pro defendendo Chriſtianiſmo laborarit, & quàm inſignia monumenta reliquerit. 479
CAP. XVII.
Egeſippus Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptor, qua ætate floruerit. 480
CAP. XVIII.
De Apollinari Hieropolis, & Dionyſio Corinthi epiſcopis. 481

CAP. XIX.

De Tatiano Encratitarum hæreſiarcha. 482

CAP. XX.

Catalogus quorundam orthodoxorum, qui contra Marcioniſtarũ hæreſim libros ædiderunt. 483

CAP. XXI.

Cataphrygarum hæreſis quo tempore exorta ſit. 484

CAP. XXII.

De Commodi Imperatoris incommodis geſtis, & de his qui ſub eo floruerunt doctoribus. 484

CAP. XXIII.

De Heluio Pertinace, & Iuliano eius interfectore. 487

CAP. XXIIII.

De Seueri virtute & geſtis. Et quod illo imperante honores non ſunt venditi. 488

CAP. XXV.

De Aurelio Antonino, & eius actibus. 489

CAP. XXVI.

De Ophilo Macrino principe. 490

CAP. XXVII.

De doctoribus, qui ſub prædictis principibus floruerunt. 490

LIBER III.

CAP. I.

De flagitiis atque ſceleribus peſſimi principis M. Aurelij Antonini. 500

CAP. II.

De Aurelio Alexandro principe. Et quid eo imperante geſtum ſit. Ac de Origene præcipuo doctore. 501

CAP. III.

De Maximino principe perſecutore, & de ſucceſſoribus eius Gordiano patre & nepote, qui paruo interuallo ſibinet ſuccedentes interfecti ſunt. 504

CAP. IIII.

Quo tempore Iulius Aphricanus claruerit. 506

CAP. V.

De Philippis, patre & filio imperatoribus Chriſtianis primis. 506

CAP. VI.

De Decio perſecutore Chriſtianorum 507

CAP. VII.

De Gallo & Veluſiano. Et quid geſtum ſit imperãtibus illis, tam

in doctoribus quam in cæteris cauſis memoria dignis, 508

CAP. VIII.

De doctoribus aliquot orthodoxis, qui ſub Gallo & Veluſiano floruerunt. 512

CAP. IX.

De geſtis Valeriani & Gallieni principum, & qui doctores vel martyres ea tempeſtate extiterint. 514

CAP. X.

De Claudio & Quintillo Imperatoribus. 521

CAP. XI.

De Aureliani triumphis, atque perſecutionibus Chriſtianorum, & qui ſub eo floruerint. 521

CAP. XII.

De Tacito & Probo Imperatoribus. 523

CAP. XIII.

De Caro & filio eius Carino principibus, & qui eo tempore clari haberentur. 524

CAP. XIIII.

De Diocletiano principe, & Maximiano, & cæteris Cæſaribus, quos ipſe creauerat & de eorum prælijs, & perſecutionibus Chriſtianorum. 526

CAP. XV.

De Galerio & Conſtantio, qui orbem Romanum primi diuiſerunt & de multis principibus, qui illis diebus ſcaturiente, ebullierunt & perierunt. Et qui doctores ea tempeſtate, vel martyres extiterint. 530

CAP. XVI.

Qualiter Conſtantinus ad imperium euectus ſit, & quos Imperatores perſequentes Chriſtianos oppreſſerit. 535

CAP. XVII.

De veſania Arrij, & de ſynodo in Nicæa congregata, & quid in ea geſtum ſit. 539

CAP. XVIII.

De Helena Conſtantini matre: & qualiter crucem dominicam inuenit. 544

CAP. XIX.

Quo tempore populi Hyberorum & Armeniorum conuerſi ſint ad fidem Chriſti. 546

CAP. XX.

De ſolicitudine pij principis Conſtantini, quam non ſolum de ſibi ſubiectis, ſed etiam de externis habuit pro fide Chriſti. 548

CAP. XXI.

De diuerſis doctoribus ſub Conſtãtino Imperatore florẽtibus. 550

LIBER IV.

CAPVT I.

Quomodo poſt mortẽ Conſtantij ad tres eius filios orbis Romanus peruenerit, & quas partes vnuſquiſque obtinuerit. 555

CAP. II.

Qualiter per quendam presbyterum hæretici Arriani ad familiaritatem Conſtantini peruenerunt. 556

CAP. III.

De diuerſis Synodis, in quibus catholica Niceni concilij decreta Arriani ſubuertere miſi ſunt. 558

CAP. IIII.

De perſecutione Athanaſij, aliorũ catholicorũq. epiſcoporũ. 560

CAP. V.

De præliis Conſtantis contra Parthos & Francos, ac de morte ipſius, vbi tunc Franci habitauerint. 561

CAP. VI.

De tyrannide Magnentij atque Nepotiani, & de eorum interfectoribus. 562

CAP. VII.

De Gallo Cæſare facto à Conſtantio, ac maturius interfecto. Et de Iuliani Galli fratris præliis contra Germanos & Francos. Et qualiter inuaſit imperium. 563

CAP. VIII.

Memoria nobilium ſcriptorum ac mirabilium patratorum, qui eo tempore claruerunt. 564

CAP. IX.

Qualiter Iulianus à Chriſtianiſmo ad idololatriam ſit conuerſus, ac iuſtas demum luit pœnas. 569

CAP. X.

De pædagogo Chriſtiano & Iuliano Saba, qui impij Iuliani Cæſaris apud Perſidem prædixerunt perditionem. 573

CAP. XI.

Qualiter Iouianus à militibus imperator creatus, exercitum reduxit à Perſide. 574

CAP. XII.

De reuocatione Athanaſii. Et qualiter illius conſiliis vſus eccleſiaſtica tractauit negotia Iouinianus. 576

CAP. XIII.

De Valentiniano à militibus Imperatore facto. Et quid illo regnante dignum memoria contigerit. 577

CAP. XIIII.

De filiis Valentiniani, qui poſt eum regnauerunt partibus occiduis, & de Valente Orientis Auguſto. 580

CAP. XV.

De Ambroſio & cæteris doctoribus, qui ſub principibus prædictis claruerunt. 582

CAP. XVI.

De male geſtis Auguſti Valentis contra Catholicos, & de perſecutione eius 583

CAP. XVII.

Qualiter Edeſſeni per mulierem filium trahentem ad martyrium furorem declinauerint Valentis. 585

CAP. XVIII.

De ſanctis viris qui tunc floruerunt per Aegyptum & in cæteris locis. 587

CAP. XIX.

De prœliis in Aphrica per Theodoſium, Theodoſii principis patrem, geſtis, & de prælio in Gallia per Gratianum acto contra Alamanos. 588

CAP. XX.

De Gothis, qui Valentem erroneum principem bello vicerunt, ac demum viuum incenderunt. 589

CAP XXI.

De Didymo & aliis doctoribus illius temporis. 590

CAP. XXII.

De Gratiano, qui de exilus reuocauit epiſcopos, & Theodoſium conſtituit Imperatorem Orientis. 591

CAP. XXIII.

De Theodoſii geſtis, & qualiter venit ad imperii faſces. 593

CAP. XXIIII.

De Iuſtina Imperatrice Arriana, quæ dum Ambroſium in exilium trahere iubebat, ipſa exilium paſſa eſt. 596

CAP. XXV.

Qualiter Theodoſius maximum tyrannum, Gratiani interfectorem interemit. 598

CAP. XXVI.

Quomodo beato Ambroſio reuelata ſunt martyrum corpora Protaſii & Geruaſii. 599

CAP. XXVII.

Qualiter Theodoſius ab Ambroſio correptus, pœnitendo ſatisfactionem promeruit. 600

CAP. XXVIII.

De bello quod Theodoſius geſsit contra Arbogaſten & Eugenium tyrannos. Et de actis mirabilibus vxoris illius. 601

CAP. XXIX.

De doctoribus, & mirabilium patratoribus qui ſub Theodoſio claruerunt. 605

CAP. XXX.

De ſubuerſione templorum, atque deſtructione idolorum. 609

LIBER V.

CAP. I.

De prouectione Arcadij & Honorii poſt obitum patris ad Imperium: & perſecutione Iohannis epiſcopi Conſtantinop. qui iniuſte damnatus in exilio moritur. 611

CAP. II.

De tyrannis per Dei potentiam extinctis, & rege magno Scythiæ ſub Arcadio. 614

CAP. III.

De doctorib. qui ſub Arcadio & Honorio ſcribēdo claruerūt. 616

CAP. IIII.

De tyrannide Gildis apud Aphricam. 619

CAP. V.

De Alarico Gothorum rege, qui Romam vaſtauit, & alio rege Gothorum: qui cum magno exercitu intrans Italiam, cum omnibus copiis periit. 621

CAP. VI.

De diuerſis gentibus, quæ ſe infuderunt per Gallias. 625

CAP. VII.

De tyrannis ſub Honorio emergentibus ſubito & extinctis. De Conſtātio & eius fideli conſule, quem demū creauit conſulē. 626

CAP. VIII.

De Iohannis tyrannide, & eius matura morte. 628

CAP. IX.

De geſtis memoria dignis in partibus Orientis ſub Imperatore Theodoſio. Item de Attico epiſcopo. 629

CAP. X.

De Marutha & Attico epiſcopis, & de præliis contra Parthos pro Chriſtianis ſuſceptis. 631

CAP. XI.

De Theodoſii vita optima & vxoris. 633

CAP. XII.

De reliquiis beati Stephani per Oroſiū ad occiduū porrectis. 634

CAP. XIII.

De diuerſis apud Aphricam & Britanniam geſtis, & obitu Auguſti, & hinc Theodoſii principis. 635

CAP. XIIII.

De prælijs Hunorum regis contra Romanos, & alias gentes. 638

CAP. XV.

De Aetij nece, & depradatione Romæ per Vuandalos. 640

CAP. XVI.

De reſtauratione Orientis imperij per martianum principem, & de geſtis Germani epiſcopi apud Britones. 641

CAP. XVII.

De crebris mutationibus principum. Et quo pacto Occidentis Imperium amiſerint Romani. 643

CAP. XVIII.

De Theodoro Gothorum rege qualiter obtinuerit Italiam per Zenonis Imperatoris datum. Et de geſtis eius. 646

CAP. XIX.

De Zenone principe, qualiter amiſſum Imperium receperit, & ſucceſſore eius Anaſtaſio. 650

CAP. XX.

De perſecutione Catholicorum a regibus Vuandalorum. Et quid in diuerſis partibus geſtum ſit. 651

CAP. XXI.

De Beleſario cõſule Iuſtiniani, qui in Aphrica Vuãdalos deleuit, & in Italia Gothos cõtriuit, qui etiã cõtra Parthos dimicauit. 652

CAP. XXII.

Iuſtiniano impãte Frãci cõtra Gothos dimicãtes eos regno Galliæ expulerũt. Qui & cõtra Saxones pugnãtes vicerũt, & Britones ſubiugauerũt. 656.

CAP. XXIII.

De Narſete patritio, qui Gothos deleuit in Italia, & demum Longobardos, vt ferunt, prouocauit vt poſſiderent eam. 658

CAP. XXIIII.

De beato Gregorio & eius geſtis. 659

CAP. XXV.

De Longobardis Italiam inuadentibus, & de martyrio Herminigildi regis Gothorum filij. 660

CAP. XXVI.

De geſtis Bonifacij Papæ. 661

CAP. XXVII.

De ſex vniuerſalibus Synodis. 661

FINIS.

Digitized by Google